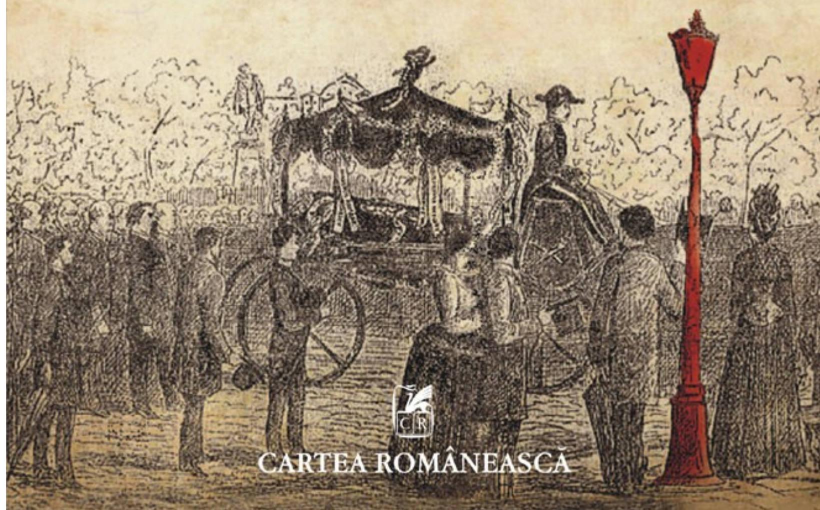
Florina Ilis

Vieţile paralele

CARTEA ROMÂNEASCĂ

Florina Ilis
Vieţile paralele roman

Table of Contents

Florina Ilis
Vieţile paralele roman

CARTEA ROMÂNEASCĂ, 2012

www.cartearomaneasca.ro
Editura Cartea Românească
Bucureşti, Calea Victoriei nr. 115, sect. I
ISBN ePub: 978-973-46-3298-5
ISBN PDF: 978-973-46-3299-2
ISBN print: 978-973-23-2989-4
Coperta: Radu Răileanu
Pe copertă: Constantin Jiquidi (1865-1899), *Înmormântarea lui Mihai Eminescu*

FLORINA ILIS s-a născut pe 26 august 1968. A debutat în anul 2000 cu volumul de haikuuri *Haiku şi caligrame*, o inedită combinaţie de poezie şi caligrafie

(Rodica Frenţiu fiind autoarea caligramelor), urmată la scurt timp de două romane, *Coborîrea de pe cruce* (2001) şi *Chemarea lui Matei* (2002). Consacrarea i-o aduce în 2005 cel de-al treilea roman, *Cruciada copiilor*, apărut la Editura Cartea Românească, distins cu numeroase premii (Cartea Anului 2005, Premiul pentru Proză al Uniunii Scriitorilor din România, Premiul „Ion Creangă” acordat de Academia Română, Premiul *Courrier International* pentru cea mai bună carte străină etc.) şi tradus în limbile ebraică, maghiară, spaniolă, italiană, franceză.

A mai publicat: romanul *Cinci nori coloraţi pe cerul de răsărit* (Editura Cartea Românească, 2006; tradus în limba italiană, Atmosphere Libri, Roma, 2012), volumul de teatru *Lecţia de aritmetică* (Editura Echinox, 2006) şi studiul *Fenomenul science fiction în cultura postmodernă. Ficţiunea cyberpunk* (Editura Argonaut, 2005).

Este membră a Uniunii Scriitorilor din România.

L’auteur a bénéficié pour la rédaction de ce livre d’une résidence littéraire à la Villa Marguerite Yourcenar et d’une bourse d’écriture du Conseil général du Nord.

Autorul a beneficiat de o rezidenţă de creaţie la Paris (iunie 2008) din partea Institutului Cultural Român.

Motto:

„Şi când gândesc la viaţa-mi, îmi pare că ea cură
Încet repovestită de o străină gură,
Ca şi când n-ar fi viaţa-mi, ca şi când n-aş fi fost.
Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost
De-mi ţin la el urechea – şi râd de câte-ascult
Ca de dureri străine?… Parc-am murit de mult.“
Mihai Eminescu

I

1, Cartea de vizită a doamnei Slavici ajunse în strada Mercur la ora 6 dimineaţa. Maiorescu reciti biletul de

câteva ori, încercând să-i descifreze toate înţelesurile, apoi, îl transcrise în însemnări, cuvânt de cuvânt: *Domnu Eminescu a înnebunit. Vă rog faceţi ceva să mă scap de el, că foarte reu*. Nu interveni nici în ortografia, nici în gramatica şovăitoare a soţiei scriitorului ardelean (era unguroaică, nu?). Lucrurile se precipită, îşi spuse, netezindu-şi barbişonul. Nu mai e timp! Slavici (prevăzător) se retrăsese la Măgurele, la Oteteleşteni. Aştepta paşaportul ca să plece la Viena, la Halle (oriunde). Eminescu (neprevăzător), în loc să meargă la Botoşani cum intenţionase, rămăsese în Bucureşti. Ce-i de făcut? Deodată, Maiorescu tresări, atent. I se păru că cineva se furişase în salon, foşnind uşor perdelele, că îi pândea mişcările şi îi urmărea gândurile. Fără să se ridice din scaunul de la birou, îşi roti privirea prin încăpere, stăruind, mai ales, în acele locuri (unghiuri) unde întunericul de peste noapte se refugiase, surprins de înaintarea biruitoare a razelor de lumină care răzbăteau prin puţinul spaţiu liber dintre perdelele de catifea, prinse, lateral, în inele. După câteva secunde de atenţie încordată, în care, după o cercetare critică, prudentă, se oprise cu privirea – să zicem – asupra clanţei uşii (crezând că cineva o apăsase imperceptibil), se convinse că în încăpere nu mai era nimeni. Zvonurile îndepărtate care se auzeau vag, prin casă, îi erau familiare şi nu-i reînnoiră suspiciunile, dimpotrivă, îl asigurară că totul se înscria în ordinea firească, matinală, a lucrurilor. Satisfăcut de rezultatul investigaţiei, reveni asupra biletului doamnei Slavici. Realiză că vestea *nebuniei* lui Eminescu nu reprezenta o mare noutate pentru el. În fond, o aşteptase. Era inevitabil să se întâmple. Cu o săptămână înainte (23 iunie), la un dineu, în prezenţa familiei Rosetti şi a tânărului Beldimano, Eminescu avusese un comportament extrem de agitat (surescitat), surprinzându-i pe toţi cu entuziasmul (cam agresiv) cu care susţinea că se va călugări şi, mai ales, cu îndârjirea cu care pretindea că învăţarea limbii

albaneze îl va ajuta să descopere originea unei aşa-zise limbi unice, originare, a omenirii: limba universală. Sau o limbă de formule, adică de funcţiuni ale celor trei unităţi: timp, spaţiu, mişcare. Nu ideile pe care le susţinea erau nebuneşti, deşi istoria cu călugăria trăda un soi de absurditate (să se călugărească, dar să rămână în Bucureşti!), ci felul vehement (maniac) în care îşi proclama punctul de vedere, contrazicând şi combătând pe toată lumea. *Foarte excitat, sentiment al personalităţii exagerat* (îşi notase criticul în jurnal).

Chiar mai devreme de săptămâna trecută, cu cel puţin o lună înainte, în timpul dineului din seara de 30 mai, Maiorescu observase deja un vag *început de alienaţie mentală* la poet. Pentru toţi cei prezenţi la dineu (ministrul american Schulyler, Beldimano, Gane, Jacques şi doamna Negruzzi, alde Kremnitz, Anette) fusese, desigur, o seară plăcută. Mite (pe care o interogase, ulterior, în mod discret) nu remarcase nimic deosebit (!). Dar Maiorescu, în timp ce conversa afabil cu convivii (ministrul Schulyler, Beldimano, Gane, Jacques, Will etc.), îl urmărise atent pe poet, încercând să surprindă acele (orice) semne *de alienaţie mentală*: salutul ţeapăn, cu o înclinaţie nervoasă a capului, apoi, un surâs fără obiect cu buza strâmbă1. Îşi amintea perfect şi momentul când, întâmplător, privindu-l pe Eminescu, care şedea între Annette şi Gane, observase ceva neobişnuit în privirea lui, un fel de lucire stranie (da, nebună!), semn că nu mai era mult până când poetul avea să cedeze în faţa bolii care-l pândea, încolţindu-l. Maiorescu crezuse (sperase) că lucrurile au să se liniştească (să se îndrepte) de la sine. Dar, ca un făcut, interveni acel articol perfid în contra lui (publicat în *Timpul*), articol ce purta marca inconfundabilă a lui Eminescu. Maiorescu reacţionă prompt, fără să mai aştepte lămuriri. Explicaţiile ulterioare ale poetului (cum că articolul se strecurase în gazetă în absenţa sa), dezminţirea lui Păucescu şi, din nou, articolul justificator

al lui Eminescu (cam tăios pentru cineva care încerca să se disculpe) nu reuşiseră defel să limpezească lucrurile dintre ei. Dimpotrivă, în loc să se îndrepte, situaţia se complicase din nou, mai ales că starea politică a momentului, extrem de agitată şi incendiară (Societatea Carpaţii) nu lăsa să se întrevadă nimic bun în viitor.

Eminescu lua mult prea în serios totul: politica (ideea naţională), activitatea gazetărească (afacerea Grădişteanu), libertatea presei, polemicile, prieteniile, duşmăniile, acurateţea limbii, corectitudinea gramaticală (era în stare să discute minute în şir despre genitivul în *ei* sau în *ii* al substantivelor terminate în *ă*). Uite, Slavici (mult mai prudent) lăsa totul (ideea naţională, chestiunea dunăreană, genitivul în *ei* sau în *ii* al substantivelor terminate în *ă* etc.) şi pleca la Viena să-şi vadă de sănătate (să se ascundă). Nici Eminescu nu era mai sănătos, dar nu se gândea niciodată la el însuşi. Poate că Maiorescu ar fi trebuit să insiste mai mult pe lângă poet ca să-l determine să-şi ia o vacanţă, să se odihnească puţin după atâta încordare şi epuizare nervoasă. Poemul *Luceafărul* îl sleise de puteri, storcându-i şi cea din urmă picătură de vlagă. O binemeritată vacanţă era tot ce-i lipsea. Dar, pe de altă parte, dacă Maiorescu, în împrejurările date, ar fi fost prea insistent cu concediul, poetul (susceptibil şi sensibil din fire) ar fi crezut că este îndepărtat *intenţionat* de la gazetă (din vâltoarea evenimentelor) tocmai acum când politica era în mare fierbere şi poliţia (Rosettaki) nu aştepta decât un semn ca să descindă la Societatea Carpaţii şi să-i scuture un pic pe agitatori (oferind o oarecare satisfacţie poliţiei secrete austriece care pretinsese măsuri urgente şi energice din partea autorităţilor române).

Pentru un gazetar care nu făcea parte din partidul care-i plătea (de bine de rău) o leafă, Eminescu îşi permitea cam multe convingeri personale în probleme care nu-l priveau în mod direct: afacerea Grădişteanu, chestiunea dunăreană, Tratatul de la Londra (referitor la

suzeranitatea Gurilor Dunării) şi a semnării alianţei cu Austro-Ungaria, decizia înfiinţării Mitropoliei romano-catolice la Bucureşti sau chiar în privinţa conflictelor din interiorul partidului. A început să critice până şi ideile politice ale patronilor şi mentorilor săi. Tânărul acesta *e atât de pătruns de ură*, îl avertizase amical Cantacuzino, încât stăruie să facă din *Timpul* organul personal al antipatiilor sale. Maiorescu l-a protejat cât a putut, dar până când? Nu e de mirare că amicul Carp îşi retrăsese contribuţia financiară de la ziar. La urma urmei, orice redactor de gazetă ar trebui să susţină convingerile patronilor săi şi nu invers, nu? Oare nu se înfiinţase la *Timpul* un comitet care să vegheze ca ideile exprimate de redactori să fie conforme cu tendinţele partidului? Dar lui Eminescu prea puţin îi păsa de comitet şi de membrii Clubului. Continuase să-şi impună ideile personale (inflexibile), certându-se cu toată lumea (nu-i asta semn de nebunie?).

Idei personale avea, de pildă, şi în privinţa conservatorilor (patronilor), Eminescu pretinzând că *îi serveşte* numai pe cei pe care îi recunoaşte ca fiind urmaşii boierilor luminaţi de altădată. Pe cine? *V-o spun franc d-lor, servesc pe românii din partidul conservator, nu pe greci. Pe acele rămăşiţe de boieri români din vremea domniilor noastre legitime, ale Basarabilor şi a Muşatinilor. … Mi-e ruşine că a fost cu putinţă ca toată plebea şi toată canalia bizantină s-ajungă a domni în această Ţară, mi-e scârbă de ei şi-i urăsc.* Dar vremurile s-au schimbat, domnule Eminescu, şi timpul domniilor de altădată a apus. În politica modernă avem parlamentarismul, iar un politician abil trebuie să ştie când interesele naţionale primează asupra celor individuale sau de grup. Cum ar fi o alianţă a conservatorilor – Carp şi Maiorescu – cu o facţiune liberală *bună şi adevărată*? Un fel de partid Liberal-Conservator? De ce nu?! Cu Rosetto-Brătianul? Dacă interesul naţional o cere. N-au ratat

conservatorii, domnule Eminescu, participarea la proclamarea Regatului în 14 martie 1881, lăsându-i pe liberali să-şi aroge gloria şi să-şi etaleze puterea? Brătianu i-a invitat la guvern (prin P.P. Carp), dar conservatorii radicali, suspicioşi (şi orgolioşi), au declinat invitaţia. Nu s-a întărit atunci guvernul Brătianu într-un mod extraordinar şi, iată, stă neclintit la cârma ţării de ani buni? Cine ştie până când, domnule Eminescu. Cine ştie până când.

Eminescu îşi permitea convingeri personale şi în privinţa politicii externe susţinând că românii nu ar trebui să cedeze uşor în faţa presiunilor puterilor europene (mai precis: să nu cedeze în chestiunea dunăreană şi să nu accepte rolul de spectator pasiv la Gurile Dunării). Şi Maiorescu crede că trebuie să ne apărăm interesele naţionale şi că preşedinţia Comisiei mixte dunărene a Imperiului austro-ungar este o atingere gravă a suveranităţii României şi o umilire a noului Regat, dar nu întotdeauna te aliezi cu cei puternici din simpatie, ci, mai ales, din raţiuni diplomatice, nu-i aşa? Iar un om politic trebuie să judece lucrurile dintr-o perspectivă generală, să le nuanţeze şi, punându-le într-un context mai larg, să privească (vizionar) mai departe, spre viitor. Dacă avem un principe german, domnule Eminescu, de ce să nu profităm de acest avantaj şi să ne aliem cu cei de neamul său (Germania, Austro-Ungaria)? În faţa tendinţei de cucerire panslavistă a Rusiei, României nu-i rămâne de făcut decât să caute sprijinul în sfera de acţiune a Austriei, care va forma cu Germania şi Italia o alianţă puternică în contra dorinţei de expansiune a colosului din răsărit. Alţi conservatori (Grigore Sturdza, generalul Tell), domnule Maiorescu, cred că ar fi mai bine să intrăm în sfera de influenţă rusească. În cine să te încrezi? Nu mă miră că *Românul* i-a acuzat pe conservatori că sunt ba muscali, ba austro-ungari, dar români niciodată! Când cu fes şi cu işlic, când cazaci şi usari, dar nu români! Să ne hotărâm şi noi, ce dracu'!

Cu aceeaşi vehemenţă şi fără să-l privească în mod personal, Eminescu s-a pronunţat şi în privinţa religiei. El care nu merge niciodată la slujbă, declarând poetic că nu crede în nimic (*Eu nu cred nici în Iehova* etc.), tocmai el susţine că înfiinţarea unei Mitropolii romano-catolice la Bucureşti nu serveşte nimănui (poate doar intereselor maghiare, insinuează el). Dacă se doreşte cu adevărat o monarhie dinastică în România, atunci Casa Regală să facă bine să aleagă religia poporului şi nu poporul să adopte religia suveranului (e mai logic, nu?). Maiorescu evită să se pronunţe în chestiuni care nu-l ating în mod direct (religia). În schimb, doamna Szöke-Magyorossy se pronunţă. Doamna Slavici îşi doreşte din tot sufletul o Mitropolie catolică la Bucureşti (ca să aibă şi dânsa unde să meargă la biserică duminica şi în sărbători). Nu s-a dus dumneaei să-l întâmpine voioasă (cu flori) pe Monseniorul Paoli când acesta a intrat cu alaiul său de şaptezeci de trăsuri în capitală? Ce zi de neuitat! *Milyen felejthetetlen nap volt!*

Că, în privinţa naţiunii, Eminescu are unele idei personale, mai treacă-meargă. Dar să afirme că Românii nu sunt mai prejos decât restul popoarelor din Europa, ba dimpotrivă, analizând istoria neamului nostru (Basarab, Muşatinii, Corvinii, Ştefan cel Mare etc.), să susţină că poporul român e superior multora dintre popoarele europene, asta e totuşi o exagerare impardonabilă din partea unui om cultivat: *Până în suta a şaptesprezecea sub Matei Basarab românii erau relativ unul d'n popoarele cele mai culte din Europa şi incomparabil mai cult decât germanii sau ungurii.* Domnule Eminescu! Românii mai culţi decât…. decât germanii?! Să fim serioşi, domnule!

Iar în privinţa idealului naţional, Eminescu nu face decât să repete acelaşi lucru deranjant şi neplăcut pentru austrieci: *De la Nistru pân'la Tisa*. Ca poezie lirică, *Doina* e frumoasă, stârneşte aplauze entuziaste la manifestări patriotice şi face inimile să bată cu putere. Dar să faci din

idealurile unei poezii convingerile unei asociaţii care pe faţă elaborează proiecte culturale, iar pe la spatele poliţiei române şi a serviciului secret austriac activează *în direcţia unei Dacii mari*, agitând spiritele naţionaliste2, asta nu mai poate fi pe placul aliaţilor noştri (Imperiul austro-ungar). Poliţia nu aşteaptă decât un semn ca să descindă la Societatea Carpaţii şi să-i aresteze pe agitatori. Asta vrea Rosettaki, Eminescule! Şi nu numai el! Înţelegi? Am aflat că baronul Von Mayr i-ar fi scris ministrului de Interne ungar despre întrunirea din 4 iunie a Societăţii. Biroul de informaţii vienez vă cunoaşte toate mişcările, Eminescule. De ce crezi că l-am chemat pe baron la mine la cină? Din plăcere? L-am invitat ca să vadă că întrunirile noastre de miercurea sunt reuniuni literare, şi nimic altceva!

Acestea toate fiind bine cumpănite (şi întoarse pe toate părţile), Maiorescu se ridică vioi din scaun, căutând din priviri un loc unde să pună biletul doamnei Slavici. Se decise deocamdată pentru unul dintre sertarele biroului (acolo unde îşi ţinea pilulele de somn). Eminescu a înnebunit. Nu mai era nicio urmă de îndoială. Inevitabilul se produsese. Trebuia (rapid) să facă ceva şi să ia măsurile cuvenite. Încă de la primele ore ale dimineţii rezervă pentru Eminescu o cameră în Strada Plantelor, nr. 9, la doctorul Şuţu. Obligaţia de plată de 300 de lei şi-o asumă fără ezitare.

Pe la ora zece, conform însemnărilor din jurnalul maiorescian, poetul sosi în strada Mercur. Îl întâmpină doamna Clara Maiorescu şi Ilie Nicolescu care (în vestibul) se pregătea de plecare. Fără să aştepte plecarea lui Nicolescu, poetul pătrunse direct în salon. Dar în loc să se aşeze şi el, ca toţi oamenii (pe un scaun), se avântă surescitat înspre Maiorescu şi-l luă în braţe. Un tremur straniu păru să-l cuprindă (pe nebun) de îndată ce se desprinse din scurta îmbrăţişare. Dacă se semnează tratatul (secret) cu imperiul, gândi poetul, soarta românilor din Transilvania, Banat şi Bucovina este

pecetluită (Eminescu *tremura* desigur pentru soarta românilor din Transilvania, Banat şi Bucovina). Domnul Maiorescu trebuia să ştie *asta*. Venise în strada Mercur tocmai ca să-i atragă atenţia (şi să-i aducă un bilet de la Slavici). Ce? Un alt bilet? Dar când s-a întâlnit Eminescu cu Slavici3? Politicianul luă scrisoarea, parcurse rapid cele câteva rânduri scrise de Slavici şi o puse pe birou. Căutând să evite orice aluzie la subiectele politice (Societatea Carpaţii, negocierile secrete cu Austro-Ungaria etc.), nu găsi nimic mai potrivit decât să-i arate oaspetelui două statuete ce se găseau expuse pe biroul său. Aceste statuete o reprezentau pe Venus din Milo şi pe Hermes (nişte cópii, evident). Eminescu, care le remarca pentru prima oară, exclamă absent: Lasă că va reînvia arta antică (Homer, muzele, odele în metru antic şi toate celelalte)! Fără să acorde importanţă vorbelor sibilinice ale poetului, după ce îi dădu bani de trăsură (5 lei), Maiorescu îl trimise la Simţion (cu un comision). Simţion avea misiunea ingrată, dată fiind starea critică a lui Eminescu, să-l însoţească la sanatoriul din strada Plantelor. Acolo, doctorul Şuţu, conform înţelegerii prealabile cu Maiorescu, îl internă în pavilionul B, pavilionul destinat bărbaţilor.

În aceeaşi zi, după-amiază, începându-şi vacanţa cu o nouă *scenă de alienaţie* (pe care, după obicei, o consemnă în notele sale), Maiorescu porni în călătoria prevăzută cu ceva timp înainte. Totul fusese aranjat şi bine pus la punct: paşapoartele, biletele de călătorie, gulerele şi manşetele de rezervă, geamantanele cu haine de schimb, ghidul Baedecker, sărurile de drum, hapurile de somn, afacerea Grădişteanu, Societatea Carpaţii, temerile ministrului Sturdza (care-i promisese că va potoli lucrurile), boala lui Eminescu. Noaptea, la 11, va poposi în Braşov, unde va dormi la un hotel destul de prost… În traseul turistic, atent întocmit, figura Sighişoara, Debreţin, Breslau, Weimar, Frankfurt, câteva zile la Wiesen, apoi, Lucarno (scurte voiaje prin Elveţia). La întoarcere va trece prin Salzburg,

Viena şi Pesta. Avea să revină în ţară pe data de 5 august.

La Caritatea va ajunge cel mai devreme în 17 august, într-o zi de miercuri. Cu două zile înainte de a-l vizita pe poetul internat la Şuţu, Maiorescu primise şi vizita bătrânului Eminovici.

1. Cine surâde fără obiect cu o buză strâmbă, cine se opreşte adesea izolat fără nici o direcţie şi tendinţă, cine îşi ţine trupul ţeapăn când salută şi nu înclină decât capul, e nebun. Sursa: Lavater

2. Eminescu Hauptredakteur des *Timpul* machte den Vorschlag, die siebenbürgischen Studenten rumänischer Nationalität, welche zu ihrer Ausbildung die hiesigen Lehranstalten frequentierten, für die Dauer ihrer Ferienreise in die Heimat mit Bearbeitung der öffentlichen Meinung für ein Gross-Dacien zu betrauen. Sursa: Freiher

3. Uite – i-am zis – am să-l rog pe d-l Maiorescu ceva şi nu pot să mă duc acum la dânsul: te rog să-i duci un bilet din partea mea. Rugam în bilet pe d-l Maiorescu să-l observe bine pe Eminescu, căci mie mi se pare greu bolnav. Era prea târziu. La d-l Maiorescu el s-a stăpânit, dar s-a dus apoi să ieie o baie, ca să-şi potolească nervii, şi de la baie a fost dus la casa de sănătate. Sursa: Şirianul

2, Conform unor mărturii târzii, ziua de 28 iunie fusese una foarte bogată în evenimente1. Astfel, înainte de a fi condus la sanatoriu, Eminescu, înarmat cu un revolver, ar fi intrat în cafeneaua Capşa speriindu-i prin comportamentul violent atât pe clienţi, cât şi pe patroana localului. Aceasta, ţeapănă, în spatele tejghelei, ar fi ascultat respectuoasă tiradele politice ale poetului (pe scurt: era paralizată de frică). Nici un fir de păr din complicata împletitură a cocului nu i se mişca. În timp ce perora despre naţiune, conspiraţii şi alte fatalităţi naţionale, Eminescu ar fi agitat în aer un revolver [acelaşi revolver pe care i l-a arătat lui Creangă la Iaşi, cu câteva zile în urmă], ameninţând că-l va ucide pe rege.

Braţul poetului despicând aerul cu arma avusese, după cum era de aşteptat, un efect hipnotic asupra celor câţiva clienţi matinali din cafenea, făcându-i să amuţească. Nici unul dintre cei prezenţi nu îndrăzni să înfrunte mânia ameninţătoare a lui Eminescu. Ventura, însăilând rapid o strategie, fu singurul care se alătură convingerilor anti-dinastice ale poetului (îl provoca?). Îl încredinţă că îi împărtăşea opiniile privitoare la liberali şi la monarhie (în fond era şi el un bun conservator), doar că, pe moment se simţea dator să-i atragă atenţia (poetului) că regele nu se găsea, peste drum, la Palat, ci, după toate probabilităţile, la Cotroceni. La această observaţie de bun-simţ, poetul fu de acord să ia o trăsură până la reşedinţa regală de la Cotroceni. Dar regele nu era nici la Cotroceni, după cum îi informă ofiţerul din gardă care, avertizat prin gesturi semnificative de către Ventura, se strădui să facă faţă situaţiei fără să dea de bănuit atentatorului. Atentatorul nu bănui nimic. Eminescu se resemnă.

Doborât de oboseală şi de căldură, după ce trăsura (în care urcase împreună cu Ventura) se puse din nou în mişcare, redactorul *Timpului* căută în zadar puţină relaxare, sprijinindu-şi capul înfierbântat de rezemătoarea banchetei tari. Oare de ce voise să-l împuşte pe rege? Nu mai ştia. În fond, făcuse şi unele lucruri bune şi frumoase pentru ţară (ce?). De exemplu, în semn de admiraţie şi cinstire faţă de ostaşii români care şi-au dat viaţa în războiul cu turcii, şi-a confecţionat (pentru marea încoronare din 10 mai 1881) o coroană din oţelul unuia din tunurile capturate de la Plevna. Nu-i frumos? Ba da! Iar Regina a purtat o coroană similară (din aur), dar ceva mai mică. Dar, pe lângă lucruri frumoase, a făcut şi unele lucruri bune, nu?! Absolut. Poetul nu-şi mai amintea ce. N-a scris oare despre asta? Dacă nu, atunci o va face negreşit. Mâine.

Era o căldură infernală, talpa iadului, nu alta! În zăpuşeala înăbuşitoare de afară sentimentele anti-

dinastice ale lui Eminescu pierdură treptat din intensitate, stingându-se de la sine, ca un foc ce arde până la capăt. Nu mai ştiu ce să facă cu pistolul prea mare. Trebuia să-l ascundă undeva ca să nu-l vadă trecătorii şi să se sperie de unul care agită aşa (inutil) un revolver. Când trecură peste podul Mogoşoaiei îşi făcu avânt cu braţul drept şi-l aruncă în apele stătute ale Dâmboviţei [aşa se explică probabil faptul că în inventarul făcut de comisarul de poliţie la baia Mitraşevski nu apare menţionată nicio armă]. Suprafaţa apei se tulbură câteva clipe, apoi, înghiţind dumicatul nesperat, îşi recăpătă treptat aspectul potolit, vag mişcător. Când atinse fundul apei, piedica revolverului sări, eliberând instantaneu glonţul de pe ţeavă. Cel puţin aşa crezu poetul care auzi distinct împuşcătura (subacvatică). Zgomotul făcut de revolver îi răsună atât de puternic în auz, încât, involuntar, se feri, plecându-şi capul. Dar Ventura nu auzi nimic, explicând poetului că era mult prea preocupat de femeile care treceau pe bulevard ca să mai audă şi focuri de armă (încerca să-i distragă atenţia de la politică la femei, nu?). Ce-i păsa însă poetului de politică şi de femei? Nişte stricate (şi politica, şi femeile). Se vindeau (oricui) pentru bani. El nu era atent decât la ceea ce se petrecea, nelămurit şi straniu, în creierul său înfierbântat (atins de glonţul mortal). Astfel, după ce ultimele ecouri ale împuşcăturii se stinseră, ca la un semn vrăjit, popoare întregi de gângănii mărunte se porniseră într-o migraţie barbară, fără direcţie, foşnindu-i dureros sub pielea capului. Vinele de la tâmple se umflară, ameninţând să spargă învelişul subţire de piele. Începu să tremure ca stăpânit de friguri rele. Văzându-l în acea stare de surescitaţie nervoasă, tovarăşul său îi propuse să-l ducă acasă, la Slavici. Dar Eminescu refuză. Trecând tocmai prin dreptul stabilimentului Mitraşevschi, pe cheiul Dâmboviţei, poetul hotărî să se oprească la baia publică (unde avea abonament). Era convins că o baie fierbinte l-ar ajuta să se învioreze. Lui Ventura i se păru o idee bună şi,

mieros, îşi luă rămas-bun de la poet (se va duce să alerteze lumea).

Servitoarea băii, cunoscându-l bine pe domnul de la *Timpul*, îi rezervă încăperea cu numărul şapte. Nici nu era nevoie să-l conducă deoarece obişnuitul client al stabilimentului cunoştea deja drumul. Poetul se retrase în camera de baie şi dădu drumul la apă, bucurându-se dinainte la gândul băii turceşti. Se dezbrăcă grăbit şi intră în cada cu apă fierbinte şi aburi, scufundându-se până la gât. Apa care se revărsa continuu, scurgându-se pe lângă marginile băii de putină, nu trezi în mintea lui decât un ecou prelung, nelămurit. Nu se mai gândea la politică. Mai presus de toate, îl preocupa (frământa) rezolvarea enigmaticei ecuaţii universale, a cărei soluţie o întrezărea ca pe o promisiune vagă în luminozitatea aburilor mişcători din aerul încins şi umed. De la căldură şi fierbinţeală lumea însăşi părea să se fi topit într-un imens cazan, pierzându-şi cu totul conturul şi dimensiunile. Pătrundea încet în vis, în visul pe care-l visase (dorise) de atâtea ori (eterna pace).

Apoi, încercând să-şi golească mintea de orice îndoială, se pierdu în contemplarea dansului de aburi ce se formau, ridicându-se domol, fără zgomot, deasupra apei. Tot urmărindu-l (dansul hipnotic), se simţi uşor până într-atât încât, despovărându-se de învelişul trupesc, părăsi cada şi se înălţă (ca un abur) înspre porţile grădinii de delicii, reprezentată stilizat în mozaicul de pe tavanul încăperii. Dar, asemeni unei păsări dezorientate care, desprinzându-se de pe o creangă, nu ştie încotro s-apuce, eul său imponderal ezită în faţa porţii abia întredeschise a grădinii. Ziduri înalte, cu creneluri, înconjurau grădina încântătoare, plină de flori, păsări şi animale fabuloase. O briză uşoară îi adia răcoros şi reconfortant pe faţă, ademenindu-l să intre. Înveşmântată în voaluri de mătase fină, o femeie îi făcu semn, chemându-l. Leda! Ar urma-o bucuros dacă nu l-ar împiedica o perdea de nepătruns care

ascundea singura intrare în grădină. Ştia, însă, că, dacă va reuşi să treacă de acea perdea de întunecime, undeva, dincolo, îl aştepta lumina. Eterna pace! Apoi, întunericul se decoloră treptat şi poetul întrevăzu, ca prin ceaţă, o rază firavă de lumină lăptoasă. Era Leda! Scânteind ca o candelă în noapte, ea îi făcea semne binevoitoare. Îşi luă inima în dinţi şi împinse uşor poarta grădinii. Făcu câţiva paşi şovăitori, întrebându-se încotro s-apuce. Nu ezită mult fiindcă o zări aproape, înaintea lui, jucându-se cu un măr luminos (care semăna cu un ou de struţ). Înaintă spre ea, fără voinţă, lunecând încet (un lebădoi umflat în pene), ca şi cum un sistem de roţi mobile s-ar fi pus în mişcare chiar sub picioarele lui, purtându-l deasupra pământului (apei). Îşi înălţă capul (apoi, aripile) şi, luându-şi avânt, porni în urmărirea femeii-lebădă. O beznă vâscoasă (ca un aluat rece, nedospit) îl înghiţi din toate părţile, absorbindu-l.

Deodată, o voce subţire şi tânără se porni să socotească, înşirând mecanic, ca la şcoală, tabla înmulţirii. Trei de înmulţit cu şapte face douăzeci şi şapte. Patru de înmulţit cu şapte face treizeci şi unu. Greşit! *Ganz ungenügend!*, izbucni poetul, oprindu-se din goana nebunească. Se concentră asupra calculelor şi, uitând de Leda, încercă să-şi dea seama din ce direcţie venea glasul elevului certat cu matematica. Îl reperă repede. Elevul, un băiat negricios, mic, îndesat, cu părul negru pieptănat de la frunte spre ceafă, cu fruntea lată, ochii nu mari, dar vii, şedea în faţa unei table acoperite de calcule. Apostrofat de dascăl, elevul se albi la faţă de parcă tocmai ar fi văzut o fantomă. Eminescu se pomeni explicându-i elevului repetent că matematica înseamnă precizie! Cosmosul e matematică. Şi muzică! Cum avea oroare de orice dezordine în conceperea şi alcătuirea lumii (a universului), începu el însuşi să înmulţească cu glas tare, străduindu-se să acopere cu vocea sa (aproape ţipând) glasul celuilalt (obraznic) care reîncepuse, mecanic, înmulţirea cu şapte. I se păru astfel că intrase (prin şirul de numere) într-un soi

de intimitate vrăjită cu sufletul lumii, manifestat, după ştiinţa celor vechi (Pitagora), în armonii de ordin numeric şi muzical. De îndată ce numerele deveniră tot mai mari şi calculul matematic imposibil de operat pentru orice minte omenească istovi, greşind la calcule. Se opri, simţindu-se deodată foarte bătrân şi bolnav. Elevul tăcu şi el, aşteptând răbdător ca profesorul să-l trimită în bancă. Atunci, Eminescu recunoscu uniforma elevilor de la National Hauptschule din Cernăuţi. Zâmbi împăcat. Împreună cu el, la aceeaşi gazdă, mai şedeau doi băieţi (fraţii Ştefanovici) care-l tot băteau la cap să le cumpere vechea Biblie. Cum, din cauza preţului prea mare, nu acceptase târgul, cei doi, ştiindu-l fricos şi superstiţios, recurseseră la o stratagemă. Într-o noapte, după ce Eminescu adormise, unul din băieţi se acoperi cu o plapumă prefăcându-se a fi duhul călugărului ce se spânzurase tocmai în acea încăpere, în timp ce celălalt, manevrând o sfoară, făcea să se scuture în mod sinistru fereastra. Cu o voce ca din fundul unei oale, fantoma care se mişca prin cameră îi cerea să cumpere Biblia: *Eminowicz, Eminowicz. Warum kaufst du nicht Biblische Geschichte!* Celălalt băiat apucase sfeşnicul, împungând plapuma sub care îngrozit se ascunsese elevul Eminescu. Ce teribilă sperietură trăsese! Undeva, în beznă, perseverentul elev îşi reluă înmulţirile, greşind. *Tadelfrei bis auf seine Geschwätsigkeit. Eminowicz, Eminowicz! Warum?*

Apoi, totul (grădina deliciilor, întunericul, mecanismul de roţi, Leda şi elevul) se prefăcură în neant. Adormi, căzând într-un somn adânc. Numai în somn suntem activi – de aceea visul are atâta dramaticitate. Altfel suntem pasivi.

Se întâlni în vis cu Ioan Vestimie, un tânăr a cărui cunoştinţă poetul nu-şi mai amintea când o făcuse. Dar n-avea importanţă, atâta timp cât avea un tovarăş alături. Mă recomand: Gaius Iulius Caesar Octavian August (o plecăciune adâncă). Tu eşti un măgar! Două păpuşi. Pe

fruntea uneia scria: *Bertrand e un măgar!* Pe fruntea celei de-a doua: *Gajus nu-şi are minţile toate.* Gaius Iulius Caesar Octavian August. Ioan Vestimie încerca să-i spună ceva despre apa care curgea la robinet, deversând, dar poetul făcu un gest scurt cu mâna, invitându-l să nu-şi facă griji şi-l pofti înăuntru. Ioan Vestimie se conformă, înclinându-se ceremonios. Având o sfială înnăscută faţă de orice lucru necuviincios, noul sosit păşi cu reţinere în încăperea lui Eminescu, amestecându-se stingher printre invitaţii de seamă ai poetului. Se găseau acolo o sumedenie de personaje ilustre: Dan, Dionis, călugărul Ieronim, Euthanasius, marchizul Bilbao, faraonul Tlà, Ioan, Toma Nour, bătrânul dascăl, precum şi câteva femei care mai de care mai frumoase şi mai ispititoare, spre care sfiosul funcţionar privi cu neîncredere şi patimă neprihănită. Privirea lui Ioan Vestimie se opri asupra unei făpturi îngereşti, desprinsă parcă din tablourile Renaşterii italiene, un vis ce luase formele dulci ale chipului unei femei. Pe albul chihlimbariu al feţei îi jucau din când în când *umbre viorii* dându-i un aer de visare, iar părul blond îi părea (lui Ioan Vestimie) că se răsfiră asemeni unui strat fin de brumă străbătut de razele aurii ale soarelui. Sub fruntea înaltă, boltită, spre care genele lungi aruncau, ori de câte ori capul i se mişca cu *copilăroasă mândrie*, umbre dulci şi întunecoase, sub acea *poetică* frunte, Ioan Vestimie îşi închipuia că se concentraseră toate *idealele artei*. Observându-i *nasul fin şi bărbia rotundă şi dulce ca la femeile lui Giacomo Palma*, precum şi *gura dulce cu buza dedesupt puţin mai plină*, Ioan Vestimie o recunoscu cu sufletul fermecat pe nobila şi frumoasa fată. Dar, stupoare, cu toate că o iubea de mai bine de 16 ani în mare taină, nu-şi mai amintea numele ei, îl uitase. Pe când se îndrepta înspre bibliotecă, ca să ia un dicţionar de nume proprii (doar-doar şi-o aminti numele ei) auzi bătăi puternice în uşă, bătăi înteţindu-se pe măsură ce gălăgia sărbătorească din încăperea poetului atingea o intensitate maximă. Se

părea că poetul mai aştepta oaspeţi, dar, spre surprinderea lui (a lui Ioan Vestimie), departe de a-i pofti înăuntru, acesta (Eminescu) se străduia, invitându-l şi pe el să-l ajute, să ţină uşa pentru ca cei de afară să nu poată pătrunde în încăpere. Oaspeţii poetului continuau să benchetuiască singuri (să converseze, să râdă, femeile să golească pahare cu băuturi rubinii, să ciugulească din bucatele scumpe de pe mese etc.) şi nici unul dintre ei nu dădu curs rugăminţilor de ajutor ale acestuia. El însuşi, Ioan Vestimie, ca şi cum ar fi fost cuprins subit de o slăbiciune neobişnuită în toate mădularele (mai întâi îi amorţise braţul drept, apoi, piciorul stâng), nu fu capabil să facă niciun pas înainte, lăsându-l pe poet să se proptească singur în uşă. Cei de afară strigau că îi aduseseră ceea ce ceruse (zece ouă crude). Zece ouă crude? Ce să facă el cu zece ouă crude? se întrebă Ioan Vestimie.

Rezistenţa lui Eminescu fu slabă. Curând, ceilalţi izbutiră să deschidă uşa şi să năvălească în sala de baie. Erau vreo patru sau cinci oameni, pe care Ioan Vestimie nu-i mai văzuse niciodată. Prezenţa acelora printre iluştrii oaspeţi ai poetului i se păru extrem de bizară şi, mai ales, scandaloasă. Atunci îl văzu pe poet înfuriindu-se (pe bună dreptate), de lipsa de cuviinţă a celor care dădură buzna aşa peste el (în baie), surprinzându-l într-o postură mai mult decât intimă (gol puşcă). Pe trupul robust al poetului, sclipeau din loc în loc stropi de apă dând impresia că acesta tocmai ar fi ieşit dintr-o baie de stele sau de paiete. Era caraghios cum se mişca şi dădea din mâini (Eminescu), agitaţia sa imprimând membrelor trupului impresia unei păpuşi dezarticulate. Amuzant i se păru lui Ioan Vestimie şi felul în care mădularul poetului se lovea de coapsele păroase ca o excrescenţă cărnoasă, comică şi inutilă. Din când în când, atunci când zbaterile poetului încetau pentru o clipă şi cântărea din priviri, asemeni unei fiare hăituite, posibilităţile de a scăpa din împresurare, mădularul său

părea să se trezească brusc şi, dintr-un anumit simţ al demnităţii virile, caraghios şi inoportun în acea clipă, să se întărească şi să se băţoşeze ca înaintea unui asalt amoros înflăcărat.

Adunându-şi toate forţele, poetul încercă să-i îmbrâncească pe uşă afară (pe agresori), dar aceştia, mai puternici, făcură faţă asalturilor sale, străduindu-se, la rândul lor, să-l prindă. Eminescu alunecă uşor din mâinile lor şi, gol, înviorat de curentul care pătrundea de afară (pe uşa deschisă) se aruncă în baia plină de apă şi aburi. Împroşca cu apă în toate părţile, părând să se amuze, dar expresia schimonosită a feţei şi mustaţa zbârlită confereau figurii sale caracterul încremenit al unei măşti de carnaval. În cele din urmă, l-au prins şi l-au îmbrăcat cu sila. Cu toţii strigau unii la alţii, însă Ioan Vestimie nu mai distingea nimic din cuvintele lor. Le vedea buzele mişcându-se încet, ca sub apă. Ieşiră din baie. Cei doi infirmieri strigau unul la altul. Poetul, docil, (între doi însoţitori) aştepta. Nu recunoaştea pe nimeni. Cineva îi ieşi înainte.

Domnule Mihai! Nu mă cunoşti? Domnule Mihai! Eminescu îl privi mut, neînţelegând2. Visează (eterna pace). Valuri înalte de întuneric cald. *Asta* e eterna pace? Îl împing înspre careta care aşteaptă. Poetul păşeşte încet, încurcat de pantalonii prea largi şi lungi (nu erau ai lui). Întinde mâinile (eterna pace). *Asta* e eterna pace? Dacă asta e eterna pace, unde am fost eu ieri şi alaltăieri, înainte de a veni la Ienaki????????????

1. Notă privind filajul obiectivului efectuat în ziua de 28 iunie 1883, de la ora 9,30 la ora 07,00 seara.

După ora 9,30, Poetul a ieşit din casă (Piaţa Amzei) unde locuieşte cu chirie la doamna Slavici (Szöke). Nu ia birja, continuându-şi drumul pe jos. După toate probabilităţile, se îndreaptă în strada Mercur, la criticul literar Titu Maiorescu. Distanţa fiind scurtă, o parcurge destul de repede. Nu a fost filat în interior. Nu mult după ora 10,00 a ieşit din casă şi a luat o birjă. I-a cerut

birjarului să-l ducă în strada Ştirbei Vodă, nr. 2. Pe drum s-a oprit însă la cafeneaua Capşa. Birja a rămas în faţa cafenelei. Poetul a intrat precipitat înăuntru. Aici, fără nici o introducere, s-a postat în faţa doamnei Capşa (patroana) şi a început o tiradă vehementă. Doamna Capşa nu l-a provocat, dimpotrivă, i-a aprobat resemnată tirada. Părea înfricoşată şi avea de ce fiindcă, la un moment dat, Poetul a scos un revolver, ameninţând că îl va ucide pe Rege. Ventura, care se afla în cafenea, a intervenit aprobând toate nebuniile pe care le-a debitat Poetul. Intuind pericolul (jocul primejdios cu revolverul) acesta a urmărit să-l calmeze pe Poet şi să-i ia revolverul. Nu a izbutit din cauza agitaţiei şi surescitării lui Eminescu. Atunci, făcând jocul Poetului, Ventura i-a propus să meargă împreună la Cotroceni ca să-l caute pe Rege şi să-l împuşte. Au luat o birjă din faţa Cafenelei. La Cotroceni, ofiţerul de serviciu i-a anunţat că Regele nu era la Palat. Pe drumul de întoarcere, urmând ruta Splaiului Dâmboviţei şi, trecând prin faţa băilor Mitraşevschi, Ventura i-a sugerat Poetului să facă o baie fierbinte. Ventura l-a părăsit pe Poet la băi, grăbindu-se să-l alerteze (după cum era instruit) pe prefectul Poliţiei. Filajul nu mai continuă (!).

2. Am străbătut cheiul prin mijlocul şantierului (se lucrează la canalizarea Dâmboviţei) care semăna mai degrabă a ghehenă (cazane cu smoală, maşini sforăitoare, cuptoare din care ţâşneau flăcări, praf de piatră şi fum). Am ajuns la baia Mitraşevschi chiar în momentul în care îl scoteau pe Poet şi-l duceau spre caretă. Îl îmbrăcaseră în camisolul de forţă (mâneci lungi, atârnându-i peste mâini, pantaloni largi, îşi trage picioarele de parcă i-ar fi prinse în lanţuri). E lipsit de orice reacţie de parcă n-ar mai fi acolo între cei doi poliţai şi infirmieri care se răstesc unii la alţii, ci ar fi călătorit deja în altă parte. M-am oprit în faţa lui căutând să-l fac atent că sunt acolo. L-am strigat, dar n-a răspuns chemării mele. Însoţitorii lui l-au împins înspre caretă. I-a urmat docil, lipsit de voinţă. Sursa: Ciobanul

3, Printre pacienţii doctorului Şuţu,

Eminescu reprezenta o excepţie nesperată, din punct de vedere clinic (ce specialist în boli nervoase nu şi-ar dori să-i trateze pe unii ca Nietzsche, Lenau, De Maupassant sau Eminescu?), dar şi incomodă (din mai multe puncte de vedere). Ca să se pronunţe în privinţa diagnosticului, doctorul Şuţu avea nevoie de oarecare timp (pe care nu-l mai avea). De foarte mare ajutor i-a fost însă domnul Maiorescu care, în scurta întrevedere pe care au avut-o (înaintea plecării acestuia în vacanţă), i-a împărtăşit din temerile sale privitoare la ereditatea poetului, insinuând, fără a intra în detalii *embarasante*, că în familia lui Eminescu ar exista o anumită predispoziţie înspre *demenţă*. Apoi, cu o oarecare sfială şi delicateţe, Maiorescu, invocându-l şi pe doctorul Kremnitz al cărui pacient fusese poetul, a lăsat să se înţeleagă că Eminescu ar prezenta şi anumite *manifestaţiuni sifilitice*, dar că ar fi de preferat, în vederea păstrării bunului renume al *amicului nostru*, să nu se facă publică o asemenea informaţie şi să nu se menţioneze sub nicio formă ruşinoasa boală. Doctorul înţelegea. Din acest punct de vedere, domnul Maiorescu să nu aibă nicio grijă şi să fie convins de discreţia sa absolută (în afacerile institutului privat de care se ocupa nimeni nu-şi putea băga nasul fără ştirea sa). Un diagnostic, însă, fie el şi provizoriu, doctorul va trebui să pună, altfel s-ar putea crea impresia (opinia publică ar putea crede) cum că Eminescu a fost primit în sanatoriu fără voia sa (chiar fără să fie bolnav), dându-se prilej la fel de fel de interpretări. Domnul Maiorescu îi dădea perfectă dreptate doctorului, dar, odată ce se putea baza pe discreţia sa deplină, era convins că putea conta deopotrivă şi pe importantele cunoştinţe ale acestuia în tratarea *maniilor*. Nu era doctorul Şuţu autorul unui studiu despre *alienaţi*? O autoritate în materie? Ba da! Atunci, cu siguranţă această specializare în *alienaţiune* îl va ajuta pe

doctor să pună şi un diagnostic potrivit şi adecvat situaţiei. În ceea ce priveşte perioada ţinerii sub observaţie a poetului, chestiune asupra căreia doctorul ceru oarecari lămuriri, Maiorescu a răspuns cât se poate de concis: Atât cât va fi nevoie pentru a-l salva! A continuat, explicându-i doctorului Şuţu că evenimentele politice (interne şi externe) erau de aşa natură încât Eminescu ar putea fi arestat în orice clipă, iar în starea de surescitare nervoasă în care se afla nu ar face decât să agraveze lucrurile. După ce va trece furtuna, vom mai vedea, a conchis Maiorescu grăbit (evenimentele la care făcuse aluzie erau încă în plină desfăşurare).

Toate acestea fiind aranjate, doctorul Şuţu nu se grăbi să examineze pacientul la internare. Pe de altă parte, din cauza anumitor obligaţii sociale, în ziua internării fusese nevoit să părăsească mai devreme decât de obicei institutul. A lăsat indicaţii precise în vederea administrării unor injecţii cu morfină în cazul în care pacientul s-ar manifesta violent. În ziua următoare, preocupat de unele afaceri pe care le avea de reglat, doctorul n-a trecut pe la institut decât pentru a se convinge că toate erau în bună rânduială. A stat câteva minute de vorbă cu administratorul care i-a adus la cunoştinţă unele întârzieri legate de aprovizionarea cu alimente, dar, după ce primi toate asigurările că problema se va rezolva în cursul zilei, părăsi biroul. Doctorul de gardă îl însoţi la trăsura care aştepta la scări, prezentându-i din mers un raport succint asupra situaţiei bolnavilor. În cea de-a treia zi când s-a dus, în fine, să-l vadă pe Eminescu, acesta dormea (aflându-se încă sub influenţa injecţiei calmante cu opiu). L-a examinat în cea de-a patra zi, vizitându-l atât dimineaţa cât şi seara, înainte de culcare. Termenul legal de întocmire a certificatului medical se scurgea încet. Îşi notă totuşi în foaia de observaţie câteva manifestări ale bolii, aşa după cum le află de la infirmierii care îl supravegheaseră pe pacient acele zile: *delir incoerent,*

mişcări dezordonate, iluziuni şi halucinaţiuni senzoriale, tendinţe de distrugere, agitaţie, scuipă etc. Ceru detalii despre cei care l-au vizitat sau au întrebat despre el. Prescrise injecţii calmante şi clismă. Mai indică plimbări (ce altceva?) şi hidroterapie. Tratament cu mercur? Doctorul se scărpină în barbă. Hmm. Recomandă un regim alimentar sănătos (fără alcool, fără tutun, fără grăsimi etc.). Să i se dea hârtie şi cerneală, dacă cere. Şi, când va fi mai liniştit, să fie adus la consult.

După ce intră, două zile mai târziu, în cabinetul doctorului, Eminescu se prezentă ceremonios: faraonul Tlà! Doctorul Şuţu îi făcu semn pacientului (faraonului) să se facă comod, indicându-i scaunul cu braţe din faţa biroului său. Îi explică cu blândeţe că l-a chemat ca să stea de vorbă cu el. Despre ce? Despre orice. Doctorul spera să obţină de la pacient nişte răspunsuri care să-l ajute în fixarea diagnosticului.

Începu direct. Cum te cheamă?

Bazându-se pe argumentele unei metafizici personale (de inspiraţie budistă), Eminescu demonstră în ecuaţii simple că, printr-un proces ireversibil de metempsihoză, devenise faraonul Tlà. De aceea, pentru a-l convinge pe doctor (de ireversibilitatea procesului), poetul îi făcu unele dezvăluiri importante şi secrete legate de identităţile sale anterioare. Privind conspirativ, când înspre uşa cabinetului de consultaţii din pavilionul C al aşezământului, când înspre ferestrele înalte cu zăbrele, temându-se ca nu cumva să fie auzit de urechi indiscrete (agentul puterilor străine care era pe urmele lui) şi încredinţându-se, în virtutea acelor necesare precauţii, că nu-l urmărea nimeni (nici chiar baronul von Mayr), poetul îi vorbi doctorului despre identităţile multiple ale faraonului. Faraonul Tlà, îi explică poetul, optând pentru un limbaj criptic: crr! tlà! tlà! tlà! crr!, un brotăcel tlà! tlà! şi un ţânţar, bzz! tlà! tlà! tlà! tlà! Marchizul Bilbao! *Wortmasturbation*

Doctorul Şuţu era atent. Atent (cum altfel?) la

propriile sale gânduri. Era presat de timp. Deja depăşise termenul legal (3 zile) de emitere a unui certificat medical de constatare a bolii. În plus, ar fi trebuit să solicite (conform *Legii sanitare din 1874*) constituirea unei comisii de examinare a bolnavului. Domnul Maiorescu plătise cheltuielile de internare (nimic de zis), dar plecase în vacanţă înainte de a întocmi o cerere scrisă prin care să solicite internarea poetului (cerere în care, conform legii, să explice natura relaţiei sale cu bolnavul). Deocamdată, doctorul nu-şi făcea probleme. Lucrurile se mai puteau aranja aşa cum trebuie. Îşi răsfoieşte hârtiile. Ştie precis ce caută: regulamentul pentru primirea şi externarea bolnavilor psihici, articolele 4 şi 5. Urmăreşte cu degetul alineatele din regulament până ajunge la ceea ce-l interesează. Citeşte printre rânduri: un pacient care se comportă violent în public1 poate fi internat doar pe baza raportului administrativ al prefecturii de poliţie (semnat, în cazul de faţă, de reprezentantul prefecturii de poliţie C.N. Nicolescu) şi, în lipsa familiei care să recomande internarea, acest lucru poate fi făcut de către amici (Const. Simţion, V. Siderescu, G. Ocăşanu etc.) sau chiar vecini (doamna Slavici) care îl cunosc pe recalcitrant. Perfect! Până aici suntem în legalitate. Iar mai departe, pentru menţinerea în spital (după internarea provizorie), nu mai era nevoie decât de un act medical de constatare a bolii (ceea ce va exista dacă doctorul se hotărăşte să semneze hârtia de pe biroul său). Trecuse aproape o săptămână de la nefericita zi (28 iunie) şi doctorul nu întocmise încă respectivul act. Nu mai putea să amâne.

Un greier! exclamă Eminescu în direcţia ferestrei, întrerupând şirul gândurilor doctorului. Pacientul îşi ciuleşte urechea. Auzi greierul? Nu! dă din cap doctorul. Un greier?! Da, un greier! Râde. Cine sunt eu? O antică coroană de rege! Auzi greierul? Nu? Fiindcă e inaudibil. Ha! Ha! Cine sunt eu? izbucneşte poetul violent. Trecerea rapidă de la o stare la alta, de la exuberanţă la

amărăciune, nu trece neobservată de către doctor. În timp ce-l urmăreşte pe pacient, face unele însemnări în jurnalul clinic. Nu ştiu, spune-mi dumneata cine eşti! Eminescu se înfurie şi începe să strige: Tlà! Tlà! O antică coroană de rege! Matei Basarab, domnitorul Ţării, şi toate numele istoriei sunt eu. Se uită ţintă în ochii doctorului. Cu o privire imposibil de suportat. Sau Marchizul Bilbao, şopteşte cu voce stinsă. Baltazar. Da! Baltazar. Altaz. Zatla. Tlà. Ar mai fi vrut să spună ceva, dar a uitat. Îi e somn, somn de somnul veşnic. Eterna pace. Ce cald e! Uf, ce căldură! Înota (cu aripioare ostenite de peşte) în soarele topit. Să doarmă pe valuri. Valuri de răcoare. Aici e talpa iadului, nu alta (te arde). Văzându-l că se potoleşte, doctorul Şuţu îşi reia şirul întrebărilor. Îţi aminteşti, domnule Eminescu, unde ai fost ieri? Şi alaltăieri? La noi ai fost adus pe 28 iunie. Ce ai făcut cu o zi înainte, mai ştii? Da! răspunde clar poetul. Cine pierde rămăşagul plăteşte două sticle de Johannisberger. În zece ani regele Carol va ajunge şi rege al Bulgariei. Ha! Ha! Albastrele mele ceruri, munţii mei cei negri şi văile mele cele verzi, albastrele mele ceruri, albastrele mele ceruri şi albastrele mele ceruri. Albastrele mele ceruri. Al-bas-treee-le meeele….Basss-tre… Astreee…

Răsfoind jurnalul, doctorul se opreşte asupra unei însemnări din primele zile ale internării poetului: *2 iulie, vizita de dimineaţă, pacientul stă culcat pe pat, este ţinut în cămaşa de forţă deoarece este foarte agitat. De o constituţie bună, dar cu figura desfigurată şi cu ochii albi. Pronunţă cuvinte fără nicio legătură între ele, se exprimă incoerent, sare de la o idee la alta, strigă, smucindu-se, muşchii feţei fiind într-o continuă stare de mişcare. Scuipă şi se agită continuu. Imposibil să-i fixăm atenţia. Întrebându-l cum îl cheamă răspunde altceva. Faraonul Tlà!? Pulsul 100, temp. 37.8, limba umflată. I s-a administrat un emeto-catartic. Seara i s-a făcut injecţie subcutanată cu 2,5 ctgr. de clorhidrat de morfină şi o*

clismă cu 4 grame cloral hydrat. N-a dormit toată noaptea fiind extrem de agitat. 3 iulie, i s-a făcut o baie caldă prelungită (3 ore). După baie, la orele 2 p.m., pacientul s-a culcat şi a dormit liniştit până la ora 6 p.m. când, sculându-se, a mâncat mult şi a început din nou să se agite. Toată noaptea n-a putut dormi, deşi i s-a făcut o injecţie cu 2,5 ctgr. de morfină. Spre ziuă, pacientul a fost cuprins de un somn adânc.

De câţi ani eşti? îl întrebă doctorul, continuându-şi interogatoriul. Agitându-şi mâinile în mânecile lungi ale bluzei de cânepă a spitalului Caritatea, Eminescu îşi aminteşte cu precizie (se trezeşte din vis) că se află în cabinetul judelui instructor de pe lângă Tribunalul de Primă Instanţă al judeţului Iaşi. 28 de ani!, răspunde cu seriozitate, încercând să facă impresie bună judecătorului de instrucţie Stoica. Doctorul, nemulţumit de răspunsul poetului, consemnează ceva pe hârtie şi continuă cu întrebările. Ce profesiune ai? Redactor! răspunde Eminescu. Fac botanică, zoologie, gramatică chinezească, grecească, italiană, sanscrită. Ştiu 64 de limbi. E încredinţat că, dacă i-ar spune cu adevărat cine era, adică domnitorul Matei Basarab, celălalt (judecătorul sau domnul Laurian, în persoană) nu i-ar mai da drumul să plece, considerându-l mincinos (nebun). Ar pune pe cineva să-l împuşte de teamă să nu ia moştenirea regelui. Tace. Îşi îndreaptă ţinuta şi aşteaptă răbdător, serios, următoarea întrebare, când privirile îi fură atrase de un obiect în formă ciudată, aflat pe biroul doctorului (călimara). Nu e o călimară oarecare! decise bolnavul, fixând hipnotic obiectul cu pricina.

Doctorul scrise ceva, apoi îşi înmuie peniţa în călimara pe care colegii din lojă puseseră să se graveze o cruce cu ansă. O primise cadou cu ocazia zilei în care i se decernase crucea de comandor al ordinului „Coroana României“. Cu numai o lună în urmă, sclipise pe stofa englezească a fracului minunata decoraţie. Lângă

călimară, se mai găsea o statuetă de bronz reprezentând un zidar care ţinea în mâna dreaptă echerul şi compasul, iar în mâna stângă firul de plumb (simboluri masonice, evident). Călimara şi statueta treziră automat suspiciunile lui Eminescu.

Unde eşti născut şi domiciliat? întrebă doctorul. Eu sunt născut în Bucovina, tatăl meu e bucovinean. Nu sunt armean, nici bulgar, nici sârb, nici albanez (deşi am vrut să învăţ albaneza), nici persan, nici turc. Sunt bucovinean. Domiciliat în Iaşi. Iaşi, domnule. Nu! Nuuuu! Iaşi, nu! Verona, Vreona, Voerna, Vnoera, Vanoer, Anvero, Arnoev, Aernov, Aornev, Anerov2… Ultimele cuvinte le strigă scuipând în toate părţile. Apoi tăcu brusc, potolindu-se, de parcă ar fi răsucit din proprie iniţiativă un buton interior, dându-i volumul la minimum. În ochii adânci şi întunecaţi îi luci scurt o umbră, după care se stinse (la fel de repede cum a apărut). Se întunecă la chip, simţind că va veni verdictul incriminator: *Sunteţi învinovăţit prin rechizitoriul d-lui prim-procuror că d-voastră, în calitate de bibliotecar, aţi sustras acele 71 de volume din bibliotecă în profitul d-voastră. În consecinţă, veţi fi împuşcat cu o puşcă umplută cu pietre de diamant cât oul de mare.*

Abia ce auzi rostirea sentinţei, izbucni din nou, variind nestăpânit tonalităţile vocii, trecând de la şoaptă la ţipăt, ca şi cum ar fi atins la întâmplare coardele înalte, apoi, cele joase ale unui pian, jucându-se haotic cu tonurile. Doreşte să atragă atenţia judecătorului de instrucţie asupra inventarului de mobilier al bibliotecii. Domnule, vă rog! Am totul în cap (memorase întreg registrul inventar). Adresa bibliotecariului N-o 17 din a. 1875, martie 22: 26 dulapuri de brad, boite roş închis cu postamentele lor de aceeaşi culoare, 6 dulapuri boite cenuşiu cu postamentele lor vechi şi cam stricate, un dulap boit roş cu geamuri etc., 6 mese de frasin în formă eliptică, două scări unghete, una cu patru trepte şi alta cu opt, un birou lustruit şi cu muşama verde, 5 peceţi mari, trei de

tuş şi două de ceară etc., opuri, 9872 în exemplare: 15351, în volume: 26512, tablouri: 225 bucăţi, *monete* şi medalii: 796 bucăţi, rarităţi: 234 bucăţi, un portret cu privaz aurit, reprezentând pe M.Sa Domnitorul Carol I. 48 moşii, 48 râuri, 48 garduri, 48 case, 48 sate şi o avere de 48 milioane. Dragă Samsoane, Eu am spus adevărul deplin, pentru că orice evazivitate ar fi fost numai o bănuială mai mult. Convins că şi-a făcut datoria, inculpatul tace aşteptând reacţia celuilalt.

Dar doctorul nu reuşi să distingă nimic din sunetele înlănţuite fără noimă de către pacient. Scrie ceva în jurnal: verbigeraţie.

Nu e judecătorul de instrucţie Stoica!, îşi spuse poetul, dându-şi brusc seama că făcuse o regretabilă confuzie. Suntem la Pesta. Mă aflu în faţa judecătorului de instrucţie din Pesta! Atunci îşi înălţă capul, sfidându-l pe judecător cu privirea. Da, recunosc, sunt Michelis Eminescu, vechi doctorand în multe ştiinţe nefolositoare, criminalist în sensul prost al cuvântului şi veşnic în conflict cu judecătorii de instrucţie. Eu am scris articolul *Echilibrul* din *Federaţiunea*. Am semnat cu pseudonimul Varro. Împuşcaţi-mă! La cap (indică scurt spre tâmpla dreaptă).

În timp ce vorbeşte, privirile poetului sunt atrase mereu de statueta de pe biroul doctorului. Lui Eminescu i se pare acum că înţelege totul (simbolurile masonice). Statueta respectivă reprezintă un zidar cu şorţ (ţinând echerul, compasul şi firul de plumb). La baza ei era gravat ceva. Urmărind direcţia privirii pacientului, doctorul observă statueta. Zâmbeşte imperceptibil, trecându-şi vârfurile degetelor peste figura statuetei de pe biroul său, mângâind-o satisfăcut. Îi amintea de fericita zi a consacrării în ordin.

Îţi place statueta?, îl întrebă într-un târziu pe pacient. Nu! răspunde acesta. Firesc, aprobă medicul. Eminescu surâde. Un surâs blând, abătut, ironic şi

oarecum superior. Surâsul lui. Surâsul unui om perfect normal. Pentru o clipă, doctorul tresare. Dacă acest om îşi bate joc de noi? Parcă înţelegându-i gândurile, firavul surâs (eminescian) dispăru ca prin farmec lăsând loc unei expresii de o amărăciune potolită. Îşi reluă şirul vorbirii incoerente, trecând la un subiect politic. *E vinul de-azi – mai rău ca cel de ieri, amicii mei! Mai bun ca orice vin băut e cel pe care-l bei*. Să bem să ne veselim! *In vino non est veritas. Pester Lloyd*. La beţie multe spune omul. *La tête brulée.* Frumoasă e Coroana Voastră, Sire, dar îi lipsesc încă unele mărgăritare (Bucovina, Transilvania şi Banat, de exemplu). Ce??? *Neue Freie Presse*. Futu-i neamul nevoii! După care, oprindu-se brusc (îşi dăduse tot năduful), pacientul căută din priviri un loc unde să-şi pună capul ostenit şi greu. Ar dormi. La marginea mării.

Doctorul nu făcu nicio mişcare când văzu cum pacientul se întinse înspre birou şi, nepăsător, potrivindu-şi braţul drept peste nişte hârtii aflate pe colţul biroului, îşi plecă capul, intenţionând să se culce. Aproape instantaneu, poetul închise ochii. Doctorul îi privi o vreme chipul liniştit, aproape senin. Trăsăturile feţei, regulate, păreau sculptate în piatră. Doar vârfurile mustăţii ce păreau că se mişcă involuntar şi un fir de salivă scurgându-se în colţul gurii trădau prezenţa unui om viu.

Oare adormise? Deodată, ca şi cum ar fi fost atins de o mână din vis, Eminescu îşi înălţă capul şi se îndreptă din spate. Clipeşte des, buimac, cu aerul că nu-şi dă seama unde se află. Dădu cu ochii de doctorul care-l urmărea din spatele biroului (nu e doctorul Kremnitz). Observă statueta şi călimara. Înţelese. Ar fi vrut să spună ceva, dar amuţi când văzu (cu ochii lui) cum călimara începe să se mişte cu ajutorul unor picioare (lungi ca la păianjen). Cu o expresie de spaimă pe chip, poetul se scutură violent, dându-se înapoi. Încercă să-i explice ceva bărbatului din faţa sa, atrăgându-i atenţia că, dacă nu se ferea de înaintarea ciudatei creaturi care se mişca lenevos pe masă, aceasta

avea să-l atace şi să-l omoare (ce bine!). Dar bărbatul care şedea gânditor în spatele biroului, nepăsător la pericol, îi ceru, spre surprinderea poetului, unele lămuri în legătură cu dorinţa acestuia (a pacientului) de a-l împuşca pe rege. În faţa unui alienat, scrisese undeva doctorul Şuţu, trebuie să păstrăm aceeaşi atitudine ca şi cum am fi în faţa unui om sănătos, să-l întrebăm, să-i vorbim cu cea mai mare francheţă şi să căutăm a obţine încrederea lui. Să-l împuşte pe rege? Care rege? Când? Nu e adevărat! Omul din faţa lui nu era judecătorul de instrucţie Stoica, se convinse poetul. Nu-l interesează furtul de cărţi de la bibliotecă. Dar nu e nici judecătorul de la Pesta. De unde-mi dau seama? După barba lungă şi lipsa părului. Judecătorul din Pesta avea mustaţa tăiată după moda austriacă. E altcineva. Cine?! E un mason (Cavalerul compasului), un spion al liberalilor şi conservatorilor, un agent al puterii imperiale austriece, gândi poetul. Să-l împuşte pe rege?! Nici pomeneală. Regele vrea să mă împuşte pe mine! Ca să nu-i iau moştenirea. Va pune pe un anume milionar ca să mă împuşte cu o puşcă umplută cu pietre de diamant cât oul de mare.

Indicând cu capul în direcţia doctorului, poetul îi explică lui Creangă: l-au trimis să mă omoare. De aceea, mi-am procurat şi eu un revolver. Ca să mă apăr. Stai să-l vezi (nu-l găseşte). Unde mi-e revolverul? Se agită. Nu-l mai are! Dar ce făcuse cu el? Nu-şi aminteşte. Îşi puse atunci toate speranţele în hidoasa creatură de pe biroul doctorului. O să-l atace (pe Cavalerul compasului) şi o să-l omoare (sic). O privi bucuros (pe creatură) cum înaintează şi cum urcă pe pieptul bărbatului din spatele biroului. Creştea în dimensiuni, căpătând proporţii urieşeşti. Din când în când, îi apăreau noi şi noi tentacule care, în mişcări molatice de meduză, cuprindeau grumazul, capul şi pieptul cavalerului cu compasul. O să-l înghită de tot (ce bine!).

În acea clipă, poetul simţi în mintea lui un vuiet.

Vum. Vum. I se păru că un tub imens de lumină îl absoarbe în adâncimi de nepătruns cu o forţă irezistibilă. Cunoştea bine acea senzaţie. Venise timpul să călătorească. El (Cavalerul compasului) nu ştie că am cartea lui Zoroastru şi pot oricând să mă întorc în vremea mea (vremea lui Alexandru cel Bun). Ha! Ha! râse zgomotos. După care, ca şi cum şi-ar fi amintit brusc de ceva anume, îl întrebă precipitat pe doctor: Unde mi-e cartea? Dar nu aşteptă răspunsul şi continuă să vorbească, fără şir, în timp ce expresia feţei i se schimba de la o secundă la alta. Din când în când, de parcă ar fi fost copleşit de ceva anume (de o povară grea) se oprea din vorbit, suspina adânc şi privea neliniştit în jur, apoi, după acea scurtă pauză, îşi relua fluxul delirant de idei a cărui logică nu avea sens decât undeva adânc, în mintea lui. Răbdător, doctorul îşi spuse că nu trebuie să-l grăbească şi că, aşa cum afirmase adeseori în studiile sale, să dea voie pacientului să vorbească fără să-l întrerupă prea des cu întrebări sistematice şi fără a-l face să-şi schimbe şirul ideilor. Alienatul, mai scrisese doctorul Şuţu, neputând raţiona asupra *iluziunilor şi halucinaţiunilor* sale le consideră ca *reale şi ţese pe ele unu şiru de idei eronate, care îl potu împinge la diferite determinaţiuni*.

Era convins că poetul traversa şi o profundă criză de identitate, lucru, de altfel, uşor de sesizat şi din răspunsurile contradictorii pe care i le dăduse până atunci. Studiile mai recente (doctorul Şuţu fiind la curent cu acele cercetări) arătau că subiectul suspect de psihoză prezintă o anumită ruptură psihică, ajungând să îndeplinească (de aici *maniile* sale) un soi de *comandă exterioară* care-i cere să se identifice cu anumite plăsmuiri ale imaginaţiei sale delirante. Se recomanda ca tratamentul analitic să urmărească ghidarea pacientului înspre un proces progresiv de substituire a unei imagini cu alta, până când acesta (bolnavul) ar fi dispus să se identifice cu cea mai potrivită imagine (una pozitivă, evident) care să susţină şi

să refacă echilibrul psihic dereglat prin instaurarea crizei. Era oare acel faraon Tlà o imagine pozitivă pentru pacientul său? Un faraon din Egipul antic? (să fim serioşi!) Cât despre Matei Basarab... Hmmm. L-ar conduce la idei dinastice. Ar trebui să-l ajute să-şi caute (pentru identificare) o imagine mai apropiată în timp (contemporană). Un bărbat pe care Eminescu să-l admire! Dar cine? Exista un astfel de bărbat? Maiorescu? Brrrr! Se scutură poetul ca atins subit de friguri. Se plimba prin încăpere. Dar tatăl?! Bătrânul Eminovici? Unde e cartea astrologică?

Doctorul Şuţu mai ştia că expresia facială a pacientului era strâns legată de facultăţile intelectuale şi afective, orice perturbaţii în expresia chipului putând dezvălui simptome importante ale bolii, de aceea acorda o atenţie deosebită şi fizionomiei pacientului. Îi observa mimica feţei care se preschimba, dintr-o clipă în alta, trecând de la starea de extremă bucurie la starea de adâncă mâhnire. Zbuciumul interior al pacientului era trădat de privire care, tulbure şi extrem de mobilă, exprima stări de spirit contradictorii şi frapante. Cu un gest prietenos al mâinii, doctorul îşi îndemnă pacientul să vorbească.

Dar călugărul Dan, care-l aştepta pe Ruben, şopti amintându-şi brusc formula magică pe care mintea lui o căutase cu înverşunare: Eu = Dumnezeu! A rostit ecuaţia întreagă! Vum! Vum! I se păru că aude *sunetul unui clopot urieşesc*. Închise ochii aşteptându-se ca lumea să sufere o mare şi totală transformare şi să se adapteze *în faptă visului sufletului său*. În acelaşi timp, încerca cu mâna dreaptă să-şi scoată de pe cap ceva care exista numai în închipuirea lui, o *căciulă miţoasă* pe care doctorul nu avu cum s-o vadă, dar, vigilent, (doctorului) nu-i scăpă gestul disperat al poetului de a-şi smulge părul. *Dizarmonie între diferitele părţi ale corpului! Cap şi trup, parcă ar fi două părţi care nu au nicio legătură între ele*, notă în carnetul

său. Recunoscu în manifestările delirante ale poetului o serie din elementele descrierii cu care Esquirol a caracterizat bolnavii de manie acută, în tomul doi al faimosului său *Tratat asupra maladiilor mentale*. Făcu însemnări scurte, precise, înregistrând totul: *illusiuni şi halucinaţiuni, vicioasă asociaţiune a ideilor, care se reproduc fără legătură şi cu o repediciune nespusă, exaltare, excitaţie, delir*.

Metamorfoza la care se aşteptase poetul nu se produse. Dezorientat, o căută din priviri pe Maria. Ea ar fi trebuit să fie acolo. Îngerul blond! În inima lui, începu să plângă încet, cu lacrimi amare. Se săltă apoi din scaun şi începu să măsoare încăperea. Undeva ecuaţia nu era bună (îşi frământa mintea). Unde? Se întoarse înspre Ruben care şedea în spatele biroului. Pentru o clipă nu înţelese de ce evreul alesese să i se arate sub acea înfăţişare, dar cum nu avea timp să-şi bată capul cu asta, îl copleşi cu vorbe neînţelese, punându-i întrebări a căror logică falsul Ruben nu izbutea s-o perceapă. Atunci, încăperea în care se aflau cei doi se preschimbă brusc într-o grotă. De pe tavanul de cerneală al acesteia atârnau, ca nişte şerpi lucioşi, draci mici, spânzuraţi de coarne. Ruben însuşi îşi schimbă fizionomia, părul aspru din barbă despicându-se ca *la ţap*, iar ochii de *jeratic* aruncau în întunericul de smoală din grotă luciri roşietice, aproape materiale. Ruben se porni să râdă, arătând în direcţia unui tânăr care se îndepărta de casa Diavolului. *Încă un suflet nimicit cu totul!,* exultă prinţul întunericului. Poetul era convins că trebuia să facă ceva ca să-l salveze pe Dan din ghearele Satanei, dar călugărul, care semăna izbitor cu el însuşi (în tinereţe), se îndepărtase atât de mult de acel loc încât, cu toată silinţa sa, n-ar mai fi putut să-l ajungă. Îl strigă. În zadar. Cuvintele, de parcă ar mesteca mortar, i se lipiră (întărindu-se) de cerul gurii. Rămase cu gura căscată larg (încleştată). Nu-i rămânea decât să sară la gâtul Diavolului şi să-l nimicească.

Aceasta era intenţia pacientului şi doctorul, atent la fiecare manifestare a acestuia, surprinse intenţia *criminală* pe care o ghici într-o fracţiune de secundă în dosul ochilor întunecaţi ai bolnavului. Dar poetul, neatent, se lovi puternic de fotoliile din cabinetul de consultaţii al doctorului (obiecte a căror prezenţă o ignorase complet). Loviturile îl dezechilibrară, prăbuşindu-se în mijlocul încăperii, aproape fără vlagă. Doctorul trase de un mic mâner aflat sub biroul său (care acţiona un clopoţel în camera îngrijitorilor) şi se ridică să vadă ce face pacientul. Îi luă pulsul. Se apropia o nouă criză. La interval de câteva secunde pătrunseră în biroul său doi infirmieri care-l preluară pe bolnav. I-au imobilizat braţele, dar Eminescu, ca şi cum nimic nu se întâmplase, a început să cânte cu o voce impecabilă, limpede şi melodioasă: *Eu sunt Barbu Lăutarul/ Starostele şi cobzarul/ Ce-am cântat pe la Domnii/ Şi la mândre cununii*. Doctorul dispuse să i se facă o injecţie subcutanată cu extract de opiu. Ca să evite auto-intoxicaţiile de origină internă, mai prescrise o mică doză de clorhidrat de chinină. Îl scoaseră din biroul doctorului şi-l transportară în salon. O vreme, până se stinse de tot, vocea poetului, cu timbrul ei aparte, reluând aceleaşi versuri, produse în auzul doctorului o rezonanţă stranie.

1. Proces-verbal întocmit de comisarul de poliţie al Secţiei 18 din Capitală. […] Am zis numitului Eminescu, că n-are să sufere nici un dezagrement, că trebuie să se calmeze… şi drept răspuns, el se repede la amicii săi, şi la servitoarea băiei îmbrâncindu-i pe uşe, apoi aruncându-se în baia plină cu apă, stropea pe oricine voia să-l scoată afară. Am fost siliţi să-l îmbrăcăm în camisolul de forţă şi astfel l-am condus institutului „Caritatea“, cu concursul d-lor: Ocăşanu şi Const. Simţion…. La „Caritatea“ l-am confiat d-l dr. Suţu. Sursa: Comisarul

2. Verbigeraţia de aici este o operaţie lucidă, tehnică, este căutarea unei anagrame cu scopul de a o folosi în versurile sale, cum a şi făcut. Unii, care habar n-au de

manuscrisele eminesciene, de tehnica compoziţiei (rime, sonanţe, ritm) şi a efectelor de stil, declară acest joc de cuvinte masturbaţie de vorbe, skizoidie, verbigeraţie. Dacă ar fi să interpretăm aşa toate exerciţiile conştiente, numai Psihanalistul ar rămâne sănătos pe lume, dar cu o sănătate pe care nu i-o invidiem. Sursa: Profesorul

4, Proces-verbal de interogatoriu al lui Dumitru Constantinescu (pseudonim D. Teleor) în calitate de martor. A fost interogat asupra vizitei pe care i-a făcut-o lui Eminescu Mihai, internat la spitalul Caritatea (Bucureşti).

Interogatoriul a început la ora 11 seara.

S-a terminat la ora patru dimineaţa.

Întrebare: L-ai văzut pe Eminescu la Caritatea?

Răspuns: L-am văzut. Am luat pe Dionisie Miron, coleg de redacţie…

Întrebare: De la *Timpul* ?

Răspuns: De la *Timpul*. Şi împreună ne-am dus la Institutul de boli nervoase din strada Plantelor, unde Eminescu avea camera lui.

Întrebare: Cum v-a primit?

Răspuns: Foarte bine. Era liniştit şi vorbea raţional.

Întrebare: Ştia ce i s-a întâmplat?

Răspuns: Şi-a făcut tot felul de idei *ipocondriace*, ne-a mărturisit el. La început a crezut că ar fi fost lovit de-o afazie parţială care-l împiedica să vorbească omeneşte, apoi, că ar fi căpătat în vasele craniului o umflătură care-i apăsa creierul, dându-i tot felul de idei şi vise delirante. Acum că şi-a revenit e convins că totul a pornit de la sobă, că închisese prea devreme cahla şi că din cauza asta l-a apucat durerea de cap.

Întrebare: De ce să fi făcut focul în sobă pe căldurile astea?!

Răspuns: Hmm. Nu ne-am gândit…

Întrebare: Cum era îmbrăcat?

Răspuns: Ca la orice spital: cu halat, cu papuci…

Întrebare: Ce-a zis când v-a văzut?

Răspuns: A început să zâmbească; pe urmă a conversat despre diferite lucruri, întrebând despre toţi colegii din redacţie. Ne-a spus că lucrul de care se teme cel mai tare, este să nu înnebunească. Că, de când a ajuns la spital, i se pare a vedea vânăt-roşu în faţa ochilor. E ca atunci, ne-a explicat el, când, după ce ai stat cu ochii pironiţi în soare, te orbeşte lumina lui caldă şi nu mai distingi nimic. Auzindu-l cât de raţional vorbeşte, l-am liniştit îmbărbătându-l. Ne bucuram văzându-l discutând aşa de calm de situaţia lui şi ne întrebam ce nevoie mai avea să stea la Institut. După vreo zece minute, însă, ne-am schimbat părerea.

Întrebare: De ce?

Răspuns: Dintr-o altă cameră a intrat pe uşă un nebun cu scufă albă în cap... Eminescu când îl zări ne spuse: Ăsta e un Bulgar. Îl cheamă Hristo Botev. Poet şi revoluţionar. A emigrat la noi din Bulgaria. Nu pot să-l sufăr. Se preface *mort*. Numitul Hristo Botev făcu câţiva paşi prin odaie.

Întrebare: Era furios?

Răspuns: Nu. Apoi acel Hristo Botev, cum l-a numit Eminescu, a luat de pe masă o cutie cu chibrituri, s-a apropiat de amicul nostru şi a început să-i sune la ureche cutia.

Întrebare: Şi Eminescu?

Răspuns: Eminescu s-a înfuriat la culme, s-a sculat de pe scaun şi a alergat după Bulgar să-l bată. Bulgarul s-a înfuriat şi el. Aşa furie n-am văzut de când sunt. Au intervenit oamenii de serviciu şi i-au despărţit. A trebuit să-i pună în cămaşa de forţă.

Întrebare: Ce zicea Eminescu?

Răspuns: Nu putea să ierte cum un Bulgar, chiar dacă era poet şi revoluţionar socialist, să-şi permită atâta familiariate cu el, încât să-i sune la ureche o cutie cu chibrituri. În plus, nu putea să-i sufere pe socialişti.

Întrebare: De ce nu-i suferă pe socialişti?

Răspuns: Fiindcă socialismul, spune el, nu se poate instaura decât prin violenţă. Or, un regim pe care cei puţini, câţiva revoluţionari utopici, îl impun celor mulţi cu ajutorul armelor nu poate supravieţui decât tot prin forţa armelor. Şi Eminescu este împotriva violenţei şi a oricărei forme de despotism, fie el şi egalitar. De aceea nu poate fi de acord cu socialismul. A mai spus că o putere care se impune prin violenţă, sfârşeşte tot prin violenţă.

Întrebare: De Bulgar ce-a mai zis?

Răspuns: Dionisie Miron care ştia cine era Hristo Botev a încercat să-i explice că acesta a murit ca un erou pentru eliberarea ţării de sub jugul otoman, fiind omorât lângă muntele Okoltchitza de către trupele turceşti. După moartea lui eroică, camarazii săi au fost măcelăriţi de către turci. Cel de-al doilea detaşament de revoluţionari, condus de Voinovski, a pierit în munţi urmărit de turci. Nimeni n-a supravieţuit.

Întrebare: Şi Eminescu?

Răspuns: El ne-a râs în nas explicându-ne că nu-i adevărat, că Hristo Botev a scăpat din încercuirea otomană şi s-a refugiat în România. De atunci, încearcă clandestin să creeze o mişcare socialistă, de felul celor din Rusia, şi să pregătească o revoluţie de proporţii în Balcani. Profeţia s-a adeverit, a mai spus el, Hristo Botev trăieşte în continuare, dar se ascunde aici în ospiciu ca să nu fie recunoscut. Mi-a dat şi mie să citesc *Simbolul credinţei*, a mai adăugat el, după care n-a mai vrut să scoată nici un cuvânt.

Întrebare: Şi voi ce-aţi făcut?

Răspuns: Noi am plecat plângând din suflet pe marele poet. Când am întrebat la administraţie dacă aveau (întâmplător) pe cineva acolo cu numele de Hristo Botev, ne-au spus că nu aveau pe nimeni cu acest nume în institut.

Am citit prezentul proces-verbal de interogatoriu

cuvânt de cuvânt şi, constatând că el corespunde întocmai cu cele declarate de mine, îl susţin şi semnez propriu.

Demetru Constantinescu
Anchetator etc.
Conf. cu orig. ce se află la dosar.
Semnătură (indescifrabil)

5, Eminescu scrie.

O legendă. Nu pe hârtie. Nu mai are hârtie. Nici toc, nici cerneală. I le-au luat fiindcă s-a înfuriat şi a aruncat cu călimara în doctor. Nu e adevărat! Nu s-a înfuriat. Călimara a zburat de pe masă direct în capul doctorului. Din fericire, nu l-a ajuns. Cavalerul compasului a scăpat (de data asta). Personalul medical, temându-se să nu-şi facă vreun rău, i-a confiscat tot. Şi călimara, şi peniţa, şi hârtia. Dar el îi păcăleşte. Sunt atâtea feluri de a scrie. Ordonat, lent, împrăştiat, organizat, rapid, precipitat, inegal, cursiv, corect, în metru iambic (pesimist), în trohei (optimist)1, negru, albastru, violet, cu cerneală simpatică, caligrafic, cu indigoul alb, dezorganizat, accelerat, convenţional, cu a-ul rotunjit, sau ascuţit, cu E (litera mare) poţi să începi mai de sus, cu o acoladă orizontală, sau două acolade, trei acolade şi M (mare), cât de frumoasă e litera M mare! Dacă o întorci cu capul în jos dă W, W de la Wilhelm. Doctorul Kremnitz. Ce mai face duduia (Frau) Mite? Bine, Domnule Eminescu. Şi dumneata? Ssst! Eminescu scrie. Scrie o legendă. De-o seninătate absolută (în metru iambic). Dar are nevoie de linişte. De repaos (pacea eternă). Ssst! *A fost o dată ca-n.*

Stă pe o bancă de lemn din curtea stabilimentului. Şi-a adunat câteva pietre şi le-a potrivit într-o geometrie numai de el înţeleasă. Scrie. Aici e Valea Galbenă. O mică piatră gălbuie indică locul. Poetul îşi închipuie palatul în care trăieşte prea frumoasa fată de împărat, închisă de tatăl ei. Iată şi Valea Amintirii (piatra albă). Dincolo, Valea Desnădejdii (piatra neagră). Auzind de frumuseţea fără

seamăn a fetei, feciorul de împărat pleacă în căutarea fetei din Valea Galbenă. Dar trebuie să treacă prin Valea Amintirii şi prin Valea Desnădejdii. Cum o cheamă pe fata de împărat din Valea Galbenă? Pe fata de împărat din Valea Galbenă o cheamă fata de împărat din Valea Galbenă (cum altfel?). Pe Sfânta Miercuri o cheamă Sfânta Miercuri. Pe Sfânta Vineri o cheamă Sfânta Vineri. Şi pe Sfânta Duminică o cheamă Sfânta Duminică.

Eminescu scrie. O legendă. Se grăbeşte cu scrisul ca să ajungă la partea lui favorită. Trece rapid peste primele scene: descrierea palatului din Valea Galbenă, peste drumul feciorului de împărat care a făcut de vreo două ori cale întoarsă (noroc cu cele trei sfinte mai sus pomenite), peste apariţiile smeului îndrăgostit de fată (cum s-a prefăcut în stea şi a intrat în palatul fetei, cum s-a prefăcut în ploaie şi a intrat în palatul fetei) etc. Ajunge la partea lui favorită. Zmeul care o iubea pe fată (poetul ia în mâini una dintre pietre) se suie la cer, la tronul cel etern, ca să-i ceară Ziditorului lumii (poetul ia în mâini o altă piatră) să-l dezlege de puterea nemuririi (concret: o oră de iubire). Ca să fie cu fata (se înţelege). Cele două pietre vorbesc una cu alta. Piatra din mâna dreaptă (Smeul) se roagă de piatra din mâna stângă (Adonai): Vreau să fiu şters din cartea veşniciei!, zice piatra din mâna dreaptă (Smeul). De ce?, întreabă piatra din mâna stângă (Adonai). Fiindcă (nebunul de mine) iubesc o fată a pământului şi voiesc să fiu ca ea, muritor! răspunde piatra din mâna dreaptă (Smeul). Dar piatra din mâna stângă (Adonai) îi explică răbdător Smeului (Eonului) că nu are de ce să-i pismuiască pe oameni fiindcă ei sunt trecători, nişte *spume cu picioare*, năluci şi unde! Se nasc din lut şi în lut se vor întoarce. Că privilegiul nemuririi nici nu se compară cu viaţa cea repede trecătoare. Dar Poetul trece rapid peste explicaţiile lui Adonai (cam lipsite de logică şi intenţionat răsucite), ca să ajungă la partea lui favorită din basm. Partea lui favorită e atunci când fata de împărat fuge împreună cu

feciorul de împărat (celălalt iubit) care a răpit-o (prin şiretlicuri) din castelul tatălui ei. Smeul vrea răzbunare (ce bine!). Adică el (Smeul) traversează tot universul, până la ziditorul lumii (la *tronul cel etern*), ca să ceară dezlegare de nemurire şi ea (în vremea asta, când Smeul se suise la Cer) se oferă celui dintâi venit (un oarecare Florin)! Nu se poate! Smeul vrea răzbunare (ce bine!). Şi s-o pedepsească pe infamă, pe sperjură!

Îi urmăreşte pe cei doi fugari (fata de împărat şi feciorul de împărat). Îi ajunge din urmă. Dar pentru ca fata de împărat şi feciorul de împărat să nu moară unul în braţele celuilalt (să nu moară de-odată, care va să zică), Smeul ia o brăţară de preţ (de pietre scumpe) şi o aruncă peste ramurile unui copac. Fata fascinată de brăţară (e femeie, se înţelege!) îi cere iubitului să-i aducă bijuteria. Acesta (ascultător) urcă în copac. În acel moment, Smeul aruncă o piatră (stâncă) mare cât un palat şi grea cât tot fierul din lume peste locul unde stătea fata de împărat (ce bine!). Piatra din mâna dreaptă a poetului loveşte o mică piatră albă de pe bancă (fata de împărat). O izbeşte puternic. Cum ai putut a-ţi bate joc? Infamă! Femeie sperjură! Ce Dumnezeu ar fi în stare să te ierte?!, rosteşte printre dinţi bolnavul, şuierând.

Piatra de pe bancă (fata de împărat) cade *moartă* la picioarele poetului (Smeului). Gata! Bolnavul îşi freacă mulţumit mâinile. Gata! Piatra din mâna dreaptă şi-o pune în buzunarul halatului. Pe feciorul de împărat îl lasă să plece. Hmmm. De ce nu? Să vadă şi el cum e să fii singur şi chinuit de dor! Dar când acesta (feciorul) ajunge în Valea Amintirii nu poate merge mai departe (spre casă), fiindcă îşi aminteşte de iubirea lui pentru fata de împărat. Stă acolo (neconsolat) până moare de dor şi durere (ce bine şi ce chin!)… Sfârşitul *à la* Giordano Bruno.

Eminescu scrie. Există mai multe feluri de a scrie. Ordonat, lent, împrăştiat, organizat, rapid, precipitat, inegal, cursiv, corect, în metru iambic (pesimist), în trohei

(optimist), cu rimă masculină (deznădăjduit) sau feminină (mai luminoasă), negru, albastru, violet, cu cerneală simpatică, caligrafic, cu indigoul alb, dezorganizat, accelerat, convenţional, cu a-ul rotunjit, sau ascuţit, cu E (litera mare) poţi să începi mai de sus, cu o acoladă orizontală, sau două acolade, trei acolade şi W (mare), cât e de frumoasă litera W mare! Dacă o întorci cu capul în jos dă M. M de la Maiorescu. Sssst! Domnule! Ce mai face marea domnişoară? Bine, Domnule Eminescu. Şi *dumneata*, ce faci? Toată lumea e bine. Au murit cu toţii! (ce bine!). Nemuritorii, nu! Nu! Ei nu, domnule! Cine spuneaţi că sunteţi? Domnul? *Delir necontenit* [scrie Maiorescu]. Nu m-a recunoscut, vorbind într-una, scuipând în toate părţile. Ce privelişte! Fără nicio atracţie. Te întristează şi te dezgustă (miercuri, 17/26 Aug.).

1. Troheul, mai simplu, mai repede, exprimă la Eminescu stările de suflet optimiste, romantic idealiste, în versuri în care se afirmă viaţa, în timp ce iambul, mai grav, mai încet, este indicat să exprime pesimismul, deprimarea, analiza. Sursa: Garabet

6, Eminescu, asemeni tuturor poeţilor romantici, era sfâşiat de nenumărate şi dureroase contradicţii. Încercările (neizbutite) de a concilia conflictele cele mai arzătoare şi ascuţite (ascetismul cu senzualitatea, mintea cu inima), de a împăca lumea ideii cu lumea faptei sau de a converti visul erotic în realitate n-au făcut decât să-i adâncească şi mai mult instabilitatea lăuntrică. Era, de pildă, expert în descrierea chinurilor dulci (*dureros de dulci*) ale dragostei, dar, atunci când se aştepta din partea lui un plan concret de acţiune (să facă curte unei femei, s-o ceară în căsătorie, să-şi facă un rost în viaţă etc.) uşurinţa cu care proiecta vise în plan poetic nu-i era de niciun folos în lumea reală, obişnuită. Ca poet înzestrat cu sensibilitate romantică, va fi trăit cu impresia că se află în acelaşi timp în lume şi în afara ei, năzuind ca prin imaginaţia poetică să

confere ireconciliabilei antiteze (vis – lume) măsura unei armonii (metrice) perfecte care să se nască din îmbinări de cuvinte şi jocuri metaforice noi, protejând idealul (floarea albastră) cu preţul sacrificării realităţii. Ceea ce era, însă, posibil în poezie – rezolvarea poetică a contrariilor (prin metafore şi subtilităţi de limbaj) – , nu mai era şi în viaţa reală[1]. Cum să împaci, de pildă, ideea poetică de femeie (*Das Ewig Weibliche*), când demon, când înger cu femeia concretă (Veronica), care, ca orice femeie concretă (în carne şi oase şi, ohoo, ho! *cochetă şi biondinettă* cum era), aşteaptă ce aşteaptă orice femeie de la un bărbat, nu?, să fie iubită (iubeşte-mă! mă iubeşti, tu?), să se cuibărească în braţele lui (*Miţule*!), să i se spună cuvinte dulci (poetice), să fie protejată (ea şi copilele ei) şi, din nou, iubire (iubire şi căsătorie).

Când nu mai ştie (Eminescu) cum să armonizeze *poetic* contrariile vieţii sale intime (căsătorie sau iubire nemuritoare) şi ce interpretare lirică să le mai dea, în plus, conştient că inteligenţa lui fenomenală nu-i era de niciun folos în treburile concrete ale vieţii, decide să ceară părerea avizată a *sultanului* Maiorescu, un bun cunoscător în afacerile lumeşti (câştiga lejer *toate* procesele la Tribunal, la Curtea de Apel, la Curtea de Casaţie) şi să se consulte cu acesta în privinţa căsătoriei sale cu o femeie când reală, când ideală (depinde de unde o priveşti), şi anume cu doamna Micle – *îngerul blond şi trist*.

Domnule Maiorescu, situaţia e mult mai serioasă decât credeţi[2]!

Eminescu era mai decis ca oricând să se căsătorească cu Veronica Micle şi să pună ordine în viaţa sa amoroasă. Ca orice îndrăgostit, era convins că toate piedicile exterioare care-l ţineau departe de împlinirea nerăbdătoarelor sale dorinţi puteau fi depăşite cu puţină voinţă şi tărie de caracter. Dincolo de asta (de naivitatea îndrăgostitului), Eminescu era destul de lucid încât să-şi dea seama că (din cauza neştiinţei sale în treburile lumeşti

şi a lipsei de curaj în faţa vieţii) nu va izbândi singur (cu căsătoria). Pe lângă un act bărbătesc de voinţă (din partea sa), mai avea nevoie şi de un sprijin important din exterior (domnul Maiorescu). Şi, de ce nu, de binecuvântarea (părintească) a acestuia (*Reia-mi al nemuririi nimb* etc.). Astfel, după o perioadă în care lipsise din casa mentorului, Eminescu decide să-i ceară sfatul (părintesc) şi sprijinul (sufletesc). Îi făcu o vizită. Concret: strada Mercur, nr. 1. Poetic: un loc fără hotare şi fără timp (*Căci unde ajunge nu-i hotar/ Nici mări spre a cunoaşte*…)

Începu direct: Domnule Maiorescu (Părinte!), situaţia e mult mai serioasă decât credeţi!

Avocatul *ştia* de ce Eminescu începuse să frecventeze tot mai rar casa sa (sau casa Kremnitz) şi din ce motiv absenta până şi de la întrunirile literare ale Junimii. Pricina acelor absenţe nu era alta decât legătura poetului cu Veronica Micle, legătură care, se temea domnul Maiorescu, avea *să-l înstrăineze* complet (pe poet) de cercul de prieteni (junimişti). Între timp, Maiorescu, întreţinându-se fără fereală (ca între bărbaţi) cu Caragiale (care se ştie: *il n'avait pas de poils sur la langue*, iar în privinţa moralităţii nu era tocmai un exemplu de sfinţenie), află de la dramaturg anumite detalii picante şi relevante în privinţa doamnei Micle (detalii de genul: cu cine, ce, când). Eminescu, confirmând justeţea înţelepciunii populare (ce ştie satul, nu ştie bărbatul), nu era defel la curent cu bârfele saloanelor sau ale bărbaţilor mai sus menţionaţi. Maiorescu îl cunoaşte, însă, prea bine pe Eminescu. De aceea, deşi era informat în privinţa doamnei Micle, nu se grăbeşte să-l ia deoparte (pe naiv) şi să-i atragă atenţia (bărbăteşte) asupra caracterului uşuratic al femeii, ci aşteaptă un prilej mai potrivit. Mentorul Junimii ştie că, în cazul lui Eminescu, trebuie să aibă răbdare (să nu înceapă primul) şi că, mai devreme sau mai târziu, poetul va veni să-i ceară sfatul. N-a aşteptat prea mult, fiindcă, într-o zi (aşa cum am mai spus), după o perioadă oarecare de

absenţă, Eminescu i-a făcut o vizită.

Rara avis!, a exclamat Maiorescu şi a glumit pe seama liricului poet (*În ce mreje ai fost prins, de n-ai dat atâta vreme semne de viaţă?*). Domnule Maiorescu, situaţia e mult mai serioasă decât credeţi. Vreau să mă căsătoresc (a început direct poetul). Eminescu (onest) nu ştia să abordeze un subiect decât în mod direct. Asta i-a adus de-a lungul timpului nenumărate neplăceri (în saloane, la dineuri, la gazetă, în politică, cu amicii etc.). Orice om matur (cu un simţ elementar al vieţii) ştie că unele subiecte se cer a fi abordate altfel. Cu o oarecare diplomaţie şi tact, *cu încunjur*. Politica şi chestiunile de amor (mai ales cele controversate) fac parte, desigur, din această categorie. Dar Eminescu nu făcea distincţie între subiectele care necesită o abordare directă şi celelalte (restul) care, din diferite considerente, impun o abordare mai diplomatică şi un stil eufemistic. Nu făcea această distincţie fiindcă, în ceea ce-l privea, nu exista decât un singur tip de abordare (indiferent de subiect), şi anume una onestă, deschisă (*căutând pentru orice idee expresia cea mai exactă posibilă*). Ca să nu mai vorbim de faptul că era foarte îndrăgostit, or, se ştie, amorul (naiv şi sincer) şi diplomaţia n-au făcut niciodată casă bună împreună.

Vreau să mă căsătoresc, domnule Maiorescu. Ah, da?! Cu cine? Cu Veronica Micle. Dar avocatul (câştiga *toate* procesele, am zis, nu?) are o strategie. O strategie infailibilă. Domnia sa, care făcea distincţia între un *orator* (cel care vorbeşte pentru a spune ceva), un *retor* (cel care vorbeşte pentru a se auzi vorbind) şi un *limbut* (cel care vorbeşte pentru a vorbi) ştie, într-o asemenea situaţie, ce rol să joace. Era un maestru în arta oratoriei (politice, juridice). Câştiga toate procesele (am mai zis, nu?). Cunoaşte arta elocinţei şi este un expert în rafinarea *motivelor de bază* ale oratoriei (*precizarea unei poziţii, afirmarea sau combaterea unei idei şi convingerea unui auditor*). În discuţia cu Eminescu schimbă calculat ordinea

retoricii discursului. Trece sub tăcere *precizarea poziţiei* (Nu sunt de acord cu această căsătorie!) şi, fără nicio introducere, *combate* (aşa, în general) *ideea* căsătoriei (cu argumente solide şi irefutabile). Scopul: *convingerea unui auditor* (Eminescu şi sau Luceafărul). Te-ai gândit, Eminescule (ştia că se gândise), la toate sarcinile, la toate greutăţile la care se înhamă cineva, fără avere, ca dumneata, căsătorindu-se cu o femeie fără avere ca doamna Micle? Mai precis, ca să întreţii o familie, o femeie cochetă (şi *biondinettă*) cu doi copii (sau alţi copii care vor veni) e nevoie de serioase mijloace băneşti, o slujbă nouă, o casă mai spaţioasă în centru şi o viaţă mai ordonată. Ai aşa ceva în vedere? (o slujbă nouă, o casă spaţioasă în centru, o viaţă mai ordonată?). Voi munci şi, la nevoie, vom munci amândoi (răspunde hotărât poetul). Ce spui, domnule Eminescu? Am să muncesc, o să muncim! E oare de ajuns (să munceşti)? Până acum n-ai muncit? Nu te-ai spetit zi şi noapte, Eminescule? Şi? Nu înseamnă asta autocondamnarea dumitale la o viaţă de privaţiuni dureroase chiar de la început şi care vor deveni cu timpul din ce în ce mai dureroase? Eu am visat pentru dumneata o *situaţie frumoasă, atât de meritată prin marele dumitale talent, prin vasta cultură şi prin limpezimea minţii geniale.* Mi-am dorit să ocupi o catedră universitară de filosofie, recunoaşte! Da, domnule, dar chestia cu doctoratul… Nu-ţi fac reproşuri, domnule Eminescu. Ţi-am înţeles motivaţia şi o respect! Fiecare avem greşelile noastre. Te rog să fii convins de sincera mea solicitudine!

Domnule Maiorescu, nu mai pot îndura singur viaţa pe care am dus-o până acum… Ca bărbat, mă înţelegeţi, nu…? Vreau să mă căsătoresc!

Mă mir că s-a găsit o individualitate femeiască care să-l captiveze şi să-l ţină în mărginirea ei de femeie pe Eminescu (pe Luceafăr), poetul în care eu mi-am pus toate speranţele pentru direcţia nouă în literatură. Căci un poet ca Eminescu sau ca un Leopardi3 în *Aspasia* nu poate

vedea în femeia iubită decât copia imperfectă a unui prototip nerealizabil. Întâmplătoarea copie poate stârni pasiuni, nimic de zis, dar tot o copie rămâne! Schopenhauer… Da, ştiu ce a spus Schopenhauer, Domnule! Toţi marii filosofi au fost celibatari: Descartes, Leibniz, Malebranche, Kant, Spinoza. Schopenhauer însuşi. Cât despre poeţi, toţi cei care s-au căsătorit au fost nefericiţi! Deviza lui Shakespeare era: *matrimony, war and want*. Război şi suferinţă! Asta e căsătoria, ştiu! Cu toate astea…

Îţi dai seama cât sunt de îngrijorat şi cât de tare mă doare să văd că dumneata ne-ai uitat (pe mine, pe Mite, pe Wilhelm, pe Anetta etc.), nu mai vii nici la întrunirile noastre literare, unde eşti aşteptat de prieteni (Gane, Slavici, Caragiale, Jacques etc.). Şi de ce? (*Pauză oratorică*). În plus, vrei să te bagi şi în ceva permanent cum e căsătoria pe baza unui sentiment ce poate fi trecător (dragostea). Poţi dumneata fi sigur că această relaţie va dura? Da, domnule, sunt absolut sigur. (*Tăcere*) Nu e bine să-i contrazici pe îndrăgostiţi sau să pui la îndoială trăinicia sentimentelor lor. Pur şi simplu, nu se face. Atâta lucru ştia şi domnul Maiorescu.

La vremea respectivă, nici afacerile sentimentale ale Demiurgului nu erau destul de limpezi, ba, dimpotrivă, deveniseră cum nu se poate mai încurcate (nu-şi mai iubea nevasta – pe Clara – şi nutrea gândul de a se despărţi de ea, mai ales că întreaga atenţie i se îndreptase înspre domnişoara Aneta Rosetti, care, nelipsită din anturajul său, îi însoţise familia până şi în vacanţă). De la un bărbat care în însemnările zilnice explodează cu sinceritate [*N-o mai pot suporta.* (pe Clara) *N-am nevastă, mă prăpădesc din punct de vedere fizic şi moral. Şi fără asta, sufleteşte sunt redus la nenorociere*] Eminescu aştepta mai multă înţelegere şi puţină îngăduinţă faţă de problemele sale intime.

Când Maiorescu consemnează în jurnal fraza de mai

sus, avea încă nevastă, de aceea mărturisirea lui trebuie s-o înţelegem în direcţia că, deşi avea nevastă, căsnicia cu Clara nu se consuma în sensul cunoscut4. Mentorul schimbă tactica. Cum am mai spus: nu e bine să-i contrazici pe cei care iubesc (mai ales atunci când urmează să pui la îndoială stabilitatea şi trăinicia sentimentelor lor).

Şi cu poezia cum rămâne, domnule Eminescu? Mă las de poezii! Cum se poate, Eminescule, să spui asemenea enormitate! Dumneata să te laşi de poezie?! În loc să-ţi cauţi refugiul în lumea cugetării şi poeziei, a melancoliei impersonale, – *omnia humana contemnere* – dumneata alegi femeia, copia imperfectă şi vrei să atârni de aripile luceafărului greutăţile de plumb ale căsniciei şi să te afunzi în proza vulgară a vieţii!

Pe bună dreptate, Demiurgul se indignează. Izbucneşte demiurgic. Auzi vorbă, Hyperion să se lase de poezie! *Nu cere semne şi minuni care n'au chip şi nume!* Şi să ajungă un om ca toţi oamenii tocmai acela a cărui sfântă menire e poezia! *Tu vrei un om să te socoţi, cu ei să te asameni? Dar piară oamenii cu toţi, s-ar naşte iarăşi oameni*. Şi pentru ce, domnule Eminescu? Dragă Hyperion! Pot să-ţi spun pe nume, da? Hyperion (*pe-deasupra-a-toate-mergător*)! Hyperion, drăguţule! Pentru *o oră de iubire?!* Ce să spun!? (*Dispreţuitor*) O oră de iubire. (*Pauză prelungă*) Cu infinită răbdare şi seninătate (doar e Demiurg), acesta îi mai explică poetului (îi reaminteşte lui Hyperion care uitase) *ce* presupune copleşitoarea şi dureroasa măreţie a nemuririi (*noi nu avem nici timp, nici loc şi nu cunoaştem moarte*). Ştii ce înseamnă asta, domnule Eminescu? Acest postulat, subliniază Demiurgul, nu poate fi anulat nici măcar o dată: e o imposibilitate în ordinea creaţiei. Nemurirea nu poate fi anulată (ştearsă). Anulându-te pe tine e ca şi cum m-aş desfiinţa şi pe mine. (*Ton ascendent*) Şi, odată cu noi (care suntem una), am anula întreaga creaţie. Pot eu face asta? (*Pauză oratorică*)

Poate *cineva* să facă asta? (*Schimbare de ton*) Nu înţelegi că nu există abateri de la regulile cosmice (fiindcă regulile cosmice suntem noi!)? *Noi suntem plămădiţi din forma cea de'ntăi.* Suntem consubstanţiali. (*Pronunţat rar*) Con-subs-tan-ţi-a-li! (*Declamativ*) *Tu eşti puterea mea, nu pot/ Să neg acea putere/ dar cere-mi universul tot/ Ce nu pot da nu cere.* Cere-mi orice altceva, dar nu asta! (*Tunând din ceruri cu privilegii viclene*). Vrei să fii un sfânt? Buddha? Vrei să fii un filosof de geniu? Plato? Vrei să fii un strateg militar genial? Alexandru? Napoleon? Vrei să fii un poet de geniu? Orfeu?

Poetul se gândi o clipă, nu la generoasa ofertă, ci la cât de *omenesc* îi sunau acum în ureche toate acele nume înşirate de Demiurg. Să le elimine, oare? Hmmm. Demiurgul, preocupat, acolo în ceruri, de rimele tiradei sale, nu dădu atenţie faptului că poetul tăcea meditativ. *Tot ce a fost, tot ce va fi/ De-a pururi faţă este,/ Iar basmul trist al stingerii/ Părere-i şi poveste.* Dar moartea nu se poate! Repetă rar: moartea nu se poate. (*Pauză lungă de gândire*). Iubire egal moarte egal repaos! Nu? Da, cred! admite stins poetul. Nu uita, Eminescule, să adaogi şi chestia asta cu *repaosul* în poem! Ţi-e sete de iubire (sângele clocoteşte, eşti tânăr, se înţelege!), dar în fond, îţi doreşti *repaosul*, nu-i aşa? Da, domnule, *repaosul*, repetă maşinal şi visător poetul. Adică, tot eternitatea, nu? Atunci, de ce?

În *Însemnările zilnice demiurgice* mi-am transcris o reţetă infailibilă pentru insomnii. Suferi de insomnii, domnule Eminescu? Eu da. Pentru adormire (repaos), eventual în somnul cel vecinic: Z. Hydrat. Chloral. 3,0 Aq. Dest. Syr. Cort. Aur. A à 45,0. Aproximativ 2 fr. 75 c. Dacă bei jumătate din aceasta şi după zece minute cealaltă jumătate, ai somn, fără nicio neplăcere. Poţi merge până la Hydrat. Chloral 8,0 şi ai numai somn, porţiune mare; dar dacă 16,0 sau 20,0? Poetul nu înţelege nimic, dar tace respectuos în faţa Demiurgului. Acesta murmură în barbă:

ţi-e sete de repaos. Repaos. Repaooos. Apoi, ca smuls dintr-un somn lung, Maiorescu tresare. Tuşeşte. Schimbă tonul. Începe să se plimbe cu paşi mărunţi prin cabinet, oprindu-se din când în când în faţa poetului (care, în picioare, aşteaptă). Deşi scund de statură, pare colosal. Reîncepe.

Cum ai putut să te gândeşti la aşa ceva (la căsătorie), domnule Eminescu? Oamenii sunt slabi, ei se abat tot timpul de la reguli (dacă nu s-ar abate din ce-am mai trăi noi, avocaţii, nu?). Fiind mânaţi de sentimente (impure şi trecătoare), nu trebuie să pretinzi, în cazul oamenilor, să se ridice deasupra firii lor uşuratice şi a naturii pieritoare din care sunt alcătuiţi. Cum să-ţi mai explic? Mă urmăreşti? Da, domnule. *Ei* (oamenii), continuă avocatul, sunt o sumă de stări sufleteşti înşirate una după alta pe firul timpului (*Pentru că ei sunt trecători/ Sunt toate trecătoare*). Fireşte, cu trecerea vremei e hotărâtor elementul înnăscut cel mai tare. Numai că elementele sufleteşti sunt în fiecare foarte felurite şi multe dintre ele ajung în mod succesiv la lumină în manifestarea de fiecare dată. La fiecare atare manifestare, trebuie să distingi ceea ce e slab şi trecător (un sentiment oarecare) de ceea ce e tare (nucleul dur) şi revine mereu ca ceva esenţial. Ai înţeles, domnule Eminescu? Ă, ă, ă! Nu! Cum nu?! La dracu'! Vreau să mă însor cu ea, domnule! O iubesc!

Atunci să-ţi explic altfel, domnule Eminescu! Eminescule! Sunt hotărât să te împiedic de la un act de nebunie, de aceea renunţ la orice argumente. Voi recurge, cum zic doctorii, *aux grands moyens*. Voi fi direct (!), domnule Eminescu! Te rog să ţii cont de faptul că eu am încercat să fiu *delicat şi voalat* cu dumneata! Te-am prevenit, da? Ascultă-mă şi iartă-mă de sfâşierea pe care ştiu că ţi-o pricinuesc. Şi nu sunt bârfe, domnule, ci lucruri pe care le ştie toată lumea: *Şi pentru cine vrei să mori?/ Întoarce-te, te'ndreaptă/ Spre-acel pământ rătăcitor/ Şi vezi, ce te aşteaptă* (Cătălin, Cătălina, Caragiale, Veronica,

Veronica, Caragiale). Nu! Ba da! Înainte de dumneata a fost prietena (se poate citi: amanta) altora, a fost şi a lui Caragiale. Mi-a mărturisit-o chiar el (Caragiale). Nu! Ba da! Canalia! Atât a zis: canalia! S-a ridicat şi a plecat. S-a oprit o clipă în vestibul, şi-a dat capul pe spate şi a citit inscripţia chirilică de deasupra uşii, *Biruit-au gândul...*

1. Aşa l-am cunoscut: aci de-o abstinenţă de pustnic, aci lacom de plăcerile vieţii; fugind de oameni şi căutându-i; nepăsător ca un bătrân stoic şi iritabil ca o fată nervoasă. Ciudată amestecătură! Fericită pentru artist, nenorocită pentru om! Sursa: Iancu

2. Domnul Maiorescu se aştepta la asta, mi-a mărturisit chiar domnia sa la o partidă amicală de şah, în vara lui 1892. Eu am fost primul care i-am pus în faţă ipoteza: Maiorescu-Demiurgul, Eminescu-Luceafărul, Caragiale-Cătălin şi Veronica-Cătălina. Cred că i-a plăcut. În acel an, când Eminescu i-a cerut încuviinţarea să se însoare cu Veronica Micle, Maiorescu era pregătit şi hotărât să împiedice acea căsătorie. M-a îndreptăţit să fac publică această declaraţie. Sursa: Brătescu

3. Maiorescu e nenorocit chiar în alegerea termenului de comparaţie: Leopardi! Infirmul (cocoşatul)! Leopardi, care în zadar a râvnit iubirea şi niciodată n-a aflat-o. Un infirm şi pesimist pus pe aceeaşi linie cu Eminescu, cântăreţul unic al iubirii, părtaşul unei iubiri ideal de integrale şi a întregii beţii a iubirii?! Sursa: Leca

4. Nu trece o zi, în care să nu simt disonanţa între orice fibră a sufletului meu şi cel al soţiei şi, din nenorocire, şi al fiicei mele. Cu mine, aşa cum sunt eu făcut şi aşa cum sunt făcute ele, ele nu se potrivesc. Şi nici felul lor de a se îmbrăca nu-mi convine în nici o privinţă. Suntem într-asta absolut deosebiţi în gusturi. Şi astfel trag mai departe la lanţul de sclav al vieţii mele, şi sunt condamnat să vreau să zbor, şi să cad iarăşi la pământ, din cauza greutăţii de plumb. Când ştiu atâtea despre căsătorie cum aş putea să-l las pe Eminescu să se însoare

şi să-şi atârne de aripi greutăţi de plumb? Sursa: Titus

7, Mai înfloritoare (cochetă) şi mai strălucitoare ca oricând, Veronica era dornică (după moartea lui Menelaos) să-şi împartă viaţa cu Eminescu. Îşi dorea să lase în urmă, cât mai repede, perioada de văduvie şi să reînceapă o viaţă nouă, cu o nouă coafură (… *m-a pălit un gust de cochetărie ca mai de mult, încât Miţule, trebuie să ştii că-mi port părul pudrat cu blond şi zău nu-mi vine de fel rău*).

Eminescu era dispus să fie împreună cu Veronica: *Un lucru ştiu*, îi scrie el, *şi ştiu hotărât: să fii a mea pentru totdeauna. Nici nu îmi pot închipui altă viaţă decât în apropierea ta şi numai cu condiţia aceasta voi în genere să trăiesc. Altfel la ce-aş mai târâi o existenţă de care mi-a fost silă, de la care n-am avut nimic decât dureri şi în cazul cel mai bun urât.* Se potriveau: vârstă (tineri), religie (romantici), fizic (el înalt şi ea? înaltă! le stă bine laolaltă), inimi (dornice de iubire), poet şi muză (poetă şi poet), visuri (zâmbitoare), stare civilă (el necăsătorit, ea văduvă şi nemângâiată). Corespundeau unul celuilalt. Se iubeau. Nimic şi nimeni nu le mai stătea în cale (eventual, o scurtă, foarte scurtă şi decentă perioadă de văduvie).

Doi oameni să se potrivească atât de bine şi să se iubească unul pe celălalt (cu dragoste nemuritoare), să nu le stea în cale nicio piedică (de natură socială, religioasă etc.) şi, totuşi, ceva (un context nefavorabil?) să-i despartă şi să-i îndepărteze, împrejurări cu neputinţă de lămurit altfel decât prin formulări sau presupuneri vagi (lipsa banilor, anturajul etc.). Ceva nu se potrivea, nu? Cabala lumii (Junimea)? Un întreg şir de uneltiri sau complicităţi secrete? Viaţa reală? Societatea şi politica? Astrele, zodiile, destinele? Văzute din această perspectivă lucrurile (totul concordă – până şi secolul – mai puţin un singur lucru, care?), nu poţi să nu te gândeşti la cât de limitate şi fatale ne sunt, în fond, opţiunile.

După moartea lui Micle, pasiunea dintre ei renăscu

(din spuza fierbinte) cu o forţă copleşitoare. Eminescu şi Veronica deveniră liberi să-şi declare (declame) reciproc sentimentele. Veronica îi scrie (poetului) cerându-i să-i găsească o cameră de închiriat, fiindcă intenţiona să vină la Bucureşti (în ideea de a rezolva cu pensia de urmaş după soţul ei). Îl încredinţează că dragostea pentru el era încă vie: *Je crois que c'est superflu de dire et de redire combien tu m'es cher et combien je te rêve et te désire*. Semnează, amestecând poezia cu viaţa (dulce şi periculoasă combinaţie) *à toi de coeur et d'âme, Tolla*. Ca orice îndrăgostiţi naivi şi sinceri, amândoi se lăsară copleşiţi de sentimente şi trăiri pătimaşe. Astfel, pe cât de vertiginos creştea înflăcărarea şi dragostea, pe atât de uşor interveneau momente în care, dintr-un mic capriciu (în special, din partea femeii), totul recăpăta subit o altă şi contradictorie semnificaţie. Pe cât de avântat se înălţau pe piscurile pasiunii, pe atât de grabnic săltau la antipozii ei (în hăuri adânci), acuzând şi ameninţând cu despărţire şi ruptură.

La distanţă de numai două săptămâni după scrisoarea în care Veronica-Tolla îi împărtăşea în cuvinte franţuzeşti (!) dragostea ei, mai precis, la data de 1 septembrie, apăru în *Convorbiri* (într-un moment cum nu se putea mai delicat pentru relaţia reînviată dintre ei – sau altfel spus, când te aştepţi mai puţin, dracul îşi vâră coada), superba poezie *Atât de fragedă...*. Reacţia femeii este promptă: *1 oară după miezul nopţei, 2 septembrie*. În această scrisoare, Veronica, cuprinsă de gelozie, ca de o *durere nouă şi necunoscută până atunci*, recunoaşte cât de mult o tulburase faptul că poezia *Atât de fragedă...* îi fusese inspirată poetului de către o altă femeie (!), o figură, credea ea, *Souvereinement Superieure* (bârfele despre Eminescu şi anturajul regal ajunseseră şi la Iaşi, pare-se). Veronica se gândeşte la Regina Elisabeta. Regina şi poeta Carmen Sylva, ca orice regină şi poetă (care e deasupra tuturor ambiţiilor pământeşti) nu se gândeşte la

nimeni (cu atât mai puţin la Eminescu pe care nu-l aprecia ca poet). Mite Kremnitz care nu e regină şi nici poetă (ci soţie a unui doctor neamţ şi cam şters în comparaţie cu Titus), se gândeşte (cum altfel?) la ea însăşi (vai, cât de frumoasă sunt!?), căutând în oglindă similitudini cu imaginea femeii din poezie: ochii, gura, lunga rochie, lunga rochie? Mite avea o *singură* rochie elegantă şi decoltată pe care o îmbrăcase în seara când ieşise la un dineu cu bărbatul ei? *Acea* rochie? Nu-i transcrisese, oare, poetul, chiar cu mâna lui poezia *Atât de fragedă...* pe *Albumul* dedicat cu ocazia zilei ei de naştere?

Eminescu, în calitatea lui de poet, se gândeşte la o muză ideală (*mireasă blândă din poveşti*, nu e destul de evident?). Muza ideală (*mireasa blândă din poveşti*) nu se gândeşte, fiindcă o muză ideală nu gândeşte, ci, după cum îi stă bine, cu un aer somnoros, inspiră versuri. Iar criticii şi istoricii literari se gândesc la argumente filologice (în fond, începuturile poeziei *Atât de fragedă...* datează din perioada veroniană), distribuind, în funcţie de propriile lor înclinaţii (sau deducţii), rolul de muză uneia dintre cele trei-patru candidate mai sus invocate sau niciuneia. Cititorii să se gândească – nu ştiu – cum le place. Şi toată lumea e mulţumită. Mai puţin văduva Micle (un suflet ales şi nobil) care îşi încheie scrisoarea în lacrimi amare. E nenorocită! Şi ce face? Ce *poate* face un suflet ales şi nobil?! Se sacrifică pe sine pentru fericirea celuilalt. Îşi eliberează iubitul de orice angajamente: *Şi din iubirea ta trecută nu încerca să faci un act de conştiinţă pentru susţinerea unei cauze pentru care inima şi sufletul tău strigă că e pierdută.*

Câteva zile mai târziu se aflau unul în braţele celuilalt. Aşa e dragostea! Contradictorie şi imprevizibilă. Contrariază pe toată lumea cu scaun la cap (în afară de îndrăgostiţi, fireşte, fiinţe fără scaun la cap, cărora totul li se pare conform logicii ilogice a sentimentelor inimii lor). În 7 septembrie, Veronica era la Bucureşti şi îi scria

poetului *o lettră roză*: *Nu mă mai recunosc după noaptea noastră întreagă* (!!!!). Şi ca o pasionată cititoare de romane franţuzeşti (Alphonse Karr, Émile Souvestre, Paul de Kock, Frédéric Soulié etc.) continuă: *Inimă bună, garoafe sângerii, iubire şi numai iubire, scumpul meu drag! Ce-ai visat? Mă vei ierta? Un eco răspunde inimilor noastre în auz de dimineaţă. Scumpul meu Emin, să-l ascultăm mărit în noi*. Semnează: *Cu totul, de-acum, cu totul a ta. Veronica.* Până în data de 19 octombrie, odată cu întoarcerea la Iaşi a poetei, nu mai avem nicio informaţie (*lettră*) despre felul cum cei doi îşi vor fi petrecut, în strada Buzeşti nr. 5, *luna de miere*. În schimb, sursele noastre, cum nu se poate mai binevoitoare, ne-au transmis unele preţioase informaţii.

Una dintre aceste surse este Jacques Negruzzi. Secretarul Junimii (aflat în vizită la Mite Kremnitz) va povesti cum, întâlnindu-i pe cei doi pe stradă (în Piaţa Teatrului Mare, care se plimbau *braţ la braţ cu fericirea* pe sub copacii ruginii ce străjuiesc Podul Mogoşoaiei, chiar în dreptul Hotelului Hugues), Eminescu i-a prezentat-o pe Veronica drept logodnica sa. Fiind o zi de duminică, toate prăvăliile erau închise şi, la acea oră, în afară de câteva birje care-şi aşteptau clienţii (cu birjarii moţăind pe capră), nu mai trecea nimeni pe stradă. Numai cei doi. Strălucind de fericire în lumina de aur tremurătoare a toamnei. Nici nu vor fi trecut şase săptămâni de la moartea soţului ei (nu se va fi uscat pământul pe mormântul defunctului soţ), vor fi comentat (bârfit) comesenii, când, iată!, se şi afişau în văzul lumii drept logodnici. Negruzzi va fi adăugat, înţelegător şi înţepător, (fapt ce trebuie s-o fi durut teribil pe Mite Kremnitz) că cei doi tineri *străluceau* atât de mult de fericire încât nici nu te puteai supăra pe dânşii. *Îşi petreceau luna de miere*, va comenta el maliţios. Într-un post-scriptum, Samson Bodnărescu e informat că *Micloae are să se mărite cu Eminescu, care a zis că de 7 ani o iubeşte*. Bodnărescu se bucură, fiindcă soţia sa era o bună

prietenă a Veronicăi. Se gândea că, o dată însurat, Eminescu s-ar decide în fine să revină la Iaşi, lăsând în seama altora conflictele şi luptele politice din Bucureşti.

Eminescu şi Veronica şi-au petrecut luna de miere *strălucind* şi pe coridoarele Ministerului Instrucţiunii, unde văduva rectorului Micle urma să depună o *suplică* care să-i recunoască, ca urmaşă a defunctului soţ (profesorul Ştefan Micle), dreptul la pensie pentru anii de serviciu ai acestuia. În plus, până la *regularea pensiunii*, pentru a nu întrerupe educaţia *copilelor minore* şi pentru *a nu fi redusă la mizeria cea mai mare*, văduva rectorului solicita de la minister continuarea acordării drepturilor salariale ale soţului. Eminescu (îndatoritor) a făcut tot ce i-a stat în puteri ca s-o ajute, însoţind-o peste tot (a cumpărat timbre pentru registratură, a lipit timbre, a stat la ghişeu aşteptând să se deschidă etc.). A scris cu mâna lui un memoriu despre Ştefan Micle1 şi despre anii de activitate publică ai profesorului de fizică şi chimie, menţionând că, *deşi a servit statului de la 27 fevruarie 1856, până la 16 fevruarie 1879, în total 23 de ani, 3 luni, 18 zile, precum dovedesc certificatele Curţii de conturi, Comitetul Casei pensiunilor nu a recunoscut văduvei şi copiilor nici un drept la pensiune motivând că numai de la data împământenirii (februarie 1868) i se poate da pensie*. S-a indignat împreună cu văduva de atâta nedreptate şi rea voinţă politică.

Când va fi apărut, la 1 octombrie în *Convorbiri literare*, gruparea celor şapte poezii, printre care şi cele trei sonete care îi plăcuseră atât de mult lui Mite (ea traducându-le, pe când învăţa limba română, în germană), poetul şi Veronica, departe de ochii lumii (strada Buzeşti, nr. 5), trebuie să le fi citit împreună, rememorându-şi amândoi perioada ieşeană, perioadă din care datează întâiele tipare ale acestora. *Şi cum prin friguri aiuresc bolnavii,/ Prin întuneric te privesc pe tine,/ Şi-a tale lacrimi de zâmbiri îs pline/ Căci ca un înger trist şi blond – aşa vii.*

Eu sunt *îngerul trist şi blond* din sonetul tău?, îl va fi întrebat doamna Micle demult, la Iaşi, pândind un moment în care, strecurându-se graţioasă printre invitaţii la serată, se va fi putut apropia de poetul retras într-un colţ al salonului ei, intimidat şi mânios (în contra celorlalţi). Probabil că, în scurtul răgaz în care ea se va fi apropiat de dânsul, *veselă şi gracilă*, poetul să nu fi apucat nici măcar să-şi deschidă gura. La ce i-ar fi folosit? Amfitrioana avea propriile ei semne şi convingeri (în fond, nici nu aştepta un răspuns direct din partea lui). Nu, nu sunteţi dumneavoastră, doamnă Micle, ci o muză care… Ajunge, domnule! Soţia rectorului ştia precis cine era *îngerul trist şi blond* din acel poem. Îngerul acela avea un nume concret: Veronica. La ce bun să mai aştepte răspunsul poetului?! Pe o femeie îndrăgostită inima n-o înşală niciodată. Sau arareori, dar, şi atunci, cu temeinic folos. Ca să-şi ascundă orgolioasa bucurie din priviri, doamna Micle îşi va fi desfăşurat încet peste piept evantaiul (după subtila artă a cochetăriei feminine), apoi, asemeni unei femei binecrescute şi cunoscătoare a etichetei elegante (şi a limbajului evantaiului), îi va fi făcut poetului o scurtă şi savantă plecăciune. Domnule! Doamnă! Ah!, rosti ea, lăsând să-i cadă evantaiul2.

Desigur, inima nemţească, dar, în fond, femeiască (vanitoasă şi sentimentală), a soţiei doctorului Kremnitz trebuie să-şi fi înteţit, la vederea numărului din *Convorbiri*, bătăile şi să se fi înfiorat ca de atingerea unui înger îmbătat de zbor. Nu putea să nu-şi amintească cum tocmai *acele* versuri (sonetele) o vrăjiseră, atrăgându-i atenţia asupra *felului visător şi fermecat al poetului*. Deşi Mite îl aşteptase pe Eminescu să-i facă o vizită şi să i-o prezinte pe doamna Micle, cei doi logodnici nu se arătară la alde Kremnitz. Mite îl întâlni pe poet la Cameră (singur), pe stradă (singur), la cumnatul ei (tot singur). Eminescu nu o vizită nici după reîntoarcerea la Iaşi a doamnei Micle, deşi ea (Mite) îl aşteptase înfrigurată, *înăbuşindu-şi durerea* în

tăcere.

Să fi regretat (Mite), în acele clipe, în care Jacques vorbea despre *strălucirea* celor doi logodnici, că, din cauza unei educaţii burgheze (severe), ea nu fusese în stare să-şi lase inima să zburde în voie peste protocolul rigid al normelor morale (convenţionale) şi să-şi ofere o oarecare compensaţie poetică (erotică) la căsătoria cu doctorul Kremnitz (bazată pe raţiune şi respect)? În schimb, Veronica Micle (fiica *acelei* moaşe Ana Câmpeanu), mai puţin încorsetată în moravuri decât Mite, se lăsase condusă de pasiune şi se dăruise trupeşte (iubitului), cedând pasiunii inimii. Ce romantic! În adâncul sufletului ei, soţia doctorului Kremnitz trebuie s-o fi invidiat (urât) şi admirat (în secret) pe poeta ieşeană. Prin felul acesteia (al poetei) de a se purta (uşuratic), dar, mai ales, datorită modului în care se vorbea despre ea (în special, de către bărbaţii din jurul lui Mite), Veronica Micle (*o femeie puţin onorabilă*) reprezenta tot ceea ce morala lumii în care Mite fusese educată nu putea admite şi nici tolera. Apariţia în Bucureşti a văduvei Micle tulburase vechile rânduieli şi ritualuri din casa Kremnitz. Mite era neliniştită (mai precis: suferea). N-o mai ajuta nici amorul propriu. Orgoliul. Nici educaţia patriciană, aleasă, dobândită în casa părinţilor ei, la Berlin (ca fiică a celebrului chirurg Von Bardeleben). Făcea comparaţii. Inevitabil. Pe de-o parte, ea, Mite, respectând convenţiile lumii din care făcea parte (chiar dacă talentul ei de scriitoare ar fi îndreptăţit-o să fie mai *naturală*, frivolă, nu!, în comportament) şi, pe de altă parte, Veronica, având curajul de a înfrunta tocmai acele convenţii (lăsase totul şi venise în Bucureşti la Eminescu), sfidând chiar şi regulile elementare de decenţă (se instalase în locuinţa unui bărbat neînsurat). Să fi dormit în aceeaşi cameră? (cu el?) Ce oroare! Ce sublim! Din nou: pe de o parte, Mite (soţie, mamă şi scriitoare), dăruindu-se familiei (şi literaturii), trăind la adăpostul respectabilităţii burgheze şi, pe de altă parte, Veronica, o

femeie dornică să-şi refacă viaţa şi să se lase condusă de sentimente (de inimă), avântându-se în lumea cea de taină a poeziei, a extazului şi a frumuseţii, neglijându-şi datoriile (de mamă şi de văduvă). Ce rezultă din aceste comparaţii? O dureroasă şi nedreaptă antiteză. Şi un soi nemaitrăit de tristeţe. Mite era cuprinsă de un sentiment de nelinişte. Toată viaţa ei (soţul, copilul, orele regulate ale mesei, cumnatul Titus, pseudonimul George Allan) îi apărea brusc într-o nouă şi necruţătoare lumină. Se simţea de parcă, până atunci, ar fi trăit într-un acvariu şi s-ar fi mişcat ca într-un vis plăcut şi moale printre plante unduioase, încântătoare, dar înşelătoare. Apoi, dintr-o mişcare, cineva apucase peştişorul cel mic şi-l scosese afară la lumină. Noua realitate o orbea. Abia putea să mai respire. Iar zgomotele alarmante pe care începuse să le audă din ce în ce mai clar o asurziră. Erau bătăile propriei inimi. Inima ei? Avea o inimă? Inima ei! Veronica Micle îi arătase (fără să vrea) că există lucruri (inimă, dorinţă, sentimente, dor) de care ea (Mite) abia dacă îşi închipuia că ar fi posibile altundeva decât în literatură (ea însăşi creasese o astfel de poveste amoroasă şi misterioasă în nuvela *Das Lebensbild*). Timp de câteva luni, învăţând româneşte împreună cu Eminescu, simţise şi ea ceva similar. Să fi fost dragoste? Şi sărutul acela vrăjit peste volumul lui Dante? Tot vis? Şi poeziile? *Atât de fragedă…*, *Te duci*. În fond, se îmbărbăta soţia doctorului (din amor propriu), ea însăşi insistase pe lângă poet ca acesta să plece la Iaşi şi s-o consoleze pe văduvă în urma pierderii suferite (moartea soţului). Îi cumpărase doamnei Micle un cadou pe care Eminescu să i-l ducă din partea ei (poetul *uitase* să ia cadoul). Dintr-un simţ înnăscut al demnităţii burgheze, omenoase şi caritabile, Mite îşi spunea că (încurajându-l pe poet să plece la Iaşi) făcuse o faptă bună şi nobilă. Îşi oferise, astfel, singura satisfacţie/compensaţie (oricât ar fi ea de infimă) în derularea poveştii de amor dintre Eminescu şi Veronica Micle. În fond, nu era vina ei că cei

doi (deşi fuseseră sortiţi unul altuia) rataseră şansa (ce romantic şi trist!) de a fi fericiţi împreună.

Dar câţi dintre contemporanii celor doi logodnici îşi doreau ca poetul şi aleasa inimii lui să fie împreună?![3] Eminescu însuşi o recunoaşte: *Veronică dragă, au n-am fost noi prea fericiţi într-o lume, în care fericirea nu poate exista? Este în lumea asta destul loc pentru atâta iubire câtă o avem? Nu este amorul nostru o anomalie în ordinea lucrurilor lumii, o anomalie pentru care cată să fim pedepsiţi?* În noiembrie, la rugăminţile pe care i le adresase Veronica (*te rog şi te rog şi iar te rog să vii de aniversarea Junimei, căci te aştept cu-un dor nespus*) Eminescu călătoreşte la Iaşi. Va locui la Veronica. De Sfântul Mihail (aniversarea numelui), ea îi dărui un portţigaret de chihlimbar. Stând în cerdacul ei, fumând şi privind luna, poetul scrie poezii. Prezenţa femeii iubite (cântând lieduri de Schumann) îl inspiră: *Ai obosit, cu mâna ta cea fină/ În val de aur părul despletind./ L-ai aruncat pe umeri de ninsoare,/ Desfaci visând pieptarul de la sân,/ Încet te-ardici şi sufli-n lumânare…*

Cu siguranţă că Eminescu, îmbătat de fericirea de a fi stat câteva zile cu Veronica, va fi plecat din Iaşi nutrind gândul de a pregăti stabilirea ei la Bucureşti, precum şi o eventuală căsătorie. Până la sfârşitul acelui an, printre ceasurile petrecute la gazetă şi repetatele drumuri la Minister, Eminescu va fi analizat şi perspectivele materiale care să-i ofere posibilitatea de a o aduce la Bucureşti pe Veronica. Cum arătau acele perspective? Deloc încurajatoare. În primul rând, situaţia sa materială nu era tocmai una de invidiat. Să trăieşti din salariul neregulat de la *Timpul* (mâncând pe apucate, schimbând chiriile şi fără a frecventa prea des – deloc – atelierele de croitorie) nu constituia o problemă pentru un burlac nepretenţios. Dar, din acelaşi salariu, să întreţii o familie (o femeie şi două copile minore) asta da!, ar putea deveni o problemă. Ba mai mult: o femeie cochetă (*ce vrei – iar m-am făcut*

cochetă ca acum două trei luni, ba încă şi mai cochetă). Ba şi mai mult: *Miţule, nu te supăra dacă cu o veselie nebună care mă caracteriza îţi spun că m-au apucat hachiţele cochetăriei*. E nevoie de bani, nu? Cochetăria presupune şi nişte investiţii. *Spre a varia mi-am tăiet părul à la Viennoise şi-l frizez în toate zilele, în fine mi-am cumpărat pălărie Néniche şi botine Louis XV şi alte mofturi... şi corset cu dantele albastre*. *Îngerul blond şi trist* (Veronica) devenise idealul tuturor modistelor (adică o femeie dornică de a cheltui pe mofturi). Eminescu ezită. Nu vrea (nu poate) s-o expună pe Veronica sărăciei (să nu se mai coafeze şi să nu-şi mai poată cumpăra mofturi şi dantele?). Din raţiuni de ordin material, căsătoria (stabilirea ei la Bucureşti) trebuia amânată. Până când lucrurile se vor aranja (o asigură). O problemă destul de serioasă o constituiau şi beteşugurile de la picioare pentru care încerca totul (fierul lui Russel sau alte tratamente băbeşti), dar fără prea mare folos.

În tot acest timp, Veronica primeşte de la el puţine scrisori (scrisori grăbite, scurte). Intervin rupturi4. După câteva luni de tăcere, s-au împăcat la Bucureşti, la sfârşitul anului 1881. Pe tot parcursul anului următor fac noi planuri ca să fie împreună. El unul visează la un liman de modestă şi fericită pace alături de Veronica, dar, cuprins în febra agitaţiilor politice, nu reuşeşte mai nimic în vederea punerii în aplicare a visului (căutarea unei locuinţe decente, căsătorie). Nu apucă nici măcar să-i răspundă la scrisori. Când o face (cu întârziere), încearcă s-o îmbuneze oferindu-i explicaţii, perfect justificate, de altfel (schimbările de direcţie de la gazetă, dezbaterile din Cameră, întârzierea curierului, lipsa banilor, fusese bolnav, era bolnav etc.). Recunoaşte cu onestitate *că nu are scuze* şi *că nu merită iertarea ei*. Ea, ca o adolescentă îndrăgostită căreia nu i se acordă atenţia pe care o pretinde, vine cu reproşuri. Ce să răspundă poetul la toate reproşurile ei!?

În scrisori o asigură constant de tot devotamentul şi de toată dragostea lui. Speră ca prin vorbele înflăcărate (*Căci te iubesc ca un nebun şi te voi iubi şi mort – draga, dulcea, încântătoarea mea Veronicuţă*) să compenseze lipsa de acţiune. Dar Veronica, pe lângă asigurările de dragoste (poezie, declaraţii de amor, tensiune lirică), aştepta de la poet şi angajamente mai concrete (de exemplu, o cerere în căsătorie). Pentru că el tace în privinţa căsătoriei îl descoase cum ştie ea mai bine (*Ce schimbare totală a lucrurilor, nu cumva spre fericirea mea tu vei părăsi Timpul? Nu uita şi-mi răspunde cât mai în grabă*). Eminescu nu face însă nimic în acest sens, al *schimbării totale* (nu părăseşte redacţia şi nici n-o cere în căsătorie). Poetul se străduieşte (depunând teribile eforturi de elocinţă verbală) s-o convingă că împlinirea planului lor, acela de a fi împreună, (poetul nu rosteşte cuvântul *căsătorie*, el dorind-o ca *soră*, *amică* şi *amantă*) nu este decât o chestiune de timp: *De s-ar mântui odată afacerile tale şi de-aş găsi şi eu ceva mai sigur decât tâmpenia Timpului, ca să fim odată un trup şi un suflet – auzi tu?* Trup şi suflet, scumpul meu Emin? Adică soţ şi soţie, Miţicule iubit? *O casă ş-o masă, un trup şi un suflet, o inimă ş-un gând, o Veronică şi un netrebnic Emin aga!*

Pe de altă parte, poetul recunoaşte că n-are *curajul vieţii* şi că, în ceea ce-l priveşte, el nu e ceea ce se cheamă un bărbat de acţiune. E contemplativ şi melancolic. În secret, tânjeşte la *Nirvana*. De aceea se sperie când trebuie să ia o decizie nouă. Şi să facă ceva în sensul ducerii ei la îndeplinire. O căsătorie reprezintă o decizie nouă şi implică o serie de responsabilităţi. Ca să nu mai subliniem faptul că o căsătorie implică şi o persoană nouă, o femeie, (o ce?!!!) cu care să împarţi odaia, masa, patul, totul (cum?). Totul? În plus, o căsătorie presupune o viaţă mai ordonată (dar *el când se aşeza la masa de lucru,* se ştie, *fie că scria, fie că citea, nu mânca zile întregi şi petrecea nopţile în nedormire*) şi chiar mai calculată

(chirie, cât? băcănie, cât? spălătorie, cât? etc.). Titu Maiorescu îi oferise o odaie *luminoasă* în casa lui (str. Mercur). Poetul *a rezistat două săptămâni* disciplinei şi bunei rânduieli din casa criticului. Sculatul şi culcatul la ore fixe. Mese regulate şi reglate după bătăile orologiului din salon (schimbatul veşmintelor pentru cină). Această ordine, cam burgheză şi filistină, nu se potrivea deloc felului său de a fi.

Tot în vederea căsătoriei s-ar impune (intervenind tocmai pe lângă cei pe care-i critică în *Timpul*) să-şi caute o nouă slujbă, mai bine plătită decât cea de la gazetă: fie într-un birou (întocmit, copiat acte etc.) fie ca profesor de germană la un liceu oarecare (*der, die, das*), fie, cu intervenţia domnului Maiorescu, să obţină o catedră oarecare la Universitate. Iar pentru Veronica s-ar putea interveni (la acelaşi) ca să-şi găsească un post de învăţătoare. Ce? Nicuţa lui să muncească?! Veronica învăţătoare? Domnul Maiorescu (Demiurgul) are dreptate. S-ar autocondamna la o viaţă de privaţiuni dureroase chiar de la început. Ca să nu mai spunem că n-ar suporta să vadă cum ea suferă din cauza neajunsurilor şi a privaţiunilor de tot felul. Dar spune tu, Nicuţă, ce să fac? E cu putinţă în România a trăi cu condeiul făcând ştiinţă sau literatură, e în fine cu putinţă să mă umilesc la oamenii de azi să le cer un post – ca Bădescu ori ca alţii? E convins însă că termenul amărăciunii lor se apropie de final şi că după aceea, vor fi la un loc pentru mult timp, aşa, pentru totdeauna. Şi atunci *nu-i va mai despărţi nici Dumnezeu, nici dracul*. Te sărut pe gât şi după cap şi pe obrajii amândoi… Nici Dumnezeu, nici dracul!

1. Sursa: Arhivele Statului Bucureşti, colecţia „Mihai Eminescu“ I 10.

2. Evantaiul lăsat să cadă înseamnă: Sufăr, dar te iubesc! Sursa: Ghidul de limbaj al evantaielor

3. Amestecatu-s-a Junimea în amorul dintre Eminescu şi Veronica Micle? Îndrăznesc a crede veridică afirmarea

sursei când spune că d. Maiorescu era în contra legăturii lui Eminescu cu Veronica Micle pentru că în clipa în care cei doi îşi vor vedea visul realizat, cele două talente literare nu vor mai plânge aşa de frumos în versuri. Găsesc acest motiv foarte maiorescian. Sursa: Guţă

4. 1881 eram certaţi. Luna iulie. Sursa: Veronica

8, Când Anica, servitoarea, îşi făcu apariţia ca să-i anunţe o vizită, Veronica zvâcni iritată. Nu! nu primeşte pe nimeni! Apoi, răzgândindu-se, se avântă spre uşă şi, apucând-o de braţ pe servitoare, îi ceru să le spună domnilor să aştepte. Se întoarse la oglindă ca să se dichisească. Se dă cu pudră pe obraji. Nu vrea să fie nici prea palidă, nici prea îmbujorată. Când obţinu efectul de culoare dorit, puse deoparte pudriera şi pămătuful. Îşi scoase moaţele din păr, pe care şi le prinsese de dimineaţă, şi-şi aranjă buclele. Asta îi dă puţină bătaie de cap, dar insistă până când fiecare fir de păr se aşeză la locul său. Se rujează şi, apoi, netezându-şi cu grijă fiecare cută a rochiei, se contemplă în oglindă, corectând micile imperfecţiuni ale ţinutei. În final, mulţumită de ceea ce văzu, apucă evantaiul. Făcu, de probă, o reverenţă, după care, surâzătoare, trecu în salon unde o aşteptau domnii Miron Pompiliu şi Caragiale. Pompiliu, sfios şi ceremonios, îi sărută mâna. Caragiale obraznic, i-o întoarse, afundându-şi buzele în văile răcoroase din palmă. Miron nu observă nimic, mustaţa lui Caragiale o gâdilă. Veronica îşi trase iute mâna. N-a fost niciodată mai frumoasă ca acum, gândeşte Caragiale. Nu-i părea rău că bătuse drumul până la Iaşi, chiar de Paşti, deşi avea toată familia la Bucureşti (în fond, venise în problema transferului). Veronica, intrând în rolul ei de femeie de lume, obişnuită cu eticheta, îi pofti să şadă. Dramaturgul se aşeză în aşa fel încât să-i poată observa din profil strălucirea chipului care, în mod misterios, în acea zi, îi ilumina toată fiinţa, dându-i un aer nou, tulburător. Caragiale n-o mai văzuse de câteva

săptămâni, dar, de cum o zări, intrând în salon, observă ceva nou în aspectul ei. Era ca şi cum un pictor abil ar fi adăugat o tuşă suplimentară trăsăturilor unui portret şi, accentuând puţin luminozitatea sau atenuând anumite umbre printr-un *vernis* savant aplicat, conferise un plus de vioiciune înfăţişării modelului, trezindu-i la viaţă sufletul aţipit pe pânză. Dramaturgul, de obicei limbut, aproape nu rosti nici un cuvânt în prima parte a conversaţiei, dedicându-se observării şi descifrării undei calde de mister care, învăluind trupul doamnei Micle într-o aură oarecum vibrantă, conferea frumuseţii ei un accent nou, surprinzător. Urmărind-o atent, oaspetele intui că acea notă de frumuseţe, proaspătă şi aproape insesizabilă pe care o constatase la Veronica, nu se datora nicidecum abilităţilor sau artei de înfrumuseţare femeieşti, ci, după cum ghici dramaturgul, unui neastâmpăr interior, vioi şi unei sprinteneli în gesturi, pe care numai satisfacerea plăcerilor de o anumită natură le face mai sigure şi mai îndrăzneţe. Felul în care îşi coafase părul, cum se mişca sau cum se apleca cu bustul înainte, fără să-şi mişte poziţia capului, maniera în care rochia flutura vag şi imperceptibil pe trup, ca şi cum, sub rochie, chiar la suprafaţa pielii ar sufla o boare caldă, umflându-i uşor faldurile, toate acestea produceau asupra privitorului atent (Caragiale) o impresie extrem de puternică. Veronica dobândise în gesturi şi privire acea siguranţă a femeii împlinite (dorite) şi pe care deşteptarea propriei senzualităţi, o face cu atât mai atractivă şi în ochii altor bărbaţi. Incertitudinile şi umbrele care îi întunecaseră chipul cu câteva săptămâni în urmă şi o făcuseră în ochii lui Caragiale atât de vulnerabilă şi uşor de sedus dispăruseră ca prin farmec. Privind-o din profil, dramaturgul era aproape vrăjit de aura sclipitoare care o împresura şi care, intensificând irezistibil fiecare trăsătură a chipului, i-l transfigura, conferindu-i frumuseţe şi graţie, dar şi o senzualitate cu totul nouă, seducătoare. Ochii păreau mai mari, mai adânci, mai strălucitori, înotând

parcă într-un lac transparent de lacrimi nevăzute, pasionale. Părul avea acele reflexe blonde, intense, stârnind, ori de câte ori ea îşi întorcea capul înspre Caragiale, un joc subtil şi viu de lumini şi umbre. Buzele roşii, uşor întredeschise, tremurau vag de parcă ar şopti neîncetat cuvinte îmbătate de amor. Maniera în care, surâzând, doamna Micle, vicleană şi sigură de efect, îşi pleca privirile îi dădea senzaţia lui Caragiale că pleoapele ei reproduceau, în ritmul în care coborau sau se ridicau, armonii ale unei inimi pe care numai pudoarea o împiedica să fie mai sonoră şi mai zgomotoasă, deconspirându-i cutezanţa senzuală. Caragiale e atras ca de un magnet de acel preaplin sufletesc şi de drăgălăşenia pe care ea şi-ar dori să o reverse asupra celui (Eminescu?) ce va şti să-i culeagă bogata şi delicioasa roadă. Dar prezenţa unei asemenea femei îl şi intimidează pe dramaturg. Îi fusese mult mai uşor să se apropie de doamna Micle, cea căreia îi plăceau bârfele saloanelor, ironizând răutăcioasă haremul sultanului Maiorescu, bătându-şi joc de aerele şi de pretenţile intelectuale ale cucoanelor din Iaşi, râzând cu poftă, aţâţător, la glumele lui sau chiar lăsând să-i scape şi ei din când în când câte o vorbă vulgară (necuviincioasă). *Noua* Veronică îl stârnea şi îl provoca în acelaşi timp. Era curios să afle cât de profundă şi reală era noua ei înfăţişare.

Simţind, în dosul lentilelor rotunde ale ochelarilor lui Caragiale, intensitatea privirilor lui, pe Veronica o învălui treptat o baie de vapori fierbinţi. Gândul îi fuge la Eminescu. Se îmbujorează uşor şi, încercând să-şi ascundă emoţia vie care o cuprinde, îşi răsfiră evantaiul. Evită să privească în direcţia lui Caragiale, străduindu-se să-l urmărească cu atenţie pe Pompiliu care, corect ca ţinută, se aşezase chiar înaintea ei. Acesta, timid şi greoi în manifestări, face eforturi disperate pentru ca discuţia să se reia după fiecare tăcere, încercând să dea un curs cât mai coerent unei conversaţii care, altminterea, din nepăsarea

celorlalţi doi interlocutori, s-ar risipi în răspunsuri fără noimă şi înţeles. Veronica e drăgăstoasă, dar decentă, dulce şi irezistibilă, dornică şi reţinută. Ştie ce vrea de la Caragiale (scrisorile). Caragiale e galant, dar lasă să-i scape din când în când şi cuvinte fără perdea, ceea ce face ca pieptul doamnei Micle să tresalte brusc şi în ochi să-i scapere luciri pătimaşe şi pline de acea senzualitate pe care n-o au decât femeile mai îndrăzneţe şi îndelung deprinse cu arta amorului carnal. Caragiale constată totul cu satisfacţie. Are impresia că ştie de ce-ar avea nevoie dulcea porumbiţă, înfoiată şi dornică de desfătări (nu de scrisori, nu e destul de evident?). Şi Doamna Micle ştia ce vrea de la Caragiale (scrisorile!). I le va cere, dar fără să mai repete fatala greşeală din iarnă. Folosindu-şi tactul feminin, Veronica va apela la onoarea de bărbat a dramaturgului, măgulindu-i orgoliul după cum se pricepea ea mai bine (era expertă în asta).

Discuţia alunecă înspre complexitatea naturii relaţiei sociale sau intime (după caz) dintre bărbaţi şi femei, relaţie pe care idealuri ca virtutea, disciplina, cinstea sau bunul simţ burghez le complică în mod inutil şi nedorit. Doamna Micle susţine că ea nu-şi face mari iluzii legate de inteligenţa şi de puterea de gândire a femeilor, dar că, atunci când o femeie iubeşte cu adevărat, aceasta ar fi în stare să sacrifice totul pentru iubitul ei, inclusiv viaţa socială. E adevărat că femeile au o inimă zburdalnică (şi ochi alunecoşi), dar, când iubesc, sunt în stare să se dăruiască cu totul bărbatului iubit, fără să se gândească prea mult la consecinţe. Şi dacă nu sunt iubite la fel?, o provoacă Caragiale. Dacă *amantul* (intenţionat folosise acest termen) nu răspunde în aceeaşi manieră amorului ei? Atunci, domnule, nu ştiu, zâmbeşte ea dezarmant. În romane, totul e atât de uşor: cele pasionale se sinucid (Veronica se gândeşte la pudra ei de arsenic, Caragiale la sticluţa cu vitriol/cerneală şi la răzbunarea celei înşelate), iar cele virtuoase aleg liniştea şi claustrarea mănăstirii.

Probabil că viaţa, care e *reală şi pozitivă*, conţine mai puţină pasiune şi mai puţină virtute înălţătoare decât ne dau de înţeles romanele. Dar, dumneata, adaugă ea, privindu-l vicleană pe Caragiale, dumneata care vezi totul cu umor, ca în vodeviluri, şi-ţi baţi joc de sentimentele cele mai sfinte ale inimii, dumneata cum crezi că trebuie să se poarte cu *amantul* ei o femeie care iubeşte? Şi Veronica adora termenul *amant* pe care-l pronunţa cu un uşor accent nazal, franţuzesc (în scrisori i se adresa lui Eminescu cu *Mon cher petit amant*).

Nu neg, surâde dramaturgul, nu neg că-mi place să râd. Sunt o fire veselă, ce mai! Eu, doamnă Micle, nu cred în dramatism şi nici în suflete alese. Ca să nu mai spun că apa de trandafiri (în cascade) îmi provoacă ameţeli şi o infinită greaţă, iar când orchestra atacă *Stela confidente* îmi dau fiori de groază, nu alta!, pomenindu-mă că strănut de parcă în loc de aer aş respira – nu ştiu – polen. Doza de *realism* şi *pozitivism* a vieţii e atât de mare încât niciun suflet ales (*ironic*) nu poate lupta până la capăt fără să nu fie răpus de realismul sau de vulgaritatea vieţii. Oare crezi dumneata (se întoarse înspre Veronica privind-o direct în ochi) că inima omenească e făcută să se hrănească numai cu apă de trandafiri şi, cu ochii înlăcrămaţi, să se confeseze muzical şi poetic stelelor? Dacă ar fi aşa, trupul nostru ar trebui să fie uşor ca un balon umplut cu aer, să plutească imponderal şi să fâlfâie din aripi cât e ziua de lungă. Tot înălţându-se (Caragiale indică vag cu degetul înspre tavanul scund al salonului), balonaşul n-ar mai rezista presiunii atmosferice şi aerului rarefiat de acolo de sus. Şi poc! Fâs! Se dezumflă, zău aşa! Dar, vai, doamnă Micle, trupul nostru nu e un balon şi inima îndeplinind necesităţi fiziologice, hmmm, atât de puţin poetice, e doar o bucată de carne însângerată şi fremătătoare, o pompă care, fiind legată cu sfori venoase de restul organelor trebuincioase din corp, îndeplineşte funcţiuni foarte precise şi necesare. Or, nici nu trebuie să cunoşti prea

multă anatomie ca să-ţi dai seama că un boţ din ăsta de carne nu zboară asemeni baloanelor! Ca să nu mai spun că, fiziologic vorbind, inimii omeneşti nu-i priesc înălţimile şi nici aerul prea tare. Din cauza presiunii atmosferice! (*presiunea atmosferică* era o sintagmă la modă). De aceea, eu cred că e mai sănătos să ne menţinem cu picioarele pe pământ şi să nu dăm inimii ghes să se umfle ca un balon. Râde.

Bine, domnule Caragiale, admit că inima e o bucată de carne, cum *poetic* spui dumneata, dar sufletul, sufletul e cu totul altceva! El nu are consistenţă materială (îi explicase Eminescu). Or, visele se nasc, cum bine se cunoaşte, în suflet! Nimeni nu pretinde că ştie unde sălăşluieşte sufletul, dar, explică ea serioasă, cu siguranţă, fiind lipsit de materie, nu suferă din cauza presiunii atmosferice! La fel şi visele! Întocmai, doamnă! Sufletul romantic şi visul de iubire adoră înălţimile, nu contest, dar cel care nutreşte asemenea vise trebuie să trăiască, vai, din nenorocire, pe pământ, printre semeni! Cine poate trăi numai cu vise, doamnă? Iată, bunăoară, amicul nostru Eminescu, e o fire serioasă şi visătoare, te întreb la ce-i foloseşte? Se ceartă cu toată lumea de acolo din înălţimile astrale (se certase chiar şi cu Caragiale în ajunul de Crăciun). Dacă ar şti acum că sunt în Iaşi…! De enervare i-ar trece şi junghiurile şi n-ar trebui să mai alerge după leacuri băbeşti, piele de iepure, piper şi altele…

Veronica mijeşte ochii, încercând să se stăpânească şi să nu-i arunce cu evantaiul în cap. Zău că ăsta a fost primul ei impuls! Nu-şi putea explica nici ea comportamentul pe care i-l stârnea proximitatea lui Caragiale. Dacă prezenţa lui Eminescu îi dădea aripi (uitând de rochia lungă, de pălăria pe care, înălţându-se imponderală alături de el, i-o smulgea vântul sau chiar de pieptănătura care, în vederea atingerii perfecţiunii visate, reclama mai bine de o oră de trudă), lângă Caragiale, dimpotrivă, simţea mereu pământul sub picioare (nu uita

de rochie, de pieptănătură etc.), cu atât mai mult cu cât, în tovărăşia acestuia din urmă, toate simţurile păreau să i se intensifice alarmant şi zgomotos. Dacă o strângea prea tare pantoful o durea şi nu putea uita de durere, dacă o necăjea o indigestie, concertul interior al aparatului digestiv devenea mai sonor decât în mod obişnuit sau, din cauza indispoziţiilor lunare, tumultul sangvin i se părea mai accentuat şi mai aprins, ceea ce o făcea să devină subit nevricoasă. Toate aceste lucruri n-o indispuneau însă, ba, dimpotrivă, simţea o vie plăcere să i le împărtăşească şi lui Caragiale şi să-şi râdă împreună de *pozitivismul* şi *fiziologia* (un alt cuvânt la modă) trupului omenesc sau, implicit, de normele sociale care impuneau pudoare şi decenţă în faţa intimităţilor trupeşti. Uf, mă strânge pantoful!, spunea ea. Caragiale o sfătuia să-şi cumpere alţi pantofi, cu un număr mai potrivit, râzându-şi de *pretenţiunea* poetică, eronată şi nesănătoasă (pentru picior), a *piciorușului micuţ*. Tot Caragiale o făcea să simtă furnicături pe şira spinării, mai ales când o privea scrutător şi ironic (ca acum), făcând ca toate şiretlicurile ei de femeie cu experienţă să devină, în faţa lui, caraghioase şi de prisos. Pe de altă parte, lângă Caragiale se vedea aşa cum era cu adevărat, *reală* şi *pozitivă*. Prin câteva cuvinte, dramaturgul izbutea să suprime toate convingerile idealismului ei naiv şi sentimental, făcând-o să nu-i mai fie ruşine de micile imperfecţiuni sufleteşti sau trupeşti şi să le accepte cu haz şi infinită înţelegere. Cu el nu se sfia să fie zgomotoasă, cochetă şi obraznică, să bârfească sau să critice amuzată pretenţiile literare, prea puţin lipsite de modestie, ale celor din jur, să râdă de toate codurile galanteriei de salon (de limbajul evantaielor, al batistelor sau al şuviţelor de păr), încurcându-le, spre amuzamentul amândurora, în mod intenţionat. Cu Eminescu era altceva!

Caragiale văzuse pornirea din privirea doamnei Micle şi, încurajat, continuă. Zău că-mi pare rău de el, bietul băiat (de Eminescu)! I-am spus de atâtea ori să se mai

distreze şi el. Să lase dracului *politichia* şi să mai iasă cu damele. La Union, de pildă, ca să-l asculte pe canţonierul Ionescu sau să flirteze cu damele. Câte n-ar fi dispuse să-i cadă în braţe, uite aşa, la cel mai mic semn. Dumneata, îl întrerupe Veronica, uiţi despre cine vorbeşti! Eminescu nu e ca toţi ceilalţi *fluşturatici* filfizoni (Veronica accentuează cuvântul *fluşturatici*). El nu aleargă după dame. El face parte din acea categorie rară de bărbaţi (îl priveşte pe Caragiale obraznic în ochi) care sunt *oneşti* în tot ceea ce fac cu mintea, dar, e-adevărat, cam *greoi* atunci când e vorba să facă curte unei femei. El nu s-ar ţine niciodată după dame. Dar, atunci când iubesc o femeie, bărbaţi ca el o fac pentru totdeauna şi din tot sufletul. Caragiale, care miroase în cuvintele ei o logică străină (logica eminesciană), o contrazice argumentând. Un bărbat, susţine el, trebuie să fie hotărât şi nu *greoi* dacă vrea să cucerească o femeie şi s-o ia de nevastă (o priveşte fix pe Veronica care are o vagă tresărire). Caragiale ştie că a atins un punct sensibil. La dracu cu principiile şi cu moralitatea atunci când urmăreşti să obţii inima şi mâna unei femei!, continuă el. Ce vrei să spui, domnule, se indignează Veronica, că dumneata n-ai ţine cont de principii şi de morală pentru dragostea unei femei? Pe legea mea că nu, doamnă Micle!, o priveşte el serios pe deasupra ochelarilor. Sunt două situaţii în viaţă când, după părerea mea, principiile şi morala sunt de prisos: în afacerile amoroase (în alcov) sau atunci când trebuie să-ţi salvezi pielea şi s-o iei la sănătoasa. Veronica se indignează. Miron Pompiliu tuşeşte strâmb. Adică, domnule Caragiale, dumneata nu te-ai bate în duel din cauza unei femei? A unei idei? A unui principiu? Ferească sfântul, nu! Onoarea, doamnă Micle, e pentru proşti şi naivi. A fost inventată de romanele cavalereşti şi reluată astăzi în proza sentimentală pentru a da o oarecare satisfacţie vanităţii femeieşti şi pentru a justifica înclinările spre violenţă ale bărbaţilor. Dacă un bărbat îşi omoară în

bătaie nevasta sau copiii el *a trecut temporar printr-un acces de nebunie*, după cum se exprimă admirabil juraţii noştri, ajungând fie la balamuc, fie la ocnă, dar dacă îl omoară pe un altul în duel se cheamă că şi-a salvat sau şi-a apărat onoarea terfelită. Nimeni nu-l condamnă, ba se mai găseşte şi câte o cucoană sentimentală care să-l iubească pentru asta.

Veronica ridică din umeri şi, dând dovadă de tact, nu-l contrazice pe Caragiale, ba, dimpotrivă, s-ar zice că-l aţâţă, punându-i acestuia o problemă de morală ce seamănă izbitor de bine cu situaţia în care se află ea faţă de dânsul. Să presupunem, domnule, că un bărbat are nişte scrisori primite de la o femeie, scrisori de amor sau de confesiune, pe care doamna, iubind pe un altul şi vrând să-i facă amantului pe plac, i le cere înapoi celuilalt, ce-i de făcut în această situaţie? Orice bărbat de lume şi de onoare ar restitui scrisorile cerute de respectiva doamnă, nu-i aşa, domnule Caragiale? Negreşit, sare neîntrebat Miron Pompiliu. Caragiale zâmbeşte în barbă. Ştia cam unde bate doamna Micle, dar n-o putea lăsa să-i scape atât de uşor. În fond, îşi zice, justificându-se, nu face decât să joace faţă de Eminescu rolul fratelui grijuliu, cel care, trebuind să se convingă cu ochii lui de puritatea sentimentelor femeii iubite de către fratele său, o pune la încercare. Cu o femeie ca Veronica această nobilă misiune *fraternă* nu era tocmai una uşoară. Cum am mai spus, doamnă Micle, în chestiuni de amor, onoarea şi principiile nu au ce să caute. Dumneata ai presupus că un bărbat cu onoare trebuie să restituie scrisorile de amor primite de la o femeie care iubeşte pe un altul. Dar, oare, te-ai gândit dumneata şi la situaţia în care, să presupunem, acel bărbat cu scrisorile o iubeşte încă pe respectiva femeie şi nu se poate despărţi de ceva atât de preţ cum ar fi scrisorile primite de la dânsa? Cu atât mai mult, sare Veronica, cu atât mai mult cu cât o mai iubeşte încă. Din spirit de sacrificiu ar trebui să i le restituie, nu? În mintea femeii

lucrurile stăteau foarte simplu, dragostea nu e dragoste adevărată dacă nu conţine şi generozitate sau nobleţe sufletească de care dau dovadă sufletele cu adevărat îndrăgostite. O tovărăşie bună cu generozitatea şi nobleţea o face spiritul de sacrificiu, capacitatea de a vrea celuilalt binele chiar dacă asta înseamnă propria suferinţă. Fleur-de-Marie, de pildă, din *Tragediile Parisului*. Oare, retrăgându-se la mănăstire, nu renunţă ea la o viaţă de fericire alături de Henri şi de tatăl ei sau de buna sa mamă adoptivă, convinsă fiind că trecutul ei imoral şi scandalos ar putea să cauzeze un rău cumplit tocmai fiinţelor pe care le iubeşte cel mai tare? Caragiale râde cu poftă. Veronica se indignează, se ridică de pe scaun. Oftează. Îşi răsfiră evantaiul. În gândul ei îi dă dreptate lui Eminescu. Da! Emin al ei are dreptate, Caragiale e o canalie! Dar nu se dă bătută. Pompiliu încearcă fără succes să tempereze focul discuţiei, explicând că unele situaţii nu pot fi generalizate. Că este imposibil a şti cum s-ar comporta fiecare în atari situaţii. Uneori oamenii acţionează din instinct, chiar împotriva raţiunii lor, situaţiile *teoretice şi literare* invocate mai sus pot stârni pasiuni în discuţii, dar, cu siguranţă, sunt mult mai simple în realitate decât în cărţi sau în discuţii. Asta pune gaz pe foc. Luând în considerare felul în care a răspuns Caragiale la situaţia nicidecum *teoretică*, invocată de ea, Veronica realizează (într-o cumplită secundă de luciditate) că oaspetele ei n-are nicio onoare. La rândul său, Caragiale ştie că refuzul de a-i restitui scrisorile o aduce pe Veronica la mâna lui. E satisfăcut.

Veronica, ca orice femeie care vede şi într-o înfrângere o posibilă viitoare victorie, e convinsă că lucrurile nu s-au încheiat încă. Îi va scrie lui Eminescu că îi ceruse domnului în chestiune scrisorile, dar că el, ingrat, nu voia să i le restituie. În fond, scrisorile acelea nu o incriminau numai pe ea, ci, mai ales, pe Eminescu care, imprudent, îi făcuse nişte dezvăluiri pe care Veronica le

mărturisise (din răzbunare că Eminescu nu-şi ţinuse promisiunea ca s-o ia în căsătorie) lui Caragiale. Pe de altă parte, vrajba dintre cei doi bărbaţi îi dovedea Veronicăi, mai mult decât o făceau toate mărturisirile, că Eminescu o iubeşte cu patimă aprinsă. Pentru ea, gelozia poetului reprezenta semnul unei indirecte şi violente mărturisiri. La urma urmei, ei îi plăcea compania lui Caragiale care era atât de amuzant şi o făcea să râdă cu poftă. Treptat, înspre uşurarea vizibilă a lui Pompiliu, discuţia îşi schimbă subiectul, îndreptându-se într-o direcţie mai mondenă.

Caragiale, redevenind el însuşi, preia frâiele conversaţiei. Punând multă vervă şi talent actoricesc în cuvinte şi gesturi, le vorbeşte doamnei Micle şi lui Pompiliu despre visul său cel mai scump: acela de a deschide o berărie sau o grădină de vară. Se gândeşte să ia în arendă restaurantul din gara Buzău. N-ar face decât să stea tot timpul la taifas cu muşteriii. Câte istorii amuzante n-ar afla de la aceştia! Veronica râde de idee, dar îşi dă seama că un restaurant într-o gară în care să întâlneşti atâta lume e un leac numai bun contra plictiselii secolului. Ea, ca una care iubeşte societatea şi nu-i place să stea închisă în casă (în colivie), dacă ar fi bărbat, s-ar asocia bucuroasă cu Caragiale într-o astfel de afacere. Mărturiseşte cu glas tare acest lucru. Dramaturgul intră în jocul ei, solicitându-i (ca unui partener de negustorie) opinia în privinţa meniului: mititei şi bere. Cât despre vinuri, se va aproviziona de la amicul Leonida Condeescu din Mizil. Poate n-ar strica să ofere şi un *program artistic*, nu? Pentru cei ce aşteaptă plictisiţi trenul: un canţonier ca Ionescu care place la dame (Veronica nu-l auzise niciodată, dar îi scrisese şi Eminescu despre el) sau o trupă de dansatoare franţuzoaice, care place la bărbaţi. Caragiale îi face cu ochiul la Pompiliu, care, sfios, îşi feri privirea şi-şi freacă, neputincios, mâinile. Program artistic într-un restaurant de gară, Iancule!, se miră Pompiliu. Dumneata vrei ca oamenii să piardă trenul? Conversaţia continuă

întreaga seară în acelaşi ton de voioşie şi bună dispoziţie. A doua zi, Veronica îi trimite poetului o telegramă: *Grecul şi Miron au fost la mine. N-am putut nu primi*.

Dar Caragiale, încurajat de purtarea femeii, revine la Iaşi câteva zile mai târziu (adus şi de problema transferului?). De data asta e singur şi Veronica, temându-se de reacţia lui Eminescu, nu-l primeşte. Îi cere slujnicei să-i spună că nu e acasă. Caragiale, dând târcoale casei, observă o oarecare mişcare şi agitaţie în dosul perdelelor, fapt ce-i confirmă bănuiala că Veronica ar fi acasă, dar, din motive binecunoscute (gelozia lui Eminescu), nu doreşte să-l primească. Situaţia îl amuză. Îl aţâţă faptul că Veronica refuzase să-l primească şi, sperând în sentimente mai bune din partea femeii, aşteaptă în stradă ca să fie primit. Pentru a nu fi recunoscut de eventualii curioşi, evită să stea în preajma felinarelor. Veronica, deşi se plictisise în casă singură şi i-ar fi plăcut să se amuze cu Caragiale, nu-l invitase înăuntru, temându-se de reacţia lui Eminescu. Târziu (după ce urmărise din dosul perdelelor toate manevrele lui Caragiale), începu să se pregătească de culcare, felicitându-se că fusese în stare să reziste asalturilor amoroase ale Grecului. Mulţumirea de sine pe care i-o adusese această victorie (dar şi felul imprudent în care Caragiale se trădase) o făcu să-şi închipuie, până adormi, o scenă în care Eminescu şi Caragiale se duelau din gelozie pentru dragostea ei, pentru scrisori şi pentru multe altele asupra cărora pudoarea ne cere o anumită discreţie.

Aflând că dramaturgul era la Iaşi, Eminescu vine cu primul tren. Dă peste el în faţa casei Veronicăi. Îl provoacă la duel. Se vor bate a doua zi, chiar în zori. Ziua începea cu negură. Peste noapte ninsese astfel încât în pădurea în care se duelau cei doi bărbaţi nu se vedea nicio urmă (poate doar, ici-colo, urme de sălbăticiuni care ieşiseră din cauza frigului sau foamei din bârloguri). Veronica urmăreşte scena de la o oarecare depărtare, dintr-o

trăsură de piaţă închisă. Dă uşor la o parte perdeluţa care acoperă geamul uşor aburit al trăsurii. Suficient cât să-i vadă pe cei doi alegând din cutia pe care o ţine unul dintre martori, pistoalele. Eminescu e numai în cămaşă albă, palid la faţă. Nu simte frigul. Îşi muşcă mustaţa (gestul lui de nervozitate). Caragiale îşi şterge ochelarii care se aburesc din pricina frigului şi a respiraţiei calde care îi iese din gură. Obrajii îi sunt roşii din cauza asprimii gerului. Eminescu face un gest iute, semnificând, *să isprăvim o dată* şi ia la întâmplare un pistol. Veronica observă că el n-a ales bine (distanţa e prea mare ca să poată observa acest lucru, dar în imaginaţia ei astfel de amănunte nu au nicio relevanţă). Pistolul pe care l-a ales are o cătare scurtă. Dacă se vor duela de la 20 de paşi, gândeşte neliniştită femeia, glonţul lui va ajunge aiurea, în zăpadă (în imaginaţia ei Veronica era expertă până şi în pistoale). Caragiale, meticulos, alege cu iscusinţă. Încearcă fiecare armă în mână. Nu şi-a dat jos redingota. Eminescu e nerăbdător. Din când în când, priveşte înspre liziera pădurii, către locul unde se oprise trăsura de piaţă. Într-un final, Caragiale alege un pistol potrivit intenţiei sale *criminale*. Ajunsă în acest punct pe firul închipuirii, Veronica face o mică pauză şi, cuprinsă de o ciudată fierbinţeală, îşi dă la o parte plapuma. Simte cum, din cauza emoţiei, trupul i s-a acoperit de sudoare. Se ridică în şezut, sprijinindu-se de speteaza patului. Priveşte în semi-întunericul din cameră înspre obiectele familiare care i se par împresurate de o negură tremurătoare. Lumina aproape stinsă a focului din cămin aruncă asupra lucrurilor o vagă undă de însingurare. Precipitată, se ridică din pat şi aleargă la foc. Împinge cărbunii încinşi cu vătraiul. Dogoarea focului, abia stârnit, îi atinge faţa, îmbujorând-o. Revine în pat.

Femeia din trăsură se trage înapoi pe bancheta moale. Îi vine greu să privească înspre câmpul de luptă. O lacrimă cât o boabă de rouă i se prelinge de la colţul

ochiului stâng. N-o şterge. Îi face bine răcoarea ei pe obrazul fierbinte. Apoi, mânată de un impuls uşor de înţeles se apleacă din nou înspre ferestruica trăsurii. Îi ies aburi prin buzele întredeschise şi fremătătoare. Din cauza frigului tăios, lăcrimează. Îi vede pe cei doi bărbaţi discutând cu arbitrul duelului. Scutură amândoi din cap în semn de negare a împăcării. Ah! şopteşte femeia. Urmărind scena, îi observă de departe cum îşi dau scurt mâinile şi, după ce se privesc o clipă în ochi, se întorc cu spatele unul la celălalt. Iau poziţia regulamentară. După care, răsunând ca un ecou stins, în tăcerea îngheţată a pădurii se aude vocea arbitrului care începe, sacadat, să numere. În paşi cadenţaţi, Caragiale şi Eminescu se depărtează unul de celălalt, în direcţii opuse. Momentele până când cei doi se opresc i se par femeii din trăsură veşnice. O linişte imensă şi albă se lăsase asupra lumii şi lucrurilor, făcând ca totul să încremenească într-un tablou de-o crudă şi tulburătoare frumuseţe. Nu se auzea decât cum, păşind pe stratul subţire de zăpadă, sub picioarele celor doi duelişti, fragilitatea diafană şi aproape palpabilă a zăpezii se destrăma cu un zgomot înfiorător, amplificat cu ecouri dureroase în marea şi imensa tăcere a pădurii. Păsări negre, cu aripi larg deschise, se rotesc în văzduhul neguros. Din când în când, sfâşiind aerul sticlos, se aude un ţipăt ascuţit de sălbăticiune. Femeia din trăsură ar fi vrut să alerge înspre cei doi duelişti şi să-i oprească, în fond, nu merita nici unul să moară pentru un lucru atât de lipsit de importanţă, dar ceva mai puternic decât ea (mâna destinului care i se încleştase puternic în braţul drept cu care apucase clanţa portierei) o opri. Apoi, în tăcerea imensă şi albăstruie (Veronica găsea cuvântul *albăstrui* foarte poetic) se auziră, aproape în acelaşi timp, două focuri de armă. Condiţia duelului fusese ca, la nevoie, să se recurgă la un schimb de trei gloanţe. Inima îi fu străbătută de un fior rece. Dar împuşcăturile nu conteniră, ci, sporindu-se (depăşind în număr cele *trei* gloanţe

regulamentare), îi făcură impresia că se îndreptaseră înspre locul unde oprise trăsura ei, izbindu-i, la intervale scurte, ferestruica. Se dădu din nou în fundul trăsurii, întrebându-se mirată cum nu trec gloanţele prin gemuleţ, ci, în mod starniu, se izbesc de ochiul de sticlă cu un zgomot strident.

Într-un târziu, realiză că zgomotul insistent nu era provocat de împuşcături sau gloanţe, ci de o ploaie de pietricele care se abăteau asupra geamului din încăperea în care se culcase. Se sculă din pat şi se apropie încet de fereastră. Nu aprinse lumina. Dădu uşor la o parte perdelele. Foarte aproape de fereastră, la numai doi sau trei metri, izbuti să întrezărească, jos, după gard, silueta binecunoscută a unui bărbat. Acesta îi zâmbi rugător. Era Caragiale! Avea o mină foarte comică. Îşi împreunase mâinile a rugă fierbinte, dar expresia ironică de pe chipul său îi dădea, în ciuda atitudinii de amorez rugător, un aer vag, zeflemitor (atitudine la care contribuia şi pălăria dată uşor pe spate). Veronica nu ştia dacă dramaturgul îşi râde astfel de sine, de ea sau de situaţia creată. Pentru o clipă o cuprinse mila (Săracul de el! Poate suferă!), gândindu-se să-i dea drumul înăuntru. Oare să-i deschidă fereastra? Uitase de parterul destul de înalt, dar acel gând necugetat o ispiti, aprinzându-i inima cu fiori dulci. Ah! ah! Apoi, tresări, ruşinându-se de propria ei cutezanţă şi, asemeni unei tinere fete luată prin surprindere de o pubertate impetuoasă care îi apare sub formă de zburător, se dădu înapoi, temătoare. Ce idee! Fiorul din inimă se stinse la fel de brusc cum apăruse şi, închipuindu-şi sentimentul deznădejdii care ar fi cuprins-o, cu siguranţă, dacă i-ar fi permis lui Caragiale să intre, se socoti mulţumită că avusese tăria să reziste ispitei.

Unde mai pui şi faptul că nu-i putea ierta dramaturgului întreruperea visului poetic, făcând-o să rateze cea mai frumoasă parte a poveştii. Trase înciudată perdeluţele şi se vârî în pat. Lasă-l să degere!, îşi spuse,

învelindu-se în plapumă. Apoi, dintr-o necesitate lăuntrică uşor de înţeles la un suflet creator de mistere ca al ei, o fulgeră un gând teribil: Dacă l-a ucis pe Eminescu şi a venit acum să-şi ceară iertare? Înfiorată îşi încordă auzul, dar ploaia de pietricele din geam încetase. Se apropie tiptil de fereastră, dar după cât putu să observe în obscuritatea de afară, Caragiale plecase. Nu se poate, îşi spuse Veronica gonind nebunescul gând, Eminescu e la Bucureşti! Într-un târziu adormi, visându-se în braţele lui (în visul ei, cei doi bărbaţi semănau izbitor de mult).

A doua zi, pe strada Lăpuşneanu, chiar în faţa cafenelei Tufli, dădu nas în nas cu Caragiale. Veronica, binedispusă datorită unui soare blând, ieşise la plimbare. De cum o zări, Caragiale se apropie de ea. În ochi îi revenise acea căutătură amuzantă şi ironică cu care o întâmpina atunci când voia s-o tachineze. Veronica, căreia nu-i plăcea să fie luată de sus, adoptă o atitudine politicoasă, de femeie distinsă, demnă. Încercând să dea vorbelor ei o semnificaţie mai degrabă comercială (negustorească), decât una galantă, îi ceru direct şi fără ocolişuri scrisorile. El începu să râdă spunându-i la fel de direct că nu i le dă. Caragiale o acuză că mărturisindu-i lui Eminescu *păcatul* lor, nu urmărise decât să-i învrăjbească dintr-un *capriţ* femeiesc, ca să se simtă ea mai bine şi, evident, să-l aţâţe pe Eminescu. Veronica se sufocă de indignare. Ce arhicanalie! Cum poate cineva să terfelească şi să murdărească tot ce atinge! Pentru un asemenea om, măreţia gestului prin care ea (ca femeie cinstită) îi mărturisise poetului totul nu era decât un semn de vanitate femeiască? Simţi nevoia să-l împungă: *Ce v-aţi mai făcut aseară, domnule Caragiale?* Făcând, fireşte, aluzie la *clămpănitul* pe la geamul ei. Caragiale, schiţând un zâmbet, îi răspunse cu un ton moale în glas: *Nu să spune*! Atunci Veronica, deşi ar fi vrut să-i facă, uite aşa, o scenă (de s-o ţină minte), realiză totuşi că se afla în plină stradă şi că oamenii (Brigadir) întorceau după ei capul,

urmărindu-i. Tăcu şi, după o scurtă plecăciune, se îndepărtă. Dar el, sprinten, o urmă. Ce vrei, doamnă?, îl auzi la un pas în spatele ei. Nu vreau nimic, domnule, voi scrisorile să mi le înapoieşti, îi răspunse peste umăr, abia întorcând uşor capul. Din cauza pălăriei femeii, Caragiale nu putu să-i vadă decât buzele, tremurând uşor. Nu vreau să ţi le dau! Salutare! Domnule Caragiale, îi prinse ea braţul punând în privire tot focul de care era în stare. Ce-i?, făcu el răstit. Intimidată, tăcu. Poate vrei să-l faci pe Eminescu să se bată cu mine şi să mă împuşte… În duel? tresări inima ei gata să se avânte din nou pe culmile închipuirii. Veronica ar fi vrut să-i răspundă, dar expresia de superioritate de pe chipul dramaturgului o opri. Săracul! continuă Caragiale, făcând un gest dispreţuitor, el nu-i în stare nici să omoare o muscă… Tonul lui Caragiale şi dispreţul cu care-şi însoţise gestul i se părură femeii atât de ieftine şi de grosolane încât nici nu consideră oportun să se scandalizeze. Pufni băţoasă şi-i întoarse spatele. Dar nu făcu câţiva paşi că trebui să se oprească fiindcă îl întâlni pe Pompiliu cu încă un domn. În scurt timp, ajunse şi Caragiale în dreptul lor. Domnii se salutară între ei, apoi, Caragiale se adresă doamnei Micle: Madame, puteţi să vă continuaţi plimbarea, să nu vă mai deranjaţi, căci eu mă duc, scuzaţi, pardon, bonjour! Şi, fără să mai aştepte răspuns, îi întoarse spatele luând-o înainte. Veronica îi salută (politicoasă) înciudată pe ceilalţi domni şi se îndepărtă în direcţie opusă. În drum spre casă, se abătu pe la telegraf: D-sale Eminescu, strada Buzeştilor, nr. 5, la Bucureşti, *Tăcerea ta m-au neliniştit foarte mult, scrisorile nu mi le-a înapoiat. Scrie.* Veronica.

Eminescu e mulţumit că Veronica şi-a dat seama cu cine are de-a face şi ce se ascunde sub *acea fizionomie de spion şi om de rând în adevărata ei formă*, adică un individ *îngălbenind de-o scârboasă invidie şi de scârboase pofte*. Speră că, după o asemenea întâmplare, şi femeii să-i fie la fel de greaţă de el ca şi poetului. Eminescu o sfătuieşte să

nu-l mai primească şi să lase grija scrisorilor în seama lui. O asigură că timpul acela *de aur* pe care l-au trăit cândva are să se reîntoarcă şi că vor avea din nou zile senine şi calme ca în acea vreme. Veronica, deşi nu mai avea încredere în poet, se lasă ademenită de vestirea apropiată a zilelor de aur promise. Se consolează cu gândul că rostul tuturor eroinelor romantice este să treacă prin nenumărate încercări, să fie deznădăjduite, să creadă în fatalitatea sorţii şi să ajungă până la limita cea mai jos a durerii, pentru ca, în cele din urmă, dragostea, fie să iasă biruitoare, fie să se topească în neant şi în moarte. Cale de mijloc nu există pentru sufletele ca ale lor şi pentru o dragoste *care ucide şi salvează, care pedepseşte şi iartă, care întristează şi consolează*, o dragoste atât de unică şi de dureroasă, atât de dulce şi de crudă, o dragoste care, deşi îi produce atâta suferinţă, Veronica o binecuvântează cu lacrimi pasionale de bucurie.

9, Eminescu, în ciuda inteligenţei şi a geniului atoatecuprinzător (filosofie, istorie, geografie, sanscrită, matematică, fizică, ştiinţe politice, psihologia popoarelor, economie, drept, ştiinţe naturale etc.), era un mare naiv în problemele vieţii. Crede în sfaturile sincere ale lui Maiorescu. De aceea, convins că e spre binele amândurora (al lui şi al Veronicăi), amână din nou proiectul căsniciei. Se scuză (în faţa ei) că nu are suficiente mijloace materiale ca să întreţină o familie. Consideră că ar trebui să facă ceva în sensul îmbunătăţirii situaţiei sale materiale (dar nu face nimic). Veronica, ca o femeie a epocii1 care îşi cunoaşte bine locul rânduit într-o societate în care bărbaţii decid ce şi cum şi care nu poate (de la Iaşi) să lupte cu sfătuitorii lui Eminescu (*năsoasa* de Mite Kremnitz şi sultanul Maiorescu) se resemnează, aşteptând şi îndurând (bârfele): *Miţule, când ai şti câte şi mai câte versiuni pe conta mea, mă îngrozesc; între altele că tu m-ai fi prins la Bucureşti cu cineva; că de multe abuzuri din Bucureşti m-*

am îmbolnăvit în pântece că nu mă pot mişca. […] C-am încercat să-mi desfiez copilele, că m-am dus la Mitropolitul din Bucureşti să-i cer dispensă pentru termenul prescris de lege de văduvie, în fine când ţi le-aş spune toate ţ-aş face capul moară.

În asemenea momente, Veronica n-are de ales: scrie scrisori. E secolul corespondenţei. Le scrie doamnei şi domnului Hasdeu, plângându-se de intervenţia lui Maiorescu (intervenţie despre care aflase de la poet). Apoi, primeşte din când în când invitaţi. E secolul saloanelor: flirtează (se bârfeşte în tot Iaşul). Unii dintre ei, posibili pretendenţi la căsătorie. O frecventează locotenentul de cavalerie Alexandru Teohari (cu intenţii serioase de cavalerist), domnul Caragiale (în perioada scurtă ca revizor şcolar al judeţelor Suceava şi Neamţ). În ceea ce-i priveşte pe ofiţeri, Eminescu mai avusese de-a face cu *zornetul de pinteni*, fapt ce nu constituia pentru el o mare noutate. Era oarecum obişnuit! Dar Caragiale? *Arhicanalia ingrată, mincinoasă şi spioană*! Acel *grecotei* neruşinat, *puţind a miros de capră, şarpe veninos*, care a pretins că-i era amic. Un bărbat complet lipsit de caracter care refuza cu încăpăţânare să restituie scrisorile pe care i le trimisese (imprudentă) Veronica. El e gelos din cauza lui Caragiale şi nu numai. Camforul, medicamentul călugăresc împotriva geloziei şi ispitei, nu prea îl mai ajută.

Cu câteva luni înainte, în ajunul de Crăciun, petrecut în casa Kremnitz, Eminescu iniţiase cu Caragiale o discuţie aprinsă nu pe tema *Julklapp* (cum era obiceiul), ci pe noua şi eterna temă a scrisorilor (mai precis: se iau la harţă). Caragiale, hâtru, după cum îi era felul, trebuie să-l fi privit ironic şi amuzat pe poet. Eminescu, incapabil să se apere de zeflemeaua caragialiană, insinuantă, dar grăitoare, se va fi înfuriat. *Pe domnul în chestiune*, scrie Eminescu într-o epistolă către Veronica, imediat după incident, *l-am bruscat în societate, dar a tăcut frumuşel ca un om de nimic ce este. Am consultat pe un om cunoscător de*

afaceri ce trebuie să fac pentru a putea cere scrisorile tale. El mi-a spus că tu trebuie să-i ceri. În caz când nu ar voi să le dea, căci e liber a nu voi aceasta, pot să-l silesc a-mi da satisfacţie. Veronica, impacientată (duel?), îi răspunde cu promptitudine, asigurându-l că, în conformitate cu invocatele uzanţe ale onoarei, îi va cere ea însăşi să-i trimită scrisorile: *Voiesc să-i scriu cu retour recipis ca să nu zică că nu i-am scris. Eminescu meu, fii liniştit şi cu sânge rece faţă de el, căci prin aceasta o să-l dezarmezi – eu îl cunosc de-ajuns.*

La Iaşi (prăpăstioasă cum e), Veronica îşi închipuie scene incredibile în care Eminescu se bate în duel cu Caragiale. Într-una din variante, Eminescu îl ucide cu sânge rece pe Caragiale pe care Veronica, de când cu povestea scrisorilor, nu-l mai poate suferi. Altădată Eminescu e cel rănit. Atunci ea aleargă spre Bucureşti cu primul tren. După o perioadă lungă şi dulce de convalescenţă (ea îngrijindu-l cu devotament şi dragoste zi şi noapte) se vor căsători. Ea va purta o rochie de culoarea cremei de vanilie şi o pălărie (*Directoire*) de culoarea vişinei, întocmai ca cea pe care o văzuse zilele trecute într-o vitrină (abia sosită de la Paris, după cum o recomandă reclama). Ce frumos! Sau, îşi spune Veronica, mai bine să facă o nuntă în toată regula, ca să vadă tot Iaşul cât de tare o iubeşte Eminescu şi să închidă gura tuturor celor ce le poartă atâta de grijă: Cleopatra B., Luisa M., Elena C., Smaranda B., Cornelia E., Zoe A., Lina S, născută I., Matilda S., Costache N., Titu M., Brigadir etc.

Apoi, într-o altă versiune (mai pe gustul ei dramatic şi sentimental), Eminescu e rănit de către Caragiale şi moare. Auzind vestea, Veronica va alerga deznădăjduită la sertarul binecunoscut şi se va năpusti asupra cutiuţei cu pudra de arsenic. O va sorbi fără şovăială, binecuvântând, cu gândul la poetul iubit, moartea şi eternitatea. Dar, în scena următoare, când Veronica se află pe patul de moarte, în agonie, gata să-şi dea ultima suflare, (lovitură

de teatru) în încăpere va intra însuşi Eminescu. E palid şi are braţul stâng imobilizat într-un bandaj mare. Veronica, văzându-l, va crede mai întâi că delirează, după care îşi închipuie că va fi ajuns deja în împărăţia cerurilor unde el o aşteptase. Eminescul ei iubit! Dar arătarea cerească o va strânge la piept şi-i va săruta buzele reci şi vineţii. Atunci, muribunda se va fi convins că nu visează şi, într-un ultim elan de dragoste, îi va zâmbi fericită. El, văzând cutiuţa cu pudra de arsenic goală, va realiza cele întâmplate şi, fără să spună nici un cuvânt, îşi va smulge bandajul de pe rana sângerândă (lăsând sângele să curgă şuvoaie) şi se va culca alături de ea pe patul de moarte. Vor muri amândoi fericiţi ca soţii Aslan, Marie (născută Ralet) şi Dimitrie. În testament, Veronica va cere ca cele două sicrie, al ei şi al poetului, să fie aşezate pe catafalc unul lângă altul şi, după ceremonia din Biserica Bunei-Vestiri, să fie puşi în aceeaşi groapă. Ce poate fi mai trist, mai frumos şi mai poetic decât o uniune eternă? Şi o ceremonie pe măsură: două sicrie lăcuite în negru, cu marginile şi înscrisurile aurii, de-o parte şi de alta, sfeşnice înalte de argint cu lumânări albe, mirosul greu de tămâie şi mireasma ameţitoare a oceanului de crini şi, deasupra tuturor, orga şi glasurile subţirele (cristaline) ale corului gimnaziului de băieţi.

În acel decembrie, Veronica fusese în Bucureşti, dar îl evitase pe Eminescu (nici vorbă de duel). Se interesase în mai vechea chestiune a rezolvării pensiei (cuvenite după decesul lui Micle) şi, după cum mai aflăm [din unele surse], ca să-l întâlnească pe poetul Iuliu I. Roşca. Aspirantul (într-ale poeziei) îi făcuse o cerere în căsătorie, refuzată, de altfel, de Veronica. Poeta revine la Iaşi cu regretul că, dintr-o ambiţie prostească, nu voise să-l vadă pe Eminescu. Poate sperase într-o întâlnire providenţială, dar, în acel decembrie, ca de atâtea ori, providenţa nu colabora în favoarea ei şi a lui Eminescu: *Da, am voit să mă înşel pe mine însumi şi, prin o prostie, am voit să cred că te-am uitat; însă dorinţa nespusă ce aveam de a te*

întâlni şi regretul că nu te zărisem măcar, în timp de două săptămâni, era o dovadă vie şi puternică că sufletul meu era încă plin de tine. Să nu mă acuzi […] aşa a fost să fie, era scris, era destinat. Dacă tu m-ai fi părăsit, încetând de-a mă iubi, poate te uitam şi eu de mult, dar niciodată nu m-am crezut atât victima ta cât victima altora, de aceea toată ura mea a fost îndreptată contra acelora care, voindu-mi răul, mult bine nu ţ-au dorit nici ţie. Dacă providenţa nu le era deloc favorabilă, în schimb, fatalitatea (condiţia tuturor iubirilor mari şi nefericite), devenise adevăratul lor destin. O fatalitate pe care Veronica, conform codului sensibilităţii romantice, ajunge chiar s-o binecuvânteze: *În mizeria asta a lumei trebuie să primim cu inimă bună o clipă de fericire pe care ne-o dă fatalitatea cu toată ferocitatea ei răzbunătoare.*

De pe culmile fericirii, unde o nouă împăcare cu Eminescu o propulsează (revenise într-o vizită la Bucureşti), Veronica scrie despre răzbunarea fatalităţii cu zâmbetul pe buze. Şi totuşi, era destul de lucidă ca să se îmbete cu apă rece, oricât ar fi fost aceasta de parfumată cu crinii sărbătoreşti ai iubirii: *Când ai şti tu să adânceşti câtă durere e amestecată în fericirea că te-am revăzut, că te-am sărutat; câtă frică mă stăpâneşte că poate nu te-am regăsit decât ca iarăşi să te pierd; când cunosc aşa de bine slăbiciunea caracterului tău; când ştiu că voinţa ta e voinţa celor ce te înconjoară, mă înăbuşesc lacrimile, căci ştiu că răutatea oamenilor va invidia chiar şi fericirea ce aşi avea de a te iubi în taină; cât mi-au discutat ei fericirea de-a mă uni cu tine tu ştii mai bine decât mine.*

La începutul anului următor, Eminescu şi Veronica proiectau din nou să fie împreună. Dar, precaut şi scârbit de intervenţiile cunoscuţilor, Eminescu îi cere femeii iubite să păstreze discreţie şi tăcere asupra planurilor lor: *Vom începe une petite, charmante vie necunoscută de nimenea, până ce lumea ne va uita pe noi şi noi pe ea şi atunci numai vom reapărea fericiţi în ochii ei, când nu vor fi*

rămas nici urmă din calomniile şi răutăţile ei. Şi totuşi, afacerea Caragiale (nerezolvată) tulbură încă relaţiile dintre ei. Era vorba ca *pezevenghiul cel de grec* să se înfăţişeze la Veronica pentru a-i restitui scrisorile incriminatorii. Eminescu, gelos, îi cere să nu-l primească decât în compania unei anume doamne Câmpeanu. *Pe mine*, îi scrie el, *m-apucă iar furia înnăscută caracterului meu, gelozia, cea mai rea şi mai amară din toate patimile*. În problema geloziei, Veronica îi răspunde prompt: *De ce eşti slab tocmai acolo unde ar trebui să fii bărbat şi pentru ce ai avut tăria de a mă lăsa să-ţi plâng doi ani urmele tale, şi azi, când soarta ne-a reconciliat, pentru ce mă tulburi cu neliniştea ta, pentru ce te laşi răpit de sentimentul, duşman al fiinţii tale, de gelozie?* Îl asigură de *absoluta* ei *credinţă trupească şi sufletească*. Dar Eminescu devenise foarte gelos. Veronica, instinctiv, alimentează voalat starea de gelozie a poetului (*las' că la preumblare merg în toate zilele – mai cu seamă în costumul cel nou; mă admiră toţi bărbaţii şi-mi fac complimente*, [...] *mi-am dat rochia la făcut, mi-am cumpărat o pălărie Directoire, care-mi şade de minune*). Ieşea fericită la plimbare: *azi m-am plimbat numai în talia rochiei şi să vezi tu ce talie am, cineva mi-a zis Vous êtes a croquer*. Spera, probabil, ca în felul acesta să-l grăbească în luarea unei decizii.

Cine i-a zis?, se întreba poetul şi-l cuprindea iar demonul cumplit al geloziei. Ea îi scrie, printre altele, că iese la *preumblare* în costumul cel nou şi o admiră toţi bărbaţii. Citind asemenea rânduri, Eminescu devine gelos (cum altfel?). Îi scrie că, pe cât o iubeşte, pe atât o şi urăşte *fără cauză*. O urăşte fiindcă îşi închipuie că râde cu altul, un altul pentru care râsul ei nu are preţul (nepreţuit) ce-l dă el însuşi râsului ei *bălai*. Înnebuneşte numai la gândul că s-ar putea s-o atingă un altul când trupul ei îi aparţine exclusiv (în plan absolut), chiar dacă nu s-au împărtăşit prin sfânta taină a căsătoriei ca să dobândească, şi în ochii lumii, legitimitate asupra trupului

femeii.

Eminescu o mai *urăşte* pe Veronica fiindcă o ştie stăpână pe toate acele farmece care l-au vrăjit pe el, farmece pe care, ea, după dispoziţie sau imprevizibile capricii femeieşti, le revarsă, în absenţa lui, asupra altor bărbaţi (Caragiale? Brigadir?). Mărturiseşte că n-ar fi fericit cu ea decât dacă ar locui amândoi singuri, undeva departe de lume. Ar închide-o într-o *colivie* ca să nu mai ajungă nimeni la ea. Ideea că ea e liberă şi se *preumblă* în toate zilele în costumul cel nou lăsându-se admirată de toţi bărbaţii din Iaşi (cine?) îl scoate din minţi. Pe de altă parte, recunoaşte că şi-ar fi dorit să n-o fi cunoscut defel, căci necunoscând-o n-ar mai fi fost atât de suferind şi de înnebunit din cauza chinurilor sfâşietoare ale amorului (se întreabă poetic: ce e amorul?). Admite că, în acest caz (necunoscând-o), ar fi fost văduvit şi de privilegiul de a o fi strâns în braţe. Dar, se întreabă tot el, cât de fericit poate fi cineva care, posedând o comoară nepreţuită (valorând mai mult decât însăşi viaţa lui), e nevoit să treacă printr-un codru plin de tâlhari şi să-şi apere singur tezaurul (pe Veronica) de poftele şi lăcomia celorlalţi (Roşca care *anexează poeziile subscrisului* la scrisori, Caragiale care ştie să profite de slăbiciunea femeilor sau neghiobul de Alex Ghica care-i face ochi dulci)? Probabil că, recunoaşte poetul, *n-ar fi fost mai fericit* fără acea comoară, dar, cu siguranţă, ar fi fost *mai puţin nefericit* să n-o fi avut defel. Ea nu înţelege cu câtă disperare, *cu câtă neagră şi urâtă gelozie* o iubeşte dacă, nepunând preţ pe vorbele lui, îi cere mereu şi mereu noi şi drăgălaşe dovezi de iubire. În manuscrise, o acoperă de injurii (sperjură, infamă, monstru, trădătoare), mergând până la blesteme (de origine folclorică). În poezie, spiritualizează totul (*trăind în cercul vostru strâmt*). Iar, în scrisori, ca s-o îmbuneze, apelează la vorbe mieroase (*petite, charmante bouche, charmante et petite*).

Închipuindu-şi fel de fel de lucruri, Veronica îi face

imputări şi reproşuri că nu-i scrie sau că nu-i răspunde imediat la epistole, îmbufnându-se ca o *mâţă* obişnuită cu dezmierdările şi pe care, din pricini neînţelese, stăpânul n-o mai ia în braţe şi nu-i mai mângâie blana lucioasă. Ca întotdeauna, însă, poetul trece peste imputările grave pe care i le face femeia iubită, asigurând-o necontenit de iubirea lui *statornică*. Ea, ca orice femeie care *ia toate lucrurile uşor*, preocupată numai de sine şi de veşminte, nu înţelege ce înseamnă *modul* de a fi al unui bărbat. Un bărbat nu poate lua uşor *tot ce-i vine în cale* şi nu-şi poate schimba modul de a fi (*onest* şi *greoi*) fără a pierde stima sau orice bun moral câştigat într-o *viaţă de gândire şi de osteneală*, chiar dacă inima sau dorinţa arzătoare îl atrag într-o altă direcţie (la Iaşi). Şi el îşi doreşte să fie împreună cu Veronica, dar în felul în care se arată acum lucrurile îi este imposibil să facă ceva ca să le îndrepte şi, atâta timp cât îi lipsesc mijloacele materiale, nu poate să ia o hotărâre definitivă (ca s-o aducă pe ea la Bucureşti). Pe un petec de hârtie, alăturat, poetul face un mic calcul. Câştigă 400 de lei pe lună, adică, socoteşte el, 12x400 fac 4800 de lei pe an. Însumându-şi numai datoriile ce le are de plătit (Moise 200, Tata 1200, Wachtel 200, Bauer 20, Koch 30, Weiss 60, Nica 30, Slavici 100, Olteanu 500, Ţura 50, Chibici 50, Manliu 100, Minovici 70, Xeni 500) se fac 3010 lei. Cu ce-i rămâne, 790 lei, e greu să-şi închipuie cineva că două persoane ar putea trăi decent într-un an în Bucureşti (fără a mai pune la socoteală şi chiria). Şi totuşi. Ea să nu-şi facă griji, fiindcă, de îndată ce va fi posibil, el având întotdeauna şi o soluţie de rezervă (amanetarea ceasornicului de aur primit de la bătrân), o va aduce la Bucureşti (înainte de Sf. Gheorghe, negreşit) şi vor începe împreună o mică şi neştiută de nimeni existenţă *şarmantă*. A rugat-o pe *madam* Slavici să-i caute o locuinţă decentă (dar Slăvicioaia cu eternele probleme pe care le are cu bărbatu-său – acum se ceartă, acum se-mpacă – n-a prea avut timp să se ocupe de casă).

Ea îl chema insistent la Iaşi (*Vină-mi de Paşti!),* ameninţa că va merge ea la Bucureşti şi se va instala la Hotel Royal (*Nicuţo, dacă te rog ceva e să nu vii la Bucureşti!*). Eternele lui scuze ca să nu meargă la Iaşi erau gazeta şi problemele de sănătate. Iar în ceea ce privea instalarea ei la Bucureşti, amânarea, după cum încerca poetul s-o convingă, se datora numai lipsei de mijloace materiale. Găsirea unei locuinţe decente depindea tocmai de pomenita lipsă de bani de care Eminescu nu putea să nu ţină cont. Dacă mai adaugă la lipsa de bani boala, oboseala şi dezamăgirea, atunci ea va înţelege în ce cerc vicios se învârte şi câtă nevoie ar avea de repaos. *Draga mea copilă – tu trebuie să-ţi închipuieşti astăzi sub figura mea un om foarte obosit, de vreme ce sunt singur la negustoria asta de principii şi peste aceasta bolnav. … Ei bine, de şase ani mă zbat ca-ntr-un cerc vicios în cercul acesta care, cu toate astea, e singurul adevărat, de şase ani n-am linişte, n-am repaosul senin de care aş avea atâta trebuinţă…*

Planuri concrete pentru existenţa lor comună îşi face şi Veronica. Ea nu exclude posibilitatea (dacă poetul era scârbit de lupta politică şi de Bucureşti) ca ei doi să se stabilească la Iaşi sau la Pomârla. Doamna Humpel ar fi dispusă, de pildă, să-l primească pe Eminescu ca profesor de logică, estetică şi filosofie la Institutul particular de fete condus de dânsa. N-ar fi frumos, Miţule? Deşi, dacă stă să se gândească mai bine, *la fete cam primejdios*. Ce zici tu, Burdulachi? Ca să nu mai spun cât de impresionată m-am întors de la Pomârla, unde vechea mea prietenă de la Şcoala Centrală, Eugenia, trăieşte la ţară alături de prietenul tău Samson, în bună vecinătate cu natura şi cu oamenii locului. Bodnărescu îţi propune un post de profesor la institutul Başotă, la Pomârla, Miţule. Ai putea preda istoria universală şi, în clasele inferioare, latina. Mai târziu, chiar filosofia. Îi va scrie domnului Maiorescu în această privinţă. Miţule? Ce zici? Miţicule, Miţule, Miluţă

te sărut şi iar te sărut şi te pup şi te îmbrăţişez şi te doresc şi iar te doresc şi iar te sărut şi acum te sărut de mii de ori.

1. Mama a fost o femeie plină de viaţă, frumoasă, talentată, drăgălaşă, o femeie foarte sinceră şi dezinteresată. A căzut jertfa numeroaselor ei calităţi. A plătit scump aceste daruri ale naturii fiindcă nu a avut tactul să le ascundă puţin de ochii invidioaselor. A iubit pe Eminescu cu iubire nemărginită, dar împrejurările şi oamenii au făcut ca ei să nu fie împreună. Societatea Junimea care se amesteca în treburile intime ale membrilor ei s-a opus căsătoriei lui Eminescu cu mama fiindcă, spunea d-l Maiorescu, poetul nu va mai plânge aşa de frumos în versuri odată însurat şi aşezat la casa lui. Sursa: Virginia

10, Pentru Veronica, măsura fericirii, în mod fatal, subiectivă, ca orice măsură omenească, a cunoscut în acel an (1882) variaţii extreme. Era fericită când Eminescu îi scria. Era fericită când nu-i scria fiindcă, uneori, scrisorile lui o făceau mai nefericită decât tăcerile lui. Era fericită când îi citea (recitea) poeziile publicate în *Convorbiri*. Era nefericită când îi citea versurile trimise în scrisori fiindcă în acele versuri era vorba de lună, valuri de mare şi, inevitabil, de înstrăinare, depărtări sau despre amorul plecat. Dar, recitindu-i poeziile mai vechi (mai ales, cele scrise la Iaşi), acea stare indescriptibilă de extaz şi desfătare o cuprindea din nou, fericind-o înmiit. Căuta atunci înţelesuri personale (*dulce dragoste bălaie*?) pentru toate cuvintele lui şi îşi pudra părul blond (ştiind că el idolatrizează blondele1).

Deşi Floriile sunt de toată frumuseţea, îi scrisese poetul, pe el l-au apucat nişte friguri combinate cu durere de cap şi lâncezeală încât a zăcut în pat toată ziua. Bea cafea neagră ca să-i treacă. Iar în Săptămâna Patimilor, ca urmare a unei *înrudiri simpatice cu Hristos*, a zăcut atacat de junghiuri. Se tratează cu piele de iepure şi muştar.

Citindu-i rândurile, Veronica, impresionată, nu se poate abţine să nu plângă de mila poetului. Cum n-ar alerga ea la Bucureşti (dacă ar avea bilet de tren) şi, stând la căpătâiul lui, i-ar mângâia fruntea, *fruntea lui care plăteşte cât o împărăţie*?! Închipuindu-l pe patul de suferinţă, departe şi singur, nemângâiat şi neconsolat, varsă lacrimi de durere şi neputinţă. O nelinişte indefinibilă îi cuprinde inima. Plânge în spasmuri uşoare. Îşi simte inima împresurată ca de o coroană de spini usturători (e Săptămâna Patimilor). În mâna stângă, ţine, sub lampa aprinsă, ultimele două scrisori ale poetului, în timp ce cu dreapta îşi apasă pieptul care nu conteneşte să zvâcnească dureros. Se gândeşte la soarta nemiloasă care-i desparte. El singur şi bolnav, în Bucureşti, fără să aibe *un suflet cu milă la căpătâiul lui*, iar ea, singură, la Iaşi, nevoită să lupte cu clevetirile tuturor, cu răutăţile celor din jur, cu sărăcia şi cu neajunsurile. Singurătatea după-amiezelor cenuşii (din cauza ploii ieşise puţin din casă în ultima vreme) şi plictiseala de a cunoaşte pe dinafară toate lucrurile care o înconjoară, fără a mai găsi desfătare nici în muzică, nici în măruntele amenajări ale locuinţei, nici în lectura romanelor sau a revistelor, toate acestea o fac să fie, pe zi ce trece, tot mai puţin răbdătoare şi să izbucnească în lacrimi din te miri ce (nevricoasă).

Plânge cu suspinuri. Singura consolare la viaţa nenorocită pe care o duce (ah, ah!) e pudra de arsenic! O ascunsese bine într-un mic sertar cu cheie, în sertarul unde-şi ţinea scrisorile importante şi actele oficiale. *Pudra de arsenic,* şopteşte Veronica, adresându-se slovelor poetului, de parcă i-ar vorbi direct acestuia, *sunt atât de aproape de ea şi ce mă leagă pe pământ eşti poate tu şi numai tu*. Îi plăcu formularea şi se gândi că trebuie să i-o scrie întocmai. Gândul acesta o învioră de parcă o pală proaspătă de vânt ar fi răzbătut înspre uşa cuptorului încins care era inima ei. Adierea de vânt nu stinse însă focul, dimpotrivă, îl înteţi, încingându-l.

Aleargă la birou, îl deschide, apoi îşi pregăteşte o foaie de hârtie. Emoţionată, îşi înmuie peniţa în cerneală. Începe febrilă să scrie: *Eminul meu cel dulce*. Peniţa alunecă pe hârtie de parcă s-ar acorda în ritmul tânguios, dar săltăreţ, al gândurilor şi stărilor ei sufleteşti, subit schimbătoare şi volatile. Cuvintele îi vin cu o uşurinţă de nedescris. Cunoaşte acea stare de exaltare a sufletului, stare în care îşi compusese marea majoritate a poeziilor. Dar, după ce îi explică poetului că numai cine iubeşte cu nebunie poate fi nedrept în judecăţile sale şi că ea, oricât s-ar strădui, nu poate să nu fie geloasă pe multiplele posibilităţi de amuzament pe care le are Eminul ei în Bucureşti, îşi aminteşte brusc că, în fond, cu totul altceva o făcuse să izbucnească în lacrimi şi să plângă de jalea şi de mila soartei lor. Nu şterse, totuşi, rândurile de mai sus şi, recitindu-i scrisoarea în care el o anunţase că e singur şi bolnav în Săptămâna Patimilor, ochii i se înceţoşară din nou de lacrimi. Cu o batistă brodată, îşi şterse faţa udă şi-şi suflă nasul. Apoi, după câteva momente de reculegere, reîncepu să scrie. Într-un gest reflex de şcolăriţă, aşeză mâna în care ţinea batista chiar deasupra colii pe care începuse să scrie. Observă cum, din cauza cernelii care nu se uscase încă, pătase scrisoarea în câteva porţiuni făcând ca unele cuvinte să devină aproape ilizibile. Nu se gândeşte să retranscrie scrisoarea pe o coală curată. Să-şi dea şi el seama că ea a plâns scriindu-i! Veronica zâmbeşte, apoi, îşi aduce aminte de pudra de arsenic: *sunt atât de aproape de ea şi ce mă leagă pe pământ eşti poate tu şi numai tu*. Abia aşternute pe hârtie, aceste din urmă cuvinte produseră în sufletul ei o nouă şi intensă emoţie. Ochii i se umplură iarăşi de lacrimi. Îi scrise că, din cauza plânsului, nu mai poate să continue, dar se sforţează totuşi să adauge o ultimă frază prin care îl cheamă insistent la Iaşi, ca să petreacă de Paşti împreună. Închide scrisoarea, o strecoară în plic, abandonându-se tuturor acelor mărunte şi mecanice gesturi care treptat o ajutară să-şi domolească

bătăile furtunoase ale inimii. Zâmbeşte printre lacrimi, gândindu-se cu drag la poet şi la pudra de arsenic. Nu are mărci de scrisoare aşa că va trebui să facă un mic ocol, înainte de a ajunge la poştă.

Eminescu observă că, peste slovele scrisului iubit, s-au vărsat lacrimi. Scrisoarea ei îl înduioşează, dar îi scrie să aibă răbdare, fiindcă mai sunt unele lucruri de lămurit până când ea să vină şi să se stabilească la Bucureşti. Nici de Paşti, nu poate să vină la Iaşi. Din cauza bolii (zace la pat) şi a lipsei de bani. E atât de deznădăjduit şi de scârbit de lume şi de tot încât, acasă, a golit singur două sticle de *Lacrima Christi*, după ce mai băuse şi la *tractir* câteva pocale cu Iancu Procopiu. Într-o asemenea stare de spirit (de tulburare şi turbare), poetul îi scrie Veronicăi o scrisoare lungă pe care, fără să vrea, a udat-o cu lacrimi şi cu vin. Veronica i-a primit scrisoarea chiar în ajunul sfintei sărbători de Paşti. Unele cuvinte deveniseră indescifrabile din cauza lacrimilor eminesciene.

Stând la masa din bucătărie, unde se refugiase în dimineaţa mai răcoroasă a Paştilor, până când se va fi încălzit dincolo, în încăperea în care Anica, slujnica, abia aprinsese focul, Veronica îi răspunde la scrisoarea înlăcrimată primită în ajun. Cu tocul în mână şi cu călimara deschisă, ea îşi aruncă, din când în când, privirile peste rândurile deznădăjduite ale poetului: […] *tu nu ştii că amorul meu e un păhar în adevărat dulce* (poetul se oprise după *dulce*, sorbise o înghiţitură de vin, după care reluase), *dar în fundul lui e plin de amărăciune. Şi acea amărăciune, care-mi turbură pururea amintirea ta, e acea gelozie nebună, care mă face distras, care mă amărăşte şi când eşti de faţă şi când nu eşti*.

În timp ce-i parcurge scrisoarea (a câta oară?), Veronica trăncăneşte şi cu slujnica care vrea să ştie ce porunci are *cocoana* pentru ziua aceea sfântă (dacă vine cineva la masă, dacă merge la slujbă, cu ce se îmbracă stăpâna, dacă îi dă voie să iasă pe seară la *preumblare*

etc.). Ridicându-şi ochii din scrisoarea pe care abia începuse s-o scrie, *Domnul meu*, Veronica dă indicaţii ce şi cum slujnicei. *Desnădăjduita d-voastră scrisoare abia ieri seara am primit-o...* Slujnica o întrerupe, întrebând-o din nou ceva. Veronica se opreşte din scris, se ridică şi caută ceva într-unul din sertarele bufetului. E o cutiuţă pe care i-o întinde, apoi, servitoarei. Conţine fire de rozmarin pisat. Revine la masă, întrebându-se cum să continue. Reciteşte scrisoarea lui şi un nou fior îi străpunge inima. *Tu trebuie să ştii, Veronică, că pe cât te iubesc, tot aşa – uneori – te urăsc.* Îi scrisese el. Iubire şi ură. Ură şi iubire. Aşa simte şi ea! (*Şi ura nu-i decât iubire*, scrisese într-o poezie). Îi plăcuse şi imaginea pe care o crease poetul, aceea a unui bărbat care, purtând cu sine o comoară nepreţuită trebuie să străbată un codru plin de tâlhari (curtezanii femeii) care nu urmăresc altceva decât să-i răpească fericitului posesor (Eminescu) întreaga avuţie (pe Veronica). *Aşa te iubesc şi eu – mai mult decât viaţa, mai mult decât orice în lume şi pururea cu frica-n sân, aş vrea să mor ori să murim împreună, ca să nu mai am frica de-a te pierde.* Veronica zâmbeşte cu încântare, poetul vorbeşte parcă în numele ei. Tot astfel simte şi ea: dragoste şi ură, dragoste şi pudra de arsenic, dragoste şi gelozie, dragoste şi crimă: *Te-aş săruta, te-aş dezmierda, dar te-aş ucide totodată.*

Slujnica îi întrerupe visările solicitându-i opinia într-o oarecare privinţă. Veronica, nemulţumită de întrerupere, se încruntă serioasă, încercând să se concentreze asupra spuselor femeii. Preţ de câteva minute urmează o dezbatere aprinsă asupra modalităţilor de preparare a ciorbei de potroace. Slujnica, de fel din Ardeal, insistă să adauge la borş şi puţină smântână *stinsă* cu un strop de zeamă de lămâie. Deşi îngrozită de această perspectivă, stăpâna, spunându-şi că în fond e vorba numai de o ciorbă oarecare, cedează în faţa argumentelor slujitoarei pentru care smântâna reprezintă culmea de fineţe şi rafinament a oricărei mâncări.

Într-un târziu, într-o cu totul altă stare de spirit, Veronica revine la scrisoarea abia începută, scriindu-i poetului că el nu-i decât un *Titi rău şi gelos*, despre care ea nu mai ştie ce să creadă. Nu reprezintă oare toate scenele lui de gelozie o încercare de *rumpere de relaţii dintre ei*? Îl ceartă că n-are încredere în ea şi în sentimentele curate şi sincere pe care le nutreşte pentru el, îl iartă şi-l îmbrăţişează semnându-se *la petite femme de Gajus*. În timp ce semnează şi închide scrisoarea, sporovăieşte veselă cu slujnica. Când bate pendula de zece, îşi dă seama ce târziu s-a făcut şi că nu a apucat încă să se îmbrace pentru slujbă. Vai!

Altădată, observând că Eminescu nu publică în *Timpul* mai mult de trei articole pe săptămână (ceea ce e cam puţin, Miţule), Veronica se întreabă ce face poetul în tot restul timpului (când nu scrie sau când nu dă pe la gazetă – lunea şi marţea). Se amuză, evident, îşi răspunde femeia atinsă de ghimpele geloziei. Gândul că el are parte, în Bucureşti, de felurite distracţii o indispune, dar, mărinimoasă cum e, chiar ea îl sfătuieşte să se mai distreze în timpul liber (!). El, naiv, îi răspunde cu sinceritate că nu se amuză cine ştie ce, că, în afară de a merge la redacţie (unde stă până seara la 6-7), se mai duce, rar, la câte un spectacol (concertele violonistului Sarasate), dar, în rest, nu prea iese din casă (eventual, la cârciumă cu Iancu Procopiu, o informaţie asupra căreia păstrează totuşi o necesară tăcere). Ce face atunci?, se întreabă ea. *Înoată în stele*, răspunde el. L-au apucat, din nou, frigurile, dar nu frigurile bolii, ci *frigurile versului* (împotriva acestor friguri nu se tratează). Cultivă un *gen nou*, de-o *linişte perfectă*. Lucrează la „Legenda“ luceafărului, dar ea *să nu fie geloasă de el*, de luceafăr, fiindcă noul poem e *senin ca amorul lui împăcat*, senin ca zilele de aur pe care ea i le-a dăruit. Deci scrie!, îşi spune Veronica. Gen nou? Linişte perfectă? Senin ca amorul? (Bine, dar amorul nu e senin, dimpotrivă!) Luceafărul?

Despre ce o fi vorba oare?, se întreabă ea curioasă şi neliniştită. Pe Eminescu nu-l întreabă nimic despre luceafăr, dar îl anunţă că şi ea scrie. Că a făcut o nouă poezie: *Mater dolorosa* (pe care o va dedica Suveranei). Sigur că el *va râde* citind-o, aşa cum face de toate *producţiile ei poetice*, dar s-a simţit *inspirată*, scriind-o. Într-o zi, făcând ordine printre hârtii, dăduse peste o revistă din 1874, în care, în numărul din aprilie, văzuse reprezentarea imaginii îndoliate a Reginei, surprinsă la moartea copilului ei în vârstă de patru ani. Privind acea imagine, Veronica fusese cuprinsă de un patos sufletesc rar şi emoţionant, pe care numai femeile (mamele) care au pierdut ceva sfânt (un odor nepreţuit) ar putea să-l înţeleagă, şi compusese poezia dintr-o suflare. Plânsese scriind-o. Nu crede însă că va fi primită la *Junimea* (de aceea o va trimite, fără ştirea lui Eminescu, *Literatorului*). Un amic binevoitor (!) îi arată poetului numărul din martie al *Literatorului*. Eminescu nu reacţionă, deşi gestul Veronicăi îl tulbură şi-l duru. Nu-i scrie însă nimic despre asta (dar dacă s-ar întâmpla ca ea să mai trimită versuri *Literatorului*, atunci, nu ştiu, nu va mai tăcea). Ce-şi închipuie? Că Macedonski o publică fiindcă o admiră?! O publică ca să se răzbune pe Eminescu, nu-i evident? Nicuţă, draga mea?

În schimb, poetul o anunţă că Titus (Maiorescu) l-ar fi sfătuit să-şi publice într-un volum poeziile, dar că el personal, recitindu-le, nu mai e atât de mulţumit de întâiele sale versuri. Pe Veronica o bucură vestea că el are să-şi editeze poeziile, gândindu-se că ar trebui să facă şi ea acelaşi lucru cu versurile ei! De ce nu? Veronica Micle: *Poesii.* Se obişnuise să-şi vadă numele publicat în reviste, dar pe coperta unei cărţi… Gândul că ar putea să-şi adune într-un volum toate poeziile, o înseninează. Văzu dinaintea ochilor, aproape aievea, viitoarea carte de versuri cu numele ei pe copertă: Veronica Micle, *Poesii*. O clipă, viziunea aceea, uşoară şi spumoasă, o ameţeşte cu dulci

iluzii. Iluzii? Nu! La urma urmei, poeziile ei erau foarte bine apreciate, revistele literare (*Convorbiri*, *Familia* sau *Literatorul*) întrecându-se care mai de care să le publice. Dintre toate poetele cunoscute (Carmen Sylva, Matilda Cugler Poni etc.), nici una nu scria mai bine! Nu-i părea rău că trimisese poezii *Literatorului*. Cu câtă graţie o prezentase Macedonski în coloanele revistei sale (*Doamna Veronica Micle a binevoit a deveni şi colaboratoarea revistei noastre, trimiţându-ne deocamdată această frumoasă poezie*)!

În faţa talentului Veronicăi se închinaseră chiar şi unii bărbaţi. Îi trecu prin minte imaginea lui Iuliu I. Roşca care o admirase fără rezerve. Iuliu I. Roşca recunoscuse (deşi avea deja câteva volume de poezii publicate, în timp ce Veronica nu avea încă nici unul) că doamna Micle îi era cu mult superioară în poezie. Văzând atâta modestie, dar şi măgulită de admiraţia lui, ea încercase, ca o soră mai mare (Iuliu Roşca era mai tânăr cu 8 ani decât Veronica), să formeze talentul *poetului tânăr* şi *visător* şi să-l dirijeze pe o direcţie mai bună. Astfel, luându-şi în serios rolul de îndrumătoare spirituală, i-a analizat cu severitate şi obiectivitate versurile. L-a îndemnat să pună în poezie mai mult sentiment şi mai puţine fraze pompoase sau cuvinte care să sune a pustiu. Pe de altă parte, să ţină minte că poezia care provine exclusiv din inimă e monotonă şi banală în absenţa fanteziei lirice. El îi acceptase cu răbdare şi recunoştinţă toate observaţiile, nutrind speranţa că într-o zi avea să obţină încrederea şi, de ce nu, chiar dragostea şi mâna doamnei Micle (în gândurile lui o alinta poetic *Verona*). Dar *Verona* menţinu constant o oarecare distanţă protocolară între ei, sfătuindu-l (onestă) să nu-şi facă mari iluzii în privinţa ei. Acceptă totuşi să-l întâlnească la Bucureşti, prilej cu care îi explică motivul refuzului cererii lui în căsătorie (dragostea ei pentru Eminescu). Şi totuşi, legătura lor epistolară, precum şi sentimentul de a se şti admirată de un bărbat cu mult mai

tânăr decât ea o ajutaseră într-un fel să treacă peste greaua perioadă de după cearta cu Eminescu. Dragostea lui Iuliu Roşca, delicată şi dezinteresată, fusese ca un strop de balsam pe o rană adâncă, dar nevindecabilă. După împăcarea ei cu Eminescu, nu şi-au mai scris.

Nu refuzase oare, în ciuda unor partide bune care i se oferiseră, perspectiva unei vieţi lipsite de griji, preferând să-l aleagă pe acela care, până în prezent, în afara câtorva clipe cu adevărat sublime şi poetice, nu-i adusese decât durere şi suferinţă? Declinase cererile unor bărbaţi dispuşi s-o pună la adăpost de orice grijă, atât pe ea, cât şi pe copilele ei (acum în etate de 14 şi, respectiv, 16 ani), preferând dragostea părelnică, dar atât de poetică, a unui bărbat (sărac şi neajutorat) ca Eminescu. Şi toate acestea dintr-o pornire romantică şi nebunească a inimii. Ca mamă, se simţea vinovată faţă de copilele ei (că nu se gândea mai mult la viitorul lor), dar ca femeie, binecuvântând vina care o înalţa pe culmile la care, în secret, aspira inima ei, ar fi dispusă (ce nebună!) să rişte oricând siguranţa zilei de mâine a ei şi a fiicelor ei, în schimbul unei iluzii sau amăgiri trecătoare. Veronica numeşte asta fatalitate. Se întreabă: la ce bun să visezi dacă fatalmente trebuie să te trezeşti din mijlocul frumosului vis în lacrimi? Şi totuşi, nu e oare visul de iubire cel mai dulce abandon şi o sfidare (da, sfidare!) în faţa vieţii anoste, lipsite de farmec şi frumuseţe? Cum să nu binecuvântezi atunci poezia ce dă atâta grandoare unui fior de dragoste (poate) atât de trecător!?

Într-un avânt nestăvilit al inimii, reciti câteva din poeziile mai vechi ale lui Eminescu. Scrise pentru ea, la Iaşi. Se abandonă o clipă farmecului şi vrăjii armonioase a cuvintelor lui. Să fie iubită de un asemenea poet! Să fie muza lui! Dar nu singura lui muză! Ultimul gând o străpunse ca un fier roşu încins în inimă. Căută precipitată poemul *Atât de fragedă...*. Îl reciti de câteva ori, căutând înşelesuri noi (despre identitatea misterioasei femei

descrise în poem). Nu desluşi nimic din versurile lui. Nu putea să nu se întrebe cine să fie femeia asemuită delicatelor flori de cireş (*mireasa blândă din poveşti*). Aproape l-ar ierta dacă ar fi vorba de Suverană. Ea însăşi îi dedicase poemul *Mater dolorosa*. Dar dacă era o alta? Cât de diferită, prin comparaţie, îi apărea imaginea Suveranei din poezia ei (*un înger de veghere/ Pe lespedea unui mormânt*) faţă de imaginea creată de Eminescu (*Abia atingi covorul moale,/ Mătasa sună sub picior,/ Şi de la creştet pân-în poale/ Pluteşti ca visul de uşor*)! Nu! Nu e Suverana! Gândul că o altă femeie i-ar fi inspirat nemuritoarele versuri îi străpunse inima, îndurerând-o nespus. Cu o inimă plină de sfâşietoare şi ireconciliabile contradicţii ca a ei, nu poate să nu recunoască că ar fi fost mai fericită să se ştie singura şi unica lui muză. Instinctiv, consideră că acest lucru ar fi imposibil, să fie, adică, singura şi unica lui muză. E atunci, fără să vrea, geloasă pe muză. Când e vorba de muza (ideală) a unui poet, ce femeie reală ar putea rivaliza cu atenţiile şi drăgălăşeniile acesteia faţă de cel ales? Atingând acest punct înalt şi dureros al raţionamentului ei, Veronica deveni subit neîncrezătoare faţă de propriile ei farmece. Se ridică din fotoliu, deznădăjduită. Nu se mai crede atât de frumoasă şi nici atât de atrăgătoare. După ce aprinse toate luminile din casă, alergă la oglindă. Se cercetează cu atenţie şi îndârjire. Îşi găseşte mii de cusururi: nasul nu mai e atât de mic, fruntea nu mai e atât de înaltă, buclele nu sunt suficient de blonde, iar de pe buza de sus a dispărut acel *brin d'amour* care îi plăcea atât de mult poetului. Nările nu freamătă ca atinse de-o boare nevăzută, iar buzele, buzele îi sunt uscate şi aspre (asemeni celor care au suferit îndelung de sete). Toate trăsăturile chipului i se par şterse şi lipsite de strălucire.

Începu să se fardeze, accentuându-şi puternic liniile. Îşi dă cu mult roşu pe buze. Contemplând în oglindă rezultatul, îi trecu subit prin minte imaginea unei fete de la

Café-chantant care îi tăiase într-o zi calea, chiar în faţa cafenelei Tufli. Intersectându-li-se pentru câteva secunde privirea, Veronica observase sub pălăria cu pene colorate un chip marcat de o puternică expresie de durere şi suferinţă, dar care, din cauza machiajului strident, nu făcea decât să accentueze imaginea gravă a unui suflet desfrânat şi decăzut (îşi amintise de fetele lui Zola). Cât timp se priviseră în ochi, Veronica întrevăzu în privirea celeilalte o licărire întunecată, ca o prevestire rea, care o ţintui locului. Apoi, femeia, răsucindu-se pe călcâie, îi întorsese spatele şi se îndepărtase bătând caldarâmul în ritmul deşănţat al tocurilor ei. Privindu-se în oglindă, Veronica încercă să se smulgă stării dezagreabile pe care acea aducere aminte i-o trezise în suflet. Nemulţumită, îşi refăcu machiajul, atenuând liniile prea îngroşate. Cu o batistă îşi şterse uşor buzele, fără să îndepărteze de tot rujul. În final, luând o atitudine de mare artistă, exersă în faţa oglinzii câteva vocalize, conversând liric cu vântul de afară, îndârjit în geamuri. Revigorată, păru mulţumită de ceea ce vedea. Îşi propuse să-şi cumpere câteva lucruşoare noi.

A doua zi, scoţând banii de pensie de la casierie, nu uită să-şi dea rochia la făcut, îşi cumpără o pălărie nouă şi alte fleacuri. Se găteşte şi se coafează, ieşind zilnic la plimbare (pe strada Alexandru Lăpuşneanu, loc de promenadă). În privirile bărbaţilor care o admiră în ţinuta ei, realizează că nu se înşelase crezându-se din nou frumoasă. O nouă şi dulce euforie o cuprinse, îmbătând-o. Dar, vai, câteva zile mai târziu, o ajung iarăşi din urmă incertitudinile amare. Se gândeşte cu ciudă şi gelozie că muzele, ca nişte fiinţe ideale şi perfecte ce sunt, nu trebuie să depună atâtea eforturi (cu îmbrăcatul, cu pieptănatul, cu fardatul etc.) pentru a fi frumoase. Atunci se neglijează cu zilele. Nu iese din casă. Umblă doar în neglijeuri, nu se coafează şi nici nu se fardează, stârnind uimirea şi neîncrederea servitoarei. Vrând să ştie cum stau lucrurile

şi să pună capăt neliniştilor ei, îi scrie poetului mărturisindu-şi gelozia: *oh! mon cher poète, la muse me fait opiniâtrement la concurrence*. El o asigură cu toată convingerea că are o fire *de călugăr* şi nu înţelege cum poate ea să-l îndemne să se amuze când nu există pe lume amuzament în absenţa femeii adorate. Îi scrie să nu fie geloasă pe muză fiindcă ea nu mai produce nimic şi că talentul de versificare n-a fost altceva decât un *incident al tinereţii*. S-ar putea ca, în viitor, să nu scrie decât proză. Proză?! Dar, atunci, dacă ea n-are de ce să fie geloasă pe muză de unde vine acea stare insuportabilă care-i tulbură sufletul, deznădăjduind-o şi dându-i palpitaţii la inimă de parcă ar fi urcat în fuga mare o mie de trepte? Recunoaşte că îi poartă poetului o *dragoste nemărginită*, dar, că nu se poate abţine să nu fie *geloasă... de sufletul lui* şi, de ce nu, că, acolo la Bucureşti, el petrece (după cum umblă şi vorbele prin Iaşi, nu?). Adică *nu s-ar prea supăra că petrece şi, totuşi, s-ar supăra foc.* Poetul, bănuind cât e de supărată, încearcă s-o împace cu vorbe dulci. Îi scrie chiar că i-a făcut nişte versuri *frumuşele* (ce versuri?) pe care nu i le trimite dacă ea nu-l roagă frumos. Cum?! I-a mărturisit că nu mai scrie versuri şi totuşi continuă s-o facă? Cine i le-a inspirat? Şi de ce nu i le trimite? Ca să le mai *remanieze*, îi răspunde el. Veronica nu mai ştie ce să creadă. Se agită nervoasă prin casă, indispunând pe toată lumea. Nu-şi mai găseşte locul în propria ei locuinţă. O apucă durerile de cap şi nu are astâmpăr. Îşi afundă nările în batista dantelată, stropită cu săruri. Abia îşi vine în fire, când o apucă din nou fierbinţeala. Dacă, descheindu-şi bumbii de la bluză, îşi răcoreşte cu apă de colonie pieptul aprins, simte că o ia cu friguri. Mângâie în gând o închipuire ale cărei contururi se schimbă necontenit luând înşelătoare forme. Îşi face vânt cu evantaiul căutând în gând cuvinte de ocară pentru cel care o lasă să aştepte neconsolată şi nemângâiată. Îi ceruse să vină de Paşti. Şi el? Cine ştie, în timpul ăsta cum petrece la Bucureşti

printre cucoanele care se întrec să-i intre în voie (*le bas bleu allemand sans valeur et sans mérite*). Poftim! Face versuri! *Frumuşele*? Cel pe care sufletul ei l-a pus atât de sus *se căzneşte* cu versuri *frumuşele*?! Ce sirene i-au vrăjit mintea încât el, astralul poet, să compună versuri *frumuşele* pentru cucoane? În plus, Veronica (fiindcă e supărată pe el) îşi aminteşte cum, vizitându-l în februarie, observase că se cam îngrăşase (cinele din casa Kremnitz, nu?), pierzându-şi acel aer uşor *afumat* care-i plăcuse atât de mult când încă mai era în Iaşi şi-i frecventa salonul. Tuturor acestor rele, Veronica le găseşte o singură explicaţie: anturajul. Prea uşor se lasă el influenţat de cei din jurul său, voinţa lui e voinţa celorlalţi, e slab când ar trebui să fie bărbat, e nehotărât când ar trebui să ia o decizie. Crede el, oare, că acele cucoane, care îşi agită *studiat* evantaiele sub privirile lui, sunt capabile să-l aprecieze ca poet şi să-l iubească? A uitat el cum iubeşte Veronica? Cât e ea (floarea lui albastră) de *zglobie şi de nebună*? Nu-şi mai aduce el aminte câtă dezmierdare cunosc mâinile ei? Cât *l-a pişcat, l-a alintat, l-a cănăjit*, l-a muşcat, l-a sărutat pe gură, l-a ciupit şi nu l-a lăsat să scrie şi să doarmă în clipele cât au stat împreună, fericiţi şi singuri? Crede el că ştiu ele (celelalte) să iubească la fel? Pufneşte dispreţuitor la adresa presupuselor muze. Umblă prin casă agasată, nervoasă şi *très boudeuse et Dieu sait encore quoi*. Nu-şi găseşte locul. Eminescu nu i-a mai scris de câteva zile. Ce-o fi cu el? Domnul meu, Citeşte-mă, căci am să mor!… voi muri în ziua de 27 octombrie, când, pentru prima oară, într-o casă mică şi modestă, ţi-am dat dovada despre iubirea mea…

El: […] De ce-mi eşti aşa de tristă şi de demoralizată, de ce doreşti Eternitatea – tu odorul meu cel drag, tu Veronicuţa mea, unica şi draga mea Veronică?

Ea: Citeşte-mă, căci am să mor! Duminica trecută am ajuns în punctul acela în care între viaţă şi moarte nu ştii pe care s-o alegi.

El: Scrie-mi că eşti îndestul de gentilă ca să nu-ţi mai faci gânduri negre şi să te întristezi degeaba…

Ea: În aceste momente supreme de hotărâre nu mă sfiesc a-ţi aduce aminte, domnul meu, de poziţia falsă în care m-ai pus faţă cu lumea şi mai cu seamă de nendurarea cu care ai zdrobit sufletul meu, de nepăsarea cu care ai sfărâmat inima mea.

El: Scrie-mi că eşti Nicuţa mea cea veselă şi că nu-ţi doreşti moartea, ci viaţa, viaţa împreună…

Ea: Te sărut pentru ultima oară cu nestrămutată hotărâre de-a muri.

El: Vina mea cea mare este însăşi natura mea… un om greoi, nepractic, lipsit de toate a îndrăznit a iubi o floare drăgălaşă ca tine, făcută a trăi în lumină şi în veselie…

Ea: […] poate că şi eu am comis crima neiertată de a te iubi mai mult decât pe mine însămi, mai mult decât pe mama mea, mai mult decât durerea morţii bărbatului meu, ce vrei, mai mult decât pe copiii mei […]

El: Tare eşti tu prăpăstioasă…

Ea: Ce să-ţi mai spun în această ultimă scrisoare? Că voi muri iubindu-te şi blestemându-te în acelaşi timp. (Eram foarte de bună-credinţă când am scris această scrisoare)

El: Fii cuminte, Moţi, şi nu te supăra – în curând, în curând punem capăt durerilor noastre! … Dacă s-ar întoarce amândoi colegii mei de la băi, poate să-mi iau timp să te vizitez pentru câteva zile… *Doamna mea – Domnule Eminescu, Draga mea Nică – Scumpul meu Eminescu, Momoţi – Mimi, Momoţelule – Tropoţel, Dulcea mea Veronică – Eminul meu cel dulce, Tolla – Miguel, Tollica – Titi al meu, Amica mea – Amicul meu, Nicuţă – Miţule, Muţi – Miţicule, Nicuţico – Mâţâcule iubit şi drăgălaş, Dulcea mea amică – Eminescul meu iubit, Veronică dragă – Eminul meu iubit, Veronicuţă – Miţul meu de odinioară şi de totdeauna, Dulcea mea copilă – Eminul*

meu cel dulce, Dragă şi dulce fată – Miţule Băet iubit şi drăgălaş, Îngerul meu blond – Iubitul sufletului meu şi dragostea inimii mele, Doamnă – Domnul meu, Stimabila mea Doamnă – Scumpul meu Eminescu, Madame – Monsieur Eminescu, Madame – Mon petit Eminesco, Dragă copilă – Bébé, Dragă Veronică – Iubitul meu, Ramură de liliac – Mon cher petit amant, Fetiţule dragă – Băieţelul meu iubit, Dudue – Domnul meu, Bobocel moţat – Bebeluşică, Iubită femeie – Iubitul meu ideal, Draga mea – Dragul meu, Cuţă – Miţulică dragă, Minunică – Zgăbunţule, Mititicule – Bebeluş, Dragul meu suflet – Drag geniu, Doamna mea – Domnule Eminescu.

A scris, dar n-a venit, lucru care m-au supărat şi care m-au hotărât ca cu orice preţ să rump relaţiunea cu el, deşi îl iubeam încă destul de mult. Apoi, pe neaşteptate, a venit vestea din gazete2: Eminescu a înnebunit.

1. Din tot ce-a scris, Eminescu n-a cântat decât părul bălai şi ochii albaştri, ceea ce înseamnă că el a idolatrizat blondele. Credea că Eva, prototipul femeii, blondă trebuie să fi fost. Madonele lui Rafael sunt blonde toate pentru că şi Sfânta Fecioară tot blondă a fost. Sursa: Colonel Ionescu

2. Eu sunt cel care m-am dus la Veronica Micle chiar în seara în care am primit scrisoarea de la d-na Maiorescu prin care mă anunţa că Eminescu a înnebunit. Am găsit-o jucând cărţi cu un ofiţer. Am căutat să o pregătesc încetul cu vestea nenorocită, dar Veronica a luat totul foarte uşor, aproape cu indiferenţă: *A nebunit Eminescu? Se vedea demult să merge pe calea aceasta.* Apoi, schimbând vorba a trecut la un subiect de conversaţie mai veselă. Sursa: Jacques

11, Doctorul Şuţu e convins că pacientul Eminescu e *diferit* faţă de toţi ceilalţi pacienţi ai săi: un muncitor de 35 de ani – epilepsie cu atacuri convulsive, un preot de 42 de ani – teomanie, un epistat de moşie – maniac paralitic, o israelită de 40 de ani – melancolie cu stupoare, o doică – a

ucis într-un acces de nebunie copilul pe care-l alăpta, o servitoare care se crede stăpână în casa boierului, un idiot congenital etc. Poetul e, fireşte, o excepţie printre aceştia (muncitorul, preotul, epistatul, doica, servitoarea etc.). În cazul său (al lui Eminescu), se impune un tratament aparte. Fostul redactor de la *Timpul* suferă de *manie acută*. Doctorul Şuţu, care e specialist în manie, regăseşte la Eminescu unele din simptomele cunoscute ale bolii. Eminescu a avut noroc să fie tratat de un mare specialist care, pe lângă experienţa clinică acumulată, a mai scris câteva cărţi şi studii medicale. Una dintre cărţile sale se intitulează *Alienatul în faţa societăţii şi a ştiinţei.* În această lucrare, publicată cu câţiva ani înainte (1877), dr. Şuţu oferă o imagine cât se poate de exactă asupra clasificării *morbelor mintale*. *Mania*, alături de *melancolie*, face parte din categoria *alienaţiunilor simple*. Dar, la rândul ei, *mania* cuprinde trei forme principale: *acută, parţială, cronică. Mania acută* şi *mania cronică* prezintă diferite tipuri: *continue, alternante* şi *intermitente.* Ceea ce le caracterizează (în toate cazurile) este *excitaţiunea morbidă* care atinge toate facultăţile intelectuale ale individului. *Perturbaţiunea* loveşte în *mania acută* toate facultăţile mintale: *simpţimentele, ideile, determinaţiunile suntu într'uă excitaţiune generală şi continuă.* Ce se constată la maniaci (la Eminescu)? Că vorbesc mereu, fără şir şi fără logică. Sar de la un subiect la altul cu o vioiciune anormală. Figura lor este animată (se schimonoseşte), pulsul accelerat şi tare, au limba umflată şi ochii injectaţi. Mişcările le sunt violente şi necugetate. Halucinaţiile şi iluziile senzoriale îi agită. Fug din casă (în grădină), sparg tot ce găsesc, pun foc la aşternut etc. În privinţa sentimentelor: nu-şi recunosc unii amici sau se poartă violent faţă de aceştia. Sunt lipsiţi de pudoare, iar mişcările lor sunt indecente. Mănâncă necurăţenii. Trăiesc în mizeria proprie. Ca un copil în baia de scutece murdare. Trec de la o stare la alta, de la bucurie la tristeţe, de la râs

la plâns. În capitolul despre manie din tomul doi al tratatului său, Esquirol (citat de dr. Şuţu) mai vorbeşte despre faţa colorată a maniacilor, părul zburlit, ochii roşii (lucitori sau stinşi), despre oroarea de lumină sau fotofobie, despre dureri de cap (provocate, cred ei, de un foc aprins în interiorul craniului). Maniacii au insomnii şi, dacă adorm, visuri înspăimântătoare le tulbură somnul, făcându-i să se deştepte speriaţi fără să mai ştie pe ce lume se află. Eminescu suferă de *manie acută*. Nu e niciun dubiu. Prezintă aproape toate simptomele de mai sus, cu unele excepţii.

Doctorul Şuţu e convins că pacientul Eminescu, în privinţa simptomelor bolii, nu e cu totul *diferit* faţă de ceilalţi pacienţi ai săi diagnosticaţi cu *manie acută*. Adică? Eminescu chiar dacă este poet (şi geniu) nu se poartă decât ca un maniac obişnuit: are *şi el* halucinaţii, vorbeşte *şi el* fără şir şi logică, trece *şi el* de la o stare la alta etc. Nu este capabil să-şi ţină promisiunile şi să se adapteze la realitate. Îşi construieşte universuri imaginare (se întoarce cu plăcere înspre lumea infantilă). Uneori, devine *altcineva*. Se dedublează în conştiinţă. Se poartă ca un fecior de împărat (un copil care nu ştie ce vrea şi mai ales nu ştie cum vrea ceea ce ar vrea de la tatăl Demiurg: adică pe mama)1. În acest caz, îşi schimbă rolul (în poezie), devenind el însuşi un zmeu puternic şi răzbunător (cu pietrele, cu iarba – pe care o calcă în picioare). Inutil (fiindcă tot nu obţine nimic). Femeia e fie prea sus în visele sale (cum e fecioara între sfinţi, Veronica între femei, Mite între doamne, Cleopatra între curve etc.), fie prea jos (Cătălina, Dalila, Veronica, Cleopatra etc.). În nici unul dintre cazuri (femeia prea sus sau femeia prea jos) poetul nu are nicio şansă.

S-ar putea remarca că, dat fiind tabloul clinic obişnuit în asemenea cazuri, orice bolnav obişnuit (nici poet, nici geniu) s-ar comporta similar. Adică? Halucinând. Dedublându-se în conştiinţă. O servitoare să se creadă o

fată (tânără) de boier şi să-şi pieptene neîncetat părul (care păr, între noi fie vorba, nu-i nici lung, nici bogat, nici blond, nici servitoarea nu mai e tânără) e maniacă cu curăţenia şi cu eticheta (certând pe toată lumea: femeile – să facă plecăciuni când intră la ea în încăpere, bărbaţii – să-i pupe mâna pe care şi-o ridică ostentativ în faţa acestora etc.). Vorbeşte afectat utilizând cuvinte pretenţioase, franţuzisme de salon. Urăşte pe toată lumea: medici, îngrijitoare, frunzele din copaci, păsările etc. Apoi, cade în extrema cealaltă, iubeşte pe toată lumea: medici, îngrijitoare, frunzele din copaci, păsările etc. E internată în pavilionul A. Camera a doua pe stânga. Sau. Un epistat de moşie (50 de ani). Se poartă ca un bărbat puternic şi răzbunător (cu el însuşi). Vrea să dea foc. Să ardă totul. Într-o zi a năvălit în camera poetului (care avea oaspeţi) şi fericit (nebunul) de a fi găsit cutia de chibrituri pierdută i-a sunat-o (poetului) la urechi. Eminescu s-a înfuriat (tocmai purta o conversaţie normală cu nişte prieteni, vorbiseră calm despre una, despre alta) când nebunul a dat peste ei şi i-a sunat cutia de chibrituri la urechi. L-a făcut să se simtă prost faţă de amici. E bulgar! E Hristo Botev!, a strigat poetul şi s-a ridicat să alerge după *bulgar* ca să-l bată (normal!). N-au putut să-i liniştească decât punându-i pe amândoi în cămaşa de forţă.

Dar, în cazul lui Eminescu, lucrurile nu se prezentau, totuşi, chiar atât de simplu. Dacă universul mental (afectat de boală) al celorlalţi pacienţi suferind de manie ar putea fi uşor reconstituit (fişele de observaţie ale acestora reducându-se la câteva file), universul care se află în mintea lui Eminescu e ceva mai mare (ce spun mare?! — nemărginit). Cine va putea pătrunde în acea nemărginire şi să-l înţeleagă pe poet, readucându-l în lumea reală? E o întrebare al cărui răspuns doctorul Şuţu nu-l cunoaşte (ştiinţa lui se opreşte, neputincioasă, ca Dante, la intrarea în Infern). Ar avea nevoie de mijlocitori (Vergiliu, Beatrice) ca să meargă mai departe. Se pare că manuscrisele şi

caietele poetului se aflau în Piaţa Amzei, la familia Slavici (sub sigiliu) şi, după cum i se relatase, însumau câteva sute de file.

O mulţime de ziare (doctorul îi ceruse servitorului să iasă să i le cumpere) zăceau împrăştiate pe birou. Toate erau deschise la aceeaşi veste: boala lui Eminescu. *Aflăm cu sinceră părere de rău*, se scria într-o notiţă din *Românul*, ziarul lui C.A. Rosetti, *hidoasa pocitură* (sintagmă patentată de Alecsandri), *că d. Mihai Eminescu, redactor la ziarul Timpul, tânăr plin de talent şi înzestrat cu un deosebit geniu poetic, a căzut grav bolnav. Sperăm că boala sa va fi trecătoare şi că în curând vom putea anunţa deplina însănătoşire*. Frumos! Cel puţin duşmanii se respectă între ei mai mult decât amicii (nu?!). Colegii (amicii) de la *Timpul* s-au şi grăbit să-l înlocuiască cu Paleologu. Iată, un alt ziar *duşman*: *Telegraful*, ai cărui redactori, Nicu Xenopol şi Scarlat Moscu, publicaseră numai cu un an înainte atacuri violente la adresa redactorului de la *Timpul*, anunţă *cu vie părere de rău* că d. Mihai Eminescu *a fost atins d-alienaţiune mintală*. Aceeaşi sinceră părere de rău legată de boala poetului o exprimă şi redactorii ziarului *Naţiunea*: *Cu vie părere de rău aflăm că unul dintre cei mai talentaţi scriitori şi ziarişti, d. Mihai Eminescu, redactor la Timpul, a căzut grav bolnav. Dorim şi sperăm, spre binele slăbuţei noastre literaturi, ca însănătoşirea sa să fie cât mai grabnică.*

Eminescu fusese un publicist de temut. Cult, inteligent, loial. Impusese în presă nişte principii şi norme. Crease un limbaj nou. Nu ierta pe nimeni (nici pe cei din propriul partid: Şi mai potoliţi-l pe Eminescu! P.P. Carp). Mulţi îl voiau mort (în sensul de *dispărut*) sau, cel puţin, redus la tăcere pentru o vreme. În fierberea şi agitaţia care cuprinsese preparativele (secrete) pentru semnarea acordului româno-austro-ungar, *boala* asta picase cum nu se poate mai bine. Cercurile înalte, filo-germane, doreau încheierea tratatului cu Austro-Ungaria. În articolele din

Timpul, Eminescu afirmase cu tărie că România nu ar trebui să semneze (fără condiţii) acest tratat. Românii din Transilvania, Banat şi Bucovina s-ar putea simţi (se simţeau) abandonaţi de către fraţii lor de peste Carpaţi. Pe biroul doctorului se afla şi ultimul număr din *Convorbiri*, apărut pe 1 iulie, număr deschis la *Doina* lui Eminescu: *De la Nistru pân' la Tisa/ Tot Românul plânsu-mi-s-a/ Că nu mai poate străbate/ De-atâta străinătate.* Eminescu nu era un agitator politic naiv şi romantic! Forţa cu care el mânuia cuvintele (în poezie şi publicistică) reprezenta o armă mai eficientă decât orice intervenţie politică. Iar cuvintele (cum se ştie: ca păsările) zboară până departe (peste munţi: în Transilvania), dar şi mai departe (până la Viena), fiind preluate şi interpretate în notele adresate Biroului de informaţii vienez. *Un certain Eminesco*, alături de alţii din partidul conservator (Laurean, Slavici, Moineanu, Maniu etc.) activează într-o societate *secretă* (iredentistă) care agită spiritele *dans un sens hostile à la monarchie austro-hongroise*. Pe lista celor mai importanţi membri ai Societăţii, Eminescu figura în poziţia a patra (din o mie şi ceva de membri). Era mult? Era puţin?

După ce doctorul Şuţu revăzu toate notiţele din ziare transcrise următorul certificat: *Subsemnatul doctor în medicină atest prin aceasta că dl. Eminescu adus în căutarea Institutului Caritatea din Bucureşti la 28 iunie 1883 de către onorata Prefectura Capitalei este atins de alienaţie mintală în forma manie acută, stare care reclamă o căutare serioasă la un stabiliment special.*

Doctorul Şuţu a făcut tot ce i-a stat în puteri ca să oprească înaintarea necruţătoare a bolii (manie delirantă). În parte, a reuşit. A făcut mult dacă ne gândim la starea în care poetul a fost dus la sanatoriu (în *camisolul* de forţă), dar, dacă avem în vedere dificultatea drumului (de natură psihologică) care ar mai fi de parcurs până la deplina vindecare, atunci, greul abia începea. Oricât de *specializat* ar fi fost doctorul Şuţu în chestiunea *alienaţilor* (vezi

lucrarea acestuia: *Alienatul în faţa societăţii şi a ştiinţei*), ştiinţa şi experienţa sa clinică n-au făcut decât *să-l liniştească* (cu injecţii) pe bolnav (Eminescu) care, din agitaţie, vorbire incoerentă, fugă de idei şi agresivitate, a căzut în extrema cealaltă, adică în apatie, fixitate (a privirii) şi în muţenie. Doctorul Şuţu a recomandat Viena. El personal, nu mai ştia ce să-i facă (îi făcuse injecţii, îi recomandase hidroterapie, îl ţinuse sub observaţie etc.). Până în acest punct şi-a îndeplinit conştiincios datoria. Mai departe, însă. Ar fi o posibilitate (două). Paris sau Viena. Dintre cele două oraşe s-a optat pentru Viena. Se aude că la Viena, noua ştiinţă (psihiatria) împreună cu metoda ei (pozitivistă) de abordare a problemelor psihice cunoscuseră, în ultimul timp, progrese enorme. Existau cazuri, confirmate de literatura de specialitate şi de presă care, deşi considerate incurabile, prezentaseră vindecări (miraculoase) complete şi definitive. În plus, trebuie să recunoaştem că la Viena condiţiile de îngrijire pentru bolnavii psihici sunt incomparabil mai bune decât cele de la noi. În unele institute de alienaţi din Viena se introduseseră deja toate facilităţile moderne (apă curentă, lumină cu gaz etc.), amintirea vechilor ospicii sau azile de altădată fiind dată uitării. Aceste case de sănătate (cele moderne şi private) erau concepute într-un stil agreabil şi plăcut, fiind înconjurate de parcuri încântătoare şi bine îngrijite. Curăţenia era cuvântul de ordine, iar personalul (cum altfel?) nu putea fi decât unul specializat (calificat). O asemenea ambianţă, caldă şi primitoare, îl ajuta pe bolnav să se împace mai lesne cu starea sa, stimulând, nu de puţine ori, dorinţa vindecării şi chiar a reîntoarcerii la o viaţă normală. Aici, bolnavii psihici *se bucurau* de un tratament adecvat, complet diferit faţă de *tratamentul* din balamucurile de altădată.

În România, vremurile nu se schimbaseră prea mult. La noi mai existau încă aşezăminte de nebuni (azile) unde, conform concepţiei înveterate, tradiţionale, se considera

că, în cazul nebunilor, cea mai eficace metodă de impunere a respectului şi a ordinii este frica. Această veche metodă de tratare a smintelii îşi găsea aplicabilitatea practică în funia udă care reprezenta principalul mijloc de calmare a unui bolnav recalcitrant. La nevoie, se mai puteau întrebuinţa opiaceele şi sedativele. Desele purgaţii şi curele de hidroterapie reprezentau şi ele mijloace eficace de tratament. Pentru demenţi şi sifilitici – mercurul. În cazul furibunzilor, (ce altceva?) cămaşa de forţă, duşurile şi carcera.

Acestea toate fiind dezbătute pe larg de către apropriaţii poetului, singura şansă şi speranţă a vindecării acestuia rămânea Viena. Maiorescu l-a înştiinţat de această hotărâre şi pe tatăl poetului. *Starea fiului D-stră şi amicului nostru literar M. Eminescu nu s'a îndreptat încă, şi aşa am hotărât cu toţii, cei de aici, să-l trimitem pe cheltuiala noastră la Institutul de alienaţi din Viena şi să-l lăsăm acolo vreme de un an. Dacă nu se va îndrepta până atunci, va fi timpul venit să-l aşezăm la Golia sau la Mărcuţa, ca pe un bolnav fără leac.* Acolo (la Viena) Eminescu va fi îngrijit cum se cuvine. Va avea linişte. În cazul său nu se va face nicio economie. *Für Eminescu nichts geschpart wird*. Maiorescu avea deja în păstrarea sa 1140 de franci. Regina însăşi, fără să i se solicite ajutorul (din proprie iniţiativă regală), a donat 500 de lei. Chiar dacă nu-i înţelegea poezia, regina avea totuşi o inimă (regală), bună şi sensibilă. Putea să treacă peste faptul că preferinţele ei în materie de poezie se îndreptau înspre Alecsandri. În fond, cine nu-l iubea pe Alecsandri? Bardul însuşi ţinuse la Ateneu o conferinţă (14 octombrie, vineri, ora 3) în favoarea sa (a *nefericitului* Eminescu): *Astăzi la ora 3, îi scrie Alecsandri Paulinei, fac o conferinţă în folosul nenorocitului Eminescu. Cu banii adunaţi se va trimite sărmanul la casa de nebuni din Viena. Am cumpărat untdelemn şi tablale, le voi aduce cu mine. Cât pentru peşte, etc., etc., etc..* Nu-i vorbă că, la nici zece zile

după acea conferinţă, Bardul de la Mirceşti nu-şi va mai aminti nimic din subiectul ei, după cum îi mărturiseşte aceluiaşi amic Ghica: *Din conferinţa mea pentru bietul Eminescu, nu-mi reamintesc nicio vorbă … dar dacă piesa mea va obţine un adevărat succes literar…*. Totuşi! Toată suma încasată din biletele de intrare (în total 2000 franci) a fost repartizată în favoarea ajutorării *nenorocitului*. Sala a fost, cum altfel?! plină, (preţul biletului de intrare fiind de 2 lei). Întreaga opinie publică românească era înduioşată de tragedia prin care trecea *sărmanul* poet (mai puţin Macedonski). Se ştia, nu mai era un secret pentru nimeni, că *nenorocitul înnebunise*. Că a fost lovit de boala cea mai înfricoşătoare, de *alienaţiune mintală*. *El nu mai cântă, căci lira i-a căzut din mână*. Denumirea oficială şi medicală: manie delirantă.

Ştirea că poetul înnebunise a sensibilizat profund pe toată lumea. În presă (indiferent de culoarea politică) şi în saloane (cafenele), de la Palat până în mahalalele amatoare de senzaţional, o simpatie nouă, înduioşătoare şi lacrimogenă, anima inimile pline de compasiune ale românilor, scoţându-le din amorţeală. Chiar şi cei care nu auziseră niciodată despre Eminescu (cei mai mulţi) începuseră să audă. Ce? Că l-a ajuns *morbul mental*. Că înnebunise. Sărmanul! Că era o victimă a tuturor. În ordine sau nu: a lui Maiorescu (şi a direcţiei junimiste), a conservatorilor (părerea liberalilor), a politicienilor corupţi de la putere, a mediului (părerea socialiştilor), a instituţiilor publice, a amorului neîmpărtăşit (părerea doamnelor), a sincerităţii şi a naivităţii sentimentelor sale (părerea junilor), a lui Macedonski (părerea lui Ventura) etc. Epigrama lui Macedonski n-a făcut decât să pună gaz pe foc, înteţindu-l fără voie (focul): *Un X… pretins poet, – acum/ S-a dus pe cel mai jalnic drum…/ L-aş plânge dacă-n balamuc/ Destinul său n-ar fi mai bun,/ Căci până ieri a fost năuc,/ Şi nu e azi decât nebun.* Fără să vrea, Macedonski contribuia la intensificarea emoţionalităţii

generale faţă de soarta nefericită a poetului. Lumea se înduioşă (faţă de nenorocit), se indignă (împotriva infamului epigramist). Macedonski fu arătat cu degetul (G.Ventura: *Je me constitue le défenseur de mon pauvre ami Eminesco et déclare à M. Al. A. Macedonski que son action est indigne. C'est celle d'un homme sans coeur*). Pornind de la notiţa din ziar a lui Ventura, scandalul izbucni.

1. La Eminescu dragostea este de tip *familiar*, adică matern. Timbrul matern al dragostelor lui Eminescu, precum şi frica de pedeapsă sau senzaţia de vinovăţie sunt o dovadă că el n-a depăşit, din punct de vedere afectiv, perioada puberală. Ca dovadă, vezi poeziile: *O, mamă*, *Din valurile vremii*, *Sunt ani la mijloc* sau *Când însuşi glasul*. Vom observa aici acelaşi timbru, care se potriveşte mai mult pentru o mamă decât pentru o iubită sau atât pentru una, cât şi pentru cealaltă. Sursa: Vlad

12, În casa de sănătate a doctorului Şuţu,

Eminescu era departe de scandal şi de ceea ce scria presa1. Primea, din când în când, vizite. Vizite autorizate de către doctor. Domnul Maiorescu l-a vizitat împreună cu doctorul Kremnitz pe la mijlocul lui august. Au stat un minut. Abia dacă l-a recunoscut atunci pe domnul Maiorescu, atât de mult se schimbase. Era complet schimbat. Devenise *altcineva*. Un *străin*. Poetul a preferat *să pretindă* că nu-l recunoaşte decât să-i dea de înţeles că şi-a dat seama că fostul mentor nu mai era acelaşi. Şi, ca să fie convingător (că nu-l recunoaşte), bolnavul a început să scuipe în toate părţile. Nu era tocmai o privelişte încântătoare pentru estetician (pentru domnul Maiorescu). Dar asta a fost! Nu s-a putut abţine (să nu scuipe). Ce i-au făcut de a ajuns să scuipe întruna? În schimb, doctorul Kremnitz era neschimbat. Identic cu sine. Un adevărat bărbat! Şi neamţ, şi doctor! Asta da combinaţie! Nu l-a întrebat despre Mite. La ce bun?!

Ca să nu îngreuneze situaţia pentru cei doi vizitatori (era şi pentru poet destul de neplăcut că se afla la nebuni), a preferat să le vorbească despre propriile lui idei. Avea mintea plină de idei şi de versuri exprimate în calcule algebrice. Nu-l mai interesează politica. Nu! Nu! Nu vrea să ştie ce s-a întâmplat cu Societatea Carpaţii. Unde s-au ascuns membrii ei? I-au arestat? I-au expulzat din ţară? Nu mai vrea să ştie ce s-a ales de Mitropolia catolică din Bucureşti. Nici ce mai face monseniorul Paoli. Sau dacă a devenit între timp demnitar bisericesc *român*? N-are importanţă. Populaţia ţării noastre creşte pe zi ce trece (cu străini). E bine. Nu-l mai interesează nici întâlnirea secretă (26 august/7 septembrie) de la Gastein dintre I.C. Brătianu şi cancelarul Bismarck. *Ce* au discutat acolo? Nici despre rezultatul întâlnirii de la Viena a oficialului român (acelaşi Brătianu care, în sfârşit, putea să arate cât de bine *face treburile Austriei*) cu contele Kalnoky, ministrul de externe al Austro-Ungariei, nu vrea să ştie. Cât despre discuţiile *familiale* şi *familiare* dintre regele nostru cu împăraţii Germaniei şi Austriei în călătoria la Berlin şi Viena (4-16 august) cu ocazia botezul fiului al doilea al împăratului german nu-şi permite, ca un supus de rând ce este (în plus şi nebun) să-şi întrebe distinşii vizitatori. Tratatul secret româno-austro-ungar se semnase, nu-i aşa, domnule Maiorescu? Convenabil. Oricum domnul Maiorescu şi doctorul Kremnitz se grăbeau. Unde? N-are importanţă. Ar vrea să le spună că el, Eminescu, a încheiat-o definitiv cu politica. Îl preocupă numai poezia şi matematica (desigur). Raporturile ascunse dintre cuvinte şi numere (calculul infinitezimal şi integral). Are alte idei acum (noi). Pe care abia aşteaptă să le împărtăşească cuiva. Nu doctorului Şuţu. Oricum nu l-ar înţelege (n-ar face decât să-i prescrie alte injecţii, bromuri, hidroterapie etc.).

S-a bucurat când domnul Maiorescu şi doctorul Kremnitz au venit în vizită (nu-l uitaseră, aşadar). Nici el nu-i uitase. Doi bărbaţi inteligenţi. Cu care poţi să discuţi

orice, de la politică (politică, nu!), atunci de la istorie, sociologie, limbă, psihologie, medicină până la poezie. Orice. Acolo (în stabiliment) cu cine să discuţi? Cu muncitorul, cu preotul cu epistatul? Cu Hristo Botev? Cu doica care a ucis pruncul pe care-l alăpta? Hmmm. De când se găsea în sanatoriu (nu mai ştia cum ajunsese acolo) avea impresia că trăia constant în vis. Încerca să se trezească (din vis) şi nu izbutea.

Când domnul Maiorescu şi doctorul Kremnitz au venit în vizită, poetul a întrevăzut, ca prin neguri, o rază şi o speranţă de salvare (să iasă din vis). Dar nu i-a întrebat nimic (cum a ajuns în vis, ce s-a întâmplat etc.). Totodată era dornic şi nerăbdător să le împărtăşească toate ideile (cele noi) care-i treceau prin minte. Ştia că nu vor sta mult (un minut, două), de aceea, dintre toate modalităţile de comunicare pe care le cunoştea, a ales limbajul matematic, abstract şi concis (ca să câştige timp, nu de alta). Ce poţi să spui într-un minut?! Şaizeci de secunde! Unu, doi, trei, patru. Începe. Raporturi între finit şi infinit. Între pătrat şi cerc. Poetul descrise elocvent, cu vorbe şi gesturi, raportul dintre finit şi infinit care e un raport între pătrat şi cerc cu toate că, dat fiind caracterul cam abstract al problemei, ar fi putut discuta despre alte lucruri mai apropiate (care?). Douăzeci şi unu, douăzeci şi doi. Calculul infinitezimal şi integral. Aplicat la toate. N-ar trebui să fii considerat neapărat nebun, nu?, dacă discuţi, în cunoştinţă de cauză, despre calculul infinitezimal şi integral. Treizeci şi şapte. Ecuaţiunea universală. Robert Mayer. Rezumând: cauzele sunt nişte obiecte quantitativ indestructibile şi qualitativ schimbăcioase. Mai pompos, pe nemţeşte: *Beide Eigenschaften zusammengefaßt, sagen wir: Ursachen sind (quantitativ) unzerstörliche und (qualitativ) wandelbare Objecte.* Cincizeci. Principiul conservării energiei. Două serii de cauze se găsesc în natură. *Unzerstörlichkeit.* Mai pe româneşte: indestructibilitate. Genial ca doctor, nebun ca poet. Cincizeci şi opt. Tyndall. Pe scurt, asta era ideea!

Şaizeci de secunde trecute fix. Cei doi vizitatori se îndepărtaseră deja.

Se uită lung în urma domnului Maiorescu şi a doctorului Kremnitz. I se părea că fusese abandonat pe o plajă necunoscută din îndepărtatul nord. Cât vezi cu ochii, pustiu de mări şi stepe. Valuri înalte, reci şi asurzitoare, se rostogoleau ritmic pe ţărm. Întinzând mâinile înspre cei doi (care păşesc, parcă, pe valuri), poetul înaintează încet în urma lor până când simte cum apa mării îl umple, din toate părţile. Dinspre larg, revărsarea şirurilor dese de valuri ameninţă să-l acopere complet. O burniţă rară se lasă uşor, asemeni unui abur, plutind o vreme pe crestele de zirconiu ale mării. Pe dunga subţire şi infinită a orizontului alb-cenuşiu corabia salvatoare (cu domnul Maiorescu şi cu doctorul Kremnitz la bord) se îndepărtează lent, topindu-se în zare. De la marginea ţărmului pustiu, îngropat în ape, Eminescu face disperat cu mâna. Dar domnul Maiorescu şi doctorul Kremnitz nu se întoarseră. La capătul aleii, îi aşteptase doctorul Şuţu.

Dacă n-am mai recunoaşte astăzi pe amicul de ieri ar însemna, oare, că firul memoriei s-a rupt?! Ar fi o nebunie, nu?! Simţul elementar al realităţii e dat de perceperea prelungirii în clipa prezentă a unor stări anterioare (continuitate), precum şi de identificarea de diferenţe sau similitudini între stări şi lucruri. Aleea e tot una cu aleea. Pietrele cu pietrele (tot una e în toate). Norii cu norii. Vara de ieri cu toamna de mâine. Amicul de azi (domnul Maiorescu) este una şi aceeaşi persoană cu amicul de ieri (domnul Maiorescu)? Aşa ar trebui, nu? Tot ceea ce se petrece în creierul nostru sau în conştiinţă, demonstrase domnul Maiorescu într-o conferinţă, reprezintă începutul sau continuarea unor procese fiziologice. Până şi visul. Când adormim, cercul mişcător de lumină al conştiinţei noastre este asaltat de viziuni şi stimuli din timpul zilei. Acest asalt lăuntric şi nocturn produce energia şi materia viselor noastre. La trezire, visele dispar. Putem vorbi

atunci despre continuitate în somn?

Pe aleea din vis s-a întâlnit cu un bărbat care-i semăna domnului Maiorescu. Avea faţa tânără, durdulie şi rotundă, ca o lună plină. Când şi-au dat mâinile, omul din lună care vorbea nemţeşte s-a făcut tot mai mare. În spatele lui vreo treizeci de lăutari îmbrăcaţi în anterie cântau un marş (marşul lui Mihai Viteazul). Pe sub un portic de cetini trecea un alai format dintr-o mulţime zgomotoasă în care observă totuşi câteva figuri cunoscute. O femeie îi făcu disperată cu mâna. Femeia (ce părea să fie Veronica) păşea într-o parte, lovindu-şi palma cu evantaiul. Atenţie, însemna gestul ei (conform limbajului evantaielor), e şi Micle aici! Micle? Dar Micle a murit, îşi spunea poetul în vis. Atmosfera era una de sărbătoare naţională fiindcă în aer fluturau stindarde. Se auzea muzică de fanfară. Ca să scape (nu se ştie de cine şi de ce), poetul începu să alerge. Decorul de sărbătoare dispăruse, făcând loc unor imagini mai familiare (din îndepărtata copilărie). Familiare şi, totuşi, străine. În locul vechii case cu cerdac apăruse una nouă, de piatră, în stil orăşenesc, cu alee prunduită. Iar salcâmii? Salcâmii de lângă cerdac dispăruseră. La fel şi bisericuţa veche. Atunci starea de primejdie se accentuă în mod dramatic. Nu ştia unde să se ascundă. În casa nouă? Nici vorbă. Lacul de sub deal!, îi veni în minte. Alergă spre lac. Urmăritorii se aflau chiar în spatele lui. Îi simţea apropiindu-se, le auzea paşii, răsuflarea de gheaţă. Avea sentimentul că, dacă va ajunge la lac, va scăpa. Iată-l! Lacul cu nuferi. Sări sprinten într-o barcă, însă, dând să vâslească, observă cu infinită spaimă că apele lacului se mâliseră. Se trezise speriat, scăldat în sudori reci.

În ziua următoare a venit în vizită bătrânul Eminovici. Tatăl lui. Îşi aminteşte perfect. Sau cel puţin, aşa crede. Convins că e spre binele fiului său, bătrânul Eminovici l-a lăsat în grija domnului Maiorescu (cu care se întreţinuse alaltăieri, depănând amintiri din societatea moldovenească de odinioară). În esenţă cam asta i-ar fi

spus la plecare (tatăl), agăţându-se greoi de braţul fiului, încercând să se sprijine. Te las în grija domnului Maiorescu! Te las în voia sorţii! Nu-l condamnă. Ca tată şi-a dat toată silinţa. Îndărătnicul bătrân a făcut tot ce-a putut pentru fiii lui. Din dorinţa de a face din ei oameni mari, i-a dat pe toţi la şcoală. I-a pus pe un drum bun, dar a sfârşit prin a-i lăsa cu studii neisprăvite, risipiţi prin străinătate, fără subsistenţă, în voia sorţii… Când unul dintre ei, lipsit de mijloace, îndrăznea să se întoarcă îndărăt de pe acel drum (respectiv, drumul ales de tată) lua biciul în mână şi punea oameni călări să-l urmărească şi să-l prindă pe netrebnic. Bătrânul n-avea milă şi nici înţelegere pentru fugar, trimiţându-l înapoi la şcoală. Sărac şi împovărat de o familie cu şapte copii, e cu toate astea foarte îndărătnic şi nepriceput, până la deşertăciune. A vândut moşia Ipoteştilor (300 de fălci) pe nimica. Cumpărătorul Cristea Marinovici i-a dat ceva bani, vreo 2000 de galbeni, după care nu i-a mai plătit pe motiv că moşia nu-i măsurată. Când s-a măritat Aglaia, soră-mea, bătrânul i-a promis o zestre de două mii de galbeni. E ridicol când un om promite ce n-are, nici nu poate avea, dar obligaţiunea faţă de cumnatu-meu era *pozitivă* şi tata s-a şi văzut ruinat.

Despre neamurile lui din Călineştii lui Cuparencu, fiindcă erau oameni de jos, a evitat întotdeauna să vorbească. A evitat s-o facă, mai ales, în faţa mamei (Dumnezeu s-o odihnească!), *de ruşine*, fiindcă ea era fiică de stolnic (asesor la Judecătoria din Botoşani) cu pretenţii de nobleţă (Jurăsceştii, străbunii ei, fiind boieri de I-a ordine), iar el numai un fecior de dascăl sărac. Totuşi, dintr-un fecior de dascăl (fiul ţăranului Vasile Eminovici din Călineştii lui Cuparencu), a ajuns proprietar (e ceva, nu?). Urcase cu mari eforturi câteva trepte (fecior în casă la baronul Cârste, secretar de cancelarie, ajutor de ispravnic în anii vremelnicei ocupaţii ruse, vel-căminar prin puterea lui vodă Sturza, vechil la Ipoteşti şi, în sfârşit,

proprietar de moşie la Ipoteşti). Fiilor lui ar fi trebuit să le fie mai uşor. Nu putea să nu le fie mai uşor! Cu urcatul treptelor. Cele mai înalte şi mai abrupte le urcase pentru ei bătrânul. Dar năzuinţa ambiţioasă a tatălui de a se sălta mai sus de umilele lui origini sociale nu le inspiraseră şi fiilor săi dorinţa de a-i urma exemplul, ba dimpotrivă, ca nişte feciori de bani gata ce erau, fie se leneviseră, îndoindu-se de puterile lor, fie îşi consumaseră energiile în direcţii nefolositoare (ca acest Mihai). Nu făceau decât să aştepte totul de la căminar! Bani! Bani! Numai atâta ştiau să ceară! De unde? Nu-i vina tatălui că n-a mai putut să le dea banii necesari ca să-şi isprăvească studiile. La urma urmei, şi el îşi câştigase singur existenţa. Preocupat de ziua de mâine şi de treptele sociale pomenite mai sus nu s-a putut gândi şi la studii. Ce, lui nu i-ar fi plăcut să studieze în străinătate? Dar a trebuit să muncească. Să străbată moşia de mii de fălci a Dumbrăvenilor, călare. Pe orice vreme. Să se sfădească cu ispravnici, privighetori, ciobani, ţărani etc. Să-i ţină la respect pe unii, să-i îndemne să muncească pe alţii. Să tune şi să fulgere. Ca fiu de ţăran, ridicat pe moşia unui boier luminat (Balş) avea (desigur) o veneraţie sacră pentru oamenii cu carte. El însuşi se instruise pe apucate. Din contactul cu Balş învăţase bine nemţeşte şi binişor franţuzeşte. Vorbea ruteneşte şi ruseşte. Dar pentru feciorii lui visase o şcoală adevărată. Cel puţin ei să aibă carte, dacă bătrânul n-a avut parte. Şi nu orice carte. Ci carte nemţească. Începutul: Cernăuţi. National Hauptschule. A plătit şcoala, gazda şi taxele legiuite de paşaport. Cheltuială ce nu era tocmai mică pentru cinci băieţi. După Cernăuţi, Şerban, primul dintre ei, a urmat medicina la Viena şi Erlangen (un drum foarte promiţător, de altfel), dar a murit de oftică şi cu datorii în Berlin, unde se dusese să se caute în 1874. Neculai a studiat dreptul la Sibiu şi a exercitat avocatura (un drum deschis spre varii oportunităţi), dar, bolnăvicios din fire, s-a retras la Ipoteşti. Într-o bună zi, aşa din senin,

nebunul o să se împuşte. Iorgu, sublocotenent, a fost destinat unei cariere militare (a studiat ştiinţele militare în Prusia), dar, fatal, la nişte manevre, a căzut de pe cal. De la acea căzătură i s-a tras apoi moartea. Ilie a început medicina la Bucureşti (la şcoala doctorului Davila). Şi el a murit foarte tânăr. Spun unii că s-ar fi îmbolnăvit de tifos chiar de la soldaţii pe care-i trata. Despre Mihai, gazetarul, *negustorul de gogoşi şi braşoave*, ce să mai spun?! Ar fi putut deveni profesor universitar, dar a părăsit Berlinul înainte să-şi dea doctoratul. Scrie şi poezii. Fără vreun folos material, însă. De ceva preţuire se bucură totuşi. Am auzit că toate *cocoanele*, de la Palat până la mahala, îi citesc versurile! Ultimul dintre băieţi, Matei, a urmat politehnica la Praga. Este singurul dintre toţi care a moştenit ceva de la bătrân (longevitatea, cel puţin) şi un anume fel îndârjit de a lupta cu greutăţile vieţii. Fără a reuşi, însă, întotdeauna. Iar fetele!? Fetele n-au nevoie de şcoală, ci de o dotă bună! 2000 de galbeni i-am promis Aglaiei şi ginerelui meu Drogli. M-a dat în judecată fiindcă nu şi-a primit dota promisă, ştiai? Are doi copii (doi băieţi cu faţa smolită). Şi Henrietta? Bolnăvicioasă, lovită de apoplexie. Moare după tine. De dor! Şi mie mi-e dor de ea. E mult de atunci, Harietă (aşa o alinta), de când eram mici de tot şi ne spuneau moşnegii poveşti. Poveşti sunt toate în lumea asta. Hai? Ce zici?, întreabă căminarul, sprijinindu-se de braţul fiului. Nimic! Nimic!, dă bolnavul din cap, cu tristeţe. Mi s-a urât cu viaţa, Mihai. Te-am chemat să-l iei pe Niculae de la mine, pe nebun! Dar ai ajuns tocmai tu la casa de sănătate! Hmmm. Sunt ruinat, înţelegi? Am fost nevoit să ipotechez totul, Ipoteştii. Nu ştiu cât mai putem rămâne acolo, eu, nebunul de Niculae şi soru-ta. Casa se dărâmă, prin acoperişul de şindrilă plouă înăuntru şi e frig. Podelele din casă putrezesc, parc-aş călca pe bureţi-de-bubă, nu alta! Am să mă mut în fosta bucătărie, ce zici? Nimic.

Merg încet pe alee. Poetul ar fi vrut să-i spună multe.

Totul. Era o ocazie bună! Pentru o discuţie dintre tată şi fiu. Ultima. Să-i spună tot ce crede despre el (despre tată!). V-am urât, Domnule! V-am ocolit! V-am renegat! *Dacă nu ţi-am scris până acuma* [scrisoare neexpediată] *cauza a fost neîncrederea cu care întâmpini orişice voinţă proprie a oricărui din fiii d-niei tale, neîncredere augmentată de privirea formalistă ce-o ai despre lume, după care orice om care nu caută decât a se chivernisi, după cum o numeşti d-ta, trebuie să fie un om de nimic. Eşti un părinte nenorocit – adevărat. Iubite Tată*. Te-am urât, domnule. Cum numai un copil poate să urască. *Dar eşti nenorocit mai mult pentru că vrei ca fiecare să trăiască şi să-şi măsure paşii după cum doreşti d-ta. Nu-mi aduc aminte să fi păcătuit decât prin o extremă iubire de adevăr, şi de aceea îl spun şi acum*. Am fost nevoit să muncesc de la 14 ani, ca să-mi câştig singur pâinea. Am făcut asta cu deplina conştiinţă a sacrificiului, iar nu din capricii copilăroase. Să fii fiul unui *om sărac şi van* nu-i o binecuvântare! Despre fraţii mei nu ştiu. Poate ţi-au greşit, dar eu, eu, chiar cu riscul de a mă espune acuzaţiilor dumneavoastră, Domnule, am spus şi voi spune întotdeauna adevărul. V-am urât din tot sufletul, Domnule. Şi iar te-am iubit, tată! Când mi-ai dat bani, o sută de galbeni şi ceasul de aur! Ceasul! Tată! Poate nu va mai avea ocazia să-i vorbească. Ca de la fiu la tată! De la bărbat la bărbat! N-a mai avut ocazia (şase luni mai târziu bătrânul avea să moară). Dar a tăcut (fiul). A ridicat imperceptibil din umeri. Şi-au luat rămas bun în curte (la capătul aleii). Nu avea să-l mai revadă niciodată. Tată! Ţii minte când mi-ai spus povestea nepoatei Băluşoaiei, bălaia fată care a fugit în codru cu un flăcău frumos şi sărac din Vereşti? Cei doi tineri fugari au trecut graniţa, fata dând drumul calului care îi dusese până la frontieră. Calul s-a întors singur la moşia din Balş. Îl vedeam nechezând, în spume, la poarta conacului. Când m-ai dus pe mine şi pe Matei la Dumbrăveni eu am scris acolo pe poartă (unde

nechezase calul), nişte versuri: *La castel în poartă calul/ Sta a doua zi în spume, Dar frumoasa lui stăpână/ A rămas pierdută-n lume*. Tu ai pus pe cineva să şteargă iute versurile mele, ca să nu se supere Băluşoaia. Poate că tu te-ai supărat mai tare, tată, nu Băluşoaia! Al Dumneavoastră supus fiu, Mihai.

Îi vine să alerge în urma lui, să-i strige: Tată, iartă-mă! Nu mi-a reuşit cu veacul în care trăieşti tu. Nu *m-am chivernisit* odată cu ceilalţi. Nu sunt profesor, n-am ajuns deputat şi nu voi fi niciodată ministru. Nu voi reuşi să răscumpăr Ipoteştii. Cu nimic nu m-am ales. De ce? Nu ştiu. Mi-a reuşit altceva. Mi-a reuşit eternitatea! Eternitatea, tată! Nu te bucuri? Ceasul! Oare unde e ceasul de aur cu lănţug?, a început să strige. Unde mi-e ceasul? Tată! Abia au reuşit să-l liniştească după plecarea bătrânului.

Apoi a venit în vizită şi fratele lui, locotenentul. Cât şi-ar fi dorit acesta (fratele) să-l scoată de acolo şi să-l ducă undeva la ţară. Şi poetul şi-ar fi dorit asta (să plece la ţară, să colinde în natură, ca Hölderlin). Niciodată nu l-a iubit pe fratele lui mai mult ca în acele clipe. Când voia să-l salveze. Să demaşte toată *conspiraţia* masonică. Bravo, Matei! Bate din palme! Bravo! Bravo, domnule locotenent! Locotenentul poartă uniforma neagră de ceremonie cu epoleţi şi şase decoraţii (aşezate în linie dreaptă, pe partea stângă), două ruseşti şi patru româneşti (Virtutea Militară, Crucea trecerii Dunării, Steaua României, cl. V-a de război, Crucea de Aur cu spade a Sfântului Stanislav, Comemorativa Rusă, Apărătorii Independenţei). Fostul ostaş de la Smârdan şi Plevna impune respect. Matei Eminovici, dând crezare zvonurilor că fratele lui, nebun, ar fi fost pus sub interdicţie, a făcut demersuri (scandal) la Prefectura Poliţiei Capitalei, interesându-se de soarta acestuia. A scris, fiindcă aşa era regula, şi o petiţiune înregistrată de Prefectura Poliţiei Capitalei cu nr. 5750. I s-a răspuns (oficial) printr-o adresă (nr. 9098) că nu s-au luat

niciun fel de măsuri de interdicţie asupra fratelui Mihail Eminescu. Dar, fiind înscris în spital de către domnul Maiorescu (care era plecat în străinătate), numai pe declaraţia acestuia putea fi eliberat de acolo (tatăl însuşi îl lăsase în grija domnului Maiorescu!). Iar Domnul Maiorescu, spre binele bolnavului, nu doreşte să dea declaraţia. Şi doctorul Kremnitz (imparţial şi nepărtinitor) zice că e imposibil. E absolut necesar ca *sărmanul* să rămână în cura medicală. La ţară (unde voia să-l ducă fratele) s-ar pierde cu totul. Iar cei care l-au văzut, Burghelea, de exemplu, spun că ceva aşa de cumplit ca la Eminescu n-au mai văzut. Fiziceşte, e complet desfigurat. Acest Burghelea vorbeşte în cunoştinţă de cauză, având el însuşi un cumnat (Cerchez) care a înnebunit. L-au dus şi pe el la Viena (pe cumnat). Putea face comparaţie. Dar, în raport cu cumnatul, boala fostului gazetar de la *Timpul* este *cu mult mai gravă*.

Matei, unde eşti? Nu mă lăsa! Nu mai plecăm la ţară? Matei? Domnule locotenent! Decoraţiile se mişcă nervos pe pieptul militarului. Dă din picior. Locotenentul nu mai poate face nimic. Poetul, văzându-l supărat, ar vrea să-l consoleze: Lasă, lasă, Matei! Nu te necăji! Ai făcut tot ce-ai putut!, dar nu-şi găseşte cuvintele. În loc de cuvinte îi iese scuipat pe gură. După toate aparenţele, conspiraţia era mai întinsă decât el însuşi (Eminescu) ar fi crezut. Atunci, scotocindu-se prin buzunare, scoase ceasornicul de aur. Îl contemplă câteva clipe. Era un ceasornic lucios, cu capac, uşor bombat. Poetul deschise capacul nu atât cu intenţia de a verifica ora, cât, mai ales, pentru a-şi întipări în minte fiecare detaliu. Un şir de cifre romane împodobeau cadranul alb, de porţelan. Cele două ace, împreunate în centru, erau lucrate cu mare fineţe şi aplecare pentru artă. Numărând secundele în minte, Eminescu urmări o vreme acul secundarului, care poticnit, zvâcnea la fiecare pas. Ascuns în dosul cadranului de porţelan un mecanism fin şi complicat îl punea în mişcare. Apoi, Eminescu închise

capacul şi i-l dădu fratelui său. Fără niciun cuvânt. Matei înţelege şi ia ceasul. Fii liniştit, o să am grijă de el. Da, o să am grijă! Fii liniştit, Mihai!, repetă maşinal locotenentul. Medaliile sună pe pieptul lui. Tinichele. Ceasul e din aur2. Matei îşi scoate chipiul. Prin părul bogat, pieptănat la mijloc cu cărare dreaptă, se preling, înspre frunte, râuleţe mici de sudoare. Militarul, transpirat, se şterge cu o batistă. După ce-şi strecoară batista la loc în buzunar, îşi îmbrăţişează fratele şi pleacă. A făcut tot ce se se putea.

Simţion i-a făcut şi el o vizită. Poetul, ca să-i arate că nu e supărat pe el (şi pe ceilalţi *conspiratori*), i-a recitat versuri, înşirând vorbe fără înţeles pe care le grupase în pentametre şi hexametre. Simţion, văzându-l în acea stare *poetică*, i-a propus un nou rămăşag, o sticlă de Johannisberger pentru fiecare pod ridicat de inginer şi pentru fiecare poezie pe care o va scrie poetul de acum înainte. Ce zici, Eminache? Eminescu a zâmbit trist, dând din cap. Boala asta (visul ăsta) nu-mi mai trece niciodată, Simţioane! Aşa i-ar fi spus lui Simţion când acesta a încercat să-l încurajeze şi să-l mângâie. După vizita la spital, Simţion se grăbeşte să-i scrie domnului Maiorescu: *începe a înşira la pentametre şi hexametre cu cuvinte neînţelese, uitându-se cu asprime la cei de faţă şi nesuferind a fi privit mai mult în ochi. Nu pare a cunoaşte pe prietenii ce-l vizitează.* Dar, chiar dacă nu-şi recunoaşte amicii, nu e supărat pe ei (pe noi).

Cel mai tare s-a bucurat poetul de vizitele lui Ion Popescu care, după manevre, obişnuia să treacă să-l vadă. Când a apărut prima oară, poetul s-a desprins din grupul de bolnavi cu care şedea într-o sală, l-a strâns în braţe şi l-a sărutat cu bucurie. Începuse să se cam plictisească cu nebunii. Le studiase deja toate ticurile (muncitorul, epistatul, popa, servitoarea etc.). Nici vorbă de delir. Doar că fuma mult. I-a cerut vizitatorului să-i aducă de citit fiindcă, în mediul acela, printre acei *morţi-vii*, şi să fie cineva cu nervi ca odgoanele de la vapoare, înnebuneşti,

nu alta! Popescu l-a vizitat de câteva ori găsindu-l foarte liniştit şi sănătos la minte. Tânăra cătană nu înţelegea de ce nu l-au dus amicii poetului undeva la ţară, în linişte şi singurătate. Acolo ar fi umblat pe poteci şi-ar fi ascultat glasul vechilor păduri, ar fi admirat luna oglindindu-se leneş în ape. Natura, pe care atât o iubea, l-ar fi vindecat, cu siguranţă. Popescu i-a dus şi de citit. Gazetele. Şi corespondenţa lui Jules de Goncourt…

1. Eminescu a înnebunit! Nici că se putea altfel. Cu jale să scriem pe mormântul minţii sale, ultimele versuri din *Scrisoarea a IV-a*. Noi, ca iubitori de tot ce e frumos şi vrednic de laudă, zicem: ruşine vouă oameni lipsiţi de simţire şi recunoştinţă, care daţi uitării pe astfel de oameni…, iar ca socialişti aducem jalnica noastră admirare a celui ce-a scris *Împărat şi proletar*. Sursa: Spancioc

2. Locotenentul s-a folosit de această ocazie spre a-şi anexa ceasornicul alienatului său frate. Sursa: Titus

13, Gara de Nord.

Bucureşti. Ora 9 dimineaţa. 20 octombrie (după calendarul vechi)1. Eminescu aşteaptă ca trenul să se pună în mişcare. Toţi cei care l-au condus la gară sunt nerăbdători ca trenul să se pună în mişcare. Şi să ajungă cât mai repede. Unde? Oriunde, dacă la întoarcere îl vor crede că s-a vindecat deplin. Oare de ce nu-l crede nimeni că s-a vindecat *deja*? Că şi-a revenit. A început treptat să-şi amintească. Despre una, despre alta.

Însoţit de Chibici2 (*umbra fără glas*) şi de un îngrijitor, Eminescu (la recomandările doctorului Şuţu şi cu ajutorul financiar al prietenilor) pleacă la Viena pentru a urma un tratament medical de specialitate. Cerul e albastru şi limpede ca oglinda. Din loc în loc, pe vasta întindere a oceanului aerian, continente şi insule pufoase de nori albi, cenuşii plutesc în derivă. Şi totuşi, afară e răcoare. Toamnă…

Eminescu, stând în cupeu nu pare să observe că

îndărătul cuvintelor şi gesturilor celor care l-au condus la gară stăruie un soi de nerăbdare şi de nelămurită stinghereală. Pare fericit. E pentru prima oară (de la sfârşitul lui iunie) de când părăseşte stabilimentul (doctorului Soutzo). Pătruns de frumuseţea ameţitoare a dimineţii senine de toamnă, se simte (în sfârşit) liber. A fost adus cu o oră înaintea plecării trenului. Chibici povesteşte că, pe tot parcursul drumului până la gară, Eminescu se arătase foarte încântat de străzile luminate de soarele matinal şi de sclipirea acoperişurilor noi de tinichea. Urmărise cu privirea frunzele de copaci purtate prin aer de o adiere imperceptibilă de vânt. Udate de roua rece a nopţii, străzile respirau un aer proaspăt şi curat. Cu gândurile aiurea şi fericit cum e, poetul nu pare să fie conştient de ceea ce se întâmplă. Mai mult ca sigur că habar n-are unde îl duc. Ca şi cum mai încearcă încă să se obişnuiască cu strălucirea clară şi pură a dimineţii, clipeşte des şi se freacă necontenit la ochi. Mustăţile lungi, gălbenite, puţin zburlite de frig, îi dau un aer comic. E de-ajuns însă să te uiţi la ochii lui, în jurul cărora plutesc umbre vagi de însingurare şi suferinţă, pentru ca impresia comică lăsată de mustăţile de motan să se şteargă. Buzele întredeschise, fremătând, dau impresia că se mişcă uşor chiar şi atunci când poetul tace. Nu are astâmpăr şi se foieşte întruna (în cupeu). Oare unde îl duc? A venit toamna!, îşi spuse abătut. Dar toamna anului e una pe an, dragă Harietă, apoi urmează primăvara şi aşa mai departe. Toamna vieţii vine fără să ştii când, nici de unde… numai vezi că totul a trecut şi se simte omul bătrân, foarte bătrân şi ar vrea să moară…

Când Maiorescu, domnişoara Livia şi ceilalţi care veniseră la gară s-au apropiat de cupeu, îngrijitorul a lăsat geamul pentru ca Eminescu să-şi salute prietenii. Şi ce face el, mătuşă Emilio? Îşi întinde mâinile afară, se pune la fereastră şi, improvizându-şi un ochean din degetul cel gros şi din arătătorul ambelor mâini, râde înveselit,

adresându-i-se lui Papa cu cuvintele: Dr. Robert Mayer, marele moment, o conspiraţie şi colo marea domnişoară3. Oare la mine se referea (cu marea domnişoară), mătuşă Emilio? Şi Mayer cine e? Papa? Împroaşcă cu salivă în toate părţile şi începe să râdă. Îngrijitorul (desigur) ridică geamul. El (Eminescu) continuă să vorbească singur (în cupeu) şi mai scuipă de vreo două ori în geam. A fost atât de dureros să-l revăd în starea aceea, mătuşă Emilio. Era palid, ras, numai mustaţa o avea lungă şi ciudat de stufoasă. Părea un om foarte obosit şi bătrân. Din cauza unghiurilor ochilor, lăsate în jos, avea o înfăţişare stranie de chinez. Un chinez obosit. Un luceafăr îmbătrânit. Dar, în tot cazul, el (luceafărul) nu suferă de loc. Chinezul, poate, deşi n-o arată. Vocea şi râsul îi sunt la fel, ca înainte (eminesciene). Doctorul Soutzo crede că nu mai sunt şanse de vindecare. Dar Papa e foarte încrezător în medicii vienezi. I-a scris lui Popasu care urmează să-l aştepte la Viena.

Acum Eminescu stă în cupeu, dar e clar că, la un moment dat, va urca în tren. Unde pleacă? La ţară? Vei pleca la Viena, înţelegi asta, Eminescule? Da, înţelegea. Aşadar la Viena. N-are nimic de obiectat în privinţa asta. Viena e bine. Le mulţumeşte. În special, domnului Maiorescu şi inimoasei surori a domniei sale, doamna Emilia Humpel. În fond, sunt prietenii lui (ai poetului) şi se simte oarecum obligat să le facă *favoarea* de a pleca la Viena. Nu-i întreabă pe banii cui va pleca la Viena. Este susceptibil în asemenea privinţă (banii). Nu face nicio scenă. Nu acum. Meditând, îşi dă seama că o astfel de scenă (nu vreau să trăiesc din mila publică!) n-ar face decât să strice momentul solemn al plecării. Unde mai pui că, începând să se ofenseze şi să vocifereze împotriva naturii mijloacelor (umilitoare) care vor fi dus la adunarea sumei trebuitoare, s-ar putea să-şi iasă din fire (îşi iese uşor din fire) şi ar crede cu toţii (în frunte cu domnul Maiorescu) că boala ar fi recidivat. Se mulţumeşte să

privească cu suspiciune în jur. Larma copiilor care vând ziare pe peron îl înnebuneşte. Numai la auzul unor titluri de jurnale (*Timpuuuul, Biiiiiiiinele public, Rrrromânul* etc.), strigate sacadat de către puştii zdrenţăroşi, îşi simte sângele pulsându-i sub tâmple. Se comportă totuşi normal. E numai abătut. Obosit şi bătrân. Tot mai bătrân. Asta se vede şi pe chipul său. Ce anume? Un ceva tulburător, o linişte aparentă, oarecum ameninţătoare, de parcă noi replici ale marelui cutremur lăuntric sunt pe punctul de a reizbucni. Cu toţii îl privesc de parcă ar aştepta ca aşa ceva să se întâmple din clipă în clipă. Bolnavul se stăpâneşte. Îşi muşcă buzele (sub mustaţa stufoasă). Se controlează. Şi se teme. Se teme ca nu cumva acel individ străin, nebunul, să iasă din nou la iveală şi, maimuţărindu-se, să-i sperie pe cei care l-au condus cu atâta dragoste la tren. Domnişoară Livia! Nu-ţi fie teamă! Sunt cuminte, vezi?

Stă în cupeu. Drept şi tăcut. Chiar dacă nu pare, îşi dă seama de tot ce se petrece în jurul său. Ştie adevărul. Limitele acestui adevăr cumplit îi sunt de nesuportat. Îl vor urca în tren. Biletele de călătorie sunt la Chibici. Şi paşapoartele? Cărţile lui şi hârtiile au rămas la Slavici. Mâine vor ajunge la destinaţie (cât despre cărţi şi hârtii nu se ştie sigur unde vor ajunge). Dar nimeni nu ştie ce se află la capătul drumului. Alte ţărmuri. Nordice, pustii şi îngheţate. Şi undeva departe, în zarea alburie, acolo unde marea pare începutul unei coli ţepene de hârtie albă, se întinde, la infinit, dunga subţire a orizontului. Nu mai trec corăbii. Scuipă în geamul cupeului. Îşi pune mâna dreaptă streaşină la ochi. Apucă ocheanul. Nu vede nimic. Nici un vapor. Doar dunga subţire şi imobilă a orizontului. Şi luna. Înfăşurată într-o năframă de brumă sură.

Un lucru îl ştie şi-l ştie lămurit: Dr. Robert Mayer, marele moment, o conspiraţie şi, colo, marea domnişoară.

E marele moment să urce în tren. El, Chibici şi însoţitorul. Pe peron agitaţia creşte. Locomotiva, pufăind

gros, dă semne de nelinişte. Păşind nesigur, poetul urcă în tren, fiind ghidat înspre compartiment. Pare destul de comod (compartimentul). Are pereţii capitonaţi în verde închis. Aşezându-se pe banchetă, fiori reci îl străbat prin tot corpul. Se simte ca şi cum ar fi fost din nou aruncat peste bord. Simte răcoarea de gheaţă a apei. Priveşte prin geam, absent. Dacă.

Dacă ar şti că ţărmul care se întrevede, alb şi pustiu, undeva departe, deasupra valurilor, e cald (însorit) ar da şi el din mâini. Ar înota ca să se salveze (instinct de conservare). Dar acum e obosit. E palid. Şi ras. L-au ras la spital. Înainte de plecare. După o luptă mută şi îndârjită cu frizerul a reuşit să-şi salveze totuşi mustăţile. Ce e un bărbat fără mustăţile lui?! Un motan bătrân în pielea goală! Cu cât mai lungi, cu atât mai bine! Şi căminarul Eminovici îşi purta mustăţile lungi. Îşi tăia barba cu foarfecele, după moda nouă, dar mustăţile nu! Asta îl cam nedumerise. Revăzându-şi tatăl, remarcase cu uimire cât de mult începuse să-i semene (tatălui). Chiar prea mult. Iar în privinţa vârstei, fiul parcă ar fi luat-o înaintea tatălui. Cu mulţi ani înaintea tatălui.

Gongul! Sună gongul. Reprezentaţia începe. Fluierături asurzitoare. În sfârşit, trenul se pune în mişcare. Ţărmul se pune în mişcare. Orizontul se pune în mişcare. Dă din mâini. Înoată. În raport cu suprafaţa Pământului pe care-o admitem în repaos. Argus! Mii de ochi îl privesc. Fugă de idei. Când trenul se opreşte într-o staţie el se află în repaos în raport cu gara sau cu Pământul. Arguuuuus! Dar e numai un repaos relativ. Ignorarea mediului şi o dezorientare spaţio-temporală. Ţărmul şi linia orizontului. Totuna pentru înotător. În faptă lumea-i visul sufletului nostru. Nu există nici timp, nici spaţiu – ele există numai în sufletul nostru. Fiindcă, îi explică lui Chibici cu însufleţire stând cu spatele la fereastra compartimentului, Pământul însuşi se-nvârte împrejurul axei sale. Vorbire incomprehensibilă, înşiruire

de cuvinte fără sens şi logică. Un repaos relativ la Pământ pe care-l credem în repaos pentru că ne ia pe toţi cu el. Marea. Arguuuus4! Exteriorizări verbale prin strigăte. Chibici încearcă să-l liniştească arătându-i pe fereastră privelişti încântătoare de toamnă (neguri în văile munţilor, pădurile ruginii, stoluri întârziate de păsări etc.). Ne apropiem de graniţă, de Sinaia. Dar unde e marea, frate Chibici? Unde-i marea? Nu e violent. Dimpotrivă, cooperează. Cu gândurile urmând logica demonstraţiei începute în minte, se întoarce senin şi fericit la geam. În sfârşit, vede marea. Dă din mâini, înoată. Deci un repaos relativ! Linişte. Adoarme pe valuri. Argusssss!

1. Joi 20 Oct./ 1 Noem. 1883. Astăzi, la 9 dimineaţa, am fost la gară la plecarea la Viena a lui Eminescu cu Chibici şi cu un îngrijitor. Soare admirabil, dar la ora 7 dimineaţa minus un grad Réaumur. Sursa: Titus

2. Bucovineanul Chibici, funcţionar la CFR în Bucureşti, vechi prieten al poetului, a fost primul care s-a oferit să-i fie însoţitor în dureros de trista călătorie spre Viena. Eminescu avea încredere în acesta fiindcă îl ştia încă din timpul studiilor din Cernăuţi, de la Staatsgymnasium. Emigrând de la protecţiunea Austro-Ungară, Chibici fusese împământenit în 1872, printr-un decret al Senatului. În şedinţa din 6 februarie 1882 a Adunării Deputaţilor, lui Chibici Alexandru Revneanu i s-a recunoscut calitatea de cetăţean român. Sursa: Constantin

3. Aceste cuvinte pot fi interpretate astfel: *Dr. Rober Mayer* alias von Mayr, numele reprezentantului austro-ungar la Bucureşti, o *conspiraţie* – conspiraţia tratatului secret de alianţă a României cu Austro-Ungaria şi Germania, iar *marea domnişoară* ne conduce cu gândul la rolul pe care Livia Maiorescu îl avea în anturajul Reginei. Sursa: Ion

4. Argus din mitologia greco-romană avea o sută de ochi (sau o mie) şi pomenirea acestei figuri mitologice îl arată pe Eminescu întreg la minte, capabil să reconstituie

legăturile logice între Maiorescu şi supravegherea poliţienească. Sursa: Ion

II

1, Viena.

Capitala unui Imperiu, compus, asemeni unui mozaic de sticlă colorată, dintr-o mulţime de naţiuni (de două ranguri) şi un mănunchi ales (privilegiat) de confesiuni. Un mozaic, nici prea armonios (din punct de vedere artistic), nici prea stabil (din punct de vedere politic) şi inegal concentrat din punct de vedere economic. În schimb, din punct de vedere administrativ, nu ar fi nimic de obiectat. Mecanismul de administrare al Imperiului se bazează pe un sistem birocratic eficient (în formă piramidală), funcţionând după reguli şi legi prestabilite. Deasupra tuturor, în vârful piramidei, se află (cine altul?) Împăratul. El însuşi un funcţionar (care pleacă în fiecare dimineaţă, la ora schimbării gărzii, la birou). Un funcţionar dintre cei mai eficienţi. Totul merge perfect (mersul la birou, schimbarea gărzii etc.). Ca uns! Până când? Greu de spus!

Succesul politicii cercurilor conducătoare (şi insensibile) ale imperiului se bazează pe garantarea de demnităţi şi privilegii cetăţenilor de rangul întâi (austriecilor şi ungurilor), iar celorlalţi (români, sârbi, slovaci, croaţi, ruteni etc.) pe iluzia avantajelor unui grad superior de civilizaţie şi a unei stări mulţumitoare (disciplinate) de lucruri. Cât despre elementele naţionale, discordia dintre ele conferă o oarecare substanţă istorică *ficţiunii* diplomatice şi respectuoase care este, într-un tot, Austria. În mod evident, doza de ură mocnită şi de neîncredere dintre naţiuni, alimentată de un orgoliu naţional presant (arzător), reprezintă intriga unei drame istorice care nu e nici de Shakespeare, nici de Schiller şi nici originală, cu atât mai puţin, echilibrată din punct de vedere compoziţional. Fiind însă o operă istorică atât de uriaşă (ca întindere), imprevizibilele ei defecte (dialoguri

pentru surzi, conflicte prelungite, tonalităţi stridente, lipsa de sinceritate a eroilor etc.) sar imediat în ochii tuturor spectatorilor din lojă (Imperiul ţarist, Imperiul Otoman, Germania, Franţa) sau din sală (restul), care ripostează uneori cu fluierături. Şi, totuşi, coerenţa intrigii şi a ansamblului e dată mai ales de imperfecţiunile acestui măreţ şi futil spectacol istoric. De sus, de la galerie, se mai aude strigând din când în când: *România liberată! România liberată!*

Pe peron, un domn în vârstă, purtând un joben (neobişnuit de înalt) şi un baston cu mâner aurit, întoarse capul (curios) la auzul strigătelor. Nu dă semne că ar fi înţeles limba în care călătorul ce tocmai cobora din tren a strigat *România liberată*, dar se opreşte şi-l priveşte cu oarecare interes pe cel ce tulburase zumzăiala monotonă a gării imperiale. Apoi, după consumarea celor câteva clipe în care cercetase atent înfăţişarea călătorului străin, bătrânul domn înclină, satisfăcut, capul. Un început de zâmbet îi înflori în colţul buzelor, stingându-se aproape instantaneu în prelungirea semiarcurilor, perfect egale, ale barbişonului cărunt. Îşi mişcă într-un fel neobişnuit buzele, ţuguindu-le, ceea ce nu înseamnă decât că fluieră o oarecare melodie, imposibil însă de desluşit de la distanţa la care se află poetul nostru.

Domnul cu joben înalt traversează peronul, îndreptându-se sprinten (neobişnuit de sprinten pentru vârsta lui) înspre poarta impozantei intrări a noii clădiri a gării. Îşi face loc cu ajutorul bastonului pe care-l manevrează într-un mod straniu, de la stânga spre dreapta, aşa cum un plimbăreţ solitar şi ambiţios ar da la o parte iarba sau frunzele de pe o potecă de munte. Extrem de grăbit, despicând aerul cu mişcări sigure de baston, îşi croieşte drum prin marea agitată de călători şi hamali, netezindu-şi cam intempestiv calea. Dispare subit (înghiţit) în mulţime.

Eminescu (căci el strigase *România liberată*) îl

urmări o vreme cu privirea, încercând să-şi amintească dacă l-a mai văzut undeva. Se convinse că nu e baronul Von Mayr şi nici Lachman (agent austro-ungar), umbra lui din Bucureşti. Apoi, de parcă toată istoria (întâlnirea cu bătrânul) l-ar fi costat şi ultima brumă de energie pe care o mai avea, se sprijini de braţul lui Chibici. Răspunse scurt şi maşinal la salutul lui Popasu care-i aşteptase la gară, întâmpinându-i pe peron. Căutătura ciudată şi curioasă a bătrânului domn i se lipise parcă de haine, înfingându-i-se în carne ca o presimţire rea. Se uitase la poet ca şi cum ar fi încercat să pătrundă până în străfundurile inimii acestuia. O asemenea privire lasă urme adânci. În faţa gării, Popasu şi amicul Chibici tocmiră o birjă cu loc pentru bagaje şi cufere, cerând birjarului să-i ducă la azilul lui Schlager. Aici nu găsiră niciun loc liber. Atunci Popasu sugeră casa de sănătate a lui Leidesdorf din Ober-Döbling, despre care îi scrisese şi domnului Maiorescu (unchiul său), trimiţându-i un prospect de prezentare. Este cu mult mai scump la institutul lui Leidesdorf (150 florini pe lună) decât la azil, dar fiind vorba despre Eminescu, protectorii săi nu-şi pun problema cheltuielilor. Birja o porni la trap uşor înspre Döbling.

Vederea noilor privelişti îl învioră pe poet, scoţându-l treptat din amorţeală (uită de bătrânul domn). Copitele cailor, lovind ritmic caldarâmul de piatră, îi treziră în suflet un ecou îndepărtat şi familiar. Traversaseră aproape toată Viena. Viena studenţiei sale (dar ce mult se schimbase!). N-o mai recunoştea. Stărui să meargă cu geamul de la cupeu lăsat şi, aplecându-se mult, cu capul şi cu mâinile înafară, se expuse cu nepăsare şi exaltare aerului friguros al dimineţii de noiembrie. Îşi flutura mânile, salutând fără osebire toate femeile care treceau în acea clipă pe bulevard (nu şi pe bătrânul domn din gară pe care, din când în când îl întrezărea pe stradă iţindu-se sprinten, ca un titirez, printre trecători). Pe toate (pe respectivele femei) le iubea deopotrivă. Chipurile lor fugare, curate şi

sănătoase, îi pătrundeau adânc în inimă, emoţionându-l. Unele femei, mai îndrăzneţe, făcând parte dintr-o categorie socială uşor de identificat (slujnicele) îi răspundeau amuzate la saluturi. Acele femei (mai sus pomenitele slujnice) primeau în dar şi bezele. Dacă s-ar opri cupeul, poetul nostru ar putea face chiar şi mai mult pentru ele. De pildă, conform uzanţelor, o plecăciune adâncă. Pe bătrânul domn l-ar întreba de ce îl urmăreşte (dacă s-ar opri cupeul).

Cupeul se opreşte, după o oră, numai la destinaţie: Ober-Döbling, Hirschengasse, no. 71, Privatheilanstalt. Sanatoriul e situat în parcul de la capătul străzii Hirschen, pe o ridicătură de pământ care domină oarecum împrejurimile. E o clădire impozantă, de două etaje. Slujitoarea, cu un aer sever de gardiancă, îi introduce în salon. Politicos, le spune vizitatorilor să aştepte. Pentru moment, domnul doctor este ocupat în laborator, dar îi asigură pe cei trei domni că îl va anunţa imediat de sosirea noilor clienţi. Până atunci, îi roagă să se facă comozi. Eminescu mulţumeşte şi face o plecăciune. Într-o explozie afectivă spontană, îi trimite slujnicei o sărutare din vârful degetelor. Dar aceasta, obişnuită cu pacienţii domnului doctor, adoptă o ţinută demnă şi o atitudine profesională (sic!). Înclină ţeapăn din cap şi iese (fără să zâmbească). Comportamentul neprietenos şi rigid (scorţos) al femeii îl indispune pe Eminescu (care face o strâmbătură, maimuţărindu-i ţinuta). Ce zgripţuroaică!

Apoi, potolindu-se, se aşază într-unul din fotoliile aflate în încăperea de primire. Pe o măsuţă alăturată fotoliului, poetul observă ziarele de dimineaţă aşezate corect, împăturite în aşa fel încât să se vadă bine titlul şi data apariţiei. Citeşte fără efort: *Neue Freie Presse. Morgenblatt*, *Messager de Vienne*. Trăieşte o stranie senzaţie. Totul în jur i se pare familiar: gazetele, cerneala, scrisul cu caractere gotice, hârtia, cuţitul de tăiat (cu mâner de argint), biblioteca care acoperă aproape în

întregime un perete al încăperii, cărţile în ediţii de lux (despre sistemul nervos), ferestrele înalte (cu privire spre dealurile Vienei). Toate acestea i se par, în mod nelămurit, cunoscute, dar nu în sensul că ar mai fi fost vreodată aici, ci, în sensul în care, cu oarecare efort de gândire, poate evalua şi percepe, cât de cât corect, fiecare obiect luat *separat* din ceea ce vede în jur (gazetele, cerneala, scrisul cu caractere gotice, hârtia, cuţitul de tăiat cu mâner de argint, biblioteca, cărţile în ediţii de lux, dealurile Vienei). Dar ce relaţie există între toate acestea şi ce cantitate de cuvinte e necesară pentru a înţelege cum se întrepătrund între ele şi se conjugă lucrurile (cuţitul cu gazeta, gazeta cu titlurile anunţate, titlurile cu ziua de azi etc.), nu ştie. E ca şi cum ar vedea totul (gazetele, cerneala, scrisul cu caractere gotice, hârtia, cuţitul de tăiat cu mâner de argint, biblioteca, dealurile Vienei) printr-un văl transparent sau printr-o bucată de sticlă afumată. Ca într-un vis nelămurit. Nu ştie unde se află şi de ce.

Aceasta e o gazetă, nu? *Neue Freie Presse. Morgenblatt*? Dincolo e marea. Marea?! Gazeta o văd, dar marea? Nu mai ştiu. Văd şi cuţitul de tăiat cu mâner de argint, văd biblioteca, cărţile etc., dar marea nu. Nici vapoare nu văd (cel puţin din acest fotoliu fără perspectivă). În schimb, văd gazeta, cuţitul de tăiat hârtie şi?, şi o vază cu crizanteme albe (n-o văzusem înainte). E ca şi cum aş şti perfect toate cuvintele unei limbi (albaneza), fără să le pot lega între ele (cuvintele). Fără să cunosc gramatica (albaneză) şi fără să cunosc regulile de compunere a limbii (sintaxa). La ce-mi serveşte dacă nu înţeleg nimic? Avea senzaţia că ceva îi scapă, ca în vis, când, pierzând controlul asupra evenimentelor, întrevezi în evoluţia acestora o ordine răsturnată, surprinzătoare şi bizară. În mod normal, graniţa dintre vis şi realitate este ceva de la sine înţeles şi neproblematic ca, de exemplu – un exemplu banal – trecerea de la noapte la zi. Se face pe nesimţite şi fără durere. În mod normal.

Dar marea? Unde-i marea? Unde-i marea, frate Chibici? Chibici, scărpinându-se meditativ în barbă, se plimbă prin încăpere, oprindu-se în dreptul ferestrelor înalte. Nu vede marea. Nici nu se străduie să vadă vreo mare fiindcă *ştie* cu certitudine că la Viena (în centrul Europei) nu există nicio mare de văzut. Din când în când, schimbă câteva cuvinte în şoaptă cu Popasu (oare ce-şi spun?).

De aici *nu* se vede marea, Eminache, nu e nicio mare în Austria! Dar unde suntem, frate Chibici, de nici marea nu se vede din pustiul ăsta? Suntem la Viena. Se văd dealurile Vienei şi, în zare, Dunărea. Dunărea albastră. Viena?! Dunărea?, meditează Eminescu. Hmmm. E un început. Orice fluviu se varsă într-o mare, nu? Aşadar, dacă te uiţi bine de tot (în politică, vreau să zic), vezi toată Dunărea, de la Viena până la Galatz. E însă nevoie de multă imaginaţie diplomatică ca să vezi, tocmai de la Viena, gurile Dunării şi să-i determini şi pe alţii să le vadă (Comisia Europeană, Marile Puteri etc.). De ce taci, frate Chibici? Europa are nevoie de linişte, Eminescule! *Europa braucht Ruhe*.

Chibici se plimbă tăcut prin încăpere, îngândurat (Ce idee, să vadă marea, săracul!). Pare foarte obosit (din cauza călătoriei cu trenul). Popasu, plictisindu-se, cântări dintr-o privire gazetele, apoi, după oarecare ezitare, alese una din teancul de pe mescioară. Se instalează într-un fotoliu şi desface gazeta, aparent, la întâmplare. Poetului i se pare că recunoaşte ceva în aspectul gazetei, un ceva nelămurit, fiindcă simte numai la vederea titlului (*Neue Freie Presse*. *Morgenblatt*) cum un scurt fior îi traversează inima, străfulgerându-l. E convins, într-un fel inexplicabil, că acea gazetă trebuie să aibă vreo legătură intimă cu viaţa sa de dinainte. De dinainte de începerea visului, evident. Repetă de câteva ori în gând: *Neue Freie Presse*. *Morgenblatt.* Dar exerciţiul forţat şi dureros de aducere aminte nu izbuteşte (efortul fiind mult prea mare).

Cu toate acestea (pierderea memoriei), îşi simte mintea, într-un mod misterios, clară şi limpede, uşoară. Uşoară, în sensul în care povara trecutului nu mai este o povară, iar lucrurile exterioare, provenind din trecutul nu prea îndepărtat (epistatul de moşie de la doctorul Şuţu, doica, studentul, bulgarul Hristo Botev, băile obligatorii, călătoria cu trenul, gazeta, cuţitul de tăiat etc.) l-au lăsat complet indiferent şi rece. Ce bucurie, în sfârşit! — să trăieşti aşa (indiferent şi rece).

Numai că, în mintea lui îşi face loc, din când în când, un gând vag şi nedefinit, stârnindu-i în suflet o suferinţă neputincioasă, paralizantă. E ca şi cum unui surd din naştere i s-ar fi făcut deodată dor de muzică (despre care nu are nicio idee) doar la vederea trecerii pe stradă a unei fanfare. Gazeta pe care o răsfoieşte Popasu e tocmai fanfara care trece pe stradă prin dreptul surdului. Încercând să se stăpânească, poetul îşi reprimă cu greutate dorinţa de a sări asupra gazetei din mâinile lui Popasu şi chiar de a face mai mult decât atât, bunăoară, înhăţând-o, s-o miroasă, s-o guste cu vârful limbii, pagină cu pagină şi s-o înghită. Nu face asta. Ştie deja (a învăţat la sanatoriul doctorului Şuţu) că unele porniri, chiar dacă provin dintr-o dorinţă excesivă de sinceritate şi adevăr, nu sunt neîndoios considerate, de restul lumii, şi normale.

Gazeta pe care Popasu o ţine în mâini reprezintă o cheie. O posibilă cheie de descuiat uşa de care se izbeşte mereu. Până şi în somn. Dincolo de uşă (o uşă interioară) cineva îl aşteaptă cu răsuflarea întretăiată. Nerăbdarea celuilalt o trăieşte ca pe o nouă angoasă. În faţa uşii închise, se simte părăsit şi neajutorat. Ar avea nevoie de un sprijin (Chibici?), care să nu fie mincinos şi grav, de cineva care să descuie uşa şi să-l ghideze afară din vis şi confuzie, de cineva care să-i spună cum stau lucrurile şi să-i spulbere temerile (Popasu?). Popasu citeşte din gazetă. *Neue Freie Presse*. *Morgenblatt*.

Într-o corespondenţă din *Neue Freie Presse* se spune.

Poetul vede, de la oarecare distanţă titlurile (le testează imaginar cu vârful limbii), descifrează fragmentar câte un cuvânt: *Delegationen*, *zwischen*, *Neutralität*, *Bulgarien oder*, *Kleine Kronik*, Marea conspiraţie! Când antisemitismul e la ordinea zilei în Germania, Austro-Ungaria şi Rusia. *Non idem est si duo dicunt idem*. Nu mai simte nimic. Adoarme şi visează.

2, Ca auditor extraordinar, *außerordentlicher* al Facultăţii de Filosofie de la Universitatea vieneză, studentul Eminescu avea deplina libertate în a-şi alege profesorii şi cursurile. Audiază prelegerile profesorilor Robert Zimmermann (filosofie şi estetică), Karl Sigmund Barach-Rappaport (filosofie), Theodor Vogh (metafizică), Rudolf von Ihering (drept roman), Heinrich Siegel (istoria dreptului german). Urmează şi cursuri de filosofia dreptului (Lorenz Jacob von Stein), de economie politică, de statistică, precum şi de fiziologie şi anatomie microscopică (Ernst Brücke) sau anatomie descriptivă şi topografică (Joseph Hyrtl).

E foarte limpede: curiozitatea intelectuală a tânărului student nu cunoaşte margini. Înfometat, ar gusta ceva (totul) din meniurile mai simple sau sofisticate cu care îl îmbie Viena. *Kaisersemmel*, cârnaţ vienez sau raţă la cuptor umplută cu smochine. *Linzer* sau tort de îngheţată cu fructe exotice, păstrate în sticle cu lichior arămiu. Greu de ales. Alege: filosofia, regina neîncoronată (mamă) a tuturor ştiinţelor. Adică totul. Se consideră că ştiinţele sistematice, precum şi cele descriptive, au fost cândva părţi ale filosofiei *cam în modul în care într-un embrion sunt cuprinse idealiter braţele, ochii, creierul, întreg organismul viitoarei fiinţe, precum într-o ghindă se cuprind ramurile viitorului stejar*. Natura originară a embrionului (filosofia dintâi) nu se mai cunoaşte, deoarece, prin dezvoltarea sa ulterioară (îndepărtându-se tot mai mult de origini), au luat fiinţă noi şi variate ştiinţe

(matematica, geometria, astronomia etc.). În această ordine de idei (a evoluţiei ştiinţelor), unii (sceptici şi ironici) cred despre cugetarea filosofică că nu şi-ar mai avea rostul. La ce bun? Dracul, când n-are nicio treabă, îşi cântăreşte coada, iar omul lipsit de ocupaţie face filosofie. Dar un drac care n-are treabă (oamenii sunt la slujba de duminică, de exemplu), răstimp în care necuratul îşi cântăreşte coada (evaluându-şi puterile) este mai eficient decât unul care aleargă mereu fără folos (cârciumă-intrarea în biserică, intrarea în biserică-cârciumă, iatac-intrarea în biserică, intrarea în biserică-salon). Tot aşa, când omul înzestrat de natură cu o *porţie suplimentară de creieri* n-are de lucru (nu e nevoit să muncească pentru hrană şi nici nu-şi umple timpul cu ocupaţii nefolositoare: cârciumă-intrarea în biserică, intrarea în biserică-cârciumă, iatac-intrarea în biserică, intrarea în biserică-salon), atunci *filosofează, producând ceva din puterea minţii sale*. Mai precis, se ţine de ştiinţă (nu de dame), de literatură (nu de beţie), de arte (nu de jocuri de noroc), se înţelege! Pentru că filosofia, cu toată aparenta ei inutilitate, este ştiinţa (regina) care aşază fiinţa lumii în noţiuni spre a căror stabilire, judecata, domnule Kant, nu se serveşte de altă autoritate decât de a ei înseşi. Deci filosofia! Meniu complet:

Semestrul de iarnă 1869/70: *Practische Philosophie* (Luni, Marţi, Miercuri, Vineri şi Sâmbătă de la 10 la 11), *Geschichte der Philosophie* (Luni, Miercuri şi Vineri de la 5 la 6 p.m.), *Philosophische Prinziplehre und historisch-kritische Einleitung in die Philosophie* (Marţi de la 5 la 6 p.m.), *Einleitung in die Philosophie mit Zugrundelegung des ersten Buches der aristotelischen Metaphysik* (Joi şi Vineri de la 9 la 10) etc.

Semestrul de iarnă 1871/72: *Institutionen und Geschichte des römischen Rechtes* (Luni, Marţi, Miercuri, Vineri de la 11 la 1), *Deutsche Reichs- und Rechtsgeschichte* (5 ore pe săptămână de la 10 la 11, fără

indicarea zilelor), *Geschichte der Philosophie. Erster Kursus: Das orientalische und klaßische Altertum* (Luni, Miercuri şi Vineri de la 5 la 6) etc.

Semestrul de vară 1872: *Geschichte der Philosophie. II Kursus: Mittelalter und neuere Zeit bis auf Kant* (Luni, Marţi, Miercuri şi Vineri de la 8 la 9) ş.a.m.d.

Din acest program de studii lipsesc trei semestre: vară 1870, iarnă 1870/71 şi vară 1871 când nu a fost găsită nicio însemnare despre studentul Eminescu în arhivele Universităţii. Se va fi întors în ţară (din motive medicale?), îşi va fi completat studiile (medii) la o şcoală particulară din Bucureşti? Să fi revenit la Viena abia în aprilie 1871, atunci când a fost ales bibliotecar al societăţii „România Jună“, intenţionând să se reînscrie la Universitate în acea toamnă? E posibil ca Eminescu să fi făcut câteva drumuri în ţară în vederea clarificării situaţiei sale şcolare (îi lipsea o adeverinţă de terminare a şcolii medii), revenind, ulterior, la Viena. Faptul că nu s-a înscris (oficial) timp de trei semestre la Universitate nu confirmă automat presupoziţia că, în această perioadă, ar fi lipsit complet din Viena.

Cert este că, în 15 aprilie 1870, îi apăru în *Convorbiri literare*, *Venere şi Madonă*, poezie cu care îi cuceri pe junimiştii Iacob Negruzzi şi Titu Maiorescu. Studentul de la Viena legă o corespondenţă cu secretarul Junimii, Jacques Negruzzi. Încurajat de apariţia *Venerei*, trimise spre publicare şi *Epigonii*. Susţine într-o scrisoare adresată lui Negruzzi că lucra la un roman, *Naturi catilinare*. Negruzzi îi face unele observaţii, sfătuindu-l să evite influenţele unui anumit scriitor german Spielhagen. Eminescu îi răspunde că auzise de acel scriitor, dar că nu-l citise (încă). Plecând la băi, în Austria, Negruzzi se opreşte la Viena ca să-l întâlnească pe junele poet pe care nu-l cunoştea decât din corespondenţă. Negruzzi povesteşte că l-ar fi întâlnit la cafeneaua Troidl (unde altundeva?): *Deodată se deschide uşa şi văd intrând un tânăr slab,*

palid, cu ochii vii şi visători totodată, cu părul negru, lung, ce i se cobora aproape până la umeri, cu un zâmbet blând şi melancolic, cu fruntea înaltă şi inteligentă, îmbrăcat în haine negre, vechi şi cam roase. La cafeneaua Troidl de pe Wollzeille, puteau fi citite gazetele, circulau veştile din patrie, întâlneai oameni noi, dar exista şi avantajul unei cafele negre sau a tutunului, precum şi, atunci când nu soseau banii din ţară, posibilitatea de a lua pe datorie de la chelnerul Jean.

Când l-am văzut (susţine Negruzzi)*, am avut convingerea că acesta este Eminescu…* Se făcuse remarcat printre studenţii români din Viena. Se recomanda singur (cultură vastă, memorie fenomenală, inteligenţă remarcabilă, spirit excepţional, caracter integru, talentat, disciplinat, sociabil, deschis, vesel, corect, naţionalist, moldovean etc.). Nu lipsea de la şedinţele Societăţii Academice „România Jună“ (fusese unul dintre iniţiatorii înfiinţării societăţii). Nu lipsea de la întrunirile cu prietenii (în jurul lui se adunau munteni, ungureni, moldoveni, bucovineni). Nu lipsea nici de la ciocnitul ouălor roşii de Paşti din casa lui Vasile Grigoroviţă (funcţionar în minister). Nu lipsea nici de la cursurile care îi plăceau (inclusiv experimentele chimice ale lui Nicolae Teclu). Lipsea numai când nu avea bani (când banii din ţară întârziau). Atunci se închidea în casă şi citea zile în şir. Fără întrerupere. O ţinea numai cu cafele şi mezeluri. Uita să se radă. Sau să-şi schimbe hainele. Nu făcea deosebirea între zi sau noapte. Lucra la o traducere din Kant, citea Spinoza, Fichte etc. Scria un roman. Capul îi era plin de poezie. De drame naţionale. După ce primea banii din ţară, îşi achita datoriile (cel dintâi lucru), apoi, se primenea, îşi schimba hainele, se rădea şi (radios) ieşea din nou în lume, ba mai împrumuta şi altora bani (lui Slavici).

Se cunosc, destul de exact, şi adresele (şapte, în total) unde a stat Eminescu în capitala Imperiului. În Dianagasse nr. 3, de pildă, stradă aflată la intersecţia altor

două, riguros adaptate canoanelor cazone ale arhitecturii habsburgice, Eminescu a locuit sus la mansardă, în toamna plină de evenimente istorice a anului 1870 împărţind odaia strâmtă cu alţi doi amici, Samuel Isopescu şi Iancu Cocinski. În odaia mică, în care miroase puternic a cafea măcinată, răzbat, din când în când, ecourile roţilor trăsurilor de pe stradă şi adie îndepărtat vântul schimbării.

Ni-l putem imagina înconjurat de cărţile cumpărate de la anticari (*bizare şi fantastice*) sau împrumutate de către colegii săi de la Biblioteca Universităţii. Preferă să citească în casă, singur. Ne putem apropia uşor în închipuire (fireşte), observându-l aplecat asupra caietelor şi vrafurilor de cărţi, neatent la ce se întâmplă în jur, dezinteresându-se de stropii mici, dar grei de ploaie, care pleznesc insistent şi prelung marginile ferestrei (dezinteresându-se şi de privirile curioase ale viitorimii). Scrie. Afară, vântul se înverşunează împotriva copacilor bătrâni care străjuiesc biserica, zgâlţâindu-i. Din cauza furtunii şi a ploii, în încăpere e aproape întuneric. Poetul nu aprinde lampa. Îi place acest semiîntuneric creator de *tablouri şi viziuni sumbre* când *gândire cu gândire se-nşiră* în minte şi apoi pe hârtie.

Din când în când, în zarea vreunui fulger rătăcit, urmăreşte distrat cum se mişcă, zvâcnind uşor, acele ceasornicului din turla bisericii de peste drum. Biserica cu turlă cu tot nu e cu mult mai înaltă decât imobilul în care locuieşte studentul. Dacă acesta (studentul) s-ar apleca mult în afară, aproape ar atinge capetele ude, ieşite orizontal, direct din colţurile de ziduri, ale garguilor care străjuiesc turla. În copacii din faţa bisericii se-ncurcă hohotind cam isteric vântul. Deodată, din cauza întunericului, sticla geamului de la mansardă devine aproape opacă şi se tulbură ca o mare agitată, înceţoşându-se. Nu mai vede nimic afară. Un abur uşor, ca iarna, acoperă întreaga suprafaţă a ferestrei. Studentul întinde mâna şi şterge cu mâneca surtucului sticla aburită

a geamului. Treptat, în timp ce aburul dispare, pe suprafaţa umedă se întrevăd imagini mişcătoare pe care poetul încearcă cu greu să le distingă. Pe măsură ce imaginea se clarifică, ca într-o oglindă întoarsă, îi apare în faţa ochilor un chip ce pare pictat de un maestru din vechime. *Era frumos – de-o frumuseţe demonică*. Scrie inspirat poetul. Un poet ateu, unul din acei îngeri căzuţi. *Un Satan frumos, de-o frumuseţe strălucită*. Cu o faţă palidă, musculoasă, expresivă. Îi cercetează atent trăsăturile. Dar, fixându-l cu atâta insistenţă, îi e teamă să nu dispară în aburul înnourat din care s-a ivit. Înnourat. În-nour. Nour. Sau să se trezească şi să-l mustre. Îi urmăreşte fruntea senină (rece) ca şi cugetarea unui filosof. Iar asupra frunţii, asupra frunţii, ce? Se zburlea cu o genialitate sălbatecă părul său negru strălucind. Chipul din oglindă se mişcă încetişor ca şi cum, ştiindu-se privit, s-ar fi trezit dintr-un somn prelung. Poetul îşi apropie şi mai mult faţa. La fel face şi chipul reflectat în geam. Ochii săi mari, căprui, ard ca un foc negru sub nişte sprâncene mari şi stufoase. Iar buzele. Buzele?! Ce-i cu ele? Strâns lipite şi vinete. De-o asprime rară, ca şi cum ar tăia în fâşii aerul pe care-l respiră imperceptibil. Faţa poetului e atât de aproape de cea a chipului din oglindă încât are senzaţia că îi poate auzi respirarea. Soarbe cu nesaţ acea respirare ca pe o sărutare neîntâmplată. Se înfioară. Inima îi tresare ca de-o atingere vrăjită şi interzisă. Îşi simte buzele arzând. S-ar lăsa voluptuos în beţia acelei sărutări, dar chipul din oglindă se mişcă brusc, începe să ţopăie şi să râdă batjocoritor. Îl ameninţă cu degetul strâmbându-se. Ce-i asta?, gândi poetul. Eu mă uit serios şi el râde. Eu râd şi el se uită serios. Eu îl fixez aspru şi el începe să mă ameninţe. Visez? Scriu? Studentul apucă strâns mâneca surtucului şi începe să şteargă cu hărnicie sticla din geam. Dar chipul reflectat acolo nu dispare. Dimpotrivă. Bătându-şi joc de străduinţele poetului, râde. *Un râs satanic, nebun*. Ceee?, murmură poetul, trăgându-se îndărăt. Pe măsură ce

se îndepărtează de geam, chipul din oglindă creşte în dimensiune, ameninţând să iasă în afară. Ieşi dar, – zise el! Să vedem cine-i marchizul Bilbao, eu ori tu! Marchizul Bilbao?, se întreabă poetul. De unde a apărut acest marchiz? N-am mai auzit de el. Ţine minte! O să auzi!, rosti din oglindă chipul. Te vei lupta cu el, cu spade lungi. Doi spadasini serioşi şi iuţi. *Trăsură cu trăsură*, acelaşi om ce se luptă cu el însuşi. Dac'ar cădea unul dintre ei, nu s-ar şti care dintre ei cade. Umbra din oglindă începu din nou să râdă. Un râs ca de femeie: drăgăstos şi cald. Grijuliu ca vocea mamei: *Cată să nu-nnebuneşti, Toma!* Voluptuos şi plin de dorinţi. Îmbietor! *Iubitul meu! Ce frumos eşti tu în astă-seară. Părul tău pare a fi de eben şi ochii tăi diamanţi negri!* Cine? Eu?, se miră poetul, bucurându-se în sinea lui. *Poesis*! Pentru Dumnezeu, îmblă între oameni, până ce ei nu vor începe a crede că eşti nebun. Între oameni!, repetă poetul, scuturându-şi pletele. Dar Toma?! Cine e Toma? Cu mine vorbeşti? Cu tine, îi zâmbeşte din oglindă chipul înseninat al studentului.

Ewig ist nur das Immerdaseiende, scrie poetul, punând în cuvinte, extrem de precise, inexprimabilul din lucruri, *Etern este tot ce este întotdeauna de faţă. Nu ce-a fost, căci au fost stări, nu ce va fi, căci vor fi iarăşi numai stări.* Într-un *Fragmentarium* îşi adună toate impresiile legate de cele citite. *Ideea dumnezeirii s-a născut din negaţie,* va scrie, *din ceea ce nu este spiritul nostru – atotştiutor; din ceea ce nu este braţul nostru – atotputernic; din ceea ce nu este viaţa noastră – infinită; din ceea ce nu este sufletul nostru – ubiguu*.

Afară începe să se însenineze. Treptat, prin geamul oblic, îngust, studentul întrevede acoperişul clădirii din faţă şi, îndreptându-şi privirea, puţin înspre dreapta, semeaţă, turla neclintită a bisericii. Nu mai plouă, dar mici stropi de ploaie se preling uşor, alungindu-se, pe sticla ferestrei. Copitele cailor de la o trăsură, bătând ritmic pe caldarâm tulbură tăcerea adâncă de după ploaie. Pe masa

poetului, în neorânduială, zac cărţi deschise şi, chiar în faţa lui, un caiet alb cu linii. Pe vârful peniţei, aruncată neglijent între filele caietului, cerneala s-a uscat demult. În punctul în care vârful ascuţit al peniţei atinge foaia albă, o mică floare de cerneală şi-a deschis petalele. Visător (poetul) îşi întoarce privirea, lăsând-o să alunece pe perete, dând impresia că cercetează cu luare aminte geometria florală a tapetului vechi, studiind-o, ca şi cum acolo, în liniile stilizate şi decolorate ale florilor, s-ar găsi imprimat secretul universului sub forma unei ecuaţii unice. *Între oameni*. Îşi lasă capul pe masă. Între cărţi. Visează.

3, Mă recomand, dr. Obersteiner!

Mic, slab, neprezentabil, încă tânăr. Corect îmbrăcat (ca orice doctor vienez). Specialist în anatomia şi patologia sistemului nervos. Consilier aulic şi profesor universitar. Apoi, dr. Leidesdorf! Marele stăpân şi socrul celui dintâi. Mers greoi. Poartă perucă. O perucă care din cauza unei mişcări anterioare, neatente, îi stătea puţin într-o parte. Herr Doktor! Herr Popasu! Herr Kibici! Îşi dau mâna ceremonios. Bătrânul domn din gară, iţindu-se în spatele lor (cu jobenul, neobişnuit de înalt, pe cap), nu se prezintă. Poetul îi priveşte din fotoliu, urmărind, mai ales, mişcările caraghioase şi sprinţare ale bătrânului domn. Cei doi (bătrînul domn şi Eminescu) se întrec în maimuţăreli (ca doi copii cărora adulţii, preocupaţi de discuţiile lor, nu le dau nicio atenţie). Din când în când, domnul cu joben, fluierând uşor un fel de marş vesel (de data asta poetul îl auzi desluşit), indică cu bastonul înspre cei patru bărbaţi (Popasu, Chibici, Obersteiner şi Leidesdorf) care discută despre poet şi despre starea acestuia. Marea conspiraţie. *Privat-Heilanstalt von Prof. Obersteiner Wien, Döbling. Auszug aus der Krankengeschichte des Herrn Eminescu Michael.*

În privinţa diagnozei de la Bucureşti… Hmmm. Iată cum stau lucrurile: pacientul a dus o viaţă spirituală

extenuantă şi un stil de viaţă cam dezordonat. Este unul dintre poeţii români cei mai valoroşi (în germană: *Er gilt als einer der hervorragendsten rumänischen Dichter*). În ultimele şase luni de zile s-a complăcut într-o viaţă dezorganizată (dezordonată)1. Se ştie: gazetărie la *Timpul* (de dimineaţa până seara, era foarte conştiincios în privinţa slujbei), apoi, acasă (în chirie la Slavici), continuând să scrie până noaptea târziu (stătea cu lampa aprinsă şi se plimba prin cameră, fapt ce-l înnebunea pe prozatorul ardelean care, iritat, nu putea dormi). Consum excesiv de cafea marghiloman. Marghiloman?, întrerupe herr Doktor, accentuând nemţeşte cuvântul *marghiloman*. Adică, cafea turcească, herr Doktor, fiartă cu rom sau coniac. *Ja! Ja! Cognac? Hmm.* Apoi, domnule doctor, exces de tutun şi de alcool! Nopţi nedormite, petrecute în birturi (la Enache), cafenele (Oteteleşteanu, Capşa etc.) şi grădini de vară (Waldemar). Nu s-a hrănit corespunzător (sănătos). Cum n-a avut o femeie lângă dânsul, ca să se îngrijească de sufletul lui (s-a certat şi cu Veronica), uita de multe ori să mănânce şi să plece acasă ca să se odihnească! Să-şi primenească hainele! Să-şi pună guler (da, umbla fără guler la cămaşă). Cravată? Fără cravată... Hmm! Doamna Slavici? O cătană, domnule, nu alta! Şi servitoarea? Safta? O servitoare, domnule. Ce să te aştepţi?!

Alternarea perioadelor de depresie cu cele de excitaţie intensă s-a succedat alarmant în ultimele luni (de dinaintea declanşării bolii). Dar noi (domnul Maiorescu) nu credem că această viaţă i-a cauzat nebunia, ci, în fine, germenele de nebunie înnăscut a cauzat această viaţă. În plus, domnule doctor, e oare posibil ca boli mai vechi (venerice?) să recidiveze? Hmmm! Prietenii lui (domnul Maiorescu *and comp.*) mai cred şi în existenţa unei predispoziţii ereditare înspre această afecţiune de natură nervoasă (manie). Domnul Maiorescu susţine că, dacă a înnebunit Eminescu, cauza este exclusiv internă, înnăscută sau ereditară. Cei care cunosc, domnule doctor, datele din

familia lui Eminescu ştiu că la doi fraţi ai săi a izbucnit nebunia înainte ca *morbul* să se declanşeze. Ar fi o explicaţie, nu? A fost tratat de către doctorul Şuţu, dar nu s-a constatat decât o vagă ameliorare a stării sale. De aceea, s-a decis să-l aducem la Viena.

Deocamdată, doctorii vienezi (precauţi) nu se pronunţă. Preferă să pună singuri diagnosticul, după ce îl vor consulta (pe pacient) şi vor urmări atent evoluţia stării acestuia. La noi va avea parte de cele mai bune îngrijiri, îi asigură doctorul pe cei doi însoţitori ai pacientului. Va fi ţinut sub observaţie, urmând ca toate rezultatele analizelor să fie comunicate celor în măsură să le cunoască. Perfect! Vi-l lăsăm în grijă! Fiind prea obosit din cauza drumului, Chibici refuză politicos invitaţia de a vizita Institutul (pentru a-i evalua standardele), dar nu se îndoieşte că Eminescu va fi tratat aici cum se cuvine. A auzit numai cuvinte de laudă despre Institutul Ober-Döbling, ştiind că acolo erau internaţi exclusiv pacienţi provenind din familii aristrocratice sau din familii cu un venit corespunzător. Un asemenea amănunt recomandă de la sine o instituţie. Doctorii discreţi, la adăpostul secretului profesional, dau amabil din cap. Nu pot dezvălui numele pacienţilor, dar sunt convinşi că informaţii despre prezenţa acestora (unii dintre ei persoane publice, binecunoscute) au depăşit demult zidurile institutului, confirmându-i şi întărindu-i renumele.

Popasu şi Chibici îşi iau rămas-bun. Eminescu, supărat că-l lasă acolo, nu le răspunde. Îi roagă din priviri (cu lacrimi lăuntrice, fierbinţi) să intervină. Dar cei doi compatrioţi au ajuns deja la uşă, îşi strâng mâinile (Popasu cu Leidesdorf, Obersteiner cu Chibici şi invers). Atunci, poetul (profitând de neatenţia acestora), se repede, în sfârşit, la gazetă, o mototoleşte şi, cu gesturi iuţi, o vâră în gură. Chibici aleargă la el, încearcă să-l liniştească, străduindu-se cu greu să smulgă gazeta dintre dinţii poetului. Îl ajută şi Popasu, care-l imobilizează cu mâinile

la spate. Între timp, în încăpere, îşi fac apariţia doi infirmieri. Pacientul e predat în mâinile acestora cu instrucţiuni precise din partea doctorului. O bucată de hârtie din gazetă s-a lipit de cerul gurii poetului. Gustul cernelii îl ameţeşte. Întrevede, ca prin vis, încăperea redacţiei din strada Regală şi colţul de masă unde obişnuia să facă corecturile înainte ca băiatul să alerge în tipografie cu manuscriptul. În semi-obscuritatea şi fumul gros din încăpere se aude o voce. E vocea lui Caragiale care tocmai îl lămureşte pe Slavici că, înainte de pronumele *care* se pune virgulă, iar înainte de *ce* nu se pune decât fiind subordonata dreaptă. Poetul ascultă atent explicaţiile dramaturgului (responsabil cu sintaxa), pregătit să sară atunci când acesta ar face vreo greşeală. Dar Caragiale nu greşeşte. E prea deştept. Unul ca el nu greşeşte. Suntem cum am fost şi teamă mi-e ca nu cumva tot aşa să şi rămânem.

Delirien, verschiedenartige Halluzinationen, Schlaflosigkeit, aggressives Benehmen, Vocificationen. În sanatoriul doctorului Souzo (aufgenommen?) a fost tratat cu Vesicatoren, băi reci, cloral, morfină, iodură de potasiu. Starea i s-a mai ameliorat, persistând doar delirul. Sfânt delir! Es besserte sich nach und nach die heftige Aufregung, doch blieben die Delirien fortwährend.

Lumea nu este un vis! Păcat! Dacă ar fi un vis, am putea să coordonăm şirul fenomenelor temporale aşa cum am vrea noi. Adică să călătorim în trecut. De exemplu, să trăiesc în epoca lui Alexandru cel Bun. Să mă pierd în infinitatea sufletului meu până în acea fază a *emanaţiunii* care se numeşte epoca lui Alexandru cel Bun. Teoria ecuaţiunii universale: Cei trei termeni sunt pururea timp (t), spaţiu (s), cauzalitate sau mişcare (m) prin urmare toate formulele aceste [între nouri şi-ntre mare/ zboară păsări călătoare] vor fi t+s+m=t+s+m sau mai bine xt+xs+m=t+xs+xm. Orice accelerare de mişcare scade în timp, sporeşte spaţiul. Când unul din termeni creşte,

celălalt scade în mod proporţional. Câteşitrei sunt într-o eternă ecuaţiune. Ecuaţiunea universală. Robert Mayer. Tyndall. Fizician englez. *Head a mode of motion*. Delir! Eu sunt Barbu Lăutarul....

Status und Decursus der Krankheit: [2 November 1883] Dezorientat la maxim, vorbeşte şi cântă incontinuu. Denumeşte diferite persoane tot cu aceleaşi nume: Regele Norvegiei, Regele Iudeilor, Heinrich Heine, Împăratul Chinei ş.a.m.d.. Din ce în ce mai nervos. Bate în uşi. Gelegentlich aufgeregter, schlägt an die Thüre.

Mi-e foame! Daţi-mi să mănânc! Pentru Dumnezeu, daţi-mi ceva de mâncare! Zău că mi-e foame! Unde e lista de meniu? Chelnerul i-o întinde. Poetul, aruncându-şi din când în când privirea peste listă, îi explică băiatului ce să-i aducă. Acesta, conştiincios, îşi notează totul pe o fiţuică. Stă la masă în birtul lui Enache (lângă Ministerul de Interne). Ieşise singur de la redacţie, din Calea Victoriei şi, fiindcă nu mâncase nimic toată ziua, intrase la Enache. Îi lăsase pe membrii adunării generale a clubului conservator (care-şi aveau sediul în aceeaşi clădire cu redacţia) discutând aprins (încins) asupra noului program al partidului referitor la reorganizarea acestuia şi la introducerea de noi statute. Noul program, propus de Juna dreaptă (Carp, Maiorescu, Th. Rosetti etc.), stârnise vii discuţii în tabăra veche a belferilor. Ecoul polemicilor se auzise până în redacţie. Din câte îşi dăduse seama Eminescu, fruntaşii din generaţia de la 1857 (care nu mai erau în ton cu noile timpuri) se împotriveau schimbărilor propuse de mai tinerii junimişti. Eminescu era conştient că, în acea seară, odată cu soarta partidului, se va decide şi soarta lui. Era o noapte frumoasă de noiembrie (stele umezi tremurând pe boltă, noapte albă cu lună etc.). Şi un frig îngrozitor.

După plecarea chelnerului, începu să râdă. Un amic, de la o altă masă, se apropie de gazetarul de la *Timpul*. Îl întreabă de ce râde cu atâta poftă. Poetul îl invită să şadă

şi îi explică cauza veseliei subite. Când am fost la via lui Creangă, de lângă Iaşi (ochii îi râd, faţa i se luminează), când am fost la via lui Creangă, ce crezi că ne-a adus la dulceaţă? Apă rece, domnule Eminescu! Nu aşa se obişnuieşte? Poetul râde. Râde cu mare poftă. Apă rece? Nici vorbă, domnule! Ne-a adus o oală cu vin! Ha! ha! ha! Şi s-a pornit pe un râs de nu se mai putea opri. O oală cu vin! Ha! ha! ha! Chelner! Chelner! Aştept consumaţia! Unde eşti? Bate în uşi. Mi-e foame! Şi o oală cu vin! Viiiiin! Şi, apoi, mă călugăresc2.

După atâta tratament (*care, fie vorba între noi, nu constă decât în mâncare puţină, proastă şi în reclusiune*), atunci când te trezeşti, când organele încep din nou să funcţioneze normal (aparatul digestiv) şi să se pună în mişcare, e nevoie de hrană. De cât mai multă mâncare. Chelner, nu vii odată? Ăsta e semn bun, nu? Herr Doktor? Că am poftă de mâncare. M-am îngrăşat şapte kilograme. Asta e semn bun, semn că boala intelectuală mi-a trecut şi că mintea începe din nou să funcţioneze. Ca un ceasornic. Când îi întorci cheiţa, desigur. Altfel, nu! Stă pe loc. Devin melancolic şi de tot liniştit.

Despre ce doriţi să discutăm, domnule Eminescu, îl întreabă politicos doctorul. Despre limba română, bineînţeles. Un fagure de miere, nu alta! Ştiaţi, domnule doctor şi consilier aulic, că limba română e cea mai veche din Europa? Nu ştiam, domnule Eminescu. Cum aşa? Limba română e urmaşa celei dacice, care a fost cea mai veche, de aceea limba română e astăzi cea mai veche. Formidabil, domnule Eminescu. Mi-am dorit să învăţ albaneza. De ce, domnule Eminescu? Toate limbile, Herr doktor, câte se vorbesc astăzi în Europa păstrează o seamă de însuşiri filologice, care nefiind nici de origine greacă, nici romană, nici slavă, nu pot să fi ieşit din senin, ci trebuie să fi fost proprii unui popor care a dispărut acum, trebuie să corespunză c-o realitate etnică care-a existat în trecut…. Numai în limba albaneză ele par a fi cu totul

originare şi, fiindcă această limbă este totodată cea mai veche din peninsulă, putem trage concluziunea îndreptăţită… putem trage concluziunea îndreptăţită… putem trage concluziunea îndreptăţită, că, că, ce spuneam? ă, ă, că limba română care e urmaşa celei dacice, care a fost cea mai veche (înrudită cu albaneza), de aceea limba română, un fagure de miere, nu alta, limba română e astăzi cea mai veche (vezi mai sus). Multe puncte de atingere sunt între limba albaneză şi cea română. De exemplu, fecunditatea de diftongi (Doppelante). Ha! ha! ha! Fecunditatea de diftongi! Nu-i aşa, domnule doctor, că mă descurc binişor? Că mă pot întoarce în ţară! La masa mea. La limba mea (care e cea mai veche din Europa, se înţelege!). Limba română! Un fagure de miere, cum altfel? Mi se topeşte pe limbă. Nu-i aşa că mă pot întoarce la cărţile mele, la hârtiile mele, domnule consilier aulic? La masa mea. Să dorm şi să visez cu capul pe masă, la malul mării.

1. În ultimele luni, Eminescu, a devenit tot mai sumbru, cu nervii de tot aprinşi din pricina hărţuielilor din redacţia *Timpulu*i. Era într-un fel înfuriat de mizerie, de lipsa banilor, ascunzându-se ca un melc în casa lui, ca un urs în bârlog… Nu avea nici un prieten cu care să-şi împartă clipele astea rele. Pe deasupra, se certase şi cu Veronica. Sursa: Ciobanul

2. Avea o adevărată obsesie cu călugăria. Îmi propunea şi mie să mă călugăresc, el să demisioneze de la *Timpul*, eu de la *Românul* şi să ne retragem într-o chilie fiindcă, spunea el, nu suntem făcuţi să trăim între lupi. La mănăstire să scriem amândoi letopiseţi în care să consemnăm tot ce îndură nenorocitul neam românesc din partea străinilor, pentru ca să se ştie cât amar a suferit românul cât a trăit pe acest pământ. Nu putea să-i sufere pe liberali, pe C.A. Rosetti şi pe burghezi (toate lepădăturile Orientului), pe cei străini de neam. Îi iubea numai pe boieri şi pe ţărani, adevăraţii români. Dacă

dragostea de neam e considerată *reacţionară*, atunci, da, Eminescu a fost *reacţionar*. Sursa: Arbore

4, Îl trezeşte din visare mirosul puternic al cafelei negre Mocca fierbând în maşina de spirt. Sau soarele. Afară se înseninase. Plouase? Când? Astăzi? Ieri? *Ewig ist nur das Immerdaseiende*. Să iasă între oameni. Nu are astâmpăr şi, după câteva înghiţituri de cafea, luate în pripă (care îl frig pe limbă), studentul îşi pune haina şi iese din casă. Se grăbeşte ca şi cum treburi urgente îl reclamă undeva anume. Habar nu are cât e ceasul. Tot ce ştie este că *trebuie* să se întâlnească cu Slavici şi să reia firul discuţiei întrerupte în seara precedentă din cauza grabei şirianului de a se prezenta la cazarmă (în gardă se nimerise un sergent al dracului care consemna în raport fiecare minut de întârziere a cătanelor).

Ajuns în faţa cazărmii Francisc Josif I (Franz Josef Kazerne), a treia clădire de la Universitate, neştiind prea bine ce să facă (era încă devreme după orologiul Gării), studentul începu să se plimbe în sus şi în jos pe cheiul canalului. În curtea cazărmii, din preajma depozitului de muniţii, cătanele din regimentul Ramming efectuau instrucţia militară (*Halb links*, *Halb rechts*). Slavici (care execută distrat dreapta şi stânga după cum răcneşte caporalul) sesiză imediat apariţia tânărului său prieten şi, prin drugii de fier ai gardului despărţitor, îl urmăreşte cu privirile ori de câte ori (în cursul exerciţiului) se întâmplă să fie cu faţa către direcţia intrării principale. Eminescu, plimbându-se, dă impresia că ar conversa aprins cu cineva nevăzut. Măsoară strada cu paşi mari şi rari. Din când în când se opreşte, plecându-şi capul spre stânga, apoi, jucându-se cu buza de jos pe care o strânge între vârfurile degetelor, îşi fixează privirile asupra unui lucru fără însemnătate (o piatră din caldarâm, o frunză, un ziar mototolit etc.) dând impresia (unui posibil observator) că respectivul obiect ar fi devenit ţinta unor preocupări de o

însemnătate absolută pentru acel privitor. În realitate, mintea poetului argumentează, explică, dezbate, combate. Lumea adevărată nu e aşa cum o vedem noi!

Slavici din Şiria face ochi mari, minunându-se. Cum adică, lumea adevărată nu e aşa cum o vedem noi?! Gimnaziul maghiar din Arad (unde am petrecut şase ani), Timişoara (doi ani, căznindu-mă cu germana) şi, apoi, Facultatea de Drept de la Pesta, spitalul Rokus unde am zăcut şaisprezece zile (şi am văzut murind oameni), în sfârşit, Viena, regimentul slovăcesc unde îmi fac cătănia, alături de italieni şi sârbi din Dalmaţia (dalmatini), sârbi din Croaţia, cehi din Cehia şi din Slovacia, slovaci din Ungaria etc., exerciţiile militare, cehii Bezdek şi Bilca, cursurile de la Universitate, cantina, somnul şi cursurile de economie cu Lorenz Stein, dreptul cu Glaser, chiar şi anatomia, profesorul Hyrtl, cel cu oasele craniului, fiziologia cu Brücke, caporalul *Halb links*, *Halb recht*, caporalul care împarte bucatele, căpitanul sârb etc. Toate astea nu sunt aşa cum le văd eu, Ioan Slavici din Şiria? Şi de ce?

Cum adică lumea adevărată (lumea prin care am trecut) nu e aşa cum o văd eu? Şiria natală (cel mai mare şi mai de frunte dintre satele din Podgorie), tata-bătrân (Mihai Fercu, om cu stare şi cărturar), tatăl meu blajin, mama căreia şi tata îi ştie de frică, soră-mea, casa noastră şi peste drum casa feldşerului Moldoványi (un armean însurat cu sora medicului italian), casele grofiţei Königseg, târgul săptămânal de miercurea, Cumlăuşul unde vreau să mă întorc după ce termin cu cătănia şi să devin „principal“ (notar) – idealul meu de viaţă tihnită. Toate astea nu sunt aşa cum le văd eu, Ioan Slavici din Şiria? Şi Apostolul, Alexandria, Isopia, Corvin (pronunţat ungureşte), Zápolya, Bátory, Bethlen, Rákóczi, Thökölyi, poeziile lui Petőfi (*Talpra magyar: hiy a haza!*), Eötvös, Vörösmarty (*Csongor, Tünde* etc.), Kisfalaudy etc.?

Ce??? Mă, ungure! Tu de Mircea cel Bătrân, de

Alexandru cel Bun, de Ştefan cel Mare, de Muşatini şi de Basarabi, tu de ăştia n-ai auzit? Nu, dar m-am întâlnit în câteva rânduri cu Avram Iancu, când am făcut călătoria la Hălmagiu şi de acolo la Vaţa, la Baia-de-Criş şi la Brad. Am urcat pe muntele Găina şi l-am auzit pe Avram Iancu cântând din fluierul lui. Avram Iancu? Hmm. Bine, bine, dar de Neculce? De Miron Costin? De Bolintineanu? Cârlova? De Aron Pumnul? Slavici nedumerit (neînţelegând). Nu! Aron Pumnul? Cine e? Cum nu ştii? Un mare cărturar este Aron Pumnul! (îi silabiseşte numele rar). L-am plâns la mormânt, şi cu lacrimi şi cu versuri. *Îmbracă-te în doliu, frumoasă Bucovină*! Fostul sufleor îşi scutură pletele negre pregătindu-se să recite, dar brusc renunţă. Aron Pumnul a compus *Lepturarul Românesc*, tipărit chiar aici la Viena, n-ai auzit? Nu! La noi, în Ungaria, unele cărţi româneşti sunt cenzurate. Există o lege care… Şi în româneşte, n-ai citit, mă, şirianule? Oh, ba da. Am citit *Apostolul*, în biserică (tata-bătrân mă privea mândru de la locul lui de cinste, de lângă strana din dreapta). Era lucru mare când se dădea voie şcolarilor să citească în biserică *Apostolul*. Toate rubedeniile veneau să ne vadă. Se umplea biserica de lume. Când a venit în vizită canonică episcopul Aradului, pe mine, în compensaţie că la slujba mare nu m-au ales să citesc *Apostolul*, m-au pus să recit o oraţie. În româneşte, bineînţeles. Cu glas tare, răspicat (după indicaţiile învăţătorului). Episcopul mi-a dat binecuvântarea arhierească şi m-a făcut *citeţ*. E ceva, nu? Să fii citeţ! Visul meu (şi-al lui tată-bătrân) era să ajung diacon, apoi, preot. Am cântat şi în corul bisericesc. I-am cântat episcopului *Pre arhiereul nostru*. Acum visul meu e să ajung *principal* sau notar comunal.

Asta-i tot ce ai citit în română, Ioan Slavici din Şiria? *Apostolul*? *Ceaslovul*? Nu! Am mai citit şi *Călindarul*, *Isopia*, *Leonat*, *Arghir şi Elena*, *Alexandria*. Cărţile româneşti le aduceau vostinarii care veneau călare, de la Sibiu, cu desagii plini. Le-am citit pe toate. Cunosc şi

Gramatica româno-maghiară de Moise Bota, prima carte tipărită cu litere pe care am văzut-o. Iar *Mugurul*, o colecţie de mari opere (de Iulian Grozescu, Iosif Gallu, M.N. Stănescu etc.) am citit-o din scoarţă-n scoarţă. Şi altceva, şirianule? Ă, ă… un văr al mamei, Sigismund Borlea, mi-a adus o istorie a Romei, o biblie ilustrată şi câteva fascicule de Papiu Ilarian. Atât? Păi, cam atât… Dar, cunosc foarte bine istoria Ungariei şi literatura maghiară despre care discutam la serbările date de bătrâna doamnă Bohuş (născută Szugyányi), la castelul din Şiria. Fiul ei mai mic, Vladislau (care a umblat prin ţări străine, în Egipet şi Asia Mică), luase în căsătorie pe fiica lui Görgey, o fată de toată frumuseţea, şi petrecerile se ţineau lanţ la castel. Alături de alţi tineri, mă invitau şi pe mine. *Ió fiu, kár hogy oláh!* Bun băiat, păcat că-i român!, ziceau ei despre mine. Ca să vorbesc despre literatura română, crezi că mă invitau? Nu. Sunt eu mai plăpând, dar călăresc bine (cunosc pusta) şi nu mă dau în lături de la vânătoare. Mă descurc binişor la cărţi şi la biliard, şi, dacă trebuie, la serate, ştiu să dansez şi *valţuri*. Cât despre fete, cum încep să le recit din Petőfi, cum mă ascultă cu toatele, cu ochi mari, ca răpite.

Ce?! Te duci la petreceri ungureşti, mă şirianule? Reciţi din Petőfi? Scrii în ungureşte şi te căzneşti să-mi traduci în româneşte. Tu eşti român, nu ungur! Aşa mă ceartă şi mama, *să nu mă înstrăinez* (tot umblând pe la şcoli străine şi însoţindu-mă cu unguri bunguri)! Ea este de părere că omul să-şi petreacă viaţa cu cei de seama lui (românii cu românii, ungurii cu ungurii, domnii cu domnii, înstăriţii cu înstăriţii, săracii cu săracii, creştinii cu creştinii) şi, dacă se poate, să nu se depărteze de la cuib (din Şiria natală)! Avea dreptate, maică-ta! Eşti român, să nu uiţi! Ţine-te cu românii! Te tragi dintr-un neam însemnat şi habar nu ai!, îi explică cu însufleţire poetul. Avem un trecut măreţ (Decebal, Traian, Dochia, Muşatinii, ca să nu mai pomenesc de Ştefan) şi un viitor luminos! Îl

văd prin seculi (viitorul)! Doar prezentul mă scârbeşte! Oamenii sunt stricaţi până-n măduva oaselor şi teamă mi-e ca de la *pătura superpusă* (mărul putred), să nu se strice şi fondul bun al neamului nostru (restul merelor). În zilele noastre, cei mai mulţi sunt stricaţi, iar stricăciunea se va întinde mereu câtă vreme nu va fi băgat cineva spaima-n oameni cu un bici cu pleasna de foc!

Slavici îndrăzneşte: Eu cred că toţi oamenii sunt buni (românii, ungurii, sergentul din gardă, caporalul care împarte bucatele, fiindcă mă lasă să-mi aleg bucata de carne care-mi place, chiar şi căpitanul sârb, negru la suflet, cehii, despre care toţi zic că sunt intoleranţi şi făţarnici şi nu te iartă dacă le stai în cale sau i-ai jignit etc.). Toţi oamenii sunt buni şi vrednici de a fi iubiţi. Deşi nu l-a citit încă pe Rousseau sau pe Fontenelle (cel cu teoria fericirilor mărunte), Slavici (fecior de oameni cu stare din Şiria) argumentează în româneasca (şirieneasca) lui învăţată din copilărie că omul nu e rău de la natură şi că o bucată de carne (mai ales când eşti tânăr şi istovit de manevre) te poate face fericit! Greşit!, izbucneşte poetul. Dar mi-e greu să te luminez, şirianule, fiindcă n-ai citit îndestul ca să mă poţi înţelege. Petőfi, Eötvös, Vörösmarty, Kisfa-nu-mai-ştiu-cum nu e puţin, dar nici mult nu e, să ne înţelegem! Trebuie să citeşti! În româneşte, franţuzeşte, germană! Să ieşi din lumea măruntă a Şiriei tale. Să înţelegi mai multe ca orice notar din Cumlăuş. Omul nu e rău de la natură! (exclamă ironic poetul, maimuţărindu-şi prietenul). Dar ştii tu ce va să zică *natură*? Sau *rău*? Cunoşti tu sâmburele adevărat al *răului* ca să spui că omul nu e rău? Ai citit câte ceva din *Evanghelii*, ei şi?! Cunoşti cele opt glasuri învăţate de la cantorul Nică Şontorogul şi cânţi în strană! Ce să spun! Religia e pentru cei mărginiţi şi pentru cei comozi! Le oferă repaos! Repaosul şi tihna minţii! Nu te lăsa amăgit de ceea ce vezi (monarhie, împărat, clase dominante, privilegii, politică, religie, stat).

Lumea adevărată nu e cum o vedem noi! Lumea-i

umbra unui nor şi visul unui dormind. Totul în această lume e *per speculum in aenigmate*. Dacă încerci să cunoşti lumea prin intermediul simţurilor (ce vezi, ce auzi, ce atingi etc.) nu vei izbuti decât aproximativ, fiindcă ceea ce cunoaştem astfel nu este realitatea în existenţa ei obiectivă, ci *aparenţa* acesteia, adică felul în care, condiţionat de intelect, mijloacele noastre limitate ne-o fac cunoscută. În felul acesta şi o râmă *cunoaşte*. Lumea nu este decât propria mea reprezentare sau reprezentarea unei râme. *Die Welt ist meine Vorstellung*. Dacă suntem mai inteligenţi decât o râmă şi graţie formelor intuiţiei de care dispune spiritul nostru (spaţiu, timp) şi a intelectului prin care stabilim o anumită ordine categorială în fenomene, asta tot nu înseamnă mare lucru fiindcă, oricât de profundă ar fi cunoaşterea noastră despre relaţiile complexe de timp, de spaţiu sau de cauzalitate, între obiectul de cunoscut (râma, de exemplu) şi subiectul cunoscător nu există nicio diferenţă de esenţă. Ceea ce ne diferenţiază este, să zicem, cunoaşterea *noţională* sau acea însuşire a omului de a utiliza categoriile sau formele specifice ale gândirii, dar, în raport cu eternitatea, atât omul, cât şi râma aparţin aceleiaşi ordini comune, lumii fenomenale. Adevărata realitate este, după cum ne încredinţează Kant, inaccesibilă oricărei cunoaşteri omeneşti. Să fim oare condamnaţi la ignoranţă şi, moţăind în zarea simţurilor, să bâjbâim înlăuntrul zidurilor gândirii fără să ajungem vreodată să cunoaştem în mod nemijlocit esenţa lucrurilor? Cum să ieşim totuşi din cercul strâmt al minţii şi cunoaşterii omeneşti?, asta-i întrebarea!, izbucneşte poetul, fixându-şi cu ochi lucitori interlocutorul. Trecutul? Viitorul? Etern prezentul? Care-i relaţia dintre ele? Să fie Arhaeus? Omul cel veşnic? Slavici tace (el, personal, nu ar dori să iasă din acel *cerc,* orice va fi însemnând acesta: anul 1870, Viena, cazarma, împăratul, creiţarii împărăteşti, studiile de drept şi, în viitor, o meserie practică, avocatura, mamă? sau o funcţie de notar

principal într-un sat bogat ca şi Cumlăuşul).

Metafizica nu e făcută pentru capete de rând! conchide poetul. Şi nici pentru notari sau solgăbirăi. Slavici se ruşinează de uniforma sa de cătană (cap de rând). Da, prietenul lui are dreptate. Metafizica nu e pentru cătanele împărăteşti. Dar poetul nu se dă bătut. Şi totuşi, nu poţi să rămâi mărginit. Trebuie să citeşti! Insistă el. Eminescu se înflăcărează, indicând lectura marilor filosofi şi înţelepţi. Dar când?! Am examen la facultate şi, apoi, cu milităria asta…, protestează slab şirianul. O să-ţi treci mai uşor examenul dacă faci cum îţi spun eu!, stăruie cu însufleţire poetul. E plină lumea de papagali care învaţă papagaliceşte!

Cătana Slavici îl observă prin drugii de fier ai gardului de la cazarmă: *Halb links!* Răcneşte caporalul! *Nein!* Iar a greşit! *Halb rechts*. Să începi cu Schopenhauer, se entuziasmează studentul la filosofie! Îi lăsăm pe Kant, pe Fichte, pe Spinoza. Începem cu Schopenhauer (*Über die vierfache Wurzel des Satzes vom zureichenden Grunde*), Confucius, Buddha, apoi cu *Dialoagele* lui Platon. *Nenorocirea cea mare a vieţii e să fii mărginit, să nu vezi cu ochii tăi, să ştii puţine, să înţelegi rău, să judeci strâmb, să umbli orbecăind prin o lume pentru tine pustie şi să fii nevoit a căuta afară din tine compensaţiuni pentru munca grea a supravieţuirii.* Ce treabă are viitorul notar din Cumlăuş cu Schopenhauer (se întreabă în sinea lui Slavici), dar, observând înflăcărarea tânărului său prieten şi focul aprins din privirea lui, tace, abţinându-se de la comentarii. Eminescu are principii extrem de ferme în privinţa studiului şi a culturii, încât nici cel mai înverşunat sau inteligent adversar nu s-ar încumeta să-i combată solidele argumente. În fond, în comparaţie cu acel instruit bucovinean (cum se recomanda) sau turc (cum îi zicea glumind Slavici din cauza pletelor negre şi a tenului smolit) cine era el, şirianul? Abia dacă vorbea româneşte (mai degrabă *şirieneşte* decât româneşte), nici nemţeasca

lui nu era prea bună. Se putea mândri că vorbeşte ungureşte (şi cam atât). Sau că se căznea să traducă în româneşte ceeea ce scria (gândea) în ungureşte. Eminescu avea dreptate: nu e puţin, dar nici mult nu e.

Lumea nu e aşa cum o vedem noi!, susţine poetul. În înfăţişarea ei adevărată, în semnificaţia ei reală, lumea ne apare ca atare numai atunci când intelectul, eliberat de voinţa de a trăi (ceea ce e contrar naturii sale prin născare), izbuteşte totuşi să se ridice deasupra lumii fenomenale a iluziilor, intuind esenţa adevărată a lucrurilor. Adică cum?! Adică tu, cătană imperială, deşi participi *fiziceşte* la exerciţiile militare (*Halb links*, *Halb rechts*), să reuşeşti *spiritualiceşte* să te înalţi din curtea cazărmii şi să priveşti în jos, indiferent şi rece, să priveşti înspre tine şi camarazii tăi, eliberat de voinţa egoistă şi de individualitatea fenomenală şi să contempli lumea în esenţa ei, nu ca o creaţie a conştiinţei (uniformă, caporal, căpitan, *Halb links*, *Halb rechts*), ci în mod independent, s-o intuieşti, adică, în realitatea ei ultimă, *obiectivă*, eternă. Această lume o vede şi o cunoaşte Arhaeus. Sau Geniul. E aproape imposibil a cunoaşte în acest fel lumea!, protestează cătana. Imposibil pentru oamenii de rând şi pentru râme! Eu nu sunt Arhaeus! Nici Geniu. Declară uşor iritat Slavici. Dar poetul nu-l aude. Geniul, explică Eminescu înflăcărat, izbuteşte să se elibereze de instinctul vieţii în care ne ţine prizonieri voinţa de a trăi şi, renunţând la reprezentările obiectelor şi ale întâmplărilor lumii, să se ridice spre un plan superior al ideilor, de unde contemplă cu maximă detaşare şi înţelepciune (*Besonnenheit*) lumea. Prin artă şi contemplaţie geniul izbuteşte să se elibereze de voinţa de a trăi.

Când Eminescu îi vorbeşte astfel, până şi cea mai dificilă învăţătură (împătrita legătură a raţiunii suficiente) i se pare şirianului simplă. Bucovineanul are darul de a lumina lucrurile cele mai dificile, făcându-le pe înţelesul tuturor. Schopenhauer, Spinoza, Confucius, Platon devin

brusc o lume în faţa căreia, alături de învăţatul său prieten, şirianul îşi pierde sfiala şi groaza de a nu o putea pricepe. Citesc împreună Schopenhauer apoi, în franţuzeşte, traducerea *Dialoagelor* lui Platon, *L'Orient pittoresque* (despre budism şi confucianism). Cu capul plin de apriori şi aposteriori, de empirism şi transcendentalism, de imperativul categoric, de Eul lui Fichte, de sufletul platonic, Slavici a intrat şi în sala de disecţii, căutând, cercetând, încercând să se dumirească asupra tainelor vieţii şi naturii lucrurilor. Încetul cu încetul, lumea din jur devine tot mai largă (în revers, cărţile sfinte rămân nedeschise, Şiria se micşorează, Cumlăuşul rămâne în urmă, Viena asemenea, stagiul militar, cina la cazarmă, disciplina din dormitor, apropiatele examene). În timp ce toate acestea se îngustează, orizonturile cunoaşterii, revelate de Eminescu, se deschid în faţă, nemărginit. Până unde? Se întreba feciorul de oameni cu bună stare din Şiria. Şi pe care drum să apuc? Între cei doi studenţi era o mare deosebire şi Slavici o ştia bine.

Halb links, *Halb rechts!* Pe loc repaos! Liber! Trăiască Împăratul! Răsunară în aer glasurile cătanelor istovite de exerciţii. Slavici se grăbi să iasă din curtea cazărmii. Se îndreptă cu paşi mari înspre prietenul care-l aştepta în stradă. Îl găsi pierdut în gânduri, uşor îndoit de spate, cu capul între umeri şi cu mâinile afundate adânc în buzunare. Părea cu totul căzut înlăuntrul lui (cu mâini cu tot, cu cap, cu umeri, cu trup, cu totul) sau într-un abis (totuna). Cătana se sfii să-l întrerupă. Apoi, după un timp, îi atinse umărul. Poetul tresări. Avea aerul cuiva care abia s-a trezit dintr-un somn cu multe şi nelămurite vise. Zâmbi recunoscându-l pe Slavici. Se scutură brusc de amintirile neguroase ale visurilor care-i tulburaseră până atunci sufletul. Îşi luă prietenul după umeri. Să mergem, şirianule!, izbucni el vesel. Avem de pus la cale un Congres! M-am gândit mult. Trebuie să facem un Congres! Un ce?? Un Congres, rosti calm poetul. Unde? Cum unde?

La Putna! La mormântul lui Ştefan. Acum e momentul.

5, Dar anul 1870

s-a dovedit a nu fi un moment tocmai potrivit pentru serbări naţionale şi adunări populare. A fost un an mult prea agitat (din toate punctele de vedere). Franţa şi Prusia erau în plin război. Armata mareşalului Helmuth von Moltke obţinea victorii la Wissenbourg, Wörth şi Spickeren. Generalul francez Mac Mahon capitula ruşinos la Sedan. Napoleon al III-lea cădea în captivitate. Dar asta nu e tot. În septembrie, Parisul se răscula, proclamând cea de-a III-a Republică. În replică, trupele germane asediau Parisul. În 27 octombrie avea loc capitularea de la Metz. Europa, de la un capăt la altul, fierbea în clocot. Îndărătul aparenţei de calm diplomatic şi rezervă tactică, Germania, triumfătoare, se consolida (financiar, militar, strategic). Reich-ul se întărea, devenind o mare putere.

Ecoul luptelor pe baricade şi mirosul prafului de puşcă revoluţionar ajungea şi în Principate. Astfel, înflăcărat de idealurile revoluţionare care tulburau Europa (în special, Franţa), Alexandru Candiano-Popescu declanşa o mişcare antidinastică, proclamând în 20 august, pentru o zi, Republica de la Ploieşti. Mişcarea era reprimată de Batalionul de vânători din Bucureşti, aflat sub comanda maiorului August Gorjan. În entuziasmul general, autorii morali ai mişcării (N. Golescu şi Ion C. Brătianu) vor fi achitaţi de Curtea de juri de la Târgovişte.

În plan ştiinţific, chimistul rus Mendeleev descoperea legea periodicităţii elementelor, creând sistemul periodic. Schliemann era pe urmele descoperirii Troiei antice. Divorţase de prima soţie, recăsătorindu-se cu fata de 18 ani a unui grec. Inspirat de frumuseţea tinerei soţii, înainta încet, dar sigur, către Troia antică, cetatea cea atât de mult râvnită de greci şi, măiestrit, cântată, apoi, de Homer. Maxwell definea teoria ondulatorie a luminii, iar Vogel măsura nici mai mult nici mai puţin decât viteza de rotaţie

a Soarelui, bazându-se pe efectul Döppler-Fizeau.

Eminescu (aflat la Viena), parcurgea cu mare interes titlurile jurnalelor, urmărind mersul precipitat al evenimentelor. *Neue Freie Presse*. Trupele germane asediază Parisul! *Journal des Débats*. Parizienii rezistă eroic pe baricade. S-au refugiat pe colina din Montmartre. Schliemann, fără să-i pese prea mult de cursul evenimentelor politice, se găseşte tot mai aproape de împlinirea marelui vis al arheologilor: descoperirea Troiei. Maxwell defineşte teoria ondulatorie a luminii şi Vogel măsoară viteza de rotaţie a Soarelui. Şi Soarele se-nvârte (în jurul axei sale)! O victorie cam tardivă şi inutilă pentru Inchiziţie. Aşa! Şi noi, noi românii ce facem? Republică de o zi, la Ploieşti! Ce-o mai fi şi asta? Să ne deşteptăm! Europa fierbe. Şi noi? Acum e momentul să privim în jurul nostru. Unde? Cum unde? Înspre fraţii noştri români din Ungaria, Bucovina şi Banat! Cuprins de beţia ideilor care-i vin într-o năvală ameţitoare, studentul îşi schiţează pe o foaie de hârtie un viitor articol. *În unire e tărie*. Apoi, încă două: *Să facem un congres* şi *Echilibrul*. Le publică (pe rând) în *Federaţiunea* din Pesta, cu pseudonimul Varro. Aceste articole atrag imediat atenţia autorităţilor de la Pesta. Se ivesc încurcături. Redactorului Ion Poruţiu i se intentează proces de presă, dar acesta nu divulgă numele colaboratorului care semnase cu pseudonimul Varro. Tânărul student, însă, nu poate admite ca un altul să fie judecat în locul său şi îşi dezvăluie singur identitatea. Poruţiu e achitat, urmând să se deschidă un nou proces împotriva lui Eminescu. Încetineala procedurilor judiciare, precum şi statutul de străin al studentului moldovean l-au ajutat să scape de consecinţele neplăcute care ar fi putut decurge de aici.

Încep să i se contureze (încă de pe acum) ideile legate de emanciparea românilor din Transilvania. Susţine implicarea totală în lupta pentru recunoaşterea drepturilor de egalitate a românilor cu restul naţiunilor din Imperiu,

atacând bazele principiilor constituţionale ale dualismului austro-ungar (*o ficţiune diplomatică*). Adică de ce ar fi ungurii mai presus decât românii pentru ca ei (ungurii) să obţină anumite privilegii politice (să fie consideraţi egali ai austriecilor) etc., iar românii nu? *Căci ce au aceşti oameni* [maghiarii] *ca să ne superiorize? Au ei ceva ce noi nu avem? Au ei limbă? Au ştiinţe? Au arti? Au legislaţiune? Au industrie? Au comerţ? — Ce au?* La finalul unei argumentări punctuale (în care poetul atacase virulent superioritatea arogantă a unei coterii politice minoritare maghiare ajunsă la putere) nu putea să se impună decât o singură şi irefutabilă concluzie: maghiarii nu au nimic în plus faţă de români, nimic care să le confere dreptul (superioritatea) de a guverna Ardealul singuri (*limbă, ştiinţe, arti, legislaţiune, industrie, comerţ*, nichts!). Pur şi simplu, mai practici, maghiarii profitaseră de conjunctura politică şi impuseseră pactul dualist ca pe o formă modernă de asuprire. Dualismul (şi austriecii ar trebui să-şi dea seama de asta) nu reprezenta decât o modalitate subtilă a ungurilor de dezbinare a monarhiei şi de subminare a înseşi puterii imperiale.

O monarhie habsburgică unitară, organizată ca o *confederaţiune de popoare care să rezolve după principiile tractatului de la Westfalia cestiunea pacinicei vieţuiri împreună* reprezenta un ideal politic prioritar pentru românii din Transilvania*. Toate naţiunile*, scrie Eminescu în articolul „Echilibru“, *trebuiesc aduse la valoarea lor proprie, şi când vom avea din ele factori reali, neiluzorii, atuncea se va putea continua cu înlesnire calculul cel mare şi secular ce se numeşte: istoria Austriei!* Unitatea Austriei este o raţiune care impune respect şi obligă: *Toate popoarele sunt setoase de viaţă proprie, şi numai din egala îndreptăţire a tuturor se va naşte echilibrul* (federaţiune). *Atunci numele „Austria“ va fi sinonim cu „pacea“*. Dar pentru recunoaşterea politică a românilor din Transilvania era nevoie de implicarea şi de susţinerea românilor din

toate provinciile româneşti (şi chiar a unor presiuni diplomatice la vârf). În ideea afirmării acestei cauze comune, studenţii de la Viena mizau pe marea sărbătoare de la Putna, dedicată împlinirii a patru sute de ani de la înfiinţarea mănăstirii de către marele domn Ştefan. Folosindu-se de ocazia sărbătorii, Societatea dorea organizarea unui Congres la care să participe delegaţii ale românilor din toate provinciile. Dar, din pricina izbucnirii Războiului franco-german (1870), întrunirea de la Putna n-a mai avut loc. Ideea serbării reveni în anul următor, deşi entuziasmul iniţial scăzu simţitor, mai ales din cauza faptului că bancherul din Braşov (Mureşanu) care păstrase banii Comitetului (5000 florini) îi pierduse la cărţi şi fugise în America. Pe de altă parte, deoarece situaţia politică era extrem de agitată, autorităţile imperiale interziseseră orice manifestare cu caracter politic.

Serbarea de la Putna avu loc în vara următoare, dar consecinţele de ordin politic, la care sperau membrii radicali ai societăţii sau partizanii ideii de autonomie, nu se produseseră. Sub supravegherea autorităţilor (reprezentate de căpitanul Renei), pregătirea serbării (sculptarea porticului festiv şi a arcurilor de triumf, înălţarea cuptoarelor pentru pâine, aducerea cetinii pentru decoraţiuni, lucrul la ghirlande şi lampioane, pregătirea cu seu topit şi fitile a paharelor de candele, descărcarea de provizii etc.) decurse fără incidente majore. Oaspeţii începuseră să sosească la mănăstire încă din 14 august, fie cu trăsuri (cei din ţinuturile învecinate), fie cu trenul până la Hadikfalva, iar de acolo cu căruţele tocmite de către organizatori de prin satele din împrejurimi.

Era pentru întâia oară când români din cele patru colţuri ale lumii se adunau la un loc ca să preamărească numele unui erou al neamului (Ştefan cel Mare). De Ştefan cel Mare ai auzit, mă şirianule? Acum da! Impresionant şi fără precedent trebuie să fi fost momentul culminant al serbării, dacă Slavici, rememorându-şi câteva decenii mai

târziu ceremonia, avea să recunoască că mulţi ochi (inclusiv ai lui, se poate presupune) s-au umplut de lacrimi când corul a intonat imnul:

Etern, Atotputernic, o Creator Sublime,
Tu dai lumii viaţă şi omului cuvânt,
În tine crede, speră întreaga românime:
Glorie Ţie-n ceruri, glorie pe pământ.

Emoţionant a fost şi momentul în care colonelul Boteanu, în mare ţinută, a păşit înainte şi a rostit o scurtă cuvântare. Apoi, îngenunchind, şi-a desprins centironul de aur şi l-a depus pe mormântul voievodului în numele oştirii române. Tuturor celor prezenţi li s-au furişat în ochi lacrimi1.

Serbarea a fost un succes (chiar dacă unii dintre fruntaşii bucovineni, ca să nu supere autorităţile, au absentat, chiar dacă nu fuseseră suficiente adăposturi pentru toată lumea, chiar dacă cuptoarele nu pridideau să coacă pâinea pentru oaspeţi, chiar dacă Kogălniceanu, la opoziţia reprezentantului guvernului austriac, n-a putut fi proclamat preşedintele adunării, chiar dacă, la final, nu mai existau bani la casierul Dan ca să se achite toate cheltuielile serbării etc.). A fost un succes şi totuşi au existat şi nemulţumiţi. Nu dintre cei invidioşi, care nu trebuie puşi la socoteală, ci chiar dintre patrioţii de bună credinţă. Radicalii. Atitudinea lui Slavici şi Eminescu, ca membri moderaţi, atrăsese dezaprobarea şi indignarea radicalilor care cereau pentru românii din Austria o autonomie politică imediată. Dar, din cauza reprezentantului austriac al guvernului (căpitanul Renei), Slavici, în calitate de preşedinte al comitetului de organizare, nu permisese ca frumoasa adunare să se transforme într-o manifestaţiune politică (neagreată de autorităţi). Toastă la masa festivă în cinstea Împăratului (după obicei). Ură prosperitate Monarhiei. Închină înspre căpitanul Renei. Evident, toate aceste lucruri îi nemulţumiră pe patrioţii radicali.

După serbare, în toamna aceluiaşi an, pasiunile politice reizbucniră cu violenţă, făcând ca studenţimea română din Viena să se scindeze în două tabere. Deşi organizarea serbării reprezentase un succes, membrii radicali ai Societăţii i-au acuzat pe Slavici şi pe Eminescu de o serie de lucruri: ba că Slavici s-ar fi autoproclamat preşedinte al comitetului de organizare fără ca să-l aleagă nimeni, ba că ar fi folosit 150 florini din banii serbării ca să-şi cumpere haine şi să-şi achite cheltuielile de deplasare la Putna, ba că, prin absenţa sa de la serbare, Alecsandri (bardul neamului) demonstrase că dezaprobă demersurile membrilor comitetului, ba că Slavici ar fi toastat pentru sănătatea Împăratului2, ba că Slavici ar fi fost agent al habsburgilor, iar Eminescu, cum altfel?!, fiind prieten cu Slavici, junimist şi cosmopolit, trebui să sufere toate consecinţele. Odată cu realegerea unui nou preşedinte al societăţii, în persoana lui Ioniţă Bumbac, forţat de cerbicia cu care acesta cerea îndepărtarea facţiunii *cosmopolite* din comitet, cum erau consideraţi, din cauza raporturilor cu *Convorbirile literare*, Eminescu şi Slavici, cei doi îşi dădură demisia. Intuiţiile lui Eminescu (amare, dar extrem de lucide) se confirmară încă o dată: *Nu există poporul român, ci numai putinţa de a-l închega*.

Notă: Din păcate, în perioada Primului Război Mondial s-au pierdut toate documentele societăţii „România jună". În ceea ce-l priveşte pe Eminescu, înainte de pierderea arhivei, domnul Grămadă a reuşit să identifice două chitanţe prin care acesta, în calitate de secretar, primea nişte bani de la casierul Societăţii. Nu se ştie ce va fi făcut cu aceşti bani (câţiva florini şi nişte firfirici).

1. Cel mai de seamă lucru pentru Eminescu era însă rezultatul moral al acestei serbări. El zicea că se va ridica simţul naţional, aproape adormit până atunci şi va lua un nou avânt, iar studenţii ce au sosit din toate părţile şi au făcut cunoştinţă şi legături de prietenie între dânşii vor

contribui la mărirea neamului lor în provinciile de unde se trag. Sursa: Teodor, consilier pe lângă Curtea de apel din Leov

2. Am supt oarecum cu laptele mamei şi simţământul de devotament faţă de Împăratul. Sursa: Autobiografie

6, Străinul care împarte rezerva din secţia de izolaţi cu Eminescu îşi petrece aproape tot timpul scriind la singura masă din încăpere. Acoperă pagini întregi (coli ministeriale, uşor îngălbenite) cu o scris mărunt, lăsând, în mod cu totul curios, un interval destul de mare între rânduri (de aproape încă un rând) în timp ce, între cuvinte, spaţiul e aproape insesizabil, formând un fel de scriitură continuă. De la oarecare distanţă (de sus), nu se vede decât o linie subţire, împodobită din când în când (în funcţie de caracteristicile grafice ale literelor) de beţigaşe ori picioruşe zvelte care te duc cu gândul (pe mine, cel puţin!) la te miri ce (o sârmă cu ghimpi bine întinsă? o sfoară cu noduri?). Pe Eminescu nu-l duce cu gândul la nimic. Dacă te uiţi însă de mai de sus (sau de la ceva depărtare), scrisul mărunt se topeşte, înghiţit parcă de undele inerte ale foii uşor îngălbenite. Cât despre instrumentul cu care străinul scrie, acesta (instrumentul), nimic altceva decât un creion grosolan ascuţit şi bont la celălalt capăt, i se pare lui Eminescu, cel mult, curios. Când termină de scris, colegul de cameră al poetului îşi reciteşte cu atenţie foile, după care le aşază minuţios într-un dosar. Dosarul îl ţine încuiat într-un dulăpior de fier de la căpătâiul patului, deasupra unui teanc de alte dosare, cam îngălbenite şi jerpelite. Tot acolo îşi ţine şi preţioasele creioane (instrumentele de scris) pe care, după trebuinţă, le ascute cu o lamă de bărbierit, a cărei ascunzătoare (ca să înşele vigilenţa îngrijitorilor) o schimbă constant. E maniac cu ordinea. I-a mărturisit poetului că îl cheamă Filipescu şi că *înainte* ar fi lucrat ca arhivar suprem la Siguranţa Statului. După război a rămas în cadrul secţiei

de evidenţă-arhivă a Direcţiei-Generale-a-Securităţii-Poporului-care-a-devenit-apoi-a-Statului (a zâmbit cu subînţeles). Eminescu n-a înţeles nimic.

Într-o zi, ca să se amuze, numitul Filipescu a încercat să folosească tocul cu peniţă al poetului şi să-l înmoaie în cerneală. După ce înmuia tocul în călimară şi, repezit, se pornea să scrie, stropii de cerneală, ce altceva?, se împrăştiau pe hârtie în mici insuliţe negre, formând întâmplătoare constelaţii de puncte. Aveam un prieten, mărturiseşte Eminescu serios, care scria numai cu pană de gâscă. Bune erau cele dintâi patru pene din fiecare aripă, dar, cele mai bune şi mai bune, zicea el (ascuţite şi despicate la vârf), erau cea de-a doua şi cea de-a treia pană. Poetul vorbeşte rar, atent la fiecare cuvânt, părând că spune (reproduce) un lucru învăţat pe de rost sau numai bine ştiut cândva. Când era şcolar, prietenul acela al meu, nu-i mai ţin minte numele (l-am uitat), îşi căuta singur pe imaş (unde erau gâşte) penele şi, apoi, le dădea învăţătorului. Acesta (învăţătorul) le tăia şi, oprindu-şi pentru sine pe cea mai bună, împărţea restul şcolarilor. Se pare că cea mai bună perioadă de umblat după pene de gâscă este sfârşitul primăverii. Atunci gâştele se scutură de bunăvoie de pene (de a doua şi de-a treia din aripă, negreşit). Şi Fichte (filosoful) a fost păzitor de gâşte în copilărie, ştiai? Nu! Filipescu nu ştia. Cu siguranţă era expert în penele de gâscă pentru scrisul filosofic, continuă poetul. Cât despre amicul meu, el s-a încăpăţânat să scrie numai cu pană, chiar dacă lumea, în jurul său, începuse să folosească peniţa. Un catâr, ce mai! Dar eu, unul, nu pot să scriu decât cu peniţă. Aşa am fost învăţat. Penele le folosesc la puşcă. Îmi place să trag cu puşca cu pene… ha, ha….! Pac! Pac!, face poetul, întinzând mâinile înainte ca pentru a trage cu puşca înspre o ţintă invizibilă. Pac!

Amicul acela al tău nu cumva era Slavici, domnule Eminescu?, îl întrerupse Filipescu. Poetul, nedumerit (lasă jos puşca), îl priveşte lung pe străin, surâzând. Slavici?

Slavici. Hmm. Nu-mi mai amintesc precis. I-am uitat numele. Eu, unul, nu pot să scriu decât cu peniţă, reia el, gânditor. Îmi place să aud cum scârţie peniţa pe hârtie. Scârţ! Scârţ! Hai, încearcă! Colegul de cameră al poetului reia tocul şi, fără grabă, scrie începutul unei fraze: *Eminescu mi-a vorbit despre prietenul său Slavici, numindu-l catâr, fiindcă scria numai cu pene de gâscă*. Ce? Eu n-am pomenit nimic despre Slavici!, protestează Eminescu. De ce-mi răsuceşti vorbele? Şi nu mai scârţâi!, izbucneşte iritat, schimbându-şi pe neaşteptate dispoziţia. Scârţâitul peniţei îi sunase în urechi ca un ţiuit prelung, ascuţit şi insuportabil. Nu mai scârţâi!, ceru el şi, fixându-l ameninţător pe Filipescu, îşi astupă urechile. Acesta, speriat de izbucnirea bruscă a colegului său de cameră, încremeni cu tocul în mână. Nu ştia ce să creadă1. Cât despre scârţâit, el n-a auzit nici cel mai mic zgomot (poate unul abia perceptibil). Asemeni unui fulger, privirea cu care-l ţintuise Eminescu traversase aerul, lăsând parcă în urma ei o dâră aproape vizibilă, lucitoare (poetic vorbind) de scântei. Filipescu nu îndrăznea să se mişte de teamă ca nu cumva să atragă şi mai mult mânia poetului (sau fulgerul din privirea lui). Atunci, un strop mic de cerneală se prelinse din vârful peniţei, căzând undeva pe coala curată de hârtie. Eminescu îşi desprinse mâinile de la urechi (ţiuitul acela dispăruse) şi urmărind traiectoria stropului de cerneală, se destinse încet, expresiei de cutremurare de dinainte luându-i locul o alta, amuzată şi copilăroasă.

Ca la o comandă interioară, neauzită decât de el însuşi, poetul, înviorându-se, începu să-i explice cu seriozitate (lui Filipescu) că acum trebuie să presare nisip. Cee? Nisip?! De unde? De pe ţărm (răspunse calm Eminescu). Se vede marea. Uite, la fereastră, gurile Dunării şi, mai departe, Marea-Cea-Mare! Zâmbind vag (şi atoateştiutor în chestiunea dunăreană), poetul face semnul tăcerii. Asupra *cestiunii* Dunării tăcere absolută, domnule

Filipescu. Şi, schimbând brusc tonul, reia ideea cu nisipul: Dar nisipul e ud. Rămâne lipit de hârtie. Apoi, reluând, ca şi cum *cestiunea dunăreană* nu i-ar da totuşi pace, adaugă mai mult pentru sine: argumente *a silentio* şi adevăruri deduse din tăcere. Celălalt nu vede nicio mare (Suntem la Viena, nu?) şi ridică din umeri. Ce nisip? Trebuie să presari nisip ca să se usuce cerneala, îi explică Eminescu. Scârţ! Scârţ! Scrie! O idee care-ţi vine în minte trebuie s-o scrii imediat altfel, chiar dacă te sumeţeşti s-o ţii minte, se-nvecheşte şi punând-o mai târziu pe hârtie, în loc de aur curat, strălucitor, nu faci decât să baţi monedă veche, falsă. Eu transcriu ideile imediat ce-mi vin în minte, chiar şi noaptea, pe întuneric.

Şi dumneata? Dumneata, ce scrii? a întrebat, arătând vag înspre hârtiile pline cu scrisul mărunţel şi ghimpat (sau noduros), împrăştiate pe masă. Nu scriu, eu nu sunt *scrietor*, domnule Eminescu, eu informez. Informez organele. Sunt informator. Şi agent de influenţă. În ochii mici, rotunzi ca două mărgele de sticlă, i-a scăpărat o sticlire stranie, orgolioasă. Şi ca să-i demonstreze modul în care procedează, Filipescu îi întinse poetului coala de hârtie pe care apucase deja să scrie câteva fraze. Poetul privi curios scrisul mărunt (liniar), încercă să descifreze ultimele rânduri şi, rar, citi cu voce tare: *Poetul pretinde că unele adevăruri politice nespuse pot fi deduse şi din tăcerile care le însoţesc*. *Tăcerea în jurul problemei suzeranităţii gurilor Dunării este grăitoare în acest sens.* Ahh! făcu Eminescu, oprindu-se din citit. Foarte bine spus, domnule Filipescu. Şi mai departe?

Mai departe nu ştiu, vom vedea, domnule Eminescu. Vezi, şi eu mă străduiesc să consemnez imediat totul, întocmai, dar nu întotdeauna e posibil. Acum, însă, aş vrea să-ţi fac o mărturisire, îndrăzni celălalt cu o voce vag rugătoare. Poetul liniştit (era într-una din zilele lui bune) îl invită cu un gest larg (mult prea larg) şi un zâmbet indescifrabil (ca să nu zic misterios, de zeu indic) să

vorbească.

Numitul Filipescu, după ce verifică minuţios încăperea (fereastră, draperii, tocul uşii, dedesuptul paturilor, tăblia mesei, oala de noapte etc.), asigurându-se astfel că nu-i ascultă nimeni, îşi apropie scaunul (la o distanţă cuviincioasă) de locul în care stătea Eminescu. Dorinţa de a-i destăinui poetului cine este şi ce caută el acolo nu-i dădea pace de câteva zile. Dacă, până atunci, cei doi bolnavi se studiaseră reciproc, observându-se de la distanţă, fără să se apropie prea mult unul de celălalt, scurtul episod de mai înainte (scrisul cu peniţa) avu darul să spargă gheaţa (cum se spune), Filipescu fiind convins că, în vederea câştigării încrederii poetului, era necesar să facă el însuşi primul pas. Dregându-şi uşor glasul, începu să vorbească. Mai întâi şi întâi, ţinu să precizeze că, în ceea ce-l priveşte, nu e propriu-zis nebun (Oh, nu!), ci *informator al Securităţii* şi că a fost *trimis* (detaşat) la Viena într-o misiune secretă: *extrem de importantă pentru ţară şi Partid* (sublinie el). L-au trimis la Viena fiindcă ştie perfect engleza şi germana deşi, iniţial, ar fi trebuit să-şi înceapă misiunea de supraveghere la Bucureşti, cu câteva luni în urmă, prin mai sau iunie. Dar cum lucrurile se precipitaseră, obiectivele misiunii fuseseră şi ele adaptate noii situaţii de pe teren.

Eminescu nu-l întrerupe, dând impresia că îl ascultă cu mare atenţie. Nu înţelege mare lucru din ce spune Filipescu, dar cum se obişnuise cu nebunii, încă de la sanatoriul doctorului Şuţu (epistatul de moşie, doica care a ucis pruncul pe care-l alăpta, servitoarea *afectată* care se credea fiica sau soţia boierului – după caz –, preotul apostat care auzea voci etc.) nu-l contrazice (Ce? eşti nebun?), ci dă din cap, aprobând totul, fără tăgadă. Cu alienaţii din sanatoriul de la Viena (cărora li se spunea *interni* sau *oaspeţi*) nu era prea dispus să converseze ca să afle *cine ce* se crede sau îşi închipuie. El, personal, se credea Buddha, dar nu s-a ostenit să o spună încă nimănui

(ca să nu dea de bănuit). De obicei, după scurta plimbare prin parc, se retrage în încăperea care i-a fost destinată în sectorul *izolaţi*. Prefera să *mediteze* (ca un adevărat Buddha) în singurătate. Numai că aici nu era singur. Îl avea pe acest… acest străin care alesese tocmai acea zi (în care, după atacul uşor de paralizie, poetul se simţea ceva mai bine) ca să i se destăinuie. Domnule?! Cum spuneai că te cheamă?

Filipescu! Spune-mi Filipescu, domnule Eminescu. În paşaport sunt trecut sub un nume fals, Weisenberg, Hermann Weisenberg. Mi se mai spune şi Bramble, John Bramble. Spion britanic. Vorbesc perfect engleza şi germana. *My name is John Bramble. Ich heiße Weisenberg.* Dumneata, însă, spune-mi Filipescu! Poetul se înclină uşor, politicos, apoi trage unul din cele două scaune (un scaun Biedermeier) înspre mijlocul încăperii. Închipuindu-şi că se află într-un salon, se aşază (protocolar) pe scaun. Domnule Filipescu! Nu eşti generalul Cerchez? Nu! Dar eşti român? Da, sunt român! Şi de unde vii, din ce parte a ţării, domnule Filipescu? Nu-mi dau seama. Ai un accent interesant, *străin*. Hmm! Eşti cumva Lachman?

Oh, nu, domnule Eminescu! Nu sunt Lachman, *acel* Lachman! Dar nici departe de a fi unul! Înainte de război am lucrat ca arhivar la Siguranţa statului din Bucureşti, Secţia de evidenţă arhivă. După război, odată cu schimbarea regimului, Siguranţa statului a devenit Securitatea Poporului (apoi a Statului) care a luat în primire şi vechea arhivă a Siguranţei. Eu m-am ocupat de arhivarea dosarelor vechii Siguranţe şi de elaborarea noii cartoteci. Care va să zică, eşti arhivar, domnule Filipescu? Da, sunt arhivar! Arhivarul suprem! M-am ocupat de dosarele preluate din arhiva Siguranţei. Le cunosc pe toate fiindcă eu le-am luat în evidenţă, le-am examinat atent şi le-am ordonat pe *probleme*. Tot eu am fişat şi cartoteca. Am fost cel mai bun arhivar din ţară, dar *ei* mi-au furat

diploma. Dosarele mele erau în ordinea cea mai perfectă.

Poetul ascultă politicos. Uneori buzele îi tresar cuprinse de un fior uşor de nervozitate. Ce păsărească e asta?! Dar se stăpâneşte. Siguranţa Statului? Eminescu se încruntă uşor. Cuvântul Siguranţă are un ecou vag, tulbure în mintea sa. Oare ce s-a întâmplat cu Societatea „Carpaţii“ (se întreabă poetul). Cu Făgărăşanu? Cu Simţion? Cu Secăşanu? Să fi conspirat cu toţii ca să-l aducă aici? Sau i-au internat şi pe ei la balamuc? Individul ăsta ar trebui să ştie ceva, dar nu-l întrerupe. Nu e bine să-i întrerupi pe nebuni!, încearcă să fie politicos, atâta tot. Când Filipescu pomeneşte cuvântul „război“, poetul se gândeşte firesc la războiul ruso-turc din 1877. Nu înţelege mare lucru din ce spune Filipescu, dar asta nu are importanţă fiindcă îşi dă seama că spusele unui lunatic nu pot fi urmărite uşor de un om cu mintea întreagă. Încearcă să fie politicos. Dacă l-ar vedea herr Obersteiner (Regele iudeilor) cât e de politicos, şi Mite (*năsoasa*, cum i-a spus *cineva*), şi domnul Maiorescu (*sultanul*! Hi! Hi!) şi toţi ceilalţi, atunci n-ar mai scoate atâtea vorbe pe seama lui. E politicos. Al dracului de politicos. Stă drept în scaun (scaun Biedermeier), cu capul uşor înclinat, mâna stângă şi-o ţine strecurată sub reverul imaginarei redingote, numai cu degetul mare la vedere (aşa cum l-a văzut pe *sultan* – care, fie vorba între noi, ar fi trebuit să stea turceşte, nu!?), în timp ce mâna dreaptă i se odihneşte pe genunchiul drept (stă picior peste picior). Din când în când, dă din cap, aprobând atent. Dacă ar avea şi o ţigară de foi ar face rotocoale (artistice). Ce n-ar da pentru o ţigară bună! Un regat?! Un cal?! Un regat de gânduri călare. O călărire în zori. Ş.a.m.d. Dă impresia că îl ascultă atent pe Filipescu, dar, în realitate, călăreşte în zori, la Ipoteşti.

Când m-am ocupat de arhivarea dosarelor, ce să vezi!? Printre elementele reacţionare, exploatatoare, printre membrii partidelor istorice, legionari, sabotori,

fracţioniştii şi alte stârpituri care ne-au ruinat ţara dau de un dosar intitulat „Poetul naţional“. Poetul naţional. Îţi spune ceva, domnule Eminescu? Nu! Era un dosar al naibii de voluminos, dar în totală neorânduială. Conţinea informaţii destul de interesante şi, în unele locuri, contradictorii. Ba că vederile Poetului naţional (mă refer la cele politice, din publicistică) erau democratice (de stânga), ba naţionale (de dreapta), încât nimeni nu mai înţelegea nimic. În poezie, ba că era genial şi neîntrecut, ba că nu era decât un versificator oarecare, nici perfect, nici capabil să ducă o poezie până la capăt. Ancheta trebuia să stabilească adevărul ce şi cum şi, în funcţie de asta, poetul să fie primit sau nu în patrimoniul naţional. Eu trebuia să ordonez documentele, să le fişez şi să le separ: dreapta – stânga, stânga – dreapta. Mai departe se ocupau cei de sus. La şcoală învăţasem câte ceva despre Eminescu. Într-a V-a secundară am studiat *Cu mâne zilele-ţi adaogi* (dificilă poezie) şi *Scrisoarea I*. Hmmm. Curată filosofie! Al dracului de grea! În schimb, *Somnoroase păsărele*, pe care am făcut-o într-a III-a, mi-a plăcut fiindcă era uşor de ţinut minte: *Somnoroase păsărele, Pe la cuiburi se adună, Noapte bună*! Tot atunci am avut şi un fragment din *Scrisoarea a III-a*, intitulat *Mircea şi Baiazid*. *Iată vine-un sol de pace …* Am crezut că *Scrisoarea a III-a* prezintă numai lupta lui Mircea cu turcii, având drept temă, nu-i aşa?, vitejia şi dragostea de neam şi glie a poporului nostru. Dar ce război e ăla, domnule Eminescu, dacă nu curge nicio picătură de sânge! Parcă românii şi turcii s-ar fi luat la o trântă, zău aşa, în loc să se lupte pe viaţă şi pe moarte! Nu curge sânge?, murmură Eminescu visător. De ce-ar fi trebuit să curgă?! Mie nu-mi place să văd sânge, sunt împotriva vărsării de sânge… Marele război e însă în partea a doua a poemului, nu?, continuă netulburat Filipescu. Îi face cu ochiul. Acolo curge adevăratul sânge, domnule Eminescu! Dar la noi în manuale nu apărea nicăieri acea parte. Când un coleg de

clasă (mai citit) l-a întrebat pe profesor de ce, acesta ne-a explicat că cea de-a doua parte a poemului (cea cu prezentul decăzut) nu prezenta din punct de vedere poetic nicio valoare, fiind doar un pamflet politic, un *adaos* nefericit. Care va să zică, reacţionarii de la putere cenzuraseră poemul, domnule Eminescu şi l-au scos din manuale. Ce zici de asta? (îl provoacă Filipescu)

Eminescu sare ca ars din scaun. Asta chiar le întrece pe toate. La dracu' cu regulile comportării politicoase! Adică cum? Ei pot să facă orice cu poeziile tale, să le taie, să le corecteze şi să le coasă şi tu să rămâi politicos şi ţeapăn (picior peste picior), să călăreşti în zori?! Poetul măsoară cu paşi mari încăperea (cu mâinile la spate). I-am criticat pe liberali, începe el, şi am polemizat cu presa liberală, e adevărat! dar asta nu înseamnă că i-am lăudat pe belferi. În timpul războiului din 1877 bătrânul Lahovari mi-a reproşat că nu-i atac direct pe liberali (conservatorii fiind în opoziţie) şi că m-am dat cu roşii! Auzi, vorbă! De parcă un război care e o problemă gravă naţională, ar trebui privit ca pe o chestiune de conflict între un partid de la putere şi unul din opoziţie! În ceea ce mă priveşte, nu m-am dat cu nimeni, nici cu liberalii, nici cu conservatorii. Dacă m-aş fi dat cu cineva n-aş fi ajuns unde am ajuns, nu? În fond, mie îmi plac antitezele. Antitezele sunt viaţa. Când am pus faţă în faţă trecutul glorios şi prezentul decăzut, spune şi dumneata, domnule Filipescu, ce putea să iasă? Antiteza grăieşte de la sine. Aproape că nici nu trebuia să mai adaug nimic. Mie îmi plac antitezele. Antitezele sunt viaţa… (pacientul se plimbă agitat prin încăpere). Căci antiteza e o ecuaţie… Care-i antiteza de frig a soarelui?

Ai dreptate, domnule Eminescu. Antitezele sunt viaţa! Dar vremurile, din fericire, se mai schimbă. Nici termenii antitezelor nu rămân aceiaşi, ci, după cum se-nvârte roata istoriei (şi roata se-nvârte, fii sigur!), se mai inversează şi ei (termenii). Şi nouă ne plac antitezele: pentru noi, prezentul democraţiei proletare este unul

măreţ, luminos, iar trecutul (mă refer, bineînţeles, la cel burghezo-moşieresc) este, prin antiteză, reacţionar şi întunecat. Dacă ai şti ce prezent fericit trăim astăzi, te-ai bucura pentru neamul nostru! Bine că am depăşit trecutul şi am scăpat de toţi acei asupritori care au huzurit pe spinarea poporului nostru harnic şi muncitor. Toate profeţiile eminesciene (*cum nu vii tu, Ţepeş doamne!*) s-au adeverit. Dar, zău, nu te mai frământa, că nu merită! Vino şi stai lângă mine! Hai!, îl cheamă blând Filipescu.

Eminescu, ascultător, s-a oprit din mers, dezorientat. Dă brusc impresia unui om foarte ostenit şi bătrân. Docil, se aşază din nou (nu-şi mai imaginează că se află *en société*). Se balansează uşor (înainte, înapoi, înainte). Unele cuvinte: liberali (înapoi), Mircea cel Bătrân (înainte), de din vale de Rovine, (înapoi), oştenii români (râul, ramul), Ţepeş, au un ecou vag şi îndepărtat în mintea sa. Se forţează să le desluşească înţelesurile, dar memoria nu-l mai ajută (afurisita asta de memorie!). Freamătul confuz al frânturilor de gânduri (abundente şi haotice) îl irită ca o mâncărime pe sub piele (şi craniu). Cel mai greu e că nu se poate scărpina acolo. În raport cu trecutul, prezentul este…. Nu-şi găseşte cuvintele. Dă din mâini neputincios. Prezentul este, este… prezent. Fericit de a fi găsit răspunsul, surâde îndepărtat. Prezentul este prezent şi 20000000 de grade sub zero este antiteza de frig a soarelui. Brrrr!

Se ridică din nou, nerăbdător. Începe să măsoare încăperea dintr-un capăt într-altul, fără astâmpăr. Filipescu i-a adus aminte de ceva…, dar de ce anume încă nu ştia. La un moment dat se opreşte din mers şi se îndreaptă (hotărât) înspre fereastră. E în căutarea oricăror posibile legături sau relaţii cu imagini dintr-un trecut nu foarte îndepărtat, dar aproape uitat acum, un gând, o voinţă (orice) care să-l ghideze prin acea vale înţelenită a amintirilor în care zace de la o vreme (fără scăpare). Unele amintiri, în special cele mai vechi, îi sunt atât de limpezi şi

vii (iazul de pe moşia Cucoreni unde, cu o puşcă cu capse, vâna raţe cu Matei, salcâmii sub care şedea toată ziulica bătrânul Iuraşcu după ce dăduse în mintea copiilor, perele din părul lui Isăcescu, dealul Haraminului etc.). Dar timpul mai recent (cel de dinaintea bolii), oricât s-ar strădui să-l reconstituie, îi este peste putinţă. Privind pe fereastră, încearcă să dea un oarecare înţeles la ceea ce întrevede afară, ca prin ceaţă: felul în care copacii fără frunze din parc se umflă ridicol când suflă vântul (ca nişte cocoşi jumuliţi de pene: cucuriguu!), cineva (un îngrijitor) traversează precipitat parcul (înaintează în mâini, ca la circ, fără să-şi piardă totuşi echilibrul), o pasăre neagră (după toate aparenţele o cioară, un corb?) se desprinde de pe creanga dezfrunzită a unui copac (răsturnat), plutind o vreme prin aerul răcoros, uşor înnegurat (Cra! Cra!). Un copac cu vârful în jos?!

Dumneata, domnule Filipescu, ai mai văzut copaci cu rădăcinile în sus şi crengile în jos?, se întoarse Eminescu înspre colegul său de cameră. N-am mai văzut, dar câte nu trebuie să spunem noi, domnule Eminescu, ca *să părem* nebuni! *Să părem* nebuni? Nu înţeleg! Vezi, domnule Eminescu, dumneata nu eşti nebun. Poţi să vorbeşti fără şir şi fără logică, cât vrei! Să te înveleşti în cearşaf să te crezi Buddha şi să vezi copaci cu rădăcinile în sus! Asta nu înseamnă că eşti nebun! Nici eu nu sunt nebun! Mă prefac numai. Doctorii cred că sunt nebun fiindcă le-am spus că am o misiune specială şi că mă numesc Hermann Weisenberg. Altădată le-am spus că mă cheamă Bramble, John Bramble. Ca să-i încurc, evident. Parcă ziceai că te cheamă Filipescu! În realitate, domnule Eminescu, mă cheamă Filipescu, dar aici sunt Weisenberg (alias John Bramble). Agent dublu. Vorbesc perfect engleza şi germana. Înţelegi? Nu! A trebuit să inventez o poveste pentru ca doctorii să mă ţină aici în sanatoriu, lângă dumneata. Altfel, mi-ar fi dat drumul. Fiindcă sunt complet sănătos şi întreg la minte. Aha! Ce poveste?

Adevărul e că n-am inventat-o eu, ci m-am inspirat dintr-un film, din *Spionaj în deşert*. John Bramble e un spion britanic, domnule Eminescu. De fapt, la început, el nu era decât un caporal în armata britanică. Dar, pierzându-se de ai lui care se retrăgeau din faţa ofensivei lui Rommel, s-a adăpostit la un hotel din mijlocul deşertului. Cum şeful hotelului tocmai murise, caporalul, ca să scape cu viaţă, s-a deghizat în fostul şef, luându-i locul şi numele: Weisenberg. Şi acuma vine surpriza: mortul nu fusese un ins oarecare, ci un membru al serviciilor secrete germane, hotelul respectiv fiind un soi de cartier general al nemţilor. Ce zici de asta? Dintr-un simplu caporal să devii un pion esenţial în jocurile de spionaj pentru supremaţia în Africa de nord. Am văzut filmul de 12 ori. Caporalul britanic John Bramble şi locotenentul german Hermann Weisenberg sunt eu! Vorbesc perfect engleza şi germana, chiar dacă n-am ajuns niciodată în Africa. Limba africană n-o vorbesc. Există limba africană, domnule Eminescu? Dumneata care ştii 64 de limbi, trebuie că o cunoşti.

N-am fost niciodată în Africa, răspunde poetul. Geografii mai vechi spuneau că acolo sunt lei şi nisipuri mişcătoare… Mi-aş dori însă să ajung în India şi să devin Buddha. Vorbesc perfect sanscrita… Dar, domnule Filipescu, cum ai ajuns tocmai aici, la Viena din Africa? Nu mai înţeleg nimic! Eşti cumva Buddha?

Nu, doamne fereşte! Să nu spui asta nici în glumă, domnule Eminescu! Pereţii au urechi. De fapt, totul a început de la femeia care m-a trădat şi m-a turnat la Securitate. Anne Baxter! Ce actriţă, domnule! O tragediană, nu alta! Ochii lui Filipescu strălucesc într-un fel ciudat.

Doamnă! Dumneavoastră rostiţi lacrimi pe scenă, nu cuvinte!, se înclină Eminescu, ceremonios în faţa Fredericăi Bognar, tragediana de la Teatrul Curţii. O fulgurare de zâmbet, lumină pentru câteva secunde chipul

poetului, apoi se stinse în nevăzut. Gânditor, îşi reluă plimbarea printre invitaţii artistei din Landstrasse-Hauptstrasse.

În realitate o chema Nineta! Mi-am pierdut capul, domnule Eminescu, reia Filipescu. Ştii şi dumneata cum sunt femeile când te fac să spui totul (dar absolut totul) despre tine! Chiar şi ce nu vrei! Ai păţit-o şi dumneata cu Veronica când i-ai făcut acele mărturisiri despre Maiorescu… Hmmm. Da, da! Când am cunoscut-o eu pe Nineta mă ocupam de dosarele fostei Siguranţe. Chiar la vremea aceea aveam în lucru dosarul „Poetul naţional". Era un dosar al dracului de complicat, cum ţi-am mai spus. Stânga-dreapta, dreapta-stânga. Nu-i uşor, crede-mă! Mă înscrisesem şi la întrecerea pe ramură. Era în joc diploma de cel mai bun arhivar al ţării. Arhivarul suprem! Îmi doream să câştig. Eram în frunte. Până atunci totul mersese ca pe roate (cu celelalte dosare), când m-am împiedicat tocmai de dosarul *Poetul naţional*. N-am stat prea mult pe gânduri (eram în criză mare de timp) şi, ca să mai simplific lucrurile, *am periat* puţin dosarul, făcând dispărute unele date şi documente. Altele le-am vândut, recunosc, la anticari. Se trăia greu. Ninetei i-am mărturisit însă adevărul.

Nineta! Ninetă!, intervine brusc poetul, înseninat. Ninetă rimează cu repetă! Ştafetă, Anetă, calţavetă, Vetă, corvetă, gazetă! Gazetă! Repetă! Ninette! Nette! Ette! Tte! Ehhhh. Ne, ne, neeee. Începe să se învârtă în cameră căutând noi rime.

Da, Nineta! Ce sâni, domnule! Ce umeri! Ce coapse! Când le desfăcea îmi părea că se deschide slava cerului. Ţi se topea în braţe, nu alta. Ca acadeaua! Dar acolo, în biroul meu de la subsol (prefera s-o facem la mine fiindcă o excita atmosfera gotică – zicea ea – din subsolul clădirii Arhivei), cu ea în braţe mi-am pierdut capul. Acolo i-am mărturisit totul despre dosar. Atât a fost de ajuns ca să fiu arestat. M-a turnat, domnule Eminescu. M-a turnat la

Securitate. Lucra pentru *ei*.

Eminescu zâmbeşte vag, dând din cap ritmic (în ritmul unui balansoar mental). Înainte şi înapoi (cu lentoare). Murmură ceva neinteligibil. Din când în când îşi smulge, cu vârfurile degetelor, câte un fir din mustaţă. Îl contemplă pentru câteva momente (firul) apoi îl lasă să cadă în aer de la o oarecare înălţime. La numite intervale de timp, repetă maşinal gestul. Meditează adânc (aşa dă impresia). În realitate se întreabă: E Lachman (lasă să cadă un fir), nu e Lachman (altul). Mă mai iubeşte (Veronica)? Nu mă mai iubeşte!

Filipescu îl urmăreşte o vreme, apoi, îşi reia firul mărturisirii. Au început mai întâi cu o percheziţie la domiciliu (au găsit documentele sustrase). A venit apoi citaţia pentru anchetă, după care m-au arestat. Eu nu rezist la tortură, domnule Eminescu. Când mi-au arătat *instrumentele* explicându-mi ce şi cum se procedează (ca să scoată de la tine şi ce n-ai visat), am recunoscut imediat totul. Am recunoscut că am sustras unele documente de serviciu din Arhiva Securităţii, că am falsificat altele, că le-am, vândut, că eram un element periculos şi duşmănos, că eram un spion al agenturilor străine, că în timpul războiului am activat ca agent dublu în Africa sub nume false: John Bramble (*Jon Brambulea* – scrisese anchetatorul) şi Hermann Weisenberg. Că vorbesc perfect engleza şi germana şi că am o relaţie cu o actriţă *străină* Anne Baxter (poza actriţei, decupată de mine dintr-o revistă, era prinsă în pioneze deasupra oglinzii de bărbierit).

Ca fost angajat al Securităţii Statului, m-au judecat la Tribunalul Militar sub acuzaţia de sustragere de la locul de muncă a unor date şi informaţii secrete. M-au băgat într-un lot cu nişte oameni pe care nu-i mai văzusem în viaţa mea. Procesul a fost o fanfaronadă. Totul fusese stabilit dinainte. Avocatul meu (primit din oficiu) le făcea jocul (ştia regula). Undeva, în fundul sălii, am întrezărit-o pe

mama. Nu înţelegea nimic din ce se întâmplă. M-au condamnat în baza articolului 209, cod penal, la 25 de ani muncă silnică (maxim de pedeapsă) şi la degradare civică 15 ani. Sentinţa am aflat-o, bineînţeles, la câteva zile după proces. Pentru început m-au dus la Jilava, domnule Eminescu. Am stat acolo un an după care am fost recrutat de *ei*. Recrutat? (Poetul tresare) De cine? Eşti mason şi dumneata? Nu! Doamne fereşte! Stai să vezi! M-au dus tocmai la şeful Securităţii. Cum îl cheamă? Filipescu face ochii mari. Cum îl cheamă?! Hmm. Nu am voie să-i divulg numele, domnule Eminescu. Mă înţelegi, nu? De ce? Nu-i român? La noi toată pătura superpusă e străină!, explică poetul. E dovedit statistic! Degeaba Caradele, Chiriţopolii, Flevii şi ceilalţi şi-au schimbat numele că, vorba ceea, din salcie, oricât ne-am sili, nu putem corci stejar.

Dar de unde să fi ştiut Filipescu ce origine etnică avea şeful Securităţii (în orice caz, după nume părea să fie român)?! În schimb, tovarăşul de la Partid, care se mai găsea în acel birou, hmmm, acesta, după accentul (cam rusesc), nu putea fi român. Aha! Ţi-am spus eu!, făcu Eminescu triumfător. Şi ce-au vrut de la dumneata, domnule Filipescu? Străinul! Ce-a vrut de la dumneata Străinul? Păi, chiar individul în civil, *străinul*, m-a întrebat, fără nicio introducere, dacă sunt de acord să-mi servesc ţara. Vezi!, sare, din nou Eminescu, întrerupându-l. Care ţară? Ce ţară avem noi, românii? Când ne uităm cu binoclul, ne pare scena foarte aproape, când îl întoarcem ea ne pare foarte departe. Dac-am întoarce binoclul istoric spre anul 1654, la încoronarea lui Constantin Basarab, am vedea tot piesa de azi, jucată în alte costume.

Ce bun român nu-şi doreşte să servească ţara, domnule Eminescu? Ce??? Poetul, întrerupt din gânduri, tresare. Când tovarăşul de la Direcţia de Propagandă a Partidului (străinul) m-a întrebat dacă doresc să-mi servesc ţara, eu am fost imediat de acord s-o servesc. Dumneata n-ai fi fost de acord, domnule Eminescu? Cu ce? Să-ţi

serveşti ţara? Ţara da, dar nu pe Chiriţopoli, Flevi etc. Pe ei, nu! Înţeleg. Dar când ţara şi poporul sunt una?, reia Filipescu făcând semnul de *mână-n mână*. Atunci da! Sunt de acord să slujesc poporul. Poporul simplu (pe ţăranul bun la suflet). Vezi, domnule Eminescu, nici eu, ca bun român ce sunt, n-am ezitat să mă sacrific şi să-mi servesc ţara. Să slujesc interesele oamenilor muncii (poporul simplu şi muncitor). Bun!

Când tovarăşul de la Partid (străinul)... Străinul?, îl întrerupe Eminescu. Da, el. Să nu te încrezi în străini chiar dacă aduc daruri! Când mi-a spus, reia Filipescu răbdător, că nu crede în povestea cu John Bramble sau Hermann Weisenberg (văzuse şi el filmul *Spionaj în deşert*) şi că el personal aprecia felul vigilent şi patriotic în care m-am ocupat de dosarul *Poetul naţional*, am fost uimit. Sigur că dânsul nu putea aproba fapta mea (reprobabilă), adică însuşirea unor hârtii şi documente originale, falsificarea altora. Acestea reprezentau fapte penale şi fusesem închis pentru ele, nimic de zis, dar felul corect în care, ca *patriot*, procedasem (periind dosarul), asta era cu totul altceva.

Ca s-o scurtez, domnule Eminescu, tovarăşul de la Partid mi-a propus să fac parte dintr-un grup operativ de informatori care să se ocupe de dosarul de urmărire al poetului naţional. Cuvântul *operativ* a fost magic. Mă vedeam, în sfârşit, intrând în acţiune. Ca John Bramble. Plecam pe teren, deveneam *operativ*. Şeful Securităţii mi-a explicat că misiunea nu era una uşoară, comportând şi anumite riscuri. Dar eu, care aspirasem toată viaţa să devin operativ (activ), nu mai eram atent la riscuri. Am semnat hârtia fără să clipesc. Când mi s-a spus despre ce era vorba (să-l urmăresc pe poetul naţional) în entuziasmul meu, totul mi s-a părut absolut firesc. Nu e formidabil? Numai că *am aterizat* direct la Viena într-un institut de boli nervoase! Ceea ce e cam neplăcut, fiindcă nu pot să ies de aici. Doctorii mă cred nebun, dar eu nu sunt nebun. Mă prefac numai. Totul în scopul îndeplinirii misiunii. Cu frigul

nu mă prea împac fiindcă nu mi-am adus haine groase… Am noroc că vorbesc perfect germana. Şi engleza.

Poetul se aşază la masă, ia tocul şi, pe o foaie de hârtie, desenează un cerc. Divide cercul în patru părţi egale, notând fiecare sfert de cerc cu a, b, c, d. Desenează apoi un pătrat, divizându-l prin două diagonale. Numerotează cele patru triunghiuri rezultante cu a, b, c, d. Face calcule (adunând, scăzând), elaborează ecuaţii diferenţiale. Întoarce foaia pe toate părţile şi scrie pe unde apucă, în orice colţ rămas liber, până umple totul cu ecuaţii şi calcule. I se pare că se apropie de un oarecare rezultat.

Într-o zi, domnule Filipescu, voi fi bogat (arată înspre calculele matematice ca şi cum ar fi oferi explicaţii asupra modului cum avea să se îmbogăţească). Mai bogat ca Nababul care are atâtea bogăţii încât ar putea pardosi întreg oraşul cu un strat de aur. Deocamdată, eu am ajuns cu calculele la 48 de milioane. În josul foii, în dreapta, trage o linie. După care, pe neaşteptate, sare în picioare, atras de ceea ce se întâmplă afară. Ninge! Uite că ninge! Filipescu, din reflex, ia hârtia cu calcule şi o pune, fără nicio urmă de stinghereală sau de fereală în buzunarul larg al halatului său. În picioare, la fereastră, poetul urmăreşte fulgii rari de zăpadă care, mişcaţi uşor de vânt, plutesc imponderali. Se topesc în aer înainte de a atinge pământul. Ninge!, exclamă el, încântat de jocul ireal şi nevăzut al fulgilor. Dă să deschidă fereastra, dar nu reuşeşte. O zgâlţâie puternic. Apoi, precipitat, aleargă la uşă. Bate puternic. Cineva să deschidă! Unde sunt?

Doctorul Kremnitz îi pune o mână pe umăr, îl potoleşte şi îl îndeamnă să revină în pat. Încă n-a sosit timpul să părăsească Spitalul brâncovenesc. Afară e zăpadă de-o palmă şi jumătate, dar vântul a încetat. Multe sărbători triste a avut poetul de când face umbră pământului, dar prin aşa urâtă sărăcie şi gânduri negre ca în acea iarnă nu-şi aduce aminte să mai fi trecut. Îi cere

servitorului toc şi cerneală pentru o depeşă scurtă, protocolară (un mandat), către doamna Micle. *Amica mea, Din datoria ce o am către d. Costinescu vă trimit încă 40 fr. pentru scopul cunoscut. Sunt în spitalul brâncovenesc...* Spitalul brâncovenesc. Spitalul brâncovenesc. Repetă *Spitalul brâncovenesc* ca pe o formulă magică cu care se vede descuind porţi ferecate. I se pare că a reuşit să pună mâna pe un fir subţire, de care se agaţă cu oarecare speranţă. Amintiri din trecut îi revin, treptat, deşi, dacă stă să se gândească bine (bine), mai are încă mult de recuperat. Îşi aminteşte totuşi că, în iarna trecută, a stat două săptămâni în Spitalul brâncovenesc. Suferea de picioare. Asta da. Şi altceva? Altceva nimic. Cercetează fereastra, dar nu vede fereastra la care tocmai se uită, ci, peste fereastra de acum, i se suprapune, în minte, o alta, murdară sau aburită (nu se poate decide), mai scundă, dar cu arcadă şi, în orice caz, fără perdele (dacă nu-l înşală memoria). Stă aproape imobilizat în pat, respirând aerul înăbuşitor dintr-un salon suprapopulat de spital. Pentru un scurt moment, întrezărise licărirea unor imagini nu foarte îndepărtate care, scăpărând în adânc, tulburară suprafaţa unei conştiinţe încă vii, dar amorţite. Spitalul brâncovenesc. Repetă neîntrerupt: Spitalul brâncovenesc. Se strădui să refacă legăturile pierdute (între momente, ierni, ferestre etc.) dar, în ciuda tuturor strădaniilor, imaginile care-i răsăriseră în minte nu se ştie de unde, se risipiră mai înainte ca pacientul să fi refăcut (reînnodat) vreo legătură între ele sau cu ansamblul. Spitalul brâncovenesc. Spitalul brâncovenesc? Apoi, treptat, ecoul luminos al celor din urmă cuvinte se stinse fără alte urmări, înghiţit de noaptea neagră a uitării. Am stat în Spitalul brâncovenesc iarna trecută, nu-i aşa?, i se adresează într-un târziu lui Filipescu.

Da! E adevărat! Te-a îngrijit doctorul Kremnitz. Există mărturii la dosar despre internarea la Spitalul brâncovenesc. Dacă te interesează, pot să le caut pentru

dumneata. Filipescu se ridică vioi cu intenţia de a căuta informaţia cerută de poet. Se îndreaptă înspre dulăpiorul cu dosare. Îl deschide precaut. Am totul aici, domnule Eminescu. Fiecare pas pe care l-ai făcut, fiecare gând pe care l-ai gândit. Poetul curios se apropie de Filipescu. Se uită cu oarecare admiraţie, dar şi cu teamă înspre dosarele frumos rânduite. Nu ştie ce să creadă.

Filipescu scoate dintr-un dosar o foaie, aparent la întâmplare, şi i-o întinde. Poetul o citeşte cu voce tare: *Într-o dimineaţă, era prin sărbătorile Crăciunului, mă duceam la Eminescu. El sta în Ştirbei Vodă într-o căsuţă veche. Cum scoboram dinspre Episcopie, pe lângă otel Manu, îl văd înaintea mea viind zgribulit, cu gulerul ridicat, cu pălăria pleoştită trasă pe ochi, cu mâinile în piept, vârâte în mânecile unui paltonaş cam subţirel. Venea repejor, în fuga măruntă şi săltăreaţă a picioarelor îngheţate, căci era zăpadă şi viscol mare... Venea la cafenea să se încălzească. Am intrat la Imperial şi ne-am aşezat aproape de sobă. Sursa: Alexandru*

Îţi aminteşti de întâlnirea cu Vlahuţă? Da, răspunde poetul, bucuros. Urma să pledeze în faţa Curţii cu juri din Târgovişte, în primul său proces. Am vorbit despre pledoarie. Ca unul ce-i ştiam *bine* pe avocaţi, i-am dat unele sfaturi. Există la noi, domnule Filipescu, o aristocraţie a avocaţilor. Asta e cea mai rea dintre toate. Căci ce poţi zice despre aceşti răsucitori de vorbe care dovedesc, fireşte, după interes, ba că albul e negru, ba că negrul e alb? Nu mai ştiu însă ce vin am băut. La Imperial, zici? Aveau acolo o cafea neagră foarte bună!

Vezi, domnule Eminescu, dumneata nu eşti nebun. Îţi aminteşti perfect unele lucruri, pe altele nu! Dacă vei colabora cu mine, te voi ajuta să-ţi aminteşti tot ce trebuie să ştii. Ce zici? Batem palma? Informatorul suprem şi poetul suprem! Eminescu, profund tulburat, se aşeză pe pat şi, cu o voce joasă, abia auzită, îi puse lui Filipescu întrebarea care-i stătea de mult pe buze: Ce s-a întâmplat

cu ceilalţi, domnule Filipescu? Cu Făgărăşanu? Ocăşanu? Secăşanu? Mulţumit că se poate face util, ba mai mult, evidenţiindu-se într-un chip nesperat şi fericit, Filipescu îi dă toate informaţiile cerute. Le cunoştea bine. Ocăşanu, Secăşanu şi Ciurcu expulzaţi! Făgărăşanu sinucis! Şi-a pus gâtul pe şina de tren, domnule Eminescu. Filipescu face o scurtă pauză, îngăduindu-i poetului să înţeleagă şi să se acomodeze cu toată grozăvia informaţiilor (strict confidenţiale) pe care i le-a dat, apoi reia întrebarea anterioară, aproape convins de izbândă. Ce zici? Batem palma, domnule Eminescu?

Dar poetul, deşi dădu să răspundă, nu mai apucă s-o facă fiindcă tocmai atunci (spre disperarea informatorului) îşi făcu apariţia infirmiera Elise. Cu un semn scurt (degetul arătător pus cruciş peste buze), Filipescu îi ceru poetului tăcere şi discreţie. Apoi, grăbit, încuie dulăpiorul. Infirmiera puse tava cu mâncare pe masă. Ţi-am adus cina, domnule Eminescu! Hai să mănânci!, îl invită ea cu blândeţe. Şi, în timp ce dumneata mănânci, eu am să-ţi aranjez patul. Uite ce-ai făcut cu aşternuturile! Eminescu, îndatoritor, îşi aranjează ţinuta şi, băţos, se îndreaptă spre masă, acolo unde îl aşteaptă mâncarea (cam puţină, după cum o cântăreşte din priviri). Între timp, afară se întunecase complet. Am visat, domnişoară Elise, că un tânăr cu mustăţile subţiri şi negre şedea în colţul unei sofale verzi şi te săruta. Din colţul său, Filipescu îl încurajează, aprobând *strategia* adoptată de poet. Dumneata te făcuseşi roşie ca racul şi aveai aerul *ambarasat*, însă foarte vesel şi fericit. Eu am leşinat [...] – mi s-a părut că m-a lovit damblaua de gelozie, dar m-am trezit din somn c-o grozavă bătaie de inimă. Nu cunosc nici un tânăr cu mustăţi subţiri şi negre!, fu singurul ei comentariu, după care se aplecă din nou asupra patului. Astăzi era a treia oară când îl aranja.

Urmărindu-i mişcarea unduioasă, leneşă a şoldurilor, poetul uită de tava cu mâncare. Privind-o, se trezi

atribuindu-i în imaginaţie calităţi fizice abia ghicite sub veşmântul croit după cerinţele de severitate ale stabilimentului. Purta o jupă simplă la spate (fără turnură), tăiată pieziş în faţă şi bine strânsă în talie. Şorţul alb, brodat, trecând puţin peste genunchi, îi dădea un aer şăgalnic, de subretă. Părul negru îl avea prins sub boneta albă, apretată. Poetul o urmări cum întinde cearşaful, cam mototolit şi cum, cu îndemânare, îi strecoară marginile sub salteaua tare, fixându-l strâns în plasa de arcuri de dedesupt. Privind cum mâinile ei subţiri se furişau fără grabă sub saltea, aranjând atent marginile cearşafului, poetul simţi, în dreptul inimii, cum îl cuprinde subit un fior dureros, usturător. Ar fi vrut s-o îmbrăţişeze pe la spate, dar ceva îl opri (turnura rochiei?). Nu turnura, ci păcătoasa înclinare (eminesciană)2 înspre elaborarea de abstracţiuni şi teorii! Dacă sufletul e punctul de gravitaţie (centrul), atunci orice individ are un singur punct de gravitaţie. Logic, nu? Acest punct de gravitaţie care sare la orice mutare din loc, adică oricând o forţă exterioară-l atinge, este sufletul obiectului. A determina direcţia de mişcare a punctului de gravitaţie înseamnă a determina corelaţiunea direcţiunii celorlalte puteri în joc. Când centrul de greutate se mută în organul reproducerii (pula), se înţelege că, instinctiv, bărbatul umblă să comunice viaţă, pentru ca şi copilul să fie frumos. Cât se poate de frumos. Această energie nu este decât o fracţiune a aceleiaşi energii universale, care creşte, proporţional, cu abstinenţa (E=E/E). Eminescu se opri din meditat şi calculat ascultându-şi cu uimire bătăile inimii, când iuţi, când tremurate, de parcă acel organ al simţirii, inima, ar fi intrat într-un soi de armonie muzicală cu mişcările agile ale mâinilor femeii (Veronica?) şi ale trupului ei unduitor, aplecat deasupra patului. Ritmul care-i pulsa fierbinte în tâmple se accelera, îmbătându-l cu reverii demult uitate. Tresări, copleşit de un val dureros de amintiri. Stă cu chirie în strada Buzeşti, nr. 5. Şi-a amanetat ceasul de aur

pentru o fericire de câteva zile (haine noi, ţilindru, o oglindă, un pat mare, 2 scaune, 1 dulap de cărţi, 1 lavabeu cu cele necesare, 2 rânduri perdele, 1 fotoliu, o masă foarte mare, o maşină de cafea etc.). Veronica încearcă să dea o oarecare aparenţă de rânduială patului în care petrecuseră o noapte plină de amor (ca să nu creadă servitoarea te miri ce). Mă rog, se străduieşte, deoarece, încurcându-se în aşternuturi, renunţă repede (nu-i tocmai o femeie de casă) şi, întorcându-se înspre bărbatul, care, tolănit în singurul fotoliu, o urmăreşte amuzat, îşi subliniază renunţarea cu-un surâs fermecător. Mimi, *il te restera pour sûr un souvenir charmant de notre amour* (indică cu capul înspre pat). Am trăit cea mai frumoasă noapte3 şi epocă a vieţii noastre, înainte n-a fost decât nebunie şi copilărie, tot ce va urma nu va fi decât dezgust şi oboseală... Veronică!

Infirmiera întinse bine cearşaful şi, deplasându-se încet de-a lungul marginilor patului, insistă îndelung cu netezitul, până când dispărură, ca prin farmec, toate cutele. După ce sfârşi, îşi privi satisfăcută opera. Poetul îi zâmbi abia desluşit, apoi, ca pentru a-i da de înţeles cât de mult îi apreciază munca, îşi trecu vârfurile degetelor peste cearşaful bine întins. Privirea lui spunea: Foarte bine! Asta e femeia (de casă) cu care ar trebui să mă însor! Infirmiera făcu o scurtă plecăciune. Domnişoară Elise, am visat, reluă el, că un tânăr cu mustăţile subţiri şi negre şedea în colţul unei sofale verzi şi te săruta. Dumneata te făcuseşi roşie ca racul şi aveai aerul *ambarasat*, însă foarte vesel şi fericit. Eu am leşinat de durere de parcă m-ar fi lovit damblaua. M-am trezit din somn c-o grozavă bătaie de inimă. Domnule Eminescu, ţi-am spus că nu cunosc nici un tânăr cu mustăţi subţiri şi negre! Poate că dumneata nu cunoşti, dar eu sunt foarte gelos pe domnul Ac-U-Şor! Să nu râvnească la grădina mea cu nuri, că...! Se apropie de ea privind-o adânc în ochi. *Liebchen was willst du noch mehr?*

Hai să mănânci, îl îmbie infirmiera blând, punându-i

o mână pe umăr (era obişnuită cu nebunii). Se răceşte mâncarea, domnule Eminescu. Abra Kadabra! Abra Kadabra!, rosti poetul aruncându-se deasupra patului. Aaaaaaaa Uuuuuuuuuuu Mmmmnuuu.

Infirmiera zâmbi resemnată. Dumneata, domnule Filipescu, vii în salon să mănânci, nu-i aşa? I se adresă infirmiera lui Filipescu, accentuând cuvântul *salon*. *Ich heiße Weisenberg*, răspunse acesta sărind în picioare, ascultător. Herr Weisenberg!, îl pofti infirmiera, deschizând uşa. Filipescu ieşi primul, urmat de domnişoara Elise.

1. Eminescu se manifesta ca un veritabil maniac, a cărui stare emotivă era ea însăşi schimbătoare dintr-o clipă în alta, râs şi plâns unul după altul. Iluziile vor fi fost destul de comune, căci în manie bolnavii văd obiecte răsturnate, care iau în ochii lor proporţii de fiinţe fantastice, zgomotele cele mai stinse devin asurzitoare. Uneori îşi astupa urechile sau îşi trăgea pătura peste cap. Sursa: Doctorul

2. În ceea ce priveşte viaţa sexuală, el era de o sobrietate extraordinară. El niciodată nu vorbea despre femei decât având în vedere partea ideală a fiinţei lor şi dispreţuia pe oamenii care aleargă după fuste ori vorbesc despre afaceri scandaloase. Slăbiciunile lui erau cu desăvârşire platonice. Sursa: Şirianul

3. Ea era albă ca zahărul; atât corpul de-asupra şoldurilor, acea bogăţie de frumuseţe strălucită şi rotundă, cu globurile de zăpadă a sânilor pătaţi în vârf cu două alunele dogorite; cât şi mai jos, unde pântecele se adună ca sculptat într-un nod concrescut. Mai de vale se-ncepea părul luciu-negru şi abia'ncreţit, care-i dumbrava şi izvorul regenerării omeneşti; apoi urmau trunchii rotunzi a picioarelor, tari şi copţi, numai buni de-a sugruma şalele unui amant între ele; apoi genunchii ce făceau gropiţe… Ea surâdea… dantura întredeschisă ca la o leoaică însetată, obrajii suflaţi abia cu rumen… ochii sticleau sub

genele pe jumătate lăsate…. fruntea netedă, sălbăticită sub părul în dezordine… Sursa: Mihai

7, Scurtă sinteză asupra perioadei 1871-1872, aşa cum a fost relatată de către unii dintre amicii poetului (principalele noastre surse). În iarna grea a lui 1872, studentul Eminescu s-a îmbolnăvit *din cauza izolării depline* (conform declaraţiilor medicului care l-a consultat). Dar nu numai izolarea a fost cauza agravării bolii, ci şi, după cum precizează poetul într-o scrisoare către părinţi, lipsa de bani (*Scumpii mei părinţi, în momentul în care vă scriu aceste şiruri mă aflu în lipsă deplină de bani*…). Neavând bani ca să-şi cumpere medicamente şi să se hrănească corespunzător, starea studentului s-a înrăutăţit. Pe deasupra, tot scriind şi citind aproape fără întrerupere, uita adeseori să mănânce. Nu a uitat însă de cafea şi de tutun pe care le obţinea pe datorie. Era foarte priceput în prepararea la maşina cu spirt a unei cafele turceşti cu caimac, dar aceste excitante (cafeaua şi tutunul), în lipsa hranei proaspete şi calde, i-au agravat boala.

De la Biblioteca Curţii Imperiale a împrumutat cărţi şi s-a închis în casă ca să le citească. Iese rar, ca să meargă la Universitate, frecventând numai acele cursuri care îi stimulează fenomenala inteligenţă şi-i aţâţă curiozitatea. A descoperit lumea indică şi pe cea egipteană. Îl preocupă, obsesiv, spaţiul şi timpul. El consideră că *nu esistă nici timp, nici spaţiu – ele sunt numai în sufletul nostru*. Încearcă să convingă de asta pe oricine îl ascultă (pe sursa Samoil). Scrie neobosit, vociferând din când în când împotriva zgomotului trăsurilor şi al copitelor de cai pe pavajul nou (al lumii exterioare). Uneori fluieră, fredonând câte o melodie. Dacă, plimbându-se prin casă, cântă o melodie veselă atunci compune o poezie, iar când cântă marşuri gândeşte la scară istorică. Numai problemele filosofice nu le

gândeşte cântând [după cum ne asigură sursa care a stat de vorbă cu el şi căreia i-a făcut unele mărturisiri].

Tot din cauza lipsei de bani a fost nevoit să se mute în Schaumburgergasse, 15, departe de centru, în Wieden, apoi, la Samoil Isopescu, Landstrasee-Adamstrasse, numărul 5. Începutul anului 1872 a fost extrem de friguros şi geros. Din scrisoarea trimisă părinţilor săi Gheorghe şi Rareşa Eminovici (februarie 1872), reiese că timp de douăzeci de zile studentul nu a părăsit locuinţa: *Astăzi ies pentru prima oară din casă după o trohană îndelungată şi după o desăvârşită lipsă de apetit, care-a ţinut mai douăzeci de zile.*

Abia ce a revenit în lume, scăpând de guturai, că boala a recidivat: *Anul acesta e într-adevăr un an nefast pentru mine. Abia am scăpat de catarul de stomac şi gălbinare şi m-a cuprins o aprindere de maţe care-a ţinut trei săptămâni şi era să mă coste viaţa*.

Dar, în ciuda problemelor de sănătate şi a neplăcerilor financiare, studentul este încrezător în viaţă şi în forţele proprii. Uneori iese cu colegii (bucovineni, ardeleni, moldoveni) în cafenele, petrecând alături de ei ceasuri în şir. Alteori, tinerii se regăsesc până târziu noaptea în restaurantul Bischof din Wipplingerstrasse. La aceste întruniri, studenţii discută, în general, politică (chestiuni de politică externă, dar şi probleme naţionale). Eminescu se remarcă întotdeauna prin modul limpede şi inteligent în care abordează fiecare subiect. Nu se mulţumeşte să discute detalii concrete, rupte de context, ci, posedând o bogată şi vastă cultură, plasează fiecare problemă discutată, chiar şi pe cea mai măruntă, într-un cadru general, cuprinzător, conferindu-i valoare de principiu. Îl interesează în mod special problema românilor (transilvăneni, bucovineni) din Imperiul Austro-Ungar. Visul lui politic este *Dacia mare*. Când se plictisesc de politică (ceilalţi repede, Eminescu niciodată), tinerii trec la halba cu bere şi la discuţii despre femei.

În privinţa problemelor amoroase, Eminescu gândeşte cosmogonic, imnic. După impresia pe care şi-a putut-o face sursa (Stefanelli), pentru tânărul poet, femeia reprezintă idealul creaţiunii, a frumuseţii şi a perfecţiunii chipului omenesc, *un simbol*. Despre năzuinţele trupului, clocotitoare la vârsta tinereţii, sursa evită să se pronunţe. Stefanelli îl crede cast, pretinzând că Eminescu (deşi putea vrăji uşor femeile prin frumuseţea sa *gânditoare*) n-a avut nicio relaţie amoroasă (sexuală) la Viena. Amicul poetului se simte îndreptăţit să facă această afirmaţie deoarece, petrecând mult timp în tovărăşia lui Eminescu, consideră că îi cunoaşte viaţa *din fir în păr*. Susţine că n-a observat la dânsul porniri senzuale sau *viţioase*, poetul trecând înaintea tuturor prietenilor drept un *model de corectitudine şi moralitate*. În afara episodului cu cele două doamne vieneze (blonda Eliza), relatat cu amănunte de către Stefanelli (*într-o notă informativă, vezi dosar*), poetul nu a fost văzut prea des în societatea damelor. Se mulţumeşte să le observe de la distanţă atât pe burgheze (madam Maier, mamzell Rezi, Clotilda), cât şi pe artiste (Frederica Bognar, Augusta Baudis-Wildbrandt). Madam Maier, mamzell Rezi şi Clotilda nu au putut fi identificate, deşi s-au făcut eforturi mari în acest sens. În schimb, cele două artiste ale Curţii ne sunt cunoscute.

Poetul nu vorbeşte niciodată despre femei, iar dacă ceilalţi o fac se plictiseşte şi le zice: Slăbiţi-mă cu prostiile voastre! Totuşi, singura femeie despre care Eminescu le-a vorbit tovarăşilor (imnic) a fost artista Frederica Bognar al cărei salon deschis pe Landstrasse-Hauptstrasse îl frecventează uneori. Aici, la Viena totul se învârte în jurul operei şi al teatrului. Tonul îl dă însuşi Împăratul care e un mare admirator al artistei Katharina Schratt. Toţi agenţii secreţi din capitala Imperiului (şi nu numai ei) cred însă că e vorba de mai mult decât de o simplă admiraţie, atribuind preferinţei imperiale pentru celebra artistă şi unele semnificaţii, neîndoios, *politice*. A se afişa în compania

artistelor reprezintă pentru bărbaţii influenţi şi bogaţi de la Viena nu numai o obligaţie mondenă, ci, şi una ale căror urmări şi avantaje, în vederea dobândirii unui prestigiu politic, nu pot fi ignorate de cineva care se ia pe sine (şi cariera sa) în serios. În saloanele *artistelor* se face şi se desface aproape tot ce are legătură cu societatea înaltă. Pentru poeţi, pictori, muzicieni prezenţa *artistelor* (actriţele şi dansatoarele) este indispensabilă nu numai din punct de vedere social sau politic, ci, mai ales, din punct de vedere poetic, în procesul creaţiei ele jucând rolul de muze şi sfătuitoare pricepute. Niciun artist cu pretenţii nu poate ignora misiunea inspiratoare a acestora.

În tovărăşia actriţelor, Eminescu însuşi se simte în largul său. Ca fost sufleor şi chiar actor de ocazie în trupa lui Pascally, el era familiarizat cu lumea teatrului. Întâiele versuri (cele din ţară) le-a închinat artistelor (*La o artistă* şi *Amorul unei marmure*), întruchipând în *artistă* modelul de imagine ideală a femeii. Din datele pe care le posedăm, reiese că Eminescu ar fi compus aceste poezii în împrejurări de circumstanţă, ca pe o literatură ocazională, votivă, tipărită pe foi volante, fiind cuprins de febra unei pasiuni pentru o misterioasă artistă (Eufrosina Popescu?).

Lipsa de bani şi o ţinută corespunzătoare (cămaşă albă, guler scrobit, frac) făcea ca frecventarea artistelor să nu fie totuşi la îndemâna oricui. De aceea, casele de plăceri sau bordelurile rămâneau singurele locuri unde tinerii nepăsători la etichetă şi fără posibilităţi financiare prea mari îşi puteau astâmpăra elanul sangvin al vârstei. Discutând însă şi cu alţi prieteni – dacă era bine sau nu să frecventeze casele de plăceri – , Eminescu consideră că posibilităţile contactării unor boli venerice (sifilis) erau reale şi că lipsa mijloacelor materiale pentru un tratament adecvat ar trebui să-i determine să se gândească de două ori înainte de a accepta favorurile unor prostituate. Nu ne mai rămâne decât poezia sau odele!, conchide stoic Eminescu. Totuşi, în absenţa fiorului dramatic care să

confere lirism şi oarecare stil suferinţei amoroase, poezia sfârşeşte mult prea repede în cuplete de cafenea şi haz general.

Sursa discută despre aceste lucruri cu poetul (dragoste, femei, poezie), arătându-i că excluderea iubirii din repertoriul liric (mai ales, romantic) ar face ca poezia să fie săracă, visarea stearpă şi sufletul inert. Poetul nu a avut ce să obiecteze, sursa considerând că îi dădea dreptate în sinea lui, dar că, mândru din fire, nu putea s-o recunoască. Sursa mai crede că poetul a tăcut şi fiindcă era îndrăgostit de doamna Micle.

Dragostea pentru Veronica (iubirea absolută) s-a declanşat în acea iarnă cumplită (conform unor surse), când ea ar fi poposit la Viena, din pricini de natură *medicală*. Cunoştinţa cu doamna Micle a servit de minune idealului poetic al poetului. Veronica, fiind o femeie tânără, frumoasă (pe deasupra, *blondă, ca toate idealele*) s-a suprapus în ochii poetului imaginii idealului închipuit de propria lui fantezie. Singura problemă: idealul său era – o femeie măritată. Dar înălţând în versuri iubirea, poetul a înălţat şi femeia (eliminând tot ce nu convenea poeziei: soţ, obligaţii sociale etc.), conferindu-i acesteia (idealului) un statut cu totul special, cel de *înger cu păr blond*. Această imagine a persistat numai la începuturile iubirii, fiindcă, mai târziu, acelaşi înger avea să-şi piardă în mod fatal statutul celest, devenind, nimic altceva decât … un măr de ceartă (ca să nu zic mai mult).

„Pietraru“

N.B.

— Agentul a avut sarcina să organizeze o agentură care să culeagă informaţii despre viaţa studentului Eminescu Mihai în timpul studiilor de la Viena şi să obţină mărturii sau documente despre situaţia sa şcolară.

— Urmează să poarte discuţii cu cei care l-au cunoscut pe „Poet“ în acea perioadă, să compare sursele şi să verifice adevărul mărturiilor acestora.

— Agentul a primit sarcina să recupereze toate documentele (foi matricole, chitanţe etc.) care îl privesc pe studentul Eminescu în vederea stabilirii autenticităţii acestora.

— Va culege informaţii despre activitatea politică desfăşurată în cadrul societăţii studenţilor români de la Viena.

De câteva săptămâni nu am primit nicio veste din partea acestui agent, din cauză că liniile de comunicaţie cu exteriorul au fost întrerupte. De aceea agentul nu a putut executa toate sarcinile primite la convorbirea anterioară privind natura relaţiilor sexuale ale Poetului şi a eventualelor sale amoruri vieneze (sau contactarea unei boli venerice). Ultima notă nu conţine prea multe date concrete. Această sarcină necesită mai mult timp şi a rămas valabilă pentru perioada următoare.

Cele câteva foi manuscrise sustrase de agent de la locuinţa poetului conţin unele informaţii preţioase. Se vor lua toate măsurile care se impun.

Lt. de Sec.

Condurache Mircea

A.C.N.S.A.S., Fond Informativ, dosar nr. 859, vol. 1, ff. 71-72.

8, Eminescu vorbeşte cu bătrânul domn, cu străinul acela care, din amuzament, se suprapune uneori peste umbra sa proiectată pe perete (*Doppelgänger*). Nu e baronul von Mayr. Nici Lachman. E profesorul Robert Zimmermann. Bătrânul domn i se adresează deschis, prieteneşte, ca unui vechi student. Nu i-a mărturisit nimic doctorului Obersteiner despre dublul său (bătrânul dascăl). Ce-ar crede domnul consilier aulic şi profesor universitar? Că, doamne fereşte, pacientul suferă de scindarea personalităţii, de înstrăinare de sine (despicare a eului), că prezintă manifestări schizoide (!). Te poţi aştepta, nu? Să raporteze mai departe (Popasu, Carp,

Maiorescu etc). De aceea, e de preferat să tacă. Şi să vorbească cu celălalt (cu bătrânul profesor) numai în intimitate1. Dar acesta (*Doppelgänger*-ul) nu stă o clipă locului. Se învârte prin cameră. Ca un titirez (e foarte sprinten pentru vârsta lui). Poetul, ca să poată ţine pasul cu el, îl urmăreşte. Chiar dacă se învârte în cerc. Şi vorbesc întruna. Unul cu celălalt. În cerc. Despre orice. *Geschichte der Philosophie. Mittelalter und neuere Zeit bis auf Kant.* Luni, Marţi, Miercuri şi Vineri de la 8 la 9. Simţurile omului nu sunt făcute decât pentru calităţile lucrurilor, adică viind în atingere mediată sau imediată c-un obiect într-un mod hotărât, lăsând cu totul nedezlegată cestiunea dacă acele calităţi sunt inerente lucrurilor. Căci simţurile produc fiecare din ele o serie de fenomene, oricare ar fi impulsul. Fuţi o muiere, comunici direcţia ta de mişcare în infinit. Nemurirea ta consistă în viaţa şi figurile de procreaţiune a copiilor tăi. Nemurirea? Totdeauna mişcarea se comunică în linie dreaptă. *Der Leidenfrost'scher Tropfen* – ascensiunile dând de o piedică (ha!) se prefac în rotaţiune. Bătrânul domn face gesturi obscene, gesturi care-l fac pe poet să râdă cu poftă. O rotaţiune pe loc imens de repede, care e-n stare să sfarme cazanul când esplodează. Soarele *im Leidenfrost'scher Tropfen*. Dascălul îl contrazice. Aşa era şi Caragiale. Veşnic nedumerit şi pornit spre contraziceri (în privinţa femeilor – să fuţi o muiere, a politicii etc.). Cum am putea, întreba mucalit dramaturgul, să discutăm dacă am fi amândoi de aceeaşi părere? Poetul nu era de acord cu logica asta caragialienească. Prefera să fie combătut din convingere (şi pe baza unor argumente raţionale, bine întemeiate) şi nu doar aşa, de dragul discuţiei. Pe Kant, Caragiale l-a numit *moftangiu* numai ca să-l enerveze pe poet! Ce fel de om e ăla care face totul în contra celorlalţi (a oamenilor de caracter, evident)! Poate că şi pe Veronica (dragă Momoţel), tot aşa ca să-l enerveze pe poet a sedus-o (citeşte a futut-o). Mai ştii! Ăsta (Caragiale) e dracul gol!

Un demon al inteligenţii, nu om!

Bătrânul domn râde când aude de Caragiale (sau de dracul gol?). Pretinde că se cunosc (cu cine?). Poetul nu se miră. Şi cu bătrânul domn e ceva necurat la mijloc (cine mai poartă un joben aşa de înalt!)? Ce e *natura naturans*?

Colegul de cameră al poetului (Filipescu) scrie ceva pe o coală ministerială. Scrie tot ce aude din conversaţia lui Eminescu Mihai cu peretele.

Nota informatorului Filipescu privind comentariile Poetului în faţa peretului.

Poetul vorbeşte singur. Acum se plânge de mâncare [asta înţelege şi Filipescu, partea cu *natura naturans* a rămas pe dinafară, din cauza incomprehensibilităţii discursului eminescian]. Din păcate, date fiind împrejurările (1883), nu s-a putut instala t.o. (tehnica operativă). Din care cauză, informatorul este nevoit să consemneze tot. Filipescu nu consemnează chiar tot. Ar fi imposibil. Poetul vorbeşte uneori foarte mult şi e greu să înţelegi ce spune2. Vorbeşte inspirat şi amănunţit despre rădăcina cubică şi despre cuadratura cercului. Când un şarpe se-ncolăceşte observăm următorul lucru. Pielea dinlăuntrul cercului e încreţită, cea dinafara cercului e încordată. Diferenţa între pieile la-nceput egale e cuadratura cercului. Mai face şi filosofie. *Natura naturans?* Ce-o dracu’ o mai fi asta? Când poetul vorbeşte despre mâncare înţelege şi informatorul. Eminescu spune că mâncarea e puţină (Filipescu e de acord cu asta, mai adaugă de la sine şi faptul că e frig în salon). Că doctorii sunt evrei! Că îngrijitorii sunt evrei. Numai Fräulein Elise e drăguţă şi îi mai strecoară, din când în când, câte un biscuit. Da! Mâncarea e puţină (zgârcenie de ovrei!). E o conspiraţie evreiască. Alianţa israelită. Şi masonică. La nivel mondial. Nu există scăpare! Numai în Brahma! Zeul Indic. Conchide poetul. Antisemit! conchide Filipescu în însemnările sale, subliniind cuvântul *antisemit*.

Informatorul se străduieşte să noteze cu

conştiinciozitate tot ce aude şi înţelege (cât de cât): *Pentru a-şi închipui cineva metaforic lumea ar putea să iee o bucată de lut – etern aceeaşi, care prin urmare, nu cunoaşte timp – şi să-i dea cele mai felurite forme, pe când una când alta, când aşa, când aşa.* [Poetul gesticulează mult, clătinându-şi capul când la dreapta când la stânga. Nu-i văd faţa.] *Lutul rămâne orice caz acelaşi. Socialistul Bebel zice în organul său Volksstaat a. 1873 – Sau există un Dumnezeu şi-atunci suntem traşi pe sfoară, sau nu există, şi-atunci putem să ne facem de cap... Ha! ha! ha!* [Socialistul Bebel? Ăsta cine o fi, dacă nu e nici Marx, nici Engels ca să nu mai zic că nu e nici Lenin?]

Naturam, furca expellas, tandem... Ă, ă, ce?! Filipescu face ochii mari. N-am înţeles ce aţi spus după asta, domnule Eminescu. *Tandem* ce? Dar Eminescu continuă netulburat.

Viaţă şi moarte sunt ca două poluri/ În jurul căror steaua se-nvârteşte/ Şi amândouă n-au nici timp, nici goluri [Urmează un şir neînţeles şi neîntrerupt de cuvinte, notează Filipescu. Vorbire incoerentă]

Abra Kadabra. Abra Kadabra. Eminescu face un salt înspre pat, sare în vârful lui (cu galoşi cu tot), se strecoară sub aşternuturi şi (asemeni unei stafii) se înfăşoară în cearşaf (cu capul la vedere) făcând mişcări care imită bătaia din aripi a păsărilor. Vorbeşte fără şir şi fără noimă (i se pare colegului său de cameră). Se poate presupune că e într-un soi de transă temporală. Silaba sacră *aum* este cheia care descuie lacătele ferecate ale timpului. În această silabă sunt cuprinse trecutul, prezentul şi viitorul. E ca un cod sau cifru: „a“ înseamnă starea de trezie, clic! „u“ cea de vis, clac! şi „m“ cea de somn adânc, clic, clac! Filipescu consemnează tot ce aude, chiar dacă nu înţelege mare lucru, dar dornic să nu piardă nimic din spusele poetului continuă să scrie, ca la un dicteu automat, fără să dea prea mare atenţie scrisului. Obţine o frumoasă linie continuă cu ghimpi şi mici pete de cerneală.

Cine rosteşte silaba întreagă atinge starea de transcendenţă în care sufletul individual îl cunoaşte pe Brahma. Uuuuuuuuuu! Aaaaaaaaaaaaaaaaa! Uuuuuuuuu! Mmmmmmmmmm! Aaaaaaaaa! Mmmmmmmmm! Uuuuuuu! Uuuuuuuuuu! U! Să călătorească în vremea glorioasă a lui Alexandru cel Bun. Dar imaginea cu mulţimea de cercuri ce se întretaie infinit încât pare un ghem roşu de fire[3] şi-a pierdut claritatea şi stabilitatea (liniile unor cercuri nu se mai văd, ceea ce nu poate să însemne decât un singur lucru: magia nu mai funcţionează cum trebuie). Altădată era de ajuns ca poetul să pună vârful degetului în centrul păienjenişului de fire ilustrat în cartea astrologică, liniile să se mişte uşor şi el să alunece în trecut, tras de o mână nevăzută. I-ar fi plăcut mult să trăiască în trecut, în vremea când domnii îmbrăcaţi în haine de aur şi samur ascultau de pe tronurile lor părerile castelor sau vorbele de duh ale divanului oamenilor înţelepţi (cu părul alb). Iar el (poetul), cu capul plin de inspiraţiune, să fie bardul acelor domnitori, inima lor plină de geniu.

Filipescu se ridică hotărât de la masa de scris şi, apropiindu-se de patul poetului, zgâlţâi stafia care se mişca dezarticulat, dând din mâini (aripi). După câteva secunde, poetul se potoli, întorcând înspre Filipescu un chip răvăşit. Magia nu mai funcţionează ca altădată. Acceptând inevitabilul (dezvrăjirea lumii), Eminescu făcu eforturi mari ca să-şi acomodeze privirea (obişnuită cu contemplarea absolutului) la realitatea imediată (comună) şi nedorită (salonul de spital). I-ar fi plăcut să se fi trezit în alte timpuri (mai vechi). Nu aici (la Viena, Ober-Döbling, Hirschengasse, no. 71, Privatheilnstalt)! E pe cale să spună ceva, dar se răzgândeşte. Se dă jos din pat şi se îndreaptă hotărât înspre uşă (atent să nu calce decât pe triunghiurile roşietice care compun – în combinaţie cu triunghiurile gri – simetria geometrică a pătratelor mari din mozaicul pardoselii). Poate că dincolo (de uşă) e trecutul multvisat.

Pentru o clipă, acest gând îl însufleţeşte, înfiorându-i inima de o emoţie voluptuoasă, fierbinte. Înainte însă de a pune mâna pe clanţă se opreşte brusc ca străfulgerat de o groaznică viziune. Nu poate ieşi afară numai în cămaşă şi izmene! Ce-ar zice despre el oamenii înţelepţi din divan? Nu vrea să le facă o impresie proastă, oh, nu! Cunoaşte normele comportării politicoase şi ale ţinutei decente. Se răsuceşte pe călcâie.

În vechi manuscripte, domnule Filipescu, afli pe paginile din urmă ghicitori ciudate pe care şi le puneau călugării… Răspunsurile sunt scrise criptografic adică literele întrebuinţate reprezintă alte sunete, convenite mai înainte, al căror sens cată să-l stabileşti sau să-l ghiceşti pentru a ceti răspunsul. [*Criptografic*?]

Care e cea mai bună dovadă că există o substanţă imaterială în Univers? Materia!

Ha! ha! ha! Într-un pahar încape atâta fier, atâta lapte, atâta apă, atâta abur… Domnişoară Elise! Cine eşti tu? Cine sunt eu? Trecutul marmură, prezentul Dumnezeu, viitorul umbră. Elise. Femeia cinstită. Cea care selectează complimentul care-i trebuie. Veroni. Femeia galantă – Cea care selectează complimentele care îi trebuie. Proporţionale. O vrei? Curva – Cea care nu selectează. c/b la puterea infinit. Pentru un interes, străin progeniturii (bani, lux).

Die Nebel zersteunen Vremea
Se răzbună *Das Wetter wird heiter*
A răsufla, apă răsuflată, termen răsuflat, vin răsuflat
Rufă ruha

[Poetul vorbeşte *criptografic*. Rufă ruha? A se înainta textul de mai sus specialiştilor noştri în criptografie. Consider că în aceste cuvinte, aparent indescifrabile, se află codificat un mesaj către apropiaţii săi din ţară].

Care e cea mai bună dovadă că există Dumnezeu în Univers? Omul? Dracul? Eminescu tace brusc. Fixează cu ochi mari peretele pe care domnul cu joben desenează

ecuaţii încâlcite. Se străduieşte să urmărească demonstraţia bătrânului dascăl referitoare la existenţa lui Dumnezeu.

Dumnezeu, explică profesorul Rober Zimmermann, trasând puncte cu creta pe perete (tabla imaginară) *este o putere care lucrează în linie dreaptă – Tatăl. O altă putere egală, dar în direcţie crucişe i se opune – Fiul. Rezultanta* (bătrânul domn uneşte punctele prin linii) – *paralelogramul de puteri: Sfântul Duh.*

Acţiune egal reacţiune. Din acţiunea tatălui (linia dreaptă) s-a născut reacţiunea fiului (linie dreaptă în sens invers) şi rezultanta Sfântului Spirit (de-a curmezişul Cruce). 3virgulă1415926535 89793238462643383

Domnule Eminescu, îl întrerupe Filipescu. Domnule Eminescu? Domnule Eminescu? Am pierdut şirul! *3virgulă-ai-spus1415926...* Cât? Poetul, vădit deranjat de întrerupere, se întoarce înspre colegul de cameră care-l bătuse uşor pe umăr. Repeţi, te rog, ultima frază fiindcă n-am reuşit s-o transcriu. Şi cu cifrele astea, ce e? Ce reprezintă? Eminescu priveşte înspre domnul cu joben care, cu un zâmbet indescifrabil, îi face semnul tăcerii. Eminescu e încurcat, nu ştie de cine să asculte. Totuşi, parcă are mai multă încredere în domnul cu joben (fostul său profesor). Tace. Nu-i nimic, domnule Eminescu. Ai uitat. Lasă! Şi cifrele? Nu ştii... Eminescu zâmbeşte cu privirea întoarsă înspre geam. Îl observă pe domnul cu joben cum traversează grăbit curtea (oare când a ieşit?), zvânturând cu bastonul, din cale, frunzele căzute. Există suflet? Există suflet!, îi strigă bătrânul domn. Dar acesta e un atom. Atom. Hi! Hi! Într-un fel nelămurit, poetul are sentimentul că îl vede pentru ultima oară pe profesorul Zimmermann (de ce a plecat fără să-şi ia rămas bun?).

Filipescu revine la dosarele lui şi, conştiincios, îşi fişează noile informaţii. În fond, nu e treaba lui să discute despre religie şi Dumnezeu. Asta o vor face specialiştii partidului. Treaba lui e să obţină informaţii cât mai corecte

(dacă se poate). Ridică din umeri şi, conştiincios, se apleacă asupra mesei şi hârtiei albe. Se pregăteşte să-şi treacă în curat toate datele obţinute din fişele de observaţie ale doctorului Obersteiner. Cu o noapte în urmă, intrase în cabinetul doctorului, copiind din jurnalul medical tot ce s-a putut până la apariţia în zori a servitoarei. Spre seară îl va vizita omul de legătură care va transmite informaţiile culese la Bucureşti.

Îşi înmoaie tocul în cerneală şi scrie. *Status und Decursus der Krankheit: 10 noiembrie, Destul de agitat, vorbeşte incontinuu în tonuri de predică, cu cearşaful peste cap. Dacă i se vorbeşte omeneşte, îl poţi determina să răspundă corect. Durch lebhaftes Zureden kann mann ihn zu ganz vernünftigen Antworten bringen.* Nu e obişnuit să scrie cu toc [îngrijitorii i-au confiscat lama şi preţioasele creioane, ca să nu-şi facă rău, chipurile!]. Prin omul de legătură, a cerut noi creioane. Scrisul cu peniţă îl înnebuneşte. Fie se ia prea multă cerneală şi, atunci, face porcuşori, fie se ia prea puţină, încât nu se mai vede nimic din ce scrie.

1. Poetul vorbeşte singur, una-ntruna. Uneori se adresează peretului. Vorbeşte în germană. Dă impresia că poartă discuţii foarte aprinse cu peretele. Alteori, de parcă cineva i-ar răsuci cheiţa, se învârte prin cameră ca un titirez. Sursa: Filipescu

2. La maniaci se constată o nesfârşită sporovăială incoerentă şi logoree, astfel încât pare imposibil ca bolnavul să zăgăzuiască cursul ideilor sale în asocieri dezordonate. Sursa: Doctorul

3. Cu mintea sa genială, Eminescu a anticipat cu un secol înainte teoria în care particulele sunt descrise ca unde pe corzi (păienjeniş de fire), cunoscută astăzi sub numele de teoria supercorzilor. Reţeaua de spin sau posibila reprezentare cuantică a geometriei spaţiului a fost identificată de către Eminescu metaforic cu cearşaful. Sursa: Fizicianul

9, Filipescu?

Poetului nu-i spune nimic acest nume. Doar dacă nu cumva face parte din rândul celor cincisprezece nume de boieri de rangul întâi din Ţara Românească? Era membru al familiei Filipeştilor? Nu! Doamne fereşte, domnule Eminescu. Nici vorbă! Rădăcinile mele sunt foarte sănătoase, să ştii! La verificările din '49 am rămas în partid, asta spune ceva, nu? Mama: spălătoreasă. Tatăl: mort. Accident de muncă la căile ferate. L-a tăiat trenul. Trenul? (se miră poetul, gânditor). Da, trenul! Şi cum vin pe drum de fier… cântecele. Rimează cu *pier*, nu? Nu ştiu cu ce rimează, domnule Eminescu. Eu nu sunt poet, dar am rădăcini sănătoase! Şi un dosar curat în vremuri grele rimează perfect. Zău că da! Mama: spălătoreasă. Tatăl: mort. Îţi arăt dosarul meu de cadre!, insistă Filipescu plin de solicitudine. Poetul face un gest care poate însemna orice: cum că-l crede pe cuvânt, cum că asta n-ar avea importanţă, cum că, date fiind împrejurările (trei nebuni, dacă îl socotim şi pe bătrânul dascăl), ce mai contează etc. Şi totuşi. Poetul nu înţelege ce caută Filipescu acolo. Cine era? Bun. Informatorul suprem. Şi altceva? Vorbea perfect engleza şi germana. Spera să înveţe italiana de la Eminescu şi să se mai instruiască (aşa cum s-a instruit şi în anul cât a stat la Jilava). Cee? Italiana?! Nu ştia Eminescu 64 de limbi? Ba da! Atunci ar vrea să înveţe de la el italiana. De ce tocmai italiana? Oare credea şi domnul Filipescu, ca ceilalţi latinişti, că noi, românii, trebuie să renunţăm la frumoasa noastră limbă română în favoarea celei italiene? Filipescu îl privi o clipă, nepricepând. Nu! Fiindcă urma să plece în misiune, în Italia, de aceea… În Italia?

Fidel principiului său (în orice om se opinteşte universul sau fiecare om e un *problem*), Eminescu deveni curios şi, totodată, ceva mai comunicativ şi cooperant. Limba asta păsărească în care vorbeşte arhivarul n-o fi mai

dificilă decât albaneza (îşi spuse). Albaneza! Mai bine să-l înveţe albaneza fiindcă limba albaneză îl va duce (îi va duce pe amândoi) la limba universală. Ce zici, domnule Filipescu? Albaneza? Poate altădată... La ce i-ar folosi albaneza?!

Deci nu faci parte din familia Filipeştilor, domnule Filipescu? Nu! Dar ai lucrat ca arhivar la Arhivele Siguranţei Statului. Da, domnule Eminescu. La Arhivele Securităţii Statului, precizează el cu seriozitate, ca arhivar suprem. Hmm! (mormăi poetul satisfăcut). Şi ai venit la Viena ca să-l urmăreşti pe Eminescu. Iată-mă! Poetul sare în picioare, îşi deschide larg braţele, ca şi cum ar spune: Sunt aici! Zâmbetul ironic şi superior care-i însoţeşte gesturile contrastează cu ţinuta uşor comică (în halatul descheiat) a pacientului: Mă vezi, dar ştii ce vezi? Şi dacă mă vezi, ce? întrebă el.

Şi nimic, domnule Eminescu. Nu sunt eu în măsură să judec, răspunse liniştit informatorul. Sarcina mea este să adun informaţii despre dumneata şi să întocmesc note şi rapoarte pe care să le înaintez superiorilor mei. Eu nu acţionez singur, domnule Eminescu. Cei care ne ocupăm de *caz* reprezentăm o întreagă reţea de informatori şi agenţi bine pregătiţi, o agentură competentă şi eficace. Fiecare ştie ce are de făcut. Din dosarul „Poetul naţional“ lipsesc încă unele date şi informaţii. Sper ca şi eu, prin eforturile mele, să contribui la completarea golurilor. E de datoria mea patriotică să-mi îndeplinesc misiunea pentru care am fost detaşat aici, departe de ţară. Spunând cea din urmă frază, colegul de cameră al poetului adoptase un ton emfatic, uşor exagerat, ca şi cum s-ar strădui să convingă de sinceritatea sentimentelor sale faţă de partid şi patrie pe cineva a cărui prezenţă în încăpere nu ar putea fi demonstrată cu argumentele logicii bunului simţ (cu ajutorul văzului), dar nici exclusă din discuţie, date fiind împrejurările de natură politică la care se se raportează agentul Filipescu (statul poliţienesc). Partidul îmi va fi

recunoscător! Foarte recunoscător. Filipescu continuă un timp în acelaşi registru, înfrumuseţându-şi cuvântarea în limbajul patriotic cel mai ales. Nu uită să menţioneze din când în când că vorbeşte perfect engleza şi germana. Şi că e arhivarul suprem.

Eminescu îşi lasă mâinile să cadă moale pe lângă trup. Ce să spună la toate astea?! Şi el îşi iubeşte ţara, dar fără ciocoi în ea, fără străini (bulgăroi, grecotei, evrei etc.), fără liberali, fără conservatorii miluiţi, fără mincinoşi, fără fameni, fără bogaţii care fură de la săraci, fără feneanţi şi paraziţi, fără pătura superpusă, fără garda civică, fără eroii de la 11 februarie, fără drumul de fier, fără plopii fără soţ, fără dalile, fără Dunăre, fără Transilvania, fără Bucovina, fără Basarabia etc. Ce mai rămâne, te întrebi. Trecutul! Numai trecutul e de aur. Poetul nu-l mai urmăreşte pe Filipescu (care vorbeşte neîntrerupt, ca după o lecţie bine învăţată, despre datoria patriotică şi despre recunoştinţa partidului). Meditează. Dacă pornim de la ideea că realitatea actuală nu este decât o parte a întregului, a sumei Universului, a virtualităţii sale, din suma puterilor din univers (a plus b plus c plus d plus r) atunci putem deduce, prin scădere, realitatea r (r minus a minus b minus c minus d). Şi, oare, dacă toate astea sunt teoretic sigure şi cunoscute de ce şi practic n-ar fi cu putinţă a se prevedea anumite lucruri? Totul e să separi corect acele puteri (cine admite o materie determinată admite o sumă constantă), să elaborezi operaţiile matematice şi, conform calculului permutaţiunii şi a probabilităţii, să prevezi viitorul. Abra Kadabra. Sufletul nu-i decât o oglindă în care se reflectă, în funcţie de unghiurile de înclinaţie ale conştiinţei, trecutul, prezentul şi viitorul. Poate că avântul metafizic nu-i decât lupta pentr-un mai devreme sau mai târziu, a miilor de forme, *virtualiter* întotdeauna prezente şi-ntotdeauna gata de-a apărea. O perspectivă nemărginită se deschide înaintea ochilor mei.

Meseria de arhivar, explică Filipescu adresându-se după toate aparenţele unei asistenţe pe care Eminescu n-o vede, înseamnă ordine, organizare şi păstrare a documentelor. Ordinea, tovarăşi, e totul! Datoria noastră, ca arhivari, este să ordonăm, să organizăm şi să păstrăm bine toate documentele din arhivă. Înţelegeţi, tovarăşi? Eminescu înţelege. În ceea ce-l priveşte, şi el admiră ordinea. E un maniac al ordinii. Ca revizor şcolar a făcut multă muncă de administraţie. N-a fost neglijent, dimpotrivă. A întocmit conştiincios fiecare proces-verbal, fiecare adresă către minister. A redactat până şi un *Tablou general pentru organizarea şcoalelor rurale din judeţele Vasluiu, 1875* (cu rubrici şi rubricuţe) şi, altul pentru judeţul Iaşi. În poezie? E tot maniac! Al ordinii, al rigorii, al perfecţiunii (cum altfel?). Dă din cap înspre Filipescu, cum că înţelege şi că e de acord (ordinea e necesară). Capul îi vâjâie (de atâta ordine). Buun. Mai departe.

Arhiva primeşte, păstrează şi întreţine (recită Filipescu ca din manualul de instrucţiuni) materialele (respectiv, dosarele închise) venite de la unităţile operative. De rânduirea, cusutul materialelor şi de filarea dosarelor se ocupă tot arhivarul. Evidenţa dosarelor, înscrisurile în registre (opise) şi completarea rubricilor: număr curent, denumirea dosarului, volumul, observaţii, toate aceste operaţiuni trebuie să se realizeze conform procedurilor şi directivelor în vigoare. Aşa cer normele pe care le cunoaşteam cu toţii (pauză). Dar vremurile s-au schimbat. Dictatura proletară a învins pretutindeni în ţara noastră! Trăim vremuri mari, tovarăşi. Foarte mari (pauză). Avem nevoie de legi noi pentru vremuri mari. Pe umerii noştri apasă o grea datorie. Foarte grea (pauză). E moştenirea cumplită a unui trecut care nu mai poate fi schimbat. Dar poate fi îndreptat. De aceea legile noi par cumplite. Înfricoşătoare. Nu putem desfiinţa un regim odios arătând milă. Nu putem făuri un viitor mai luminos fără sânge, fără să călcăm pe cadavre. Ne dorim un viitor

luminos, nu? Foarte luminos. Atunci vom călca pe cadavre. Cadavrul regimului burghezo-moşieresc. Aplauze.

Da, poetul îşi doreşte un viitor luminos pentru dulcea Românie. *Şi deasupra idrei fluture cu vântul.* Dar, fără sânge! E împotriva vărsării de sânge! Îşi doreşte să fie nebun şi rege. Regele Lear şi nebunul său. Sau nebunul care este Regele Lear. Sau Regele Lear care este nebunul. Totuna. Pe Regele Lear nu-l mai doare nimic. Poţi să-i faci orice. Pentru nebun totul e o tortură. Îl doare fără să-l atingi. Eminescu se dă jos din vârful patului şi se apropie de Filipescu care, încântat de efectul cuvintelor sale, aşteaptă răbdător încetarea aplauzelor şi a strigătelor de *Moarte duşmanilor! Moarte lor!*

Dar Eminescu, nerăbdător, fără să ţină cont de împrejurări sau de faptul că intervine pe nepusă masă chiar în mijlocul cuvântării lui Filipescu, i se adresează cu exaltare: Omoară-mă, domnule Filipescu şi ai să vezi că nu simt nimic! Sunt regele Lear. Filipescu e nemulţumit că Eminescu îi strică momentul, intervenind, dar observând jarul aprins din privirile acestuia, nu mai e în stare să spună nici un cuvânt. Omoară-mă! i se adresează cu convingere Eminescu. Ai să vezi că n-am să mor. M-au omorât şi alţii şi n-am murit. Fiindcă sunt etern. Omoară-mă!

Filipescu, somat, astfel, (prins de guler) încearcă să-l facă pe poet să înţeleagă că nu poate. Că nu are voie să se atingă de niciun fir de păr de pe capul poetului. Că n-are voie să se atingă nici măcar de o muscă. Vezi musca aceea, domnule Eminescu (îi distrage atenţia). Ce muscă?, se indignează Eminescu pe bună dreptate (dă drumul gulerului lui Filipescu). El vorbeşte de atman, de brahman etc. şi, şi, şi individul ăsta mărunţel vine cu musca! Musca aia care se zbate la geam, rosteşte rar Filipescu. Eminescu se întoarce înspre fereastră. Observă musca. O văd, şi? Ei bine, chiar dacă e numai o muscă, eu, domnule Eminescu, nu pot s-o omor. Nu am voie să intervin în ordinea imuabilă

(aşa se spune, imuabil, nu?), în ordinea imuabilă a lucrurilor sau în mersul implacabil al istoriei (în afara ordinelor primite). Nu am voie să omor nici măcar muşte (fără ordin)! Orice gest mărunt, dar nesăbuit pe care informatorul îl face fără un ordin prealabil ar putea avea consecinţe nedorite, putând compromite întreaga misiune. Eu nu pot omorî musca, domnule Eminescu! Nu sunt *autorizat* s-o fac.

Eminescu se apropie încet de fereastră. Urmăreşte atent musca, apoi, îşi întinde mâna sincronizându-se, la o mică distanţă, cu mişcările ei. Când e sigur de reuşită, o striveşte cu precizie (cu palma). Era o muscă mare, cu abdomenul verde sticlos. Căldura plăcută din încăpere o deşteptase din amorţeala hibernală în care zăcuse adormită în vreun ungher. Musca rămase lipită de geam, eliberând din corp o grămăjoară de ouşoare mici, galbene. Am omorât-o!, anunţă poetul triumfător, ştergându-şi dosul palmei de mâneca cămăşii. S-a produs vreo catastrofă în viitorul dumitale? Filipescu e derutat şi confuz. E adevărat că nu avusese prea mult timp la dispoziţie ca să reflecteze la valabilitatea legilor. Dar poetul (se vede că e deştept, ce spun deştept? — genial) îşi poate pune probleme. El nu trebuie să respecte coduri. Geniul nu respectă normele (îi dă mâna, dacă are chef, să omoare o muscă şi să influenţeze viitorul). Musca a murit. E o evidenţă (o vede şi Filipescu, strivită de geam). Te uiţi la musca moartă şi te întrebi: Are moartea ei vreo urmare catastrofală? Adică, poetul de geniu te obligă să-ţi dezlegi de la ochi obişnuinţele de gândire şi *să vezi* cu ochii tăi (ochii lui). A schimbat ceva moartea unei muşte? Strădania de a afla răspunsul la întrebări insondabile i se pare, totuşi, de prisos, lui Filipescu. Ce poate fi mai zadarnic decât a-ţi pune asemenea întrebări? Moartea muştei a fost inutilă. N-am reuşit să aflăm nimic în plus. Filipescu se apropie de geam. Ce scârboşenie! Puah! La vederea muştei, o ameţeală stranie îl cuprinse. Îi vine să leşine.

Adevărul, domnule Filipescu, e faptul că lucrurile se repetă la infinit. Toate sunt una. În acest prezent etern. Omori o muscă. Omori un rege. Totuna. În planul eternităţii, întreruperile din natură sunt nesemnificative. Dumneata, însă, eşti un caz interesant. Te văd şi atunci cred în existenţa dumitale. Eşti cumva etern, ca prezentul? Arhaeus? Şi eu sunt etern. Suntem amândoi eterni. Doi nebuni eterni. Trei (cu Bătrânul domn). Hmmm. Domnule Filipescu! Domnule Filipescu, ce ai?

Dar Filipescu nu mai aude nimic. Leşinase (era foarte sensibil când vedea lucruri scârboase). Iar muştele (*calliphora vomitoria*), în special, aveau un efect garantat asupra sa, făcându-l să-şi piardă aproape instantaneu cunoştinţa. Ori de câte ori vedea o astfel de muscă (musca cu abdomenul albastru lucios sau verde), simţea automat în nări mirosul morţii şi al putreziciunii. Avusese ocazia, şi nu o dată în viaţă, să vadă leşuri omeneşti năpădite de muşte. Dar dintre toate, cel mai greu de uitat era cadavrul tatălui său care, expus pe patul mortuar, se transformase în raiul culinar al unui muscoi singuratic şi insistent. Atunci, copilul de opt ani, privind fascinat şi îngrozit, zborul calculat şi sigur al muştei şi intuind minuţiozitatea cu care profitoarea cerceta atent micile orificii (nări, pavilionul urechii, colţurile gurii etc.) în care să-şi dureze (depunând ouă) monstruoasa operă, îşi închipuise fără să vrea aceleaşi atrocităţi lacome în trupul său. La acest gând cumplit, leşinase. Nopţi la rând se trezise leoarcă de sudoare, visându-se hrană pentru viermi uriaşi.

Căzut la podea, în starea de semiconştienţă în care se găsea, Filipescu observă ca prin ceaţă cum o mulţime de capete se precipitară asupra lui. Sau era un singur om cu mai multe capete? Cineva îi lovi obrajii cu palmele, încercând să-l trezească. Îşi aminti că se afla (nu?) în sala în care avea loc adunarea generală a Direcţiei Arhivelor. Fusese invitat să ia cuvântul şi să vorbească despre schimbările importante care aveau loc în ţara noastră

(1951). Era o onoare binemeritată. Preşedintele adunării (noul director al Arhivei, numit de către partid) făcuse introducerea, prezentându-l pe tovarăşul Filipescu drept unul dintre cei mai conştiincioşi arhivari ai Direcţiei. Directorul era secondat de noul şef cu propaganda, un tinerel abia ieşit din şcoala de cadre. La punctul doi al ordinei de zi, preşedintele şedinţei anunţase dezbaterea referitoare la noile *instrucţiuni privind înfiinţarea cartotecii pentru urmărirea executării lucrărilor*, precum şi *instrucţiunile privind organizarea şi funcţionarea birourilor şi secţiilor de evidenţă din cadrul Regiunilor de Securitate*. Pe aceeaşi ordine de zi se mai găsea *Directiva referitoare la organizarea evidenţei operative a „elementelor duşmănoase“ din RPR*. În sfârşit, la ultimul punct urma să fie discutate măsurile de „eliminare“, din cadrul serviciului de arhivă a „elementelor antidemocratice, burgheze şi incapabile“. Toţi lucrătorii din cadrul Arhivei aşteptau cu deosebit interes şi teamă (unii) măsurile prevăzute la ultimul punct, măsuri care (după cum *se şoptea*) anunţau mari schimbări (epurări) în cadrul direcţiei. Onoarea de a deschide dezbaterea îi revenise lui Filipescu.

Filipescu a luat cuvântul şi a vorbit despre importanţa meseriei de arhivar. A explicat în linii mari ce înseamnă să fii arhivar *suprem* (se adresa, mai ales, noilor colegi aşezaţi în rândurile din spate). A făcut o paralelă semnificativă între meseria de arhivar din timpul regimului burghezo-moşieresc (un biet funcţionar aflat în slujba unei clase exploatatoare) şi rolul însemnat care-i va reveni arhivarului în cadrul dictaturii proletare (un funcţionar care va participa activ la propăşirea ţării şi la lichidarea definitivă a exploatatorilor). S-au auzit aplauze. A vorbit apoi despre transformările prin care trecea ţara noastră sub atenta îndrumare a Partidului, despre datoria patriotică de a rupe orice legătură cu fostul regim şi despre eliminarea tuturor elementelor antidemocratice din

societatea noastră. A fost din nou aplaudat de cei din fundul sălii (corul de partid). În timp ce vorbise, Filipescu observase cu surprindere că unii dintre vechii săi colegi (care ocupau câteva locuri din faţă) îl priveau cu teamă şi suspiciune. Pentru Filipescu *eliminarea* din serviciul de Arhivă a „elementelor antidemocratice, legionare, burgheze şi incapabile" reprezenta un fel de formulă abstractă, generală (preluată din discursul propagandistic), care, evident, nu se referea la cei din imediata sa apropiere. În ceea ce-l privea, el personal nu cunoştea nici un „element antidemocratic, legionar, burghez sau incapabil". Nu-şi închipuia că astfel de „elemente" ar putea fi identificate chiar printre colegii săi (de birou) şi că vorbele sale îi indica cu degetul în timp ce, la margine, călăii nu aşteptau decât să-i ridice.

De aceea, imperturbabil, arhivarul continuase să vorbească. Se referise la importanţa preluării vechii arhive a Siguranţei şi a reorganizării ei. Subliniase obligaţia ca noile schimbări din societate (eliminarea claselor exploatatoare) să constituie un îndemn patriotic de muncă şi pentru arhivari. În calitate de mai vechi arhivar, Filipescu se angaja, ca în cadrul cursurilor de pregătire, să-i iniţieze pe noii colegi în tainele profesiei şi să-i ajute să cunoască normele de lucru (cele clasice). Dar, de curând, la iniţiativa Partidului, apăruseră *noi* (accentuase cuvântul *noi*) norme şi directive pe care trebuiau să şi le însuşească cu toţii cât mai repede cu putinţă (ca să nu dea răgaz duşmanului de clasă să profite de situaţie). În continuare, vorbitorul subliniase importanţa înfiinţării cartotecii cu scopul urmăririi executării cât mai corecte a lucrărilor. Organizarea cartotecii va facilita în viitor munca agenţilor, va elimina lipsurile şi va evita dezorganizarea în activitate. Evident, vigilenţa va spori. Se va tripla. Directiva referitoare la organizarea evidenţei operative a „elementelor duşmănoase" prezenta o importanţă deosebită deoarece constituia, citase Filipescu, „o verigă

ajutătoare în sistemul muncii organelor Securităţii Statului”. Astfel, accentuase vorbitorul, succesul muncii colegilor noştri miliţieni sau a procurorilor va depinde şi de activitatea anonimă, dar extrem de utilă desfăşurată de fiecare funcţionar de la arhivă.

Ajungând în acest punct al discursului, Filipescu se lansase ditirambic în elogii inspirate şi sincere la adresa profesiei de arhivar. Vorbi despre un nou început. Despre zorii noi. Despre ceasul care a sunat. Despre istoria în marş. Cei din fundul sălii (recunoscând sloganurile) reacţionară imediat, izbucnind din când în când în aplauze (mai ales atunci când se rosteau cuvinte ca: a stârpi, a lovi fără cruţare, a servi democraţia proletară, vigilenţă, sabotori, triumful proletariatului, trâmbiţe şi goarne etc.). Observând cum se împărţise sala (de-o parte vechii arhivari şi de cealaltă noua linie), Filipescu se bâlbâise. Ca să-şi revină, sorbise o înghiţitură de apă. Apoi, în încheiere, recitase conştiincios câteva fraze însuşite la cursurile de educare ideologică a membrilor de partid. Aplauzele celor din spate l-au întrerupt aproape după fiecare cuvânt. Drept încheiere îşi pregătise o formulă personală (la care ţinea foarte mult), o formulă care sintetiza deviza profesiei de arhivar suprem: *De păstrarea şi organizarea arhivei de astăzi depinde istoria noastră de mâine*. Când, ca trăznit de fulger, se oprise în mijlocul propoziţiei (la cuvântul *istorie*). Rămăsese cu mâna dreaptă suspendată în aer, indicând vag înspre peretele din fundul sălii, acolo unde organizatorii îngrămădiseră o serie de lozinci şi portrete ale liderilor comunişti români şi sovietici. Rătăcit, printre marii oameni politici (Stalin, Petru Groza, Gheorghe-Gheorghiu Dej, C.I. Parhon) se găsea şi un tablou al poetului naţional Eminescu. Din tablou (i se păru arhivarului) Eminescu îi făcea semne, ba aplaudând, ba comentând, ba râzând batjocoritor. Toate privirile celor din sală se îndreptaseră într-acolo, dar el, arhivarul nu mai avu puterea să continue şi să spună

tuturor ceea ce văzuse şi-l îngrozise. Nu atât Eminescu îi atrăsese atenţia lui Filipescu, cât tabloul din centru, reprezentându-l pe tovarăşul Stalin. Filipescu remarcase cum o muscă mare poposi neruşinată şi fără pic de respect, chiar pe nasul marelui bărbat. O urmări cum coboară de la baza frunţii înspre vârful nasului, unde zăbovi o clipă, executând cu măiestrie o piruetă, apoi, netulburată, trecu încet de la o nară la alta, încurcându-se în jungla stufoasă a mustăţii măreţului om. Filipescu mai observă cum o mână (cu un braţ care se tot lungea) se ivi (nu se ştie cum şi de unde) ca să omoare musca. Ceea ce era ciudat era că braţul acela nu avea trup şi, cu toate că acţiona cu precizie, era imposibil să localizezi sursa forţei care îl punea în mişcare. Dar, pe măsură ce braţul fără trup se îndrepta încet (cu încetinitorul) înspre muscă, chipul tovarăşului Stalin îşi schimba trăsăturile, mustaţa, pometţii proeminenţi ai obrajilor, fruntea şi părul pieptănat pe spate dispărând ca prin farmec. În locul chipului liderului sovietic, printr-o scamatorie rapidă şi dibace (ca în numărul cu jocul de cărţi), apăru figura tatălui arhivarului, cea din tabloul de nuntă cu mama. Filipescu, fixând portretul tatălui său, realiză îngrozit cât de mult începuse el însuşi să-i semene. Aproape până la confuzie. Clipise des (sperând că totul nu fusese decât o iluzie), dar nu putu decât să urmărească îngrozit cum braţul fără trup se apropia de chipul tatălui său (de propriul său chip) cu intenţia de a omorî musca. Ar fi vrut să strige, să facă vreo mişcare, dar îi fusese imposibil. Înainte de a leşina, Filipescu mai avusese timp să observe îngrozit cum palma care se apropia de muscă, mare cât o labă de animal, nu avea intenţia să lovească, ci, având în vedere încetineala calculată cu care se deplasa în aer, părea să urmărească şi, eventual, să strivească acel ceva ce i-a atras atenţia şi i-a stârnit instinctul ucigaş. O muscă. O muscă? Filipescu dădu din cap (ca să scape de muscă), dar degeaba. Atunci leşinase.

Eminescu se apropie de colegul său de cameră, încercând să-l ridice. Cu toate că cel prăbuşit avea o constituţie plăpândă, poetului îi fu imposibil să-l mişte din cauza zvârcolelilor şi a rezistenţei mari pe care acesta le opunea. Primul gând care-i veni fu acela că ar trebui să anunţe infirmierii, doctorii. Dar acest gând trecu mai departe. Nu făcu nicio mişcare ca să-i dea curs. Cu ochii daţi peste cap, imobili în orbitele goale, şi cu muşchii obrazului contractaţi în aşa fel încât figura bolnavului îşi pierduse aproape complet expresia, convulsiunile trupului acestuia aveau ceva înspăimântător şi totodată uluitor. Poetul avu sentimentul că asista la o bătălie care se desfăşura interior sau altundeva, o bătălie pe care o urmărea de pe coama unui deal, cu un binoclu întors.

Cel căzut începu să lovească cu picioarele, spasmodic. Partea de sus a trupului zăcea aproape inertă, numai gura, schimonosindu-se, se deschidea oarecum comic (ca la păpuşile de lemn), lăsând să se scurgă printre buze un lichid spumos, bălos. Bolnavul bolborosea cuvinte fără şir. Cee?, întreba poetul spunându-şi, în acelaşi timp, foarte calm, că nu putea face nimic. Să aştepte. De obicei, aceste crize nu durau. Nu mai mult de cinci, zece minute. Când convulsiile vor înceta şi bolnavul se va linişti, va cădea într-un somn adânc. După care se va trezi ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Poetul îl urmărea atent, străduindu-se să-l ţină în aşa fel încât, în zbaterile lui să nu se lovească de pat, de masă sau de scaun. Când mişcările picioarelor se mai domoliră, un miros greu, înţepător invadă încăperea. Nu-i fu greu poetului să înţeleagă ce se întâmplase. Emisiile de urină, de gaze şi de materiale fecale îl luară prin surprindere, stârnindu-i dezgustul. Îl cuprinse o scârbă ruşinoasă de trupul celuilalt, de propriul său trup. Dacă n-ar fi sufletul, acea subţirime de fum şi vâlvătaie, n-am fi decât un snop de instincte, încordându-se într-o urzeală de oase, carne, secreţii şi ceva sânge.

Apăsă soneria. În scurt timp în încăpere îşi făcură

apariţia un îngrijitor şi un infirmier. Adresându-i câteva cuvinte, infirmierul examină starea bolnavului, testându-i reacţiile. Apoi, cu gesturi îndemânatice, cei doi îl dezbrăcară de veşmintele murdare. Poetul observa totul cu deosebit interes. Văzu un trup scheletic mânuit de îngrijitori cu gesturi similare celor ale fetiţelor care se ocupau de păpuşile lor de cârpe (aceste gesturi îi rămăseseră întipărite în minte din copilărie, de pe vremea când o urmărea pe Henrietta jucându-se cu păpuşile). Îngrijitorul înmuia o cârpă într-un lighean cu apă şi spăla atent, concentrat, trupul inert al bolnavului. Pe alocuri, acel corp era brăzdat de pete roşii. Îl spălă cum putu, întorcându-l când pe o parte, când pe cealaltă (de parcă n-ar fi avut în el viaţă), dar când ajunse în zona membrelor inferioare, poetul observă cu surprindere că avea urme de bube profunde pe picioare. Îi atrase atenţia în special una care, în timpul crizei, se redeschisese, lăsând să se scurgă din ea un lichid albicios, amestecat cu sânge şi puroi. Infirmierul dezinfectă locul cu iod. În acea clipă, bolnavul îşi trase piciorul, din cauza usturimii şi deschise ochii. Poetul, surprins, tresări puternic (aşa cum i s-ar întâmpla oricui care ar vedea o păpuşă fără viaţă, deschizând ochii). Pacientul avea o privire obosită, dar vie. Nu părea să-şi dea seama unde se află. Întâlnindu-i privirea, poetul se strădui să-i zâmbească. Celălalt tresări cu bucurie şi cu recunoştinţă. Privirea lui spunea: Ah, iată pe cineva cunoscut! Filipescu vru să-l întrebe ce s-a întâmplat, dar nu mai avu putere! Închise ochii la loc. După ce bolnavul fu pansat, infirmierul, ajutat şi de colegul său, îl îmbrăcă cu veşminte curate. Cei doi bărbaţi nu vorbeau între ei, dar gesturile lor se armonizau perfect, ceea ce dovedea faptul că făcuseră de nenumărate ori acel lucru împreună. Îl culcară pe bolnav în pat şi, după ce-i luară pulsul, începură să rânduiască în încăpere. Unul dintre ei se apropie de geam ca să-l deschidă cu o cheie specială (bolnavii de la secţia de izolare nu aveau voie s-o facă). Văzu musca

strivită de sticla uşor aburită. Se întoarse înspre poet care, resemnat, îl privea cuminte, de sub pătură. Apoi, fără să spună nimic, infirmierul scoase o batistă cadrilată din buzunarul său şi şterse geamul. Scuipă puternic pe sticlă, de câteva ori, şi frecă până când orice murdărie fu îndepărtată (administratorul-şef îi sancţiona grav dacă găsea cea mai mică urmă de mizerie).

Amintindu-şi de muscă, poetul începu să râdă. Mai întâi cu greu, fiindcă îşi simţea fălcile încleştate, de parcă pielea obrazului i-ar fi fost bine întinsă într-un cadru fix de lemn. Asta îi demonstrează că n-a mai râs cu adevărat demult. De când oare? Apoi, treptat, presiunea din fălci cedă, chipul i se destinse şi râsul ţâşni din coşul pieptului, dezlănţuit, neîntrerupt, zguduindu-i întreg trupul. Se veselea, mulţumit că putea din nou să râdă, ca altădată. Nu se mai putea opri din râs.

Infirmierul îl privi curios, apoi, după ce isprăvi cu ştersul, vârî batista în buzunar şi deschise geamul. De afară năvăli un aer proaspăt, rece.

În acea clipă, în încăpere intră doctorul Obersteiner. *König der Juden*. Doctorul îl găsi pe poet râzând. Îl întrebă de ce râde. Ştiu că ar trebui să fiu nefericit (un geniu nefericit şi pesimist ca Lenau), dar nu mă pot abţine să nu râd, domnule doctor. Acesta îl examină (Scoate limba, spune A etc.), apoi îl încurajă să vorbească. Atunci pacientul, dând impresia că ceva sau cineva îl zoreşte sau îl îmboldeşte de la spate, vru să-i explice doctorului totul. Izbucni din nou în râs, dar nu se sinchisi câtuşi de puţin, ba, dimpotrivă, găsi rapid un motiv plauzibil şi convenabil care să-l scoată din încurcătură. Lenau era pesimist de la natură, organic bolnăvicios. De aceea, el n-a putut niciodată să scrie satire! În schimb, eu sunt vesel! Râd. Vedeţi! Am scris şi satire. Eu n-am fost un pesimist, domnule doctor, ci am devenit! M-a doborât mediul în care am trăit… Abra Kadabra.

După ce luă pulsul pacientului, doctorul îşi notă ceva

în carneţel: *Ziemlich gleich aufgeregt, spricht fortwährend im Predigertone, mit der Bettdecke über dem Kopf, unsinniges Zeug: Abra Kadabra. Durch lebhaftes Zureden kann man ihn zu ganz vernünftigen Antworten bringen.*

Doctorul închise carneţelul şi se ridică de pe patul lui Eminescu. Se duse să vadă şi de Filipescu căruia infirmierul îi făcuse între timp o injecţie. Părea că doarme liniştit. Îi aruncă o scurtă privire, după care se îndreptă înspre uşă urmat de unul dintre infirmieri. Cei doi începură să vorbească scăzut. Îngrijitorul care rămăsese în încăpere aruncă o privire înspre pacient şi, asigurându-se că totul era în ordine, închise geamul, apoi părăsi şi el salonul.

Abia se închise uşa în urma lui că Filipescu se ridică în capul oaselor. Au plecat? Îl chestionă pe poet. Da! Răspunse acesta. Bine! Mă întreb de ce au venit. Cum de ce?, se miră poetul Ai avut o criză. Hmmm, mormăi Filipescu. Şi-a notat ceva în carneţel, ai observat? Ne urmăresc, domnule Eminescu, şi pe mine şi pe dumneata. Ştiai că directorul acestui Institut e tocmai fratele vitreg al Ministrului Afacerilor Interne, ministrul Haymerle? Aici sunt aduşi toţi *politicii* care încurcă treburile împărăţiei. Am auzit de la un paznic că ar fi internat într-o cameră şi fiul Mariei Luiza, un nepot al regelui Franz, precum şi două alteţe cu pretenţii domnitoare. Ca să nu mai pomenesc de toţi agitatorii politici care vor socialism şi egalitate pentru toată lumea. Şi dumneata, domnule Eminescu, eşti tot un deţinut politic. Asta eşti. Conspiraţia se întinde! Ca să nu mai vorbesc de faptul că suntem înfometaţi şi ţinuţi în frig. Tăria cu care afirmase acest lucru îl convinse şi pe poet că Filipescu avea dreptate.

Ex nihilo nil fit, rosteşte Eminescu cu o voce puternică, dându-se jos din pat. Statul are: eul statului, voinţa statului şi fapta statului. Eul e capul Statului, numească-se: împărat, rege, prezident de republică. Voinţa Statului e constituţia lui. Sau: constituţia e organismul voinţei Statului. În fine, fapta, acţiunea, Statul ca activ e

administraţiunea. Întrucât Statul lucrează ceva, el administrează. Eu n-am nimic cu Regele! Nici cu Împăratul… M-am întâlnit şi cu Regina. Ca Regină e maiestuoasă, dar ca poetă….

Eul, voinţa şi fapta statului este partidul muncitoresc, domnule Eminescu. Partidul este totul, adică poporul şi Statul la un loc. Idealul comunist: să ajungem cu toţii în paradis (paradisul proletar). Cine nu vrea în paradis, dă-i un brânci, ajută-l! Poc! Poc! Mie îmi place în Republica Populară Romînă! Nu mă deranjează gardienii care stau la porţi ca să nu evadăm.

Ce? Republica de la Ploieşti?! Asta nu! Mosorul are altă temperatură decât fuiorul. Eu sunt pentru statul natural, organic. Asemănător, ca mod de funcţionare, Statului albinelor: Vlad Vodă Dracul, Tudor, Tatu mare vornic, Nanu, Voicu, Manea Udrişte cu frate-său Stoica, Iarciu, Radu a lui Borce, Stanciu Honău, Ştefan logofăt, Dumitru spătar, Şerban vistier, Semen stolnic, Micle paharnic, Radu comis… Dar republică, nu!

Eu sunt pentru democraţia populară: Gheorghe, Chivu (a doua oară), preşedinte, Emil, Petre, Gherasim, Alexandru, Alexandru, Ştefan, Athanase, vicepreşedinţi. Alexandru vornic.

Vorbesc amândoi deodată, măsurând fiecare cu paşi mari încăperea. Din fericire, traiectoriile lor nu se intersectează.

Vladislav Vodă, fiul lui Dan, sare Eminescu, 1456, Dragomir Udrişte, Stanciu vornic, Mihail logofăt.

La externe Avram, la justiţie Gheorghe, Leontin hatman, la finanţe Aurel, la transporturi Dumitru, la învăţământ şi cultură, în ordine: Miron (mazilit), Athanase şi, apoi, Ilie. Nicolae!

Nicolae? Eminescu tresare. Ce face Nic? Am uitat de el… Trebuie să ajung la Botoşani! Cum se mişcă agitat prin încăpere, pare muncit de o idee obsesivă: *a făcut rost de bani, a făcut rost de bani*. Nic! Aşteaptă-mă, vin! Are bilet

la drumul de fier şi bani ca să-l poată aduce pe nebun la Bucureşti. Va răscumpăra şi Ipoteştii. Cu mormântul mamei cu tot. Are bani. 48 de milioane. Îşi goleşte buzunarele (nu are buzunare). Cuprins de o tulburare febrilă îşi frânge mâinile. Ar vrea să spună ceva, dar limba (sau ce?) nu-l mai ajută să tempereze ritmul grăbit şi arbitrar al asociaţiilor de idei şi imagini care-i trec prin minte. Neputinţa de a domoli şuvoiul de gânduri îl lasă fără aer, aproape sufocându-l. Ar vrea să deschidă gura şi să scuipe toate ideile şi cuvintele învălmăşite în cap, ca într-un cazan în fierbere. Se repede la recipientul emailat aflat pe o mescioară (în faţa oglinzii). Îl apucă cu ambele mâini şi, sforţându-se, izbuteşte să proiecteze pe suprafaţa albă de email strălucitor o grămăjoară de scuipat. Apoi, vomită un lichid verzui. După ce-şi şterse lacrimile şi se linişti, (fălcile revenindu-i la normal, respiraţia recăpătând ritmicitatea obişnuită), pacientul contemplă o vreme rezultatul chinurilor sale. I se păru că ceva se mişcă în valurile mici de flegmă. În gură avea un gust oribil.

După cum fusese învăţat, pacientul scoase în faţa uşii camerei recipientul cu vomă. Apoi, cuminte, se îndreptă spre lavabou. Îşi turnă apă în lighean şi se spălă pe faţă. Luă un ştergar şi se frecă bine. După care, ostenit de toată tevatura, se aşeză pe marginea patului. Era cineva, afară?, îl întreabă Filipescu cercetând chipul fără expresie al poetului. Arăta de parcă ar fi văzut fantome. Mama, răspunse Eminescu liniştit. A venit după Nicolae, dar el nu-i aici. E la Timişoara, scriitor la *advocatul* Emmerich Christian. Nu mai ştiu nimica de el. Nu răspunde la scrisori. I-am scris domnului D.C., rugându-l să se intereseze dacă e mort sau dacă mai trăieşte… Acum aştept grabnic un răspuns. Şi, în timp ce rosti aceste din urmă cuvinte, privirea îi fu atrasă de un anume punct de intersecţie din cerceveaua ferestrei înalte. Acolo s-a format un mic abur (din cauza frigului de afară). Un punct se aşază înaintea altui punct, apoi, un nou punct înaintea

celui din urmă punct şi, tot aşa, până când se formează o linie dreaptă şi infinită. Unde sunt mai multe puncte, domnule Filipescu, într-o linie mai lungă ori în una mai scurtă?

10, În jurul mormântului, săpat chiar sub ferestrele bisericii cumpărate de mama poetului, se adunaseră toţi Eminovicii. Rareşa Eminovici închisese ochii (după câteva zile de chinuri) în ajunul Adormirii Maicii Domnului. În dreapta preotului, şedea căminarul (înalt, drept, cu barba netăiată de câteva zile, cu capul descoperit). Asculta evlavios cuvintele Evangheliei. *Evanghelia după Luca, cap.21: Cuvântarea lui Iisus despre dărâmarea Ierusalimului şi a doua sa venire. 29. Şi le-a spus o pildă: Vedeţi smochinul acesta şi toţi copacii: 30. Când înfrunzesc aceştia, văzându-i, de la voi înşivă ştiţi că vara este aproape. 31. Aşa şi voi, când veţi vedea făcându-se acestea, să ştiţi că aproape este împărăţia lui Dumnezeu*. Lângă căminar, legănându-se încetişor, şedea Nicolai (caracter blând, bolnăvicios). Mamă, aşteaptă-mă!, şoptea nelămurit, cu privirea rătăcită, fixând faţa senină, de nepătruns, a moartei. Era cel mai vârstnic (la acea oră) dintre fraţi. Şerban (*născut în 1841, oacheş ca un ţigan, constituţie debilă, statură mijlocie*) şi Gheorghe (*născut în 1844, nalt, păr şi mustaţă negre, ochi căprui, pielea albă, sombru, când râdea se schimba vremea*) se stinseseră cu doi ani înainte, respectiv cu trei. Ilie (născut în 1846: *blond, nalt, vesel, ochi albaştri, mare talent la desen*) a murit foarte tânăr, la 16 sau 17 ani. O fată, Ruxanda (născută în 5 mai 1845) a închis ochii la câteva zile după botez. Maria (născută în 1848 sau 1849) a murit la şapte ani. Mihai, cel de-al şaptelea dintre copii, şade, uşor adus de spate, aproape de umărul lui Niculai. *32. Adevărat grăiesc vouă că nu va trece neamul acesta până ce nu vor fi toate acestea. 33. Cerul şi pământul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece.* Dar cuvintele mele: Oh,

mamă! Dulce mamă! Lângă Mihai, surorile Aglaia şi Henrietta, plâng încetişor în batistele albe de dantelă. Henrietta se sprijină în baston. Matei care se pregătea să devină ofiţer, cu un aer de nepătruns (milităros), are faţa împietrită. Priveşte drept înainte.

Cădelniţa diaconului face ca fumul de tămâie (mai uşor decât aerul) să urce lin şi ritmic înspre crengile salcâmului din apropierea gropii. Mihai urmăreşte (fumul) visător. Adierea caldă a fumului din cădelniţă, ridicându-se în aerul mai greu, imprimă frunzelor subţiri (aurii) de salcâm un freamăt uşor, ca şi cum acestea ar fi atinse de-o pală de vânt invizibilă. Freamătul acesta al frunzelor cuprinde apoi şi păstăile grele de seminţe, rămase de la florile din primăvară, care (ca şi cum o mână nevăzută le-ar dezghioca) încep să se scuture pe tabla veche a acoperişului bisericii într-o ploaie cântătoare, de bobiţe. Când pământul (proaspăt scos din groapă) fu atins de ploaia de seminţe, poetului i se păru că aude cum bulgării uscaţi de ţărână stârnesc prin frecare varii modulaţii de sunete al căror ecou se prelungeşte în cercuri concentrice, până undeva departe, peste dealul Haraminului şi în toată zarea dinspre Baisa. Apoi, cutremurul de sunete din pântecele pământului, crescând în intensitate, se ridică din nou la suprafaţă (prin rădăcini şi seve), imprimând ierburilor, copacilor şi florilor un soi de vibraţie aeriană care face ca aerul cald de vară să tremure vălurit şi tainic. Suprafaţa netedă a lacului de sub deal se încreţeşte inexplicabil ca, (nu ştiu), ca şi cum buzele tremurate ale unui vânt invizibil s-ar fi apropiat neîngăduit de mult, atingând cu un sărut înfiorat oglinda de apă, aburind-o. Când punctul acela fierbinte şi rotitor (sărutul vântului), concentrat în mijlocul cercului de ape, prinse a creşte, unduindu-se în alte cercuri concentrice, vibraţia acestora se răspândi spre marginile cu stufăriş ale lacului. Trestiile înalte şi subţiri care străjuiau întinderea sclipitoare de ape se legănară cuprinse ca de-o beţie subită, aplecându-se

mult, într-o rugăciune mută, înspre luciul de argint al lacului. Mişcarea trestiilor şi a unei bărci ascunse (în trestii) fu preluată într-un vuiet cântător de lăstărişul tânăr (verde crud) al codrului şi, unduindu-se prin aer, se ciocni de scoarţa tare a copacilor, deşteptându-le sufletele adormite de sub coajă. Coroanele verzi ale stejarilor începură, mai întâi lent, apoi tot mai accelerat să se rotească înspre înaltul albastru (pur) al cerului de vară, în coloane de lumină.

Poetul îşi ridică privirea şi i se păru că vede, pentru o fracţiune de secundă, cum o poartă mare se îndredeschise încet, printre nouri. Înspre spaţiul acela de aer se îndreaptă silueta abia întrezărită a unei femei. Undeva, în depărtare, umbre luminoase (ale lui Şerban, Gheorghe, Maria, Ruxanda, Ilie) îi fac semne cu mâna, aşteptând-o. Înainte de a păşi pe poartă, Rareşa îşi întoarse privirile înspre fiul ei Mihai. Era gătită de ceremonie, întocmai aşa cum o zugrăvise în ulei necunoscutul pictor vienez aflat în trecere pe la Dumbrăveni, chiar în 1840, anul căsătoriei cu Gheorghe Eminovici. Când voia să-şi necăjească nevasta, căminarul îi amintea mereu că acel portret îl costase aproape o pungă de galbeni. Dar nici ea nu se lăsa mai prejos şi, cu o blândeţe fermă, îi reamintea căminarului întreg conţinutul isvodului de zestre (îl ştia pe de rost) întocmit de tatăl ei, stolnicul Vasile Juraşcu (*şapte rochii de mătasă, salopul de atlas, rochia de alibet, cămeşile şi fustele, în număr de 24 de bucăţi, cele şapte şaluri, unul turcesc, două mindire de lână şi 12 părechi colţuni* etc.). În portret, Rareşa (sau Raluca cum mai era dezmierdată) avea părul împărţit în două părţi egale printr-o cărare dreaptă în mijlocul creştetului. Purta cerceii primiţi de zestre, două din cele patru *ineli cu diamant* şi faimoasa *alesidă de aur* care-i înconjura de trei ori albeaţa gâtului gol. De la poarta cerului, îi făcu cu mâna fiului Mihai. Îşi înclină uşor capul spre stânga, pe buze înflorindu-i feciorelnic un început de zâmbet. Fiul, mai mult tulburat

decât surprins de acea apariţie, încercă să-i răspundă (la semn, la surâs), dar realiză că nu putea să se mişte. Avea sentimentul că împietrise, aşa cum stătea în picioare, cu capul descoperit, lângă mormânt. Că imaginea mamei, moartă (în sicriul descoperit) – în timp ce preotul rostea o ultimă rugăciune – nu-i producea nicio *impresiune* ca şi cum o stranie paralizie *afectivă* (a inimii) l-ar fi cuprins dintr-o dată. În schimb, imaginea Rareşei (aşa cum o zugrăvise pictorul vienez), făcându-i semn de la poarta cerului, i se lipise parcă de suprafaţa minţii şi, în mod necuviincios faţă de solemnitatea momentului, se trezi construind în jurul ei alte imagini la fel de îndoielnice, dar pline de poezie.

Undeva departe, în pădure, o secure începu să lovească ritmic în trunchiul unui copac. Sau nu erau decât cuiele pe care le băteau în sicriu cei doi gropari? Nici în acel moment, când groparii închideau sicriul şi poetul îi privea cum îşi îndeplineau conştiincios şi sigur datoria, nu simţea nimic. Dar, o dată ce-şi îndepărta privirea de la ei, lăsându-se în voia ideilor nebuneşti, fanteziste, care-i răsăreau de nu ştiu unde, i se părea că înlăuntru, în liniştea împietrită şi seacă a inimii, ceva începea să tremure.

Îşi închipui că o dată ce imaginea Rareşăi se va înnegura (îndepărtându-se) şi va fi închisă poarta cerului, ar trebui să audă glasul (tânguios) de clopot. Că, lent, pe funii groase, sicriul va fi coborât în mormântul proaspăt. Şi că totul va înceta, ca şi cum nu va fi fost nicicând ceea ce tocmai auzise şi văzuse (cu mintea). Că ploaia de seminţe se va fi oprit, că vibraţiile subpământene de sunete se vor fi absorbit în noaptea profundă a adâncurilor, că ierburile, florile şi copacii vor fi încremenit din nou în somnul adânc, vegetal, al sevelor, că lacul, ca ieşit de sub vrajă, îşi va fi recăpătat liniştea lui gravă, minerală (dintotdeauna). Că, imperceptibil, totul va reintra în lentoarea rutinei ciclice (nestrămutate) a naturii.

Mihai se trezi din visare abia când Henrietta îl scutură de braţ. O privi aiurit, ca pe cea dintâi fiinţă care îi iese în întâmpinare după ce va fi călătorit cu secole înainte într-o lume nouă. Ea îi făcu un semn cu capul înspre mormânt. Dezmeticindu-se, poetul înţelese şi se aplecă să arunce un bulgăre de pământ. Zgomotul pe care, lovind lemnul sicriului (mamei sale), îl produse bulgărele de pământ îl făcu să tresară. O clipă i se păru că interceptează (fără să-l descifreze) ecoul îndepărtat al unei lumi de nepătruns. Urmărind bulgărele de pământ rostogolindu-se spre fundul gropii, poetul căută în inima sa, organ pe care în acea clipă, în mod nejustificat, îl mai putea numi *inimă*, oarecare simţământ sau tresărire, dar îşi dădu seama că totul era în zadar. Atunci, groparii luară lopeţile.

Prin aerul cald, tremurat, de vară, (când mai aproape, când mai departe) i se păru că aude greierii. Glasul lor îl făcură (pe poet) să tresară, să devină atent. Tot mai atent. *Dar ce zgomot se aude?* se-ntrebă uimit. Un zvon îndepărtat şi abia perceptibil. *Bâzâit ca de albine?* O strălucire nouă i se aprinse în priviri. Un tremur lăuntric îi înfioră inima, scoţând-o din amorţire.

Zgomotul acela veselos venea de undeva din iarbă, chiar de lângă peretele văruit în alb al bisericii. În timp ce ceilalţi Eminovici se îndepărtează, bărbaţii în faţă şi, în urmă de tot, ţinându-se de braţ, Aglaia cu Henrietta care abia păşeşte, poetul se apropie precaut de bisericuţă. Observă cum, în direcţia peretelui, se îndreaptă, prin iarbă şi prin aer, o procesiune măreaţă (a unei nunţi?) de gângănii. În cinstea evenimentului (e negreşit o nuntă, conchide poetul), ingineri dibaci ai unor complicate construcţii aeriene, păianjenii, duraseră poduri maiestuoase şi trainice pentru ca vestitul alai să străbată mai uşor şi fără primejdie aerienele întinderi. Formaţiuni harnice şi ordonate de furnici (bucătăresele) poartă în spinări saci mari de făină pentru plăcintele şi colacii de la

ospăţ, iar albinele (cofetăresele), bâzâind vesel, aduc prinosul lor de miere. În postură de vornicel, un greier, căruia *îi sar purici înainte cu potcoave de oţel*, trâmbiţează în frunte trecerea alaiului domnesc. Pentru o clipă, întreaga suită pare să se oprească chiar în dreptul peretului bisericii unde, destul de jos, o fereastră cu ochiuri mici e deschisă larg. Pentru a pătrunde înăuntru, fluturii din alaiul mirelui, *şăgalnici şi berbanţi* (adevăraţi crai), precum şi restul seminţiilor înaripate iau calea naturală a aerului. Noroadele de gângănii fără aripi, înzestrate cu piciorușe bune şi multe, urcă temeinic, zorite, zidul scund al bisericuţei. Celor cărora escaladarea zidului li s-a părut prea primejdioasă, n-au stat prea mult pe gânduri şi, cu simplitatea instinctului înnăscut, au rezolvat dilema (dacă a existat vreuna), strecurându-se dibaci pe sub uşă. Nimeni nu vrea să întârzie sau să lipsească. Îşi dau întâlnire în faţa altarului, la cununie.

Mirele-fluture şi mireasa lui *viorică* bat iute, emoţionaţi, din aripile translucide, executând un complicat balet aerian (nupţial). Înveşmântat în catifele, cu pântecul rotund, un bondar psalmodiază ca popii (rar şi somnoros), un cântec. În faţa altarului, Rareşa Juraşcu, cea de-a patra dintre fiicele stolnicului (al şaselea dintre copiii lui Vasile Iuraşcu şi ai Paraschivei), priveşte liniştită şi cuminte înspre iconostas. *Flori albastre are-n păru-i şi o stea în frunte poartă*. Face parte dintr-o generaţie de fete care nu-şi fac nicio iluzie în privinţa măritişului. Poveştile cu sburători (cu plete negre, umbre fără de noroc) pe care, copilă fiind, le auzise din gura doicii sale nu erau decât vrăji şi scorneli de-ale babelor, menite să le sperie pe tinerele fete (nu le fie de deochi!) şi să le facă să confunde realitatea cu basmul, inima cu pasiunea, bărbatul cu dragostea. Singurele libertăţi sentimentale pe care o fată de condiţia ei şi le putea permite erau deocamdată legate de alegerea veşmintelor şi, mai târziu, ca nevastă, de creşterea copiilor care vor veni. În *gardiropul* pe care-l va

duce la casa soţului ei (Gheorghe Eminovici) îşi va rândui frumos cele *şapte rochii de mătasă, salopul de atlas, rochia de alibet, cămeşile şi fustele, în număr de 24 de bucăţi, cele şapte şaluri, unul turcesc, două mindire de lână şi 12 părechi colţuni*. Mai are şi *zece părechi scarpe de tot soiul*. Preţuirea de care se bucură înaintea tatălui ei (celelalte surori ajunseseră la mănăstire, tot ca semn de preţuire, dar de o cu totul altă natură) se putea măsura şi în valoarea bijuteriilor ce figurau în foaia ei de zestre. *Patru ineli cu diamant. Una părechi cercei cu mărgean. Un fermual. Două braţele de aur. Una părechi de cercei cu coletul lor. Una alesidă de aur*.

În stânga ei, Gheorghe Eminovici, mirele, îmbrăcat de ceremonie stă drept şi falnic. Are barba tăiată cu foarfecele, pieptănată şi pomădată. Isvodul de zestre întocmit de stolnicul Juraşcu nu lasă nici o urmă de îndoială asupra hotărârii sale de a se însura cu Rareşa. *Una icoană Maica Domnului, fericată în argint. Una candelă tijă de argint.* Bijuterii şi marafeturi femeieşti. Tacâmuri. Sticlării şi farfurii. Haine, perini, şaluri, prosoape, eşarfe, pânzeturi*. Bani în numărătoare înaintea cununiei – 1500. Bani în numărătoare în ziua cununiei la 29 iunie anul 1840, rest 1500. Adică în bani 3000 galbeni şi zestre în haine şi obiecte 576.* Dând cu ochii de icoana Maicii Domnului cu pruncul, sulgerul Eminovici se căi că în asemenea momente (ceremonie, biserică etc.) îi trecuseră prin minte astfel de gânduri (negustoreşti). Dar, la urma urmei, socoti el, apărându-se de mustrările nerostite ale Fecioarei, Domnului Dumnezeului nostru îi sunt pe plac oamenii care, evlavioşi şi cumpătaţi, caută a-şi *chivernisi* cinstit viaţa, răzbătând prin toate greutăţile care li se ivesc în cale. Încredinţat de justeţea acelui raţionament, privi încrezător înspre tânăra fată din dreapta lui. O privi serios, cu un ochi obişnuit a cântări lucrurile la adevărata lor valoare. Făcuse o alegere bună. Ea, mireasa, îmbujorată, mulţumindu-se cu perspectiva că

foaia de zestre dată de stolnic, tatăl ei, îi va oferi o viaţă tihnită alături de bărbatul sortit, îşi privi cuminte mirele, acceptându-şi soarta bună sau rea, pe care i-o hărăzise Dumnezeu. Apoi, cei doi miri, prinzându-se de mână *cu nunul mare, mândrul soare* şi ca *nună, cu mândra lună*, înconjurară de trei ori masa de taină a căsătoriei. Ca nimeni, niciodată, să nu mai desfacă făcutele taine dumnezeieşti. De afară, prin micile obloane ale bisericuţei, răzbat abia auzit acordurile vagi ale instrumentelor lăutarilor ţigani. Dându-se parcă la întrecere cu armoniile lor vesele, un cor întreg de greieri le ţine isonul. Toată lumea să petreacă cu bucate şi vinuri alese la serbarea dată în cinstea mirilor! *Şi pe masa-mpărătească sare-un greier, crainic sprinten… — Să iertaţi, boieri, ca nunta s-o pornim şi noi alături.*

Zgomotul bulgărilor de ţărână, azvârliţi de lopeţile groparilor peste sicriul de lemn al mamei sale, îl trezesc (pe poet) din reverie. De unde îi veniseră oare în minte toate acele imagini?, se întreabă. Le visase oare? Privi pentru o clipă chipurile întunecate (ţigani dezrobiţi) ale celor doi gropari care-şi continuau nestingheriţi truda. Cu credinţa celui pentru care lucrurile simple (osteneala truditorilor) ascund taine adânci şi nelămurite, poetul le cercetă chipurile, căutând răspunsuri (noi la întrebări vechi). Dar, oricât de mult s-ar fi străduit să confere sudorii tremurătoare de pe feţele celor doi ţigani o expresie înaltă, hamletiană, râvna conştiicioasă cu care aceştia îşi făceau datoria nu conţinea în ea nimic tragic. Graba acestora de a termina cât mai repede nu avea în vedere decât perspectiva câştigului pe care căminarul, deşi zgârcit din fire, li-l promisese, precum şi sticla de rachiu care-i aştepta (după aceea) la cârciumă. Restul e tăcere (se ştie).

Poetul se apropie de bisericuţă şi începu să examineze cu luare-aminte zidul scund şi cerceveaua ferestrei. Cineva pusese zăvorul pe uşă şi închisese obloanele. Din alaiul domnesc de nuntă nu mai rămăsese

nici o urmă. Poate doar o muscă năucă (*Musca domestica*) care se izbea de ochiul de geam, de cealaltă parte, sperând (inutil) că va putea răzbate afară, la lumină. Poetul îşi lipi fruntea înaltă de sticla uşor afumată la interior (din cauza fumului lumânărilor), străduindu-se să desluşească ceva în întunericul de nepătruns dinăuntru. Speriată de umbra care se apropiase brusc de fereastră, musca făcu în aer câteva piruete ameţitoare, trăgându-se îndărăt. Ochiul poetului (mare şi monstruos), apropiindu-se ameninţător de sticla geamului, trebuie să-i fi apărut năbădăioasei insecte ca o formă de manifestare sacră şi plină de teroare a unei divinităţi răzbunătoare. Îngrozită de cumplita apariţie (*tremendum*), musca dispăru în oceanul de întuneric dinlăuntru. Treptat, pe măsură ce ochiul poetului se obişnui cu întunericul, noaptea din interiorul bisericuţei începu să se coloreze, lăsând să se întrevadă flacăra unei lumânări de seu care ardea sus, pe sfeşnicul înalt, aşezat lângă icoana Maicii Domnului cu pruncul. Interiorul bisericuţei îi era binecunoscut. Copil fiind, se refugiase de multe ori acolo, căutând adăpost în faţa mâniei tatălui său. Dar, ce bucurie, când îl găsea mama aproape adormit… Într-un târziu, se depărtă de lângă fereastră. Îşi roti privirea departe, în zare. În aerul cald de vară, nepăsători la toamna care se-apropia, greierii făceau să sune, melancolic, un concert aerian de violoncele.

Stând în fruntea mesei, la praznicul defunctei, căminarul se va fi întrebat unde-i fiul său Mihai. Ori de câte ori se lasă pe spate, jilţul de lemn sculptat în care şade dominând trista adunare pocneşte din toate încheieturile. Mihai încă nu-i pomenise tatălui despre toate nenorocirile ce se abătuseră asupra lui. Fusese dat afară şi din slujba de revizor. Trăia de aproape trei luni din mila prietenilor. *Nevoit să reia toiagul pribegiei*, se refugiase în cerdacul casei lui Creangă din Mahalaua Ţicăului. Cum să-i vorbească bătrânului despre toate astea şi să mai adaoge nenorocirilor care se abătuseră asupra Eminovicilor încă

una? Încet, mormântul, care primise în el sicriul cu trupul fără viaţă al mamei sale, se umplu de pământ. *O, mamă, dulce mamă! Moartea e un moment – şi nu dureros. Aduceţi-vă numai aminte, că bolnavii înainte de moarte se simt atât de bine – cum corpul ostenit se simte bine înainte de a adormi*... Ce bine se simţise în ceasul de dinaintea morţii (liniştită, senină)! Ceruse să fie scoasă din casă, în cerdac, ca să mai vadă o dată priveliştea atât de familiară! Apoi, se spovedise şi se împărtăşise. Pentru ultima oară, Mihai şi-o aminti aşa cum o ştiuse dintotdeauna: bună, caldă, iubitoare, evlavioasă şi împăcată cu soarta ei.

Subsemnata Ralu Eminovici, născută Iuraşcu, văzându-mă în etate destul de înaintată, citi căminarul rar, stând în capul mesei, *şi voind a limpezi afacerile ce am avut cu soţul meu, Gheorghe Eminovici*. Se opri brusc, scuturat de tuse. Mişcările violente ale capului făcură să-i fâlfâie uşor firele mustăţilor lungi. După câteva clipe, revenindu-şi, reluă: *voind a limpezi afacerile ce am avut cu soţul meu, Gheorghe Eminovici, declar că de mult timp încoace mi-am luat tot ce aveam înaintea soţului meu, că Dsa nu-mi este datoriu cu nici un ban şi că prin urmare nu am şi nici nu pot avea vreo pretenţiune cu averea Dsale*. Se opri, rotindu-şi privirea spre cei adunaţi în jurul mesei. Două jilţuri erau goale. Unul, în celălalt capăt al mesei, era al Ralucăi. Dar Mihai unde-i? întrebă el aspru. În loc de orice răspuns, puţinii meseni îşi lăsară capetele în farfurii. Henrietta ar fi vrut să spună ceva, dar tăcu.

Insens devii în somn, insens în moarte, gândi poetul, trecându-şi mâna prin păr. *Încet, încet nu mai auzi bătând decât visurile ce mai pătrund din lumea treziei, după aceea nimic. Somnul te-a închis în imperiul lui de pace. Se scutură salcâmii de toamnă şi de vânt... Mereu se vor tot bate, tu vei dormi mereu*.

Îşi lăsă capul pe spate şi mai privi o dată cu luare aminte cerul azuriu. În largul albastru, tremurat, al bolţii, străbătut de sclipiri înşelătoare de lumină, nu întrezări

nimic. Îşi înfundă mâinile în buzunarele pantalonilor şi grăbit, de parcă ar fi întârziat la o întâlnire importantă, se îndreptă înspre pădure. Cum păşea neatent pe unde călca, imaginea mamei, moartă (în sicriu), îi reapăru brusc în minte. Se opri locului, ca străfulgerat. Mama a murit!, îşi spuse, dezmeticindu-se ca dintr-un vis. Şi, atunci, pe neaşteptate, începu să plângă. Închipuindu-şi cu atâta claritate şi bogăţie de imagini un lucru oarecare când, de fapt, date fiind împrejurările (înmormântarea mamei) ar fi trebuit să se poarte ca orice fiu iubitor – ca Neculai – (să plângă sau să se arate ceva mai îndurerat) ar putea fi socotit, cineva, nesimţitor numai pentru că, cu totul surprinzător, în loc să-şi exprime cum se cuvine durerea pentru moartea mamei, visează cu ochii deschişi, imaginându-şi în detalii şi sonorităţi metaforice o nuntă de fluturi cu multe neamuri şi un alai pe măsură? Dar aşa era el. Nimic nu pătrundea în inima şi mintea lui nemijlocit. Vedea un om căzut mort pe uliţă şi, în momentul întâi, lucrul acela nu-i producea nicio impresie. Abia după câteva ceasuri, imaginea celui mort, reapărându-i în minte, îl impresiona profund, făcându-l să plângă…

11, Într-una din zile,

Filipescu se apropie conspirativ de patul poetului şi-i şopti cu o duioşie prefăcută: Domnule Eminescu, eu te cunosc foarte bine, să ştii! Într-un fel chiar am început să ţin la dumneata. Poetul se încruntă uşor, mirat, neîncrezător. E o nebunie, ştiu! Pe de-o parte, dau note informative şi, pe de altă parte, îţi spun că te-am îndrăgit. Nici eu nu mai înţeleg, zău! Dar te iubesc ca pe un frate bun, ce mai! Un frate mai mic sau mai mare (încă nu ştiu).

Declaraţia lui Filipescu îl emoţionă pe poet (de mult nu i-a mai spus cineva că-l iubeşte, asta e ceva, nu?). Stătea întins, ţinându-şi mâna dreaptă sub cap. Dădu să se ridice (ca să-l îmbrăţişeze, nu de alta), dar cum Filipescu se aplecase mult deasupra lui şi nu dădea nici un semn că

i-ar fi înţeles intenţia, poetul renunţă. Faţa celuilalt era atât de aproape de cea a poetului încât aproape îi simţea răsuflarea adiindu-i cald şi umed pe faţă. Eminescu ar fi vrut să spună ceva, dar nu găsi nimic în interiorul minţii sale, nici un cuvânt. Cel dintâi gând care îi trecu prin vidul mental şi buimac (mai degrabă o impresie, decât un gând) era că Filipescu … a băut vin (îi simţea răsuflarea cu iz acru)… A băut vin? Dar de unde? La masă nu primeau vin (zgârcenie de evrei). Îl privi drept în ochi, întrebător (oare de unde şi-o fi procurat Filipescu vinul?). Dacă tot îl iubea ca pe un frate, să-i fi dat şi poetului un pahar cu vin, nu? Să închine ca fraţii! Aşa s-ar fi cuvenit! Apoi, brusc, de parcă vorbe ca *vin*, *frate*, *pahar*, *închine* ar fi provocat o reacţie în lanţ luminoasă, îi apăru în faţa ochilor imaginea lui Creangă, aşezat la o masă în grădina hanului lui Alistar din Tătăraşi. Humuleşteanul şedea dindărătul unei mese pline cu bucate, îmbiindu-l cu bunătăţi (friptură de găină cu mujdei de usturoi, sărmăluţe în foi de viţă, mămăliguţă cu slănină friptă, pastramă şi brânză de oaie, castraveciori muraţi, plăcinte poale-n brâu, mult vin, vin crud în carafe sau vin de viţă nobilă). Cu faţa asudată, căutând să se răcorească, Creangă îşi dăduse drumul la cureaua pantalonilor şi începuse să-şi facă vânt cu poalele cămăşii. Poetul, amuzându-se, îi spusese că nici Adam nu se putea răcori mai bine în rai (făcând aluzie, fireşte, la sumarul veşmânt al părintelui strămoşesc). Petrecăreţul, râzând în barbă ca un ţap (Să ne bucurăm de darurile Domnului!), închină un pahar de vin de Cotnari înspre Eminescu (poetul recunoscu paharul cu capac). Dădu din cap mustrător. Bădie Mihai! Te-am aşteptat la Crăciun să vii…

Apoi, cu imaginea lui Creangă, nădușind din greu şi închinând paharul, se petrecu ceva ciudat. De parcă n-ar fi fost nimic altceva decât o fotografie dintr-un album, se desprinse uşor din rama de carton în care fusese prinsă şi, purtată ca de adierea unui vânt cald, pluti o vreme în aer. Să crezi că viaţa şi visul sunt filele aceleiaşi cărţi şi că a

citi în ordine, pagină cu pagină, înseamnă a trăi, iar a răsfoi înseamnă a visa (Schopenhauer) e ca şi cum ai crede că trecutul, prezentul şi viitorul sunt măşti identice ale timpului şi că privilegiul de a ţine în mână acea carte, întorcându-i paginile după voie (în ordine sau răsfoindu-le), deşi cu neputinţă de imaginat, ar fi, totuşi, conceptual posibil (cu adaosul schopenhauerian: pentru omul de geniu). Involuntar, poetul întinse mâna după carte. Dar, o dată ce o apucă şi o deschise, filele ei, ca şi cum ar fi fost alcătuite din pulbere fină, se topiră, curgându-i printre degete, ca nisipul. Undeva, în auzul dinlăuntru, vocea lui Creangă (fără chip) îl chema, mustrându-l glumeţ. Bădie Mihai, ce-ai păţit de te-ai făcut aşa războinic? Te-am aşteptat la Crăciun... De Crăciun?! Care Crăciun? Frunză verde şi-o răsură/ Am un pom în bătătură,/ Vreau să-l tai să-l duc în casă/ Ramurile nu mă lasă.

Intimidat oarecum de privirea fixă şi inexpresivă a poetului (pe care nu ştia cum s-o *interpreteze*), Filipescu se fâstâci uşor şi se îndepărtă de patul acestuia. Căuta explicaţii. Psihologul care se ocupase de pregătirea informatorilor îi prevenise asupra ambiguităţii relaţiei cu obiectivul. I-a avertizat că s-ar putea să apară unele sentimente puternice faţă de *obiectiv*, de iubire sau (după caz) de ură. Dacă nu te pot urî, domnule Eminescu, i se adresă din celălalt colţ al încăperii, înseamnă că te iubesc, nu?

Iubire? Ură?, murmură Eminescu. Rimează cu? Rimează cu răsură! Brusc, revenindu-şi, sări în picioare. Voia să-i dea o îmbrăţişare lui Filipescu (şi, eventual, o pupătură). Îl înţelege. Iubire. Ură. Nu e uşor. Îl înţelege. Şi îl iartă. Filipescu acceptă îmbrăţişarea (şi pupătura). Cei doi bolnavi se îmbrăţişară scurt, bărbăteşte. Apoi, Eminescu îl pupă zgomotos pe fiecare obraz. Filipescu era flatat (în amorul propriu) de îmbrăţişare (şi de pupătură). L-a atins marele poet genial (e ceva, nu?). Poetul naţional. Luceafărul nepereche. După o asemenea îmbrăţişare (şi

pupătură) te aştepţi să capeţi şi tu, umilul, un strat suplimentar de piele strălucitoare, să sclipeşti de parcă ai avea paiete pe tine. Dar nu se întâmplă nimic. În fond, în acea clipă poetul nepereche nu era decât, vai! un bolnav neputincios (în halat, cu picioarele goale, urâte). Un bolnav de la care informatorul nu reuşea să afle mai nimic (în afara lucrurilor pe care le avea deja la dosar).

După scurtul moment de efuziune, Eminescu recăzu în apatia sa obişnuită. Se aşeză pe marginea unei sofale. Fusese transferat (împreună cu Filipescu) de la secţia de izolare într-o nouă cameră (mare şi frumoasă) unde se plictisea. A primit şi de citit: Hebbel. Aruncă o scurtă privire înspre cartea cu coperţi tari, aflată pe masă. Totul îi displăcea la Hebbel. Retorica. Emfaza. E măreţ, dar în limitele epocii. Se gândi la cărţile şi la hârtiile lui, la lada cu manuscrise rămasă la Simţion. Fiindcă era un geniu şi gândea pe mai multe planuri deodată, mintea sa începu să lucreze, în paralel, şi la câteva versuri (mai vechi), şlefuindu-le mental. Astfel ţi-e scris să te arăţi. Cu cele trei singurătăţi. Astfel ţi-e scris să te arăţi. Astfel îţi este soarta. Cu cele trei singurătăţi. Care? Luă o foaie de hârtie. Într-un alt plan, superior (al intelectului), medita asupra rădăcinii cubice. Operaţiunile de extragere a rădăcinii cubice sunt. Trei. Singurătăţi. Ba nu! Cinci. Operaţiuni. Prima. Care? Luă o altă foaie de hârtie. În alt plan, cel al simţurilor, medita şi la graţiile infirmierei Elise (Veronica) cea care, făcându-i patul cu o desăvârşită artă, izbutea să-i trezească din amorţire instinctul iubăreţ. Când s-o îmbrăţişeze (şi s-o) ideal? Hi! Hi! Înainte sau după (injecţie)? Şi, deasupra tuturor planurilor, o moară (stomacul) care măcina în gol şi imaginar (friptură de găină cu mujdei de usturoi, sărmăluţe în foi de viţă, mămăliguţă cu slănină friptă, pastramă şi brânză de oaie, castraveciori muraţi, plăcinte moldoveneşti, poale-n brâu, mult vin, vin crud în carafe sau vin grecesc de la Amira, servit în pahare boiereşti).

Totodată, nu putea să nu se gândească şi la viitor. Îşi dorea mult să-l întrebe pe Filipescu despre viitor. Domnule Filipescu!, începu poetul abia auzit. Dar celălalt, plimbându-se prin încăpere, dădea impresia că meditează profund. Eminescu, respectuos şi timid, nu îndrăzni să insiste şi nu-l întrerupse (din meditaţie).

În realitate, Filipescu era extrem de nemulţumit fiindcă nu reuşea să avanseze defel cu misiunea. Din cauza bolii lui Eminescu îi era destul de greu să se înţeleagă cu acesta. Uneori se întreba dacă nu cumva poetul făcea totul intenţionat (adică se prefăcea), numai şi numai ca să-l deruteze şi să-i *saboteze* munca (ca acum). Iată-l, face rime şi meditează (ca un geniu) pe mai multe planuri, în loc să răspundă cum se cuvine (nu prin îmbrăţişări şi pupături) la declaraţiile de iubire ale informatorului (concret: să-i dea nişte informaţii noi). Dacă ar fi ajuns la Bucureşti, în luna mai 1883, aşa cum fusese prevăzut iniţial, altfel ar fi arătat acum lucrurile. Cu siguranţă, Filipescu ar fi aflat mai multe despre împrejurările care au dus la boala poetului, despre contextul politic din jurul redacţiei (neînţelegerile dintre conservatori), despre valurile stârnite de Societatea Carpaţii, despre marea conspiraţie, despre planul junimist şi masonic de a-l îndepărta pe Eminescu din viaţa publică etc. Ar fi putut şi el să se mişte mai liber prin oraş. De aici, din acest sanatoriu în care era închis, nu putea face nici un pas. Pentru aceşti doctori *străini*, Filipescu era un bolnav ca oricare altul. Neavând bani, nu putea să iasă nici în oraş. Din când în când, primeşte vizita omului său de legătură (ofiţerul de securitate) care, în vederea păstrării aparenţelor, se dă drept fiul lui. E singurul contact cu exteriorul. Schimbă împreună câteva cuvinte, după care Filipescu îi înmânează toate hârtiile (notele informative scrise). Iar *fiul*, la rugăminte, îi strecoară bolnavului câte o sticlă de vin (fără nicio etichetă şi de-o calitate îndoielnică). A cerut şi un palton, dar degeaba. Celălalt (aşa-zisul fiu) spune că nu are bani ca să-i cumpere,

deoarece internarea în sanatoriu îl costă deja foarte mult. Când Filipescu iese singur la plimbare, în parc, ia paltonul poetului. Altădată, ieşind amândoi, Eminescu i-a propus să intre şi Filipescu în paltonul larg al poetului1 şi aşa, strânşi, umăr la umăr, s-au plimbat prin parc şi frig.

Domnule Eminescu!

Domnule Filipescu!

Începură deodată. Mă preocupă viitorul, domnule Filipescu. În privinţa trecutului sunt oarecum lămurit (prefer să nu mi-l amintesc). Dar acum aş vrea să ştiu mai multe despre viitor. John Stuart Mill (pe care l-am citit cu mare atenţie) consideră că, în fiecare clipă, starea universului nu este decât o consecinţă a stării din clipa anterioară, aşa precum starea unei clipe viitoare nu poate fi decât o urmare logică şi cauzală a stării clipei prezente. Asta e legea cauzalităţii. Imaginează-ţi o inteligenţă infinită şi căreia i-ar fi suficient să cunoască o singură clipă (cea de acum) pentru a şti istoria întreagă a universului, atât cea trecută, cât şi cea viitoare. Astfel, ca totul să poată fi reductibil la o formulă unică. Sau la o ecuaţie din care, cunoscând prezentul, să se deducă trecutul şi viitorul. Când voi cunoaşte acea formulă, domnule Filipescu, devenind acea inteligenţă superioară, infinită, voi şti totul. Sau aproape. Există şi posibilitatea, admite Stuart Mill, ca seria cauzalităţii să fie întreruptă prin intervenţii mai mult sau mai puţin hazardoase. Mill nu e un filosof, domnule Filipescu, cum sunt Kant sau Schopenhauer. E mai mult un gânditor politic şi social. Dar filosofia lui nu e lipsită de unele merite. Eu i-am citit *Logica* fiindcă am purtat o polemică cu un oarecare profesor Zotu. E mult de atunci. Nu-mi amintesc exact care era natura polemicii.

Mai dă-i dracu' de filosofi!, sare Filipescu care nu înţelesese mare lucru din explicaţiile poetului, că prea ţi-au stricat minţile! Schopenhauer? Ce să zic? Am auzit că era un mizantrop şi un misogin care se certa până şi cu

femeia ce-l ţinea în gazdă. Biata femeie! Ca să se răzbune (pe gazdă) a scris lucruri urâte despre femei. Fiindcă nu avea succes cu filosofia lui şi nu suporta pe nimeni (care să nu-l laude), s-a declarat un geniu neînţeles şi superior, punându-se deasupra tuturor contemporanilor. Nu suporta să vadă că alţii aveau succes şi că trăiau pe picior mare (Byron), cheltuind nemăsurat, în stil mare. Un zgârcit, ce mai! Fiindcă se căca pe el de frica vieţii, a declarat abstinenţa şi depărtarea de lume. Iar dumneata te-ai grăbit şi i-ai preluat ideile *pesimistice* şi reacţionare, burgheze2. Şi uite, unde ai ajuns! Pesimismul e negarea vieţii*, e antisocial, antimoral şi antiartistic*. Filipescu citează din dosar (sursa: Dobrogeanul) – îl cunoaşte pe dinafară – rosteşte cuvintele rar ca să nu greşească. Chiar şi când te revolţi (*Împărat şi proletar*, *Satira I-a*), dumneata eşti pasiv şi melancolic. Revolta eminesciană adoarme (înmoaie) puterile tinerimii, nu le deşteaptă şi mulţi fricoşi atâta aşteaptă ca să fugă de pe câmpul de luptă şi să se ascundă în spatele pesimismului lui Eminescu (ca fugarul şi trădătorul de patrie Cioran). Ai simţit toate mizeriile vieţii, dar n-ai simţit trebuinţa de a lupta cu corupţia lumii burgheze, cu această nenorocită molimă. Dar n-ai fost tot timpul aşa. Tânăr fiind, erai o fire sănătoasă, cu poftă de viaţă şi foarte vesel. Un pui al pădurii, zburdând între dealurile Dumbrăvenilor şi ale Ipoteştilor. Iubeai poporul simplu (fără fasoane). Ascultai cuminte şi atent poveştile lui Moş Miron prisăcarul. Îţi plăcea să dormi în fân (Serbarea de la Putna), să stai de vorbă cu ciobanii, să cutreieri pădurile, să asculţi doine de-ale noastre (româneşti). Interpretai cu mare talent cântecele lui Barbu Lăutaru. Nu erai făcut pentru obiceiurile gingaşe ale saloanelor şi nici pentru duioşiile femeilor turmentate de romantism (şi de Schumann). Am auzit că dumneata preferi amazoanele, sălbatice şi inteligente, femeile carnale şi naturale, zdravene, genul englezoaicelor sau suedezelor (Filipescu îi face cu ochiul).

Amorul simplu, ţărănesc! Cleopatra? Durdulie? Ce zici? Eminescu îl priveşte năuc. Nu cunoaşte personal nici o englezoaică şi nici o suedeză. Cât despre Cleopatra… ea n-are nicio vină. A fost cinstită cu el. Până la capăt.

Societatea în care ai fost atras (fără să vrei) a reuşit să omoare tot ce era mai viu (mai românesc) în dumneata, tot ce era bărbătesc (natural). Amăgit de perfidia claselor sus-puse, te-ai dat cu cosmopoliţii, cu moşierii3. Alături de ei, te-ai moleşit. Ai devenit senin şi pesimist. Ce să spun?! Şi în loc să asculţi glasul de jos, al celor mulţi, al obidiţilor, ţi-ai făcut urechile pâlnie ca să asculţi muzica sferelor. Când patronii beau şampanie, mâncau icre şi discutau la Club treburile ţării (împărţindu-şi funcţii şi privilegii), dumneata te dădeai de ceasul morţii ca să scoţi gazeta şi să pui în cuvinte deştepte gângăveala lor de oameni politici. Şi cum te-au răsplătit ei? Lăsându-te să mori de foame! Să mori de frig (fără palton). Şi când n-ai mai scris cum le-a convenit lor, te-au trimis frumuşel la sanatoriu… Cu ce te-ajută ei, astăzi, domnule Eminescu? Cum?, se fâstâci poetul. Eu n-am murit de frig. Ce palton?! Eu am palton. Cine a spus că am murit de frig? Sau de foame? Prietenii mei mă ajută, mă ţin aici în sanatoriu ca să mă vindec. M-au condus la gară. Chibici m-a însoţit la Viena, nu? E bucovinean, ca mine! Eu nu vorbesc de Chibici şi Simţion, ci de restul. De boieri! De boierii mari pe care i-ai slujit! Acum sunt vindecat!, îl întrerupe poetul. Sau aproape. Mă voi întoarce în ţară şi voi continua să scriu exemplar în toate privinţele. La gazetă.

La care gazetă?!, pufneşte Filipescu. Cei pe care dumneata, domnule Eminescu, îi numeşti prieteni *te ajută* fiindcă vor să te ţină departe de casă (de evenimente). Eşti periculos pentru planurile lor, plătesc pentru dumneata ca să stai la distanţă de politica intereselor lor. Îi încurci. Ai fost aruncat peste bord, domnule Eminescu. Pricepi asta?

Fără să vrea, insinuările lui Filipescu (nebunul) îl mâhniră, redeşteptându-i în suflet numai amintiri triste.

De dincolo, din sala de consiliu a Comitetului dirigent al Partidului Conservator, răzbat voci bărbăteşti. Nu se aude ce spun, dar Eminescu, care stă la un birou mic (improvizat în hol) şi corectează un teanc de şpalturi tipografice, distinge, din când în când, vocea vreunuia dintre fruntaşii conservatori (Catargiu, generalul Florescu, generalul Manu, Lahovari, prinţul Ştirbei etc.). Îi recunoaşte după voce, după ticurile verbale, uneori, după tuse. Aşteaptă încordat rezultatele dezbaterilor ca să poată redacta articolul de fond pentru gazetă. Pare să fie o întrunire aprinsă. Şefii Partidului Conservator discută despre eventualitatea unei coaliţii a opoziţiei şi despre adoptarea unor puncte de vedere comune în problemele aflate la ordinea zilei (modificarea legii electorale şi organizarea colegiilor). Junimiştii din Cameră (Carp, Negruzzi, Gane şi Maiorescu) sau *opoziţia miluită*, după cum fericit (din punct de vedere literar), dar neîntemeiat (din punct de vedere politic) i-a numit Lahovari, dau semne tot mai evidente că vor merge în alegeri cu liberalii. Conflictul stă să izbucnească şi să dezbine partidul. Şi Eminescu? De partea cui să treacă? Maiorescu şi Carp? Catargiu, Lahovari, Tell, Vernescu şi Kogălniceanu? Pe Maiorescu îl stimează ca om de litere (ca politician, nu). Pe Carp îl stimează pentru inteligenţă (nu şi pentru caracter). Pe Catargiu îl stimează ca boier şi conservator (ca inteligenţă, nu). Pe Kogălniceanu îl stimează ca politician (ca liberal, nu). Se-nvârte într-un cerc vicios, o ştie, dar acesta e singurul existent. Ce să facă? Încotro s-o apuce? E cu putinţă în România să găsească o altă ocupaţie intelectuală, să trăiască din condei, făcând ştiinţă şi literatură, renunţând la politică? Să nu mai fie nevoit să aştepte ore în şir deciziile unui Comitet a cărui vrere – dacă interesul personal o cere – se schimbă de la o zi la alta (de la o oră la alta)? Mai lesne i se pare acum a înţelege legea mişcărilor corpurilor cereşti decât legea după care se joacă (dincolo) mica comedie a patimilor

omeneşti şi a luptelor pentru putere. Dacă ar putea măcar să scrie fără conştiinţă, ca ceilalţi, ca Bassarabescu, de pildă, combătând azi într-un ziar, mâine într-altul sau, de ce nu?, în acelaşi timp, în două gazete opozante!

S-a făcut deja târziu, însă nu poate pleca înainte să afle decizia membrilor Comitetului dirigent şi să-şi definitiveze articolul. Îşi pregătise, în avans, câteva fraze introductive pentru ca, atunci când va avea rezultatul definitiv al dezbaterilor, să adauge restul (conţinutul propriu-zis) şi să dea cât mai repede drumul la gazetă. *Relele reale care ne bântuie ţara,* scrisese, *nu au a face cu principiile conservatoare sau cu cele liberale şi nu se cere dialectică şi oratorie pentru înlăturarea lor, ci muncă, echitate şi adevăr*. Ce? Muncă, echitate şi adevăr? Ca formulă gazetărească merge, dar ca principiu? Cine să creadă în România în muncă, echitate şi adevăr?! Nu credem că mai crede cineva. *Mizeria materială şi morală a populaţiei, destrăbălarea administraţiei, risipa banului public, cumulul, corupţia electorală, toate acestea n-au a face, la drept vorbind, cu cutari sau cutari principii de guvernământ. Oricare ar fi guvernul şi oricare vederile sale supreme, corupţia şi malonestitatea trebuie să lipsească din viaţa publică. Oricare ar fi religia politică a unui guvern, ea nu-i dă drept de-a se servi de nulităţi venale, de naturi catilinare, de oameni de nimic pentru a guverna. Chiar numai tendinţa ca statul să fie guvernat de oameni cu probitate morală şi să înceteze a fi mărul de ceartă între cavaleri de industrie şi facem treburi, cuprinde un întreg program faţă cu aceia care nu cred în nimic şi pentru care principiile politice n-au fost decât pretexte de-a parveni şi de-a se îmbogăţi.* Pe măsură ce scrie, se înfierbântă, indignându-se. Frazele, în acelaşi ton, îi vin una după alta. Articolul e aproape gata şi fără rezultatul alegerilor. Ceea ce are să se întâmple, se va întâmpla. De ce să stea să mai aştepte? Să aştepte, ce? Mai bine să plece să mănânce undeva. E flămând fiindcă n-

a mai mâncat de cu o seară înainte (când a cinat la Maiorescu). Toată ziua n-a băut decât cafele şi a fumat neîntrerupt.

Prin fumul înecăcios îl întrezăreşte pe băiatul din zeţărie care aşteaptă manuscriptul ca să-l ducă în tipografie. Stă liniştit, privind visător pe fereastra ce dă în Piaţa Teatrului. Ce-i pasă lui de politică?! Se gândeşte la vreo fată sau la vreo midinetă zărită în treacăt... De dincolo, tonul vocilor creşte în intensitate. Discuţiile par foarte încinse. Eminescu poate prevedea cu uşurinţă care va fi rezultatul dezbaterilor din acea seară. Unii conservatori s-au săturat să fie veşnic în opoziţie (fără privilegii) şi numai liberalii să-şi împartă între ei toate funcţiile în Stat şi avuţiile ţării. Frigurile reformelor i-au cuprins şi pe conservatorii *miluiţi*. Vor din nou la guvernare (la *facem-treburi*). Sculaţi-vă voi ca să ne punem noi! La asta se reduce politica şi parlamentarismul în România! La două sau trei partide care, vrăjmăşindu-se între ele, se luptă pe viaţă şi pe moarte pentru putere şi privilegii. La *opoziţiune* care, pizmuindu-i pe cei de la putere, fac tot posibilul să revină şi ei la guvernare. La aşa-zisa *presă* care, trecând peste toate formele urbanităţii, atacă oamenii şi nu principiile, confundând adevărul cu aparenţele, numind erou pe trădător, geniu pe plagiator, *financiar* pe pungaş, om politic pe panglicar, negustor pe cămătar, femeie onestă pe curvă şi alte asemenea pe care numai buna creştere mă îndeamnă a nu le enumera până la capăt. Până când? Totul se duce de râpă, îşi spune abătut. Folosul lui, după atâta muncă, e că s-a stricat cu toată lumea. De când s-a întors în România, decepţiune a urmat la decepţiune. Se simţea atât de bătrân şi obosit încât degeaba mai punea mâna pe condei să scrie. A secat de tot moraliceşte şi i-ar trebui un lung, lung repaos ca să-şi vină în fire. Numai gândul la Veronica (ca un mănunchi de amintiri fericite pe care-l strânge la piept) îl ajută să îndure şi să nu-şi piardă de tot speranţa de a trăi.

Aşteaptă. Ce? Telegramele Havas, ca să scriu iar, să scriu de meserie, scrie-mi-ar numele pe mormânt şi n-aş mai fi ajuns să trăiesc!

Domnule Eminescu!, îl face atent Filipescu. Mă auzi? Poetul tresare. Îl vede pe Filipescu. Da! Vorbeam despre prietenii dumitale. Ai prieteni mulţi, dar şi duşmani. Mă asculţi? Da, cu profund interes. Mă recomand, Eminescu, *rumänischer Schriftsteller*.

Mă recomand, *ein aufgegebener Mensch*. De ce dracu' Caragiale trebuie să aibă întotdeauna dreptate? Tu-i neamul nevoii! S-a dus epoca patriarhală, epoca de aur şi de lapte dulce. Azi avem epoca de hârtie şi cerneală violentă. S-au dus şi grămăticii cu călimare-n brâu şi pană de gâscă la ureche. Dar noi, Eminescule, chiar dacă am ajuns, ehe, he, he! *proletari intelectuali*, boierii *cilibii şi subţiri* tot pe post de măscărici ne ţin pe lângă ei. Strigăm în gura mare la uliţă şi *combatem sarcastic*, fiindcă boierii ne hrănesc şi ne asmuţă! Urli cât te ţine gura la *Pseudo-Românul* şi la liberali (C.A. Rosetti) fiindcă aşa vrea Catargiu sau Lahovari. Dar tu, tu Eminescule, ce vrei? De sus, din lojă, de la adăpost, boierii privesc şi se amuză când te aud (te citesc): *guşaţi cretinizaţi, venetici, decrepiţi, idioţi, gheşeftari, menajeria zoologică din Dealul Mitropoliei, Chiriţopoli, Simuleşti, Caracude, doamna X cu nume sonor ce poartă bonetul frigian* (adică d-şoara Rosetti). Ce treabă ai tu, Eminescule, cu d-şoara Rosetti? Chiar aşa! Până când? Până când masturbaţia asta intelectuală?

E hotărât să-şi dea demisia. Colaborarea lui Bassarabescu la redacţia *Timpului* a umplut de tot paharul. Nu-i este indiferent cu cine împarte *onoarea* de a colabora la aceeaşi publicaţie. Adică cum? Oricărui scriitor, care crede că se poate dispensa de talent, de cunoştinţe şi de idei, vorbind incalificabil de persoana Regelui, i se acordă credit şi primeşte autorizaţia de a colabora la *Timpul*? Bassarabescu *combate* (*calomniază*) cu talent numai

fiindcă strigă mai tare ca ceilalţi? Să-l vezi cum s-ar înmuia în contra Regelui dacă ar primi vreo decoraţie sau vreo numire în funcţie semnată de monarh! Dacă până şi colonelul Candiano-Popescu a primit *Bene-merenti* clasa I pentru scrierile sale *poetico-militare* (într-adevăr că merita, ne mirăm numai cum de n-a primit această medalie înainte), de ce n-ar primi şi un Bassarabescu? Şi Macedonski? Şi Iuliu Roşca? Te pomeneşti c-o s-o primească într-o zi şi Momoţel!4 De ce dracu' Caragiale trebuie să aibă întotdeauna dreptate? Tu-i neamul nevoii! Apucă hotărât o bucată de hârtie şi îşi scrise demisia. În seara asta i-o va înmâna Prezidentului. Îl aşteaptă. Ba nu! I-o va trimite prin curier. Gata cu aşteptatul! Băiatului din zeţărie îi dă articolul de fond. Îl trimite fuga la tipografie. Îşi îndesă cele câteva foi de ţigară în pachetul de tutun, apoi ieşi. Nu-l mai interesează rezultatul dezbaterilor. Tu-i neamul nevoii!

Unde pleci, domnule Eminescu?, îi sare Filipescu în întâmpinare. Ă, ă, la plimbare! În galoşi? Şi fără palton?!

1. Poetul mi-a propus să ies cu el la plimbare prin parc. Am acceptat, dar fiindu-mi frig (eu neavând decât un balonzaid subţire) ne-am îmbrăcat amândoi în paltonul lui. Eu fiind mititel şi slab am încăput perfect în paltonul larg al poetului. În timpul plimbării am abordat o serie de chestiuni importante pentru misiunea mea de influenţare pozitivă. Sursa: Filipescu

2. Schopenhauer era un mizantrop şi un intelectual de umoare sumbră, care, ieşit din clasa burgheză, a întâmpinat mari dificultăţi şi dezamăgiri în carieră. Sursa: Profesorul

3. Eminescu a fost victima regimului burghezo-moşieresc. Viaţa lui a fost un chin nesfârşit din clipa în care a venit în contact cu exploatatorii. Din tinereţe, poetul a fost iubitor de viaţă, de oameni şi de natură. Pădurea şi râurile, munţii şi câmpiile, păsările şi insectele, animalele de tot felul l-au preocupat şi i-au fost dragi. Critica

cosmopolită vrea să facă din el un estet, un poet al artei pentru artă şi să transforme opera poetului nostru într-un bun al claselor exploatatoare, cu scopul de a le servi interesele împotriva poporului. Sursa: Nicolae

4. S-a spus că Eminescu n-a suferit, că n-a fost nefericit în viaţă, că aşa era felul lui, că dispreţuia orice onoruri şi s-a împotrivit când a fost vorba să i se dea şi lui un Bene-merenti. Dispreţuia onorurile, e adevărat, dar ştiţi de ce? Pentru că şi onorurile l-au dispreţuit pe el... Sursa: Alexandru

12, Notă informativă

În cursul lunii decembrie 1883, am avut două discuţii cu Eminescu Mihai privitoare la schimbările politice din ţara noastră şi la viitorul mişcării socialiste şi comuniste. Poetul s-a arătat foarte interesat de rolul deţinut de puterea proletară (de rolul maselor) în cadrul democraţiei populare din patria noastră.

Din cele două discuţii a reieşit că Eminescu cunoaşte, chiar dacă nu temeinic, doctrina socialistă cu care a luat cunoştinţă la cursurile lui Dühring, la Berlin. În vederea aprofundării acestor probleme, Eminescu şi-a întocmit o lungă listă bibliografică, doar că, date fiind împrejurările (întoarcerea în ţară, intrarea în cercul junimist) nu a mai apucat să facă acele lecturi pe care profesorul Dühring le-a recomandat studenţilor săi. *Capitalul* lui Marx nu l-a citit decât parţial deoarece nu l-a interesat cu adevărat viziunea acestuia asupra reformării sociale. Nu crede că gândirea lui Marx, fiul unei baronese, poate fi pusă în acord cu mişcarea proletară. Bebel da, el e un proletar! Cât despre ideile socialiste? E prea devreme să se pronunţe asupra socialismului într-o ţară agrară cum e România. Pretinde că a fost *învinuit*, de către confraţi, de idei *comunistice* sau socialiste. Nu înţelege de ce! Adică cum, orice om care se ocupă de probleme sociale e *socialist*?! Din câte înţelege, socialismul constă în *soluţiuni*

radicale, cu caracter revoluţionar, ceea ce el respinge în mod natural. Acolo unde există rezolvări constituţionale ale problemelor sociale, el nu poate fi de acord cu vărsarea de sânge (chiar dacă e o vărsare de sânge justificată de o revoluţie socială). În ceea ce-l priveşte, nu propune soluţii, ba, din contră, dacă ar propune o soluţie, aceea „nu ar putea fi decât conservatoare, reacţionară chiar". Munca nu reprezintă o soluţie, ci un principiu de organizare necesar pentru dezvoltarea unei societăţi, în timp ce o revoluţie care are în vedere înlăturarea unei clase sociale dominatoare şi înlocuirea cu o alta este o *soluţiune* radicală. Dar că el personal nu e pentru această soluţie.

I-am făcut observaţia că *feneanţii şi paraziţii* din viaţa publică (acei *facem-treburi* despre care scrisese şi el) nu pot fi îndepărtaţi şi stârpiţi altfel decât prin revoluţie, că elementele exploatatoare nu pot fi eliminate decât prin vărsare de sânge. Numai aşa puterea va ajunge în mâinile poporului care să devină stăpân şi suveran pe soarta sa. Abia după înlăturarea exploatatorilor, muncitorii şi ţăranii vor fi liberi să-şi câştige pâinea prin muncă cinstită. Proletarii vor munci în fabrici şi uzine, iar ţăranii vor deveni un fel de lucrători agricoli plătiţi în raport cu munca depusă pe ogoarele patriei. Partidul va asigura dreptul la muncă tuturor celor care vor să contribuie la edificarea şi înălţarea patriei noastre.

I-am arătat că intelectualii şi scriitorii care iubesc poporul cu profundă omenie sunt o adevărată sursă de inspiraţie pentru ideologii partidului nostru. Printre aceşti mari scriitori care au demascat şi condamnat regimul burghezo-moşieresc din ţara noastră se numără, fireşte, şi Eminescu. N-a suspinat oare gazetarul de la *Timpul* de mila maselor exploatate? Nu s-a plâns el din cauza nedreptăţilor sociale, compătimindu-i sincer pe proletari şi pe ţărani? *Chipul unui ţăran român*, a scris marele nostru poet Eminescu (înduioşându-i pe ideologii partidului1), *om de la ţară, trăit în aer liber, seamănă cu al uvrierului stors*

de puteri în umbra fabricilor... Ţăranul care nu are parte decât de mămăligă cu oţet şi zarzavaturi, iar pe post de băutură spirt amestecat cu apă şi muncitorul (săracul) care a devenit mai rău ca o maşină, o unealtă pentru producere (de exemplu: lucrătorii din fabrica Regiei Monopolurilor Tutunului care muncesc fără întrerupere 12-14 ore pe zi, inclusiv duminica) au fost exploataţi fără milă de către regimul burghezo-moşieresc. Eminescu a criticat (în articolele politice) şi a satirizat (în poezie) nepăsarea claselor asupritoare şi lăcomia păturii superpuse. Partidul a descoperit cu mare bucurie în scrierile lui un comunist adevărat (deşi fără carnet de membru). Un alt exemplu de comunist adevărat (în spirit) este şi Caragiale (Ce?). Dramaturgul a demascat, ca nimeni altul, putreziciunea morală şi falsitatea claselor-aşa-zis-superioare (dar inculte).

I-am explicat poetului că, odată cu preluarea puterii de către clasa muncitoare, antagonismele dintre clase au dispărut (fiindcă a dispărut exploatarea omului de către om). Exploatatorii (după ispăşirea cuvenitei pedepse) au fost reeducaţi în spiritul muncii şi, vrând-nevrând, s-au încadrat în producţie sau în diferite domenii de activitate. La oraşe şi sate, în fabrici şi uzine, pe ogoare, în şcoli şi în laboratoare, toată lumea munceşte. Partidul Muncitoresc a făcut din muncă nu numai un drept, ci şi un principiu de viaţă.

Iubitor de ţărani, Eminescu m-a întrebat cum a rezolvat Partidul Muncitoresc (!) problema agrară. Nu pricepe de ce-ar trebui să se ocupe un partid al muncitorilor de problemele care-i privesc numai pe ţărani. El consideră că aplicarea socialismului în ţările agrare (mai ales acolo unde există suficient pământ nelucrat) nu se justifică din punct de vedere economic. În mod natural, susţine poetul, „nici n-ar putea exista socialism la noi. Populaţia e chiar mică pentru teritoriul nostru fertil şi cestiunea socială începe a fi o cestiune agrară“. E de

părere că societatea românească va respinge ca pe un element străin toate aceste principii socialiste în domeniul agrar. La noi, crede el, sunt numai două clase adevărate: boierii şi ţăranii. Împăcând aceste două clase între ele, neamul nostru va putea să trăiască, cu condiţia să strivească pătura străină (superpusă) care a pus mâna pe frâiele ţării. Când se vor răscula ţăranii2 pentru a scutura jugul ciocoilor, aşa-zişii *democraţi*, ciocoii, se vor arăta nemiloşi şi sanguinari faţă de poporul răsculat. Din contră, numai boierii vor mai găsi în fundul inimii lor milă şi îndurare pentru sărmanii răzvrătiţi.

I-am explicat că nici vorbă de aşa ceva, că dimpotrivă, boierii s-au dovedit la Răscoală la fel de nemiloşi ca şi ciocoii şi că abia după ce vor dispărea toţi cei care au supt sângele poporului (clasele exploatatoare), abia atunci ţăranii vor fi cu adevărat liberi. I-am explicat că ţăranii muncesc în colectiv pământul (care e al statului) şi că meniul de altădată (mămăligă cu oţet şi zarzavaturi) a dispărut, astăzi ţăranii noştri mănâncă pâine albă (cumpărată de la magazin) şi carne (mezeluri etc.). De băut, beau vin şi ţuică (cu măsură, evident).

Ca să-l determin să înţeleagă şi mai bine starea de lucruri din ţara noastră, i-am arătat cât de apreciaţi sunt astăzi poeţii, fiind remuneraţi corect pentru versurile lor. Mi-a spus mândru că şi el a fost plătit de Iosif Vulcan pentru şapte poezii. Şapte poezii?! L-am întrebat dacă ştie cât a câştigat Maiorescu de pe urma editării volumului său de versuri. Poetul a ridicat din umeri (nu ştie, săracul!). I-am adus la cunoştinţă că astăzi, la noi, un poet poate obţine bani frumoşi din versurile sale (cel puţin, cât să-şi întreţină decent o familie). Unii dintre scriitori au ajuns să câştige chiar binişor. I-am dat şi exemple concrete: un vers, de pildă, se plăteşte cu o sumă cuprinsă între 2,50 şi 6 lei (în funcţie de lungimea versului). Numai pentru *Luceafărul*, care în ediţia Maiorescu conţine 94 de strofe (a câte patru versuri), dacă am socoti versul cu 2,50 (fiind

vorba de versuri scurte), Eminescu ar fi încasat 940 de lei. Prin comparaţie: în România, salariul lunar pe economie ajunge la 487 de lei. Cât despre *Memento mori*, care cuprinde în versiunea a doua 1302 versuri, socotind cu şase lei versul (fiind vorba de un vers lung), poetul ar fi putut încasa 7812 lei, adică de 16 ori salariul pe economie. 7812 lei numai pentru un singur poem!

Ce de bani! Numai că eu nu scriu cu metrul, domnule Filipescu (atâţia metri de poezie, atâţia bani), ca să primesc un salariu lunar ca muncitorii. Nici nu fac mătănii de versuri ca alţii. Eu, domnule Eminescu, îţi spun ce ştiu din surse sigure. Şi crede-mă, sunt scriitori care o duc binişor în ţara noastră... Aici discuţia noastră a fost întreruptă de apariţia infirmierei Elise.

„Filipescu"

N.B.

Informatorul a primit sarcina să profite de prezenţa lui Eminescu şi de faptul că şi-a revenit din boală (fiind scos din *izolare*) pentru a lua în discuţie frământările acestuia legate de internarea la Viena şi să-i alimenteze nemulţumirile personale faţă de foştii amici de la *Timpul* şi de foştii patroni de la Partidul Conservator. De asemenea, să facă eforturi pentru a-l influenţa pozitiv.

Pentru a-l convinge pe Eminescu Mihai de sinceritatea admiraţiei partidului nostru faţă de opera sa, informatorul a primit sarcina să-i aducă la cunoştinţă felul în care ţara întreagă l-a sărbătorit pe poetul naţional cu ocazia Centenarului naşterii. În conformitate cu planul de măsuri, se încearcă influenţarea pozitivă a lui Eminescu.

1. Eminescu s-a preocupat adesea de soarta muncitorilor de pe ogoare şi din fabrici, ridicându-se cu vehemenţă împotriva exploatării lor nemiloase. Plină de un tragic realism este descrierea pe care poetul o face, într-un articol de ziar, stării de mizerie a ţărănimii noastre.... Sursa: Ion

2. Mi-am amintit de părerile amicului meu Mihai în

groaznicul an 1907. Marilor profeţi, ca şi poeţilor le este dat simţul de a prevedea evenimentele. Sursa: Arbore

13, Tovarăşi!1

Dacă studiem opera eminesciană în spiritul ideologiei noastre de partid, să recunoaştem că poezia lui Eminescu este o *fundătură fără ieşire*. Pentru el nu există decât un trecut glorios şi un prezent decăzut. Ca să evadeze din prezent, poetul (spuse vorbitorul privind lung bustul de gips al lui Eminescu, adus pentru acel prilej din rotonda Ateneului) se refugiază într-un trecut imaginar (pe care-l mitizează). Nu e bine! (dă din cap înspre bust ca şi cum ar dojeni un copil). Trecutul nostru este glorios (dar nu tot), istoria naţională este în curs de analiză şi elaborare. Prezentul în care trăia poetul a fost decăzut şi putred (cu asta suntem şi noi de acord), deşi existau încă de pe atunci vizionari şi înaintaşi ai mişcării socialiste. Dar viitorul? Poetul a uitat că există undeva şi un viitor. Un viitor luminos. Viitorul luminos al clasei proletare.

Noi construim viitorul chiar astăzi (1949), din mers (fiindcă ne grăbim înspre societatea multilateral dezvoltată). Cum de n-a intuit cel care a scris *Împărat şi proletar* acest măreţ şi revoluţionar viitor? Eminescu şi-a dat seama de viaţa grea a oamenilor, a observat că societatea vremii lui e strâmbă şi a criticat-o. Dar n-a fost în stare să facă pasul decisiv. Saltul calitativ. A oscilat şi a dat înapoi. Proletarul poetului, ca şi poetul însuşi, combate vehement, dar critica lui e *intelectuală*, filosofică. Nu îndeamnă la acţiune. Ce face proletarul lui Eminescu? Ţine tirade contaminate de socialismul lui Proudhon. Ce?? Să fim serioşi, un proletar care să-l fi citit pe Proudhon şi nu pe Marx! Nu se poate! Şi pe Lenin. Completează cineva din primul rând (un activist zelos şi cam incult). Pe Lenin? Hmm. Mă rog, şi pe Lenin! În avans, desigur, admite vorbitorul ca să nu intre în polemici inutile, cum că pe la 1870 tovarăşul Lenin abia se născuse... Îşi reia, tuşind

uşor (nemulţumit de întrerupere), firul discursului. Ce-i propune poetul proletarului? Nimic altceva decât să adopte filosofia lui Schopenhauer! Adică să nu *intervină* în mersul istoric fiindcă totul e etern (etern e sclavul, etern e împăratul). Shopenhauer şi Eminescu cred că istoria nu-i decât un caleidoscop în care se schimbă numai figurile, dar nu şi bucăţelele de sticlă, se schimbă adică rolurile şi măştile, dar nu şi actorii (unul se naşte împărat, iar altul sclav şi aşa vor rămâne etern). Halal mângâiere, ce să zic!

De aceea, s-ar recomanda (Partidul recomandă) să adăugăm poeziilor eminesciene şi unele *interpretări* (note şi comentarii), adică să ştie lumea cum să citească *corect* opera lui Eminescu. Orizontul ideologic al poetului este limitat (la epocă). Noi trebuie să-l lărgim (orizontul) şi să-i îndreptăm confuziile ideologice. De aceea, recomandăm ca unele poezii să primească o notă de subsol în care să se explice greşelile de gândire ale poetului, justificându-se alegerea în volum a respectivei poeziei numai şi numai prin valoarea ei artistică. Îmi permit, tovarăşi, să dau un exemplu grăitor în acest sens (ca să ştim ce avem de făcut). Poezia *Odă (în metru antic)*, de pildă. Pentru a înţelege de ce Eminescu caută liniştea în refugiu şi singurătate, ar trebui să explicăm că numai într-o lume bazată pe nedreptate socială (societatea burghezo-moşierească) fericirea nu e posibilă. Pierzând încrederea în iubire şi fericire (iubita îl trădează), poetul preferă să se izoleze de lume, să aspire la seninătate, la detaşare şi să invoce moartea. Astfel, în ansamblu, *Oda* nu-i decât expresia renunţării la luptă şi la orice posibilitate de a dobândi fericirea într-o lume putredă. Fundamental greşită este şi concepţia din *Glossă* care, bineînţeles, trebuie şi ea să fie ajustată. În aceeaşi situaţie se găsesc multe alte poezii din volum. Pentru această dificilă misiune, îl propun pe tovarăşul poet Sorin Toma. Am convingerea că se va achita foarte bine de sarcina încredinţată. [Aplauze]

În privinţa Centenarului, Comitetul (Perpessicius,

Călinescu, A. Toma, Beniuc etc.) a decis şi a aprobat un program al desfăşurării festivităţilor. Vom avea invitaţi de peste hotare (Uniunea Sovietică, Ungaria). De preluarea oaspeţilor (delegaţia sovietică alcătuită din scriitorii S. P. Scipaciov şi G. N. Leonidze, a lui I. Maximovski reprezentantul VOKS-ului în R.P.R. şi delegaţia maghiară alcătuită din scriitorii Devercseri Gabor, Karinthy Ferenc şi Barabas Tibor) şi de organizarea dineului (restaurant, vodcă etc.) se va ocupa tovarăşul Beniuc. Cu ocazia centenarului, poeţii Dan Deşliu şi A. Toma (tatăl), care va fi şi el sărbătorit la 75 de ani anul acesta, noi îi urăm să atingă centenarul (aplauze pentru A. Toma), vor compune câte o poezie dedicată evenimentului. Poetul muncitor Vasile Iosif va ţine o cuvântare la sediul Uniunii Scriitorilor. În vederea „eternizării“ memoriei poetului, acelaşi Comitet a hotărât următoarele: organizarea unui concurs pentru realizarea unei statui a lui Eminescu (aplauze), aşezarea, pe clădirile în care a locuit poetul, a unor plăci comemorative (aplauze), amenajarea casei memoriale (aplauze), instituirea unui premiu naţional pentru literatură (aplauze furtunoase), atribuirea numelui Eminescu unor străzi şi şcoli (la cererea autorităţilor locale), emiterea unui timbru memorial cu efigia poetului (aplauze prelungite). Şi, ca o recunoaştere supremă a tuturor meritelor, să-l primim pe Mihai Eminescu în Academie.

Pe mine?, întreabă nedumerit poetul. În Academia Română? Toate astea pentru mine? Se ridică, închinându-se ceremonios. Nu e îmbrăcat în frac (cum cere eticheta), ci în halat, dar n-are importanţă. Profesorul Traian Săvulescu, preşedintele Academiei, conduce şedinţa solemnă. În sală, printre oficiali, se numără personalităţi importante ale vieţii academice şi politice: dr. Petru Groza, acad. prof. P. Constantinescu-Iaşi, acad. Mihail Sadoveanu, tov. Vasile Luca, tov. I. Chişinevski, tov. Miron Constantinescu etc. Sala Academiei e plină. Cu toţii

aplaudă. Poetul (proaspătul academician), fericit (post-mortem), ar vrea să coboare de pe scenă ca să strângă mâna celor din primul rând (măcar), să sărute mâna unei doamne (Ana Pauker) pe care o vede chiar în faţă. Dar nu poate. Ceva îl împiedică. Nu se poate mişca. Îşi simte picioarele turnate în gips. Pe piept îi atârnă colanul de membru onorific al Academiei Române. Filipescu îl trage de mânecă (ca să se aşeze). Poetul docil îşi reia locul.

Sigur, nu toate măsurile au fost aplicate chiar atunci, domnule Eminescu, dar unele dintre ele, da. Povestea cu editarea operei complete a durat ceva mai mult, îi explică Filipescu, dar câteva ediţii de poezii s-au scos totuşi. Prima a ieşit în 16.000 de exemplare şi s-a epuizat *fulgerător*. 16.000 de exemplare! Bine, dar eu, protestează slab poetul, nici nu am apucat să-mi revizuiesc poeziile. Aş fi vrut să corijez greşelile de ritm şi rimă. Sunt maniac când vine vorba de versuri. A publica într-o revistă (*Convorbiri*, *Familia*) e una, dar când o faci în volum totul trebuie să fie perfect, de-o seninătate perfectă. Lasă, îl întrerupe Filipescu, nu-ţi mai face atâtea griji. S-au gândit alţii la asta, marii specialişti. Dacă era după dumneata, n-ai fi publicat nimic! Zău aşa! Eminescu tace. O să le arate el! La toţi! Când o să-şi publice singur cartea. După care, gata, gata cu poezia. Va încerca altceva. Ceva senin. Proză.

Fiindcă m-ai întrebat despre viitor, i se adresează Filipescu, uite, am să-ţi arăt numărul din ziarul *Scânteia*, număr dedicat centenarului poetului naţional. Eminescu schiţează un gest de aprobare. Filipescu, încântat de interes (mulţumit de evoluţia lucrurilor), se îndreaptă înspre dulăpiorul cu dosare, dar, înainte de a-l deschide, îşi ia măsurile de precauţie obişnuite. Eminescu aşteaptă răbdător, instalat pe canapeaua de dindărătul mesei. Informatorul verifică uşa (dacă nu ascultă cineva), cercetează fereastra înaltă, draperiile. Se uită, apoi, sub pat, după care, ca un adevărat profesionist, începe să-şi plimbe vârfurile degetelor în jurul tăbliei mesei. Continuă

cu lavoarul, oglinda, carafa cu apă, sfeşnicele etc. Nu lasă nimic necercetat. După ce isprăveşte, satisfăcut de rezultat, Filipescu îşi scoate cheiţa legată cu un şnur la gât şi deschide dulapul. Extrage de acolo un dosar pe care scrie cu litere mari: EMINESCU – CENTENAR. Desface încet sfoara şi-l deschide. Dosarul conţine o serie de tăieturi din ziare. Chiar deasupra, se găseşte un ziar împăturit în patru. Foile gazetei, remarcă poetul, par proaspete (cerneala miroase încă), ca şi cum ziarul ar fi fost tipărit cu cel mult o zi înainte. Eminescu întinse mâna şi primi de la Filipescu o gazetă (format mare). Era mai mare chiar decât *Neue Freie Presse*! O întoarse uimit pe toate părţile. Îndemnat de Filipescu, începe să citească de pe prima pagină: *Scânteia. Organ Central al Partidului Muncitoresc Român.* Seria III, Anul XIX, nr. 1634, 6 pagini 4 lei, Luni 16 ianuarie 1950. *100 ani dela naşterea lui Mihail Eminescu. Şedinţa publică solemnă a Academiei R.P.R. consacrată aniversării de 100 de ani dela naşterea lui Mihail Eminescu.*

Academia Republicii Populare Române a ţinut Sâmbătă după amiază o şedinţă publică solemnă consacrată aniversării centenarului naşterii lui Mihail Eminescu. Au asistat: prof. dr. C. I. Parhon, preşedintele Prezidiului Marii Adunări Naţionale, preşedinte de onoare al Academiei R.P.R., acad. prof. P. Constantinescu Iaşi şi acad. Mihail Sadoveanu. Vice preşedinţi ai Prezidiului Marii Adunări Naţionale, dr. Petru Groza, preşedintele Consiliului de Miniştri, tov. Ana Pauker, secretar al CC. al P.M.R., vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri, ministru al Afacerilor Externe, tov. Vasile Luca, secretar al C. C. al P.M.R., vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri etc. *Au participat, deasemeni, S. I. Kavfcaradze, ambasadorul U.R.S.S., Eugen Szell, ministrul Republicii Populare Ungare, şi alţi membri ai Corpului Diplomatic, precum şi I. A. Maximovschi, reprezentantul permanent al V.O.K.S.-ului în R.P.R. Un portret al poetului a fost plasat pe un trepied*

chiar în apropierea membrilor din prezidiu. La finalul ceremoniei, preşedintele Academiei R.P.R. a agăţat în mod simbolic de portret colanul de membru onorific al Academiei.

Adică toată elita ţării, domnule Eminescu. Ai fost făcut membru al Academiei Române. Poza de pe prima pagină (cu ceremonia de la Academie) era foarte elocventă şi reprezentativă în acest sens. Ceea ce înseamnă, îi dădea înainte Filipescu, că regimul de democraţie populară recunoaşte valoarea de mare poet a lui Eminescu punându-l alături de marii poeţi ai lumii: Maiakovski, Hristo Botev. Ca semn al înfrăţirii dintre poporul român şi bulgar, Eminescu a fost sărbătorit alături de eroul poet Hristo Botev.

Ce? Bulgarul Hristo Botev? Nebunul de la Caritatea? Acela? Ar vrea să spună ceva despre bulgar (ce ironie!), dar privirile îi fură atrase hipnotic de o fotografie imensă, situată chiar pe prima pagină a ziarului. O privi cutremurat. Fotografia înfăţişa pe cineva care îi semăna izbitor, dar în trăsăturile căruia poetul nu se recunoscu. O fi fost el *matuf* (în fond, nu-i scrisese asta femeii iubite decât ca să accentueze *retoric* – îi plăceau antitezele – diferenţa dintre ei: el, urât şi ursuz, ea, frumoasă şi veselă). O fi avut faţa umflată de orbalţ (cândva). L-a durut şi capul, l-au chinuit măselele! Va fi arătat cumplit (de acord), de aceea nici nu-şi făcuse fotografia pe care i-o ceruse insistent Veronica. Dar fotografia asta din ziar, să mă bată sfântu'! dacă era a lui! Privirea sălbatică şi arţăgoasă, de parcă ar fi căutătura unui câine turbat care abia aşteaptă să fie asmuţit şi să se repeadă (asupra cui?), nu-i eminesciană! Nu sunt eu! Zău că nu! Dumneata, ce părere ai, domnule Filipescu? Filipescu ia ziarul. Se uită, când la poet, când la fotografie. Analizează detaliile. Compară. Hmmm. Recunoaşte şi el: nu prea se aseamănă! Nu că acum ai arăta mai bine, admite Filipescu. Arăţi groaznic! Eminescu se supără, se aprinde. Se enervează.

Smulge ziarul din mâinile lui Filipescu. Ca să-l sfâşie. Dar hârtia acestuia, de parcă ar fi de plastilină, se întinde, lăţindu-se în mod straniu. Filipescu, războindu-se cu Eminescu, reuşeşte, în final, să reintre în posesia ziarului (făcuse rost cu atâta greutate de numărul respectiv). Nu trebuie să te superi, domnule Eminescu. Aşa era moda pe atunci. Artistul care ţi-a retuşat poza s-a adaptat şi el simţului artistic al epocii. Nu-i el de vină dacă pe atunci se purtau bărbaţii duri, necruţători. Aspri şi neînfricaţi, ca oţelul! Lasă, nu te mai necăji pentru atâta lucru! Uite, chiar aici sub fotografie, e o poezie care ţi-a fost dedicată. Filipescu îi citeşte câteva versuri, intonând solemn: *Câte sute de catarge/ Dârze lasă malurile/ Multe sunt ce nu le-or sparge/ Vânturile, valurile... Dar vrăjmaşii, vieţii, zbirii/ Tuturor avânturilor/ Te-au menit adânc pieirii – / Vraci măreţ al cânturilor.* Aritmia şi disonanţa gravă dintre cuvânt şi idee zgâriară auzul fin eminescian. Parcă i-ar fi fluierat un bulgar în urechi. Poetul se ridică şi mai nervos. Unde-i bulgaru'? Unde-i bulgaru'? Unde-i Hristo Botev? Dar, pe măsură ce se mişcă agitat prin încăpere, nervozitatea sa scade, fiind înlocuită treptat de o tulburare stranie. Mişcările îi deveniră tot mai lente (asemeni unei jucării a cărei cheiţă îşi încetineşte ritmul). O negură deasă începu să pună stăpânire pe mintea lui. Acum i se părea caldă şi moale, ca o pătură protectoare. Se înveli în ea şi se sprijini cu braţul drept de stinghia de fier a patului său. Recăzu în apatie. Să vezi totul clar nu e o bucurie (conchise). Filipescu îl îndeamnă să citească emoţionantul articol al lui Petru Dumitriu din pagina a doua, lângă poezia lui Deşliu: *Vom lupta pentru ca nicăieri şi niciodată să nu mai fie posibilă drama lui Eminescu.* Poetul dă la o parte ziarul. Nu-l mai interesează nimic. Acum nu vrea decât să doarmă liniştit, fără vise. Să se-mbăieze în somn şi uitare.

Dar Filipescu (avându-şi planurile sale) nu se dă bătut şi îi citeşte cu voce tare: *ÎI văd cu ochii închipuirii pe*

Mihail Eminescu, bărbatul voinic, cu faţa obosită, luminată de ochii negri atât de adânci, cutreerând oraşul bazar, peste care domnea prinţul de Hohenzollern, samsarul băncilor nemţeşti. Haine tocite, pălăria veche, ghete scâlciate şi căscate: uniforma atâtor mari scriitori în societatea burgheză. Tremura de frig. Era lihnit de foame. În trăsurile lăcuite, făcute la Viena, treceau Cantacuzino-Nababul sau Mitiţă Sturdza, prinţi şi proprietari de pământ. Trecea Marghiloman, care nu şi-a dat niciodată rufele la spălat în ţară, ci le trimetea cu poşta la Londra. Trecea domnul Titu Maiorescu avocat, profesor şi ministru, şi dădea uşor din cap, protector. Poetul privea cu un ochiu necruţător defilarea putreziciunilor. Era prea mândru ca să cerşească de la cei pe care-i biciuise fără cruţare în Scrisori. Filipescu continuă netulburat până la sfârşitul articolului. Nu se poate abţine să nu admire în sinea sa cât de frumos ştiu să se exprime scriitorii!

Nu eşti dumneata de vină, domnule Eminescu, că perioada în care ai trăit şi ai creat a coincis – din nefericire – tocmai cu acele vremuri întunecate ale istoriei ţării noastre. Ai fost contemporan cu coruperea şi trădarea de către burghezie a ideilor revoluţionare de la 1848, cu împletirea tot mai strânsă a intereselor de jaf şi asuprire ale moşierimii şi burgheziei, cu consolidarea reacţionarului şi obscurantistului regim burghezo-moşieresc. Dumneata, frământat de *doruri vii şi patimi multe*, ai scris despre toate aceste lucruri cu nerv şi cu indignare. Ai gândit ca un adevărat comunist, fără s-o ştii. Ai vibrat cu simţire democratică la toate necazurile neamului nostru. Văzând că trădarea revoluţiei din ’48 a pricinuit încetinirea ritmului de dezvoltare economică a ţării şi a dus la îmbinarea sălbatică a formelor capitaliste de exploatare cu rămăşiţele exploatării feudale, moşiereşti, dumneata ai scos la iveală toate afacerile necurate ale exploatatorilor. Pe capitaliştii străini (afacerea Strussberg şi Offenheim) nu i-ai avut la inimă. Dar n-ai putut schimba nimic din epoca

coruptă şi nedreaptă în care ai trăit. Politicianismul, demagogia şi corupţia, josnicia şi sterilitatea spirituală nu ţi-au putut oferi nici izvorul, nici forţa necesară creării unei mari opere literare. Ca să nu mai spun că singur şi pesimist cum erai, nu ai găsit nici forţa să lupţi activ şi să te implici în mişcările sociale. Într-un final, ai cedat. Nu mă mir că ai ajuns aici, la nebuni. Dar îţi vei reveni şi te vei convinge că foştii patroni te-au folosit numai pentru binele şi interesele lor. Nu vei mai scrie pentru ei. Nu te-au preţuit niciodată aşa cum meriţi. În schimb, domnule Eminescu, poporul român te preţuieşte şi te iubeşte ca pe un adevărat poet naţional. Poetului naţional i se ridică statui, i se editează opera, este sărbătorit prin spectacole de muzică şi poezie. Licee din ţară au primit numele de Eminescu, străzi din diferite oraşe au fost denumite Mihail Eminescu, cenacluri şi concursuri de poezie au fost botezate cu numele Eminescu. Unor plopi fără soţ, unui tei care-şi troienea floarea, unor codri adânci, mişcătoarelor şesuri, în general, tuturor lucrurilor care nu aveau un nume, un nume propriu, vreau să zic, li s-a spus *Eminescu*. Ce zici, domnule Eminescu?

Hmm. Nicio şansă să adoarmă (să doarmă fără vise), cu Filipescu alături. Informatorul nu-l slăbeşte nicio secundă. Când nu se ţine de capul poetului, scrie note informative. Imposibil să scape de el. De dormit, nu l-a văzut dormind niciodată. Acum îl flatează cu statui, monumente, spectacole, cu premii… Ce poţi să zici?! Nu ştiu! Se strădui să răspundă în chip cât mai politicos la toate acele linguşeli suspecte (ca să nu spun veninoase). Nu-l interesează premiile. Pe mine unul, începu el, mă preocupă operaţiunile de extragere a rădăcinii cubice. Poezie nu mai fac. Nici politică. Cândva am fost repetent la matematică, dar acum sunt neîntrecut în calculul cu *decimale*, dar şi cu litere. Operaţiunile de extragere a rădăcinii cubice sunt cinci. Le ştiam cândva perfect. Împărţim numărul de la stânga spre dreapta în clase de

câte trei cifre. Clasa care la dreapta devine astfel clasa întâia poate avea una sau două cifre numai. Ce? Ce-i asta, domnule Eminescu?

Rădăcina cubică! Ce rădăcină cubică? Dă-o dracului de rădăcină cubică! Hai să vorbim mai bine despre dumneata şi despre foştii patroni. Despre domnul Maiorescu care câştiga pe puţin 5.000-6.000 de franci pe lună. Îşi cumpăra cadă de baie tocmai de la Londra, ştiai? A fost transportată cu vaporul. Întreabă-mă şi despre ceilalţi belferi care se zgârceau când venea vorba de contribuţia la ziar, dar care nu ezitau să-şi trimită rufăria tot la Londra ca să fie curăţată. Poetul îl priveşte uimit. Ce cadă de baie? Ce rufărie?! Filipescu nu înţelege. Nu înţelege că nu-l mai interesează politica?! Că numai operaţiunile de extragere a rădăcinii cubice mai contează acum când…

Întreabă-mă mai bine despre Veronica, îi şopteşte perfid Filipescu. Despre Veronica? Poetul tresare puternic. Se apropie de Filipescu. Ce ştii despre ea? Filipescu, bucuros că i-a atras atenţia, întinse mâna înspre dosar şi scoase de acolo câteva hârtii, printre care şi o poză. O reprezenta pe Veronica tânără. Poetul luă poza. Veronica! Aproape uitase cum arată. Contemplându-i fotografia, i se păru că se deşteaptă dintr-un fel de somnolenţă, că undeva în creier se produse (la vederea chipului ei) o imensă şi strălucitoare explozie, ca de artificii multicolore. Milioanele de săgeţi de lumină i se agăţară în carnea de dinlăuntru, ca nişte schije de miere. Îl răneau şi îi făceau tototdată o imensă şi usturătoare plăcere.

Căutăm rădăcina cubică a celei de-ntâi clase şi o scriem ca întâia cifră a rădăcinii la locul ei cuvenit în dreapta. Aceasta întâia cifră a rădăcinei se ridică la cub (*a* la puterea a treia), cubul se scrie sub clasa întâi, devine subtratiend şi se scade din clasa întâia care joacă rolul de minuend. Veronica! Ce şi-ar dori acum (dacă ea ar fi aici) ar fi s-o sărute, uite aşa, de jos, de la vârfurile picioruşelor

până sus de tot, fruntea şi urechiuşele şi buzele, şi panglicile, batista parfumată etc. Veronică! Momoţel! Pacientul se ridică sprinten. Lasă poza pe masă. Încet, încet, în faţa lui, tot trecutul, timpul acela de dinaintea bolii, se ivi din neguri, desprinzându-se din învelişurile ceţoase care-i împresuraseră până atunci creierii. Începe să vadă clar. Tot mai clar. Extragerea rădăcinii cubice. Totul. Pe măsură ce înaintează, figuri palide, ale cunoscuţilor (d-şoara Maiorescu, Chibici, M-me Slavici), imagini (peronul unei gări, un colţ de stradă, Lipscani?), lucruri (un birou mare, hârtii, cărţi împrăştiate pe o masă, o călimară, încălţăminte femeiască, cu puţin noroi uscat pe tocuri), toate astea şi multe altele se ivesc în mod neaşteptat, uimindu-l. I se păru că ar fi pătruns într-un cabinet de curiozităţi, unde, acţionate de un mecanism nevăzut, imagini cunoscute şi oarecum *noi* i se perindau pe dinaintea ochilor cu mare repeziciune. Nu ştie încotro să privească mai întâi (ca să nu piardă nimic din spectacol). Grăbit, dornic să cuprindă totul, se avântă nerăbdător înainte, încercând să ţină pasul cu viteza cu care se schimbau imaginile. Dar aşa cum înainta, fără direcţie precisă (rotindu-se ca într-un carusel), nu mai reuşi să distingă nimic. Îşi spuse că trebuie să se oprească. Undeva în creieri, adânc şi neregulat, îi bătea inima. Deschise ochii. Cabinetul de curiozităţi dispăruse. Revăzu patul, masa, canapeaua, balansoarul, lavoarul, ferestrele înalte, scaunele Biedermeier. Ce caut aici? Unde sunt? Se opreşte în faţa ferestrei. Acum *ştia*.

Filipescu aruncă şi el o privire scurtă fotografiei Veronicăi. Era celebra poză, cu Veronica frumoasă şi melancolică, pe care, în scopul cunoscut (şi abia revelat), şi-o decupase dintr-o carte. E convins, aproape convins, că a reuşit să câştige adeziunea lui Eminescu şi *să-l influenţeze pozitiv*. Se pregăteşte să-şi redacteze nota informativă. Începe cu descrierea şedinţei de la Academie (pe larg prezentată în ziarul *Scânteia*) şi cu sentimentele

de bucurie manifestate de poet pentru onorurile care i s-au arătat cu prilejul centenarului. În încheiere, propune ca rădăcinii cubice, dacă nu are un nume, să i se spună *Eminescu*.

Lângă fereastră, în picioare, poetul priveşte undeva departe. Un vânt de iarnă inventează jocuri neliniştitoare în copacii imenşi şi dezgoliţi din curtea parcului. Pe alee, domnişoara Elise înaintează încet, ducând pe după umeri un bolnav îmbrăcat într-un palton lung. Galoşii de gumilastic din picioare îl încurcă pe pacient la mers. Se duc pe deal, îşi spuse Eminescu privindu-i, ca să vadă oraşul! O vreme, până îi pierdu din vedere, îi urmări cu mare interes.

1. 1949, aprilie 24. Expunere aparţinând responsabilului cu propaganda culturală cu privire la organizarea Centenarului Eminescu şi a editării operei poetului.

14, Înainte de culcare, tovarăşa Elisabeta Badea [nume de agent: infirmiera Elise] citeşte romanul *Bălăuca* de Eugen Lovinescu. În ziua ei liberă, cu cartea în mână, a cutreierat Viena [care nu s-a schimbat prea mult de pe vremea lui Eminescu], vizitând locurile în care se presupune [Lovinescu presupune] că s-ar fi plimbat cei doi tineri îndrăgostiţi [respectiv, Veronica Micle şi Mihai Eminescu].

Tovarăşa Elisabeta Badea a fost recrutată ca agentă încă din timpul facultăţii [era studentă la Facultatea de Filologie, secţia germană]. S-a remarcat printr-o lucrare despre *Influenţa romantismului în poeziile de dragoste ale lui Eminescu*. Ea una se săturase să tot audă despre poezia socială şi despre eternul poem *Împărat şi proletar*. Propunând ca temă de licenţă poeziile de dragoste eminesciene, se pregătise şi pentru eventualitatea ca acest subiect *neideologic* să fie respins de către comisie. Spre surpriza ei n-a fost să fie aşa, dimpotrivă, a fost călduros

încurajată de către profesorul de literatură şi de responsabilii ştiinţifici ai facultăţii. Mai mult, în cadrul unei şedinţe de partid, a fost felicitată în plen de secretarul cu problemele culturale şi de propagandă pe Universitate. Un tovarăş de la centru a indicat-o pe studenta Elisabeta Badea ca pe un exemplu pozitiv, susţinând că a sosit momentul ca tinerii să descopere lirica sentimentelor şi poezia de dragoste. În ţara noastră, a afirmat vorbitorul, creşte astăzi (1956) un tineret nou şi liber care îşi doreşte să citească în versurile poeţilor şi despre fiorul iubirii, nu numai despre îndeplinirea planului de producţie. Până acum, aceşti poeţi au scris despre calităţile morale ale iubitei (fruntaşă în întrecerea socialistă) şi despre o dragoste fericită şi împărtăşită care duce, desigur, la întemeierea unei familii. Dar, dragi tovarăşi filologi, dragostea nu e întotdeauna fericită şi biruitoare (*pauză retorică*). Marii noştri poeţi ne-au arătat că dragostea ne doare uneori, că viaţa, fără să ne cruţe, ne desparte de tovarăşa iubită trimiţându-ne în depărtări (acolo unde ne cheamă datoria, evident). Să dăm glas sentimentelor de dor ale inimii! (*ridicare de ton*). Să învăţăm din lirica lui Eminescu! Să citim poezia de dragoste şi, asemeni luceafărului, să ne înseninăm cugetul şi să ne ridicăm deasupra greutăţilor vieţii, înfruntându-le şi învingându-le, semeţ, fără să ne resemnăm (!?). De aceea e bine ca tinerii să-l studieze pe Eminescu, fiindcă avem multe de învăţat de la poetul nostru naţional. Să-i studiem pe marii noştri poeţi şi scriitori, să ne amintim şi de George Bacovia, de Tudor Arghezi, de Liviu Rebreanu. Felicitări, tovarăşă Badea! (*Elisabeta Badea s-a ridicat în picioare triumfătoare*). Dragi tovarăşi filologi, faceţi cunoscută poezia de dragoste a lui Eminescu în fabrici şi uzine, pe câmpii şi în şcoli! Vorbiţi oamenilor în limba simplă şi directă a lui Eminescu! Sala a răsunat de aplauze (a fost o întrunire de neuitat pentru Elisabeta).

După şedinţă, tovarăşul respectiv a luat-o deoparte şi

i-a propus o întâlnire la comitetul de partid cu cineva care recruta tineri bine pregătiţi, cunoscători de limbi străine, pentru o misiune foarte importantă. Aşa l-a cunoscut pe tov. Grigore Matuf, de la partid, care a pus-o în legătură cu tov. Mărişeanu, coordonatorul misiunii *Poetul naţional*. Promisiunea că va lucra în *străinătate* a ajutat-o pe Elisabeta să se decidă rapid. În plus, nu era recomandabil să-i refuzi pe tovarăşii de la cadre (ei nu făceau de două ori aceeaşi propunere). La şcoala de pregătire a partidului şi-a însuşit cu ambiţie toate învăţămintele de bază ale gândirii marxist-leniniste, făcându-se uşor remarcată (nici nu putea trece neobservată fiind şi o fată foarte atrăgătoare, adică sexi – cât de sexi era permis pe vremea aceea – nu ciorapi de mătase, nu fuste prea scurte, nu decolteuri, iar părul, obligatoriu, prins în cordeluţe, băsmăluţe). După o discuţie fără prea multe cuvinte, dar bogată în gesturi semnificative, tov. Liviu i-a propus să lucreze în cadrul celulei operative care se ocupa de Poetul naţional. A primit cărţile de care avea nevoie (ca să-şi formeze o părere) şi a fost trimisă pe teren. La Viena. Era prima ei misiune (şi prima ieşire din ţară). Primul succes: angajarea la Institutul de boli nervoase Ober-Döbling pe post de infirmieră. Când s-a prezentat în faţa profesorului Leidesdorf (un domn sensibil la frumuseţea feminină) cu toate că nu avea nicio referinţă şi nici măcar diplomă de infirmieră, Elise a ştiut cum să-l facă pe bătrânul profesor s-o angajeze, preferând-o din toate cele şase candidate. Obiectivele misiunii: să-l supravegheze pe pacientul Eminescu (ce mănâncă, ce visează, ce spune, ce nu spune, ce gândeşte, ce nu gândeşte, ce aiurează), să obţină informaţii din jurnalul doctorului, să raporteze cine îl vizitează pe poet şi, pe cât posibil, să relateze natura conversaţiilor cu vizitatorii şi să raporteze periodic prin curierul diplomatic toate informaţiile pe care le obţine. Până acum şi-a făcut conştiincioasă datoria. Dar se plictisea. Veşnic acelaşi lucru: poetul conversează

competent cu pereţii, se plânge de mâncare şi, mai nou, o invită la dans (dacă-l refuză, el se-nvârte în cerc prin cameră în ritmul unei melodii neauzite). Zilele trecute i-a strecurat în buzunarul de la şorţ o foaie mototolită pe care el făcuse o sumedenie de calcule algebrice, imposibil de înţeles. Infirmiera va ataşa bileţelul la nota informativă pentru a putea fi *decriptat* de către specialiştii în limbaje secrete din cadrul serviciului E. În şirul complicat de calcule, Elisabeta găsi şi o formulă care nu avea nevoie de nicio *decriptare*: *fii a mea, nu o noapte întreagă, o oră! o oră îmi va fi de-ajuns!* Se amuzase.

În rest, mereu aceiaşi vizitatori: Popasu, Carp (mai rar), dr. Boghean. Aceştia nu discută cine ştie ce cu poetul. Despre cum vă simţiţi, despre vreme şi cam atât (banalităţi). De aceea, Elisabeta (Elise) şi-a propus (ca să-şi mai umple timpul) să cerceteze viaţa sentimentală a poetului şi să descifreze tainele relaţiei cu Veronica Micle, relaţie începută aici, la Viena. Ea este convinsă că, dacă a înnebunit Eminescu, cauza e numai dragostea, dar, ca să demonstreze acest lucru, avea nevoie de argumente solide.

Elisabeta citeşte seară de seară romanul *Bălăuca* (carte preluată din fondul secret prin bunăvoinţa tovarăşului colonel Mărişeanu). Se gândeşte la povestea dintre Eminescu şi Veronica Micle. Nu se poate abţine să nu *viseze* la romantismul şi frumuseţea cu care iubeau oamenii din acele timpuri groaznice (burghezo-moşiereşti), în comparaţie cu *Te iubesc, tovarăşă, dar mai presus mi-e drag steagul roşu şi partidul!* un coleg-poet de la cadre, sau, Fato, te dai bine pe lângă mine – citeşte! te culci cu mine – şi n-ai grijă, de cariera ta mă ocup eu! (tov. Grigore Matuf). Cât despre bărbaţii din Occident, ce să mai zic! Profesorul Leidesdorf se ţine tot timpul de capul ei, dar cum a aflat că-l cam supără guta, nu-şi mai face mari probleme din cauza lui.

Detaliile romantice ale întâlnirii de la Viena dintre Eminescu şi Veronica Micle le-a extras din romanul lui

Lovinescu, *Bălăuca*. Scriitorul a descris aici cu o precizie admirabilă şi înduioşătoare traseul plimbărilor celor doi tineri prin Viena [Elise a refăcut singură, pe jos, acel traseu]. Catedrala Sfântului Ştefan, Biserica Minoriţilor, Biserica Sfântului Carol, Hofburgul, Schönbrunn, Belvedere, palatele Schwarzenberg, Harrach, Kinsky, Lichtenstein, Academia de ştiinţe, vechea Universitate, precum şi noua Vienă de pe Ringstrasse cu Opera, Parlamentul, Burgtheatrul, Votivkirche sau Primăria. Se poate presupune (Lovinescu presupune) că cei doi tineri îndrăgostiţi au vizitat şi casele în care au locuit Beethoven, Schubert, Haydn sau Mozart.

După o asemenea excursie (mers pe jos), Elise s-a întors (cu tramvaiul) epuizată, în Ober-Döbling. Cu siguranţă, meditează ea, Eugen Lovinescu nu s-a gândit [bărbaţii nu se gândesc la asemenea lucruri!] la unele amănunte (vai, prozaice!) cum ar fi, de exemplu, limita posibilităţilor de deplasare impuse de croielile veşmintelor femeieşti din epocă (corsaj, jupon, rochie lungă până la pământ, accesorii, umbreluţă, poşetuţă etc.), sau de incomodele botinuţe (care obligatoriu, ca să arate piciorușul cât mai delicat şi fragil – idealul epocii – erau cu un număr, două, mai mici!). Ca să nu mai pomenim de faptul că Eugen Lovinescu era încredinţat (şi convins) că cei doi tineri au petrecut *ceasuri lungi* în parcurile din jurul Vienei, de la Meidling până departe pe valea Vienei, la Ober şi Unter St. Veit, la Hütteldorf şi la Newaldegg, apoi Potzleindorf sau Grinzing şi, fireşte, în grădinile pline de îndrăgostiţi şi muzică de la Nussdorf. *Într-o după-masă se urcară şi pe Kahlenberg, de unde se adânciră extatic în priveliştea neuitată a cetăţii imperiale şi a Dunării albastre*.

Romanul *Bălăuca* se desfăşoară de-a lungul călătoriei cu trenul pe care Eminescu, la aflarea veştii morţii rectorului Micle (încurajat de Mite Kremnitz), o face la Iaşi cu intenţia de a o consola pe tânăra văduvă. Pe parcursul

călătoriei de la Bucureşti la Iaşi, Eminescu îşi rememorează, începând cu Viena, toate episoadele relaţiei sale cu Veronica.

Un episod asupra căruia insistă Lovinescu este cel al primului raport sexual dintre Veronica Micle şi Eminescu. Data de 27 octombrie 1878 este data, presupune Lovinescu, când Veronica i-ar fi cedat (trupeşte) lui Eminescu pentru prima oară. Totul se leagă. La acea vreme, Eminescu era la Iaşi, pentru aniversarea Junimii. În plus, data de 27 octombrie 1882 (adică la împlinirea a patru ani *de când pentru prima oară, într-o casă mică şi modestă, ţi-am dat dovadă despre iubirea mea*) este data pe care Veronica însăşi, dornică să încheie cu viaţa, şi-o fixase în toamna lui 1882 ca să se sinucidă. *Casa mică şi modestă* de care pomeneşte Veronica nu este altceva [crede Lovinescu] decât hanul lui Nastasache, un han frecventat de femei uşoare. Aici, bărbaţi grăbiţi (*taţi de familie*) sau băieţi dornici de iniţiere în tainele amorului carnal puteau închiria *odăi cu ceasul* (destul de ieftin), când solicitări de o anumită natură (sexuale) le impuneau o satisfacţie imediată (şi discretă). Cum Eminescu şi Veronica nu aveau unde să se ducă (Menelaos nu murise încă), vor închiria aici o odaie, pentru o jumătate de oră [Lovinescu ni-l înfăţişează pe poet târguindu-se la plată, pe scurt: nu avea destui bani ca să închirieze odaia pentru un ceas!]. O jumătate de oră, domnule Lovinescu? Eşti răutăcios, un mic burghez răutăcios! Şi, se ştie, un inventator şi falsificator nepriceput!1 Nepriceput şi ca scriitor. Abia dacă reuşeşte biata femeie să-şi dea jos pălăria, mantoul, mănuşile, să facă o piruetă şi să-şi întrebe iubitul cum a călătorit, cum i se pare Iaşul, cum o găseşte pe ea (mai sunt oare frumoasă?). Ca să nu mai vorbim de năstureii (micuţi şi deşi) de la bluză şi manşete, de ghemurile de şireturi de la fustă, jupon, pantalonaşi, ce trebuiau depănate cu băgare de seamă, fiindcă nu-şi închipuie nimeni dintre cei ce cunosc sufletul delicat al

poetului (şi sobrietatea lui în chestiuni sexuale), că acesta se va fi năpustit (ca să câştige timp) asupra trupului femeii sfâşiind totul (hainele). Au fost cei doi fericiţi în acea jumătate de oră? Femeia? Da! (răspunde Lovinescu). Şi bărbatul? Ă ă, ă, Nuu! (răspunde Lovinescu).

Din punctul de vedere al legislaţiei în vigoare (codul de drept civil), Veronica Micle comisese un adulter (o relaţie cu un bărbat în afara căsniciei), din punctul de vedere al codurilor legii bisericeşti (morala creştină) femeia preacurvise (păcat), dar, din punctul de vedere al inimii îndrăgostitei, dăruindu-se iubitului ei, Veronica nu făcuse decât să-i ofere iubitului dovada (*ţi-am dat dovadă despre iubirea mea*) cea mai de preţ a iubirii pe care i-o purta (totul: ochii cei lucii de pisică, mânuşiţele, picioruşele, sânii rotunzi, *adâncul mişcător şi umed al păienjenişului armonic dintre coapse*). Spera ca Eminescu să aprecieze semnificaţia adevărată a gestului ei şi să înţeleagă că o femeie măritată (ca ea) nu putea ceda trupeşte unui bărbat (cu totul: ochii cei lucii de pisică, mânuşiţele, picioruşele, sânii rotunzi, *adâncul mişcător şi umed al păienjenişului armonic dintre coapse*) fără ca înainte să-i fi dăruit acestuia şi sufletul. Prin iubire şi dăruire totală, sufletul femeii se înălţa deasupra păcatului, absolvind-o de orice vină. Aşa vedea ea lucrurile.

Dar Eminescu? Înţelegea? De ce să nu fi fost şi el fericit în acea jumătate de oră?! Fiindcă Eugen Lovinescu crede că pe Eminescu nu-l interesa decât femeia ideală. Cea reală nu era decât un pretext pentru a ajunge la cea ideală. Ca poet, evident că e dezamăgit de cea reală. Dar ca bărbat?

Elise nu mai ştie ce să scrie în raport. Câteva cărţi, deschise la diferite pagini, stau împrăştiate pe masa ei. Pe lângă romanul lui Lovinescu se mai inspiră şi din cartea doctorului Vlad, pe care a găsit-o la biblioteca universitară din Viena. Nu-l citează în raport fiindcă e un adept al lui Freud şi promovează o ştiinţă condamnată, pe bună

dreptate, de ideologia marxist-leninistă. Nici iubitorii de Eminescu nu l-au prea avut la inimă2. Dar neavând alte cărţi la dispoziţie, îşi mai aruncă câte un ochi şi în cartea doctorului Vlad. Doctorul român, adept al psihanalizei, explică pe înţelesul tuturor simptomele bolii lui Eminescu pe care Elisabeta, avându-l pe bolnav sub observaţie, le poate constata aproape zilnic: 1. Înstrăinare progresivă de lumea externă – vorbeşte cu pereţii, cu bătrânul domn cu joben, cu *agentul* (?) Filipescu – ; 2. Negativism (comportare diferită de cum pretinde mediul social) – dă nume tuturor, purtându-se cu bătrânul doctor de parcă ar fi împăratul Chinei!; 3. Narcisism (se vede pe sine ca într-o oglindă); 4. Scindări şi alterări de personalitate, nesiguranţă de sine (Dan sau Dionis?); 5. Reactivitatea lumii infantile – uneori se comportă ca un copil sau tânăr paj, mai ales cu femeile (cu ea însăşi) – ; 6. Bizarerii, stereotipii, catatonii; 7. Raptusuri [un termen de specialitate pe care Elisabeta nu-l înţelege]; 8. Neglijenţă faţă de persoana proprie (asta da!); 9. Răspunsuri sau acţiuni alăturate (întrebi una şi răspunde alta).

Elisabeta scrie titlul: Notă asupra naturii relaţiei dintre Eminescu şi Veronica Micle. Viena

Eminescu care suspina aşa de mult după femei n-a avut ocazia să stea prea mult în compania acestora (mediul în care a trăit el fiind unul masculin: Maiorescu, dr. Kremnitz, Slavici, Păucescu, Nica, Gane, Chibici etc.), iar atunci când era singur petrecea cu eroii săi imaginari – tot bărbaţi (Toma Nour, Ioan, Cezar/Cezara, Ieronim, Dionis etc.). Suferea de un fel de narcisism (preia termenul de la doctorul C. Vlad) *din cauza căruia s-a înstrăinat de realitate şi, fiind incapabil să se adapteze lumii, s-a refugiat într-un fel de lume imaginară creată după propria sa voinţă. În această lume imaginară, femeia era când înger, când demon, niciodată o femeie reală. Uneori femeia (Cezara) era chiar un băiat frumos! Astăzi mi-a cerut să mă culc cu el.*

Ea însăşi (Veronica) se înşela pe sine luând dorinţa de dragoste drept dragoste. Ea îl dorea ca poet (bărbatul ei, rectorul Micle, o ajutase să se lămurească cum e cu sexul fructuos). Veronica era prea vrăjită de frumuseţea versurilor lui Eminescu ca să se mai gândească şi la sex. Acea frumuseţe o dorea fără încetare (a versurilor). Dragostea dintre Veronica şi Eminescu a durat atâta timp cât au existat între ei piedici reale. Când au devenit liberi de toate constrângerile morale şi sociale şi-au inventat altele, de netrecut.

De altfel, în societatea vremii, orice relaţie care nu depăşea stadiul de *flirt* şi amuzament, era permisă de regulile jocului galant, monden. Întreaga poezie romantică s-a hrănit din combustia inimilor ce nutreau într-ascuns un vis de iubire, fără ca acest vis (inocent şi liric) să pună în vreun pericol stabilitatea ordinii tradiţionale (cel mult, sporea numărul sinuciderilor din dragoste – cazul Werther). Societatea matură, masculină, privea cu oarecare condescendenţă *ironică* aceste scânteieri de lirism ale inimilor tinere. Pentru profesorul de fizică şi chimie Ştefan Micle (autor al unor compendii de fizică şi chimie), visările şi melancoliile soţiei sale intrau în categoria *sensibilităţii feminine*, acolo unde erau plasate, de pildă, şi indispoziţiile lunare (menstruale), neplăceri însoţite adesea de dureri de cap şi de enervări subite, aspecte care ţineau strict de universul feminin, misterios, capricios (nevricos) şi, în esenţă, nestatornic.

Eminescu mi-e cunoscut. [îi scria rectorul prietenului său Petre Suciu]. *Totodată cunosc şi sentimentele Veronicăi pentru talentul său poetic. Crezi, dragă Petre, că numai dânsa e captivată de versurile lui Eminescu? Aş, toate femeile din Iaşi îl admiră, îl citesc, îl adoră ca pe un copil al muzelor.*

Veronica Micle n-a fost nefericită în căsătorie, dimpotrivă, rectorul Micle, care o adora (în felul său), îi oferise (în măsura salariului de rector) tot ceea ce la

vremea respectivă obligaţiile mondene pretindeau de la o femeie de lume (o pălărie nouă, o rochie de sezon, umbreluţe, zi de primire, onorabilitate etc.). Concepţia Veronicăi despre fericirea şi împlinirea femeii corespundea întru totul idealurilor epocii (burgheze) în care crescuse (puţină educaţie, o căsătorie reuşită, copii sănătoşi, oarecare bunăstare materială etc.). Când domnul Ştefan Micle (44 de ani), rectorul Universităţii din Iaşi, o ceruse în căsătorie, Veronica (14 ani şi fără zestre) nici nu s-ar fi gândit să refuze norocoasa partidă (aranjată chiar de maică-sa). Acceptă fără comentarii (de genul: e mai bătrân, sunt prea tânără, am toată viaţa înainte etc.). Judecând în ansamblu (bărbatul cu întreţinerea familiei, femeia cu cheltuirea banilor pentru întreţinerea casei şi, te rog, Fănică, o pălărie nouă! spune şi tu, *mon cher*, cum să ies în lume cu pălăria cea veche!?), căsătoria dintre Ştefan Micle şi Veronica a fost o alianţă reuşită.

În perioada în care a trăit Veronica Micle, părinţii şi, în special, mamele, precum şi şcolile de fete, le pregăteau pe tinerele domnişoare pentru viaţa socială, educându-le în spiritul valorilor morale şi ale codurilor de comportament ale epocii. Mai pe scurt: ca să devină soţii şi mame fericite. Dacă se puteau identifica perfect cu aceste roluri, erau fericite, dacă nu, nu. Femeile din clasele sociale joase duceau, însă, o viaţă foarte grea. Lor nu li se recunoştea nici un drept la muncă şi, totuşi, munceau (fiind exploatate) ca sclavele. Cât despre iubire? Ce să mai vorbim…

Despre viaţa de cuplu şi, implicit, despre viaţa sexuală, toată lumea bine educată (din clasele de sus) păstra o tăcere respectuoasă, cunoaşterea aspectelor de natură sexuală nefiind conformă exigenţelor educaţionale ale vremii. Era de dorit ca tinerele fete să fie cât mai neştiutoare în privinţa sexului. Pe piaţa matrimonială, castitatea reprezenta o valoare în sine. A te ruşina şi a roşi atunci când în jur se conversa pe teme indecente

reprezenta norma după care se făcea distincţia între domnişoarele *onorabile* şi cele *obraznice*. Dar fetele din lumea bună erau, totuşi, scutite de greutăţile vieţii. Pentru cele din clasele de jos, care reprezentau de multe ori un obiect de schimb sau o marfă de vânzare, viaţa era destul de grea. Multe dintre ele, ca să-şi întreţină familiile, ajungeau în stradă şi se prostituau. Vrând-nevrând, aflau totul despre sex foarte devreme.

Cât despre domnişoarele din clasele superioare, în afara îndoielnicelor lecturi din romanele franţuzeşti, nimeni nu le mai oferea vreo informaţie legată de ceea ce îşi închipuiau că ar fi dragostea (bărbaţi eleganţi, dueluri, valsuri, violete, crini, scrisori, atingeri pasionale, şuviţe de păr etc.). Iar romanele franţuzeşti ale vremii şi lectura unei literaturi de-o factură suspectă şi îndoielnică, în special romanţioasă, nu reprezenta un mijloc de educaţie tocmai potrivit pentru tinerele fete de pension.

Din fericire, astăzi lucrurile s-au schimbat complet. V.I. Lenin a arătat că pentru a deveni libere şi pentru a fi cu adevărat egale cu bărbaţii, femeile trebuie să participe la munca obştească şi la munca de producţie. Adică să lucreze în fabrici, uzine sau pe ogoare, în spitale, şcoli sau laboratoare, cot la cot cu bărbaţii. În plus, ca soţii şi mame, să aibe grijă de gospodărie, de copii şi de soţ. Exemplele date în broşura Viaţa fericită a femeilor sovietice *ne demonstrează că rolul femeii în societate este foarte important. Fiind întrebată de femeile austriece* De ce femeile sovietice ţin să muncească?, *Galina Brulinskaia a explicat că dincolo de satisfacţia de a spori bugetul familiei, mai important e faptul că, ştiindu-se utilă societăţii, femeia sovietică dobândeşte şi o satisfacţie morală, personală, precum şi stimă de sine. Femeile burgheze, care n-au muncit niciodată în viaţa lor, n-au cum să înţeleagă satisfacţiile pe care le află Galina în meseria de merceolog şi în funcţia de şefă a grupului de metale feroase din secţia de aprovizionare. În broşura amintită*

sunt prezentate şi alte femei sovietice care muncesc în diferite sectoare de producţie, femei cu răspundere şi funcţii de conducere în Comitetul de Partid. Povestirea despre deputata Liubov Ivanovna Ananieva (care a vizitat şi ţara noastră) a impresionat-o pe Elisabeta în mod deosebit. Liubov Ivanovna era o simplă textilistă din Gluhovo care fusese aleasă deputată tocmai în Sovietul Suprem. E ceva, nu?

[Elisabeta a strecurat conştient toate lucrurile de mai sus în raport ca să nu se creadă cumva că, trăind provizoriu în Vest – din cauza misiunii încredinţate – , ar fi tentată să considere lumea occidentală mai bună şi mai frumoasă decât propria ei patrie].

Totuşi, chiar dacă se căsătoreşte cu mai vârstnicul Micle, Veronica nu uită să viseze. Visează când duce ligheanul de apă caldă pentru soţul ei, când îi pune pansamente fierbinţi. Sporovăieşte cu slujnica, îmbracă fetiţele sau adună hainele împrăştiate prin casă, visează. Mănâncă visând, se găteşte visând, iese la plimbare visătoare. Face totul visând fiindcă trăieşte cu sufletul ca răpit de farmecul imperceptibil al unui dor imposibil de exprimat în cuvinte, un dor ce face inima să tresară ca de-o atingere neîngăduită. Irezistibila nevoie de a iubi cu *adevărat* se furişase în sufletul Veronicăi (încă de la Şcoala Centrală), îmbiind-o înspre o lume de frumuseţi voluptuoase şi plină de poezie.

Când torsul s-aude l-al vrăjilor caier/ Argint e pe ape şi aur în aer, scrisese Eminescu definind cum nu se poate mai bine starea de răpire a sufletului îndrăgostit de iubire şi poezie. Când picioarele osoase ale rectorului tulburară suprafaţa de lumină argintoasă a apei din lighean, tânăra şi frumoasa soţie tresări ruşinoasă. Viena?! se minunează rectorul. Da! Să mergem la Viena, *mon cher*, ce zici? Aş vrea şi eu să mai ies. Să văd lumea. Hmm, mormăi Micle, cred că se poate! Ah, m-ai făcut fericită, nene Fănică! Tânăra femeie sare la gâtul soţului ei, acoperindu-l cu

sărutări (ca o fetiţă al cărei tată îi împlineşte un capriciu).

[De ce oare lirica de dragoste de astăzi e atât de cenuşie, de ternă? se întreabă Elisabeta. Oare tovarăşa Galina Brulinskaia visează? Şi deputata Liubov Ivanovna? Când străbate Rusia cu trenul, ca să meargă la Moscova la şedinţele Sovietului suprem, nu visează nimic? Chiar nimic? Dar nici poeţii de azi nu mai scriu versuri de dragoste ca altădată. La versuri ca astea: *Trec pe sus cocorii/Şi se pierd spre sud/ Glasul tău, iubito, Din Kiev l-aud* nimeni nu tresare. Adică, el e plecat la Kiev în vizită tovărăşească şi, văzând cocorii, îşi aminteşte de iubita de acasă care cântă cântece patriotice la locul ei de muncă. După care, în următoarele trei strofe poetul evocă hărnicia tovarăşilor din Kiev. Ce să vă spun?! În schimb, *Vezi rândunelele se duc/ se scutur frunzele de nuc/ Ş-aşază bruma peste vii – / De ce nu-mi vii, de ce nu-mi vii?* Aici se simte cu adevărat că poetului îi lipseşte iubita îndepărtată. Elisabeta Badea se gândeşte la tov. Matuf. Îi lipseşte? Nu! E prea bătrân! Poate că la ofiţerul de legătură de la Ambasadă se gândeşte uneori cu dor. Da! La ofiţerul cu care se întâlneşte în Prater ca să-i încredinţeze notele informative şi să le transmită prin curier diplomatic tovarăşului Matuf. E tânăr şi puternic. Băiat de la ţară. Şi nu-i prost. Are ambiţie. Vrea să se realizeze. Şi ea are ambiţie. Dar nu e moartă după el! Adică atât de moartă încât atunci când vede rândunelele sau cocorii plecând să se gândească automat la el.]

Uf, făcu Elisabeta, asta nu trebuia să scriu în notă. M-a luat valul. Şterse înciudată ultimele fraze. Se strădui să regăsească tonul celor scrise anterior. Recitind, nu fu deloc mulţumită cu ce scrisese. Dar trebuia să se grăbească. Avea întâlnire cu ofiţerul de legătură. Şi mai trebuia să se gătească. Să fie frumoasă. Pentru el. Pentru el? Aş, da de unde! Pentru ea!

Eminescu şi Veronica Micle s-au cunoscut la Viena şi nu în Iaşul prăfuit sau plin de hârtoape în care, înainte de

a coborî din trăsură, trebuie să fii cu mare băgare de seamă (oh! ah!) ca să nu-ţi rupi picioruşele sau, şi mai grav, să calci cu botinuţele cu fundă de catifea, noi-nouţe, într-o baltă (uuf!). Se întâlniră la Viena, oraşul prospeţimii şi al strălucirii, chiar la acea vârstă dulce şi ingrată a primei mari iubiri. Ea îi ştia poeziile. El auzise de profesorul Ştefan Micle. Făcând cunoştinţă, Veronica intui în toată fiinţa lui un ceva necuprins radios şi înfricoşător. Înspre acea strălucire hipnotică, astrală, sufletul ei îmbătat de vise şi amor se îndrepta năuc, asemeni unui fluture de noapte ce caută bezmetic lumina. El n-o respinse, dimpotrivă, îi acordă un loc special în inima şi versurile lui. *Ochiul poetului, adaptat la rigoarea geometriei pure a ideilor eterne şi absolute, o purtă într-o lume de frumuseţi intangibile, nemaiumblate până atunci.* [această frază o găsise într-o carte, dar Elisabetei îi plăcuse atât de mult încât o copiase cuvânt cu cuvânt în notă fără să citeze sursa]. Citindu-i versurile, Veronica Micle nu se mai considera doar o femeie cu orizonturi casnice modeste, asemeni celorlalte cucoane din Iaşi pe care le frecventa, ci, dimpotrivă, *poeziile lui o promovau într-o existenţă în care, în faţa frumuseţii nemuritoare a absolutului poetic, legile lumii (fidelitatea conjugală, datoria maternă, etc.) îşi pierdeau caracterul sacral şi, mai ales, influenţa* [nici exprimarea de mai sus nu-i aparţine Elisabetei, dar, pur şi simplu, nu se putea abţine să nu introducă în notă şi astfel de fraze *frumoase*, luate de aiurea].

Henrietta (sora lui Eminescu) susţine că poetul şi-ar fi făcut *astralul* portret la cererea pe care i-o adresase Veronica (Eminescu i-ar fi dăruit acel portret chiar la Viena!). De ce n-ar fi adevărat? Întorcându-se la Iaşi (de la Viena), ori de câte ori nu era *dumnealui* (rectorul Micle) în încăpere, Veronica scotea din sertare, dând la o parte panglici şi dantele, portretul poetului şi-l contempla visătoare, îndelung. *M-am gândit cu drag la tine până nu te-am cunoscut,/ Te ştiam numai din nume…./ Şi-am dorit*

să pot o dată să te văd pe tine eu,/ Să-ţi închin a mea viaţă, să te fac idolul meu, va scrie doamna Micle mult mai târziu, în noiembrie 1883 [chiar acum! tresări Elise] evocând, în timp ce Eminescu e bolnav la Viena, începuturile relaţiei lor. Şi acele începuturi se leagă de pensiunea Löwenbach, unde soţia rectorului trăsese în timpul primei şederi la Viena. [Ce-ar fi să-i ceară ofiţerului de legătură să caute amândoi acea pensiune. De ce nu? Ar putea face parte din obiectivele misiunii, nu?]

În secolul în care trăiau Eminescu şi Veronica, acest fel de iubire era singura extravaganţă sentimentală permisă unei femei măritate, scrisese Elisabeta. [O asemenea dragoste, poate că dă bine în versuri, dar nu este deloc recomandabilă în viaţă, meditează tot ea. Adică de ce să nu-i arate ofiţerului de legătură că e îndrăgostită de el? Şi el i-a dat de înţeles că o place, nu? Nu mai departe de alaltăieri, i-a adus un ştrudel. Frumos ambalat. Elisabeta a recunoscut hârtia de ambalaj a unei patiserii din centru. Ştrudelul l-a dus pacientului Eminescu. Atunci? Elise nu-i înţelegea pe poeţi. De ce suspinau ei după o femeie la care nu puteau ajunge. Şi Eminescu?! De ce nu s-a căsătorit cu Veronica după ce ea a rămas văduvă? Dacă tot o iubea atât de mult? E mai bine acum că a înnebunit?! Săracul! Crede că e urât (Elisabeta zâmbeşte). Dar nu e deloc urât. E obosit şi cam rebegit. Poate că a dezamăgit-o (sexual) şi pe Veronica Micle. De aceea.]

Chiar dacă Eminescu şi Veronica s-au cunoscut la Viena, purtaţi de avântul unor inimi tinere (dornice de amor), este puţin probabil ca între ei să se fi schimbat atunci jurăminte sau cuvinte de dragoste. În spiritul moravurilor vremii, neîngăduitul fior ce-i cuprindea ori de câte ori se vedeau în societate se consuma lăuntric şi, după toate probabilităţile, nemărturisit. După plecarea doamnei Micle, Eminescu a rămas la Viena. A continuat să scrie, să citească (în odăile lui), să frecventeze cursurile (care-i plăceau), *să-l lumineze* pe Slavici, să participe la

întrunirile studenţilor români, să scrie articole politice cu pseudonim, să bea cafele negre, să-şi trateze *troahnele*, să se mute dintr-un loc într-altul (după posibilităţile financiare). Să viseze (Toma Nour) la îngeri blonzi, la revoluţii şi la asceză. Veronica s-a întors la Iaşi. A continuat să iasă în lume, să *primească*, să-şi pieptene şi să-şi coafeze savant buclele (celebrele bucle), să piardă ore în şir îmbrăcându-se şi dezbrăcându-se, să scrie scrisorele, bileţele, panseuri, să citească romane franţuzeşti, să se lase rugată să cânte (la serate) arii din opere (Verdi), să se ocupe de dumnealui şi de familie (ligheanul cu apă, jiletca, pălăria, cravata, tăierea filelor gazetei, papucii etc.), să viseze. Să viseze la un *sfânt poet din altă lume*, la un chip de farmec plin, să se îmbete de amor şi să-l aştepte (la Iaşi). Ce a urmat?

Agenta Elisabeta Badea se opreşte din scris. Oricât de mult şi-ar dori să afle continuarea poveştii de amor dintre Eminescu şi Veronica Micle ştia că misiunea de la Iaşi va fi încredinţată altcuiva. Sigur, dacă şi-ar dori cu adevărat, ar putea să-l determine pe tov. Matuf s-o detaşeze la Iaşi (ar şti ea cum). Dar, nu! Prefera să rămână în străinătate (motivul: miliţianul de la ambasadă). Eventual, să plece la Berlin (tot pentru cazul Eminescu). Şi cu miliţianul cum ar rămâne?

Reciti nota. O consideră prea lungă. În fond, nu făcuse decât să copieze (compileze) din diferite surse. Ce vor înţelege şefii ei din acele încercări de a explica natura relaţiilor dintre Veronica Micle şi Eminescu? Pe tov. Matuf (şeful de la partid) şi pe tov. Mărişeanu (şeful de la Securitate) îi interesau lucruri concrete: de ce a înnebunit Eminescu? de ce boală suferă? de ce l-au trimis junimiştii la sanatoriu la Viena? ce motive ascunse aveau? are sau n-are poetul naţional sifilis3?

Eminescu a înnebunit, conchide Elisabeta, fiindcă n-a putut fi cu Veronica. E foarte limpede. Toţi, în special bărbaţii, cred că el a înnebunit din cauza politicii. Ce

prostie! Nimeni nu-şi pierde minţile din pricina politicii sau a unor cauze pierdute [cauza românilor din Ardeal, Banat şi Bucovina]. Dar, când din raţiuni binecunoscute (sărăcie), nu poţi fi cu persoana pe care o iubeşti şi totul (lumea) e împotriva ta, complotând, oh, da, atunci poţi să cazi în depresie şi să înnebuneşti, nu alta! Cum să scrie însă aşa ceva în nota informativă? Sau în raport? Ce va crede despre ea tov. Matuf sau tov. Mărişeanu? Că e neserioasă, că are o gândire prea *feminină*! Cel mai bine ar fi să nu se lase furată de emoţii şi să se rezume numai la date concrete, la informaţii verificate, asta da! Copia scrisorii pe care a primit-o de la fata din casa domnului Popasu este un document autentic. O transcrie în întregime şi o alătură notei informative ca anexă.

C. Popasu către Titu Maiorescu [Viena 28/12 1883]: *Astăzi am fost la Eminescu. Starea lui nu s-a schimbat de loc. […] Atacul care l-a avut, se vede că n-a fost paralizie, căci după atâtea săptămâni a rămas fără urmări. Momente mai limpezi are. Mai cu seamă dacă cineva insistă cu întrebări, dă răspunsuri destul de bune. Din nefericire însă atari momente are puţine şi trec prea iute. […] Am rugat pe profesoru, dacă se poate să-l înduplece să scrie ceva. Până acum însă nu i-a succes decât să-l facă să promită că va scrie D-lui Chibici.*

Apoi se dichisi (pierdu mai bine de o oară) şi ieşi în oraş, la întâlnire.

1. Lovinescu a inventat şi falsificat un aşa-zis *manuscris eminescian* găsit la un prieten la Iaşi (1909). Acel *manuscris* ar cuprinde, chipurile, reflecţiile poetului asupra romanului *Geniu pustiu*. A făgăduit că va depune documentul la Academie, dar n-a făcut-o, ba, mai mult, 17 ani mai târziu, publicând falsul în ediţia definitivă a criticilor sale, l-a rescris, falsificând propriul său document falsificat! Sursa: Dumitru

2. Cartea doctorului Vlad e o carte ce trebuie cât de curând arsă în pieţile publice. Scopul evreului Freud a fost

atins: Eminescu? Da! În această carte Eminescu a fost pus în serviciul unor scopuri: de-a fi cu orice preţ un exemplu de confirmare a teoriei freudiste (ce blestem!) şi de-a servi drept model preventiv tuturor neurastenicilor, perverşilor, narcişiştilor, masochiştilor şi altele despre care ni se dogoreşte obrazul de-a scrie. Freudismul nu e o metodă şi psihanaliza nu-i o ştiinţă. Asta s-o ştie toţi Vlazii şi Călineştii culturii şi ştiinţei româneşti! Sursa: Leon

3. Cezar Petrescu descrie cu o fantezie de invidiat modul cum poetul se îmbolnăveşte de lues într-un bordel din Viena. Dar ce-i iertat unui romancier şi-au permis şi cei mai de seamă critici ai noştri. Astfel, Călinescu susţinea sifilisul poetului, fiindcă boala exogenă corespundea felului cum îl vedea el pe poet, pe când Lovinescu, din contră, susţinea că a fost bolnav de o psihoză endogenă, deci nesifilitică, deoarece altfel nu şi-l putea imagina. Iată criterii fără vreo legătură cu boala propriu-zisă, pur subiective, deşi în contextul dat, evident Lovinescu avea dreptate. Intervine şi Ibrăileanu declarând sentenţios, fie ce-o fi, pentru el Eminescu nu a putut să sufere decât de-o mare întunecime. Sursa: Ovidiu

15, În această admirabilă şi romantică seară, poetul o conduce acasă pe doamna Micle (Tolla). Nu e târziu, dar afară e deja întuneric. E o seară frumoasă, cu lună, fără pic de vânt. Un ger aspru pare să fi încremenit totul ca într-un vechi şi neasemuit tablou. Cuprins de extaz (din cauza splendorii aspre a nopţii sau din cauza apropierii iubitei), Eminescu îi vorbeşte doamnei Micle despre poema *Strigoiul* (sau *Strigoii*, poetul încă nu s-a decis asupra titlului). Păşesc de parcă ar pluti unul lângă celălalt (dragostea îi face aproape imponderali). Nu se ating, dar e atâta electricitate între ei încât impulsurile sexuale, sublimate, transpar imperceptibil în gesturi şi mişcări de o senzualitate tulburătoare şi electrizantă. Poetul gesticulează şi vorbeşte. Neîntrerupt. Dacă s-ar opri din

vorbit n-ar mai fi stăpân pe sine. Ea, Tolla, îl ascultă sorbindu-i cu nesaţ cuvintele eminesciene.

Arald, tânărul crai al avarilor1, explică Eminescu cu voce armonioasă, dar puternică (îi ies aburi din gură când vorbeşte), Arald, conducându-şi poporul barbar şi războinic prin stepele Asiei, trece prin foc şi sabie ţinuturile întâlnite în cale (poetul, cu un pas înaintea doamnei Micle, se mişcă gesticulând larg de parcă ar avea în mâini săbii cu care cresteză bărbăteşte aerul, făcându-şi drum drept prin stepă sau zăpadă). Cucerind totul în cale, Arald ajunge la Nistru şi, apoi, la gurile Dunării. Dar, aici, la gurile Dunării... (poetul se opreşte cu doi paşi înaintea doamnei Micle şi, făcând să scârţâie zăpada sub picioare, se întoarce şovăitor de parcă s-ar mişca pe gheaţa subţire a Dunării). Oprindu-se cu armatele sale la gurile Dunării, reia poetul, Arald se înfăţişează înaintea crăiesei Maria ca să-i ceară supunere (o plecăciune înspre doamna Micle). Văzând-o pe crăiasă (era frumoasă, se înţelege!), războinicul este cuprins de vrajă şi, într-o clipă, o fulgerătoare dragoste îi cucereşte şi îi înmoaie inima dură şi neînfricată (glasul poetului capătă inflexiuni mătăsoase şi tremurătoare). Vor trăi împreună o iubire măreaţă şi cumplită. Ea îl iubeşte?, întreabă timidă Veronica. Oh, da!, izbucneşte poetul cu patimă. Îl vizitează în fiecare noapte. Eminescu, privind spre doamna Micle, începe să recite: *De-atunci, fecioară blondă ca spicul cel de grâu,/ Veneai la mine noaptea ca nimeni să te vadă/ Şi-nlănţuindu-mi gâtul cu braţe de zapadă...*

Gândul poetului2 e la blonda muză (şi-ar dori ca Veronica să vină la el noaptea, nu?). Blonda muză (fecioară?) se gândeşte la *fecioara blondă ca spicul cel de grâu*. Blonda muză nu mai era fecioară (avea două copile), dar cum în poezie totul e posibil (şi, prin analogie cu poezia, viaţa însăşi poate suferi anumite modificări, de semnificare, dacă nu de esenţă), Veronica se închipui o fecioară castă şi pură (asemeni crăiesei Maria, iubită de

Arald). Îşi dorea să fie acea fecioară imaginată în versurile eminesciene. Uită de soţ, de copile, de tot. Îl ascultă vrăjită şi înaintă încet spre poet. Din cauza frigului (sau a dogorii interioare), obrajii îi luară foc (îi era şi frig şi cald totodată), fiind cuprinşi de fierbinţeală. O sete nepotolită îi ardea buzele. Se priviră în ochi (poetul şi muza), o fracţiune de secundă, apoi, dezmeticindu-se, mai făcură câţiva paşi. Dintr-o anumită pudoare respectuoasă, ceea ce văzu fiecare în ochii celuilalt va fi trecut sub tăcere de data aceasta.

Atunci Veronica, alunecând cu botinuţele înalte pe zăpada îngheţată (n-a făcut-o intenţionat, zău!), se dezechilibră, dând să cadă. Ahhhh! Căută speriată braţul poetului. El reuşi s-o prindă, susţinând-o (se atinseră). N-a existat un aparat (ampermetru) care să înregistreze intensitatea curentului electric dintre ei, dar cu siguranţă, dacă ar fi existat, acele indicatoare ar fi tremurat puternic (ţopăind de ici-colo) neputincioase. Râseră amândoi ca doi şcolari neastâmpăraţi. Se desprinseră sfioşi unul de altul. Mai departe? întrebă ea veselă, privindu-l în ochi cu o nouă strălucire. Ce? Poemul lui Arald, domnule Eminescu, *Strigoiul*. Poemul nu era gata, dar Eminescu ştia că numai povestindu-i despre proiectele sale putea întârzia graba femeii de a ajunge acasă. Mai departe?, repetă el în gând. Şi?, îl zori ea, dornică să afle continuarea înainte ca plimbarea lor să se sfârşească. Cu fiecare pas cu care se apropiau de casa rectorului, deznădejdea lui Eminescu creştea. Ce să facă? Inventează. Concepe noi imagini şi versuri. Maria, fecioara cu părul blond ca un spic de grâu, moare. Ah!, şopteşte Veronica. Aşa se termină?, întreabă ea emoţionată. Poetul e în încurcătură. Dacă se termină aşa de repede vor grăbi inevitabil pasul. Nu înţelegea nici el de ce spusese că Maria moare. Moartea eroinei însemna sfârşitul poemului şi al plimbării (?), iar poetul nu dorea asta. Îi veni o nouă idee (romantică). Nu! Nicidecum. *Arald pe un cal negru zbura. În juru-i fug ca visuri – prin nouri*

joacă luna – Arald cuprins de dor porneşte în căutarea preotului Zalmolxe, zeul păgân, cel care prin vrăji şi magie ar putea s-o readucă la viaţă pe Maria. Prin vrăji şi magie? se miră Veronica. Da! Cum să spun, doamnă Micle? Arald nu era creştin, era un războinic barbar (avarii erau triburi barbare), de aceea el mai credea în puterea vechilor vrăji şi mituri. Iată-l pe Arald pornind să-l caute pe Zalmolxe3. *Atuncea dinaintea lui Arald zidul piere: / El vede toată firea amestecat'afară – / Ninsoare, fulger, gheaţă, vânt arzător de vară – / Departe vede-oraşul pe sub un arc de pară…* Ca acuma, şopteşte Veronica. Ninsoare, gheaţă, vânt arzător de vară. Îşi strânse scurteica în jurul taliei. Apoi? Zalmolxe, îmbătrânit şi uitat de oameni, fiindcă noua religie, creştinismul, îl alungase cât mai departe din lume, acceptă să îndeplinească rugămintea lui Arald, astfel că, prin vrajă, supune legile firii (logica poeziei romantice o permite) şi o recheamă pe Maria din lumea morţilor.

Ea reapare. *O dulce întrupare de-omăt. Pe pieptu-i salbă/ De pietre scumpe… părul i-ajunge la călcâie,/ Ochii căzuţi în capu-i şi buze viorie;/ Cu mâinile-i de ceară ea tâmpla şi-o mângâie/ Dar faţa ei frumoasă ca varul este albă*. Ah! murmură cu inima tremurând de-o spaimă inefabilă Veronica. Îi era puţin frică de acea imagine (gotică) creată de poet: o fiinţă întoarsă dintre cei morţi?! O stafie vie? Poate că cei doi îndrăgostiţi. regăsindu-se, vor trăi fericiţi până la adânci-bătrâneţi, nu?, domnule Eminescu? De ce n-ar trăi fericiţi până la adânci-bătrâneţi? Nu ştiu, răspunde poetul. Şi? Mai departe?

Într-o dureroasă şi lucidă fracţiune de secundă, poetul realiză cât de aproape ajunseseră de casa rectorului. Cine ştie când o va revedea. Ea urma să plece la Văratec pentru câteva zile. În minte îşi făurise un plan pentru seara aceea: s-o strângă în braţe şi s-o sărute. O strategie: când îşi vor lua rămas bun lângă poartă, oprindu-se unul în faţa celuilalt. Avea oare curajul să-l ducă la îndeplinire (planul)? În interiorul său se dădea o

luptă amarnică: ce să facă cu capişonul de lână care-i acoperea femeii aproape o jumătate din faţă? Dacă vrea s-o sărute ar trebui să-l dea la o parte (nu-i vor tremura mâinile? nu-l va respinge Veronica?), dacă se va mulţumi numai cu o îmbrăţişare atunci va uita de capişon şi de pălărie (ca s-o ia prin surprindere şi să nu-l respingă va trebui să fie iute în gesturi). Ce? Are şi pălărie?

Mai departe?, întreabă curioasă Veronica. Vrea să ştie ce se întâmplă cu Maria cea întoarsă din lumea morţilor prin puterea dragostei nepieritoare a lui Arald. Poemul încă nu e gata, recunoaşte Eminescu. Mai am de lucru, la formă, la fond. Glasul îi sună stins, moale. Neştiind ce să mai spună, tace. O vreme păşesc fără să-şi spună nici un cuvânt. Veronica se gândeşte la Maria (*făptura de omăt cu ochii căzuţi în cap şi buze vineţii*), Eminescu se gândeşte la plan (măsoară din ochi paşii până la poarta casei). Cum înaintează încet, unul lângă celălalt, liniştea îngheţată şi aspră a nopţii îi absoarbe cu totul, făcându-i să se simtă asemeni celor din urmă locuitori ai unei lumi nepământene, lipsite de dureri. Ca un ecou vag, zăpada subţire, scârţâind sub încălţările lor, întrerupe în ritmul lent al paşilor tăcerea adormită a nopţii, apoi, departe, la câteva străzi distanţă, zgomotele abia auzite ale unui vehicol întârziat (poate o sanie trasă de cai) răzbat o vreme, îndepărtat, până la ei. La ce mai lucrezi?, îl chestionează dulce Veronica ca să pună capăt tăcerii dintre ei. Poetului nu-i place să vorbească despre poeziile aflate în lucru, dar, având în vedere planul său (sărutul şi îmbrăţişarea), ar face orice ca să-i fie pe plac şi să n-o supere (să-i câştige bunăvoinţa). Îşi aminteşte de poezia *Dorinţa*. *Vino-n codru la izvorul...* şi bucuros de a mai fi găsit un pretext oarecare ca s-o reţină, poetul începu să-i descrie cu amănunţime un loc de vis (îl avea în minte: codru, izvor, prund şi, desigur, teii înfloriţi) în care un poet îndrăgostit (el însuşi) avea să-şi ducă (răpească) iubita (pe Veronica). Ei îi place mai mult *Dorinţa* decât *Strigoiul* (care

o înspăimântase puţin) şi, acceptând jocul poetului, plin de ambiguităţi lirice, îl întreabă cum arată acea imaginară (?) iubită. Poetul nu-i spune cum arată iubita, în schimb îşi dă în vileag (în mod poetic şi limpede) întreg planul: *Să-ţi desprind din creştet vălul, Să-l ridic de pe obraz.* Ah!, exclamă ea, aranjându-şi capişonul sub un felinar din stradă (abia aprins de lampagiu).

Vei da gurei mele pradă
Ale tale buze dulci,
Capul tău cel blond şi tânăr
Pe-a mea inim-ai să culci.

Mai fac câţiva paşi pe covorul de zăpadă îngheţată. Nici un firicel de vânt nu tulbură acea neclintire sticloasă a înserării. Peste lume, luna întinsese un fel de veşmânt transparent din fire subţiri şi argintoase, ca de paiete scânteietoare. În întunericul nopţii, nu departe de locul în care se opriră cei doi, se întrezări adormită, casa rectorului. Era o clădire destul de modestă, cu hochparter, având şi un demisol pentru dependinţe. Şi?, întrebă Veronica.

Să dezmierd cu mâna umerii tăi albi şi netezi, rosteşte poetul, neîndrăznind s-o privească, tu să-mi numeri cu urechea alipită de piept bătăile inimii, cu gura abia deschisă să mă mângâi cu şoapte, când zâmbeşti să se vadă dinţii mici şi albi ca laptele. Să simt inima cum îmi creşte de un vis frumos cu jale. Să-mi întinzi visătoare dulcea gură. Domnule Eminescu, protestează ea cu duioasă cochetărie în glas, dar nu poţi scrie aşa ceva! De ce? Cine va citi va ghici totul. Ce va crede lumea (Cornelia Emilian, Reuniunea Femeilor Române etc.) despre mine? Bine, îngăimă poetul, dar nici nu te-am sărutat încă! Ştiu, dar lumea va crede că ai făcut-o. Ah! Lumea! Ce-i păsa lui de lume?

Astăzi sunt setos de forme,
Urmăresc aprins cu ochii
Încreţirea trădătoare

A subţirei tale rochii.

Nu! Nu merge nici asta! E prea concret! Prea concret, zici tu? Da, aşa zic! *Gărgăuni prin cap îmi umblă.* Să-ţi văd braţele (goale), piciorul micuţ (desculţ), haina ta albastră să alunece în jos, să apară sânii (goi), haina să coboare – *Să te văd o dată goală/ De la cap pân'la picioare.* Taci! Ce spui tu acolo!, ea, îmbujorată, grăbeşte pasul. Ruşinoasă, feciorelnică, cu inima aprinsă.

Poetul, îmbătat de amor, o urmează. Sufletul îi e cuprins de atâta deznădejde încât uită şi de planuri şi de strategii şi de tot. Se opresc în faţa porţii. Nu se grăbeşte nici unul să-şi spună la revedere. El îşi ridică ochii spre cer. Vede stelele şi se lansează într-o teorie (abstractă) asupra minunatei ordini a poziţiei lor (ca s-o mai reţină). Descriind cu vorbe şi, mai ales, cu gesturi largi, indicând spre cer, cutare şi cutare stea, pleiadele şi noianul de constelaţii în cădere, poetul, apucându-se să vorbească atât de inspirat despre cosmos, nu era neapărat interesat de alcătuirea cerească când, sub pavăza nopţii şi a pustietăţii de pe stradă, ar fi putut profita de ocazie şi s-o sărute. Ea râde în sinea ei de abstracţiune, de teorie, de strădaniile lui (nu-l ascultă, îi priveşte pe furiş buzele). Nici el nu se ascultă vorbind, doar vorbeşte (şi-i priveşte pe furiş încreţirea rochiei). Veronica aruncă înspre casă o privire fugară. Îşi aduce subit aminte. Ah! În seara aceea, rectorul avea o întrunire politică. O avertizase că va veni târziu. Nu intri?, îl invită ea pe poet. Afară se făcuse frig. Un frig aspru, fără vânt, un frig înţepător de februarie. Le tăia obrajii în felii subţiri de roşeaţă. Ba da!, îngăimă el extaziat. Urcară scara cu balustradă, intrând într-o mică terasă cu geamlâc. Aici se scuturară de zăpadă. Apoi, ea deschise o altă uşă şi trecură în hol. Înăuntru domnea aceeaşi tăcere. Era întuneric. Doar luna de afară (prezentă şi ea) pătrundea prin perdelele subţiri aruncând în interior o lumină fantomatică şi vrăjită. Nu-şi vorbesc. Ea îşi dă la o parte capişonul de lână şi îşi desprinde din păr pălăria. O

aşază pe o măsuţă. Îşi descheie scurteica de blană şi o aruncă pe scaun. Rămâne în rochie. Pe marginile de jos ale rochiei, acolo unde ţesătura se udase de zăpadă, se formaseră mici ţurţuri care, atunci când Veronica îşi scutură uşor poalele, sunară încet şi ademenitor. El îşi dă jos paltonul. Îl agaţă în cuier. Pe cap nu avea nimic (nu suporta să poarte *ţilindrul*). Apoi, printr-o minune mare, se găsiră unul în faţa celuilalt. Poetul uită tot ce-i spusese în stradă (teoria despre minunata şi muzicala ordine a mişcării stelelor pe boltă). O îmbrăţişă. Tot dorul şi flacăra dragostei lui se găseau în acea îmbrăţişare. Luna îi privea rece, luminând părul ei blond-cenuşiu cu reflexe de aur topit. Obrajii îngheţaţi de ger se înfierbântară. Poetul îi caută însetat buzele. Le sărută pentru prima oară. *Dacă e vro plăcere pe acest pământ* (va scrie el mai târziu*), pentru care ai sacrifica toate celelalte – apoi e prima sărutare, inocentă, copilăroasă, pedantă chiar, dar, o! Câtă dulceaţă e tocmai în această copilărie...* Îi strânge mijlocul subţire. Nu se pot desprinde unul de celălalt de parcă ar păşi îmbrăţişaţi într-un vis nesfârşit şi ferice de iubire.

O! Te iubesc... n-ai ştiut niciodată cât te iubesc... şi glasul ei era dulce, slab, plin de lacrimi, sfinţit de cea întâi sărutare. Îmbrăţişaţi, îşi mărturisiră unul altuia dragostea. Pentru întâia oară, îşi spuneau pe nume. Tu! Gajus. Tolla.

Aş vrea să-ţi dăruiesc ceva!, îi şopti fierbinte în ureche Veronica (Acinorev, Verona, Aronev, Aquinora, Aquinore, Irena etc.). Pe tine, Anna! Anna (cum o alinta în ultima vreme) era iubita lui Bogdan Dragoş din drama istorică la care lucra, dar şi numele de botez al Veronicăi. Pe tine!, gândi el înflăcărat şi arzând de dorinţă (adică să-l părăsească pe Menelaos, ce dracu'! şi să fie a lui, numai a lui!). Ea se răsuci pe călcâie (făcea asta mereu, înnebunindu-l pe poet). Pe măsuţa din hol, într-un vas de alabastru, abia ghicite în lumina de afară a lunii, erau câteva flori. Ea ridică din vas un fir de floare şi-l dărui poetului. El (luând darul de preţ) îl vârî grăbit în buzunar,

apoi se aplecă să sărute din nou buzele iubitei. Nu se mai sătura atingându-le. Pentru prima oară în viaţă se simţea viu, ca şi cum fiecare nerv s-ar fi trezit subit la o nouă şi miraculoasă existenţă şi, apoi, din focul îmbrăţişărilor acelor mănunchiuri nevăzute de fibre (terminaţiuni nervoase) îi crescură în trup noi organe (inimă, plămâni, stomac, bilă, ficat etc.), mai vioaie şi mai vrednice (dornice) de viaţă decât cele vechi, de dinainte.

Poetul şi-ar fi dorit s-o înghită cu sărutarea lui şi s-o ţină captivă înlăuntrul inimii sale (ca să n-o mai vadă nimeni altcineva). Să coboare, apoi, în acele străfunduri sufleteşti (un fel de piramidă egipteană) în care ea va fi tronând (frumoasă şi despotică), asemeni unei prinţese din anticul Egipet. El să îngenuncheze supus la picioarele ei. Îşi închipuia totul cu intensă şi dramatică claritate. *O, cum nu pot în braţe să te omor plângând/ Tu, blond al vieţii mele şi-al dragostei copil!* Să te omor iubindu-te şi, asemeni lui Arald, să te readuc dintre morţi (numai pentru mine) cu ajutorul magului păgân. Du-te acum!, îi şopteşte tandru Veronica. Trebuie să se întoarcă Fănică. Hai, du-te! Se lipeşte din nou de el. Du-te şi scrie!

Gajus Iulius Caesar Octavian August se duse acasă. Se aşeză dinaintea focului şi zise zâmbind: Tu eşti un măgariu! Se căută în buzunarul jiletcii. Găsi firul de floare albastră. Făcu câteva însemnări pe ceea ce avea la îndemână (un manuscris popular: *Amartalon sotiria*). *Ziua de 4/16 februarie 1876 a fost cea mai fericită a vieţii mele. Eu am ţinut pe Veronica în braţe, strângând-o la piept, am sărutat-o. Ea-mi dărui flori albastre pe care le voi ţine în toată viaţa mea*. Flori albastre! Repetă. Floare albastră. Totuşi.

Rămasă singură, Veronica aprinde luminile în toată casa. În sobă, focul se stinsese. Cărbunii puşi de slujnică arseseră. Dar nu-i era frig. Ardea toată. Se făcuse târziu, însă Micle încă nu sosise. Se dezbrăcă încet, apoi, pe măsură ce o anumită nerăbdare interioară o cuprinse,

gesturile îi deveniră tot mai grăbite, neastâmpărate şi îndrăzneţe. *Gărgăuni prin cap îmi umblă. Încet haina să coboare* – *Să te văd o dată goală/ De la cap pân'la picioare*. Hainele îi alunecă uşor, foşnitoare, formând în jurul gleznelor ei un fel de soclu de mătăsuri şi dantele. Trupul subţire, dar împlinit al femeii încremeni câteva fracţiuni de secundă într-o atitudine statuară, uşor provocatoare. După care, grăbită, alergă să stingă luminile din casă şi goală se vârî în pat. Ducându-şi mâinile spre sânii goi, se simţi cuprinsă de un fior nedefinit, ispititor. Bucuria goliciunii trupeşti o făcu să tremure, emoţionată. Apoi limbile unor văpăi invizibile îi dezmierdară pielea (cuvintele poetului), făcând-o să palpite ca străbătută de un curent răcoros şi arzător, deopotrivă. Îmbrăţişează plapuma ca şi cum ar fi vrut să cuprindă în braţe o himeră adorată. I se face cald. Cu un gest scurt îndepărtează plapuma, bucurându-se de adierea vremelnică a valului de curent răcoros. Înălţându-se pe jumătate din aşternut, în obscuritatea lăptoasă din încăpere trupul abia conturat al femeii dobândeşte luciri ca de smalţ. Veronica începu să se studieze, trecându-şi degetele peste sâni, coborând spre coapsele încinse. Aromele calde care se ridicau din aşternuturi, ca un val aerian de aburi o îmbătau, ameţind-o. Bărbătul ei n-o văzuse niciodată goală. În momentele în care, noaptea, ea se supunea conştiincioasă tradiţionalei datorii conjugale, nu făcea decât să-şi ridice cămăşuţa (aproape acoperindu-şi faţa) pentru ca soţul, semeţindu-se deasupra trupului femeii, să se achite cu oarecare zel şi stăruinţă de misiunea rânduită după natură bărbaţilor. În faţa lui… lui Mihai, oh, da!, s-ar dezbrăca toată, fără pudoare. Roşind de plăcerea acelui gând, se adânci în aşternuturi, ca într-un vis cald, apropiindu-şi cu mişcări lente, coapsele aprinse şi umede. Cu mâna stângă îşi mângâia extaziată sânii, în timp ce degetele mânii drepte, răsfirate, coborau uşor spre pântece. În acea clipă, de parcă ar fi atins cu degetul oglinda imobilă a unei ape, a simţit cum un nou

tremur, rotitor, a pus stăpânire pe trupul ei, făcându-l să vibreze uşor. O fierbinţeală şi o lumină puternică i s-au răspândit în tot trupul, ca şi cum un soare mic, cât o unghie, i s-ar fi strecurat acolo şi, înălţându-se din adâncurile umede ca din mare, a răsărit uriaş în inimă, răsfirând cu raze tot întunericul dinlăuntru. A avut senzaţia că sub piele i s-ar fi deschis deodată, ca la comandă, milioane de ochi, gâdilând-o. Acea senzaţie s-a intensificat insuportabil făcând-o să se desfăcă încet, cu o dureroasă intensitate. Apoi, a zvâcnit violent şi, tremurând din cauza luminii orbitoare care o străpunsese, ochii i s-au umezit de lacrimi şi extaz. A încremenit, ca suspendată deasupra unui vid mişcător. Treptat, pe măsură ce a început să se mişte, mănunchiul de raze din interiorul ei s-a stins, topindu-se în *depărtări albastre*, infinite. Dar, o târzie rază, subţire şi fragilă, a continuat să ardă, lipindu-i-se de inimă şi, învăluind-o cu lumina ei tremurătoare, a făcut-o să viseze. A adormit fericită cu un vag surâs pe buze. Când, în toiul nopţii s-a trezit speriată, a dat cu ochii de Micle care o privea cum adormise goală. S-a ruşinat şi, cu-un surâs dulce, şi-a tras peste ea cămăşuţa de noapte.

1. În piesa *Strigoii*, în deşert te vei întreba de ce poetul îşi ia de subiect pe un Arald, stăpân peste avari, şi care Arald mai are defectul de a nu fi existat niciodată. Sursa: Aron

2. Eminescu nu este numai carnal şi sălbatic în erotismul său, ci este şi trivial şi obscen. Ce ar zice un părinte dacă fiică-sa s-ar lăsa dusă de Eminescu într-un *codru ascuns şi acolo să-i desprindă vălul din creştet*? Ce ar zice o mamă când fiica ei s-ar duce cu unul ca Eminescu *să vorbească în întunecime şi apoi să nu aibe grije nimeni de ei*? Ce ar zice părinţii când fetele lor le-ar spune *cum a dormit Cupidon cu ele în pat şi cum s-a suit noaptea la ele pe fereşti*? Destul să fie, vor zice părinţii de familie, destul cu atari trivialităţi şi obscenităţi. Şi să nu te miri când unii văd în aşa un poet cel mai mare geniu al românilor? Sursa:

Canonicul

3. Ce naiba caută Zalmolxe, zeul dacilor, pe timpul avarilor? De ce logodnica moare? De ce ei sunt strigoi şi de ce aceşti strigoi sunt avari?De ce i-a pus într-un timp şi un popor despre care nu ştim dacă credeau în strigoi? La toate acestea nu afli nici un răspuns, nici poţi scoate vreun fir conducător din bâiguiala şi învălmăşeala de fraze. Sursa: Aron

16, Pe o bancă, în parcul Copou, sub un tei, poetul îi recită doamnei Micle poezia *Venere şi Madonă*. Când ajunge la versurile: *Suflete! De-ai fi chiar demon, tu eşti sfântă prin iubire,/ Şi ador pe acest demon cu ochi mari cu părul blond1*, doamna Micle începe încetişor să plângă (Eminescu o vede cum îşi şterge cu o batistă fină şi brodată ochii umeziţi de lacrimi). Poetul râde şi, neştiind ce să mai spună, bate în retragere. În fond, şi ea zâmbeşte blond printre lacrimi (chipul îi străluceşte). Şi cum să nu zâmbească fericită când vede arzătoarea dragoste din ochii lui? Şi cum să nu plângă nenorocită când ştie că dragostea din ochii poetului alunecă pe trupul ei fără să-l atingă şi, întinzându-şi înspre ea braţele molatice de iubire, le întinde spre un *demon cu ochi mari şi părul blond* închipuit în imaginaţia lui de poet?

Din punctul de vedere al poeziei, lumea reală (chiar şi cea burgheză) poate servi uneori drept un important sistem de referinţă (pentru poeţi). De exemplu, părul blond al unei femei, în culoarea căruia un poet vede şi aude foşnetul aspru, dar dulce pentru auz, al spicelor de grâu unduindu-se în bătaia vântului. Sau, în funcţie de noi exigenţe poetice şi stilistice: *un păr de aur moale*. Părul blond din poeziile lui Eminescu aparţine soţiei rectorului Universităţii din Iaşi, doamna Veronica Micle. Şi părul negru (!) al femeilor din poeziile lui Eminescu (*M-ai chinuit atâta cu vorbe de iubire*, de exemplu) aparţine tot soţiei domnului rector (perioada ieşeană – veroniană, cu

certitudine). Părul blond – femeia înger: dulce, iubitoare, frumoasă şi tandră (Veronica). Părul negru – femeia demon: lunecoasă, rece, frumoasă şi indiferentă (Veronica). Sunt două ipostaze contradictorii, dar complementare ale singurei femei de care interesele sale poetice şi sufleteşti erau atât de strâns legate, îngemănându-se. Poetul dăruia complimente poetice sau arunca invective (tot poetice) în funcţie de toanele femeii sau de modul ei de a se comporta în prezenţa lui: dulce2 şi supusă – înger, indiferentă şi despotică – demon. Aşa era el, gândea totul în termeni de antiteză romantică: femeia, iubirea, patria, istoria, totul.

Pentru sora poetului (Henrietta), culoarea bălaie a părului femeii iubite de către fratele ei reprezenta (conform superstiţiei populare unanime) simbolul nenorocului şi, implicit, al nenorocirii care s-ar abate asupra celui care, din nebăgare de seamă, neatent, s-ar afla în apropierea fiinţelor bălaie (farmazoane) cu ochii verzi-albaştri (deschişi la culoare). Adică tocmai invers de cum vedea Eminescu (înamorat) lucrurile. Henrietta avea părul negru ca al fratelui ei şi, în mod evident, nu avea nicio simpatie faţă de femeile blonde (Veronica). Superstiţia Henriettei era, însă, alimentată şi de o anumită societate feminină a oraşului, invidioasă, cum altfel? pe succesele sociale ale femeii *bălaie*: *Bălăuca era de spirit ştrengăresc care nu se potriveşte de feliu unei femei de societate bună. Ea ţinea mult la rolul de amantă, şi ca să poată fi atrăgătoare era luxoasă, se uita galiş la bărbaţi iar cu femeile era înţepată* (sursa: Cornelia Emilian). Dar ce ştiau Henrietta, Cornelia Emilian sau virtuoasele membre ale *Societăţii femeilor Române din Iaşi*?! Că poetul a fost fermecat de strălucirea aurie a părului iubitei sale nu mai încape îndoială. Unul din elementele fizice (dar nu numai) pe care Eminescu îl descrie cu insistenţă în poemele sale este tocmai părul femeii iubite. Să nu se creadă, însă, că poetul avea o fixaţie cu părul iubitei, Eminescu a invocat

(după cum se ştie) şi alte elemente fizice ale trupului femeii (atât cele care se puteau vedea cu ochiul liber, cât şi cele care nu se puteau vedea decât cu ochii minţii): ochii, buzele, piciorușul, sânii, coapsele etc. Sau chiar *subsiorile*, un paradis poetic (fermecător) atât de puţin cântat la alţi poeţi.

O femeie ca Veronica ştia măcar atâta lucru: cum să-şi pună în valoare calităţile fizice (părul, braţele, subsiorile, mijlocul etc.) fără să pară că face aceasta în mod intenţionat. În fond, nici n-ar fi ştiut să explice de ce se purta într-un anume fel cu poetul (vrăjindu-l şi înnebunindu-l). Adică de ce îşi răsucea visătoare în zona gâtului câte o buclă aurie pe un *deget subţire alb* (atrăgând poetului atenţia înspre acea direcţie), de ce, uneori, melancolică, îşi netezea o şuviţă mai rebelă de păr (rostind înciudată ah-uri şi oh-uri aproape muzicale), de ce se întorcea brusc din călcâie atingându-şi oaspetele, din neatenţie, cu părul (pe obraz) sau de ce (un gest al ei) îşi lăsa uşor capul spre stânga ca şi cum, din timiditate, ar fi simţit atingerile pasionale, închipuite doar, ale poetului (suntem la Iaşi în 1875 sau în 1876 – perioada romantică de apogeu a iubirii lor – când ea era căsătorită, adică o femeie respectabilă, iar el era singur şi fără obligaţii, dar bine educat în raport cu normele sociale). Cum să explici aceste gesturi (de-o tulburătoare feminitate) prin cuvinte savante şi grave? Până şi sentimentul cochetăriei va fi dispărut din felul ei de a se purta cu poetul atunci când el (în Copou, pe o bancă) îi recita versuri, fermecând-o. La urma urmei, ea însăşi era vrăjită de efectul pe care îl exercita asupra lui (mai precis: era îndrăgostită de ceea ce vedea în privirile poetului). Când îi asculta poeziile (rostite de fostul sufleor cu voce clară şi armonioasă), ea îşi dorea (din tot sufletul) să nu mai fie o femeie oarecare (soţia rectorului), ci să se înalţe mai presus de sine (de soţia rectorului) şi să devină acel înger/demon cu ochi mari şi părul blond din privirea lui. Nici poetul, când se uita la

Veronica nu o vedea pe doamna Micle (soţia domnului profesor şi rector Micle), ci, cum deducem din poeziile scrise în acea perioadă, el îşi închipuia un fel de înger deşteptat din somnul cast prin iubire, o fiică de împărat (Blanca) sau o fată îndrăgostită alergând cu iubitul ei în codru, la izvor etc.

Cealaltă imagine, cea a femeii-demon (vanitoasă, lunecoasă, rece, şireată şi cochetă) a rămas oarecum tăinuită în manuscrise (poetul având grijă ca Veronica să nu afle nimic despre asta sau să bănuiască foarte puţin). Eminescu se străduia, în prezenţa doamnei Micle, să treacă sub tăcere suferinţa şi deznădăjduirea pe care (fără voia lui) i-o producea cealaltă (Veronica-*măr de ceartă*) şi, concentrându-se asupra imaginii femeii-înger, să debiteze o sumedenie de metafore în favoarea blondei şi duioasei zeităţi feminine care-i călăuzea viaţa, inima şi versurile. Veronica (cum altfel?) îşi dorea din tot sufletul însetat de poezie să fie *duioasa zeitate* blondă (înger, fată de împărat etc.) din poeziile lui (deşi, în realitate, fără să vrea, se purta uneori ca *femeia măr de ceartă*) fiind, într-un fel nelămurit, geloasă pe ceea ce vedea (îşi închipuia) poetul privind-o (de aici comportamentul ei contradictoriu) şi, atunci, inevitabil, îl necăjea. E una să te poţi bucura, în imaginaţie, de frumoasele plăsmuiri ale poeţilor şi alta (nu-i aşa?) să crezi că poţi să le cuprinzi în realitate, identificându-te cu ele. Dar, din dorinţa de a se adapta cât mai bine cerinţelor poetice eminesciene (şi să se ridice la înălţimea viziunii), Veronica îi cerea poetului noi şi precise lămuriri despre ceea ce îşi închipuia el în imaginaţie. Şi mai cum e îngerul tău blond?

Ea nu se mulţumea însă cu aprecieri de genul: *tu eşti mai dulce/ Decât o roză, decât un crin*. Sau: *Bela copilă, de graţii plină,/ Muză sublimă, soare d-amor.* Or, cu exprimări prea directe şi spontane ale amorului: *Amoru-n piept sbocoteşte/ Şi pofteşte doftorie,/ Dar nimic nu-i foloseşte/ Făr' tu!...* Doamna Micle (ca poetă şi iubitoare de poezie)

era foarte exigentă în materie de lirism. Ca să facă faţă acelor exigenţe şi să fie pe placul iubitei sale, Eminescu nu apela (ca alţi amorezi) la poeţii consacraţi (Heliade Rădulescu, Bolintineanu sau Alecsandri), ci (nemulţumit de bibliografia pe care o avea la îndemână) inventa el însuşi o serie de metafore şi de jocuri de cuvinte în care îşi exprima personal şi original dragostea. Poetul, însă, nu era interesat exclusiv de poezie sau de metafore. Îl interesa şi părul ei. Adică, să-l atingă. Îl mai interesau buzele ei. Să le sărute. Şi, de ce nu? îl mai interesau sânii ei, la ale căror forme abia ghicite în corset se uita cu intensă şi dureroasă dorinţă (când credea că ea nu-l vede), închipuindu-şi atunci că mâinile lui îi eliberează din veşminte, de sub dantele şi de sub alte fleacuri femeieşti (care îi înfierbântau imaginaţia). Ea era interesată exclusiv de dragostea poetică. Şi, de ce să n-o spunem?, de magnetismul (dorinţa) din privirea lui. Ar fi vrut ca ziua să nu se mai sfârşească în Copou. Să nu se mai însereze. Să nu mai trebuiască ca el s-o conducă până în pragul casei soţului ei. Să nu fie nevoită să-l lase amărât (deznădăjduit) în poartă (*ca un stâlp în lună* – în alte dăţi), închizând uşa în urma privirii magnetice a ochilor lui. Chiar de-ar trebui totuşi să se despartă (prin voia destinului), să nu trebuiască să revină în lumea ei reală, să dea dispoziţii servitoarei ce şi cum să pregătească cina pentru *dumnealui*, ce şi cum să dea de mâncare copilelor, ce şi cum. Să fi fost liberă să se arunce peste patul din camera ei (aşa cum făcea la Şcoala Centrală) şi să viseze cu ochii deschişi, făcându-şi iluzii *şarmante* şi albastre despre viitor. Să se lase mângâiată de versuri şi de închipuiri dulci. Să-şi descheie încetişor bumbii bluzei, aşa cum ar face-o şi el (un fel de zburător cu negre plete), neîndemânaticul, şi să se lase copleşită de dogoarea închipuitelor sărutări. Apoi, dezmierdată şi grea de sărutări, să alerge la măsuţa de scris şi să-şi înmoaie peniţa în cerneală. Să scrie versuri. Veronica scrie versuri.

Ba nu. O scrisoare:

Onorabile domn redactor,

Iertaţi-mi vă rog îndrăzneala care o iau, aceea de a supune savantei domniei-voastre aprecieri câteva din încercările mele poetice.

În cazul dacă le veţi găsi prea slabe pentru a putea fi publicate în jurnalul „Convorbiri literare“, pe care aveţi onoarea a-l redacta, cu onoare vă rog a mi le înapoia.

Primiţi vă rog, domnule redactor, cu această ocaziune asigurarea distinsei mele consideraţii.

16 noiembrie 1875

Iassy

Semnează: Veronica Micle

În numărul din decembrie, Negruzzi publică cele trei poezii trimise de soţia distinsului rector. Eminescu însuşi o încurajase să-i scrie domnului Negruzzi.

Poezia *Fugi...*, una dintre cele trei publicate de *Convorbiri*, o scrisese într-o astfel de seară când întârziase peste măsură cu poetul în parcul Copou. Târziu, ajungând acasă, găsi haosul şi neliniştea. Servitoarea (ardeleancă – adusă de soţul ei tocmai din Feleac) era disperată (Nò, coniţă!), neştiind ce să pună pe masă (nu cumpărase nimic din târg, stăpâna ei lipsind toată ziua). Copilele alergau gălăgioase prin casă, iar rectorul nu-şi găsea gazeta şi tutunul. În sufletul ei (plin de iubire şi de rime) se dădea o luptă cumplită. Raţiunea de femeie măritată îi spunea să nu se lase în voia imboldurilor dulci şi arzătoare ale inimii şi să-şi vadă de viaţă (lumea reală – comună şi prozaică). La rândul ei, inima, ca o suverană peste imperiul copleşitor şi despotic al sentimentelor, asculta netulburată glasul ademenitor al iubirii. Femeia îndrăgostită gândeşte în versuri. *Fugi îţi zic, căci a mea minte/ Preveseşte numai rău.* Veronica se mişcă prin casă de parcă s-ar plimba pe portativ. Inima îi străluceşte şoptind: Iubitul meu, iubitul meu. Linişteşte copilele (*ça suffit! arrêtez!)* şi le hrăneşte (cu ce găseşte prin casă), distribuie sarcini

servitoarei, scoate din birou tutunul soţului (era chiar la vedere, dar el se obişnuise ca soţia să-i pună totul la dispoziţie), cât despre gazetă era, unde altundeva, Fănică! decât acolo unde stau gazetele proaspete, pe măsuţa din antreu! Taie pentru soţ paginile cu cuţitaşul de argint. *Nu te du, şopteşte-n taină/ Sufletul şi dorul meu.*

Fugi îţi zic, căci a mea minte
Prevesteşte numai rău
Nu te du, şopteşte-n taină
Sufletul şi dorul meu.

Apoi, târziu, după ce rectorul se va fi culcat sforăind uşor şi liniştit (*Veronica este o soţie model. Mamă duioasă şi iubitoare. Ascultă de sfaturile mele mai mult decât ale oricui*), copilele vor fi adormit lipite una de alta, iar servitoarea se va fi dus în cămăruţa ei, singură Veronica, pieptănându-se, se va ridica brusc de pe scaunul de toaletă, va alerga spre masa de scris şi va adăuga un nou vers. Va reveni la oglindă (admirându-se cât e de frumoasă, închipuindu-se în ochii poetului: înger blond! aşa sunt?). Neîncrezătoare, ezitând: oare sunt atât de frumoasă cât şi-ar dori el (poetul)? Şi, din nou, alergând spre masa de scris, luând tocul în mână şi adăugând noi versuri la poezia abia începută:

Tu cunoşti câtă iubire
Pentru tine eu păstrez
Ş-apoi cu cuvinte rele
Cum mereu te depărtez;

El îi reproşa mereu asta. Că e răutăcioasă. Că nu-i spune deschis. Ce să-i spună deschis? Că îl iubeşte?! Ce altceva? Dar el nu vede iubirea din ochii ei, chiar dacă vorbele femeii (Suntem în societate, dragul meu!) spun altceva? Nu vede.

Şi nu ştii cui a te-ncrede:
Vorbelor ce ţi-am rostit,
Sau iubirii făr' de margini
Ce tu-n ochii-mi ai cetit.

Acest conflict deschis şi iremediabil dintre minte şi inimă (mai precis şi abstract spus: conflictul dintre iubire şi legea morală) o preocupă zi şi noapte pe soţia rectorului (pe lângă restul preocupărilor cotidiene: copilele, servitoarea, bărbatul, tratamentul de astm pentru *dumnealui*, gazeta, tutunul, epistolele către prietene, garderobul, pălăriile, greaua iarnă de afară, potopul de ninsoare din Copou, reprezentaţiile teatrale la care nu se poate duce din cauza biletelor prea scumpe, carnavalul care se apropie…).

Vai! şi eu nedumerită
Mă muncesc cu mult mai mult
Căci nu ştiu ce-a fi mai bine:
Mintea, inima s-ascult?

Eminescu reţine dilema (minte şi inimă), dar răspunsul lui vine mai târziu (în postume), în fragmentele compozite *Minte şi inimă*, în care poetul imaginează un dialog (comic, ironic, liric) între o mătuşă (un fel de conştiinţă trează, dar îngăduitoare) şi o tânără văduvă Anna (în 1879, de când datează postuma, rectorul Micle abia murise) care nu ştie dacă să aleagă cu inima (iubire, dar, prin natura împrejurărilor, neajunsuri materiale) sau cu mintea (o căsătorie aranjată, care să-i asigure în viitor existenţa). Mătuşa (de partea iubirii) o sfătuieşte să dea glas inimii fiindcă: *Numai inima-i izvorul fericirii vieţii noastre.* Începutul fragmentului din postume aminteşte însă de poezia Veronicăi (*Fugi!*) din *Convorbiri*:

Ce priveşti în jos smerită,
Că te mânii te prefaci,
Când îţi zic că el îţi place
Şi că tu de mult îl placi….

1. Plăcerile lui Eminescu cu femeia stau numai în sărutări, îmbrăţişări, cuprinderi peste mijloc, plimbări prin pădure în singurătate şi alte platitudini, cât din punctul acesta de vedere, poeziile lui sunt un adevărat lupanar literar. Un simţ nobil senzual nu caută în femeie numai

trupul frumos, talie subţire, păr lung şi alte graţii trupeşti, ci caută caracterul femeii, modestia, virtutea, nobleţea, educaţia, spiritul, inteligenţa şi însufleţirea pentru idealurile omenirii. De aceea, poeţii nobili şi geniali nu vor cânta numai partea trupească a femeii (la alcătuirea căreia ea, femeia, n-a avut nici o contribuţie), ci vor cânta partea sufletească a acesteia, câştigată cu multă osteneală şi devotament. Dar că, din nou, Eminescu nu e un poet nobil şi genial, putem lesne deduce şi din felul senzual şi carnal (ca un mahomedan) în care priveşte el femeia. Lui îi trebuiesc umeri rotunzi şi goi, păr lung, faţă bălaie şi alte calităţi trupeşti pe care numai pudoarea mă opreşte ca să le enumăr (citându-le din poezia lui, evident). Cinismul lui merge până acolo încât iubeşte pe femeia frumoasă în trup chiar şi atunci când aceasta se dovedeşte a fi un diavol în privinţă sufletească. De exemplu, în poezia *Înger şi demon*: *Suflete! De-ai fi chiar demon, tu eşti sfântă prin iubire, / Şi ador pe acel demon cu ochi mari, cu părul blond*. Sursa: Canonicul

2. Cercetând, pe baza ediţiei Maiorescu, vocabularul lui Eminescu (2980 de cuvinte), am ajuns la concluzia că adjectivul *dulce* este cel mai frecvent întrebuinţat (dintre adjective), venind, în ordine, după substantivul *lume* şi după verbul *a trece*. Nu mă mir că tot ce are legătură cu femeia iubită e dulce. Sursa: Vasiliu

17, Eminescu a ajuns la concluzia că ar fi de preferat să nu mai răspundă provocărilor celor din jur (nebunului cu care îşi împarte rezerva, bătrânului domn cu joben, doctorului Obersteiner, personalului, domnului Popasu, domnişoarei Elise etc.). Totuşi, o tăcere completă şi încăpăţânată ar da de gândit (depresie, melancolie). Cu consecinţe (în condica bolnavilor) uşor de prevăzut: delir *când expansiv sau maniac, când depresiv sau melancolic*. De aceea, se străduieşte să răspundă numai dacă e întrebat sau *interpelat*.

Cum aţi dormit, domnule Eminescu. Bine, domnule doctor! Aţi visat ceva? Da! Ce? Un vis frumos! Despre ce? Puteţi să ne spuneţi? Se făcea că adormisem sub un tei. (*În vis gândirea se face după sisteme cu atât mai infantile, mai primitive, mai arhaice, cu cât e regresiunea mai mare, adică cu cât e somnul mai adânc*). Oare ce să însemne asta? Ningea cu flori de tei şi eu dormeam îngropat în potopul de flori! (*tendinţă de reîntoarcere în natură*). Visam că visez un vis nelămurit. În ninsoarea de flori de tei. Şi cum înaintam în vis prin ninsoare, florile de tei se împiedicau de mine în cădere. Ce?? Florile de tei se împiedicau de dumneata? Da! În loc să mă împiedic eu de ele se împiedicau ele de mine… Fiziologiceşte – ca să-l rezum pe domnul Maiorescu – somnul este o amorţire a nervilor, a creierilor, prin încordare, amorţire. Eram la malul mării, adormit şi amorţit! (*dorinţă de sânul cald al mamei*) Şi era cald! (*nevoie de protecţie*). Soare! Soare, domnule Eminescu? (masculin) Poate lună! Lună?! Monarhul adorat. Masculin. Luna? Regina nopţii? Masculin? Nu! Feminin1. Luna plină. Gravidă.

Eraţi singur, domnule Eminescu? În vis? Da, în vis, eraţi singur? Oare ce să-i spună doctorului? Că era singur sau că nu era? De fapt, a visat-o pe Veronica. Se plimbau prin Copou şi îi recita versuri… Cum e mai bine să spui ca să nu dai prilej unor interpretări nedorite? Să fii singur sau nu? Soare sau lună? Bărbat sau femeie?2 Apoi, deodată, din visul frumos n-a mai rămas nimic. I-a apărut casa de la Ipoteşti. Ruinele casei de la Ipoteşti. Salcâmii din spatele casei, uscaţi. Lacul mâlit. Vedea totul (ruinele casei) din burta lunii, unde se refugiase fericit, nenăscut. Dar nu mai contează. Azi sunt fericit!

Ieşiţi la plimbare, domnule Eminescu? În parc? Azi e frumos afară! A nins, e zăpadă! Zăpadă??? Brrr! Suntem în ianuarie! A nins! Cu fulgi de tei. Aţi prevăzut în vis ninsoarea de astă-noapte, domnule Eminescu. Ah, da? Ştiţi ce zi e astăzi? Iarnă (ţărmul nordic) şi sâmbătă. Aveţi o

vizită! Nu doriţi să vă plimbaţi în parc (pe ţărm) cu domnul Maiorescu şi cu domnul Popasu? Au venit să vă vadă. E frig? Da, e frig. Nu mai vreau frig! Nu mai vreau. Domnii vă aşteaptă în salon.

Se vede treaba că din cauza căldurilor mari, ce erau pe la noi în iunie 1883, dumneata, domnule Eminescu, ai început să suferi de o meningită sau inflamaţie a pieliţei creierilor, mai întâi acută, apoi cronică, din care cauză ai avut un delir continuu de peste 5 luni, până când s-a terminat procesul inflamaţiunii. În tot timpul acestui vis îndelungat, ai fost de o veselie exuberantă, încât e păcat că nu ai păstrat nicio aducere-aminte a trecutului imediat. Was nützt die Heiterkeit, wenn sie nur in erinnerungslosen Traum verläuft? Ei, acum ai ieşit din vis, precum trebuia să ieşi, şi ţi-ai recâştigat conştiinţa.

Domnule Maiorescu! Domnule Eminescu! Domnule Popasu. Ce zi splendidă! Duminică şi Anul Nou! Anul Nou? Poetul ar vrea să comenteze cum că, după socotelile lui, Anul Nou pică abia mâine (nu?), dar tace. Nu-l poate contrazice pe domnul Maiorescu, mai ales în probleme atât de exacte, cum ar fi calendarul (vechi şi nou). Pe gulerul blănii de samur a domnului Maiorescu, agăţate în perii aspri, întăriţi de ger, steluţele scânteietoare de zăpadă se transformaseră (din cauza căldurii din salon) în stropi reci de rouă. Atunci, dacă tot e Anul Nou, să-l întrebe pe mentor ce a făcut în ajun, în noaptea de Revelion. Poate a petrecut-o la vărul şi nepotul domniei sale, domnul Popasu? Ce aţi făcut astă-noapte, domnule Maiorescu? De Revelion? Să nu-ţi vină să crezi, Eminescule, dar am petrecut cea din urmă oră a anului 1883 în camera mea de *otel*, la Métropole, singur, aproape trist. Nu m-am dus la petrecerea vărului Popasu ca să nu-i întristez şi pe ceilalţi musafiri. Săptămâna aceasta trăită la Viena a fost parte muncă, parte timp de copil de şcoală, cu ciudată suferinţă. M-am gândit la multe. La cele care au fost şi pe care, să le uităm, Eminescule, vrei? Uite, am ceva pentru dumneata!

Un cadou?! Julklapp? Jucăm Julklapp? Nu, Julklapp e de Crăciun. Evitând să-l privească direct în ochi, Maiorescu îi întinse poetului o carte (ca şi cum i-ar întinde mâna înspre împăcare). Eminescu ia cartea (nu şi mâna), o examină preţ de câteva clipe, apoi, fără nici un cuvânt o puse deoparte. Maiorescu se aştepta la ceva entuziasm (recunoştinţă, de ce nu?) sau măcar la un gest de aprobare că i-a publicat poeziile. Le-a trimis deja Emiliei, lui Chibici, Doamnelor Mandrea, Marian, Hurmuzachi, lui Annette, lui Alecsandri, lui Zizin Cantacuzin. Un exemplar de lux i-a trimis Reginei. Va expedia un exemplar şi Societăţii Academice „România jună“, din Viena. Acolo unde s-a publicat întâia oară frumosul *Luceafăr*. Maiorescu şi-ar fi dorit ca Eminescu să frunzărească măcar volumul şi să vadă că a ţinut cont de cele din urmă corecturi la poem. Oare îşi mai aminteşte că, înainte de boală, i-ar fi dat o ultimă corectură la *Luceafăr*? Dar Eminescu tace. Nu-şi mai aminteşte… Ca să treacă peste tăcerea penibilă îl invită în parc, la o plimbare. Ieşiră toţi trei [Maiorescu, Popasu, pacientul Eminescu].

Cum te simţi, domnule Eminescu?, îl întrebă criticul după ce făcură câţiva paşi pe aleea principală. Poetul se însufleţi brusc, amintindu-şi visul din noaptea precedentă. Eu am visat. Mai fericiţi suntem când dormim, căci atunci suntem mai aproape de adevărata realitate şi obiectivitate. Am visat că adormisem la marginea mării. Şi că treceau două vapoare, albe [indică cu braţul undeva înspre marginea îndepărtată, ninsă, a parcului]. În fiecare vapor, câte un căpitan stătea la provă. Privea în zare. Le-am făcut cu mâna, dar ei nu m-au văzut. Când am sărit într-o barcă ca să-i ajung şi am început să vâslesc, am observat, da!, am observat cu spaimă, că apele mării se mâliseră. Doctorul zice că a nins astă-noapte. Da, a nins. Uite, grădina sanatoriului e acoperită de zăpadă şi, mai departe, se vede oraşul nins, ca într-o carte poştală. E frig, dar gerul de afară, în lumina sclipitoare a soarelui, are ceva

proaspăt şi curat. Mie nu-mi place iarna, afirmă Eminescu cu gândul la cumplita iarnă precedentă. Mă înţeapă ochii de la zăpadă. Clipesc des. Da, şi tremuri. Hai înăuntru, domnule Eminescu. Oricum eu trebuie să plec. Deja? Unde vă grăbiţi, domnule Maiorescu? Iau prânzul la Breying, cu Popasu şi cu Brăescu-Filipescu. Mâine mai am de făcut nişte cumpărături, mă întâlnesc şi cu ministrul nostru, cu Carp (a ajuns ministru la Viena, ştiai?), apoi voi pleca spre Cracovia. Dumneata să n-ai grijă, domnule Eminescu, mă ocup eu de tot. Şi să auzim de bine! Trec să-l văd şi pe general (pe Cerchez). Ai aflat că e şi el internat aici, nu?

Titu Maiorescu către Emilia Humpel [23/1 1884]: *Eminescu s-a trezit din visul urât al nebuniei sale; e în deplinătatea conştiinţei. Tensiunea nervoasă în care l-am văzut în ajunul Anului Nou* (?)*, a fost ca o trecere spre îndreptare. Câtă deplină limpezire are, ai s-o poţi vedea din copia alăturatei scrisori către Chibici. Această scrisoare este un minunat document psihologic. Păstrează-ţi-o de tot, dar dă-o câtva timp lui Missir, ca s-o arate Sâmbătă Junimii şi prin aceasta să intensifice contribuţiile.*

C. Popasu către Titu Maiorescu [30/1 1884]: *De la plecarea d-tale am văzut pe Eminescu de mai multe ori. [...] De câteva zile a început a ceti câte ceva. Cu un cuvânt merge spre bine; este mult mai bine de cum era, când l-ai văzut d-ta, iubite unchiule.*

Poetul a învăţat să se poarte cât mai cuviincios cu putinţă. Şi respectuos. Cu colegul de cameră. Cu personalul. Cu domnişoara Elise pe care o iubeşte interesat (de îndemânarea cu care-i face patul). Se poartă plin de respect şi cu Regele Norvegiei, cu Regele Iudeilor, cu Heinrich Heine, cu Împăratul Chinei, cu domnul Popasu, cu domnul Rosetti (Theodor Rosetti). Cu domnul Petre Carp (chiar şi cu domnul Petre Carp!). Face tuturor o impresie bună. Mai puţin domnului Carp (care oricum nu-l avea la inimă pe fostul jurnalist de la *Timpul*): *Eminescu nu este de tot vindecat, ochiul nu-i clar, mâinile i-s uscate*

şi degetele ascuţite. Se vede treaba că a slăbit, nu?!

Poetul e încredinţat (după cum l-a informat şi domnul Maiorescu) că a ieşit din vis şi că a revenit la realitate (care realitate?). Lumea asta străină (nouă şi necunoscută) în care nu ştia prea bine cum să se orienteze e, oare, realitatea? Îşi aminti de cineva care a fost plecat mult timp şi, întorcându-se în locurile natale, nu mai recunoaştea pe nimeni fiindcă între timp, au trecut secolele unul după altul. Dar cine era acel cineva? Nu mai ştia… E trist. Din cauza asta e foarte trist (Valea Amintirii). Reţine câteva comenzi extrem de importante. Dreapta, stânga! Iarnă! Duminică! Anul Nou! Mai aproape suntem de adevărata realitate şi obiectivitate când visăm, nu? Mai e oare cu putinţă să mă întorc din nou în vis? Ce am văzut după ce *am ieşit din vis* nu-mi place…

Plimbarea cu trăsura (cu domnul Popasu) i-a plăcut totuşi. A stat tot timpul cu capul descoperit. Ce bucurie, să te biciuie frigul! Când ne mai dăm cu trăsura, domnule Popasu? Când doreşti, Eminescule, când doreşti!

Status und Decursus der Krankheit: 12 ianuarie, Nu se mai află în secţia de izolare. Nu mai cântă, mai degrabă deprimat, nu mai dă nume eronate, citeşte (Hebbel?). Vizita lui Maiorescu, fără vreun fel de urmări.

Prof. Dr. Obersteiner către Titu Maiorescu [10 Fevruar 1884]: *Nu mai este aşa de închis în sine şi se poate discuta cu el asupra tuturor chestiunilor ce nu-l privesc personal, de pildă asupra literaturii germane. Până nu demult Eminescu nu era în stare a ceti ceva fără întrerupere, şi petrecea cea mai mare parte a zilei fără ocupaţie. Acum însă citeşte dramele lui Hebbel, pe care i le-am recomandat.*

Hebbel? Nu există nimic mai plictisitor (retorică greoaie, emfază artificioasă etc.), dar, ca să-i facă plăcere doctorului, Eminescu citeşte şi Hebbel. De ce nu? Bătrânul profesor Zimmermann crede că în exemplul lui Hebbel se găseşte confirmarea teoriei cum că elementele necesare

unui poet însemnat sunt caracterul, profunzimea şi valoarea concepţiei filosofice. Mai pe nemţeşte: *Und wer der Ansicht ist dass auch der Mannescharacter und die Tiefe und Weite einer phylosophischen Weltanschauung* etc. etc. etc. I-a spus asta doctorului Obersteiner, ca să-i facă plăcere.

Din scrisoarea doctorului Boghean: *Azi însă Eminescu e de câteva săptămâni complect restabilit. Vin chiar acum de la Döbling, unde m-am întreţinut cu dânsul o jumătate de oră fără a fi putut descoperi în vorba lui nici o urmă cât de palidă de demenţă. Nu-i melancolic, dar psychic deprimat. … Grija lui este sărăcia. Nu ştie cine l-a trimis şi în ce condiţii se află în ospiţiu şi mai ales cine are să-l scoată. Îmi mărturisea că grija asta nu-l lasă să doarmă noaptea. Când i-am spus că ar fi bine să eassă – o dată a venit la Viena – mai ales, el îmi mărturisi că e tare sărac, n-are nici un ban.*

De altfel, din anumite măsuri de precauţie, explicabile (pentru cineva care şi-a redobândit luciditatea), poetul evită să se plângă (că n-are chef de Hebbel, că îi e dor de mămăliga strămoşească, că nu apreciază cine ştie ce cadoul primit de Anul Nou de la domnul Maiorescu), pentru ca nu cumva plângerile lui să fie interpretate greşit, ca semne ale nebuniei (în cel mai rău caz). Cel mai tare îl deranjează că n-are bani, altfel ar pleca de aici.

Lui Chibici îi mărturiseşte totul (sau aproape). Într-o scrisoare lungă. *Nu sunt de loc în stare să-mi dau seama de boala cumplită prin care am trecut, nici de modul în care am fost internat aici în ospiciul de alienaţi…*

1. Mai întâi luna este monarh adorat, numaidecât devine regina nopţii, va să zică îşi schimbă genul din bărbat în femeie. Se poate ori nu se poate schimba natura ca şi caleidoscopul, nu-l priveşte! În poezie se poate orice nebunie, dar în realitate? Sursa: Aron

2. Întreg studiul doctorului Vlad e plin de astfel de baliverne ce ar face pe Freud să zâmbească şi care în fond

sunt înrudite mai mult cu teoria lombroziană a geniului ca formă de demenţă. Eminescu degenerat, impotent, homosexual, incestuos cu mama şi cu sora, făcând… filosofie, grandoman, zănatic şi scrântit, iată frumoasa contribuţie pe care o aduce d.dr. Vlad… înrădăcinează şi mai mult, şi fără vreun folos ştiinţific, concepţia populară că poeţii sunt nişte nebuni, fără măcar să poată dovedi câtuşi de puţin că are dreptate… Sursa: Profesorul

18, Eminescu este invitat la masă de către regele Chinei şi de Heine în persoană, *König der Juden* (respectiv, doctorii Obersteiner şi Leidesdorf). E supărător că trebuie să refuze această invitaţie regală din cauză că nu se poate prezenta decent în faţa acestora (nu are haine potrivite şi n-a mai fost de ceva vreme la frizer). Refuză invitaţia sub un pretext oarecare. Dar, cu răbdarea şi încăpăţânarea caracteristică capetelor încoronate, doctorii insistă cu invitaţia. Nu-i poate refuza (la infinit). Ar fi o necuviinţă. Infirmiera Elise se oferi să-l ajute cu ţinuta. Poetul ar fi putut apela la Popasu, la Excelenţă (Carp) sau la doctorul Boghean ca să-i aducă un rând de haine noi, dar preferase să n-o facă. Elise, binevoitoare (ca întotdeauna), i-a procurat lui Eminescu o cămaşă albă şi i-a periat hainele (cele cu care a venit de la Bucureşti). A chemat un frizer care l-a tuns şi l-a bărbierit. Apoi, l-a ajutat să se îmbrace (i-a încopciat nasturii, lui îi tremurau mâinile). Fiindcă nu dispunea de un guler scrobit la cămaşă (aşa cum cerea eticheta), Elise a renunţat să-i mai lege cravată neagră. I-a întins vestonul, mânecile mai lungi ale acestuia mascând absenţa manşetelor de la cămaşă, obligatorii şi ele în ocaziile mondene. În fond, din partea unui pacient, până nu demult nestăpân pe sine, nimeni nu putea avea pretenţii la ţinuta de rigoare, cu atât mai mult doctorii care îl tratau şi cunoşteau bine situaţia bolnavului. Pacientul i-a zâmbit mulţumit (îl vede zâmbind – adică zâmbet, zâmbet! — pentru prima oară de când e aici).

Apoi, politicos, s-a înclinat ceremonios. Domnişoara Elise a făcut o reverenţă elegantă (a învăţat mişcarea de la subreta doamnei) şi, luându-l de braţ, l-a însoţit până în salonul unde se servea cina.

Eminescu are sub braţul stâng volumul lui Hebbel. La braţul drept o are pe Elise. Este fericit. Din cauza căldurii braţului femeii. Nu a dramelor lui Hebbel. Ştii, domnişoară Elise, urmând cursurile profesorului Zimmermann, pe care l-am revăzut mai zilele trecute (!), l-am admirat mult în tinereţe pe Hebbel. L-am îndrăgit imediat ce am aflat că a şters dintr-o carte de şcoală cuvântul „Rippe“ fiindcă, numai citindu-l, îşi închipuia automat un schelet şi i se făcea frică. Eu am rămas repetent la matematică şi latină. Când eram elev aş fi şters toate cifrele din lume. Numai văzul cifrelor îmi stârnea fiori şi dureri pe şira spinării (de la biciul părintelui meu). Azi sunt foarte deştept când vine vorba de calcul diferenţial şi de algebră. Am chiar o particulară slăbiciune pentru calculul diferenţial care e un leac numai bun împotriva poftelor trupeşti, domnişoară. ??? Cât despre latină, pot să recit pe de rost din Vergiliu. Ştiu toate cele zece bucolice, dintre care, cea mai lungă are 111 versuri. Le recit în original, se înţelege. Dar pe Hebbel l-am citit cu pasiune într-o perioadă în care cochetam cu teatrul. Eram tânăr şi visam numai drame istorice, epopei naţionale. Am fugit cu o trupă de actori, ştiai? Şi m-am bucurat de favorurile actriţelor. Ce vremuri! Dar s-a dus! Ce s-a dus, domnule Eminescu? Tinereţea, domnişoară! Nu-i adevărat!, protestează ea, ciupindu-l uşor de braţ, eşti încă tânăr şi arătos. Un bărbat la 34 de ani e încă tânăr! 34 de ani? Eu? Nu, domnişoară Elise, moraliceşte mi-e frig de parcă aş avea 80. Mă simt bolnav şi bătrân. Foarte bătrân. Şi ce raport mai poate să existe între un bătrân ca mine şi un înger blond, momoţel şi bobocel moţat? Cine? Eu?! Nici un raport! Eşti prea aspru cu dumneata, domnule Eminescu. Trebuie să lupţi! N-am voinţă, domnişoară, zău! Pe Hebbel l-am citit, ca să-i fac

plăcere doctorului, dar fără entuziasmul de altădată. Să ştii! *Die Nibelungen.* O trilogie. Sau *Maria Magdalena*. Sublima dramă! În trei acte! Am observat însă că cititul, mai ales atunci când mă plictiseşte, mă linişteşte (mă anesteziază moraliceşte). Liniştea e oricum mai bună decât bucuria. Decât entuziasmul. Seninătatea e sângele albastru al înţeleptului, domnişoară. Înţeleptul nu se bucură şi nu se supără din orice, ca nebunul. Liniştea e mai bună. Pe zi ce trece, devin tot mai liniştit. Tot mai înţelept. Şi mai bătrân! Am împlinit 80 de ani. Taci! Ce tot vorbeşti prostii! Nu eşti bătrân, ugueşte ea ca o porumbiţă, lipindu-se de el. Ca să nu mai spun că nu eşti orişicine. Eşti Eminescu! Câţi de Eminescu mai avem noi, românii? Nici unul! Toate femeile ar vrea să-ţi fie alături (muze)! Să intre, uite aşa, braţ la braţ cu dumneata în nemurire! Poetul zâmbeşte îndepărtat. Domnişoara Elise îi aminteşte într-un fel anume (lipindu-se de el) de Veronica. Într-un fel dureros. Intrară în salon (infirmiera, respectuoasă, cu doi paşi în urma poetului).

La masă se vorbeşte despre *jüdischer Selbsthass*. Doar suntem la Viena, nu? Infirmierei Elise i s-a permis (Leidesdorf a insistat) să rămână în salon. Să-l supravegheze, dintr-un ungher, pe bolnav. La masă s-a vorbit despre *jüdischer Selbsthass*, notează ea, mai târziu, în nota informativă. Doar suntem la Viena. Eminescu se comportă normal, deşi trădează o uşoară nervozitate, abia vizibilă. Din locul în care şade, agenta Elisabeta îl vede cum îşi frânge mâinile sub masă (maschează şi el cum poate absenţa manşetelor). Uneori apucă neatent câte un colţ al feţei albe de masă şi-l răsuceşte în jurul degetului mare de la mâna stângă. Nu pare că-şi dă seama de acest lucru. La un moment dat, infirmiera a avut senzaţia că pacientul va înfăşura toată faţa de masă (cu tot ce se afla pe ea: farfurii, pahare, tacâmuri etc.) în jurul degetului său. S-a oprit la timp (Elise era pregătită pentru orice eventualitate), chiar înainte să se producă dezastrul şi să

se răstoarne totul (castronul cu supă fierbinte, paharele cu vin etc.).

Despre *jüdischer Selbsthass*, Eminescu nu se pronunţă, dar în chestiunea evreiască (evreii cârciumari din Moldova, împământenirea evreilor, simţământul de rasă evreiesc, Alianţa izraelită etc.) ar mai avea câte ceva de spus. Sau pentru a vorbi ca deputatul din Silezia, Cienciola, ovreii sunt îmblătitorii, noi îmblătiţii (*die Iuden die Drescher, wir die Gedrischenen*). A discutat totuşi chestiunea la rece, publicând un studiu amplu şi extrem de documentat (*Cestiunea izraelită*) în patru secţiuni: I. *Uzura*, II. *Rezultate ale uzurii în România*, III. *Industrie şi comerţ*, IV. *Regularea relaţiunilor evreilor în Prusia*. Acest studiu a apărut chiar în perioada (1879) în care se dezbătea în Adunarea Deputaţilor şi în Senat modificarea articolului 7 din Constituţie referitor la procedurile de acordare a cetăţeniei române (cu recunoaşterea dreptului de împământenire, indiferent de rasă sau religie). Evident, în centrul dezbaterii se găsea chestiunea evreiască. Modificarea articolului 7 era susţinută atât de liberalii de la guvernare (fiind o condiţie impusă de Puterile europene în vederea recunoaşterii independenţei ţării), cât şi de către unii dintre liderii conservatori (cei ce participau în secret şi la consiliul de familie roşu). Fără să ţină cont de poziţia lui Maiorescu sau Carp (lideri conservatori), Eminescu şi-a susţinut cu tărie punctul de vedere (adică o împământenire *individuală* a evreilor şi nu în masă după cum se urmărea), supărându-l astfel foarte tare, mai ales, pe cel din urmă (care şi-a retras automat susţinerea financiară de la ziar). Se ştie că Eminescu n-a scris ceea ce a scris despre domnul Carp cu plăcere, dar a făcut-o fără şovăire. Şi domnul Maiorescu s-a supărat atunci pe redactor. A trimis o scrisoare deschisă *Timpului* în care preciza că niciun articol din cele publicate în gazetă nu-i maiorescian (Grea epocă Eminescu!). Adică să se ştie că, în ceea ce-l privea, nu împărtăşea defel punctul de vedere

al lui Eminescu (în chestiunea evreiască). Dar Eminescu e departe de a-i urî pe evrei. Se ştie că toate măsurile restrictive pe care le-a susţinut i-au fost dictate numai de dreapta judecată şi de instinctul de conservare naţional. Precum ciocoimea a alungat pe boierii vechi din locul lor, tot astfel evreii, având dreptul de a cumpăra bunuri imobile la ţară, ar lua în mâini proprietatea de mijloc, ai cărei arendaşi sunt deja, iar neamul românesc ar ajunge cu desăvârşire *proletar*. Pericolul nu stă în împrejurarea că evreii ar acapara toată proprietatea, ci într-aceea că aceştia nu pot fi români, precum în genere nu sunt şi nici pot fi germani, engleji, franţuji, italieni, deoarece la ei simţământul de rasă e mai puternic decât patriotismul.

Eminescu ar mai avea de comentat şi alte aspecte ale chestiunii (cum că de ce în ţările civilizate, de pildă, s-au stabilit evreii cultivaţi, cum sunt aceşti doctori, şi la noi au ajuns toate adunăturile din marile imperii vecine: Imperiul ţarist, Imperiul otoman şi Imperiul austro-ungar?), dar se abţine, mulţumindu-se să-l asculte politicos pe doctor (când pe unul, când pe celălalt). E clar că numai liberalismul extrem al legilor noastre (promovat de roşi) a prefăcut România într-o mlaştină de scurgere pentru elementele de prisos din ţările de primprejur. Să nu se înţeleagă însă că *elementele de prisos* sunt numai evreii, ci toţi acei străini de neam şi ţară, ca grecoteii, bulgăroii, sârbii etc. Şi credeţi că aceste elemente au venit la noi ca *să muncească*? Oh, nu! Au venit să îngroaşe rândurile elementelor improductive. S-au repezit cu toţii spre meseriile cele mai uşoare şi cu foloase mai multe. Statisticile din 1878 arată că izraeliţii (de exemplu) sunt în număr însemnat în acele ramuri care aduc un profit mare şi imediat: bancheri şi zarafi, bijutieri şi giuvaergii, hăinari, comercianţi de mobile, mănuşari, birtaşi, cafegii etc. Când e de pus umărul şi de muncit din greu, nu dai peste ei. Astfel, printre dulgheri, potcovari, cosaşi, sacagii, zidari etc. nu găseşti nici unul. Ca să nu mai vorbesc de ţărani!

Pe mine unul mă deranjează groaznic toţi cei care nu muncesc, fără osebire de naţionalitate sau religie, că sunt români, că sunt străini. Mă deranjează profitorii, în general, acele elemente nesănătoase care se încuibă la noi, sperând să trăiască fără muncă. Ce vină am eu că toate aceste elemente sunt majoritar *străine*! Când naţia cosmopolită a lui C.A. Rosetti urmăreşte să biruiască adevărata naţie românească şi văd cât de cumplită e starea de lucruri (decăderea socială), că nici pana lui Tacit sau limba sfântului Duh nu o pot descrie, atunci, oricâtă fiere aş avea şi eu în călimară, îmi este tot mai clar că scrisul, într-o asemenea societate, e fără de folos şi că nu are decât un rol ornamental şi de prisos. În momentele cruciale de conservare a naţionalităţii, acest rol ar trebui să înceteze şi să înceapă cel al călăului.

Clinchetele melodioase ale tacâmurilor de argint (mânuite elegant în mărunţirea biftecului vienez) acompaniază vocea doctorului (subţire, dar plăcută), care, ca amfitrion, încearcă să-l atragă şi pe oaspetele său în conversaţie. Poetul ascultă cu atenţie, dar nu intervine. Nu face decât să înghită conştiincios tot ce i se pune în farfurie (friptură de vită cu garnitură de legume). Îi fusese foame. Se abţine să vorbească cu gura plină. Încearcă să mănânce frumos, cât mai frumos (fără zgomot). Şi-a învăţat bine lecţia la dineurile date de Mite Kremnitz (cum se soarbe supa, cum se stă la masă, cum se taie friptura, când trebuie să tacă, când să aprobe cu o uşoară mişcare a capului etc.). Nu doreşte să-şi supere sau să-şi scandalizeze amfitrionii printr-un comportament inadecvat. Agenta Elisabeta reţine faptul că poetul e rezervat şi că, atunci când nu mânuieşte (destul de stângaci) cuţitul sau furculiţa (aşezate elegant, în cruce, pe farfuria goală), îşi strecoară mâinile sub masă de parcă ar vrea să şi le ascundă.

Simptomele acestei uri de sine evreieşti (*jüdischer Selbsthass*) apar şi la Heine, explică doctorul Obersteiner

(îşi şterge minuţios cu şervetul buzele şi-şi netezeşte barba). Trei rele apasă asupra evreilor, continuă el. Asta o spune chiar Heine. Cele trei rele ar fi: sărăcia, boala şi iudaismul. De departe, răul cel mai greu de vindecat este iudaismul. E un rău incurabil, herr Eminescu. Pentru sărăcie şi boală se mai găsesc leacuri. Dar pentru iudaism, singură bunăstarea materială nu constituie un remediu pe termen lung. Emanciparea prin *Aufklärung*, continuă doctorul, n-a fost decât o emancipare incompletă. Nedesăvârşită. Liberalismul a izbutit, imediat după 1848, să consolideze o anumită poziţie *comercială* a evreilor, fără să le confere, însă, şi statutul social cuvenit stării lor materiale (tot mai prospere). A venit atunci rândul unei noi generaţii de tineri evrei ca să se afirme. Aceşti tineri (printre care mă număr şi eu) s-au bucurat de tot confortul oferit de părinţi, nemaifiind nevoiţi să muncească. S-au îndepărtat de meseriile tradiţiei evreieşti (comerţul?), dornici de lucruri noi (artă, medicină, politică?). Această nouă generaţie consideră că, în vederea depăşirii iudaismului învechit al strămoşilor, *Bildung*-ul constituie un mijloc de educare şi de emancipare spirituală. Prin artă se poate ajunge mai uşor şi la integrarea socială. Noua generaţie a primit o aleasă educaţie şi are acces în societatea bună vieneză sau în cercurile artistice cele mai strălucite şi elevate. Civilizaţia rafinată de astăzi nu e numai rezultatul, cum cred unii, a acelui romantism revoluţionar care a desfăcut societatea în bucăţi, făcând loc şi oamenilor cu însuşiri alese (dar fără avere) ci, mai degrabă, odată cutremurul social încheiat, o stare de lucruri la care se ajunge prin bogăţie şi cultură.

Dumneavoastră ce credeţi, Herr Eminescu? E provocat. Integrarea prin artă? Bogăţie şi cultură? Dar pot evreii ocupa la universităţi orice catedră sau numai cele indicate de lege? Eu ştiu că nu. Cel puţin în Prusia (vezi legea din 1874). Sunt admişi ca membri ai senatului Universităţii? Pot ocupa funcţiuni ale statului şi exercita

puteri judecătoreşti, poliţieneşti sau executive? Să admitem că e posibil, că în curând va fi posibil. Ce limbă vor vorbi ei, atunci? În ce limbă îşi vor ţine registrele comerciale? Dumneavoastră, domnule doctor, ce limbă vorbiţi în familie? Preferaţi germana, nu? Adevărata integrare se face, mai ales, prin limbă. Când evreii vor vorbi şi la noi limba română (în familie, mă refer), oh, atunci, acordarea necondiţionată a cetăţeniei se va impune de la sine.

Privirile comesenilor se opriră asupra lui Eminescu, aşteptând ca acesta să catadicsească să răspundă întrebării doctorului. Oaspetele îşi şterse gura cu şervetul brodat, apoi, atent la formulări, spuse: Eu l-am ajutat pe Tiktin (evreu) la întocmirea dicţionarului *Rumänisch-deutsche Wörterbuch*, iniţiindu-l în literatura română şi în limba poporului. El îmi este recunoscător pentru sprijin. Mi-a făcut plăcere să lucrez cu el. Gaster (tot evreu) nici până azi nu mi-a restituit nişte vechituri ce i-am împrumutat1. Citeam împreună din *Vieţile sfinţilor*, oprindu-ne asupra unor cuvinte şi expresii vechi româneşti. Am fost de câteva ori şi la teatrul evreiesc din Iaşi, despre care am scris, dacă bine-mi amintesc. Era o trupă venită din Rusia care a jucat câteva comedioare satirice, fără interes dramatic, dar jocul actorilor pot să spun că a fost excelent. Jucau într-o germană cam stricată, iar piesele aveau ca teme universul casnic evreiesc sau problemele religioase. Publicul era format din evrei. Cel mai mult mi-a plăcut piesa *Filosoful amorezat şi hasidul luminat*, fiindcă actorul care-l juca pe hasid l-a reprezentat perfect, exact cum îl vedem în toate zilele: cu vorba repede şi măruntă, încrezut, râzând iute şi clipind din ochi. A fost cel mai talentat actor din toată trupa. Tot la Iaşi (unde există o comunitate evreiască însemnată), l-am apărat pe librarul-anticar Samuel Şragăr când s-a pomenit cu bastonul domnului Codrescu peste spate. M-am bucurat că domnul Codrescu n-a scăpat nepedepsit, fiind obligat să

facă o vizită la secţia a patra de poliţie. Să lovească un om (fie el şi evreu)! Adică nu se poate. Eu sunt pentru dreptate şi egalitate. Dar, mai presus de toate, pentru muncă. Munca e folositoare. Am mai scris şi despre un caz interesant care a avut loc la Chateaux aux fleurs, tot la Iaşi, când s-au luat la palme doi evrei, domnul Otto Max (antreprenor) şi domnul Moritz Brander (agent). Dar între ei totul s-a rezolvat amiabil, cu 200 de franci pe care provocatorul (Otto Max) i-a plătit celui ofensat (Moritz Brander). Eu, personal, nu am nimic cu evreii, dar când văd că în România nu mai sunt români mă întreb, evident, ce s-au ales de ei (de români), unde au dispărut…

Cât despre Heine? Ce să vă spun?! Un romantic răspopit! Doctorul aprobă din cap, îi dă dreptate. Lui Eminescu. Lui Heine. În fond, Heine a recunoscut-o primul (*sunt un romantic răspopit*), explicând de ce nu poate fi ca Novalis (un băieţel sentimental). Şi totuşi, generaţii întregi de germani l-au iubit mai mult pe Heine (evreul) decât pe alţi poeţi romantici (decât pe Novalis, de pildă). Fiindcă Heine a ştiut cum să fecundeze spiritualitatea iudaică (tânguirea, jeluirea de sine) cu energii contrastante, provenite din fondul german (sarcasm, luciditate ironică), fără să se identifice nici cu o parte (nici german complet), nici cu cealaltă (nici evreu în totalitate). Înţelegeţi, Herr Eminescu? Poetul înţelegea! Doctorii preferau să vorbească despre Hebbel, despre Heine, despre *jüdischer Selbsthass* decât să discute despre boala pacientului (Eminescu) sau despre condiţiile care l-au adus acolo (despre cine se interesează de el şi despre cine plăteşte), cu atât mai puţin, despre viitor. Pe Eminescu îl preocupă viitorul. Dacă se va face bine.

Am citit, îşi aminteşte poetul, am citit undeva (nu mai ştiu unde) că directorul unui liceu din Triest a demonstrat într-o broşură cum că poetul roman Quintus Horatius Flaccus, favoritul împăratului August şi amic al lui Maecenas, a fost evreu din naştere, tatăl lui fiind un evreu

erudit din Alexandria. Acel profesor mai spune că filosofia vieţii exprimată de Horatius în versurile sale se regăseşte în cărţile sacre evreieşti, iar epicureismul şi humorul poetului e o trăsătură iudaică întâlnită şi la ... Heine cu care-l compară. *Credat Judaeus Apella*, spune Horatius într-o satiră. Cunoaşteţi latină, domnule doctor? Eu, ca român, vorbesc perfect latina. Vorbesc 48 de limbi. Doctorul Obersteiner îşi priveşte surprins pacientul. Nu ştie ce să înţeleagă. Unde aţi citit asta, domnule Eminescu? Ce? Despre Horatius. Nu mai ştiu. Cu o mină serioasă, uşor încurcată, pacientul răspunde că nu-şi mai aminteşte unde a citit despre Horatius-evreul, dar e convins că a avut cândva în mână broşura profesorului din Triest. Hmm.

Ştiaţi că şi Lenau a fost internat cândva în acest sanatoriu?, intervine doctorul Leidesdorf, schimbând diplomatic subiectul. Ah, da! *Der arme Niembusch ist sehr unglücklich!* Germanul Niembusch e foarte nenorocit! Aşa se explică *Foaie veştedă* (după N. Lenau). O premoniţie? *Vântu-o foaie vestejită/ Mi-au adus mişcând fereastra/ Este moartea ce-mi trimite/ Fără plic scrisoarea aceasta [...]* Ce s-a întâmplat cu el? De ce a ajuns aici? Politic? Domnul Filipescu crede că aici, toţi suntem politici! Cine? Ha! Ha! Oh, nu, domnule Eminescu! Lenau a ajuns la noi din cauza unor probleme sentimentale! Dragostea! Doctorul face o scurtă pauză retorică (privirile îi alunecă pe trupul mlădios al tinerei servitoare care, aplecându-se uşor, pune sufleul de legume în mijlocul mesei). Ochii îi strălucesc într-un mod care nu lasă nicio urmă de îndoială asupra importanţei pe care bătrânul doctor o acordă senzualităţii feminine. Elise ştia bine acest lucru fiindcă, nu de puţine ori, uzase de farmecele ei ca să-l convingă pe Leidesdorf să-i facă jocul şi să-i împlinească hatârul. Prezenţa ei la masă reprezenta cel mai actual exemplu.

Dragostea?, repetă maşinal poetul. Sau, poate, (rectifică doctorul ca să nu pară prea patetic) acel

Weltschmerz romantic care produce o durere fără obiect, dar şi fără leac. E o boală, domnule doctor? *Weltschmerz*-ul? Hmmm. Da, poate fi, în anumite cazuri. Dacă asociem *Weltschmerz*-ul cu lipsa unor activităţi practice (Lenau nu se putea decide ce facultate să studieze, trecând ba la una, ba la alta) şi mai adăugăm la lipsa de ocupaţie o dramă sufletească profundă, atunci până la depresie şi la nebunie nu mai e decât un pas. *Genus irritabile vatum.* [Agenta Elisabeta trage cu urechea la discuţie. Lenau nu a făcut politică şi totuşi a înnebunit. Cauza? Doctorul însuşi a spus-o: dragostea! Dacă Eminescu a înnebunit, cauza e dragostea şi nimic altceva.]

Lenau s-a îndrăgostit de baroneasa Sophie von Löwenthal, la Viena. Au purtat o corespondenţă intensă. O corespondenţă, ca să zic aşa, duală, una oficială (conform rigorilor şi manierelor vremii) şi una intimă (conform presiunilor poetice ale inimii şi dorinţei). Acest lucru (a scrie persoanei iubite în două stiluri, complet opuse, stilul exaltat şi stilul convenţional) explică, într-un fel, adâncirea rupturii interioare a poetului. Eminescu înţelege perfect (Dulcea mea Veronică, Măi Poţoţoni şi Stimabilă Doamnă sau Rămân cu tot respectul al D-Voastre supus servitor şi, din nou, Dulcea şi drăgălaşa mea copilă, Dragă Veronică, Emin al tău în genunchi, Măi ramură de liliac şi, of, Doamne! din nou, Doamnă şi rămân cu tot respectul).

Ca să intre şi el în rândul lumii (şi să ducă o viaţă normală), Lenau s-a logodit cu Marie Behrends, fiica unui patrician din Frankfurt, dar, la scurt timp după logodnă, i s-a declanşat boala. Cred, consideră doctorul, că se temea de căsătorie (şi el?), fiind terorizat de ideea de familie, de viaţa de cuplu. Nu se considera suficient de pregătit pentru acest pas important, mai ales că nu avea o situaţie materială stabilă. Lui Eminescu toate acestea îi sună în ureche ca o melodie binecunoscută. *La pauvreté est une mauvaise chose* şi nici chip să scapi de sărăcie nu e, o dată ce ai muşcat din pâinea ei amară. Să faci ştiinţă şi

literatură, să trăieşti adică cu condeiul, într-o ţară ca România, cum să fie oare cu putinţă? Arta adevărată sau ştiinţa adevărată se fac în România cu pagubă, nu cu câştig. Nici domnul Maiorescu nu trăieşte [şi nu dă dineuri îmbelşugate, nu călătoreşte în străinătate şi nu-şi cumpără haină de blană, cadă de baie de la Londra etc.] din condei. Dumnealui îi dă mâna să facă literatură, critică, filosofie, psihologie, memorialistică etc., să trateze cu fineţe de *distincţiuni juridice* problemele politice, atâta timp cât are un venit asigurat din procesele pe care le câştigă uimitor de uşor, numai cu ajutorul şi influenţa elocinţei sale. Dar el, poetul? Poeţii? Care nu sunt nici avocaţi, nici oameni politici, nici arendaşi cu capital (Alecsandri)? Pot trăi poeţii din condei? Nici măcar la glorie nu pot aspira, de vreme ce pentru glorie se cere un public cultivat, care să aprecieze poezia, un public care la noi lipseşte. În plus, să mai vrei să te însori, luându-ţi pe cap o femeie ca Veronica, cu două copile de crescut, asta nu se poate. Cum să-i facă una ca asta femeii iubite (s-o condamne cu bună ştiinţă la sărăcie)? Dar Lenau de ce nu s-a însurat cu fata patricianului (presupunem, bogat)? Din cauza baronesei? Sau a actriţei Caroline Unger?

Noi credem (cei doi doctori: ginerele şi socrul) că exemplul căsătoriei nefericite a părinţilor săi i-a adâncit neîncrederea în viaţa de familie. Tatăl lui a fost ofiţer austriac (detaşat cu armata în Ungaria), iar mama provenea dintr-o familie maghiară bună. Tatăl a murit când Nikolaus avea vreo cinci ani, copilul fiind apoi disputat între cele două familii (a mamei şi a tatălui). Toate aceste emoţii şi dezacorduri între cele două familii i-au zdruncinat sănătatea fragilă. A urmat mai multe facultăţi, fără să le termine. Nu a fost capabil să se decidă ce meserie să practice (a urmat şi cursuri de medicină pe care le-a abandonat). Din fericire, la un moment dat, a primit o moştenire care l-a scutit o vreme să se gândească la viaţa de mâine. S-a mutat la Stuttgart. Aici s-a îndrăgostit de

Gmelin, nepoata unui bun prieten. Dar, incapabil să se stabilească şi să se fixeze în viaţa socială (să se însoare cu Gmelin), a părăsit oraşul şi a emigrat în America. Nu i-a plăcut nici acolo (nu avea stofă de pionier), revenind, după numai un an, în Europa. Atunci a cunoscut-o pe Marie Behrends, de care s-a îndrăgostit. Căsătoria cu ea i-ar fi asigurat stabilitatea (emoţională şi materială) de care avea nevoie, dar, înfricoşat la gândul acestei perspective (de stabilitate) a cedat psihic şi, la puţin timp după logodnă, s-a îmbolnăvit grav. Mai întâi a ajuns la azilul din Winnental. La noi a fost adus abia după aceea, aproape complet paralizat. Nu s-a mai putut face nimic pentru el.

Dacă mă gândesc la Faust, comparându-i pe Marlowe, Goethe şi Lenau, intervine pacientul, căutându-şi cu atenţie cuvintele, cred că cel din urmă (Lenau) a creat un Faust superior celorlalţi printr-o concretă caracterizare, căci ceilalţi doi au pus prea mult preţ pe forma care întunecă înţelegerea. *Der arme Niembusch ist sehr unglücklich*.

Cânta şi la vioară, ştiaţi? Lenau? Un mare talent, domnilor.

Şi eu cânt, surâde Eminescu. Am o voce frumoasă, de tenor. Mai ales pentru doinele româneşti. De la Nistru pân'la Tisa. Nu asta, dar altele. Poate ne faceţi plăcerea, într-o zi, domnule Eminescu să ne cântaţi şi nouă cântece româneşti. Desigur, doamnă. Poetul se întoarse în direcţia soţiei doctorului Obersteiner, o femeie cu trăsături plăcute, palidă, seamănând într-un fel cu tatăl ei. Se ştie că doamna Obersteiner e cea care conduce latura economică a sanatoriului, fiind întâlnită peste tot unde e nevoie de intervenţia şi implicarea ei. Eminescu o privi zâmbind. Înclină uşor capul, politicos. Făcea mecanic toate acele gesturi impuse de etichetă, dar faptul că izbutea să le facă de la sine, fără efort, îl reconforta într-un mod plăcut. Numai să-mi revină vocea şi cuvintele. În privinţa gesturilor sunt mulţumit, mă port exemplar. Cu cuţitul, cu

furculiţa, cu sufleul de legume. Păcat, doamnă, că nu cunoaşteţi limba română (care e cea mai veche din Europa) ca să înţelegeţi mai bine cântecele noastre. Limba română? Hmmm. Ce fel de limbă e româna, domnule Eminescu? Limba română e la sine acasă o împărăteasă bogată. Împărăteasă?! E cumva de origine slavă? Ah, limba română! Eminescu se porneşte să explice cum e cu româna. Cu Traian şi Dochia. Cu uniunea mistică şi metafizică dintre Roma şi Dacia. Oferă exemple din poezia populară. Comentează proporţia fondului latin şi a celui tracic. S-a depărtat şi s-a înstrăinat însă de latină fiindcă lungă vreme n-a fost scrisă. Explică apoi rolul influenţei slave (limbajul bisericesc).

Poetul e absolut convins că se poate învăţa o limbă străină numai cu ajutorul poeziei. Le împărtăşeşte şi celorlalţi această idee. O susţine cu argumente. Poezia ritmată e mai uşor de ţinut minte. E asemeni unei fraze muzicale. Galant, îi propune doamnei (soţiei doctorului şi fiicei bătrânului doctor) s-o înveţe limba română. O încurajează să repete după el: Aşa-mi vine-a uneori,/ Să mă duc la munţi cu flori,/ Să mă jeluiesc cu dor,/ Să-mi vină ceasul să mor. Doamna Obersteiner (care, ca orice fată bine crescută, are un simţ muzical educat) repetă amuzată după poet, poticnindu-se la silabele/cuvintele mai greu de pronunţat (*munţi, jeluiesc*). Eminescu o încurajează blând. Da, recunoaşte ea (Mite Kremnitz?), există o anumită muzicalitate în aceste versuri. Să înveţe limba română! Ce idee! Să înveţi o limbă străină numai cu ajutorul poeziei! Ar fi posibil, de ce nu? Aşa cum înveţi notele muzicale, nu, domnule Eminescu? Doamna Obersteiner aprobă zâmbitoare tot ce spune pacientul. Ca fiică şi nevastă de medic s-a obişnuit cu bolnavii celor doi bărbaţi din familie (tată şi soţ). Ştie cum să-i facă să se simtă în largul lor la masă, să nu-i intimideze şi să nu-i contrarieze (sau să facă te miri ce şi să tragă după ei faţa de masă ori să taie fileul de peşte cu cuţitul pentru friptură). În treacăt fie zis,

Eminescu şi-a pus cocoloaşe de pâine în supă, dar el face asta dintotdeauna, de când era mic (şi nu era nebun). Doamna Obersteiner, însă, nu are de unde să ştie. Mărinimoasă ca orice femeie de lume, bine educată, i-a trecut cu vederea acest obicei *popular* (vulgar). Ca să nu mai menţionez că oaspetele şi-a ţinut aproape tot timpul mâinile sub masă. Ori de câte ori şi le scotea (ca să apuce lingura sau furculiţa), doamna Obersteiner tresărea speriată, închipuindu-şi că pacientul ar putea face să apară de sub masă cine ştie ce grozăvii. Asta o făcea să-şi amintească de o cutie pictată, primită cadou în copilărie şi din care, la deschiderea capacului, un cap de clovn, împodobit cu panglici şi clopoţei, fixat într-un arc răsucit, ţâşnea ameninţător afară, îngrozind-o. Chiar şi după ce interiorul cutiei încetase să mai fie o surpriză pentru fetiţă, aceasta tresărea speriată ori de câte ori ridica capacul şi clovnul, cu gura până la urechi, îi sărea vesel în faţă.

Vă învăţ eu limba română, se entuziasmează poetul. Fără bani, desigur. Doamnă Kremnitz, mă jigniţi! Doamna Kremnitz?! (Domnul şi doamna Obersteiner schimbă priviri scurte, mirate). Eminescu protestează. Nu vrea bani. O face din pură plăcere. Complet dezinteresat. Scoate automat din buzunarul de la pantaloni o bucată de hârtie (doamna Obersteiner tresare sperioasă) şi o face bucăţele. Apoi, tacticos aşază bucăţelele de hârtie în farfuria goală. A mâncat tot (îi fusese foame). Ar mai fi cerut o porţie de friptură, dar s-a abţinut. Amfitrioana, dând dovadă de un tact rafinat şi adecvat oricăror situaţii neprevăzute de etichetă, zâmbeşte (monden) şi face un semn scurt servitoarei, cerându-i să ia farfuria din faţa musafirului. Şi să servească desertul. Ştrudel cu mere, asortat cu sirop de scorţişoară. În mijlocul mesei, servitoarea a aşezat şi un vas imens cu fructe. Eminescu, amator de curmale, le-a pescuit pe toate din vas. Mai întâi şi-a umplut farfuria cu curmale, apoi, după ce s-a asigurat că le-a luat pe toate din fructieră, a început tacticos să le mănânce. Lua câte una,

pe care, dintr-o singură mişcare o vâra în gură, mestecând încet, ca pentru a-i savura îndelung dulceaţa. Doamna Obersteiner nu găsi nimic nenatural în preferinţa oaspetului său pentru curmale (chiar dacă în fructieră se găseau şi alte soiuri de fructe), în schimb medicul curant, consilierul aulic Obersteiner căuta semnificaţii mai adânci, psihologice.

Doctorii preferă să facă conversaţie obişnuită (în fond sunt la masă, în familie) şi, conform teoriei reintegrării pacientului în mediul social normal (teorie verificată prin practică), aceştia nu precupeţesc nici energie, nici timp, pentru vindecarea bolnavului. Minunaţi doctori! Ai dracu' doctori! Te invită la masă cu ei, cu familia lor şi te supraveghează chiar şi atunci când mănânci curmale. Nimerise o curmală cam uscată şi tare, pe care, cu toată bunăvoinţa, nu reuşi s-o înghită. O ţinea pe vârful limbii, plimbând-o de ici colo prin gură. Ce să facă cu ea? S-o înghită totuşi? S-o scuipe? Unde? N-avea nici batistă. Evaluând în pripă situaţia, Eminescu luă şervetul de lângă farfurie şi (sub privirile dezaprobatoare ale amfitrioanei) după ce-şi şterse întâi nasul, se descotorosi (împingând-o cu limba afară) de curmala nedigerabilă din gură. Dezagreabil, dar ce să fi făcut? Stăpâna casei făcu ochi mari, apoi, revenindu-şi iute, îi ceru servitorului să strângă. Ochiului expert, de femeie de lume, nu-i scăpă din vedere faptul că musafirul său nu numai că nu avea batistă, dar nu purta nici rufărie albă, scrobită. Totuşi, mărinimoasă, atribui toate acele lipsuri (manşete, guler la cămaşă, rufărie albă etc.) mai degrabă unui posibil obicei vestimentar oriental (soţul ei avusese drept oaspeţi nişte ruşi, care nici ei nu păreau să dea prea mare importanţă unor astfel de detalii), decât situaţiei de bolnav a musafirului său. După masă, doctorul Obersteiner îi permise pacientului să fumeze. Ba mai mult, îi oferi chiar el, din propria rezervă, o ţigară de foi.

Din însemnările doctorului (traduse şi transcrise de

Elise): *24 ianuarie. Aparent destul de bine, dă răspunsuri corecte, nu îşi aminteşte de începuturile bolii, activ, sincer, prietenos, doreşte informaţii despre legăturile lui.*

Când, după cină, Filipescu l-a chestionat despre ce a discutat cu doctorul şi cu familia lui la masă, poetul i-a spus simplu că despre poezie: Heine, Novalis, Lenau. Lenau a fost internat aici, la institut. Ştiai? Era politic şi el? Nu. Îndrăgostit! A murit nebun. Am mai discutat despre limba română. Doamna Obersteiner îşi doreşte să înveţe limba română. I-auzi! făcu Filipescu, consemnând tot. I-am promis s-o învăţ. Fără bani. Dacă îmi dă bani, îi fac, uite aşa, bucăţele în faţa ei. Îmi aminteşte de cineva, adaugă poetul gânditor. De Mite Kremnitz?, îl ajută Filipescu. Doamna Mite? Da, de ea! Doamna Mite şi copilul Baby. Îmi amintesc. Se îmbujoră uşor, simţindu-şi inima ca atinsă de-o văpaie. Buzele îi zvâcniră, apoi, cu o voce limpede, melodioasă rosti: Cândva am citit împreună cu Mite Kremnitz din Dante, nu mai ştiu exact ce. Cântul al V-lea, versul 133 şi următoarele2, precizează Filipescu cunoscător al tuturor detaliilor şi amănuntelor din dosar. Ah, da?

Am fumat şi o ţigară, domnule Filipescu, se lăudă poetul ca un copil căruia părinţii i-au permis să rămână în salon peste ora de culcare. După masă, noi bărbaţii, ne-am retras în fumoar şi am discutat politică, adaugă el. Filipescu face ochi mari. Ce? Politică? Da. Am discutat despre influenţa austriacă şi/sau rusească asupra ţării noastre şi despre contextul politic actual, de expansiune a germanismului. Ce ar fi mai bine pentru România. Filipescu, curios (în vederea scrierii notei informative), îl descoase cum ştie el mai bine. Eminescu, bucuros că încep să-i revină amintirile (chiar dacă într-o ordine dezordonată), răspunde, asemeni unui şcolar cu lecţia bine învăţată, că încă nu ştie dacă între domnia asutriacă şi cea rusească ar fi de preferat una sau cealaltă. Sub cea dintâi, explică el competent, ţăranii ar deveni şerbii evreilor,

moşiile ar fi colonizate cu nemţi şi naţia ar fi redusă la starea de proletariat. În cazul al doilea, dacă ne-am lăsa în mâinile ruşilor, atunci, adio limbă română în biserică şi stat, ţăranii ar duce-o mai bine, e adevărat, dar cu condiţia să se rusifice. Despre situaţia mea n-am vorbit, însă doctorul mi-a promis că, cel târziu după Carnaval, mă lasă să plec de aici şi că, dacă totul va fi bine, de Paşti, voi fi acasă. Acasă?! Unde? Nu ştiu, la mămăliga strămoşească.

1. După moartea lui, toate manuscrisele ce le lăsase Eminescu la mine i le-am înmânat lui Titu Maiorescu, rugându-l să le predea Academiei Române. Nu mă îndoiesc că aşa a făcut. Sursa: Mozes

2. Cântul al V-lea cuprinde cercul pătimaşilor cu trupul. Citindu-l, poetul părea un şcolar care a făcut o straşnică poznă; şi deşi eram vişinie la faţă şi jenată că mi se întâmplase tocmai mie ceva aşa de extraordinar, nu puteam fi supărată pe el şi nici măcar pe mine. Însă între noi totul se schimbase dintr-odată. Sursa: Mite

19, Pe 1 martie

Eminescu susţinu conferinţa *Influenţa austriacă*. Prima conferinţă din viaţa lui (şi ultima). Doamna Micle, soţia rectorului, fusese în sală. Momentul acelei întruniri îi găsea certaţi. Prelegerea Junimii reprezenta prima ocazie de a o revedea după ce-i trimisese o scrisoare semnată Gaius. Cuvintele aspre ale acelei epistole îi erau încă bine întipărite în minte. *De mult joc un rol nevrednic de mine însumi şi nevrednic de simţemintele care le-am avut pentru d-ta, căci sperez că nu le mai am.* Zâmbeşte amar. Cât de mult crezuse în aceste cuvinte atunci când le scrisese! Şi-ar fi dorit acum să nu le fi scris. De ce oare inima omului, parte organică a trupului nostru (ca ficatul, rinichii şi toate celelalte), acţionează câteodată ca un soi de *raţiune* autonomă dictând ce şi cum, punându-se de-a curmezişul oricărei judecăţi raţionale a creierului? Şi ce încredere poţi avea în această raţiune oarbă a inimii care,

neţinând cont de nicio logică, e, în fond, atât de imprevizibilă şi nesupusă? *Doi ani de zile, doamnă, n-am mai putut lucra nimic şi am urmărit ca un idiot o speranţă, nu numai deşartă, nedemnă*.

Conferenţiarul (după cum cerea tradiţia) se găsea într-o anticameră a aulei aşteptând momentul când urma să-şi facă apariţia în sală. Până la Universitate, conform tradiţiei, trebuia să vină singur, neînsoţit, într-o trăsură cu coşul ridicat. Tot în scopul păstrării *secretului* şi în acord cu exigenţele ritualului, se impunea ca vorbitorul să se furişeze *nevăzut* în Universitate şi, evitând coridoarele principale, să se îndrepte înspre anticamera aulei (cabinetul de fizică al profesorului Miclea). Aici urma să aştepte până când maestrul de ceremonii (Jacques Negruzzi) va veni să-l anunţe că putea intra în sala de conferinţe. În anticameră, Eminescu, nervos şi nerăbdător, nu-şi găsea locul. Din aulă se auzea un zumzet nelămurit, monoton. Nu se mai putu abţine şi recurse la mica ferestruică din grilaj, prevăzută special în partea superioară a uşii cabinetului ce dădea direct în aulă. Atunci o observă pe doamna Micle intrând însoţită de bărbatul ei, rectorul Universităţii ieşene. La câteva clipe de la apariţia lor, în jurul cuplului se şi formă o mică societate de tineri aspiranţi. Se întreceau care mai de care să sărute mânuşiţele doamnei şi să laude în cuvinte alese distincţiunea şi meritele academice ale bărbatului ei (rectorul Micle!). Linguşeli! Încercă să-şi stăpânească dorinţa de a ieşi din cabinet, să alerge dincolo (şi să facă ce?). Ca să nu comită un act necugetat, se îndepărtă de locul de observaţie. Îşi trecu nervos mâna prin păr şi, precipitat, se căută în buzunar, de unde scoase câteva hârtii. Avea nişte notiţe făcute pe o carte de vizită. Tradiţia prelegerilor Junimii, inaugurate de Maiorescu, cerea ca cel care ţinea conferinţa să nu aibă nicio însemnare pe catedră şi să vorbească liber (aproape o oră). Lui Maiorescu îi dădea mâna, fiind un bun orator. Dar ceilalţi?

Celorlalţi li se permitea să vină cu mici notiţe de care să se servească, la nevoie, în timpul conferinţei. Eminescu scoase din buzunar şi ciorna unei scrisori în franceză pe care voise să i-o trimită doamnei Micle (şi care se rătăcise împreună cu notiţele prelegerii). Exerciţii de compunere şi traducere în limba franceză – numise acea tentativă şi început de mărturisire. Expunând în cuvinte şi stil franţuzesc (autoironic, înduioşător şi comic) chinurile dragostei (zadarnice) prin care trecea un tânăr cam naiv şi prostănac în treburi lumeşti fiindcă cea pe care o iubea (păr blond, profil dulce de ceară albă, ochi de o culoare problematică, verzui, poate) îl trata cu indiferenţă (era tot timpul indisponibilă, răcită – *toujours enrhumée*, plecată cu treburi etc.), nu dorea decât să atragă atenţia destinatarei (prin aluzii cam transparente) asupra comportamentului lipsit de milă al unei femei care se ştie iubită, dar care (răutăcioasă şi vicleană) nu răspunde în aceeaşi manieră. *Madame! Comment vous vous êtes amuseé en Russie?* (sau la Văratic, adică la Piatra, unde fusese plecată Veronica).

Nu se mai putu stăpâni şi se aruncă din nou asupra ochiului de geam de la uşă. Dincolo, doamna Micle rămăsese singură în compania tinerilor (curtezanilor). Rectorul, conformându-se cutumelor sociale cerute de eveniment, făcu un tur al sălii, oprindu-se din când în când cu diverşi cunoscuţi. Prelecţiunile Junimei, care se ţinuseră regulat în ultimii ani, erau unele dintre cele mai importante evenimente sociale şi mondene ale Iaşilor. Seria din acel an a *influenţelor* (*Influenţele consecutive asupra poporului român*) o continua pe cea din anul precedent (*Elementele naţionale*). Domnul Xenopol deschisese la mijlocul lui februarie seria prelegerilor cu lecţiunea *Privirea teoretică*. Acest privilegiu (deschiderea conferinţelor) îi revenea de obicei domnului Maiorescu, dar, cum Excelenţa sa era ocupată la Bucureşti cu problemele căderii guvernului (şi cu apropiata demisie), nu

putuse să participe.

Sala se umpluse de cucoane (în toalete elegante). Ca de obicei, se găseau şi câteva dintre personalităţile marcante ale urbei (prefectul, preşedintele partidului conservator, şeful poliţiei, reprezentantul austriac etc.). Nu lipsea nici beizadeaua Grigore Sturdza. Dacă la şedinţele Societăţii participau doar membrii cu drepturi depline şi câţiva invitaţi mai *speciali1*, la prelecţiuni avea acces toată lumea bună a oraşului.

Poetul îşi schiţase pe câteva foi ideile esenţiale. Stătuse la Viena destul cât să înţeleagă că Imperiul Austro-Ungar, a cărui structură internă infirma principiul de drept modern al *unităţii naţionale*, ca şi *condiţie principală* a existenţei unui stat (principiu consfinţit în toată Europa de revoluţia de la 1848), îşi întăreşte puterea imperială printr-un sistem politic de guvernământ eficient, printr-o administraţie şi o justiţie *cum se cade*, printr-un *negoţ liber* şi printr-o *industrie modernă* şi, nu în ultimul rând, chiar *printr-o mişcare ştiinţifică însemnată*. În comparaţie cu Imperiul austriac, România nu era decât *un popor mic cu o populaţie agricolă*. Deşi existenţa ţării noastre ca stat se consolidase în jurul ideii naţionale (limba şi credinţa strămoşească), *funcţiile vitale ale ţării (negoţul de import şi export, manufacturile sau drumul de fier)* încăpuseră pe *mâinile străinilor* (grecotei, bulgăroi, ovrei, nemţi etc.) care, urmărindu-şi propriul lor interes (material – de îmbogăţire şi politic – de asuprire a majorităţii, adică a românilor), nu vor deveni niciodată o clasă socială *pozitivă*, autohtonă. Toate aceste idei Eminescu avea să le dezvolte pe tot parcursul prelegerii chiar cu riscul de a displăcea reprezentantului austriac (prezent în sală) sau celor câţiva membri ai *păturii superpuse*. Va dezvolta, desigur, şi ideea de *stat al albinelor*. Această idee (la care ţinea enorm) îi va permite să exprime cât mai adecvat conceptul de stat natural şi de muncă, în sens social. *Într-adevăr statul e un organism, ca orişicare altul, ca statul albinelor şi-al*

furnicilor şi ca corpul de esemplu. Dacă un organ nu-şi împlineşte funcţiunea sa este probabil că nu el este de vină ci o cauză esterioară venită de dinafară. În afară de Creangă, nu vorbise încă cu nimeni despre aceste idei care, în sfârşit, după atâtea lecturi, începeau să capete formă. Îmboldit de vinul de Cotnari de la Bolta Rece, poetul expusese în faţa prietenului său întreaga teorie pe care urma s-o susţină la prelegere. Creangă, după ce trăsese o înghiţitură zdravănă, în loc de orice comentariu, îl îndemnă vesel să guste din minunatul vin, servit în beciurile păturii superpuse (Ce pătură superpusă?! Grecul nostru, bădie Mihai?).

Poetul îşi scoase ceasul din buzunarul jiletcii şi, fără să observe cu adevărat unde erau îndreptate limbile sale, îl strecură distrat la loc. Mai aruncă o privire în sală. În afara unor mărunte reflecţii, cabinetul de fizică al profesorului Miclea nu-l prea inspira şi nu-l atrăgea. Adevărata inspiratoare se găsea dincolo (!). Doamna Micle conversa amabil cu câţiva tineri. Bodnărescu tocmai îi săruta mânile. Îi spuse ceva, arătând cu capul înspre anticamera aulei (i se păru poetului). Dar, deşi doamna Micle execută o mică piruetă, întorcându-se înspre uşa săliţei, poetul nu-i văzu ochii din cauza vizierei de dantelă neagră a pălăriei pe care o purta.

Doamnă! Mă bucur că aţi venit! Domnule Eminescu! *Ce să mai continuăm, doamnă, o comedie, pe care d-ta ai ştiut s-o joci bine, nu-i vorbă, dar în care mie rolul de bufon nu-mi convine!* Ea să-l certe amuzată, cum făcuse şi la Avereasca. Domnule Eminescu! N-ai mai venit să mă vezi. Ca revizor, eşti mereu pe drumuri! Faci versuri nevestelor de primari din sate. Şi nevestelor de învăţători! Aşa umblă vorba! *Ca nalt revizor şcolar/ Stai în gazdă la primar/ Şi cu primăriţele/ Îţi încurcai iţele!* Cum sună cântecelul cu versuri scrise de conul Iacob. Ea, făcându-şi vânt cu evantaiul, să se ridice pe vârfuri ca să pară mai înaltă şi să-şi aranjeze o şuviţă imaginară care-i iese de sub

pălărie. Zâmbeşte. Îi zâmbeşte lui Burlă (fireşte), cel care tocmai venise să-i prezinte omagiile. *Zgârcită în orice zâmbet şi orice privire cu mine, care mi-aş fi dat viaţa bucuros pentru atâta numai, n-ai fost aşa cu oricine, o ştiu bine asta.* Zâmbetul acela, îmbătat de senzualitate (ca aripile grele de miere ale unei albine), zâmbetul acela era al lui! Numai al lui! N-ar fi trebuit ca ea să-l ofere privirilor altui bărbat! Şi buzele!? De când şi le unise cu ale poetului, să le fi ascuns de privirile celorlalţi bărbaţi (ar trebui să existe şi pentru buze mănuşi, aşa cum există pentru mâini!)! Ar zdrobi în picioare pe oricine i-ar privi buzele mai mult de o miime de o miime de secundă! (chiar şi asta ar fi prea mult!) *Şi ce dulce dezlegare azi mi-a dat frumoasa-ţi gură,/ Când te mlădii, când te bucuri şi când râzi ca visul clar/ Urmăresc orice mişcare cu un ochi adânc, avar/ Gândul meu să se-ncreţească pe-ncreţirea hainei tale…* Purta aceeaşi rochie ca în ziua în care o ţinuse în braţe şi, strângând-o la piept, o sărutase (sau, nu?). El nu mai putea s-o vadă decât în *acea* rochie. După ce o sărutase, ea îi dăruise flori albastre. Îşi aminteşte cu dureroasă exactitate de rochia viorie cu dungi mari negre, croită în pliuri verticale (după ultima modă). Un bolero strâns pe trup (din catifea sclipitoare) îi accentua în mod senzual subţirimea fragedă. Volănaşele albe ale bluzei din olandă fină ca… (nu ştiu! poetul nu găsi nicio comparaţie potrivită) îi fluturau ameţitor ori de câte ori se mişca fără astâmpăr. Din cauza gulerului înalt al bluzei şi a cravatei artistic înnodate îşi ţine capul drept. Buzele acelea îi aparţin! Şi zâmbetul! Cum poate face una ca asta? Să zâmbească altuia! Zvâcni brusc, ca şi cum înlăuntrul lui un resort înţepenit s-ar fi pus instantaneu în mişcare antrenându-i fiecare fibră şi nerv. Dădu să încalce tradiţia şi să iasă din săliţă. Să se arunce asupra lui Burlă! Tocmai când puse mâna pe clanţă, simţi o oarecare împotrivire. În săliţă îşi făcu apariţia Negruzzi care-l anunţă zâmbind: Ai o sală plină! Contez pe dumneata, domnule Eminescu. Poetul

îşi redresă ţinuta. Mormăi ceva. Iată cum facem: Calculează cât timp am să fac eu până voi ajunge în sală şi, când crezi că am ajuns, atunci intră. Ne-am înţeles? Da! Negruzzi ieşi.

Numără câteva secunde în gând şi, deschizând uşa, păşi mândru spre dânsa. *Vei înţelege, doamnă, că nu voi, n-am vrut, n-oi voi să împart cu nimene nimic. Ce-i al meu e al meu şi… sau erai a mea pe deplin şi mă urmai oriunde-n lume, lăsând şi pe Menelaos …* Bună ziua, Doamnă! Doamna Micle era întoarsă cu spatele. Deşi îl auzi, iniţial, nu făcu nicio mişcare2. Poetul îi contemplă, din spate, bustul subţire, bine strâns în corset, urcând încet cu privirea înspre locul în care părul buclat se furişa neascultător, ieşind de sub voalul complicatei pălării. O simţi tresărind lăuntric sub intensitatea privirii lui. Spinarea ei dreaptă, asemeni unei flori fragile înspre care suflă o pală imaginară de vânt, păru că se frânge uşor din mijloc imprimând întregului trup un soi de tremur interior (complicata arhitectură de mătase a *turnurii* rochiei se cutremură imperceptibil). Ah, Monsieur Eminescu!, se întoarse spre dânsul, întinzându-i, după toate regulile conduitei politicoase, mâna. Poetul se înclină ceremonios. Pentru o clipă, mâna ei micuţă, protejată de mănuşa de dantelă, se odihni în mâna lui. Abia o atinse cu buzele, că femeia şi-o şi retrase. Poetul simţi că ea îi lăsase ceva în mână. Era o hârtie împăturită. O scrisoare? (tresări el fericit). O vârî iute în buzunarul redingotei. Influenţa austriacă, vorbi ea, amintindu-i de prelegere (evitând să-l privească, cum altfel?!). Trebuie că dumneata cunoşti bine Imperiul, domnule (privea pe sub viziera pălăriei într-o direcţie oarecare)! Ţi-ai făcut studiile la Viena! Nici când rosti numele capitalei Imperiului, doamna Micle nu-l privi (repeziciunea cu care ea îşi schimba direcţia privirii îl înnebuni pe poet). Iar glasul doamnei Micle, atunci când rostise Viena, căpătase inflexiuni ce stârniră în trupul lui Eminescu furnicături dulci şi reci totodată (ca *fulgerul de*

miere)! Da, Doamnă!, rosti el scurt şi se opri de parcă i s-ar fi terminat toate cuvintele. Făcu un pas înainte. Era decis să nu se lase intimidat. *Reîntoarcere din parte-mi nu e decât c-o unică condiţie. Aceasta e să împarţi soarta rea în care trăiesc eu, să fii a mea oricum aş trăi şi oriunde. Dacă aş şti că ai o scânteie de iubire pentru mine aş aştepta şi o sută de ani, dar ştiind că n-ai, de aceea condiţia mea e cea mai grea posibilă*.

Păşind în aulă, Eminescu se îndreptă direct înspre podium evitând să privească în direcţia doamnei Micle. În sală se stârni o oarecare rumoare. Publicul, observând pregătirile vorbitorului, se foi nerăbdător. Doamnele îşi neteziră cutele rochiilor, îşi potriviră pălăriile şi, cu mâinile în poale, protejând săculeţul de mătase (conţinând câteva mărunţişuri femeieşti), priviră (prin binoclu sau nu) înspre vorbitor. Ce tânăr pare!, remarcară unele. Şi atât de neîndemânatic! Ia uite-l cum îşi tot priveşte ceasul şi-l scoate din buzunarul jiletcii. Iar redingota (cam ponosită), să fie oare de închiriat de-i atât de strâmtă în umeri!? Domnii îşi îndreaptă spinările şi, cu bărbiile sprijinite de gulerul tare, scrobit, iau o atitudine demnă. Unii, avantajaţi de natură cu podoaba unor favoriţi bogaţi, îi mângâie cu vizibilă importanţă. Pălăriile *haute forme* împreună cu mănuşile de piele stau imobile pe vârful genunchiului. Să sperăm că n-o să ne ţină o cuvântare despre libertăţile românilor din Ardeal! comentează unii în şoaptă. Cu atât mai mult cu cât în sală se află şi reprezentantul austriac! Eminescu şi amabilităţile politice! Fugi de-aici, domnule! Ţi-ai găsit!

Poetul tuşeşte, încercând să-şi dreagă glasul. Onorat auditoriu. Dar, când începe să vorbească, îl surprind în chip neplăcut stridenţele disonante din propria-i voce. Tuşeşte din nou şi, reîncepând, scade brusc din intensitatea vocii, încât abia se mai aude ce spune. Articulează cu greu cuvintele (i-ar trebui puţină apă, dar tradiţia cere: fără nici un pahar cu apă pe masa

vorbitorului!). Unii domnii îşi puseseră monoclul ca şi cum lentila acestuia i-ar fi făcut să înţeleagă mai bine cuvintele vorbitorului. Făcând eforturi ca să audă, cei din rândurile din spate îşi scutură capetele, înălţându-le, mişcare ce produce un efect înduioşător de comic. Poetul vede toate astea, dar, o dată intrat în subiect, *căpătă curaj3*. În primul rând de scaune, doamna Micle, într-o poziţie încremenită (cu buzele strânse), priveşte undeva fix înspre vorbitor. Abia acum poate citi în atitudinea rigidă (de femeie jignită) imputări nerostite. *Nu crede că-ţi fac imputări. Ce imputări se pot face unei femei uşoare?* Aceste cuvinte i le scrisese plin de o mânie şi de o turbare a căror aducere aminte îl făcu să se bâlbâie. Se opri în mijlocul unei propoziţii ca trăsnit. *Popoarele nu sunt producte... nu sunt producte... Popoarele nu sunt producte ale inteligenţei, ci ale naturii – aceasta trebuie stabilit.* Apoi, după ce reluă, frământându-şi în mâini însemnările, dobândi un nou ton în voce. Rece şi ferm. *Popoarele nu sunt producte ale inteligenţei, ci ale naturii – aceasta trebuie stabilit. În începutul dezvoltării lor ele au nevoie de un punct stabil împrejurul căruia să se cristalizeze lucrarea lor comună, statul lor, precum roiul are nevoie de o matcă.* Era decis să termine cât mai repede (nu putea: regula era ca o conferinţă a Junimii să ţină de la ora două la trei fără cinci) şi să iasă grabnic din sală. Obosi înainte de a fi trecut trei sferturi de oră. În ultimul sfert de ceas, deşi îşi epuizase subiectul îşi prelungea frazele (ca să câştige timp), gândindu-se la comparaţia finală, cu care, conform cutumei, trebuia să se încheie orice conferinţă. Influenţa austriacă şi influenţa rusească. Astfel am avea a alege între domnia austriacă şi cea rusească. Sub cea dintâi, evreii ar intra în sate în număr mai mare decât astăzi, ţăranii ar deveni servii lor, moşiile ar fi cumpărate de societăţi de capitalişti, colonizate cu nemţi, iar naţia redusă la proletariat. În cazul al doilea, un ucaz ar şterge limba din biserică şi stat, ţăranul ar trăi mai bine, însă sub

condiţia să se rusifice. Prohodul na Sibir…ă, ă,… administiwnym poriadkom.

I se părea că se sufocă. Nu se mai termină! Unii au afirmat că prelegerea lui Eminescu a fost un fiasco4, alţii că a fost un succes (M. Schwarzfeld). Doamna Micle n-a înţeles nimic fiindcă nu-i stătea ei capul la *influenţa austriacă*. Nu putu ajunge la Eminescu deoarece la sfârşitul conferinţei toţi cei intimi făcură cerc în jurul lui, felicitându-l. Părăsi sala fără să-i vorbească. Cât despre reprezentantul austriac, domnul Hans Wenzl a înţeles puţin (din cauza limbii române pe care n-o stăpânea pe deplin), dar îndeajuns pentru a-şi forma o opinie şi a redacta un raport amănunţit. Crezându-l profesor universitar, l-a felicitat totuşi pe vorbitor.

1. Se cunoaşte cazul special al d-lui Gheorghiu de la Şcoala de fete, care a frecventat Junimea timp de vreo zece ani, fără să scoată, în toată această perioadă, nici un cuvânt. Sursa: Guţă

2. Conform codurilor de comportament ale epocii, faptul că o femeie stătea cu spatele atunci când un bărbat i se adresa nu era considerat un act lipsit de politeţe. A nu privi direct în ochi interlocutorul (plecându-ţi privirea, ascunzându-te după viziera pălăriei sau stând cu spatele etc.) era o manieră prin care (în cazul femeilor decente) se manifesta tot ceea ce avea mai bun o doamnă (sau, după caz, o domnişoară): pudoarea şi buna creştere. În cazul femeilor experimentate şi fără prejudecăţi (citeşte: frivole sau imorale!), arta prin care se evita privirea directă (recurgându-se la alte soiuri de priviri: galeşe, pe sub sprâncene, de exemplu) putea fi interpretată (era interpretată) şi ca semn de cochetărie feminină bine studiată (un soi de trucuri femeieşti în vederea stârnirii dorinţei bărbatului). În cazul doamnei Micle? Sursa: Liga femeilor emancipate

3. Odată început subiectul, el merse gradat înainte fără întrerupere, fără lipsuri de memorie şi căpătând mai

mult curaj, după câteva aplauze ce răsunară în sală la un moment dat, conferenţiarul îşi făcea efectul dorit înlănţuind atenţia auditoriului şi interesându-l tot mai mult. Sursa: Bogdan

4. N-am asistat la conferinţă, dar mi s-a spus că ar fi fost deplorabilă. Eminescu nu putea vorbi în public din cauza faptului că trata teme impenetrabile într-o formă impenetrabilă. În plus, făcea multe digresiuni, încărcându-şi inutil fraza cu propoziţiuni incidentale. Nu cred să mai fi ţinut vreo altă conferinţă. În concepţia lui, acest gen de manifestaţiuni erau oricum ridicole şi demne de un suveran dispreţ. Sursa: Guţă

20, Doctorul Obersteiner este satisfăcut de evoluţia pacientului Eminescu. Îi scrie o scrisoare domnului Maiorescu anunţându-l că starea acestuia se îndreaptă simţitor. Poetul a acceptat să ia masa alături de familia doctorului, lucru pe care înainte îl refuzase. S-a arătat atent, serios şi politicos la masă. Revenirea unui bolnav psihic la deprinderile de om de lume, binecrescut, este extrem de îmbucurătoare şi încurajantă, un semn că procesul dificil al vindecării începe să dea unele roade. Eminescu citeşte (dramele lui Hebbel) şi dă răspunsuri foarte exacte şi la obiect (despre Hebbel, despre limba română, despre Lenau). I-a propus doamnei Obersteiner s-o înveţe limba română *pe gratis*. I-a recitat câteva poezii populare româneşti fără nicio ezitare, ceea ce înseamnă că i-a revenit şi memoria. E un caz cu adevărat unic – un miracol – că vindecarea s-a făcut atât de repede. Nu mai există nici un temei de ordin medical pentru ca poetul român să nu poată părăsi stabilimentul şi, după o perioadă de acomodare, să revină în societate. Din punctul de vedere al doctorilor care l-au îngrijit, Eminescu este aproape refăcut. Totuşi, o trecere imediată şi nechibzuită la ocupaţii care necesită oarecare efort şi încordare intelectuală (gazetărie, poezie etc.) ar fi cam riscantă. De

aceea, pentru început – *ca o tranziţie mult mai preferabilă* – , ar fi indicat ca pacientul să petreacă câteva luni de aclimatizare într-o ţară mai caldă unde, ferit de griji şi emoţii prea puternice, să se întremeze fizic şi să-şi refacă forţele psihice zdruncinate de boală. După care, în funcţie, evident, de evoluţia stării sale de sănătate, să fie ajutat să revină în societate. În cazul în care se va decide să plece într-o călătorie de refacere, se recomandă să fie însoţit de cineva apropiat deoarece în condiţia sa încă nu poate fi lăsat să călătorească singur. Italia1, cu clima ei plăcută, pare a fi o destinaţie numai potrivită pentru suferinzii de boli nervoase.

Doctorul aşteaptă din partea domnului Maiorescu2 instrucţiuni cu privire la data prevăzută pentru externare, precum şi la perspectivele care-l aşteaptă pe bolnav în viitor. Cel târziu după săptămâna Carnavalului, poetul va putea fi liber să părăsească institutul psihiatric Ober-Döbling.

Instrucţiunile domnului Maiorescu privind data externării şi soarta hărăzită poetului întârziau. Toată lumea era în aşteptare. Doctorul Obersteiner (care observa cum poetul devine din ce în ce mai deprimat din cauză că nu-i permiteau să se întoarcă imediat în ţară). Popasu (care obosise să tot alerge la ospiciu, la poştă, la telegraf). Doctorul Boghean care făcea naveta Berlin-Viena-Berlin (şi-şi dădea seama că pacientul suferă închis între alienaţi). Ministrul Carp (care susţinea că nu a sosit încă timpul). Elise (care, plictisindu-se de ofiţerul de legătură, îşi dorea o nouă schimbare). Filipescu (cu speranţa reîntoarcerii în ţară).

În cele din urmă, domnul Maiorescu e de acord cu ideea ca Eminescu să părăsească Institutul mai devreme decât prevăzuse, dar cum nu făcuse încă aranjamentele necesare pentru ca poetul să poată reveni în ţară, acceptă bucuros ideea unei călătorii de refacere în Italia. Reglează totul din punct de vedere financiar, încredinţându-i lui

Chibici 2400 franci în numerar. Îl însărcinează cu nobila misiune de amic şi însoţitor. Pentru început, cei doi (poetul şi Chibici) vor rămâne câteva zile la Viena. După care, îşi vor cumpăra haine de voiaj şi cele trebuitoare (un geamantan şi ghidul Baedecker) pentru călătorie. O dată lămurite aceste aspecte de natură practică (financiară), s-a decis ca Eminescu să părăsească sanatoriul chiar a doua zi după sărbătoarea din ultima seară a Carnavalului.

După obicei, ultima seară din săptămâna Carnavului era petrecută cu oarecare fast şi culoare la Ober-Döbling, fiind aşteptată cu multă nerăbdare de către toată lumea. Pacienţilor mai puţin grav afectaţi de boală li se îngăduia să participe la o cină festivă, comună, fiind încurajaţi să se deghizeze sau să se costumeze potrivit tradiţiei. Discuţiile privitoare la Carnaval, la costumaţii şi măşti, începeau aproape imediat după Anul Nou, stârnind printre pacienţi un oarecare entuziasm şi interes. Din motive medicale lesne de înţeles, dintre cei aproximativ şaizeci de bolnavi internaţi la Ober-Döbling, numai celor care sufereau de afecţiuni psihice mai uşoare li se îngăduia să ia parte la Carnaval. În toată această perioadă, corespondenţa dintre pacienţi şi cei de acasă se intensifica, pe lângă relatările curente cu privire la evoluţia stării de sănătate a celui internat sau a obişnuitelor dări de seamă asupra micilor întâmplări ale zilei, în scrisorile către familie îşi făcuseră loc şi unele solicitări de sume suplimentare necesare pregătirilor pentru sărbătoare. Cei mai entuziaşti dintre bolnavi lăsau frâu liber imaginaţiei, oferind în plus amănunte privitoare la cum aveau să se costumeze şi, fără nicio economie de cerneală, de hârtie cu antet sau de vocabular, descriau cu multă vervă starea sărbătorească, plină de voie bună ce domnea în întreg Institutul. Totodată, celor de acasă, bolnavul putea să le facă unele mărturisiri în legătură cu deghizamentul pe care, fără ştirea celorlalţi din jurul său, îl punea la cale, făcându-i pe cei din familie părtaşi la *secretul* lor. Vorba vine *secret* – deoarece unii

dintre pacienţi nu se puteau abţine să nu se fălească în gura mare (ca nişte copii) cu costumul de Carnaval. Tânărul nepot al împăratului Franz (suferind de mania persecuţiei) merse până într-acolo cu deconspirarea măştii sale încât coiful de kaiser ce-i fusese trimis de acasă, ca accesoriu al costumului său de împărat, îl purta neîntrerupt, chiar înainte ca sărbătorile carnavalului să înceapă. Abia putea fi convins să-l dea jos seara, înainte de culcare. Dacă în schimbul de scrisori dintre familie şi cel bolnav febrilitatea aşteptării serii de Carnaval atingea cote maxime, în corespondenţa dintre familie şi medici chestiunile medicale care-l priveau pe pacient, condiţia sa, precum şi unele consideraţii asupra eventualei ameliorări a stării sale de sănătate psihică erau fireşte discutate în tonul moderat şi stilul caracteristic lumii celei mai civilizate.

De cealaltă parte, familia se arăta extrem de mulţumită de entuziasmul *sărmanei* rude, dând acestei nevoi de distracţie a bolnavului (chiar şi fără încurajările doctorilor) un înţeles semnificativ, în orice caz, un sens mai larg, de oarecare schimbare în bine şi de ameliorare a stării sale psihice. Se spune că ar fi existat un caz în Institut al unui bolnav care, timp de aproape trei ani, în ciuda îngrijirilor, nu a scos nici un cuvânt şi nu a interacţionat absolut cu nimeni până când, în seara tradiţională de Carnaval, s-a ridicat din patul său (ca Lazăr din morţi), întrebând senin: Costumul meu unde e?, fiind din acea clipă aproape vindecat. Astfel de istorii cu cazuri de vindecare miraculoasă erau binecunoscute de către toată lumea (preluate cu înflorituri stilistice de către gazete – trimiterea la Lazăr aparţinea unui ziar vienez) şi chiar dacă nimeni, nici măcar doctorii nu erau pe deplin lămuriţi asupra naturii acestor însănătoşiri neaşteptate, cu toţii (în special, membrii familiei) se entuziasmau în mod naiv, agăţându-se de cea mai firavă iluzie şi speranţă a vindecării. În plus, pentru Institut, o astfel de poveste

miraculoasă reprezenta şi o bună reclamă, sporindu-i faima atât în interiorul graniţelor Imperiului Austro-Ungar cât şi mai departe, până în Rusia sau chiar America.

La cina sărbătorească din ultima seară a Carnavalului luau parte atât doctorii cu familia (Leidesdorf, Obersteiner şi asistentul celui din urmă), cât şi întreg personalul medical sau administrativ al stabilimentului (inspectorul, dama de companie a femeilor din casă, paznici şi infirmiere). E greu de stabilit în ce măsură seara carnavalescă, acceptată de administraţie, reprezenta, în raport cu viaţa de claustrare a nefericiţilor bolnavi, un binevenit divertisment sau dacă nu cumva făcea parte dintr-un plan mai amplu, bine ticluit de către cei doi doctori (Leidesdorf, Obersteiner), un plan care să servească şi unor înalte scopuri medicale, terapeutice. Nu de puţine ori, prin analiza atentă şi plină de subtilitate a discuţiilor purtate cu pacienţii, referitoare la masca sau costumaţia de carnaval, doctorii au izbutit să descopere natura exactă a unor complexe de care suferea bolnavul şi, acolo unde situaţia a permis-o, să-l ajute să-şi depăşească acele blocaje interioare care conduseseră la dereglarea comportamentului psihic. În alte cazuri, însă, pacientului nu i-a folosit la nimic, ba, dimpotrivă. Astfel, un tânăr de succes din Dresda, care ar fi trebuit să preia conducerea unei bănci de credit, a fost ulterior repudiat de către ai săi de îndată ce doctorii i-au anunţat familia că sub hainele băiatului pe care-l crescuseră ca pe un viitor bancher se ascundea, de fapt, o *fată*. Deşi, la începutul tratamentului, doctorii nu avuseseră nicio explicaţie raţională asupra manifestărilor stranii ale pacientului, comportamentul deviant al tânărului a ieşit la iveală abia în seara de Carnaval când s-a costumat în domnişoară. S-a dovedit că nu suferea de nicio altă afecţiune psihică şi că, în ciuda acelor minore tulburări de comportament, putea să părăsească liniştit institutul, ba chiar, cu puţină atenţie, ar fi putut duce o viaţă cât de cât normală. Dar familia a

primit vestea ca pe o insultă, insistând ca tânărul să rămână în continuare (până la deplina vindecare), în sanatoriu. Refuzul familiei de a-l reprimi şi menţinerea în sanatoriu au avut însă un efect negativ asupra pacientului, conducând la reizbucnirea violentă a bolii. Nu s-a mai putut face nimic pentru el. În cele din urmă, a fost transferat într-un azil specializat unde a căpătat îngrijirile cuvenite bunei sale condiţii materiale.

Pentru Eminescu sărbătoarea de Carnaval cădea chiar cu o seară înainte de a părăsi definitiv stabilimentul. Era pentru poetul nostru un bun prilej ca să se despartă oarecum festiv şi amiabil de toţi cei cu care interacţionase în intervalul de trei luni şi jumătate cât stătuse acolo: Regele Norvegiei, regele iudeilor şi Heine (Obersteiner) sau Împăratul din China (Leidesdorf). De alte asemenea figuri importante din lumea aristocratică: nepotul împăratului, alteţele lor prinţul H. şi prinţul W. Dar şi de Filipescu sau de domnişoara Elise.

Programul zilei, statornicit deja de câţiva ani buni, începea devreme, imediat după micul dejun, cu un drum în oraş, în parcul de distracţii. În Prater, pe toată durata Carnavalului, până în noaptea de Lăsata Secului, puteau fi văzute mici farse, spectacole de stradă oferite de trupe ambulante de actori, precum şi măşti de bâlci care defilau prin mulţime, antrenând uneori în jocul lor burlesc şi spectatorii. Deoarece în vremea Carnavalului totul era permis, nimic nu părea nepotrivit atunci când un arlechin sau vreo zglobie colombină se adresau într-un limbaj familiar (adeseori deocheat) doamnelor şi domnilor eleganţi care treceau pe alei amuzându-se, fără să se scandalizeze (ca în alte dăţi). Grupul pacienţilor care ieşea în Prater era format, în special, din cei care aveau să părăsească în curând Institutul, complet vindecaţi sau aproape. Din consideraţii ce ţineau de natura planului terapeutic, ieşirea lor în parcul de distracţii reprezenta şi o bună ocazie de deprindere cu libertatea şi forfota

ameţitoare a lumii de afară. Însoţit fiecare de câte un îngrijitor sau chiar de către un membru al familiei căruia i se permitea cu acest prilej să se alăture grupului, pacienţii de la Ober-Döbling se amestecaseră printre ceilalţi spectatori, bucurându-se şi râzând în voie de comicăriile şi jongleriile care aveau loc în parcul de distracţii. În mod special, pentru nepotul împăratului Franz fusese trimisă o trăsură de la curte, care se distingea prin eleganţă (şi prin culorile albastru şi galben) de toate celelalte. Ca însoţitori, nepotul împărătesc avea doi aghiotanţi galonaţi, îmbrăcaţi în tunică militară. Trăsuri personale, luxoase, fuseseră tocmite şi de către familiile prinţului H. şi prinţului W., dar şi de către familia unei contese poloneze ce urma să părăsească în câteva zile institutul. Pentru cei care nu dispuneau de astfel de mijloace, direcţiunea institutului tocmise trăsuri de piaţă închise (al căror tarif, desigur, avea să fie adăugat la costurile finale de întreţinere a pacientului).

Era o zi grandioasă de început de februarie, când gerul iernii îşi mai pierduse parcă din asprealã, iar albastrul de-o puritate desăvârşită a cerului conferea zilei un aspect înviorător, ca de tablou flamand. Eminescu era însoţit de către infirmiera Elise. Poetul clipea des din cauza strălucirii de azur a cerului şi parcă nu-i vedea să creadă că era martorul unei asemenea splendori cromatice. Un zâmbet fin, vag melancolic, îi însufleţea chipul, încoronându-l. Filipescu, care primise şi el învoirea de participare la sărbătoarea Carnavalului, a încercat să se ţină cât mai aproape de cei doi compatrioţi. Atenţia grupului de interni de la Ober-Döbling a fost atrasă minute în şir de roata cea mare din Prater, unde, în clinchete de zurgălăii şi în strigăte, ba vesele, ba înfricoşate, se roteau cei care, dispunând de suficientă nebunie şi îndrăzneală se lăsaseră ademeniţi de iluzia zborului cu roata. Din motive lesne de înţeles, asemenea manifestări sportive, mult prea excitante, nu erau permise şi pacienţilor doctorului

Obersteiner, dar privitul, deşi dădea oarecari ameţeli, reprezenta pentru toţi gură-cască o compensaţie emoţională, foarte reconfortantă. Existau însă şi distracţii accesibile cărora pacienţii de la Ober-Döbling li se dedicară cu mult zel şi entuziasm febril. Una dintre acestea era cheltuirea banilor de care dispuneau. Unii dintre pacienţi profitară de ocazie şi-şi cumpărară suveniruri de carnaval, trompete de jucărie, mici instrumente de suflat, tobe miniaturale, pocnitori, tichii, coroane de regi, regine sau alte fleacuri specifice. Servitoarea contesei poloneze abia se vedea din spatele pachetelor pe care le purta pe braţe, pachete ce conţineau cadouri pe care stăpâna le cumpărase pentru cei de acasă.

Lui Eminescu, toată acea atmosferă sărbătorească îi amintea de târgul de la Moşi. Dacă în raport cu Moşii, aprecie poetul, Praterul era superior atât în privinţa scării mărimilor (Roata cea mare, întinderea parcului, mulţimea şi diversitatea distracţiilor), cât şi a distincţiei (eleganţa spectatorilor, frumuseţea jongleriilor, standardul amenajărilor etc.), din punctul de vedere al ofertei culinare, Eminescu, fidel bucătăriei noastre (mămăliga strămoşească) şi mare amator de delicatesuri orientale, restabili automat echilibrul, acordând târgului de la Moşi o binemeritată prioritate. Infirmiera Elise le permise celor doi pacienţi români, Eminescu şi Filipescu, să bea câte o cană de vin fiert îndulcit, cu scorţişoară. Acompaniară vinul cu un măr caramelizat. Amândoi fură de acord că, în acele condiţii de frig şi soare cu dinţi de oţel, un rachiu fiert (ca la Moşi) ar fi fost cu mult mai potrivit. Cei doi nu făcură nicio economie în folosirea superlativelor atunci când îi explicară domnişoarei Elise, întrerupându-se unul pe celălalt (ca nişte copii), ce bunătăţi nemaipomenite oferea târgul Moşilor din Bucureşti. Elise îi asculta visătoare.

După un tur complet al parcului, care n-a durat mai mult de două ore, grupul de pacienţi de la institutul Ober-

Döbling se regăsi la intrare. Cu toţii aveau obrajii îmbujoraţi şi o anumită lumină în priviri, mai vioaie, mai umană şi oarecum mai dornică de a pune capăt perioadei de durere sufletească şi izolare care-i ţinuseră în sanatoriu, departe de ai lor. Contesa poloneză, adresându-li-se în franceză, împărţi tuturor mici daruri (suflători, măşti veneţiene), ca semn de bun rămas. Bucuria de a se întoarce acasă îi îmbujorase obrajii, dându-i un aer uşor febril, ca cel al bolnavilor de oftică. Când grupul fu complet, păstrând aceeaşi formaţie ca la sosire, se urcară cu toţii în trăsurile ce îi aşteptaseră la intrare. În prima trăsură, doctorul Obersteiner cu soţia, copilul şi domnişoara Marie. Nepotul împăratului a urcat împreună cu însoţitorul său în trăsura trimisă special de la curte. Cei doi aghiotanţi (îmbrăcaţi în uniformă roşie cu galoane) s-au plasat în picioare, în spatele trăsurii. Elise luă loc între Eminescu şi Filipescu, iar, pe bancheta din faţa lor, se instalară alţi doi pacienţi împreună cu însoţitorii. Pe tot parcursul drumului, pacienţii schimbară între ei ultimele impresii: Eminescu cu Filipescu în româneşte, ceilalţi doi, din faţa lor, în sârbă (după cum deduse Eminescu). Infirmierii păstrau o atitudine rezervată, dar atentă. Elise urmărea distrată conversaţia dintre Eminescu şi Filipescu în care cei doi, din consideraţii şi raţiuni patriotice uşor de înţeles, criticau marele parc vienez (în special din cauza lipsurilor de natură culinară), elogiind, prin antiteză (procedeu poetic la care Eminescu se pricepea de minune), târgul Moşilor.

Programul zilei continua, după un mic prânz, frugal, cu cina festivă. În întreg sanatoriul, pe coridoare, în special, se simţea o anumită atmosferă sărbătorească, febrilă şi extrem de veselă. Se închideau, se deschideau uşi, infirmierele şi îngrijitorii treceau dintr-un salon într-altul într-o grabă care vorbea de la sine. Unii purtau pe braţe costume, fie închiriate de pacienţi, fie aduse de acasă de către membrii grijulii ai familiei. Pentru o vreme,

cuprinşi de febra discuţiilor şi a aranjamentelor necesare, aproape uitau cu toţii – vreau să zic, atât bolnavi, cât şi infirmieri – că se găseau într-un stabiliment de boli nervoase şi, trecând peste eticheta medicală, uşor rigidă, a locului, se comportau altfel decât în mod obişnuit. Atitudinea infirmierelor era mai veselă, zglobie, chiar caldă, iar pacienţii se arătau mai puţin mofturoşi ca de obicei, dar şi mai puţin temători faţă de personalul medical. Cina urma să fie servită în sufragerie, prilej cu care mesele fuseseră aranjate atent şi împodobite ca de sărbătoare. În acea zi, chiar şi bolnavii aflaţi la *izolare* primiseră un supliment de mâncare, tava pe care li se servise cina fiind şi ea aranjată cu oarecare dichis.

Eminescu, tocmindu-se cu Filipescu, de la care ceruse cu camătă nişte bani (promiţând că are să-i restituie a doua zi când vine Chibici), îşi cumpărase de la unul din chioşcurile din Prater un rând de haine de recuzită, botine de lac şi mănuşi galbene. În locul ţilindrului aferent, preferase să-şi achiziţioneze un turban turcesc de culoare verde. Nu era el un expert într-ale carnavalului, dar de costumat tot se va costuma. Se va deghiza în – nu ştia prea bine nici el ce reprezenta costumul său – nici domn, nici turc. Hmmm. Când o întrebase pe frau Elise cum avea să se costumeze, infirmiera îi zâmbi într-un fel anume, însoţind zâmbetul misterios cu o elegantă reverenţă (era tot mai pricepută la reverenţe). Cât despre Filipescu, acesta ceruse de la administraţie hainele civile cu care fusese adus în sanatoriu, veşminte care reprezentau, în concepţia sa, o costumaţie tocmai potrivită şi originală pentru carnaval. Se va deghiza, evident, în agent secret, în agent dublu (precizase el).

Startul sărbătorii a fost dat de un tânăr pacient, un băiat din Pomerania occidentală, care, deghizat în ofiţer de cavalerie a călărit un cal de lemn de-a lungul coridorului pavilionului şi, suflând din trompetă, a îndemnat pacienţii,

cu gesturi semnificative, să se adune în sufragerie. În câteva clipe, ieşiră din saloane, cu oarecare timiditate şi stinghereală la început, măşti de felurite soiuri, prinţese elegante înveşmântate în voaluri, dar şi subrete cu fuste mai scurte şi şorţuleţ alb, apoi un călugăr capucin care-şi ascundea faţa în interiorul glugii mari, Kaiserul în persoană, un prinţ, o alteţă regală, un domn cu botine de lac, mănuşi galbene şi turban verde, un agent secret. Mai erau acolo o mască de domino, un pacient mai vârstnic deghizat în bebeluş, cu o suzetă între buze, o soră medicală cu chip înspăimântător (zbârcit), purtând în mâna dreaptă o coasă de lemn (simbolizând moartea), un călău cu un topor de jucărie, o mască veneţiană, precum şi alte măşti nostime.

Doctorul Leidesdorf se deghizase în Împăratul Chinei. Mustăţile şi le întinsese cu fierul de frezat îndreptându-le colţurile în jos. O coadă ornamentală, lungă şi împletită, pe care şi-o trecuse peste umărul stâng, în faţă, îi ieşea de sub marginile unei tichii de mătase cu care-şi împodobise creştetul. Tichia de chinez bine îndesată pe cap îi acoperea vârfurile urechilor, dar lăsa pe dinafară buclele perucii de care nu se despărţea niciodată. Împăratul Chinei purta o bluză galbenă de mătase, închisă cu nasturi până sub bărbie, iar în jurul brâului se încinsese cu un şal lat, de satin. Celălalt doctor, Obersteiner, alesese să se deghizeze în Heinrich Heine, aranjându-şi părul în stil romantic, uşor ciufulit, cu o cărare pe stânga. Purta haine închise la culoare şi o cămaşă albă al cărei guler bogat, vaporos, ieşea în mod nestudiat, dar elegant în evidenţă. Ca să fie cât mai asemănător cu masca pe care o întruchipa, doctorul îşi sacrificase până şi barba la care ţinea atât de mult (şi pentru care făcuse un adevărat cult), dar obrazul complet ras, trandafiriu, dădea chipului său un aspect mai tineresc, proaspăt. Ceea ce mai amintea de doctorul Obersteiner erau, în primul rând, urechile mari, cu vârfurile ascuţite în sus ca la – Eminescu se feri să facă

vreo comparaţie – şi, sub fruntea lată, o privire vie, sfredelitoare.

Doamna Obersteiner se costumase în ţinută populară, de ţărancă austriacă, împodobindu-se cu două codiţe laterale, împletite, care porneau din spatele urechilor, aproape perpendicular în aer. Purta o fustă roşie care-i dezvelea uşor gleznele, o bluză albă cu mâneci bufante şi un laibăr, bine strâns în talie, de culoare verde. Şorţul alb brodat care-i acoperea partea din faţă a fustei îi dădea un aer foarte nostim. Ca să mai atenueze puţin din paloarea feţei îşi pusese mult roşu în obraji. Frau Elise nu se costumase deocamdată, deoarece, pe toată durata cinei, continua să-şi îndeplinească datoria de infirmieră, supraveghindu-i pe pacienţi sau ajutându-i la nevoie. În locul bonetei albe, obişnuite, ca să fie oarecum în ton cu ceilalţi, purta un tricorn de hârtie colorată, cumpărat de dimineaţă, din Prater. Iar fusta, în pliuri, constată Eminescu, avea o scurtime cam lipsită de consideraţie faţă de normele vestimentare (până deasupra genunchiului), dar foarte nostimă. Purta ciorapi albi, groşi, cu imprimeuri. Cât despre decolteu, – pentru cititorii care ţin la astfel de amănunte – era rotund, tăiat adânc şi mai mult decât generos. Pentru a spune însă întreg adevărul, ceea ce-i provocase oarecare ameţeală poetului, înfiorându-l, n-a fost nici decolteul, nici scurtimea fustei, ci vederea braţelor goale, subţiri, mişcându-se mlădios, vioi şi, totuşi, cu oarecare încetineală, asemeni unor lebede perechi care, ştiindu-se privite, îşi întind delicat grumajii. Gingăşia pielii acelor braţe îl duse pe Eminescu cu gândul la frăgezimea şi puful florii de cireş. Frau Elise se strecura graţioasă printre mese, fără să-i piardă din priviri pe Eminescu şi pe Filipescu care şedeau chiar la masa din faţa şemineului. Nici poetul, vrăjit, n-o pierdea din priviri. Ca să nu mai vorbim de împăratul Chinei, a cărui privire sticlea într-un fel ce nu lăsa nicio urmă de îndoială asupra tulburării pe care o încerca la vederea fetei. Nu regreta că o alesese

tocmai pe ea dintre toate candidatele la postul de infirmieră, chiar dacă celelalte avuseseră referinţe excelente şi mult mai multă experienţă cu bolnavii. Cu cât o urmărea mai atent, cu atât se convingea că făcuse o alegere potrivită. Domnişoara Elise învăţa repede.

Generalul Cerchez apăruse la cină în mare ţinută de gală, aşa cum şade bine unui militar neobosit. Pe piept îşi prinsese câteva medalii şi decoraţii care, ori de câte ori se întindea să ia ceva (o felie de pâine) din mijlocul mesei sau să se îndrepte în scaun, sunau în chip plăcut şi mângâietor în urechile generalului. Ca să audă cât mai des acel sunet înviorător, generalul român, legănându-se înainte şi înapoi, făcea în mod repetat acele mişcări (îşi clădise un munte de pâine lângă farfurie), fapt ce-i dădea un aer comic, înduioşător. În dreapta generalului, purtând o mustaţă falsă, Kaiserul (nepotul împăratului) mânca zgomotos fără să-i pese de impresie sau de etichetă. Nu acceptase să renunţe la coiful de pe cap, chiar dacă îl incomoda teribil în mişcări. Eminescu îl înţelegea perfect, deoarece nici el nu-şi abandonase turbanul turcesc chiar dacă era la cină şi începuse să se cam încălzească la faţă. Mănuşile galbene le vârâse în buzunarul hainei. Botinele de lac îl cam strângeau, dar, cum nu putea să şi le scoată, (pentru aceasta ar fi trebuit să se aplece sub masă şi să le desfacă din copci) suferi cu stoicism întreg calvarul.

De candelabre atârnau panglici colorate, sfeşnicile de pe mese fiind şi ele împodobite cu funde sau cu mici crenguţe verzi. Fără excepţie, toate luminile din sufragerie erau aprinse. Doctorul Obersteiner, respectiv Heinrich Heine, se ridicase şi se plimba printre mese, oprindu-se din când în când la vreuna dintre ele şi, ajutat de un servitor, ciugulea câte ceva alături de pacienţi. De la masa doctorilor (aşezată în aşa fel încât să permită o viziune de ansamblu asupra sufrageriei), König von China urmărea un prilej potrivit ca să iasă după domnişoara Elise şi să se asigure că fata avea să-i facă o mică vizită în apartamentul

său. Doamna Obersteiner, împreună cu dama de companie şi cu cei doi copii (dintre care unul pe jumătate paralizat), ocupa masa pe care tocmai o părăsise soţul ei. Obişnuită cu astfel de evenimente sociale, doamna Obersteiner urmărea totul, dând indicaţii servitorilor pentru strângerea farfuriilor şi servirea unui nou fel de mâncare. Se întreţinea cu asistentul soţului ei şi cu soţia acestuia. Din când în când, intervenea în discuţie şi König von China, cu aceeaşi eternă poveste despre cum l-a tratat de insomnie pe sultanul Imperiului Otoman. Amintirile despre drumul său la Constantinopole şi despre şederea la curtea sultanului îi fuseseră redeşteptate doctorului de vederea turbanului de turc al unuia dintre pacienţii ce stătea la masa de lângă şemineu (Eminescu). Fiica sa, doamna Obersteiner, cunoştea întreaga poveste, dar, ca o femeie de lume ce era, îşi asculta tatăl cu luare aminte, îmboldindu-l prin câte o întrebare bine plasată, să continue. În ce an a fost asta, papa? În dreapta lui Leidesdorf, ţintuit într-un scaun ceva mai înalt, se afla unul dintre cei doi nepoţi ai bătrânului doctor, un băiat paralizat, căruia doica, în urma unui întreg ritual de gesturi, abia izbutea să-i strecoare printre buzele îndărătnic închise câte o lingură de supă. Baveţica băiatului păstra urmele vizibile ale acelui dificil efort de persuasiune din partea doicii şi de îndârjire din partea gurii încleştate a copilului.

În periplul său prin salon, doctorul Obersteiner alegea câte o masă, lua loc alături de pacienţi şi intervenind în discuţie se interesa de semnificaţiile măştilor celor prezenţi, punându-le întrebări discrete şi aparent nevinovate în atari circumstanţe (o seară obişnuită de carnaval). Fără doar şi poate, acelor întrebări banale li s-ar putea atribui şi un oarecare interes profesional, iar concluziile, dacă vor exista, se vor regăsi ulterior în jurnalul medical sau în diagnoza pacientului. Desertul îl luă în compania unei măşti de domino în spatele căreia se ascundea nimeni alta decât contesa poloneză. Discuţia se

purtă în franceză.

În mod excepţional, în acea seară specială, fiecare pacient primi, după preferinţe, un pahar de bere, de vin sau de lichior dulce. Cina decurse într-o atmosferă sărbătorească, veselă şi fără incidente neobişnuite. Numai un ochi vigilent şi foarte competent, care să urmărească atent gesturile repetitive (mecanice ori smucite) sau ticurile comesenilor, ar fi putut bănui că în spatele acelor măşti de carnaval, afişând când unele manifestări afectate şi infatuate, necontrolate îndeajuns, când bizare, se ascundeau clienţii unui institut de boli mintale. În orice caz, în afara acelor mici detalii ce puteau fi trecute lesne cu vederea (sau puse pe seama petrecerii), atmosfera generală era una plăcută, destinsă. Sub pretextul măştii de Carnaval, încordările şi incompatibilităţile sociale se estompaseră (Kaiserul stătea la masă cu poporul de rând), iar complexele personale sau maniile treceau drept lucruri absolut normale.

Lui Eminescu care, în privinţa tutunului, era un adevărat turc, i se permise, după masă, să fumeze. Doctorul Obersteiner deghizat în Heinrich Heine îi oferi una din celebrele lui ţigări de foi olandeze. Trecură amândoi în cabinet ca să fumeze nestingheriţi. Era ultima seară pe care Eminescu o petrecea acolo, de aceea poetul nostru profită de ocazie ca să-i mulţumească doctorului Obersteiner pentru grija acordată şi, ca semn de gratitudine, îi dărui un exemplar din volumul său de poezii. Adaugase şi o frumoasă dedicaţie (cu litere gotice): *Dem hochgeehrten Herrn Dr. Obersteiner zur gütigen Erinnerung an M. Eminescu.* Cu ţigările de foi între degete, cei doi se înclinară ceremonios unul în faţa celuilalt, schimbând amabilităţi potrivite unei astfel de împrejurări. Apoi, se aşezară fiecare în câte un fotoliu cu spătarul înalt. Ca să arate cât de mult îl preţuieşte pe Heine (cu care stătea de vorbă), Eminescu recită câteva poezii din opera poetului german. Avea o voce plăcută,

melodioasă, iar germana lui, când recita, era impecabilă. În continuarea acestui preludiu poetic, vorbiră evident despre poezie, despre Heine şi despre *Buch der Lieder*.

Cu toate că aprecia just melodicitatea şi simplitatea versurilor lui Heine, Eminescu recunoscu, cu tot respectul faţă de interlocutor!, că îl preferă totuşi pe Schiller. Pe lângă Schiller, ceilalţi trei: Heine, Novalis sau Lenau nu erau decât nişte muzicanţi de bâlci, geniali, dar totuşi muzicanţi. Poezia lui Schiller, se lansă Eminescu, este ca un templu măreţ, are măreţia gravă a anticilor şi forţa copleşitoare a modernilor, amândouă la un loc. În comparaţie (cu acest templu măreţ), poezia celorlalţi nu-i decât o… o flaşnetă jeluitoare şi sentimentală! Doctorul Obersteiner (Heinrich Heine) nu-l contrazise. Lui personal, chiar dacă se deghizase în Heinrich Heine, poezia, în afara celei clasice, latine (bineînţeles), nu-i spunea mare lucru. Dintre toate artele (de care se face atâta caz şi, uneori, fără motiv), doctorul Obersteiner prefera muzica. Muzica le este superioară celorlalte arte, fără îndoială. Efectul produs de sunetele muzicale asupra psihicului omenesc în comparaţie cu cel produs de cuvinte este, domnule Eminescu, cu mult mai puternic şi, în modul intim – medical – aş putea spune, chiar benefic şi tămăduitor. Adresându-se direct urechii şi inimii omeneşti, aşa cum o face numai Dumnezeu, muzica are darul de a linişti simţurile şi, înfăşându-ne sufletul în sonorităţile ei sublime, ne împacă cumva cu natura atotcuprinzătoare. S-a constatat că muzica religioasă reprezintă nu doar un punct de sprijin sau o călăuză pentru sufletele fragile, ci şi un bun remediu în atenuarea unor suferinţe psihice acute. S-a observat că bolnavii care ascultă muzică sunt mult mai receptivi la tratament decât cei care o resping pe motiv că e prea… zgomotoasă sau pătimaşă. De nu mi s-ar părea o iniţiativă prea îndrăzneaţă care, pe deasupra, ar încărca şi nota de plată pentru pacienţi, aş instala aici în salon o mică orchestră, o orchestră de cameră. Desigur, ar fi dificil

de ales bucăţile muzicale potrivite (care să placă tuturor), dar nu imposibil…

Şi mie îmi place muzica, intervine Eminescu. Schopenhauer a demonstrat că, dintre toate artele, muzica e cea mai metafizică, dacă pot să spun aşa. Acea năzuinţă omenească, fără obiect (*Verlangen*) pe care reuşeşte s-o redea muzica într-o manieră foarte precisă, aproape matematică şi câtuşi de puţin cerebrală este de natură metafizică, fără îndoială. Dar, desfătându-ne simţurile cu armonii divine, tulburătoare, muzica ne umple, deopotrivă, de plăcere şi suferinţă, adică, tocmai de opusul uitării de sine (care ar trebui să fie scopul existenţei omeneşti, nu?), va să zică, ne trezeşte pasiunea de viaţă. Cât de măgulită se simte atunci în noi voinţa de a trăi, amuzându-se în taină de bietul nostru suflet care, vrăjit, vibrează (ca o coardă bine întinsă) la cea mai mică atingere – îmi pot închipui! Eminescu zâmbi îndepărtat, cu ţigara în gură şi, lăsându-se pe spătarul fotoliului, picior peste picior, alunecă cu privirile spre vârfurile pantofilor de lac, confecţionaţi ca să ţină nu mai mult de-o seară de Carnaval. Dacă i-ar da jos (oricum îl strângeau) şi i-ar pune pe focul din cămin, cu siguranţă ar arde uşor, ca o bucată de carton.

După un scurt moment de tăcere, în care cei doi fumători savurară aroma ţigării de foi, doctorul, amintindu-şi că-l observase pe Eminescu în ultimele zile zăbovind în bibliotecă, citind gazetele, îl întrebă, schimbând subiectul, cum i se par ultimele ştiri din jurnale. Neschimbate, fu răspunsul prompt al poetului. Nimic nou. Eminescu se apleca uşor înainte ca să scuture scrumul ţigării în focul potolit din cămin, apoi, satisfăcut parcă de întorsătura discuţiei, îşi ridică ochii spre doctor, privindu-l direct, fără timiditate. Pan-germanismul militarist e în creştere, iar antisemitismul la ordinea zilei. Cât priveşte politica de asimilare a Austriei îmi pare că dă unele semne de oboseală. E oarecum începutul sfârşitului.

Ce sfârşit, domnule Eminescu? Nicicând Austria n-a fost mai puternică! Eminescu dă din cap, încruntând sprâncenele. Tocmai în această putere stă şi pândeşte germenele slăbiciunii ei! Ficţiunea diplomatică care e Austria va fi demascată chiar dinlăuntru, iar funcţionarea acestei erori politice numită dualism mă face să cred că mecanismul a început deja să scârţâie. Atunci, pe neaşteptate, ca şi cum un resort lăuntric, nevăzut, ar fi fost acţionat printr-o singură mişcare (printr-o apăsare de buton), poetul se aprinse şi, fără să ţină cont de împrejurările de natură formală în care se găsea, se lansă în comentarii politice competente, dar, i se păru doctorului, cam vehemente, mai ales, într-o situaţie în care respectarea protocolului unei despărţiri amiabile ar fi fost de preferat oricărui schimb prea sincer de opinii politice, divergente. Pe măsură ce argumenta şi dezbătea (despre românii din Bucovina, din Transilvania, cât sunt ei de vechi acolo etc.), vocea lui Eminescu se intensifica, iar ideile, exprimate într-un ritm precipitat, alert, deveniră tot mai tăioase şi intolerante (în raport cu caracterul formal al conversaţiei). Doctorul (nebănuind cât de sensibil era Eminescu la problematica politică) regreta deja faptul că adusese în discuţie tocmai un asemenea subiect şi, dând impresia că-l urmăreşte atent, nu făcea decât să caute un prilej potrivit ca să intervină şi să-i oprească logoreea poate justificată din punct de vedere patriotic, dar inadecvată în acea situaţie. Eminescu însuşi, odată ce se pornise să vorbească, nu-şi mai permitea răgazul să aprecieze în ce măsură spusele sale sunt sau nu conforme naturii unei conversaţii ce trebuia să rămână până la capăt politicoasă şi respectuoasă faţă de convenienţe. Observând înverşunarea pe care Eminescu o punea în argumentaţie, doctorul înţelese că, dacă are să-l lase să continue în acel ritm, bolnavul îşi va pierde în cele din urmă cumpătul şi concentrarea. Se temea că pacientul său va sfârşi printr-o nouă criză, ceea ce n-ar fi fost de dorit, mai ales că tocmai

a doua zi Eminescu urma să părăsească sanatoriul, aproape vindecat. Atunci doctorul se aplecă spre cămin şi, cu un gest scurt, zvârli mucul ţigării în foc, apoi, îndreptându-şi spinarea, tuşi în mod semnificativ, aţintind asupra lui Eminescu o privire autoritară. Adică, ca de atâtea ori în astfel de situaţii, nu făcu decât să se impună şi să restabilească echilibrul raportului de subordonare dintre pacient şi medic, echilibru ce fusese oarecum afectat de aparenţa de familiaritate a serii de carnaval. Îşi întrerupse pacientul cu o voce caldă, dar fermă, schimbând tonul convorbirii (ce avusese până atunci un caracter colocvial, monden) cu unul nou, sigur pe sine, obişnuit să i se dea ascultare. Herr Eminescu! Să lăsăm politica şi să ne întoarcem la oile noastre, cum spun francezii. Ce oi??? *Revenons à nos moutons!* Să revenim la subiectul nostru! E o figură de stil. Ascultător, pacientul tăcu.

Aşadar, e ultima seară pentru dumneata la Ober-Döbling, îi aminti doctorul. Îl întrebă cum i s-a părut şederea acolo. Eminescu, deşi iritat de schimbarea bruscă a subiectului conversaţiei, răspunse totuşi politicos că, în privinţa condiţiilor şi a ambianţei, totul a fost bine. Făcu eforturi să se stăpânească, domolindu-şi bătăile precipitate ale inimii. În fond, nici el nu-şi dorea tocmai acum, în ajun de plecare, o nouă criză. Ca să nu-l mai reţină acolo peste termenul prevăzut, nu de alta! Nu va pierde totuşi ocazia, mai ales că era ultima seară petrecută la institut, să nu-i spună doctorului întreg adevărul şi sărind peste amabilităţile de ordin formal (mulţumiri, recunoştinţă etc.), să facă observaţiile cuvenite. În legătură cu tratamentul (nesatisfăcător). Ce tratament? Masaj electric? Băi? Bromuri? Ăsta e tratament? Mâncare? (cam puţină). Cu parcul (prea ordonat pentru gusturile lui de băiat crescut lângă pădure). Cu repartizarea bolnavilor în camere (e de preferat ca pe viitor să se evite instalarea unui om sănătos alături de un nebun).

Doctorul îi mulţumi pentru sinceritate, asigurându-l că va reţine toate criticile pacientului (rostite cu ton de emfază, afectat) şi că în viitor va lua măsurile necesare. Va profita totuşi de ocazie, de această sărbătorească seară şi, pe un ton degajat, amical – dacă pot să mă exprim aşa – îi va face pacientului său câteva recomandări pentru viitor. Cine ştie dacă mâine va mai avea ocazia, ca acum, între patru ochi. Se poate? Vă rog! Aşadar, legat de dietă3. Ah, dieta! Deci, herr Eminescu, fără băuturi alcoolice, de niciun fel. Nici vin? Măcar la masă! Cu măsură totuşi! Şi repaos! Cât mai multă odihnă! Să se evite excesele de orice natură. Oricât ar fi ele de tentante (excesele). Femeile? Socrul meu crede că de la asta vi se trage. Ce? Boala. I-a scris şi domnului Maiorescu un bilet în acest sens. Cum?

În ceea ce-l priveşte, el personal, Obersteiner, nu credea în boala luetică, de aceea a şi dispus, imediat ce pacientul a intrat în grija sa, întreruperea tratamentului cu mercur. S-a văzut ulterior că întreruperea acestuia a dat unele roade. Pe de altă parte, nu se poate nega totuşi existenţa unei anumite afecţiuni nervoase, de natură maniacală, care, crede doctorul, ar putea avea undeva şi o cauză organică, somatică. Dar e greu de dovedit şi de stabilit acest lucru. Privirea vie, sfredelitoare a doctorului, cuprinse fotoliul în care stătea Eminescu, dând pacientului impresia că, fără să fie atins, era, astfel, expus unui minuţios examen medical. Din păcate, cercetările în anatomia creierului se găsesc abia la început. Eu însumi sunt foarte interesat de anatomie şi cred că unele tulburări psihice pot fi explicate şi prin cauze anatomice. Am un laborator, ştiaţi domnule Eminescu? — dotat cu tot ce e necesar în vederea disecţiilor pe creier şi a studierii microscopice a ţesuturilor afectate. Totuşi, în ciuda evoluţiei ştiinţei, nu putem spune că ştim astăzi mare lucru despre creier. Doctorul zâmbi vag, mângâindu-şi, într-un gest reflex, barba ce fusese rasă în scopul deghizamentului

de carnaval. Dar sunt convins, domnule Eminescu, că, nu peste mult timp, vom ajunge la o metodă pozitivă, cum există şi în alte domenii ale medicinii, care ne va permite să aflăm mai multe despre fibrele nervoase din creier şi despre cele corespunzătoare din măduva spinării sau despre structura şi repartizarea celulelor în scoarţa cerebrală. Eu cred că bolile psihice, paraliziile, în special, sunt, de fapt, şi boli ale creierului. Nu e departe timpul când se va putea dovedi ştiinţific acest lucru. În laboratorul meu am iniţiat câteva cercetări experimentale în această direcţie. Acum, de pildă, fiindcă am reuşit să obţin de la morgă câteva mostre de lobi ai creierului dezvoltaţi *per excessum* mă preocupă în ce măsură se pot stabili legături, conexiuni, între unele paralizii şi deteriorarea anumitor zone ale lobilor. În cele mai multe din cazurile analizate de mine până acum, am observat că tulburările psihice se datorau existenţei unor tumori pe creier, pe care, însă, numai autopsia le-a putut aduce la lumină. Problema e dacă n-am putea descoperi aceste tumori mai devreme şi, desigur, interveni.

Eminescu dă impresia că îl ascultă cu mare atenţie. E interesat de ce spune doctorul. Vechea lui patimă pentru cunoaştere i se redeşteaptă, făcând să vibreze corzi sufleteşti crezute definitiv moarte. Îşi aminteşte de pasiunea ce-l încercase în studenţie pentru ştiinţele pozitive, de lecţiile de anatomie ale lui Hyrtl şi de cursul de fiziologie al lui Brücke. De încăperea răcoroasă de la subsolul Spitalului General, unde studenţii asistau, vădit tulburaţi, la vivisecţiuni.

Corpul omenesc, domnule Eminescu, prezintă un sistem în echilibru destul de fragil. Păstrarea acestui echilibru e definitorie pentru sănătate. Medicina intervine în restabilirea echilibrului afectat prin diferite forme şi metode, dar mai sunt încă porţiuni din corpul omenesc ineficient explorate fiindcă sunt, cum să spun, invizibile ochiului liber şi, implicit, inaccesibile intervenţiei la scară

comună. Mă refer, evident, la universul celular. Acolo, cred eu, se joacă adevărata carte a echilibrului. Iată, herr Eminescu, un cuvânt esenţial şi în medicină-i *echilibrul*. Echilibrul e necesar şi în artă, nu-i aşa? Da, intervine poetul, s-a zis că proporţia de forme e frumoasă, dar eu cred că adevărata proporţie e cea de mişcare. Exact! Formidabil, domnule Eminescu. N-aş fi putut s-o formulez mai bine! Proporţie de mişcare şi echilibru. Ca în muzică! În muzică, echilibrul compoziţional şi proporţia de mişcare e totul. Să luăm, de pildă, Simfonia a VII-a de Beethoven! Cunoaşteţi simfonia a şaptea, herr Eminescu? Vag, rosti Eminescu tulburat de discuţie. Ei bine, ascultând-o îţi dai seama că, deşi alcătuirea muzicală propriu-zisă (proporţii şi ritm) este perfectă, totuşi, fără respectarea acelui echilibru riguros în ansamblul orchestral, întreaga compoziţie ar avea mult de suferit. Fagotul! Fagotul care are un registru grav, să cânte *fortissimo* într-un loc nepotrivit, ce dezastru şi oroare! Ori un contrabas care să intre *piano* într-o poziţie *forte*! Fiecare instrumentist, domnule Eminescu, dispune de mici însemnări deasupra notelor care reprezintă semnele dinamice ale expresiei, indicându-i nu ce, ci *cum* ar trebui să interpreteze respectiva frază muzicală. Instrumentiştii trebuie să înţeleagă fiecare şi să respecte aceste indicaţii pentru a putea reda cât mai fidel muzica originală. În corpul nostru, domnule Eminescu, singurul care cunoaşte partitura completă – ca să zic aşa – este creierul, dar şi el are nevoie de anumite semne corespunzătoare (ca acele însemnări ale compozitorilor) pentru a şti cum să coordoneze unele funcţiuni sau să acţioneze în consecinţă, potrivit situaţiei. Dacă ar fi să mă refer, de pildă, la aparatul muscular de care m-am ocupat datorită interesului meu pentru sistemul nervos şi pentru funcţionarea creierului, vă pot spune că, la fel ca în muzică, există anumite corespondenţe şi semne care ajută creierul nostru să ştie, în raport cu împrejurarea, ce muşchi specifici trebuie să acţioneze şi

când. Astfel, funcţionarea şi punerea în mişcare a musculaturii este *interpretată* în sens oarecum muzical de către creier, deplasarea în spaţiu şi menţinerea echilibrului reprezentând o acţiune concertată a simţurilor şi a organelor aferente. Să nu uităm că menţinerea *echilibrului în mişcare* – cum bine ai spus dumneata – este şi o funcţie importantă a sistemului nervos central.

Eminescu asculta atent, încercând să înţeleagă. Efortul de gândire, chiar dacă îl obosea, îi făcea bine, amintindu-i într-un mod dureros şi emoţionant de mai vechiul său interes pentru ştiinţe şi cunoaştere. Îşi ţinea capul uşor rezemat de speteaza tare a fotoliului în timp ce privirile îi alunecau undeva deasupra interlocutorului său, spre un tablou de pe perete, reprezentând o natură moartă. Interesant e dezechilibul, interesantă nedreptatea, credea Macchiavelli. Din starea de echilibru (a egal cu a), care e o stare de linişte şi inerţie, nu iese nimic. Geniul e dezechilibru, e nebunie. *Rerum concordia discors*. Echilibrul nu e bun decât pentru proşti, ca să se creadă mai deştepţi decât sunt. Doctorul păru să mediteze profund, dar nu făcu decât să reia cu uimire cele două cuvinte rostite de poetul român. Dezechilibru şi geniu!? Hmmm. Atunci Eminescu îşi coborî privirea spre doctor şi, cu glasul emoţionat, aproape rugător, i se adresă într-o manieră complet lipsită de orice echivoc. Credeţi, domnule doctor, că şi creierul meu e afectat? Vă rog să-mi spuneţi adevărul! Una e să ai gome sifilitice pe creier şi alta e să fii un geniu al cărui creier s-a dezvoltat în mod anormal. Încă nu mă pot pronunţa, domnule Eminescu. Din păcate, afecţiunile anatomice ale creierului le putem constata abia la autopsie şi disecţie, aşadar, numai după moartea pacientului. Doctorul Obersteiner tăcu, întorcându-şi privirile. În chip firesc, ideea conţinută în ultima frază, rostită de doctor pe un ton neutru, de om de ştiinţă, îi făcu pe amândoi să se gândească automat la acelaşi lucru (autopsia creierului lui Eminescu), dar, evident, din

perspective complet diferite. Obersteiner ca doctor anatomist, curios, dornic de explicaţii, iar Eminescu, cu un zâmbet încremenit, nepăsător.

Înţeleg. Eu am o particulară slăbiciune pentru fiziologie, domnule doctor. Îmi amintesc cu deosebit interes lecţiunile de anatomie ale profesorului Hyrtl şi cele fiziologice ale lui Brücke. Ah, făcu doctorul. Şi eu am fost student al lui Brücke. Nemaipomenit! I-am audiat cursul prin 1867, dacă nu mă înşel. Eu, explică Eminescu, eram student la Filosofie, dar, ca să înţeleg mai bine ce este viaţa (răspunsurile filosofilor nu m-au mulţumit), m-am dus în mod expres la cursurile de anatomie ale profesorului Hyrtl şi cele de fiziologie ale lui Brücke. Şi, ai înţeles domnule Eminescu? Ce? Ce este viaţa? Încă nu, dar împreună cu un amic ardelean, i-am uitat numele, am purtat o dezbatere privitoare la artere şi la găurile prin care arterele pătrund în craniu. Amicul acela al meu spunea că nu artera pătrunde pe unde e gaura, ci gaura s-a format pe unde în mod firesc avea să pătrundă artera în creier. Eu l-am contrazis, afirmând că artera a existat şi mai înainte de a se fi închegat oasele şi că gaura a persistat tocmai fiindcă, trecând artera pe acolo, osul n-a mai putut să se închege. Asta am înţeles eu! Că viaţa e germenul morţii şi moartea-i germenul vieţii. Într-o zi, cum spuneaţi şi dumneavoastră, domnule doctor, vom afla cum funcţionează creierul. După moarte, orice creier (de împărat, de sărman, de german sau de maimuţă) poate fi scos din găoacea lui, ţinut în mână, studiat, secţionat. Poate fi păstrat în borcane cu substanţe chimice. Cu organul inimii, la fel. Toate astea sunt materie şi pozitivism! Dar despre suflet, care nu-i decât puţin neant şi strălucire, adică nimic pozitiv şi explicit, ce vom afla vreodată? Îi vom cunoaşte cu adevărat sediul? Dumneavoastră, doctorii, îl veţi putea apuca cu mâinile, diseca şi macera în soluţii de laborator, studiindu-l cu ajutorul unor metode pozitive?

Sufletul?, reluă doctorul gânditor. Puţin neant şi strălucire!? Frumos! S-a crezut că ar fi un fel de anexă a creierului, dar, în ciuda tuturor disecţiilor şi a metodelor de analiză microscopică, nimeni nu l-a putut încă localiza. Cel puţin, nu în creier! Eu unul, domnule Eminescu, nici nu cred că sufletul are o existenţă fizică, el existând doar ca un concept. Un concept metafizic. Compus din puţin neant şi strălucire, cum poetic ai spus dumneata. Cine ştie, însă, n-ar fi exclus ca, în viitor, ştiinţa să-l descopere pitit în vreo celulă infinitezimală. Da, calculul infinitezinal şi integral. Aplicat la toate. Ecuaţiunea universală. Julius Robert Mayer din Heilbronn. *Bemerkingen über die Kraefte der unbelebten Natur*. Stabilirea echivalenţei dintre lucrul mecanic şi căldură. J. Tyndall. *Head a mode of motion* (1863). E o carte interesantă! Citiţi-o, domnule Heine! Cândva şi eu am citit mult. Aici poetul se opri şi îşi stinse ţigara. Aruncă mucul în focul din cămin. Nu mai avea nimic de spus. Deodată se simţea foarte obosit, abătut şi străin.

Îndepărtă cele câteva fire de scrum alb de pe pantaloni. Se ridică din fotoliu şi, încă o dată, în semn de preţuire, strânse mâna doctorului. E posibil ca mâine, când va sosi trăsura cu Chibici, să nu mai aibă timp s-o facă fiindcă, în mod obişnuit, după vizita scurtă de dimineaţă, doctorul Obersteiner pleca în oraş şi nu se întorcea mai devreme de ora trei după-masă. A fost o discuţie interesantă, foarte interesantă, domnule doctor!

1. Italia îi trebuia lui? La noi, românii se duc în străinătate numai când au intrat în anul morţii (Cuza, Bălcescu şi alţii). Trebuie să fii ofticos în ultima fază, neurastenic vecin cu nebunia, dacă nu chiar nebun, ori să ai nevoie de operaţii urgente ca să pleci din ţară. Sursa: Dobrogeanul

2. Am primit de la Dr. Obersteiner o scrisoare în care constată că starea lui Eminescu se îmbunătăţeşte constant şi propune eliberarea lui din institut, precum şi o călătorie

în Italia. În acest scop, Chibici pleacă poimâine, duminică, la Viena, va fi luni la Eminescu, îl va lua din institut probabil marţi şi va pleca cu el, pe 6 săptămâni, la lacul Maggiore sau la Florenţa. El ia cu sine 2400 franci în numerar, care sunt disponibili acum pentru Eminescu. Contribuţiile vor continua, ca să aibă o rezervă după întoarcerea în ţară. Sursa: Titus

3. Ca tratament principal, şi e important acest fapt, Obersteiner i-a recomandat lui Eminescu reţinerea de la excese, de orice fel, inclusiv intelectuale, tratamentul cu sedative ori fizioterapeutic fiind secundar. Dacă ar fi bănuit o paralizie generală, Obersteiner ar fi fost obligat, aşa cum s-a făcut în cazul lui Nietzsche de către Binswanger, să-l declare incurabil. De altfel, aşa s-a procedat şi cu Hölderlin, ieşit din clinica de la Tübingen diagnosticat incurabil de medici. Obersteiner n-avea de ce să ascundă diagnosticul înaintea lui Maiorescu şi, dacă nu a făcut-o, înseamnă că nu s-a oprit la diagnosticul de sifilis cerebral paralitic la poet. Sursa: Ovidiu

21, Acestea fiind spuse, cei doi, Eminescu şi Obersteiner, alias Heinrich Heine, revenirā în sufragerie, unde atmosfera se încinsese. Mesele fuseseră date la o parte şi, în mijlocul rămas liber, masca deghizată în infirmieră dansa cu coasa, lasciv şi senzual, un dans provocator, dansul morţii. Se cuvine să adăugăm totuşi că aşa-zisul *dans al morţii* nu era decât un joc, nici serios, nici grotesc, un joc pe care-l joacă numai copiii sau nebunii, un joc fără nicio regulă prestabilită, poate doar cu o necesară şi spontană dispoziţie spre joacă, spre imitaţie şi maimuţăreală. Participanţii la joc se apropiau de coasa morţii, gata să fie răpuşi, după care, cu gesturi sprintene, încercau să-i scape, râzând vesel. Cel ce era totuşi *atins* de coasa învelită în hârtie colorată de care atârnau panglici şi clopoţei sunători merita să îndure toate chinurile iadului, mai precis, o altă soră medicală, cu aer de călugăriţă, să-l

împungă cu o seringă uriaşă (o sticlă la gura căreia fusese prinsă o andrea lungă) şi să-i facă vânt în căldarea focului veşnic. În tot acest timp, o mască de domino (contesa poloneză) improviza la pianul din încăpere o muzică adecvată momentului, săltăreaţă şi extrem de veselă. Dar, ca un *memento* solemn şi oarecum nepotrivit veseliei generale, printre tonurile zglobii, se făceau auzite, întâmplător, unele note mai grave şi triste (Chopin), conferind jocului deşucheat din mijlocul salonului un caracter presant, oarecum tulburător. Scenariul suferea unele mici modificări, mai ales atunci când, în hazul general, se iscau bătălii instantanee între coasa morţii şi celelalte măşti care încercau să-l salveze pe *nefericit* de la prigoana focului expiator. Atunci, se producea învălmăşeală, măştile cădeau râzând unele peste altele, entuziasmându-se de atingeri şi proximităţi care, în circumstanţe normale, adică în raport cu caracterul formal şi, oarecum, rigid al vieţii din sanatoriu, contravin normelor bunei cuviinţe. Dar cum spiritul sărbătorii de Carnaval face ca inhibiţiile şi spaimele de orice natură să fie uitate sau cel puţin trecute cu vederea, descătuşările sufleteşti nu numai că în acea seară specială erau permise, ci, în scop medical, chiar necesare şi de dorit.

Oprindu-se în pragul sufrageriei, Heinrich Heine cuprinse totul dintr-o privire, observând şi analizând întreaga scenă. Nu va interveni, nu în acea seară, când va lăsa lucrurile să se desfăşoare în ritmul lor carnavalesc, liber, fără constrângeri. Va interveni numai dacă lucrurile vor degenera în chip nepermis, punând în pericol sănătatea sau siguranţa bolnavilor. Undeva într-un colţ, sprijinindu-şi braţul de şemineu, împăratul Chinei discuta ceva scăzut cu agentul secret Bramble/Weisenberg. Despre Eminescu (evident), nu despre insomniile sultanului. Din informaţii sigure, Filipescu avea ştirea că Leidesdorf i-ar fi scris un bilet lui Popasu în care, abordând problema diagnozei, doctorul ar fi precizat drept cauză a îmbolnăvirii

poetului naţional o boală luetică. Scrisoarea (nesemnată)1, confirmând şi diagnosticul lui Maiorescu, fusese păstrată cu grijă deoarece servea drept o dovadă concludentă şi justificativă în favoarea tratamentului împotriva sifilisului, început încă de la Bucureşti, la institutul dr. Şuţu. Filipescu, cu mâinile înfundate în buzunarele raglanului său, cu pălăria turtită, uşor dată pe ceafă, îl chestiona pe Leidesdorf în această privinţă, cerându-i unele lămuriri.

Eminescu, mai amorezat ca oricând, o căuta din ochi pe domnişoara Elise. Gândul că pleca a doua zi şi că n-avea s-o mai vadă niciodată îi amplificase subit şi ameţitor dragostea, braţele goale, decolteul şi toate celelalte dichisuri femeieşti contribuiseră în egală măsură la accentuarea stării sale de îndrăgostit (deznădăjduit). În lunga şi greaua perioadă a bolii, caracterizată printr-o abstinenţă deloc veselă, poetul acumulase energii pe care era din nou dornic să le cheltuiască în sensul cunoscut. Interesul erotic pe care i-l trezise domnişoara Elise îl consola oarecum de pierderea celorlalte interese, a celor de o natură mai înaltă, spirituală (poezia, filosofia, matematica, fiziologia şi anatomia). Cheltuind mult peste puterile lui financiare (împrumutând bani de la Filipescu), îşi alesese costumul de Carnaval numai cu scopul de a face o bună impresie (ca să nu apară în veşnica-i ţinută ponosită) şi de a o cuceri pe domnişoara Elise. Nu era el un petrecăreţ şi nici un amator de astfel de manifestări zgomotoase şi vesele, dar nu degeaba se spune că dragostea e oarbă şi că cel atins de săgeata lui Cupidon îşi pierde capul, nemaiştiind ce se cuvine şi ce nu, ce i se potriveşte şi ce nu-i de nasul său. Poetul parcurse din priviri întreaga privelişte ce continua să se desfăşoare cu tot mai multă voioşie în sufragerie, dar nici unul dintre chipurile mascate, care ajunseseră deja să-i fie familiare, nu-l ascundea pe cel al drăgălaşei infirmiere. Făcu stânga-mprejur şi ieşi din sufragerie. Uşile încăperii fuseseră date la perete, permiţându-se accesul direct înspre coridorul ce

făcea legătura cu pavilionul bolnavilor. Pe acest hol larg de trecere, în spaţiul dintre ferestre, se aflau câteva canapele, pe care se izolaseră în mici grupuri unii dintre bolnavi. Dumnezeu ştie despre ce discutau între ei kaiserul cu un ofiţer ungur cu mustăţi false (despre Transilvania, nu?). Sau fiica unei baronese cu alteţa sa regală, prinţul H., în braţele căruia durdulia fată se cocoţase fără să-i pese prea mult de convenienţe. Amor, ce altceva?

Dornic s-o găsească pe Elise, Eminescu se îndreptă înspre camera (gineceul) infirmierelor, situată chiar la capătul holului. Trebuia să-şi ia rămas bun de la ea, deoarece mâine, la sosirea lui Chibici, nu se ştie dacă va mai avea ocazia (acesta era pretextul politicos, dar adevărul adevărat a fost deja dezvăluit mai sus). Cum înainta băţos, în hainele lui de gală, cu botine de lac şi mănuşi galbene, legat la cap cu turbanul verde de turc, i se păru că pereţii coridorului se dau cumva la o parte, făcând loc unei imense săli de bal mascat. Pătrunse în sala luminată a unui teatru pe care-l recunoscu uşor. Ambianţa sărbătorească şi veselă îl cuprinse imediat, îmbrăţişându-l cald din toate părţile. Câteva perechi înlănţuite dansau pe ring, în timp ce alţi petrecăreţi, cu toţii mascaţi, ocupau şirul de scaune aşezate lângă perete. Atmosfera era electrizantă şi încinsă. În dosul măştilor de carton moale sau de mătase, acoperind fie toată faţa, fie numai porţiunea din jurul ochilor, privirile tuturor sclipeau în mod halucinant şi îmbătător. Buzele roşii ale femeilor fremătau, schiţând stări sufleteşti de-o uluitoare gamă de expresii, de la cele mai subtile şi delicioase zâmbete, cu şirul de dinţi abia întrezăriţi, până la cele mai îndrăzneţe şi voluptuoase râsete, expunând la vedere întreg palatul aburind al gurii. Bărbaţii îşi răsuceau mustăţile, satisfăcuţi de ceea ce vedeau (decolteuri, umeri goi, gesturi îmbietoare, râsete etc.), făceau aprecieri în ordini de mărimi elocvente şi reîncepeau învioraţi asaltul amoros. Orchestra de pe scenă cânta un vals foarte vesel, antrenant. De la barul de lângă

garderobă, oricine putea să se trateze cu şampanie sau cu băuturi spirtoase, ingrediente absolut obligatorii şi necesare pentru menţinerea bunei dispoziţii.

Primul care-i ieşi în cale lui Eminescu, prinzându-l de braţ, fu Bătrânul domn cu joben, deghizat în Bătrânul domn cu joben (sau în Caragiale). Fluiera o melodie la modă în care era vorba de sentimentele unei fete înşelate care se confesa, în ordine: lunii, stelelor şi … bastonului uitat de donjuan în cămăruţa ei. Bastonul, având o măciulie de sidef, dobândea în cântec unele virtuţi magice şi, atacându-l pe trădător, dădea o oarecare satisfacţie fetei, răzbunând-o în chip fericit, dar deloc romantic.

Întâlnirea cu bătrânul domn cu joben nu-l bucură pe poet, cu atât mai mult cu cât în acea clipă, fiind în căutarea celei de care se înamorase, nu prea avea chef de algebră, calcul diferenţial sau de filosofie politică. Poetului i se păru că Bătrânul domn cu joben încerca să-l determine prin vorbe linguşitoare şi viclene să renunţe s-o mai caute pe domnişoara Elise şi să-l abată din drum, sugerându-i să părăsească acel loc al pierzaniei. Vorbele Bătrânului domn cu joben îi picurau în ureche venin, dar, pe măsură ce acesta îi vorbea de *blonda Liză* sau de vechea măsură a unei *vedre*, de *universul cristaliză* şi de *hexacontetraedre*, îndemnându-l s-o dea uitării (pe Liza-Eliză), inima poetului se aprindea mai tare, înnebunit că cea mult căutată şi adorată nu-i ieşea în cale. Eminescu făcu un tur al balului, cercetând chipurile mascate ale petrecăreţilor, iscodind şi cele mai ascunse unghere, interpelând două-trei măşti care i se părură că seamănă celei căutate, dar totul fără nici un rezultat. Domnişoara Elise nu era acolo.

Însoţit de Bătrânul domn cu joben şi urmărit de vorbele lui ticăloase, părăsi încăperea de bal şi trecu în una alăturată, apoi mai departe, din încăpere în încăpere, deschizând şi închizând uşi. Peste tot nu dădea decât de cupluri înlănţuite, îmbătate de amor şi dorinţă. Într-una din încăperi, ce părea să fie una privată (aparţinând

personalului medical), Eminescu dădu peste bătrânul doctor Leidesdorf care, în chip de Împărat al Chinei, se străduia din răsputeri să seducă o tânără infirmieră pe care, din cauza luminii difuze, dar şi a grabei cu care fata părăsi locul, abia dacă o observase în treacăt. Pe Elise nu o întâlni, însă, nicăieri. Din cauza aceasta, Eminescu era fericit şi nefericit, deopotrivă: fericit fiindcă n-ar fi vrut s-o găsească în braţele altuia, expunându-şi nurii în vreun ungher ascuns, nefericit ca un erou romantic, fiindcă o pierduse din nou în zarea albastră, necuprinsă. Văzând că astfel n-o scoate la capăt cu Eminescu, Bătrânul domn cu joben îi făcu mărturisiri grave şi *secrete*, susţinând că Elise era trimisă cu o misiune specială pe lângă poet, că avea sarcina să-l supravegheze şi că nu era cine părea a fi. Şi ea?, zâmbi poetul. Atunci, cu atât mai mult trebuia s-o întâlnească şi să se lămurească ce şi cum. Netulburat, Eminescu îşi continuă periplul, trecând mai departe, din încăpere în încăpere.

Când, la un moment dat, deschise uşa unei ultime camere dădu peste Filipescu. Observându-l pe Filipescu, bătrânul domn cu joben ezită, rămânând afară. Un zâmbet enigmatic îi apăru pe buze, dispărând de îndată. În urma zâmbetului, rămase o grimasă de dispreţ. Apoi, ridicând din umeri, se întoarse pe călcâie şi o luă ţopăind de-a lungul coridorului. Fluiera aceeaşi melodie cu naiva fată ce dădea crezare puterilor magice ale unui baston cu măciulie de sidef.

Filipescu îi făcu semn lui Eminescu să intre. Abia după ce intră, poetul observă că informatorul nu era singur. Alături de el, la masa din mijlocul încăperii, se găseau alţi doi indivizi. Eminescu îi recunoscu ca fiind cei doi sârbi cu care împărţiseră de dimineaţă aceeaşi trăsură pentru drumul în Prater. Ce avea de discutat Filipescu cu cei doi sârbi, Eminescu nu era defel lămurit. De fapt, după cum îi recomandă Filipescu, numai unul dintre ei era sârb, celălalt fiind croat. Poetul nu făcu nici un efort să le reţină

numele, nu atât din cauza pronunţiei dificile, cât, mai ales, din sentimentul că nu-i va revedea niciodată, în viitor. Chipurile celor doi aveau un ceva ameninţător, făcându-l pe Eminescu să ezite dacă să le întindă sau nu mâna. Toată situaţia în sine comporta un anume caracter tulburător, intrigant. Formula curentă de care ne-am putea servi în atare circumstanţă ar fi cea de *conjuraţie* – felul cum stăteau toţi trei în jurul mesei, lustra din tavan a cărei lumină cădea în mod egal pe chipurile lor, expresiile îndârjite ale feţei – totul te ducea cu gândul la o întâlnire secretă, având ca scop o uneltire politică sau socială – rămânea de văzut. Filipescu, dând de înţeles că avea deplină încredere în colegul său de cameră şi că nu avea nimic de ascuns în legătură cu prezenţa sa în acel loc, îl puse rapid la curent asupra acestui aspect. Da, cei doi se aflau acolo într-o *misiune ultrasecretă* (accentuă ultimele cuvinte). În misiune? Evident, îşi spuse poetul plictisit. Începuse să-şi piardă răbdarea (oriunde se îndrepta nu dădea decât de misiuni, poliţie politică, agenţi etc.).

Toată lumea ştie, domnule Eminescu, că institutul lui Leidesdorf şi Obersteiner (intim al ministrului de interne Haymerle) e şi un loc numai bun de pus la loc sigur (la supraveghere) agitatorii politici din toate colţurile Împărăţiei. Cine îndrăzneşte să se ridice împotriva Împăratului şi a ordinii lui politice, la balamuc cu el! Aşa deci, la balamuc… Eu, domnule Filipescu, începu Eminescu, murmurând şi un cuvânt de scuză pentru deranjament, am venit să-mi iau rămas bun de la dumneata! Mâine pleci, nu-i aşa? Da! Filipescu se ridică sprinten de la masă şi făcu câţiva paşi în direcţia poetului. Îi făcu semn să iasă. Ceea ce avea să-i spună nu trebuia auzit şi de alţii (care oricum nu înţelegeau limba română, dar, mă rog – aşa era agentul, maniac când venea vorba de secrete). Ieşiră pe hol, Eminescu înainte, Filipescu în urma lui. Se opriră în picioare, unul în faţa celuilalt: Eminescu în aşteptare, Filipescu nehotărât (cu un cap mai mic decât

poetul), neştiind cum să înceapă. După câteva secunde de tăcere, fostul arhivar dădu drumul frazei care-i stătea de ceva vreme pe buze: Domnule Eminescu, n-ai vrea să mă iei cu dumneata în Italia? În Italia? se minunează poetul. Dar nici prin gând nu-i trece să plece în Italia. Mai întâi, îşi dorea să iasă de aici, apoi o să-l convingă el pe Chibici să renunţe la ideea asta absurdă cu Italia. Fac orice, insistă Filipescu implorator, îţi duc valiza, paltonul etc., şi când spuse aceste lucruri îşi împreună mâinile ca pentru rugăciune. În ochi câteva lacrimi stăteau gata să cadă la nevoie. Eminescu era uluit. Nu-l mai văzuse niciodată pe Filipescu cu lacrimi în ochi. Sau o fi de la vinul servit la cină?! Sobrietatea cu care Filipescu se comportase până atunci, în ciuda maniei, decente totuşi – cu dosarele şi creioanele lui ascuţite – contrasta în chip frapant cu izbucnirea emoţională din acea clipă.

Nu i-ar putea reproşa nimic colegului său de cameră (doar obsesia cu notele informative, fantezia cu centenarul şi toate celelalte). În fond, fiecare avem nebuniile noastre, nu? Eminescu îşi aminti de banii împrumutaţi în Prater pentru costumul ce-l purta în acea seară. Îl asigură că mâine când va veni Chibici să-l ia de acolo îi va restitui toţi banii. Cu dobândă, fireşte. Filipescu dă din mână într-un gest care spunea că poate să uite de împrumut. Îl privi pe poet stăruitor, aşteptând de la acesta o promisiune, promisiunea că mâine nu-l va lăsa acolo, singur, abandonat. Dar Eminescu nu putea să-i promită aşa ceva, nu era în puterea lui să decidă un astfel de lucru. Domnul Filipescu trebuia să înţeleagă asta! Nici propria lui soartă nu şi-o mai putea hotărî singur. Deja o făceau alţii în locul său.

E timpul să ne luăm rămas bun, domnule Filipescu. Poetul îi întinse mâna în semn de la revedere, dar şi de îmbărbătare pentru celălalt. Câteva fracţiuni de secundă Filipescu îl lăsă cu mâna întinsă, apoi, cuprins de efuziune, îl trase la pieptul său şi-l îmbrăţişă. Văzând că

îmbrăţişarea se prelungea cam mult peste norma obişnuită în asemenea ocazii, Eminescu încercă să se desprindă. Dar Filipescu nu-i dădu drumul, ţinându-l strâns, ca într-o menghină. Poetul mai făcu un efort să se desfacă din chingi, apoi, un altul. Reuşi cu chiu cu vai să se rupă din braţele agentului şi, odată eliberat şi înspăimântat oarecum de privirea lui Filipescu, se răsuci pe călcâie, mărind iute pasul. Botinele de lac îl cam strângeau din cauza umflăturilor de la picioare, dar, cum nu avea timp să se oprească şi să le descalţe, o luă în pas alert pe coridor. În câteva clipe, ajunse în sufragerie. Filipescu fu imediat lângă el. Fără să-i pese de ceilalţi, agentul căzu în genunchi şi-l apucă strâns de pulpanele redingotei de recuzită. Poetul încercă să se smucească şi să se elibereze. Ca să scape de Filipescu se avântă în mijlocul grupului de petrecăreţi din sufragerie. Agentul făcu la fel, dar, neatent, se dezechilibră şi căzu, moment în care *coasa morţii* îl atinse, răpunându-l. Asupra lui Filipescu tăbărâră ceilalţi bolnavi, sora, ca să-i facă injecţia fatală şi restul, care încerca să-l ridice şi să-l salveze din ghearele morţii neîndurătoare. Un călugăr împărţea cruci în dreapta şi stânga, psalmodiind un cântec bisericesc, murmurat. Nu se ştie de unde, apărură ca din senin cei doi tovarăşi cu care Filipescu se întreţinuse adineauri în încăperea secretă, respectiv sârbul şi croatul. Aceştia săriră în ajutorul tovarăşului lor, producând o mare învălmăşeală şi o zgomotoasă agitaţie. Cu noii actori, apăruţi ca din senin, întreaga scenă se reînsufleţi, căpătând parcă, nu ştiu de ce, noi accente şi o neaşteptată semnificaţie. Ca şi cum ar fi existat un soi de complicitate secretă între ei, prezenţa celor trei bărbaţi (fără măşti) – deşi expresia de conspirativitate de pe chipul lor putea juca ea însăşi rolul unei măşti – transformă totul, conferind acelui simplu joc carnavalesc, impresia neliniştitoare de diversiune şi de acţiune cu implicaţii nu tocmai curate. Acest lucru se vădea mai cu seamă în gesturile lor, pumnii ridicaţi în aer,

privirile neînduplecate, dorinţa de front comun, insistenţa pe cuvântul *luptă*. Treptat, agitaţia lor îi cuprinse pe toţi, deoarece fiecare, în felul său, ba individual, ba din punctul de vedere al clasei sociale din care făcea parte, avea de luptat împotriva a ceva sau a cuiva. Începură să se facă auzite în multe limbi tot soiul de îndemnuri la luptă (împotriva injecţiilor, a infirmierilor, a camerei de izolare, a societăţii etc.) şi, treptat, tot mai distinct (sub influenţa conspiratorilor), ameninţări politice la adresa Împărăţiei, a Împăratului, a tuturor asupritorilor şi exploatatorilor. Agitatorii profetizau o lume fără clase sociale şi fără inegalităţi. Îi îndemnau pe cei de jos (pe năpăstuiţii sorţii) să se ridice şi să se revolte împotriva privilegiilor celor bogaţi, a tiraniei insuportabile, iar pe popoarele asuprite să lupte pentru împlinirea idealurilor lor naţionale. Curând, abil conduse de conspiratori, sloganurile politice deveniră unicul refren al întregului cor de proteste şi văicăreli.

Kaiserul, sătul să tot asculte atâtea injurii la adresa înaltelor clase, crezu de datoria lui să intervină şi să pună o nouă ordine politică în lucruri. Maiestuos (cum şade bine unui monarh) răzbi în învălmăşeală cu vădita intenţie de a potoli situaţia internaţională care degenerase într-o manieră îngrozitoare. Având atât de multe lucruri în comun cu monarhia şi cu confortabila ordine socială, din solidaritate de clasă (superioară), Prinţul W. se alătură Împăratului. La fel făcu şi cealaltă alteţă regală, prinţul H. Fiul marii ducese, dintr-un simţ ascuţit al nevoii de a i se da ascultare, încercă să-şi impună punctul de vedere, dar se izbi de voinţa de fier a nepotului împăratului Franz şi, mai ales, de coiful strălucitor care-i ţinea pe toţi la distanţă. Nici poporul nu se lăsă mai prejos şi, reprezentat prin subrete, îngrijitori sau alţi oameni de rând (cu măşti), interveni în larma generală (în care nimeni nu mai ţinea cont de rangul şi starea socială), cerându-şi, într-un limbaj direct şi mişcător, dreptul la o nouă viaţă.

În tot acest timp, masca de domino (contesa poloneză) cânta la pian fragmente de piese muzicale pe care nu izbutea să le ducă la bun sfârşit. Ataca cu avânt o nouă piesă, apoi, din lipsă de note, se oprea în mijlocul câte unei fraze muzicale, neştiind cum să continue. Nu improviza aşa cum ar fi făcut orice artist ca să iasă din încurcătură, ci, din nou, cu un reînnoit avânt, începea o altă piesă muzicală ce împărtăşea aceeaşi soartă cu precedenta, adică se întrerupea tocmai atunci când părea că linia melodică a fost, de bine de rău, găsită. Biata contesă amesteca de-a valma piese clasice, cunoscute, cu altele populare, uşurele şi foarte accesibile. Dar până şi acestea din urmă îi dădeau la un moment dat de furcă, chiar dacă, ritmul simplu, uşor de memorat, n-ar fi trebuit să pună probleme unui pianist cât de cât talentat. Lângă masca de domino, pe un scăunel alăturat, şedea pacientul costumat în bebeluş. Acesta, din când în când, lovea cu beţele o tobă de jucărie cumpărată din Prater. Bătrânul domn cu joben învârtea bastonul cu măciulie aurită deasupra capetelor tuturor strigând: Încă un suflet rătăcit! Niciunul dintre cei doi doctori, constată Eminescu, nu se afla în acel moment în încăpere ca să potolească oarecum lucrurile. Asistentul doctorului şi doamna Obersteiner discutau scăzut undeva într-un colţ ca şi cum nimic nu s-ar întâmpla.

Atunci când totul păru să fi atins o cotă alarmantă, se auzi distinct un foc de revolver. Întreaga adunătură amuţi, ca trăsnită. Nimeni nu ştia cine sau de unde se trăsese, cât despre victimă, nu mai exista niciun semn de îndoială. Victima atentatului era însuşi nepotul Împăratului. Cu toţii încremeniră în poziţiile în care se aflau. Pianul se opri brusc din cântat. Câteva secunde, ecoul ultimelor acorduri pluti vag prin încăpere, ca un semn rău prevestitor. Întins în mijlocul încăperii, pe burtă, nepotul împăratului zăcea imobil. Cele două alteţe regale se aplecară asupra lui. Îl întoarseră cu faţa şi-i scoaseră coiful. Ţăranca austriacă,

cu lacrimi în ochi, îi şterse cu o batistă fină, brodată, fruntea de sudoare (de sânge se poate presupune). Se lăsă o tăcere respectuoasă, solemnă. Generalul Cerchez luă o atitudine milităroasă, în poziţie de drepţi. Părea că aşteaptă ordine. Eminescu, care nu iubea monarhia, prevăzuse dintotdeauna un astfel de deznodământ. Îi căută din priviri pe conjuraţii din Balcani, fiind absolut convins că atentatul nu putea fi decât opera lor, dar aceştia, împreună cu Filipescu cu tot, dispăruseră. Probabil că acum erau departe, îşi cumpărau paşapoarte false, dornici să ajungă undeva în ţări îndepărtate din America sau Asia. Cel puţin până va trece potopul. Deodată izbucni un râs binecunoscut tuturor. Era râsul nepotului împăratului Franz. Ha! Ha! Ha! Înviase. Atunci, ca la un semn, veselia şi jocul reîncepură. Era Carnaval.

Eminescu profită de ocazie ca s-o şteargă. Tot acel spectacol ieftin (pus la cale nu se ştie de cine şi în ce scop) nu făcea decât să-l abată din drumul către adevăratul său ideal: domnişoara Elise. Oare unde o fi? Cu paşi hotărâţi, părăsi salonul păşind pe holul acum pustiu. I se păru că, deşi mai trecuse de multe ori pe acolo, abia acum observase uşa pe plăcuţa căreia stătea scris *Laborator anatomic*. Încercă clanţa. Fu extrem de mirat să găsească uşa deschisă. Pătrunse înăuntru. Un aer mai răcoros decât pe hol, încărcat de mirosuri de substanţe chimice, unele înţepătoare, altele grele, îl învălui odată cu întunericul care domnea în încăpere. Pe o masă lungă, aflată în mijlocul laboratorului, un sfeşnic cu patru braţe, în vârful cărora ardeau patru lumânări (cam pe sfârşite) arunca asupra obiectelor din imediata apropiere o lumină albă, firavă. O vremelnică bătălie părea că se dă în acel mic spaţiu luminos, între obscuritatea rece, acaparatoare şi cele patru lumânări, înălţându-se ca s-o înfrunte până la capăt. Încercând să se obişnuiască cu întunericul, poetul făcu câţiva paşi în încăpere, orientându-se, orbeşte, cu ajutorul braţelor întinse. Aruncând vagi reflexe luminoase,

ochiul mare de sticlă al unui dulap cu vitrină, situat chiar în dreapta uşii de la intrare, îl ajută să se orienteze. Se apropie încet de dulap. Se aflau acolo expuse o serie de ebrubete, recipiente pline cu un lichid (biocromat de potasiu) în care, după cum putu Eminescu să constate, pluteau creiere omeneşti întregi sau numai porţiuni de creier ori artere secţionate. Se întrezăreau şi creiere mai mici care aparţineau cu siguranţă unor animale, oi – se poate presupune. Ceva mai sus, deasupra unei poliţe, Eminescu întrezări un borcan de o formă neobişnuită, având ataşată o etichetă pe care se putea citit: Lenau, 23 august 1850. Auzind un vag zgomot din direcţia mesei (cum ar fi căderea unui mic obiect de metal într-un vas emailat), poetul tresări surprins şi se întoarse. Abia atunci observă că în încăpere se mai afla cineva pe care, datorită faptului că stătuse aplecat mult deasupra mesei, confundându-se oarecum tăcut cu întunericul, poetul nu reuşise să-l observe. La auzul zgomotului, Eminescu încremeni, sperând că nu fusese descoperit, dar celălalt, concentrat asupra studiului, nu dădu niciun semn că ar fi sesizat prezenţa vreunui intrus în laboratorul său. În figura cercetătorului nocturn, Eminescu îl recunoscu uşor pe doctorul Obersteiner care, între timp, îşi schimbase costumul de Heinrich Heine, deghizându-se, după toate aparenţele, în Regele iudeilor. Poetului nu i se păru deloc neobişnuit ca Regele iudeilor să poarte peste costumaţia clasică, conservată în memoria iconografică, un halat negru, ba dimpotrivă, găsea lucrul acesta foarte natural. Absorbit cu totul de munca sa, doctorul Obersteiner executa cu mişcări încete şi cu nespusă migală o acţiune ce părea că necesită o atentă concentrare. Tocmai separa vasele intacte de parenchimul macerat anterior în biocromat de potasiu.

Ca să nu-şi trădeze prezenţa, Eminescu se dădu un pas în lături, nimerind într-un colţ întunecat şi, cu inima bătând să-i spargă pieptul, se lipi de dulapul cu vitrină şi

creiere conservate. După câteva secunde de atenţie încordată, respiră uşurat, fiind convins că se găsea în deplină siguranţă. Apoi, curios, încercă să-l urmărească pe Regele iudeilor care stătea cu spatele, mult aplecat asupra mesei. Deşi locul în care se afla era unul perfect pentru o ascunzătoare, nu era tocmai un loc potrivit pentru a urmări ce se întâmpla în mijlocul laboratorului, la masa de lucru. Pe direcţia punctului de observaţie al poetului, doctorul Obersteiner eclipsa cu trupul său lumina sfeşnicului plasat chiar în mijlocul masei printre borcane, recipiente şi alte instrumente de laborator. Astfel, ceea ce vedea Eminescu nu era decât o siluetă întunecată, abia întrezărită printr-un inel subţire de lumină, înconjurată de un halou luminos şi difuz, o siluetă ce părea să se îndeletnicească cu un soi de activitate ce pretindea multă concentrare şi atenţie. În acea clipă, doctorul Obersteiner tocmai examina ceva la microscop, poate chiar vasele separate anterior din ţesutul lor de bază. Ideea că asistă la strădania de a pătrunde cu privirea dincolo de limitele universului observabil cu ochiul liber şi, mai mult de atât, gândul că cel a cărui viaţă celulară, intimă, expusă astfel privirii microscopice, nu mai era printre cei vii, dar că, totuşi, prin mănunchiul de ţesuturi, oferit ca o ofrandă ştiinţei, privea, încremenit din moarte, înapoi, îl făcu pe Eminescu să se clatine, ameţit şi tulburat. Ar fi vrut să se apropie, să-l roage pe doctor să-l lase să privească şi el prin ochiul de lumină fantomatică al microscopului, dar nu îndrăzni. Cumva i se făcu frică.

Încercând să-şi ocupe un punct de observaţie mai potrivit, poetul execută un mic pas lateral dreapta. Din acel loc, cu puţin noroc (dacă doctorul nu-şi schimba poziţia), putea să vadă mai bine ceea ce se petrecea la masă. Atenţia lui Eminescu fu imediat atrasă de o tavă emailată, în care se găsea un creier ce părea, după aspect, să fi intrat într-o stare de putrefacţie incipientă. Totuşi, în ciuda aspectului, mărimea considerabilă a acelui creier îl

determină pe Eminescu să se gândească automat la Schiller. Nu putea fi decât creierul unui geniu, creierul lui Schiller, conchise el, deşi prin minte îi trecu pentru o fracţiune de secundă ideea că poetul murise demult. Şi totuşi, creierul era mult prea mare pentru a fi creierul unui om de rând sau al unei oi! Curios, Eminescu se înălţă uşor pe vârful botinelor, aplecându-se mult în faţă, periclitându-şi oarecum echilibrul. Textura creierului, în ciuda unei uşoare deformări a masei, vizibile şi cu ochiul liber, se prezenta de o extremă fineţe şi delicateţe. În contact cu aerul îşi pierduse însă caracterul apos, strălucitor, căpătând o culoare ştearsă, de organ în descompunere. Între timp, după cum putu Eminescu să-şi dea seama, doctorul, lăsând microscopul la o parte, începuse să-şi pregătească instrumentele în vederea secţionării. Când termină cu acele mici preparative, întinse mâna înspre creierul din tavă. Îl luă în mâini cu infinită grijă şi precauţie (purta mănuşi albe de cauciuc). Îl studie din priviri, oprindu-şi atenţia asupra regiunii frontale şi occipitale. I se păru că întrezăreşte ceva. Într-adevăr, ventriculii laterali păreau foarte dilataţi în raport cu micşorarea vizibilă a masei creierului. Circumvoluţiunile celor două emisfere se prezentau foarte bine dezvoltate şi mai adâncite decât în mod normal. Din păcate, însă, din cauza neglijenţei celor de la morgă starea de conservare a creierului nu era tocmai bună. Ca din întâmplare, i se spusese, creierul fusese uitat pe o fereastră câteva ceasuri bune. Când Obersteiner a trecut pe la morgă ca să ridice un creier pe care-l solicitase anterior (în vederea unor cercetări), l-a zărit şi pe acela care zăcea pe fereastră. Forma şi mărimea acestuia i-au atras imediat atenţia şi, la înţelegere cu supraveghetorul, a reuşit să-l obţină pe o sumă modică. De cum l-a văzut (poate din cauza aspectului său voluminos), şi-a dorit să-l cerceteze. Din păcate, în starea de descompunere în care se găsea, nu ştia dacă va reuşi să realizeze măcar un sumar examen histologic. Mai

întâi îl puse pe cântar. 1400 de grame. Hmm. Îşi notă în carneţel greutatea exactă. O dată ce va separa cele două emisfere şi cerebelul, va cântări totul şi pe porţiuni. Dacă mărimea unui creier era importantă, nici raportul cantitativ dintre materia albă şi cea cenuşie nu trebuia totuşi neglijat.

Întinse mâna înspre cuţitul de secţionat. Cu toată strădania, din locul în care se găsea ascuns, Eminescu nu putu observa prea bine ordinea mişcărilor doctorului, dar i se păru curios că nimic din acele gesturi nu avea de-a face cu procesul propriu-zis de secţionare a unui creier. Dimpotrivă, mişcările doctorului, aşa după cum le observa poetul din spate, semănau cu gesturile cuiva care, tacticos, mânuia cuţitul şi furculiţa, mărunţind o porţie de carne, înainte de a o vârî, bucată cu bucată, în gură. Pornind de la premisa că gesturile nefireşti ale doctorului nu făceau parte dintr-un vis cumplit şi că, fără să aplicăm scenei la care tocmai asista poetul criteriile mai riguroase ale realităţii, să admitem, cel puţin, ca ipoteză, noţiunea convenţională de *viziune*, Eminescu, închipuindu-şi toată demonstraţia prin reducere la absurd, avu un moment de tresărire lăuntrică şi ezitare. Visa oare? Simţi cum un tremur febril, interior îl cuprinse. Ca scuturat de friguri, icni din mijloc, gemând încet, pe dinlăuntru. Îl apucă o durere de cap cumplită, făcând să-i clănţăne dinţii ca de la un ger straşnic. De sub turbanul de turc i se prelingeau pe frunte boabe reci de sudoare. I se părea că globii ochilor, ca la cei ce dau să se înece, i se întorseseră în cap de spaimă. Dădu din mâini să se salveze. Ar fi vrut să iasă afară şi să se îndepărteze, dar durerea de cap îl ţintui locului, împietrindu-l.

Tocmai în acel moment, fără nici un avertisment prealabil, Regele iudeilor se întoarse înspre poetul nostru, arătându-i, astfel, că fusese tot timpul conştient de prezenţa acestuia în laborator. Eminescu observă că, din colţurile buzelor doctorului, se prelingea un lichid, ce

putea fi atât salivă, cât şi un firicel de sânge. Regele iudeilor rânji înspre poet cu o expresie înfiorătoare pe chip. Urechile mari şi ascuţite ale doctorului Obersteiner se făcură, parcă, şi mai mari, ca la drac. Sprinten, de parcă ar fi fost un gnom căţărător, sări pe masa lungă din laborator şi începu să ţopăie răsturnând eprubetele, recipientele care, ajungând pe pardoseala de piatră, se sparseră cu mult zgomot. Lichidul se scurse, prelingându-se pe pardoseală, iar creierele întregi sau pe anumite porţiuni secţionate (emisfere, cerebel), în funcţie de conţinutul recipientelor, se împrăştiară în neorânduială.

Eminescu se frecă la ochi, îşi spuse că totul nu era decât un vis urât şi că trebuia să se trezească. Atunci, ca la un semn, pătrunseră în laborator toţi pacienţii doctorului, făcându-şi intrarea prin nenumărate uşi. Printre măştile de dinainte din salon (pe care le recunoscu uşor), Eminescu sesiză şi prezenţa unor noi apariţii, nemaivăzute până atunci. Erau pacienţii de la izolare care, scăpaţi de sub supraveghere, dădeau frâu liber comportamentului delirant, nebunesc. Cu toţii dansau frenetic, ireverenţios, ţopăind peste creierele împrăştiate pe jos, fără să le pese câtuşi de puţin că s-ar putea tăia în bucăţile de sticlă spartă sau că soluţiile chimice prelinse pe pardoseală le-ar provoca răni periculoase.

Ca la un semn nevăzut, în vacarmul general, fu adus pe o targă un băiat de vreo zece ani, aproape paralizat. E băiatul doctorului, îşi spuse Eminescu, recunoscându-i baveţica. Băiatul fu urcat pe masa de disecţie şi doctorul, în halat negru şi cu mănuşi de cauciuc, începu operaţiunea. Luă un fierăstrău cu care despică cutia craniană a băiatului suferind de o boală cerebrală. În momentul în care doctorul îşi introduse, fără nicio urmă de delicateţe, vârfurile degetelor în interiorul cutiei craniene a băiatului, Eminescu îşi pierdu cunoştinţa.

1. Cu siguranţă că Leidesdorf i-a scris lui Popasu o scrisoare semnată şi utilizând termeni profesionali, dar că

acea scrisoare n-a convenit lui Maiorescu, fiindcă nu i-a confirmat diagnosticul de sifilis, astfel, în locul acelei scrisori dispărute astăzi, a apărut acest bilet inabil confecţionat. Plastografie eşuată? Sursa: Theodor

22, Când, într-un târziu, îşi reveni, nu mai era nimeni în jur. Se regăsi pe o bancă într-o piaţă mică (Veneţia? Milano?), înconjurată de clădiri nu prea înalte, având aproape toate obloanele trase. Era ora siestei. Îl trezise, poate, vântul subţire, primăvăratic sau spaima din vis. S-a înţeles cu fratele lui, Neculai cel prost, asupra orei de întâlnire. Ora cinci. Fratele lui a omis să-i spună însă locul. Nu se poate supăra pe el. Nu-i vina lui că nu s-a gândit la acest aspect. În fond, minor. Inutil să se grăbească ca să nu întârzie, din moment ce nu cunoaşte locul întâlnirii. Dar, pe de altă parte, nu poate să nu fie prezent la întâlnire. Neculai îl rugase stăruitor să vină. Cu bani. Avea nevoie urgentă de bani. Nu-l va întreba la ce-i trebuie bani unui prost. Ar fi inutil. Acum Eminescu, cu totul întâmplător, a făcut rost de bani. I-a împrumutat din mai multe locuri. Ca să-şi ducă fratele bolnav într-o casă de sănătate. Oricum Neculai nu specifică în bilet de ce i-a cerut insistent să vină.

Eminescu preferă să meargă pe jos, spre răsărit. Nu ca să admire splendorile oraşului italian sau copacii fantastici, cum ar putea să se creadă, ci ca să nu plătească trăsura. Să nu cheltuie nimic din suma care i-a fost încredinţată. Şi apoi, cum să ceară unui birjar să-l ducă la o destinaţie pe care nici clientul n-o cunoaşte? Ce păcat că fratele lui n-a specificat locul întâlnirii! Şi-ar fi putut face şi el (Eminescu) un plan. Nici oraşul nu-i este tocmai familiar, dar se lasă în voia picioarelor. Şi a soarelui. Cu soarele în spate e sigur că se îndreaptă înspre locul potrivit. Spre ţară (spre mămăliga strămoşească). Fratele lui e la Ipoteşti, îi trecu prin minte. În starea lui nu putea părăsi Ipoteştiul. Cum de nu se gândise, oare, la asta?! De aceea

nici nu s-a ostenit să menţioneze în bilet locul de întâlnire. Atâta lucru trebuia să-l ducă mintea şi pe Mihai! Nu?! Hmmm! Făcu o scurtă oprire, ca să-şi mai tragă sufletul. Sintetizează: ora cinci, Ipoteşti, răsărit! Nu e nevoie să întrebe de nimeni unde se află răsăritul. Soarele blând, care-i învăluia ca într-o manta caldă umerii, îl călăuzea în tăcere şi siguranţă, împingându-l înainte. Se va duce în direcţie opusă soarelui care coborâse deja înspre asfinţit, Ipoteştiul era la răsărit. La fel şi ţara. Atunci, o porni din nou la drum.

De departe, după ce lăsă în urmă ultimele case din oraş, întrezări dealurile Ipoteştilor. Nu mai avea mult. Ar putea s-o ia pe scurtătură, pe lângă coşerile de la locul numit Sicna. Apoi, înconjurând iazul, să apuce pe cărarea ce duce spre vie şi livadă, să se apropie nevăzut de bordeiele slugilor. Să se uite de acolo spre casă, pândindu-l pe Neculai când avea să iasă. Dar dacă Neculai nu se află în casă? Şi cum să evite, dacă ar trebui să traverseze curtea, întâlnirea cu Matei? Hmmm. La asta nu se gândise. Făcu cale întoarsă. Găsi, nu departe de iazul plin cu peşte, un loc corespunzător pentru întâlnire. Lângă trestii, unde se opri, se legăna uşor o barcă. Îl va aştepta aici pe Neculai. Ora cinci. Nu avea ceas. Ceasornicul lui rămăsese la Bucureşti. În ladă. Şi cărţile şi hârtiile. În siguranţă. La prieteni! *Nu suntem atât de străini unii de alţii*, i se spusese. Le va recupera mai târziu. De îndată ce va ajunge în Bucureşti. Mai întâi însă, aşa cum se înţelesese cu Neculai, va merge la Ipoteşti. Cu banii adunaţi îl va interna pe Neculai la sanatoriu (la doctorul Şuţu). Unde se va bucura de cele mai bune îngrijiri. E convins că fratele lui nu putea să întârzie. Neculai va veni. Avusese şi el (poetul) o rugăminte pentru Neculai. Una pe care numai *Nec. cel prost* putea să i-o îndeplinească. Îi scrisese în prealabil despre asta. Explicându-i unde se află pistolul cel vechi al bătrânului. Îi ceruse prostului să fie cu băgare de seamă şi să i-l aducă. Să nu dea de bănuit. Să se comporte normal.

Fără schimonoseli şi gesturi inutile. Să pună piedica. La pistol. Să nu uite de piedică! Mai ales, să nu uite de piedică. *Contează pe persoana şi pe caracterul meu, măcar că oamenii mă numesc Nec. cel prost*. Conta. De aceea se afla acolo, aşteptând în întuneric. Gulerul scrobit îl deranja. Drăcuind, abia îl putu desface din butoni. Apoi, eliberat de strâmtoarea de la gât, respiră uşurat. Aerul răcoros. Ascultă liniştea nopţii. Urmări luna, cum se înstăpânea încet pe toată suprafaţa lacului de sub deal, ca o bură luminoasă şi fină. E târziu. Abia atunci începu să se îngrijoreze. Trebuie să fi trecut demult de ora cinci. Neculai, deşi i-a cerut să conteze pe el, n-a venit aşa cum promisese. Se bazase pe un prost! Poate n-a găsit pistolul! În condiţia lui, nici nu-i de mirare că n-a fost în stare să-l găsească, cu toate că Eminescu îi dăduse indicaţii precise. Sau, în cel mai rău caz, l-a prins bătrânul. L-a bătut cu harapnicul, ca pe evreii de pe moşia din Cătămăreşti, când îi opriseră vitele. L-a închis în casă. Fără lumină. Fără de nicio lumină. Dar bătrânul nu mai e! A murit. Stăpânul e acum Matei. Vinde tot! Henrietta n-a putut face nimic ca să-l oprească pe Matei. Să vândă toate vitele, la număr 27, mobile din casă, 5 stoguri de fân, 3 vagoane de păpuşoi. Să ia hârtiile de valoare. Şi să plece cu banii. Lăsându-i fără sprijin (pe ea şi pe Neculai). Nici să-l oprească pe Neculai. Să se sinucidă. La ora şapte şi jumătate. În casa din Cucorani. Ce căuta Neculai în casa din Cucorani? Nimeni nu poate să spună. Atunci poetul sări în barcă. Ca să scape de urmăritorii care se aflau pe urmele lui. Precipitat, dădu să vâslească, dar, vâslele se afundaseră în mâl. Pistolul!

Căută pistolul. Îl găsi. Era într-unul din buzunarele costumului de recuzită cumpărat din Prater. Era pistolul cu care a fost ucis nepotul împăratului. Dar ce căuta acel pistol la el? Cineva – nu mai avea nicio îndoială – i-l strecurase în buzunar ca să-l compromită (sârbul? croatul? Filipescu?). Se uită neliniştit în jur. Nu văzu pe nimeni. Unde să-l ascundă? Cum să scape de pistol? Atunci îi veni

o idee salvatoare şi, iuţindu-şi mişcările, deschise precipitat geamul din hol. Îl aruncă cât putu de departe afară, în noapte. Scăpase! Undeva, în cap, distinct, auzi detunând o împuşcătură. Şi Nic? Oh, Doamne!

Contemplă dintr-o privire holul scufundat în obscuritate. Oare adormise? Visase? Nu mai ştia. Pe o măsuţă, sub marea oglindă veneţiană, pâlpâiau într-un sfeşnic patru lumânări aprinse, ademenind parcă privitorul spre o lume de fantasme şi mincinoase jocuri luminoase. Razele lor tremurătoare se reflectau hipnotic în oglinda de cristal al cărei luciu de argint, uşor aburit, părea, printr-un efect de iluzie optică (în raport cu lumânările), să se încreţească discret, înşelător. Din sufragerie răzbăteau vagi râsete, combinate cu armoniile frânte, fie vesele sau triste, ale pianului. Ostenit, Eminescu se aşeză pe una dintre canapelele din hol, afundându-se în pernele moi. I se păru că îl cuprinde din nou somnul, un somn vătuit şi cald. Dar nu apucă să închidă pleoapele fiindcă o văzu apropiindu-se. Veronica![1], îi şopti el, tresărind. Dumneata? Tu? Nu mai avu putere să se ridice şi s-o întâmpine cum cerea buna cuviinţă şi eticheta (să se ridice în picioare, să se încline). Eminul meu! După ce făcu o mică reverenţă (era tot mai expertă în reverenţe), Veronica se aşeză lângă poet (fără nici un alt protocol), lăsând între ei o mică distanţă.

Aş fi vrut să-ţi scriu, începu el ca vrăjit, şi să-ţi cer iertare pentru toate păcatele. Există, Nicuţă dragă, vreo putere dumnezeiască pentru ca cel ce a îndurat chinurile cele mai grozave ale nebuniei să fie mântuit? Dacă există, continuă el rostind cuvintele fără întrerupere, atunci acea mântuire se găseşte ascunsă în sufletul femeii. Acolo, în colţul acela, doarme de veacuri bunătatea femeii care iubeşte. Iubirea sinceră ce i-a arătat Veronica în tot timpul prieteniei lor a fost proba cea mai puternică că, dăruindu-i-se, ea a sacrificat totul pentru el. Acum ştie că o iubeşte fără condiţii de reciprocitate şi că iubirea pentru ea e

singurul său reazăm pe pământ. De acum s-a învăţat minte şi nici nu mai trăieşte, nici nu mai moare fără de ea. Va considera timpul de boală ca o călătorie lungă, lungă, nesfârşit de lungă, de unde se reîntoarce obosit, dar gata să ceară iertare pentru toate păcatele trecutului. Are să fie cel mai fericit om din lume dacă ea îl va iubi din nou. Căci ea (Nicuţa) e cel dintâi amor al lui şi cel din urmă. Veronică! Tu!

Veronica nu ştie cum să reacţioneze la aceste revărsări de sentimente şi cuvinte pe care atât de mult le aşteptase în ultimul timp, fără speranţă, totuşi. Eminescu tăcu o clipă şi, îmbătat, o cuprinse cu o privire ce trăda tot dorul şi năpasta inimii sale. Era chiar ea, Veronica visurilor lui! Fără nicio îndoială. Părul blond întunecat, complet necoafat (fără bucle), ci doar prins cu ajutorul unui fileu şi a unei diademe simple, deasupra capului, era părul ei. Câteva fire rebele scăpaseră din strânsoarea fileului, jucându-i-se, molatic, pe pielea gâtului. Ochii, în reflexul cărora pluteau nevăzute promisiuni dulci, şirete, erau fără urmă de îndoială ochii ei. Dar, ceea ce-l făcu să fie convins că femeia de lângă el era nimeni alta decât Veronica erau braţele, braţele goale, acoperite de o mânecă din tul transparent, ce părea să se contopească în mod intim şi ispititor cu pielea. Poate că uitase, în timpul scurs departe de ea, forma trupului femeii iubite, poate că era mai scundă sau mai înaltă decât şi-o amintea, poate că se mai împlinise sau, dimpotrivă, se ofilise, pierzându-şi acel *brin d'amour* irezistibil şi seducător, poate că veşmintele ce le purta îi erau acum cu totul străine, poate că părul îşi schimbase în timp culoarea de altădată, poate că vocea însăşi, vocea cu care-i şoptise cândva dezmierdări dulci căpătase accente şi tonuri noi, dar în privinţa braţelor, mai precis a acelei porţiuni cuprinse între terminaţiile mănuşilor de dantelă şi locul în care, după capriciul croitoresei, mâneca bluzei continua într-o fină ţesătură de tul, în privinţa formei lor subţiratice, a aromei pe care o

degajau mişcându-se, a moliciunii ca de floare de cireş cu care-l vrăjiseră dintotdeauna, ameţindu-l, asupra tuturor acestor lucruri şi a altora pe care memoria lăuntrică şi, de ce nu? memoria poetică, le reţinuse în cele mai mici amănunte, asupra identităţii posesoarei acelor braţe goale, Eminescu nu mai avea nicio îndoială. Veronica visurilor lui se afla, din nou, lângă el.

Atunci, e adevărat că m-ai iubit Emin, dragul meu, scumpul meu copil? Spune-mi că m-ai iubit! Veronica visurilor îşi întinde spre el, încet, braţul drept. Când se mişcă o boare de căldură şi gingăşie se ridică din braţul ei, învăluindu-l. Femeia îşi trecu uşor vârfurile degetelor peste adânciturile şi cutele din obrajii lui, vrând parcă să le netezească. Se opri o clipă în acel loc în care mustaţa se arcuia aspră spre colţurile bărbiei poetului, apoi îşi retrase mâna. M-ai iubit, şopti ea mai mult pentru sine. Felul în care rostise acele cuvinte, prelungindu-le, făcu să se formeze îndărătul lor un ecou tulburător, ce părea să nu se mai stingă din auzul poetului. *Şi eu te-am iubit, nu din vanitate, cum ştiu să se prefacă unele femei, te-am iubit fiindcă te-am înţeles de la început, am pătruns adânc în eul personalităţii tale şi acum ai devenit pentru mine în decursul anilor un simbol de îndrăgire eternă.* Dar te-am şi urât, Eminule…

Acum tot răul s-a sfârşit, Veronică!, începu el, înţelegând că nu avea prea mult timp la dispoziţie. Sunt vindecat! Liniştit şi senin, ca amorul meu pentru tine! Am ieşit din visul cel rău! Un vis din care nu-şi mai aminteşte decât că vorbea fără şir, ca *o morişcă mecanică*, repetând încontinuu vorbe neînţelese. Îi revenise memoria, luciditatea, totul. Şi-a pierdut, însă, voinţa, dorinţa de a trăi. Numai ea, cu darul ei de a însenina lucrurile, de a-l înveseli, l-ar mai putea face să trăiască din nou şi să se întoarcă la lume. Altfel, nu! Îl va ierta, oare?

Eminul meu! M-ai făcut să plâng şi să sufăr, dacă ai şti! Te-am urât cum numai o femeie e în stare să urască!

Tu voiai să mă vezi lăcrimând, cuprinsă de durere, eu râdeam, veselindu-mă. Am vrut să râd de nebunia ta şi să te uit. M-am lăsat curtată de alţii ca tu să nu crezi că numai la tine mă gândeam. Nebună! Am vrut să te pedepsesc, pedepsindu-mă şi pe mine. Dar şi tu ai fost rău cu mine. Titi rău! Băieţelul meu iubit! Să pot azi întinde mâna, s-o pun pe fruntea ta… Cum ţi-aş mai da la o parte şuviţele de păr, senină să rămână… Uită-te la tine! Te-ai îngrăşat… Şapte kilograme, preciză el. Şi dumneata, Nicuţă? Tu?

Mi-am cumpărat o pălărie nouă! De la Viena. Îţi place? De pe Ringstrasse. Şi rochia e nouă… Am dat pe ea toate economiile ce le mai aveam, dar nu-mi pare tare rău. E de crep de China, negru cu vergi… Jupa, uite, e drapată şi pe margini cu dantelă… La corsaj… apoi vorbele ei se pierdură, topindu-se într-o tăcere moale, ca de vată. O vedea mişcându-şi buzele, fără să mai înţeleagă nimic din spusele femeii. Dar turuiala ei, vătuită parcă cu o linişte mângâioasă îi făcea bine, ca un cântec de leagăn. O somnolenţă stranie îl cuprinse, îmbiindu-l. Se simţea ispitit de somn şi de senzaţia de beţie şi amorţire care-i cuprinse simţurile. Se întinse pe canapea, punându-şi capul în poala ei. Zâmbind cu duioşie, domnişoara Elise îi desfăcu încet turbanul verde de turc, desfăşurându-l ca pe un bandaj. Când fu gata, îi mângâie fruntea, rânduindu-i frumos şuviţele de păr, ca unui copil. De la turbanul prea strâns încins în jurul capului, urmele câtorva şanţuri adânci, înroşite, răsăriră pe frunte, chiar la rădăcina firelor de păr. Elise îşi trecu vârfurile degetelor pe acolo, dar urmele tot nu dispărură. Apoi îi cuprinse cu braţele capul, legănându-l… După o oarecare vreme, crezând că a adormit, femeia se ridică încet, cu grijă, şi-i potrivi capul pe o pernă. Îi săltă picioarele pe canapea şi-i desfăcu copcile botinelor de lac. Îl descălţă, desprinzându-i cârpele în care-şi înfăşurase picioarele dureroase. Poetul avea gambele uşor umflate, roşii.

Domnişoară Elise!, exclamă el, deschizând ochii. Dumneata? Te-am căutat, unde ai fost toată seara? Se ridică de pe canapea, brusc înviorat. Am visat, am visat-o pe Veronica. Îţi vine să crezi? Îşi ţinea evantaiul închis, pus pe inimă. Uite aşa!, improvizează el, folosindu-se de degetul arătăror şi de cel din mijloc, pe care le alătură punându-le pe piept, în dreptul inimii. Ştii ce înseamnă asta (în limbajul evantaielor)? Sunt a ta! Cândva am fost fericit, domnişoară Elise, prea fericit într-o lume în care fericirea nu poate exista, într-o lume în care nu există loc pentru atâta amor. În ordinea lucrurilor lumii (invidie, răutate, basseţă), amorul nu se potriveşte, e o anomalie. Noi suntem în voia unor capricii, domnişoară Elise, a unor puteri situate deasupra noastră, a unor forţe de care nu ne dăm seama. Când trec pe alee, în parc, sunt fatalitatea pentru toate furnicile pe care le strivesc sub picioare. N-aş vrea, zău, să le omor! Aşa şi cu oamenii, nu vrei să-i faci să sufere, dar nu poţi altfel. Veronica a suferit mult. Şi eu. De ce ? Nu ştiu. Se opreşte, izbucnind în râs. Dar de satisfăcut, am satisfăcut-o. Cel puţin de trei ori. Ea mi-a spus. Când am întrebat-o dacă a avut acea culme pe care trebuie s-o aibă o femeie în cea mai intimă îmbrăţişare, ea, pudică, timidă, mi-a spus că da. De trei ori. De trei ori. Oh, de-aş şti aceasta numai!

Râde într-un fel straniu. Apoi, schimbă brusc tonul. Acum sunt îndrăgostit de dumneata. Nebuneşte. Poetul vorbeşte precipitat. Te-am căutat toată seara. Fiindcă te doresc. Dar avem şi matematica. Calculul algebric. Ca să calculăm în ce proporţie există o ecuaţie (a = b) care să echilibreze dezastrele şi puterile potrivnice existenţei noastre printr-o constantă n (sau variabilă t) ce să ne garanteze că lucrurile rămân etern neschimbate. Ca acum. Etern neschimbate. Eu = linişte. Există o asemenea lege, domnule Eminescu. Care să ne garanteze, ce? Că lucrurile rămân neschimbate? Nu ştiu. Poate. Mă gândesc la ea (la lege). Uite, de pildă, dragostea. Schimbă tot. Spune-mi,

dumneata, domnişoară Elise, ce constantă (număr) ar trebui inventat pentru ca ecuaţia vieţii cuiva să reziste acestui dezastruos dezechilibru? Eu + Veronica = (Veronica+n)/Eu. Ce reprezintă *n*? Capriciile femeii (*n* tinde la infinit). Poate. Rădăcina cubică! Nimic mai înălţător ca rădăcina cubică. Filipescu a denumit rădăcina cubică cu numele meu: Eminescu. Eu (modest) i-am propus să-i dea numele *Veronica*. Rădăcina cubică trebuie să poarte un nume de femeie, nu crezi?

Eu sunt urât, negru, păros. Nu eşti urât, domnule Eminescu! Poetul n-o aude, îşi priveşte gambele picioarelor, goale. Ea era albă. Cum să rimeze? Mâna mea (ce spun? laba mea neagră de maimuţoi) şi mâna ei, delicata mână. Albă, mângâioasă. Nu rimează. Frunzele nu rimează cu pietrele. Pietrele cu ghetele. Ghete cu caiete, băiete, scaiete, tăiete, bete, Elisabete [infirmiera tresări: oare ştie ceva?], îmbete, şerbete, curcubete, tabiete, biete, cete, încete, d, r, nc, de, te, bu, ta, he, ghe, te, go, ge, să, j, erete, uş, ofte, ite, invite, aite, uite, alte, imte, ante, oante.... Am obosit! Vezi, domnişoară Elise. Eşti frumoasă, se-nţelege, şi fecioară! Elise tresare, nu mai era fecioară, dar ce frumos lucru îi spusese poetul! Culcă-te cu mine! Vai! Văd o femeie, mă întreb. De ce aceasta nu-i a mea? Vrei? Ce să vreau, domnule Eminescu? Poetul începe să râdă. Ne vom culca! Ne vom culca! Vom visa. Am să te. Am să te. Am să te. Ffffffut, limbut, băut, plăcut, de necrezut, slut, stătut, statut, cnut, Prut, aşternut, combătut, strănut. Hapciu! Vrei? Bine! îi zâmbi ea. Haide, domnule Eminescu! Seara de Carnaval s-a încheiat!, şi, zicând aceasta, îl luă de braţ şi-l conduse în salon. Îi promise că turbanul şi botinele de lac avea să le recupereze mai târziu.

1. În seara Carnavalului m-am deghizat în Veronica Micle şi am purtat o lungă convorbire cu poetul. Am încercat să profit de moment şi să-l descos în privinţa planurilor pe care le are la întoarcerea în ţară. Din felul în care s-a comportat, mi-a făcut impresia că poetul nu făcea

nici o distincţie între Veronica cea reală şi Veronica deghizată, vorbindu-mi ca şi cum s-ar fi adresat celei adevărate. Am intrat în jocul său – era seara Carnavalului – şi, fără să mă trădez, m-am identificat cu masca mea până la capăt. Pentru ca totul să pară cât mai autentic, m-am inspirat din lucrarea *Simfonia veneţiană* de Octav Minar pe care o cunoşteam bine. Sursa: Elise

23, Notă informativă privind şederea lui Eminescu Mihai la Viena (12 februarie-26 februarie 1884), după externarea din sanatoriul Ober-Döbling.

Înainte de a urca în cupeu şi de a părăsi Ober-Döbling-ul, Eminescu i-a strecurat domnişoarei Elise un bileţel... *M-am răspopit,* scria pe bileţel. [Rugăm decriptarea]

Eminescu şi Chibici au petrecut la Viena două săptămâni aşteptând din ţară veşti şi bani (de la domnul Maiorescu). În acest timp, poetul a vizitat Clubul „Tinerimii române“, întâlnindu-se cu mulţi studenţi aflaţi aici la studii. Într-o atmosferă prietenoasă, a rememorat împreună cu aceştia anii studenţiei vieneze. Printre studenţi era cunoscut, mai ales datorită *Luceafărului* care apăruse şi acolo, la Viena, cu un an înainte. La Burgtheater a vizionat *Hoţii* de Schiller cu Carol Moor, celebrul actor. Încântat de Schiller, recită oricui îl ascultă versuri din opera poetului german. Începe să-i revină verva şi memoria fenomenală (de care am tot auzit vorbindu-se), deşi nu este chiar pe deplin vindecat.

Într-o zi, trecând pe Frederikstrasse, a zărit din birjă o florărie şi l-a rugat pe Chibici să oprească. Erau acolo expuse primele flori ale primăverii (violete, narcise, zambile, primule). S-a învârtit fericit prin florărie atrăgând în mod alarmant atenţia celorlalţi clienţi. Mirosul de pământ proaspăt şi jilav l-a ameţit atât de tare încât, dacă n-ar fi fost Chibici să-l scoată afară, Eminescu s-ar fi tăvălit pe jos, dornic *să înoate* în flori şi pământ. Înainte de a ieşi,

poetul a apucat un buchețel de violete de care n-a vrut să se mai despartă. Chibici, jenat de comportamentul prietenului său, le-a plătit şi, cu scuze pentru deranjamentul produs, a ieşit luându-l de braţ pe Eminescu. Cu violetele frumos ambalate, ţinute cu mâna dreaptă aproape de piept, poetul i-a explicat lui Chibici că violetele erau florile preferate de Veronica.

Mai târziu, fără ştirea lui Chibici, a făcut o vizită doamnei Löwenbach, fosta gazdă a doamnei Micle din Viena. A regăsit-o pe bătrâna doamnă în mare suferinţă fiindcă un băiat îi murise de curând. Deşi nu-şi mai amintea de Eminescu, doamna Löwenbach l-a primit pe fostul student cu amabilitate. Din cele câteva cuvinte schimbate cu neaşteptatul vizitator, bătrâna doamnă a reuşit să-şi aducă aminte de chipul fin şi plin de graţie al doamnei Micle, *die schönst Frau von Moldau*. Cuvintele bătrânei l-au impresionat profund pe poet. I-a dat buchețelul de violete cumpărat de Chibici. Doamna Löwenbach i-a mulţumit cu lacrimi în ochi. După ce a ieşit de acolo, Eminescu a stat ore în şir în faţa pensiunii într-o stare de fericită seninătate. Într-un târziu, a venit un poliţist care l-a întrebat politicos ce face acolo. El, calm, fără să-şi piardă cumpătul, i-a dat toate amănuntele, apoi, poliţistul l-a escortat până la staţia de birje şi, apoi, la hotel.

În tot acest interval, domnişoara Elise s-a întâlnit cu poetul de trei ori (în Prater) pe motivul că acesta, vrând să expedieze în ţară scrisori fără ştirea lui Chibici, a rugat-o să-l ajute. De fiecare dată când a venit la întâlnirea cu Elise, Poetul era convins că cineva se afla pe urmele lui. Presupune că e vorba de agentul Siguranţei austro-ungare Lachman, cel care l-a avut sub observaţie şi la Bucureşti. Altădată vorbeşte despre un bătrân domn cu joben. I se pare că l-a întrezărit şi pe Filipescu pe stradă, însoţit de un sârb şi de un croat. Ajunge la întâlniri foarte agitat, uitându-se în toate părţile, suspectând pe toată lumea care

trece prin preajmă. Când Elise îl întreabă de cine crede că e urmărit şi în ce scop, Poetul se înverşunează şi nu răspunde, zâmbind într-un anume fel. Eu sunt etern!, spune în final.

În privinţa relaţiilor lui Eminescu cu domnişoara Elise, ele sunt foarte bune, prin graţia ei, sursa reuşind să-i câştige încrederea. Poetul i se plânge de faptul că *prietenii*, fără să-l întrebe, au decis ca el să plece în Italia (să vadă Veneţia), deşi în ceea ce-l privea s-ar întoarce bucuros în ţară. Întrebat de către sursă ce ar face dacă s-ar întoarce la Bucureşti, Eminescu răspunde că nimic (eventual, să se călugărească) fiindcă a învăţat multe din trecut, acum fiind complet edificat şi *răspopit*. Mai multe explicaţii poetul nu dă, iar sursa, pentru a nu-i trezi, pe moment, suspiciuni, nu insistă. Discută, în schimb, foarte mult despre doamna Micle pe care poetul regretă că a făcut-o să sufere. Îşi doreşte să-i scrie, dar nu ştie dacă s-o facă după toate câte s-au întâmplat. Se decide totuşi să-i scrie. Pretextul celor trei întâlniri dintre poet şi sursă l-a constituit elaborarea şi expedierea scrisorilor către doamna Micle.

Scrisorile pe care poetul intenţiona să le trimită în ţară îi erau adresate doamnei Micle. Domnişoara Elise nu a expediat scrisorile deoarece, motivează ea, poetul nu i-ar fi dat şi banii necesari pentru timbre, pretextând că banii sunt la amicul Chibici. Sursa nu a reuşit să facă rost de banii trebuincioşi pentru expedierea scrisorilor, astfel de cheltuieli nefiind prevăzute în bugetul misiunii şi neputând fi decontate. A copiat însă scrisorile şi le-a transmis serviciului nostru de corespondenţă prin curierul diplomatic. Motivează că originalele le-ar fi pierdut în împrejurări greu de elucidat. Având o înclinaţie romanţioasă destul de puternică, deşi este un cadru foarte competent şi conştiincios, există suspiciunea că sursa să fi contrafăcut aceste scrisori sau că ar fi intercalat în conţinutul scrisorilor originale unele fraze neeminesciene.

În vederea elucidării chestiunii, să se ia măsurile cuvenite.

„Bătrânul domn cu joben“

N.B.

S-a luat legătura cu un reputat biograf al lui Eminescu care a demonstrat că este imposibil ca Eminescu să-i fi scris doamnei Micle scrisori la ieşirea sa din sanatoriu, argumentând această afirmaţie prin faptul că relaţiile dintre cei doi s-ar fi răcit considerabil în perioada de dinaintea declanşării bolii poetului. Poeziile pe care Eminescu şi Veronica Micle le publicaseră înainte de iunie 1883 sunt o mărturie concludentă asupra urii pătimaşe ce izbucnise între ei. Practic, nici nu mai voiau să audă unul de celălalt.

Chestionată asupra autenticităţii scrisorilor, domnişoara Elise a recunoscut că Eminescu nu i-a dat nicio scrisoare pentru doamna Micle, dar că au stat de vorbă de trei ori şi că el i-ar fi mărturisit dorinţa de a-i scrie femeii iubite, spunându-i cam ce şi cum ar vrea să-i scrie. Domnişoara Elise nu a făcut decât să reproducă, acasă, din memorie cuvintele eminesciene şi să le transcrie, imitând scrisul poetului. Regretă fapta pe care a comis-o, considerând-o iresponsabilă. Îşi face autocritica, fiind de acord cu eventualele măsuri de sancţionare ce s-ar lua împotriva sa. Roagă respectuos biroul să aibă în vedere faptul că n-a făcut decât să pună prea mult *exces de zel* în îndeplinirea sarcinii încredinţate: aceea de a-şi consolida relaţiile de prietenie şi de încredere cu Eminescu Mihai. Promite să se abţină în viitor de la orice *intervenţii directe* în mersul lucrurilor şi evenimentelor în afara celor pentru care a fost pregătită şi prelucrată.

Domnişoara Elise (Elisabeta Badea) să rămână în misiune şi să-şi ducă la îndeplinire toate sarcinile încredinţate conform planului de măsuri.

Nu consider că e necesară nicio măsură disciplinară în cazul ei. După încheierea misiunii de la Viena, Elisabeta

Badea va reveni în ţară.
Col. L. Mărişeanu

III

1, Oh, muză, spre îndepărtatul 1960 îmi poartă acum visarea.

În comunism. Şi inimii dă-i strune noi să cânte, cuvântului – puterea care smulge din neguri oarbe, neuitarea. Cu degete pe tastatură alerg, cu gândul la trecut, tu, muză dragă, şopteşte-mi în ureche toate, aşa cum, tu, senină, le-ai văzut! Ce spui, duioasă? Mai rar, fii răbdătoare, căci mintea-mi nedeprinsă cu cântul de demult, ca să cuprindă câte, în depărtata zare, pe lume s-au zvonit, aşteaptă de la tine inspirarea. Fii bună dar şi spune-mi de anul pomenit!

1960?, începe muza. Ah, vai!, în noaptea dintre ani, ce bine-am petrecut! Revelionul l-am sărbătorit alături de eroii muncii socialiste la Palatul Republicii, (fruntaşi pe ţară în activitatea de producţie) unde m-am strecurat printre invitaţi şi i-am văzut cum, în haine de gală (rochii lungi, smoking), dansau fericiţi şi plini de speranţă pentru noul an. După ce am băut şi eu un pahar de şampanie şi m-am unduit graţioasă printre perechile ce uitaseră pentru o noapte de întrecerea socialistă şi de planul de producţie, i-am lăsat să petreacă în continuare, luându-mi zborul să văd cum sărbătoresc şi alţi români ca ei (mai mult sau mai puţin eroi ai muncii socialiste). Am poposit atunci la casa de cultură a tineretului din raionul I.V. Stalin, unde, prin ferestrele intens luminate am văzut la mese-mbelşugate cum se veseleau, râzând şi cântând, tinerii încrezători în anul abia-nceput... Aruncându-mi în acea noapte a Revelionului ochii peste ţară (într-o ochire), am constatat că lumea petrece şi se bucură de viaţa nouă şi de mijirea unui nou început.

Au şi de ce, îmi spui, zeiţă! Fiindcă la noi în ţară e din ce în ce mai bine şi mai frumos. Problema lichidării

rămăşiţelor cumplite ale trecutului fiind soluţionată cu pricepere şi înţelepciune de către partid, a sosit vremea, şi-au spus conducătorii luminaţi, să se facă ceva şi în privinţa ridicării nivelului de trai şi a înfrumuseţării vieţii care ar trebui să fie, după muncă, evident, cât mai plăcută şi amuzantă (ca să nu se arate în statisticile din ţările imperialiste că românii nu sunt fericiţi şi că au uitat să râdă). Semnalele acestei înviorătoare şi îmbucurătoare politici de stat se pot observa şi în grija cu care administraţia capitalei a plantat, numai în 1959, 7.500.000 de flori, 75.000 de arbuşti, 150.000 de trandafiri, 2 kilometri de gard viu, îmi cânţi neobosită şi sprinţară. De asemenea, se are în vedere amenajarea unor noi parcuri şi spaţii de joacă pentru copiii patriei. Când, după serviciu, oamenii muncii din ţara noastră ies să se distreze, cu toţii, bărbaţi şi femei, deopotrivă, îşi doresc să se îmbrace cât mai bine (să dea jos salopetele, halatele, uniformele, costumele etc.). De aceea, în 1960, Ministerul Industriei bunurilor de Consum va pune la dispoziţia acestora 160 modele noi de tricotaje, 350 modele noi de încălţăminte, 120 modele noi de confecţii, 10.000 de poşete, 10.000 metri ţesături din fire fine de bumbac. Anul acesta se vor purta gulere bogate, croite în cele mai felurite chipuri (încreţit pe bandă dreaptă, ce poate fi purtat şi ca glugă sau închis la două rânduri cu nasturi de sidef). Linia modernă a balonzaidelor să fie foarte amplă. Casele de modă recomandă ţesăturile fine, cu desenul mare. Taiorul clasic tinde să fie înlocuit cu rochii, în loc de fustă şi jachetă. Nici tovarăşii de viaţă ai femeilor nu vor fi uitaţi, linia masculină diversificându-se cu modele noi care să-i facă pe bărbaţi să se simtă cât mai largul lor. Tradiţionalul costum poate fi înlocuit, în funcţie de împrejurări, cu articole mai lejere: pulovăre *en coeur* sau la baza gâtului, jersee, veste şi cămăşi asortate.

M-ai convins, oh, muză, că moda acelui an o ştii prea bine. Dar hainele cochete ce-atât de măiestrit le-ai

prezentat pot fi găsite, oare, chiar şi-n comerţul socialist de stat?

Negreşit! Noile modele vor putea fi cumpărate în magazinele de îmbrăcăminte şi de încălţăminte deschise în toată ţara. Comisia de control obştesc va avea grijă ca magazinele să fie bine aprovizionate şi ca perioada de inventar să nu dureze prea mult, astfel încât clienţii să-şi poată cumpăra cât mai repede hainele noi de sezon. Eventualele sugestii şi reclamaţii din condică vor ajunge direct la secţia comercială a Sfatului popular raional şi se vor lua măsuri urgente în vederea remedierii neregulilor semnalate de cetăţeni.

Înţeleg, oh, muză, dar spune-mi, înainte ca viaţa să fie atât de frumoasă, cum meşteşugit ai descris-o, n-ar trebui să fie şi ceva mai *bună*? Adică să nu existe lipsuri de niciun fel. Dacă te referi la alimente şi la alte produse de consum, atunci să ştii că şi cu magazinele alimentare stăm foarte bine. Magazine alimentare noi au fost înfiinţate în toate cartierele, în apropierea blocurilor de locuinţe pentru ca cetăţenii să nu fie obligaţi să facă drumuri lungi pentru aprovizionarea zilnică. Curând se va deschide şi pe strada Brezoianu unul nou. Aici găsiţi tot ce vă poftiţi! Vă recomandăm marmelada în borcan! Este un aliment hrănitor, conţine zahăr şi fructe, e bogat în vitamine. Pentru ca oamenii muncii să nu piardă mult timp în căutarea produselor de care au nevoie, se preconizează, pe lângă înfiinţarea alimentarelor şi deschiderea de noi farmacii, magazine cu produse electro-casnice, magazine de mobilă, cofetării, precum şi câteva restaurante. Toate acestea vor fi amplasate chiar în cartierele noi de blocuri care răsar de la o zi la alta, din pământ. Numai în capitală, în curând (conform planului), se vor da în folosinţă: blocul de 42 de apartamente din strada Batiştei nr. 9, cinci vile însumând 60 de apartamente, pe strada dr. Staicovici, un alt bloc de 18 apartamente pe strada Pompiliu Eliade etc. Cu ajutorul noii industrii a prefabricatelor, pe şantierul din

Bulevardul Pieptănari, se ridică (montează) zilnic 8 apartamente! Sunt mii de familii tinere şi, nu numai, care se mută fericite în case noi (ca urmare a politicii înţelepte de urbanizare). Ei sunt România de mâine. Bună ziua, viitor!

Bună ziua, muză! Mai cântă! Mărire patriei cuvântă!

Să urcăm împreună pe schele! Să intrăm în fabrici şi uzine, să ne-aruncăm privirea pe ogoare, să coborâm şi sub pământ, în mine, peste tot unde oamenii muncesc cu spor şi dragă inimă la înfăptuirea planului de producţie. Toată suflarea participă la întrecerea socialistă. Minerii din Valea Jiului se dispută pentru faimoasa cască de aur care va fi a celei mai bune echipe miniere din Vale. Casca de aur, fixată pe o pernă de catifea violet, protejată de un glob de cristal a fost câştigată, la ultima întrecere, de cei mai tineri mineri din vale, minerii de la Uricani. Această echipă de tineri se va strădui să nu mai lase din mână râvnitul trofeu. Pentru aceasta vor munci mai mult şi mai cu spor în acest an. Fosta Vale a Plângerii, cum era numită în perioada exploatării burgheze, este astăzi o Vale a bucuriei şi prosperităţii. Lupenii anului 1929 a devenit un coşmar în poze, afişat la gazeta de perete sub titlul *Să nu uităm*! Doar cei mai vârstnici îşi amintesc. Cei tineri nu mai privesc spre trecut, au planuri mari de viitor. Şi cum să nu aibă când conducerea de Stat le-a asigurat o viaţă bună şi prosperă în Valea Jiului (salarii bune, 6000 de apartamente până în prezent, nouă cluburi de dans, 39 de biblioteci cu 120.000 de volume şi 12.000 de tineri înscrişi)? Ca să mulţumească partidului pentru toate aceste condiţii, dar şi pentru a asigura siderurgia românească cu cărbuni de cea mai bună calitate, minerii din Valea Jiului se angajează să îndeplinească toate obiectivele fixate pentru următorii ani, aşa cum au fost ele prezentate de tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej la congresul al III-lea al Partidului (respectiv, 6 milioane tone huilă până în 1965)1.

O deţinătoare a drapelului de fruntaşă pe ţară în

depăşirea planului este şi uzina de mecanică fină „21 Decembrie“ din Capitală. Planul anual de producţie a fost depăşit încă din 27 noiembrie anul trecut, reprezentând un plus de 11,5 % faţă de sarcină. Au fost obţinute succese şi în privinţa reducerii preţului de cost, precum şi în îndeplinirea planului pe ceilalţi indici. La uzinele „Înfrăţirea“ din Oradea, muncitorii se întrec în cele 17 meserii de bază ale activităţii uzinei: strungar, forjor, frezor, electrician, turnător şi aşa mai departe. Un deosebit succes al industriei noastre îi reprezintă şi cei zece ani de electrificare, sărbătoriţi cu mândrie în 1960. Raportăm 3.000 de sate electrificate şi 7,7 miliarde kWh (faţă de 2,1 miliarde în 1950). La fabrica de strunguri din Arad…

Opreşte-te, zeiţă flecară, de gură mult prea uşoară, cunoşti, văd bine, cum stă activitatea în fabrici şi uzine. Eşti bucuroasă, de mândrie plină, când sate noi, au de la bec, lumină. Comorile de vers meşteşugit a patriei cântare în imnuri neîntrecute le risipeşti desăvârşit (şi măiestrit). Mai bine spune-mi, în politica de stat, *cum, ce* şi *câte* s-au mai întâmplat. Despre Congresul al III-lea al PMR din acel an, ce poţi a-mi spune? Că numărul membrilor şi candidaţilor de partid a crescut cu 40% faţă de anul 1955, am citit şi eu în cărţile de istorie contemporană. Că, la acelaşi congres, Gheorghe Gheorghiu-Dej, prim secretar al C.C. al P.M.R., membru al Prezidiului Mării Adunări Naţionale, împreună cu apropiaţii (acoliţii), şi-a asigurat controlul total asupra partidului nu mai e azi nicio taină. Între timp, şi-a îndepărtat (lichidat) cu tact (se ştie cum), toţi adversarii politici. În Biroul politic al Partidului cei nouă membri îi sunt fideli. Nou-veniţii (Ceauşescu şi Drăghici) îi erau devotaţi, atât lui, cât şi (mai ales) partidului. Asta ar fi trebuit să-l facă fericit2 pe *cel ce întruchipează în modul cel mai desăvârşit aspiraţiile poporului romîn şi voinţa sa de pace*, nu? Mai ştiu că, dintre toate elitele comuniste din Blocul sovietic, tovarăşii de la Bucureşti erau mai stalinişti ca Stalin (celebrul mort)

şi că nici prin gând nu le trecea să se schimbe. Ba, dimpotrivă, ca să-şi consolideze puterea, au demarat o serie de procese politice şi demascări publice, cu mii de arestări. Statisticile de depăşire a planului de arestări i-ar face invidioşi şi pe muncitorii de la uzinele „Înfrăţirea“! Istoria din cărţi o ştiu, e-o scoică ce-n zadar o ţin cu mâna la ureche, căci tot ce-aud nu-i decât vuiet necontenit şi slab, un muget fără noimă, complet neinspirat.

Muză sunt, fiică a Mnemosinei şi a lui Zeus, cum bine ştii şi multe lucruri mi-a fost dat să văd, e adevărat! În vechime, cântam isprăvile minunate ale zeilor nemuritori, cunoşteam deopotrivă trecutul şi prezentul, iar viitorul îl ghiceam fără de greş. Alături de ale mele opt surori, întregul sobor zeiesc îl încântam cu cântecele noastre. Eram nouă muze, până nu demult. *Impari musae numero gandent.* Dar, Partidul s-a gândit (înţelept) că nouă eram prea multe şi, după o atentă reciclare şi o mai eficientă redistribuire a sarcinilor, ne-a *redus* la patru: Clio se ocupă de istorie (eroii patriei) şi astronomie (spaţiu cosmic, sateliţi etc.), eu de toate genurile literare (tragedie, comedie, epos şi lirică), Euterpe de artele vizuale şi ale spectacolului (muzică, dans, serbări patriotice), pe Erato (săraca), muza poeziei erotice, au *îndepărtat-o* după ce a fost demascată ca *imorală* într-o şedinţă publică3. Polimniei, cea cu lirica şi mimica, i-au distribuit noi sarcini în domeniul cenzurii (tace, taie, adaugă şi intercalează, după caz). Celelalte surori, cele rămase fără obiectul muncii, Melpomena, Talia, Terpsihora şi Urania s-au recalificat, fiind dirijate în diferite sectoare artistice în care îşi puteau folosi competenţele (teatru, balet, traduceri etc.). Noi, cele patru rămase, am participat la cursuri de marxism-leninism şi ne-am însuşit atente şi conştiincioase tendinţele estetice şi direcţiile artistice, recomandate de către partid. Eu, deşi nu pricep prea bine toate subtilităţile poetice ale realismului socialist, îl promovez cu sârguinţă şi *elocuenţă*. Nu mă pot plânge. Producţia literară a

crescut simţitor şi s-a îmbunătăţit considerabil. Vremurile s-au schimbat însă faţă de vechime. Ne-am schimbat şi noi, muzele. N-am avut de ales.

Cândva am fost o muză drăgălaşă, cu dar divin şi l-am inspirat pe neîntrecutul Homer, cel care până şi-n ştiinţa sa despre corăbii pe toţi i-a uluit. I-am cântat vestitului Demodocos despre întâmplările din atât de poeticul şi minunatul război al Troiei. Iar vestitului Lucreţiu i-am dezvăluit toate secretele naturii, susurându-i în ureche taine interzise oricărui muritor. M-am cuibărit, cum bine zice vestitul Plato, înlăuntrul inimii poetului (tuturor poeţilor de geniu) şi am cuvântat de acolo cu multă inspirare despre câte şi mai câte adevăruri şi nimicuri.

Dar, ce mai poţi spune, hmm? astăzi, când vremurile în toate s-au schimbat? Despre aşa un an (1960) cum a fost cel de care acum m-ai întrebat ce-ar fi de spus? Ce poţi cânta la modul *inspirat* despre comunism? Să mai ai şi tonul potrivit? Fără să faci politică, istorie şi morală sau alte melancolii. Mai bine adresează-te surorii mele Clio, dacă vrei să afli despre faptele şi evenimentele istorice din anul 1960. Ea se ocupă de sectorul istorie. Eu m-am consacrat literaturii şi *elocuenţei*, sentimentelor frumoase şi vieţii. Pe când Hesiod vorbea despre cele nouă surori, fiice ale lui Zeus şi ale Mnemosinei, *politica* încă nu dobândise atâta faimă şi respect (ca să nu mai spun că nu e nici amuzantă) încât să fie cântată în soborul zeiesc. De aceea, eu una, în politica de stat prefer să nu mă bag. Ajunge doar să-i vezi pe toţi aceşti bărbaţi dârzi: Gheorghiu-Dej, Ion Gh. Maurer, Chivu Stoica, Gh. Apostol, N. Ceauşescu, Al. Drăghici etc. ca să-ţi vină să fugi, nu alta. Unde? nu prea ştiu, fiindcă graniţele ţării sunt foarte bine păzite. Sora mea Erato mă tot cheamă în străinătate, îmi face şi chemare, dar, spune, zău, şi dumneata, cum să plec? Unde să plec? Şi pe scriitorii români cui să-i las? Cum să rămână numai ei, dintre toţi scriitorii lumii,

neinspiraţi!?

Am înţeles cum stau lucrurile, dragă muză, iartă-mi *devierea* nedorită. Să lăsăm atunci politica şi conducerea de Stat. Pe Clio o cunosc, la ea am *apelat*, ca să mă introducă cât mai aproape de scena istoriei şi-un loc modest, neobservat (de cenzură), divina muză mi-a repartizat. Dacă tu te ocupi de literatură, de viaţă, cum spui, ai putea oare pe cei ce-atuncea au trăit, să-i chemi în faţă iar şi şoapta lor mai bine s-o aud? De oamenii acelei vremi aş vrea să ştiu, de ei ce poţi, zeiţă, nimicuri să-mi înşiri (în stilul realismului socialist)?

Cum stau comodă (un pic grăsuţă fiindcă n-am mai zburat de mult) şi leneşă pe-un norişor de raze şi mă uit, în jos, la anul 1960, privirile îmi cad în casa unui tânăr electrician de la Griviţa Roşie care şi-a luat de soţie o fată din Muscel, brunetă, voinică, isteaţă şi frumoasă. Saveta e soră medicală şi-şi iubeşte meseria şi soţul (pe Anghel). În urmă cu un an, atunci când Saveta şi Anghel s-au căsătorit, nu aveau aproape nimic. Azi, cum trag cu ochiul în apartamentul lor, primit de la Stat, văd un nou şifonier (triplu), un divan elegant, radio şi au în plan cumpărarea unui aragaz cu trei ochiuri (despre asta discută acum, Anghel trăgând cu urechea şi la meciul Rapid-Farul de la radio). De când s-a însurat, Anghel nu mai merge la stadion, dar se consolează cu radioul. Nu-i încântat de evoluţia meciului, după ce Rapidul a condus cu 3-0, Farul s-a apropiat la numai un gol. Saveta îl înveseleşte. Atâta pagubă! Haide, bucură-te, luna viitoare avem aragaz! Şi-am să-ţi fac fasole cu cârnăciori! Cu cârnăciori, cu cârnăciori! Se-nvârte ea prin casă fericită. S-au căsătorit din dragoste, evident, ca tot atâţia alţi tineri de felul lor. Căsătoriile cu mijlocitoare nu se mai practică astăzi, fiindcă nu mai sunt averi de cântărit, nici de-o parte, nici de alta. Averea le sunt braţele şi trupul tânăr. Iată viaţa adevărată, reală! Ce nevoie mai e de literatură?

Un alt cuplu tânăr, vecini cu ei, Costel (macaragiu

fruntaş) şi Viorica (vânzătoare) aşteaptă un copil anul acesta. Costel vrea un băiat, Viorica vrea ce vrea Costel. Umăr la umăr, la masa din bucătărie, socotesc (Viorica face socotelile) cum vor folosi banii depuşi lunar la CEC: mobilă, lucruşoare pentru copil, un aragaz. La radioul marca „Concert“ din casă se transmit ştiri despre vizita tovarăşului Hrusciov şi a tovarăşei Nina în Franţa, unde oaspeţii sovietici au fost primiţi de generalul De Gaulle şi de doamna De Gaulle. La Paris, tovarăşul Hrusciov a vizitat casa din strada Marie-Rose nr. 4, unde, între 1909-1921, a locuit tov. V.I. Lenin. Monetăria franceză va dărui tov. Hrusciov o medalie de aur pe care sunt gravate câteva monumente de artă franceze, dominate de Sputnik şi de porumbelul păcii.

Îmi pare mie, muză, sau te-ai lăsat din nou condusă de valul propagandei comuniste şi a realismului socialist? Dar înţeleg că, din cauza fricii şi a rigorilor cenzurii, nu mai poţi vorbi deschis. Spune-mi, mai bine, de scriitori şi de poeţi, şi despre cum i-ai îndemnat la scris. Ce opere măreţe cu neîntrecut talent le-ai inspirat?

Pe scriitori i-am inspirat cu meşteşug (şi mult au scris), le-am înălţat la cer simţirea sfântă şi-am dat prin glasul lor senină cugetare *şi-ogorul poeziei cu plugul îl desţelin când George Dan ne cântă de nemuritorul Lenin*.

De Nina Cassian îmi şopteşti că a predat la ESPLA un volum de versuri cu titlul provizoriu *Sărbătorile zilnice*, tânărul prozator Fănuş Neagu lucrează la romanul *7 văi şi-o vale adâncă* a cărui acţiune se petrece într-o gospodărie agricolă colectivă din Bărăgan. Colecţia Biblioteca pentru toţi a căpătat un nou avânt, apărând sub o nouă înfăţişare grafică. În planul editorial sunt prevăzute să apară cărţi de Eminescu, Caragiale, Dostoievski, Alecsandri, Ion Creangă, Henri Barbusse, Mihail Sadoveanu şi alţii. În cinstea celei de-a 40-a aniversări a partidului, Dragoş Vicol are în plan scrierea unui roman inspirat din viaţa muncitorilor forestieri. Se va intitula, cum altfel?, *Pădurea*. Dumitru

Mircea îşi propune să oglindească într-un roman viaţa unui activist de partid. Lui Dan Deşliu i-ai inspirat poemul *Ziua Victoriei*: *Un vânt de lume nouă bătea peste pământ…*

Ce-i, muză dragă? Chipul ţi-l acoperi? Ai vrea să-mi spui şi totuşi, eziţi şi tremuri…

Pe scriitori şi pe poeţi i-am ajutat să fie inspiraţi (de dragoste faţă de partid), dar, de la datoria ce-am avut, am mai şi dezertat când nesperat am început iubirea iar să cânt şi sensul ei să-l aflu, nemurind. După atâtea versuri patriotice şi poezii de pace înălţătoare, îmi cam pierdusem subţirimea şi graţia poetică, dar când tânărul Nichita m-a chemat la el, am lăsat în urmă fabrici şi uzine, betoane şi ogoare, pe Lenin chiar cu steaua-i roşie cu tot, şi neîntârziat pe braţu-i fruntea mi-am culcat. Volumul lui Nichita a scăpat de cenzură (am pus o vorbă bună şi la sora mea Polimnia) şi a fost publicat. De un real folos a fost şi prefaţatorul care a încadrat poezia tânărului Nichita în aria *poeziei reflexive asupra triumfului socialist şi asupra puterii omului eliberat*. Cât despre poezia *Internaţionala. La aniversarea lui Vladimir Ilici* (a treia din volum) nici că putea să existe un argument mai convingător pentru cenzorii Direcţiei de presă şi tipărituri. I-am dictat această poezie cuvânt cu cuvânt (el nu putea s-o scrie de timorat şi constipat ce era). Ca să-l mai alin am golit împreună o sticlă de vin. Cu toate astea n-am scăpat de drumul la Securitate, m-au chemat şi m-au certat că eu (ca muză şi, implicit, autocenzură) n-am fost mai atentă. S-au tot legat, nu ştiu de ce, de poemul *O călărire în zori*, dedicat lui *Eminescu tânăr*. De *Eminescu* s-au legat, că de ce *Eminescu* şi nu … Bălcescu tânăr? Le-am explicat atunci că şi muzele mai pot greşi (minţi cu socoteală). Am invocat, ca să mă scot, poezia *Sirena lui Roaită*. *Strigătul rotitor al sirenii/ acoperă palatele stăpânilor…* Nu-i frumos şi patriotic? Mi-au cerut să fiu mai vigilentă pe viitor! Am semnat angajamentul, ce era să fac?

Despre anul 1960, multe şi frumoase mi-ai şoptit. Îţi

mulţumesc, dar, ştiu, oh muză, că nu toată lumea trăia şi-mpărtăşea entuziasmul comunist pe care tu, atât de simţitoare, cu vorbe alese mi l-au zugrăvit. Despre condamnaţii politic din valul de procese a anilor 1957-1960, ce poţi să-mi spui? Tot ce mai rămăsese viu din vechea elită culturală lua drumul închisorilor şi a lagărelor de muncă. Pe poeţii închişi sau deportaţi nu i-ai vizitat, în calitate de muză, te întreb? De poetul Filimon Ilea, oare ai auzit? Condamnat la muncă silnică, îşi ispăşeşte pedeapsa în lagăr. La el am vrut s-ajung când întrebări am început a-ţi pune despre câte s-au petrecut în anul invocat (şi să-mi formez o părere generală despre epocă).

Filimon Ilea? Poet? Lagăr de muncă? Cee? Vă rog, respectuos (indignată), tovarăşe, să vă adresaţi Direcţiei penitenciarelor, asta nu mai e de resortul meu! M-am adresat, dragă muză, dar mi-au răspuns că nu au în evidenţă pe nimeni cu acest nume. Am consultat şi arhivele CNSAS, fără nici un rezultat, însă. Numele Filimon Ilea nu apare nicăieri oricât de mult m-am străduit eu să îi dau de urmă cercetând arhivele. E posibil să nu fie numele lui real. Nu am de unde s-o ştiu, dar asta e tot ce am. Un nume: Filimon Ilea. Aşa mi-am amintit de harul muzelor de altădată şi, după modelul scriitorilor din vechime (*Cântă zeiţă mânia ce-aprinse*), mi-am încercat şi eu norocul, invocând ajutorul muzelor, fiicele Mnemosinei şi ale lui Zeus, neîntrecute în cunoaşterea trecutului, prezentului şi a viitorului. Dacă ai putea să mă ajuţi şi să faci oarecare lumină asupra acestei probleme, mi-ai fi de mare folos ca să-mi pot continua povestea.

Dar nici eu n-am auzit niciodată de acest nume, protestează muza. Cum aş putea să te ajut, oare?! E drept că la *întâmplări imposibile cu înfăţişare de a fi adevărate* nimeni nu mă întrece, dar cu cenzura asta pe capul meu… Uf! Uf! Dar, vai, în auzu-mi o voce străină răsună şi la demult uitatul homeric îndemn îmi plec azi urechea: Spune-ne muză divină de multiscusitul bărbat…

1. *Punând în muncă mult avânt/ Să dea cu spor materii prime,/ Deşi lucrează sub pământ/ Au fost mereu la... înălţime*. Poetul-activist

2. Celebrul Troţki spunea că în secolul al XX-lea *puterea este tristă* şi că cei care nu acceptă puterea împletită cu crimă n-ar fi trebuit să se nască în acest secol. După cum arată într-o poză din 1960, la tribuna Mării Adunării Naţionale, Ghe. Gheorghiu-Dej nu prea pare fericit. Sursa: *neidentificată*

3. Cf. Notă a Securităţii cu privire la demascarea în şedinţă publică a Muzei Erato (A.S.R.I. Fond documentar nr. 760, f. 72-75). Datorită raporturilor sale binecunoscute cu membri importanţi ai corpurilor diplomatice ale legaţiilor străine (SUA, Anglia, Elveţia, Franţa şi Grecia), Muza Erato nu a fost anchetată, nu a urmat proces şi nici martorii nu au fost audiaţi. La scurtă vreme după demascarea publică, nereuşind să-şi găsească serviciu şi să se încadreze în câmpul muncii, a plecat din ţară. I-a fost tot mai limpede că poezia erotică nu cadrează cu morala şi arta socialistă.

2, Şeful Direcţiei a III-a M.A.I., col. Mărişeanu, avea pe biroul său dosarul lui Filimon Ilea (deţinut politic), înaintat de către ofiţerul responsabil cu recrutarea şi prelucrarea de informatori. Nu era defel mulţumit de încetineala cu care decurgea recrutarea lui Filimon Ilea. Parcurse din nou, răbdător (frunzărindu-le), toate piesele din dosarul acestuia. În mare parte, îi cunoaştea conţinutul. Era oare necesar să intervină ca să grăbească lucrurile?

În urmă cu mai bine de un an, la sfârşitul lui 1958, Mărişeanu avusese o discuţie cu şeful Direcţiei de Propagandă şi Cultură a CC al PMR (şi membru supleant al Biroului Politic). Problema ridicată a reprezentat-o lipsa rezultatelor pozitive în activitatea Serviciului VI, rămas în urmă faţă de celelalte servicii din cadrul Direcţiei (în

comparaţie cu Serviciul IV – culte, de pildă) şi lipsa de eficacitate manifestată în sarcina de anihilare a activităţii criminale desfăşurate de elementele duşmănoase din rândurile intelectualităţii, a tineretului studios şi a lucrătorilor artei şi culturii (principala atribuţie a Serviciului VI). Paşii care se făceau în direcţia lichidării rămăşiţelor trecutului (din domeniul cultural), precum şi a îndrumării ideologice (în acelaşi domeniu) erau destul de mici, ca să nu mai vorbim de faptul că, văzuţi de la vârf, de acolo de unde privea scrutător şeful Direcţiei de propagandă şi cultură, respectivii paşi nici că se întrezăreau (atât erau de neînsemnaţi). Într-un cuvânt, Serviciul VI bătea pasul pe loc.

Mi se pare că aici sunt serioase deficienţe, afirmase răspicat şeful Direcţiei de Propagandă şi Cultură a CC al PMR. După Decretul 318 lucrurile au evoluat spectaculos, e adevărat, dar încă mai avem probleme serioase la sectorul cultură! Propaganda noastră trebuie să fie mai ofensivă şi să conlucreze mai eficient cu organele de securitate şi de anchetă! Fără să încerce să se dezvinovăţească, Mărişeanu recunoscu că, din punctul său de vedere, acordase o mai mare atenţie activităţii din celelalte Servicii care se ocupau cu predilecţie de grupurile duşmănoase (verigile legionare) şi naţionaliste, de elementele reacţionare politice (foştii membri ai partidelor burghezo-moşiereşti) sau religioase (cler şi culte), poate, uneori, în detrimentul domeniului cultural. În raportul general al Direcţiei, menţionase toate aceste probleme şi aspecte ale activităţii sale. Şeful direcţiei de propagandă şi control nu urmărea (evident) să-l critice pe Mărişeanu (eventual, să-l critice constructiv), ci să-l avertizeze că venise timpul ca atenţia acordată sectorului cultural şi, în general, intelectualilor, trebuie să crească şi să dobândească o mai mare importanţă ca până acum. Altfel, explică el, vom ajunge în situaţia nedorită ca, slăbind supravegherea dogmatică în acest domeniu, să ne

trezim cu o lipsă totală de orientare ideologică în cazul scriitorilor mai vechi sau mai tineri (dacă nu suntem îndeajuns de vigilenţi cu educaţia lor, a tinerilor) ori cu producţii şablonate, reci şi convenţionale care nu au nimic de-a face cu talentul.

În ceea ce priveşte procesul recuperării valorilor trecutului, trebuie să remarc, şi aici, o oarecare neglijenţă şi lipsă de vigilenţă dogmatică. Procesul de recuperare şi de integrare în patrimoniul cultural a operei lui Eminescu Mihai, de pildă, a scăpat complet de sub controlul ideologic, existând pericolul unei *mitizări* (forţate şi nedorite) a imaginii poetului naţional. Acest proces de *mitizare*, dacă nu e oprit la timp, poate conduce la formarea unor idei şi concepţii greşite despre opera şi personalitatea poetului. Comitetul pentru „eternizarea" memoriei lui Eminescu şi-a cam depăşit atribuţiile, încurajând un cult exagerat al personalităţii acestuia. Şi, în fond, cine e Eminescu ăsta? (*ton ascendent*) Este chiar aşa de mare ca Puşkin, chiar aşa de genial ca Puşkin, chiar aşa de naţional ca Puşkin, chiar aşa de universal ca Puşkin, chiar aşa de nemuritor ca Puşkin? (*pauză retorică*) Unii mi-au mărturisit că Eminescu ar fi fost negricios, păros şi mic de statură, sifilitic şi cam nebun. (*ironic*) Ca să nu mai spun că era naţionalist şi antisemit. (*insinuant*) Un xenofob care a arătat că principalul pericol pentru naţiunea română îl reprezintă străinii! Cam aşa considerau şi legionarii, nu? Adică cum? (*schimbare de ton*) Când tocmai noi, *străinii* de bine, împreună cu marea şi puternica familie internaţională marxist-leninistă am făcut din ţara asta o ţară fără de clase sociale, o ţară complet *nouă* după un model de succes, modelul sovietic! Câţi amărâţi (exploataţi) din ţările imperialiste din Occident nu şi-ar dori să trăiască liberi şi demni în Uniunea Sovietică? Ca să nu mai vorbim de intelectualii occidentali care iubesc necondiţionat Uniunea Sovietică şi admiră fără rezerve toate realizările ei!

Tovarăşul Mărişeanu ridicase din sprâncene, mulţumindu-se să asculte, prudent. Discuţia avusese loc în biroul şefului Direcţiei de Propagandă şi Cultură. Mărişeanu îşi mai amintea că acel început de decembrie debutase cu ploaie rece şi vânt (abia stătuse pe scaun din cauza unei dureri de spate).

În întâlnirile pe care le-am avut cu diferiţi reprezentanţi ai organizaţiilor de tineret, continuase şeful Propagandei, mi s-a confirmat faptul că influenţa poeziei lui Eminescu asupra tinerilor este nesănătoasă, pervertindu-le acestora (tinerilor) gândirea şi simţirea. Oare n-a fost Eminescu considerat de către legionarii Moţa şi Zelea Codreanu un fel de profet al ideologiei lor naţionaliste? Nu l-au considerat trădătorii de patrie Cioran şi Eliade un *mare* român? Hmm. Trebuie să fim mai atenţi, tovarăşe, cu lecturile tinerilor! Uite, numai în ultimii zece ani s-au scos 700 de mii de exemplare din cartea de poezii a lui Eminescu. Propaganda noastră a prezentat *Luceafărul* ca ilustrând teza unui conflict dintre creatorul de artă şi lumea ce-l înconjoară, conflict care, în cazul lui Eminescu, este rezultatul direct al vieţii de mizerie şi a dispreţului cu care l-au tratat clasele exploatatoare (belferii!). Aşa am prezentat *noi* Luceafărul. Dar *ei*, *ei* l-au citit pe *dos*, l-au interpretat, chipurile, *universal*, afirmând că geniul e superior şi *diferit* de ceilalţi, preferând să se retragă în lumea ideilor. Cum? Că Eminescu respinge lumea burgheză, coruptă şi putredă, în care a trăit, asta înţeleg, dar poeţii de astăzi care se cred *genii* (ce să zic!), ce motiv mai au să respingă realităţile sociale pe care le trăim şi să se izoleze în turnul de fildeş? Citindu-l pe Eminescu, poeţii au căpătat tot felul de idei şi, în loc să scrie poezii angajate, care să reflecte transformările sociale din ţara noastră, se refugiază în braţele unui estetism steril şi periculos, încercând (evident) să scape de răspundere. Teoria estetismului în artă şi a spiritului critic trebuie redefinită în litera curat ştiinţifică a marxism-

leninismului. Avem nevoie de o estetică nouă, ştiinţifică, care să lupte împotriva tratării idealiste a trecutului, împotriva tendinţelor de izolare a fenomenului literar de realităţile istorice şi sociale. Pe de altă parte, ca să învăţăm totuşi ceva din greşelile anterioare, nu trebuie să ignorăm specificul literaturii, a creaţiei literare şi artistice, în general1.

Trăim vremuri interesante, tovarăşe. Cum deschidem un pic robinetul, cum se reped cu toţii înspre valorile (*ironic*) Occidentului. Trebuie să strângem din nou şurubul! Raportul lui Hrusciov şi contrarevoluţia din Ungaria prea i-a făcut pe unii să *viseze*. Felul în care în mediile culturale şi ştiinţifice continuă să se manifeste influenţa unor concepţii străine marxism-leninismului îmi dă mult de gândit. Nu spun să-i lichidăm pe intelectualii care gândesc greşit, ci, cu tact, să-i determinăm să-şi recunoască greşelile de orientare ideologică şi să-i atragem pe poziţiile noastre (să urmeze linia partidului). Oricum nu au de ales. Sunt cazuri în care am reuşit cu succes *anihilarea*. Demascările publice sunt şi ele o lecţie ce trebuie bine învăţată! Cu viii merge, fiindcă au ambiţii şi slăbiciuni, pot fi *lichidaţi*, apoi, resuscitaţi şi chiar *miluiţi* (Arghezi) sau, dacă nu merge nimic, reduşi la tăcere, *muţenie* (lebădoiul Blaga), dar cu morţii e mai greu. Nu-l putem aduce pe Eminescu pe scena Operei, ca pe Miliţa Petraşcu şi restul, să-l demascăm public şi să-l săpunim un pic, deşi mi-aş fi dorit asta! De ce nu?, intervine calm Mărişeanu. Şeful Direcţiei de propagandă îl priveşte atent, gânditor. Găsim noi o formulă, *simbolică*, vreau să spun. Aha! Zici dumneata ceva!, reluă, după un scurt moment de tăcere, şeful propagandei, împreunându-şi mâinile albe, grăsuţe, deasupra mesei. O demascare publică într-o clădire semnificativă! La Universitate? Nu! La Biblioteca Universitară? Nu! La Academie? Hmmm. Mai bine la Ateneu! Poetul naţional adus în faţa oamenilor muncii la Ateneul Român! Ce câştig politic pentru noi! Un

prilej pentru clarificarea ideologică a oamenilor muncii în legătură cu poetul naţional. Să fie selectaţi nişte oameni de încredere care să ia cuvântul, prelucraţi dinainte de instructorii de la Comitetul Central. Dar pentru o asemenea şedinţă, tovarăşe colonel, ne trebuie probe! Eventual, să demarăm o anchetă, nu?...

Nimic mai simplu, tovarăşe! Dacă îmi daţi voie să vă vorbesc deschis, vă pot spune că soluţii există. Ce vrei să spui? l-a întrebat şeful propagandei. Vorbeşte!

Tovarăşul Mărişeanu l-a informat atunci pe şeful Direcţiei de Propagandă şi Cultură despre existenţa unui *Serviciu VII*, înfiinţat în secret în cadrul Direcţiei pe care o conduce, serviciu care nu apare Structura organizatorică2 de bază. Acest Serviciu posedă un birou care activează în cadrul unui proiect pilot intitulat *Trecutul istoric*. Proiectul presupune rescrierea pe baze ştiinţifice a istoriei naţionale şi o mai *actuală* înţelegere şi interpretare a evenimentelor istorice.

Un deosebit succes al proiectului a fost impunerea imaginii lui Bălcescu drept unul dintre cei mai de seamă revoluţionari de la 1848. N-a fost uşor, dar am reuşit. Scriitorii (tovarăşul Camil) au făcut din Bălcescu eroul lor, artiştii se grăbesc să-l picteze şi să-i facă bustul. Ce ne-am putea dori mai mult? Se lucrează şi la alte evenimente istorice care urmează să fie prezentate *favorabil* şi *actualizate*. În vederea demonstrării *vechimii* relaţiilor româno-sovietice, am scos la lumină dovezi şi documente care s-o ateste peste veacuri. Cazul principelui Dimitrie Cantemir este deosebit de grăitor în acest sens. Cât despre celebrul său fiu, Antioh, ce să mai spunem? Un vizionar ilustru care a scris poezii direct în limba rusă (!). Iar Războiul de la 1877, când armata rusă ne-a ajutat să ne dobândim independenţa faţă de otomani, asta nu dovedeşte altceva decât buna înţelegere şi vecinătate dintre ţările noastre. Ca să nu mai vorbim de faptul că am şters de peste tot orice aluzie şi urmă la Basarabia sau

Bucovina. E ceva, nu? În toate aceste cazuri, agenţii noştri au fost dirijaţi cu misiunea de *a scoate* la lumină *dovezi noi* şi *grăitoare* în scopul dorit de propagandă sau de *a elimina* altele, nedorite.

Cred că am putea înfiinţa, în cadrul aceluiaşi Serviciu VII, un al doilea birou pentru sectorul literar şi să aplicăm aceleaşi procedee şi pentru recuperarea *dirijată* a literaturii. Pe modelul *istorie* aş crea şi îndruma o celulă de agenţi speciali cu sarcini de *corectare*, eventual, de *remaniere* a anumitor evenimente literare ce se vor reevaluate. În vederea procesului de demascare a poetului naţional s-ar putea întocmi un dosar complet cu tot ce trebuie (documente, mărturii, probe etc.). Asta cere timp, dar vom încerca să ne mişcăm repede.

O iniţiativă foarte bună, tovarăşe Mărişeanu! Sunt de acord cu înfiinţarea unui birou care să se ocupe de sectorul literar şi artistic. Îţi aduci oamenii de care ai nevoie. Pentru asta ai tot sprijinul meu. Dacă ai nevoie de fonduri, nu ezita să le ceri. Vei colabora direct cu omul meu de încredere, tovarăşul Grigore Matuf, pe care îl vei numi şef de birou. De existenţa şi funcţionarea Serviciului VII nu va afla nimeni, niciodată, îţi garantez. Dosarul de care vreau să te ocupi cu prioritate este cel al poetului Eminescu Mihai. Fă tot ce trebuie făcut, numai să mă ţii la curent. E timpul să dăm un caracter mai ofensiv propagandei noastre de partid!

Mărişeanu s-a ocupat personal de cazul Eminescu şi de funcţionarea Serviciului VII (cu cele două birouri). Dosarul „Poetul naţional“, închis în 1951, a fost redeschis la începutul lui 1959 conform procedurilor. În anul care s-a scurs de la acea primă întâlnire cu şeful Direcţiei de Propagandă şi Cultură, Mărişeanu a făcut mari progrese. Dosarul de acţiune informativă individuală a poetului Eminescu Mihai cuprindea deja o mie de file. Obiectivul era lucrat pe două planuri: supravegherea poetului în scopul stabilirii atitudinii sale politice (dacă desfăşoară

activitate duşmănoasă şi în ce constă aceasta), cât şi în scopul strângerii de probe cu privirea la activitatea poetică, în vederea prevenirii oricăror acţiuni duşmănoase. Mărişeanu a trimis pe teren o echipă de trei agenţi specializaţi (Filipescu, Elisabeta şi Pietraru) şi un ofiţer de legătură. Promovarea promisă de şeful propagandei (gradul de general de securitate) îi dădea aripi.

Mai întâi, a avut grijă ca informatorii şi agenţii săi să lanseze o serie de zvonuri, astfel încât mărturiile contradictorii despre ziua de 28 iunie să încurce orice încercare de a afla vreodată adevărul.

Un succes lăudabil l-a reprezentat şi epigrama lui Macedonski în contra lui Eminescu, strecurată la ziar fără ştirea lui Macedonski. Scandalul epigramei a scăpat rapid de sub control (după cum era de aşteptat), dovedindu-şi din plin eficacitatea în scopul acţiunilor urmărite în planul de măsuri.

Agenţii au avut şi misiunea de a recruta informatori care să afle poziţia politică a obiectivului şi să stabilească cercul de relaţii şi natura acestora. Prin intermediul unor surse de încredere s-a acţionat constant asupra poetului în direcţia determinării schimbării atitudinii acestuia faţă de vechii patroni (partidul conservator) şi a apropierii lui de mişcarea socialistă. În prezent (1884) este certat aproape cu toţi conservatorii (Carp, Zizin Cantacuzino, Lahovari) şi supărat pe amici (Maiorescu, Slavici, Simţion etc.). În plus, Mărişeanu şi-a concentrat toate forţele în vederea pregătirii apropierii lui Eminescu de mişcarea socialistă a vremii (ideea planului era ca socialiştii să-i întindă mâna şi să-l ajute atunci când el va fi abandonat de amici). Se încearcă cu ajutorul unor surse de încredere influenţarea lui pozitivă, în măsura în care va fi posibil. Începutul a fost făcut de Filipescu la sanatoriul din Viena. Dacă Eminescu nu acceptă condiţiile, se vor lua, evident, şi unele măsuri punitive (de izolare faţă de prietenii junimişti şi, dacă va fi cazul, chiar de privare de libertate). Pregătirea procesului

de demascare publică decurgea ca la carte.

Planul de acces la faimoasa ladă cu manuscrise a poetului se găseşte în plină desfăşurare. Dar pentru aceasta ar avea nevoie de un agent specializat în eminescologie care să ştie *ce* şi *cât* să se păstreze din acea ladă care va ajunge, în final, (de la Maiorescu) la Biblioteca Academiei. Colaborează direct cu cei care se ocupă de Dosarul de obiectiv al Academiei Române, care l-au ajutat să creeze la Bibliotecă o agentură competentă de informatori.

Cu numai o zi în urmă, Mărişeanu fusese primit în audienţă la şeful Direcţiei de Propagandă şi Cultură. Îi expusese întreaga situaţie din dosarul „Poetul naţional“, solicitându-i noi ordine.

Vă raportez, a început el intrând direct în subiect, că, în momentul de faţă, poetul a ieşit din sanatoriu şi petrece câteva zile la Viena. S-a decis, ca să mai câştigăm puţin timp, să facă o călătorie în Italia. Se opune călătoriei în Italia pentru că se teme că va fi iarăşi internat în vreun institut sau va fi lăsat să se piardă pe acolo, dar, neavând bani, nu are de ales. O problemă de rezolvat rămâne cea a paşaportului şi a vizei. Dar asta sperăm s-o rezolvăm cu legaţia noastră din Milano prin legătura lui Maiorescu cu consulul vienez Grisebach. Avem în vedere şi perspectiva unei cure balneare la Hall (dacă sursa va reuşi să-l convingă să accepte, ceea ce este puţin probabil). Nu ştim însă cum să procedăm după întoarcerea lui în ţară (pe care o cere în mod constant). Ideea de a rămâne în străinătate o respinge vehement. Din notele informative pe care le deţinem, coroborate cu buletinele de analize din jurnalul medical al doctorului Obersteiner, reiese că este complet vindecat. Ce sugeraţi, tovarăşe? Să-l obligăm să rămână în străinătate şi să-l declarăm trădător, fugar? Să revină la Bucureşti şi să continuăm acţiunea de informare? Să reia gazetăria? Dar unde? De *Timpul* nici nu mai poate fi vorba după ce va fuziona cu *Binele public*. Să pregătim şedinţa

de demascare publică? Sau să mai aşteptăm?

După câteva clipe de gândire, şeful Direcţiei de propagandă se ridică leneş de la birou şi făcu câţiva paşi prin încăpere. Să revină în ţară, dar nu la Bucureşti, unde ar putea relua legăturile cu vechii amici. Să meargă, fie la Iaşi, fie la Botoşani. Acolo va fi mai uşor de supravegheat. Folosiţi toate posibilităţile existente pentru a pune la punct o agentură sigură. Luaţi legătura cu unităţile teritoriale. Dacă va fi nevoie, să fie pus în filaj. Şi, în plus, direcţionându-l la Iaşi, va părea tuturor că reacţionarul Maiorescu şi restul îşi doresc cu orice preţ ca Eminescu să pară nebun şi să iasă din viaţa publică. Difuzaţi în cercul său de relaţii versiunea că poetul nu mai scrie nimic, că e *terminat*. Recuperaţi tot ce se poate din lada cu manuscrise. Unde e lada acum?

La Simţion! Perfect! Organizaţi pătrunderea la domiciliu şi efectuaţi o percheziţie secretă. Lada să ajungă apoi la Maiorescu. Să reiasă că acesta i-ar fi sustras din ladă câteva manuscrise sau documente, înainte s-o predea Academiei. Când Eminescu va fi atât de jos încât nu-l va mai ajuta nimeni, mişcarea socialistă să fie în apropiere şi să-i întindă o mână. Să apară articole în presa vremii în care să se arate lipsa de recunoştinţă a societăţii burgheze faţă de poeţi şi artişti. Vorbiţi în acest sens cu membrii mişcării socialiste, cu Mille şi ceilalţi. În cazul în care va respinge ajutorul nostru, demarăm acţiunea de demascare. Vreau o convertire publică a lui Eminescu! L-am făcut membru postum al Academiei Române, ce dracu’! Să pună şi el puţin osul la înălţarea culturii noastre! Să scrie poezii noi, mai angajate! Ce-ar fi să compună alte *versiuni* la *Împărat şi proletar*, mai explicit socialiste? Iar poemul *Scrisoarea a III-a* să-l *completeze*, în sensul în care, să existe şi o parte a treia cu *viziunea* unui viitor comunist. Nu aşa ar fi logic: trecutul istoric glorios, prezentul burghezo-moşieresc decăzut, viitorul comunist şi mai glorios?

Şi dacă nu va fi de acord să scrie?, interveni Mărişeanu.

Atunci pune pe cineva să scrie *noile* poezii eminesciene. Se obişnuieşte şi la *Scânteia*. Avem redactori care scriu articole pe care oamenii de cultură sunt de acord să le semneze (n-au de ales). Nu e mare lucru! Eminescu să fie determinat să semneze ce i se dă, eventual, să *copieze* cu mâna lui noile texte astfel încât să pară eminesciene. Dar aş avea nevoie de un poet pentru această misiune!, a intervenit Mărişeanu. Şi nu avem poeţi capabili s-o facă? Uite, Beniuc? Nu scrie rău. Poemul împotriva lui Tito mi-a plăcut. Nu ştiu, îndrăzneşte Mărişeanu, dacă ar fi o idee prea bună, eu, personal, cred că ar trebui să găsim pe altcineva, un poet complet necunoscut. Nu de alta, dar munca asta de versificare e o muncă de *negru* (neplătită şi lipsită de orice glorie personală). Nu ştiu dacă tovarăşul Beniuc... Da, poate că ai dreptate! Nu i-ar conveni lui Beniuc. E prea cunoscut!

Când i-a strâns mâna la plecare, şeful propagandei l-a încredinţat pe Mărişeanu că ordinul de promovare în gradul de general a ajuns deja pe masa ministrului de interne Drăghici. Gata să-l semneze! În privinţa şedinţei publice, totul să fie gata până pe 15 iunie! Am înţeles tovarăşe, să trăiţi!

Părăsind biroul şefului Direcţiei de Propagandă şi Cultură, Mărişeanu se simţise încrezător în propriile forţe. Perspectiva ridicării în gradul de general constituia un imbold extraordinar pentru ambiţiosul şef al Direcţiei de Securitate. Şi totuşi, sarcinile noi pe care le primise nu erau tocmai uşoare (mai ales sarcina cu scrierea de poezii eminesciene). Cine ar putea s-o facă în afară de Eminescu însuşi? În discuţia cu şeful Direcţiei de Propagandă şi Cultură, Mărişeanu exagerase succesele echipei sale, căutând să le pună într-o lumină cât mai favorabilă (se gândea la avansare). Misiunea pe care o coordona nu era însă deloc uşoară. Apăreau mereu probleme. Stabilirea

contactului cu agenţii din străinătate se făcea adeseori cu mare dificultate. Uneori căile de comunicare erau bruiate de imperialişti şi, până la restabilirea legăturilor cu agenţii, aceştia erau forţaţi de împrejurări să ia decizii fără să se mai consulte cu superiorii lor. De multe ori, deciziile pripite afectau sau chiar deviau mersul acţiunii de urmărire, ceea ce ducea la întârzieri în obţinerea rezultatelor sau chiar la neîndeplinirea planului. Fără a mai pune la socoteală şi doza de hazard, de imprevizibil, care apărea întotdeauna în astfel de situaţii. Cum nu toţi agenţii şi sursele lor aveau cunoştinţă unii de alţii, acţionau de multe ori în direcţii contradictorii, creând confuzii, încurcându-se reciproc. Ca să nu mai vorbim de cazurile de trădare. Cu puţin timp în urmă, Mărişeanu fusese informat cum că agentul Pietraru ar fi un agent dublu, acţionând şi în favoarea imperialiştilor sub numele de cod *Bătrânul domn cu joben*. Din nefericire, în cazul de faţă, astfel de informaţii erau extrem de dificil de verificat.

Unde mai pui că Mărişeanu trebuia să se mai confrunte şi cu cei de la Teatrul Naţional care îşi cereau neîncetat costumele înapoi (costumele cu care şi-a îmbrăcat agenţii trimişi pe teren) fiindcă, chipurile, sunt pe inventar şi au nevoie de ele pentru o piesă de secolul al XIX-lea (*Livada cu vişini*). Cum să-i spună directorului că nu-şi va mai vedea niciodată costumele înapoi. De acum, pentru noi misiuni, va trebui să apeleze la un alt teatru din capitală. Cât priveşte Teatrul Naţional, va căuta soluţii ca să-i determine să tacă. Îi are la mână cu unele nereguli administrative.

În fond, Mărişeanu era conştient că reuşita acţiunilor viitoare va depinde de mai buna coordonare a agenţilor şi a informatorilor aflaţi pe teren. În plus, pentru a susţine financiar Serviciul VII (inexistent în actele contabile), Mărişeanu era obligat să gândească diverse modalităţi de plată, la limita legii. Rămaşi uneori fără surse de finanţare, agenţii de pe teren erau obligaţi să recurgă la unele

subterfugii pentru a se descurca. Elisabeta, de pildă, a fost nevoită să-şi găsească pe cineva (un văduv) care s-o întreţină (cel puţin aşa i-a spus ofiţerul de legătură). Ceilalţi? Fiecare se descurcă cum poate. În asemenea situaţii, e de înţeles că unii trec de la o tabără la alta, ca să mai facă un ban (Pietraru alias Bătrânul domn cu joben?).

Convins de dificultatea sarcinii încredinţate, dar dornic, în acelaşi timp, să se facă apreciat (în vederea avansării promise), şeful Direcţiei a III-a se agaţă de un pai: Filimon Ilea.

1. Aceste idei au fost expuse de către şeful Direcţiei de propagandă şi cultură cu prilejul unui seminar cu activiştii de partid din domeniul propagandei.

2. Structura organizatorică de bază a Direcţieie a III-a cuprindea 6 Servicii, cu birourile aferente, precum şi un Birou Secretariat. Existenţa Serviciului VII nu apare în structura de bază.

3, Printr-o sentinţă a Tribunalului Militar al Regiunii a II-a Bucureşti (1950), inculpatul Filimon Ilea a fost condamnat la 6 ani de închisoare pentru activitate legionară. A fost pus în libertate în 1956. În 1959 a fost arestat din nou. Motivul arestării: încercarea de trecere ilegală a frontierei de vest spre Ungaria. La arestare, s-au găsit asupra lui două lucrări manuscrise, stenografiate, precum şi *Istoria Românilor* de A. Tr. Laurian, stenografiată în întregime. În lucrarea *Eminescu şi începuturile naţionalismului românesc* (confiscată de Securitate), Filimon Ilea analizează gândirea ideologică eminesciană într-o manieră ce nu corespunde gândirii de bază marxist-leniniste. El a afirmat că viziunea *deterministă* în care Eminescu înţelegea noţiunile de *rasă* şi de *naţiune* a conferit, în plus, ideii naţionale, pe lângă o valoare politică, şi una cultural-ideologică, inspirându-i, mai târziu, şi pe ideologii mişcării legionare care s-au revendicat de la Eminescu.

Filimon Ilea analizează din punct de vedere politic publicistica eminesciană, încercând să demonstreze că interpretările pe care toate regimurile politice le-au dat articolelor publicate în *Timpul* au impus şi promovat în scopuri ideologice imaginea unui gazetar intransigent, naţionalist, antisemit, xenofob, anti-liberal etc. În vederea elaborării acestui text, Filimon Ilea a utilizat o literatură editată în timpul regimului burghezo-moşieresc care a fost clasată la index. A avut acces la această literatură prin intermediul altor elemente duşmănoase regimului, citate ca martore în proces.

În scopul fugii din ţară, Filimon Ilea a stabilit o serie de contacte cu ajutorul unor foşti deţinuţi (elemente duşmănoase) care să-l ajute. Asupra lui s-a mai găsit şi manuscrisul intitulat *Istoria unei lacrime*. Este vorba despre un *roman de ficţiune*, stenografiat, avându-l ca personaj principal pe poetul Eminescu. În acest roman, viaţa lui Eminescu nu corespunde biografiei reale, cunoscute, de aceea se consideră că textul este unul cu cod, cifrat. Manuscrisele au fost confiscate de către organele în drept. Tribunalul Militar l-a condamnat la 12 de ani muncă silnică pentru activităţi repetate împotriva securităţii statului.

În dosarul său se află expusă această sentinţă.

Sentinţa nr. 231

Astăzi, anul 1959, luna iunie, ziua 06

Tribunalul Militar al Regiunii a II-a Bucureşti

Preşedinte: maior de justiţie

Asesori populari: Lt.-maj. Marius Ciocan

Deliberând în secret conform legii asupra concluziilor de învinuire din mai 1959, întocmite de M.A.I. Bucureşti – Serviciul de anchete penale – şi confirmate de Procuratura Militară Oraşul Bucureşti împotriva inculpatului: Ilea Filimon, învinuit pentru crima de trecere ilegală a frontierei şi de activităţi repetate împotriva securităţii statului, p.p. de art. 209 pct.1 C.P.

Având în vedere concluziile orale etc...

Având în vedere că din instrucţia orală urmată de... în cauză... se constată următoarele:

În fapt:

Înculpatul Ilea Filimon, pătruns de idei anti-democratice în activitatea sa de scriitor a dovedit în mod repetat că este pătruns de ură şi duşmănie faţă de regimul democratic de stat şi, complotând împotriva liniei trasate de partid şi guvern în legătură cu activitatea literară, a hotărât să treacă la desfăşurarea unei activităţi contrarevoluţionare în vederea subminării ideologice a regimului nostru.

Astfel, inculpatul a continuat să scrie şi să redacteze lucrări necorespunzătoare din punct de vedere ideologic, cu un conţinut naţionalist (legionar), mistic, precum şi alte scrieri idealiste despre poetul Eminescu Mihai. În aceste scrieri şi-a format o idee cu totul greşită despre opera lui Eminescu, situându-se în contradicţie cu interpretarea oficială. Ilea Filimon consideră că demască (din punctul său de vedere) acţiunea de recuperare dirijată, susţinând că voinţa de integrare a poetului în patrimoniul nostru cultural este o comandă politică şi că cei care au primit această sarcină de partid nu cunosc opera lui Eminescu, ba, dimpotrivă, o interpretează eronat, pervertindu-i sensul adevărat. În vederea trecerii ilegale a frontierei, Filimon Ilea a acţionat singur. A fost prins în timp ce încerca să treacă fraudulos frontiera în R.P. Ungară, în zona oraşului Salonta.

Nu există circumstanţe atenuante în favoarea inculpatului.

În consecinţă:

Tribunalul în numele poporului

Hotărăşte: Cu unanimitate de voturi condamnă pe inculpatul Ilea Filimon, domiciliat în strada Eminescu (fostă Romană), nr. 5, la 12 (doisprezece) ani de muncă silnică şi 10 (zece) ani degradare civică pentru crima de

uneltire contra securităţii statului.

În baza art. 25 pct. 6 alin. 1 C.P. se confiscă în întregime averea aparţinând inculpatului.

Inculpatul se obligă la următoarele cheltuieli de judecată:

Tribunalul, reintrând apoi în şedinţă publică... etc.

4, Procesul de recrutare a lui Filimon Ilea a decurs conform legendei. Candidatul şi-a expus autobiografia. S-a născut în 1925, în oraşul Sibiu. Părinţii, actualmente decedaţi, au fost de origine mic-burgheză: tatăl, român, profesor de limba germană, iar mama (săsoaică), profesoară de pian, fiica unui meseriaş sas, organist şi acordor de piane (cu stare materială foarte bună). Cursurile primare şi liceul le-a făcut în oraşul natal. A urmat Universitatea din Bucureşti, dar, în perioada 1941-1944, a frecventat neregulat cursurile, deoarece, ca să se întreţină, s-a angajat copist la Arhivele Siguranţei Naţionale. A publicat câteva poezii (de factură modernistă) şi o serie de cronici literare în diverse publicaţii. A fost arestat în 1950 pentru activitatea legionară din trecut. A fost eliberat în 1956, după îndeplinirea şi ispăşirea pedepsei. Rearestat în 1959, pentru încercarea de trecere ilegală a frontierei. Asupra lui au fost găsite două lucrări stenografiate: *Eminescu şi începuturile naţionalismului românesc* şi *Istoria unei lacrime*. De asemenea, avea asupra sa şi *Istoria Românilor* de A.Tr. Laurian, stenografiată. Nu se ştie ce intenţiona cu aceste lucrări odată ajuns în străinătate.

La ultimul interogatoriu (la care a participat şi tov. col. Mărişeanu), Ilea Filimon a fost încurajat să vorbească despre Eminescu Mihail. A răspuns corect din punct de vedere ideologic, afirmând că, dintr-o înţelegere eronată a poeziei lui Eminescu, a pus deasupra valorii etice şi morale a operei, valoarea ei estetică. A înţeles în detenţie şi, mai apoi, în lagărul de muncă la cursurile de reeducare că cel

mai important etalon în judecarea corectă şi, eventual, în procesul de reabilitare şi integrare a operei unui clasic în literatura română, îl reprezintă caracterul etic şi moral al operei. A fost întrebat dacă înţelege exact ce înseamnă aceasta. A răspuns afirmativ.

I s-a explicat că situaţia s-ar putea schimba în sens pozitiv pentru el. A întrebat în ce fel. I s-a spus că, dacă doreşte să-şi repare greşeala de orientare ideologică din trecut şi să se reabiliteze, demonstrându-şi ataşamentul faţă de regimul democrat-popular, ar putea face multe lucruri folositoare pentru societate. A întrebat ce fel de lucruri ar fi acelea. I s-a adus la cunoştinţă planul de măsuri care s-ar lua în favoarea sa dacă va accepta să colaboreze cu organele noastre. Va fi angajat ca cercetător la Biblioteca Academiei unde va avea sarcina să studieze şi să cerceteze opera lui Mihai Eminescu (asta cu biblioteca era o noutate pe care Filimon Ilea şi-a explicat-o numai prin prezenţa sefului Direcţiei!). Va avea sarcina de a se ocupa de Eminescu şi de a informa organele în legătură cu toate cercetările privind activitatea literară a poetului sau cu descoperirile documentare legate de biografia sa.

În cazul în care vei accepta această sarcină (nu zic uşoară), vei fi exonerat de orice vină (Mărişeanu). Dacă doreşti, chiar de luni (azi e sâmbătă), îţi vei putea începe activitatea la Bibliotecă. În comparaţie cu munca asta înfiorătoare care îţi distruge sănătatea (cărat pământ cu roaba), e ceva, nu? Câţi ani mai ai de ispăşit? 11 ani. Mi s-a spus că ai fost diagnosticat cu o boală de plămâni. Dacă rămâi în lagăr, n-ai s-o mai duci mult. Ce mai aştepţi? Oricum, la eliberare, tot vei semna (vrei nu vrei), un acord de colaborare cu Securitatea. Aşa e procedura. Cei mai mulţi vor semna. Dumneata ai ocazia să câştigi cei 11 ani. Ce zici? Vei lucra la bibliotecă, vei face cercetări despre un poet pe care îl cunoşti foarte bine. Ce-şi poate dori mai mult cineva în situaţia dumitale? În viitor, îţi vei putea publica cărţile. Manuscrisele dumitale nu s-au pierdut, să

ştii! Sunt în arhiva noastră. Vei intra curând în posesia lor. Te sfătuim să le trimiţi Direcţiei Generale a Presei şi Tipăriturilor, iar, după ce vei primi acordul lor, le vei preda unei edituri pentru publicare. Voi pune şi eu o vorbă bună.

Propunerea lui Mărişeanu l-a luat prin surprindere. A promis că va reflecta asupra ei. A cerut termen de gândire o zi (a doua zi fiind duminică). I s-a acordat o oră (Mărişeanu trebuia să revină urgent la Bucureşti).

Filimon Ilea se afla la mijlocul vieţii, avea 36 de ani. O mare parte a existenţei şi-o petrecuse în închisoare sau lagăr. Nu mai ştia ce înseamnă să trăieşti normal. Viaţa din lagăr nu era una normală. Dar viaţa de afară? Mai era oare una normală? Nu ştia. Cândva (în urmă cu 15 ani) crezuse că va ajunge un mare poet. Începuse atunci, cuprins de entuziasmul firesc al tinereţii, să trimită poezii la revistele timpului. Uneori nu primea niciun răspuns, alteori primea câteva încurajări formale sau impresii reci şi politicoase. I se sugera frecvent să renunţe la artificii şi simboluri. A procedat exact invers. A făcut din artificiu un ţel poetic, supralicitând. Atunci s-a întâmplat să fie publicat cu poezia: *Poem în culori cacofonice*.

Negru pe violet,
Galben cu negru pe violet,
Albastru în galben cu negru pe violet,
Roşu sub albastru în galben cu negru pe violet,
Alb peste roşu sub albastru în galben cu negru pe violet,
Verde ca albul peste roşu sub albastru în galben cu negru pe violet,
În dungi cu verde ca albul peste roşu sub albastru în galben cu negru pe violet,
Şi buline negru cu violet, unde bulinele sunt violet şi spaţiul dintre ele negru sau invers…
Pot să fie şi cercuri: cercuri galbene, interiorul cercurilor violet şi fondul negru sau invers în toate combinările posibile…

Seară de toamnă,

Pe frunze cu galben ca verdele în roşu sub auriu în alb şi brumă,

Lună fumegând...

Primise aprecieri elogioase pentru poezie. Era încrezător. Trimisese o a doua. O publicaseră şi pe aceea. Între timp, din cauza războiului, se angajase copist la Arhive. Credea că va răzbi cumva, în ciuda tuturor piedicilor (lipsa banilor, a protectorilor influenţi, războiul etc.). În acea vreme l-a cunoscut pe Gabriel. Frecventau împreună câteva cursuri la Universitate. Opiniile politice ale acestuia deveniseră, pe nesimţite, şi opiniile lui Filimon. Apropiindu-se de Gabriel, s-a lăsat cuprins de efervescenţa şi beţia sufletească a unor sentimente contradictorii şi stranii. Nu se întreba dacă era bine să simtă aşa ceva (atracţie pentru un alt bărbat). Pentru poezie, în orice caz, era bine. Scria fără să se mai gândească (inspirat). Se lăsa condus de simţuri şi trăiri sublime (credea el). Aerul pe care-l respira în prezenţa lui Gabriel era aerul înălţimilor şi al inspirării poetice. Se îndrăgostise de privirea acestuia în care descoperise ceva din *puritatea şi virginitatea sălbatică a unor începuturi de lume* (cum poetic se exprimase). Numele pe care-l purta i se potrivea de minune, era frumos, pur şi plin de asprimi, ca un arhanghel. Acea frumuseţe consta dintr-un amestec straniu de timiditate şi forţă, de inimă neprihănită şi senzualitate violent aprinsă. Morala reformată în care Filimon fusese crescut de mamă nu-i dădea voie să-şi manifeste liber sentimentele, dar ceea ce simţea în prezenţa celuilalt îl purta dincolo de ordinea firească a lucrurilor, făcându-l expansiv şi jovial (ceea ce nu era în firea lui). Se îngrozi, dar, fără să se poată opune în vreun fel, deveni sclavul pătimaş al iubirii. Sfârşi prin a accepta cu ochii închişi, totul.

Rareori viaţa anunţă la răscruce, în bătăi de tobă (Lume! Lume!), iminenţa catastrofelor, însă Filimon îşi

spusese ulterior că ar fi trebuit să prevadă ceea ce avea să urmeze (dezastrul) prin acele mici semne de avertizare, pe care, distrat, nu le luase în seamă, la vremea lor. Gabriel era, ca toţi tinerii din anturaj, legionar. Credea sincer în regenerarea morală şi spirituală a patriei (indiferent de preţ). Filimon, dimpotrivă, credea în spiritul raţional, într-o etică şi o morală care îşi aveau originea undeva în credinţa reformată a mamei sale. Pe tatăl său, ortodox (şi socialist în gândire), nu-l interesase niciodată religia. Gabriel visa la puritate şi sânge. Filimon avea oroare de sânge. Gabriel îşi dorea o nouă şi puternică Românie (*acea* schimbare la faţă a ţării) şi o cât mai urgentă rezolvare a problemelor neamului românesc (din punct de vedere etnic). Îi vorbea despre Eminescu ca despre un adevărat maestru spiritual al mişcării (un precursor *viu* încă). Eminescu ca poet a fost mare, îi spunea deseori Gabriel, dar ca Român şi mai mare! *Geniul lui Eminescu în gândire şi geniul Căpitanului în acţiune: polii destinului românesc!* Eminescu legionar?! Se îngrozise Filimon. Luceafărul? Luceafărul identificat cu Arhanghelul Mihail? Un luceafăr în cămaşă verde? Atunci începu să studieze atent publicistica eminesciană de la *Timpul*. Fu izbit de forţa cu care Eminescu mânuia condeiul, de precizia şi tăria cu care făcea incizii pe viu în tot ce era românesc (trecutul glorios, ţăranul simplu, codrul, Ştefan cel Mare, Transilvania, Bucovina, Dunărea etc.), sau nu era românesc (prezentul decăzut, pătura superpusă, evreii, drumul de fier, Carol Îngăduitorul, Transilvania, Bucovina, Dunărea etc.). Privindu-l cu ochii lui Gabriel, *văzu* un Eminescu *anexat* gândirii legionare. Fără îndoială, neluând în considerare împrejurările (în care a scris şi a trăit), Eminescu *putea fi* considerat (printr-un *act de efracţie intelectuală*) şi legionar. Pe Filimon îl şocase uşurinţa cu care, în spiritul ideologic, ideile puteau fi transformate în adevărate plutoane de execuţie. Îşi propuse să restabilească echilibrul. Dar nu merse prea departe cu cercetările. Când se găsea în prezenţa lui

Gabriel şi a celorlalţi tineri din anturaj gândea ca ei, nu se putea altfel. Gabriel îi deschisese porţile unei lumi pe care nu ajungea să o înţeleagă pe deplin cu toate că, pătrunzând în intimitatea ei, îi auzea ritmul asurzitor şi acaparant, un ritm ce îmbina în mod surprinzător armoniile contemplative şi grave ale gândirii unui spirit superior cu sonorităţile vibrante ale unui marş colectiv, triumfal şi isteric. În această atmosferă de evanescenţă lumească şi delir, aproape de hipnoză, toate jongleriile raţiunii treze (de care altădată era foarte mândru) îi provocau o senzaţie de insipid, de fad şi de lipsă de autenticitate. Când se îndepărta de Gabriel, ajutat de puţina brumă de raţiune care-i mai rămăsese, se străduia inutil să se trezească din acea ameţeală, dar lumea veche, cunoscută, nu-l mai satisfăcea. Revenea neîntârziat în preajma celui iubit, dornic de noi beţii. Dacă iluzia de iubire pe care o trăia în preajma lui Gabriel ar fi rămas în domeniul imaginaţiei şi a euforiei simţurilor, fără atingerea realităţii care, se ştie, alterează chiar şi cele mai frumoase idealuri, atunci, fie din oboseală, fie dintr-un exces de fantezie, totul s-ar fi stins de la sine, pasiunea topindu-se treptat în neantul cuminte şi răbdător. Dar n-a fost să fie aşa. Îşi însoţise prietenul la întrunirile la care acesta participa, îmbrăcând, de dragul lui, până şi cămaşa verde. Ar fi mers, probabil, şi mai departe dacă Gabriel i-ar fi cerut-o. Cât de departe a mers Gabriel însuşi prefera să nu ştie, deşi, parcurgând ziarele cu evenimentele politice la zi, putea să bănuiască cumplitul adevăr. Vremurile erau tulburi şi iute schimbătoare. Imediat după război, când începuse vânătoarea de vrăjitoare, Filimon a acceptat să ascundă la el acasă nişte cărţi şi broşuri legionare pe care i le încredinţase prietenul său. Îi promisese că n-are să le distrugă. Când şi-au luat rămas bun în acea noapte, Filimon citise în licărirea ochilor lui Gabriel moartea sau victoria (nu mai ştia exact). Fusese convins că prietenul său avea să se sinucidă. Departe de a-l înspăimânta acest

gând sau departe de a-l determina să facă ceva ca să-l salveze, ideea sinuciderii lui Gabriel îl umpluse de o fericire nefirească şi egoistă, conferind pasiunii sale mistuitoare un accent nou, tragic. Astfel, realitatea groaznică (istoria) şi atracţia neîngăduită (dorinţa) sau, într-o expresie, tot ce nu era sublim din punctul de vedere al sufletului (lui Filimon) se va mistui (îşi spusese), odată cu dispariţia fizică a obiectului devorator al patimii sale. Dar Gabriel nu s-a sinucis în acea noapte. Cu toate că, după război, aderase cu convingere la ideile comuniste, câţiva ani mai târziu, în 1950, fusese demascat ca fost legionar şi arestat. La anchetă îi scăpase de pe buze numele lui Filimon. Nici nu era nevoie de mai mult pentru ca Filimon Ilea să fie arestat şi trimis la Canal. Departe însă de a-l regăsi pe prietenul de odinioară, Filimon descoperi în Gabriel un înfocat comunist. Vechii credinţe, celei legionare, îi luase locul o alta nouă, ideologia comunistă. Filimon nu credea în acea convertire, dar fu obligat s-o accepte. Constatând că fostul său prieten se metamorfoza văzând cu ochii (devenind o unealtă în mâinile noilor stăpâni), Filimon oscila între stupoare şi groază. În arta diabolică a reeducării, Gabriel îşi întrecuse cu mult maeştrii. O singură dată a ajuns şi Filimon în mâinile fostului prieten. Dar acea amintire a îngropat-o atât de adânc în sufletul său, încât, dacă ar fi s-o reconstituie, n-ar mai putea face nicio distincţie clară între ce s-a întâmplat cu adevărat în acea cumplită noapte şi ce a fost nălucire şi lăstăriş de groază. Cei doi ani petrecuţi în lagăr, în proximitatea lui Gabriel, până când l-au transferat, au fost cei mai teribili. Pe lângă acei ani, lagărul de acum, deşi crâncen, i se părea infinit mai suportabil. Într-un anume fel, se obişnuise cu răul, nimic din ce vedea sau auzea nu-l mai surprindea. Gabriel, împreună cu alţii ca el, a fost judecat pentru faptele sale. A făcut câţiva ani de puşcărie după care a fost eliberat înainte de termen. Nu mai ştia ce ajunsese. Nici nu dorea

să afle. Privind acum, în urmă, i se părea că totul se petrecuse undeva, în altă viaţă. Să trăieşti visător într-o lume aparte de senzaţii poetice şi, într-o clipă (fără să poţi reacţiona), virajele neaşteptate ale istoriei să te readucă în ordinea cumplită şi brutală a vieţii. Ce poate fi mai înfiorător şi dureros!?

Ajunsese (cum necum) la 36 de ani (*Nel mezzo del cammin*). Ce-i rămânea de făcut? În afară de cei 36 de ani (pentru care nu făcuse nimic ca să-i obţină), nu-l mai avea decât pe Eminescu. Singurul la care nu încetase în toţi acei ani să se gândească. *Cerul de deasupra-l schimbi, nu sufletul, marea trecând-o*, spusese Eminescu fără să prevadă cerul roşu, inventat de comunişti. Acel Eminescu, însă, cu care conversase zilnic în toţi anii din urmă, nu era altceva decât un înveliş protector, o gogoaşă în interiorul căreia se ascundea o larvă (un fluture) sau nimic.

Ce-l aştepta în viitor? Părinţii lui muriseră. Mama dispăruse într-un lagăr din Rusia (fusese deportată la începutul lui 1945, în Urali sau Siberia – nu se ştia exact), iar tata, care încercase să afle ce s-a întâmplat cu mama, murise în condiţii ce au rămas neelucidate (nu a primit niciodată răspuns la cererile prin care solicita detalii despre împrejurările şi locul unde aceştia au murit). Casa părinţilor săi, vechea casă a bunicilor dinspre mamă, din centrul Sibiului, fusese naţionalizată (la parter şi la etaj locuiau două familii de securişti). Bunicul său, fostul acordor de piane, murise şi el. Doar bunica mai trăia, o bătrână uitată, care îşi ducea zilele de azi pe mâine într-una din odăile din fund. Îi scria câte o scrisoare pe lună, oferindu-i o sumedenie de amănunte despre bătrânul motan Wolf (numele bunicului său) care îi ţinea companie, necăjind-o cu răzvrătirile lui de crai bătrân. Unde să se ducă?

Nu! Răspunsul lui la propunerea securiştilor era nu. Prefera să rămână în lagăr până la ispăşirea pedepsei. Afară nu mai avea pe nimeni. Aici, cel puţin, îşi crease o

mică lume de obişnuinţe şi rutină. Învăţase, ce-i drept, pe propria piele, cum funcţionează regulile din lagăr şi cum se împart raporturile de forţe dintre deţinuţi şi gardieni, dintre deţinuţi şi deţinuţi, dintre gardieni şi şefi, între spaimele zilei şi groaza viselor, noaptea. Despre lumea dinafară nu mai ştia aproape nimic. În scurtul interval de libertate, de la prima arestare până la cea de-a doua, nici nu apucase bine să se dezmeticească pe ce lume se află. Un fost coleg de la arhive, Filipescu, îl ajutase să obţină un post mărunt de om de serviciu în clădirea Arhivei. La scurt timp, Filipescu fusese şi el arestat (politic). Înţelese atunci că nu va putea niciodată să urce în ierarhia socială mai sus de acea umilă poziţie (mătură, teu şi găleată cu apă) şi că trecutul politic îl va urmări pretutindeni. Treptat, a început să-i încolţească în suflet ideea plecării din ţară. Îşi dorise să fugă, oriunde. La plecare, nu luase asupra lui decât cele două manuscrise şi *Istoria românilor*. Prietenul cu care urma să treacă graniţa îl asigurase că totul era bine pus la punct şi că pregătise cele trebuincioase, el să nu-şi facă nicio grijă. Se bazase în totalitate pe asigurările acestuia, dar, din raţiuni pe care n-a ajuns niciodată să le elucideze, prietenul său se răzgândise şi nu se prezentase la întâlnirea stabilită la gara din Salonta (deciseseră să călătorească separat cu trenul până acolo). În acel moment (pe peronul pustiu al gării), când nimeni nu bănuia încă nimic, Filimon ar mai fi avut timp să dea înapoi şi să se întoarcă la Bucureşti (probabil pe asta se bazase şi prietenul său neavertizându-l). N-o făcuse, ci, conform planului prestabilit, plecase hotărât înainte. Când l-au prins, soldaţii de la frontieră au râs de el fiindcă nu mai arestaseră până atunci niciun fugar care să nu aibă nimic asupra lui (nici mâncare, nici apă, nici hărţi etc.). La percheziţie nu au găsit decât cele două manuscrise şi *Istoria românilor*. Râsul vameşilor i-a amintit, într-un mod tulburător, de *Pădurea spânzuraţilor*. Şi Bologa trecuse linia frontului având asupra lui numai câteva hărţi. Ca şi

cum ar fi *sperat* să fie prins, nu? Felul în care au decurs ancheta şi procesul nu reprezentase o noutate pentru Filimon Ilea. Nici măcar n-a fost nevoie de bătaie ca să recunoască la anchetă toate capetele de acuzare. Singurul lucru despre care n-a suflat nici un cuvânt a fost înţelegerea avută cu prietenul său. Fără alte probe, procurorii l-au crezut că a acţionat singur fiindcă l-au considerat şi puţin nebun. La ce bun, aşadar, să plece din lagăr? Răspunsul lui definitiv era nu.

Atunci, şeful direcţiei a III-a de securitate, col. Mărişeanu, îi ceru subalternului său să iasă. Rămas între patru ochi cu Filimon Ilea, colonelul îşi trase un scaun aproape de deţinut. Trebuia să joace şi ultima carte, nu mai avea de ales. Uite ce e, începu el mieros, insidios şi perfid1, cu o voce aproape şoptită.

Când se trezi de sub vrajă (hipnoză?), Filimon Ilea acceptase propunerea lui Mărişeanu. Nici n-a apucat bine să se dezmeticească că a şi trecut la redactarea angajamentului de colaborare cu organele, a autobiografiei şi a listei de legături. *Deja*, visul din închisoare şi lagăr i se părea visat de altcineva.

După semnarea angajamentului i s-a făcut un instructaj constând în: maniera de comportament faţă de cei cu care va intra în contact (colegii de la Biblioteca Academiei), felul în care să discute ca să obţină material informativ fără a trezi suspiciuni, tehnica de redactare a materialului informativ şi menţinerea contactului cu persoanele de legătură în cazuri urgente sau neprevăzute. A dat asigurări că a înţeles perfect cum funcţionează munca de agent informator. În plus, va informa organele în drept despre toţi cei care mai studiază sau analizează la bibliotecă opera lui Eminescu şi care sunt convingerile lor politice.

După recrutare, Filimon Ilea a fost preluat de către tovarăşul Grigore Matuf, responsabilul Secţiei de recuperare a clasicilor literaturii noastre. În interiorul

secţiei funcţiona o celulă specială în care fiecare agent era pregătit să se ocupe de scriitori ai trecutului nostru şi de obţinerea de noi date şi informaţii care să elucideze caracterul operei fiecăruia, în vederea reintroducerii acestora în patrimoniul cultural sau (după caz) pentru indexarea operelor respective. În acel moment, se avea în vedere cazul mai multor autori importanţi din trecutul burghezo-moşieresc: Eminescu, Caragiale (s-a redeschis şi cazul său), Maiorescu, Macedonski etc.

S-a propus ca Filimon Ilea să înceapă pregătirile necesare în vederea însuşirii instrucţiunilor şi să colaboreze cu ofiţerul care se ocupă de poetul Eminescu Mihai din cadrul Secţiei de recuperare clasici.

1. Uf, doamne, muză! Ce greu mi-e să intru în rolul unui asemenea personaj! Să-mi trag pe mine o piele alunecoasă de şarpe, să am o privire saşie şi să mă apropii lent şi calculat de biata victimă, ca pentru a măsura mai bine gradul crescător al terorii la care o supun. Să mă lipesc de nefericit şi să mă încolăcesc în jurul lui, până-şi pierde aproape răsuflarea de groază, să-i susur în ureche hipnotic şi lasciv promisiuni de bucurii nemaivăzute şi prin limba despicată să-i picur direct în ureche un venin pur, o esenţă de otrăvuri combinate. Cu o primă picătură bine dozată de venin, să-i adorm conştiinţa şi să-i strecor idei pe care să-l determin să creadă că-i aparţin. Să-şi piardă orice putere de voinţă şi să facă exact ceea ce-i cer, ca un mieluşel cuminte. Să-l pun să umble în patru labe în faţa mea şi cu coada de drac să-l pleznesc dulce peste fese. După ce l-am îngenuncheat astfel, ca pentru a-i reda o parte din demnitatea pierdută, să-i dezleg lesa, să-l invit să se aşeze, să-i permit să-şi aprindă o ţigară şi să stăm de vorbă ca doi amici. Să batem palma. Oh, muză! F.I.

5, Ministerul Afacerilor Interne

St

rict

secret
Di E
recţia ax. nr. 1
III-a
41
6345
din
1959

Plan de măsuri privind acţiunea dusă asupra lui Eminescu Mihai din Bucureşti,

Str. Piaţa Amzei, nr. 6

Eminescu Mihai, fiul lui Gheorghe şi Raluca Eminovici, născut la 15 ianuarie 1850, în Botoşani, poet şi gazetar, fost redactor la *Timpul*, cu domiciliul provizoriu în Piaţa Amzei, nr. 5. Nu este membru de partid.

În baza aprobării organelor de partid competente, Eminescu Mihai este lucrat prin dosar de urmărire informativă în vederea stabilirii atitudinii sale, dacă desfăşoară activitate duşmănoasă şi în ce constă aceasta. În urma măsurilor intreprinse până în prezent s-a stabilit că Eminescu Mihai se situează pe o poziţie de rezistenţă faţă de actualitate.

Pentru clarificarea caracterului estetic, dar şi ideologic a operei lui Eminescu Mihai şi pentru a se ajunge la măsuri operative, în cazul în care se va dovedi că scrierile sale au o tendinţă negativă şi contrarevoluţionară, se pun în faţa organelor noastre următoarele sarcini:

Dirijarea informatorilor în vederea cunoaşterii poziţiei politice a obiectivului, stabilirii cercului de relaţii şi natura acestora.

Se continuă pe diferite căi acţiunea de discreditare a raporturilor poetului cu Junimea şi cu membrii Partidului Conservator.

Interceptarea sistemului de relaţii pe care Eminescu îl are cu intelectuali sau politicieni români aflaţi dincolo de graniţele ţării (Societatea Carpaţii) care acţionează

împotriva intereselor ţărilor vecine şi prietene.

Stabilirea corpusului de manuscrise pe care le posedă şi investigarea activităţii publicistice până la momentul declanşării bolii.

Cercetarea întregii creaţii a poetului, selectarea şi trierea manuscriselor aflate la Biblioteca Academiei. În vederea eventualei publicări manuscrisele să fie supuse controlului Direcţiei Generale a Presei şi Tipăriturilor.

Identificarea locului unde se află restul manuscriselor, precum şi corespondenţa privată cu Micle Veronica (Avem informaţii că această corespondenţă ar fi părăsit ţara şi se află în arhiva familiei Grigorcea).

Instruirea unor agenţi (C. Mille, Morţun, Vlahuţă) cu simpatii socialiste în vederea atragerii poetului înspre mişcarea socialistă.

Agenţii din mişcarea socialistă să-l sprijine pe poet când acesta va avea nevoie de ajutor.

În vederea realizării acestor sarcini se impun următoarele măsuri:

Pentru cunoaşterea activităţii lui Eminescu Mihai, în perioada următoare (începând cu noiembrie 1883), vor fi instruiţi agenta Badea Elisabeta şi ofiţerul Baltazar Ionel din Direcţiei a III-a specială M.A.I. care vor fi marşrutizaţi la Viena pe toată perioada internării poetului la Ober-Döbling. În măsura posibilităţilor, aceştia îşi vor continua misiunea şi după plecarea poetului din sanatoriu.

Tot în acelaşi scop se va folosi şi agentul Filipescu Stelian, marşrutizat la Viena.

De asemenea (pentru perioada 1883-1889), va mai fi folosită sau recrutată agentura după cum urmează:

La Maiorescu Titu, sursa Ventura şi, mai târziu, Petraşcu

La Micle Veronica, sursa Octav Minar

La Eminescu Henrietta, sursa Emilian Cornelia

La Burlă Vasile, sursele „Un elev“ – State Dragomir şi „O bătrână“

La Iaşi, doctorii Iuliano şi Bogdan

La Băile Repedea, sursa Riria

La Ospiciul Mănăstirii Neamţului, sursa „Intendent“, informatorii „Rudolf“ şi „Panait“

La Botoşani, medicul Francisc Izsac şi fotograful Jean Bieling

La Bucureşti, doctorii Al. Şuţu şi Z. Petrese, primul procuror de pe lângă Tribunalul Ilfov, G. Maurus şi judecătorul G.G. Bursan.

Se vor studia posibilităţile de infiltrare pe lângă Eminescu Mihai şi legăturile lui din Iaşi: Micle Veronica, Pompiliu Miron.

Se recomandă să se încerce, după încheierea tratamentului de la Viena, direcţionarea poetului înspre Iaşi unde va fi preluat de unitatea teritorială şi pus în urmărire permanentă.

Studierea recrutării pe baza unor materiale compromiţătoare a unor elemente din apropierea lui Eminescu Mihai, în vederea precizării legăturilor pe care acesta le are cu alţi scriitori, în vederea stabilirii influenţei artistice a poetului asupra creaţiei acestora.

Se vor studia pentru recrutare (la domiciliile lui Eminescu Mihai) persoane care locuiesc în acelaşi imobil şi care ar putea oferi detalii referitoare la activităţile sale zilnice.

Se va începe recrutarea unor medici care să-l ţină sub supraveghere pe poet şi, eventual, la momentul potrivit să poată fi folosiţi în scopul îndeplinirii unui plan de rezervă (planul B).

Se vor intensifica eforturile de căutare a documentelor sau a pieselor de arhivă referitoare la viaţa şi activitatea poetului.

Sunt de cercetat cu prioritate următoarele chestiuni:

— dacă există şi unde o versiune a *Luceafărului şlefuit* de către Eminescu,

— originalul procesului-verbal al poliţiei din ziua de

28 iunie 1883, de la baia Mitraşevschi,

— dosarul curatelei din 12 iunie 1889 în vederea instituirii unei pensii pentru poet,

— corespondenţă (scrisori trimise, primite sau neexpediate),

— identificarea pe baza unor analize filologice a documentelor existente în lada de manuscrise a poetului,

— recuperarea jurnalului medical al doctorului Obersteiner.

Vor fi cercetaţi şi anchetaţi toţi cei care l-au cunoscut în timpul vieţii, cei care au auzit sau ştiu despre el lucruri fiindcă au fost contemporani (l-au văzut de aproape, de departe sau au auzit de la terţi), cei care au privit în ochii celor care l-au privit pe poet direct în ochi. În funcţie de caracterul depoziţiilor, cei anchetaţi vor fi puşi sub învinuire şi asimilaţi *lotului* Eminescu.

ANCHETE ŞI AUDIERI

În vederea stabilirii şi documentării activităţii lui Eminescu Mihai, vor fi anchetaţi în regim de urgenţă:

Caragiale Ion Luca bănuit de colaborare cu regimul burghezo-moşieresc (cazul său se află în prezent în atenţia aceleiaşi Direcţii).

Slavici Ioan (urmărit de noi şi pentru activităţile sale din Transilvania – se recomandă colaborarea cu autorităţile ungare în vederea închiderii sale la Vacz).

Micle Veronica.

Chibici-Revneanu (să fie determinat să relateze tot ce ştie despre perioada cât a stat în apropierea poetului).

Eminescu Henrietta (în vederea clarificării aspectelor şederii poetului la Botoşani).

Bădescu Scipione.

Iszac Francisc.

Vlahuţă Alexandru.

Se recomandă ca aceste anchete să se facă în cea mai mare discreţie, fără să fie implicaţi activ agenţii aflaţi pe teren. Se vor folosi, eventual, legăturile noastre din

Direcţia administrativă a poştelor, care ne vor pune la dispoziţie scrisorile schimbate între toţi cei aflaţi în anturajul poetului Eminescu Mihai. Să se utilizeze (de către agenţii special antrenaţi în plastografiere) scrisori false pentru a se încerca lansarea anumitor informaţii neadevărate în vederea obţinerii (fabricării) de noi date (adevărate).

MIJLOACE SPECIALE:

Din cauza condiţiilor tehnice necorespunzătoare (lipsa de prize, de telefoane, de fire electrice), instalarea T.O. nu este posibilă.

Suplimentarea agenţilor de pe teren, în măsura posibilităţilor. În acest scop, se are în vedere pregătirea agentului Filimon Ilea.

Pătrunderi secrete se vor efectua la locuinţa lui Slavici, eventual, Simţion, pentru a se inventaria lada cu manuscrise şi cărţile poetului, înainte ca aceasta să ajungă la Titu Maiorescu.

De asemenea, se va studia posibilitatea pătrunderii şi percheziţionării secrete a domiciliului lui Maiorescu Titu din strada Mercur şi a domiciliului lui Kremnitz Wilhelm despre care avem informaţii că ar deţine manuscrise ale unor lucrări ale lui Eminescu Mihai.

Vor fi luate măsuri de supraveghere a corespondenţei interne şi externe a numiţilor: Eminescu Mihai, Chibici-Revneanu Alexandru, Maiorescu Titu, Humpel Emilia, Popasu C., Obersteiner Dr., Pompiliu Miron, Eminescu Henrieta, şi Burlă Vasile.

Se vor lua măsuri de supraveghere operativă a lui Eminescu Mihai cu ocazia deplasării în Italia. Se va reglementa cu Legaţia română din Milano obţinerea paşaportului şi a vizei.

Se va studia în amănunt biografia poetului (în acest scop vor fi puse la dispoziţia informatorului Filimon Ilea toate documentele biografice ale vieţii lui Eminescu Mihai). Fondul de arhivă „Torouţiu“, recuperat de către

organele noastre (din str. Argentina, nr. 39), să fie pus la dispoziţia lui Filimon Ilea în vederea cercetării.

Se vor analiza toate articolele politice ale lui Eminescu publicate la organul conservator *Timpul* (atât cele semnate cât şi cele nesemnate). Editarea acestora se va face cu mare grijă şi numai după o analiză atentă a fiecărui cuvânt, a fiecărei propoziţii, a fiecărei fraze şi a fiecărui paragraf. Nu vor fi uitate nici virgulele.

Se va avea în vedere şi cercetarea anturajului junimist şi conservator al poetului. De asemenea, să fie cercetate relaţiile sale cu Societatea Carpaţii şi cu membrii marcanţi ai acesteia. Orice aluzie la *Bucovina* sau *Basarabia* trebuie să fie îndepărtată cu discreţie.

Să nu fie înaintat nimic înspre editare până când ancheta va lămuri gândirea politică a lui Eminescu Mihai, precum şi sentimentele pe care le are faţă de regimul democratic de stat şi de prefacerile revoluţionare ce au avut loc în ţara noastră.

Prezentul plan de măsuri va fi pus în aplicare imediat, urmând ca la sfârşitul trimestrului să se efectueze analiza rezultatelor obţinute în urma realizării acestor măsuri şi, în raport cu aceasta, să se întocmească o sinteză care va fi prezentată structurilor politice superioare, cu propuneri pentru luarea de măsuri corespunzătoare în continuare.

Şeful Direcţiei a III-a M.A.I.

Col. Mărişeanu L.

6, Din cauza unor probleme apărute în sistemul de distribuţie a curierului, colonelul Mărişeanu primeşte cu oarecare întârziere rapoartele de pe teren. Astfel, deşi Eminescu a părăsit sanatoriul din Ober-Döbling, Mărişeanu mai primeşte note informative din partea ofiţerului care a restabilit legătura cu agentul Filipescu. Cele din urmă se referă la ultimele zile petrecute de Eminescu Mihai în sanatoriul de la Viena, la sărbătoarea

de Carnaval, precum şi la discuţiile agentului cu bătrânul doctor Leidesdorf. De asemenea, Filipescu a întocmit o notă de analiză succintă şi foarte utilă referitoare la perioada internării poetului la sanatoriu. Chiar dacă sunt oarecum *anacronice* faţă de mersul acţiunii (Eminescu aflându-se deja în Italia), Mărişeanu citeşte cu atenţie ultimele note primite de la Filipescu. Şi-a făcut un principiu din a citi fiecare hârtie pe care o primeşte în acest dosar.

Prins cu o agrafă de birou, ofiţerul de legătură ataşase notei de analiză şi un bileţel sosit – pare-se – în ultima clipă din partea lui Filipescu:

Poetul are o infecţie (otitis) la ureche. Mă tem să nu mă molipsesc şi eu. Mă feresc cât pot de apropierea de Em. Îi dau sfaturi, dar nu mă ascultă: să nu se scarpine, să nu atingă obiectele din cameră, să nu ducă mâna la gură, să se spele pe mâini etc. Sper ca operaţiunea noastră să nu fie compromisă din cauza acestui fapt. Doctorul Obersteiner mi-a propus, dacă mi-e frică de infecţie, să mă mute într-o altă cameră. Am refuzat.

Am toată convingerea să cred că Eminescu Mihai mai este lucrat într-un alt dosar de urmărire individuală. Deocamdată nu pot da mai multe detalii. Aştept nota de sarcini. Vă rog să aranjaţi ieşirea mea din sanatoriu.

Agentul aşteaptă nota de sarcini în vederea deplasării pe urmele poetului în Italia. Roagă să i se aranjeze ieşirea din sanatoriu şi să fie informat la timp asupra măsurilor. Nu cunoaşte limba italiană, dar speră, dat fiind faptul că şi l-a apropiat pe Eminescu, să ajungă în anturajul acestuia, iar la revenirea în ţară să-şi continue misiunea.

„Pietraru“

N.B.

Propunem să nu se facă nici un demers pentru scoaterea agentului din sanatoriu. Recomandăm (în vederea păstrării secretului absolut asupra operaţiunii) ca

acesta să fie abandonat în ospiciu. Agentul „Pietraru“ să obţină date suplimentare referitoare la informaţiile din bileţelul lui Filipescu.

În vederea întoarcerii în ţară a poetului, am organizat agentura care va prelua misiunea de urmărire a lui Eminescu Mihai.

Şeful Direcţiei a III-a M.A.I.

Col. Mărişeanu L.

Bileţelul lui Filipescu îl pusese pe Mărişeanu pe gânduri. Era scris cu o altă cerneală. Fusese elaborat în mare grabă. Din câte avea cunoştinţă Mărişeanu, nu mai exista nici un dosar de urmărire pe numele poetului naţional. Va trebui să facă unele cercetări discrete şi, dacă nu va afla nimic, să-l întrebe pe şeful direcţiei de propagandă a partidului căruia îi transmitea periodic note de analiză referitoare la cazul Eminescu. Să se fi revizuit între timp ordinele şi lui Mărişeanu să nu i se fi adus la cunoştinţă acest lucru? A căpătat, oare, ancheta o altă direcţie? Se doreşte altceva decât s-a stabilit iniţial? N-ar fi ceva neobişnuit pe durata unei anchete, dar ca şeful direcţiei de securitate să nu fie informat asupra unor eventuale schimbări şi revizuiri ale temeiului şi scopurilor anchetei, asta îl făcea să bănuiască un amestec *extern* (de mai sus) sau, de nu, măcar o lucrătură *internă*, însemnând, dacă era adevărat, în oricare dintre variante, că ceva necurat se găsea la mijloc.

Că din cauza canalelor de comunicare, sabotate de către serviciile secrete străine, notele informatorilor şi ale agenţilor din structura operativă ajungeau la colonelul Mărişeanu cu oarecare întârziere, asta mai putea s-o înţeleagă, dar faptul că începuse să primească note informative a căror ordine cronologică (sau lipsa de ordine cronologică) era dacă nu *neserioasă*, cel puţin, curioasă şi fără temei, îl determină pe şeful Direcţiei a III-a de Securitate să fie mai precaut şi cu extremă băgare de seamă. Dacă, până la urmă, Mărişeanu ajunsese oarecum

să se împace cu imprecizia şi lipsa de rigoare cronologică a notelor primite (cu datarea *neserioasă, iresponsabilă*), totuşi, faptul că semnatarii acestora (sursele şi informatorii) nu făceau parte din structura sa operativă, acest lucru, cu totul neobişnuit într-o anchetă, îi crea colonelului o stare de inconfort teribilă. Cu toate că făcuse cercetări aprofundate în fişele cartotecii generale, numele de cod ale respectivilor informatori n-au putut fi identificate. Poate că Filipescu avea dreptate susţinând că mai exista un dosar de urmărire pe numele poetului naţional. Dar instrumentat de cine? Şi în ce scop?

Şeful Direcţiei a III-a de Securitate, colonelul Mărişeanu primeşte note informative datate *codificat* 2001, 2005... 1996, 1994, 1998 etc. Să fie vorba de un nou dosar de urmărire deschis pe numele lui Eminescu Mihai? Sau era vorba de acelaşi vechi dosar numai că, după câte îşi putea da seama Mărişeanu, s-a procedat ulterior la o schimbare a încadrării juridice? După tonul notelor, fundamental schimbat, nu putea fi vorba decât despre un nou dosar de urmărire. Dacă înainte totul era îndreptat într-o anumită direcţie, acum totul era îndreptat în direcţie opusă. În mod obişnuit, modificările de curs ale unei anchete erau determinate fie de noi directive de sus (de la vârf), fie rezultau direct din materialele de anchetă penală. Dar, în dosarul „poetului naţional“, în absenţa unei ordonanţe care să confirme schimbarea de încadrare juridică, precum şi a planului de măsuri aferent, şeful Direcţiei a III-a de Securitate nu se putea pronunţa. Totuşi, colonelul Mărişeanu citeşte cu atenţie aceste note şi decide să le claseze în dosare separate: *Dosarul 2000* şi *Dosar 1994-1998*. Notele datate două mii, două mii şi ceva i se par cam *exagerate* şi, în raport cu prezentul, fanteziste. Le lasă deoparte, deocamdată. Revine la cele din Dosarul *1994-1998.* 1998?, visează el (mă rog, mai visează şi *ei*!). Oare ce va fi atunci? Face un scurt calcul, o scădere simplă. În 1998 ar împlini 84 de ani. *Să nu-mi bat*

capul cu asta, îşi spuse oarecum iritat de rezultatul matematic nefavorabil. Revenindu-şi rapid din scurtul moment de slăbiciune omenească (Sunt şi eu, colonelul Mărişeanu, muritor?), nu putea fi decât pe deplin satisfăcut că braţul Securităţii (atât de lung şi ferm) ajungea până departe, în viitor. E bine!, îşi spuse mulţumit de sine, de situaţia lui de privilegiat (şef al Direcţiei a III-a de Securitate), de situaţia din ţară (ţara noastră RPR), de forţa teribilă, ubicuă şi atotstăpânitoare a partidului.

Cu toate că aceste note sunt, în concepţia sa, *neserioase, iresponsabile*, colonelul Mărişeanu nu se poate abţine să nu recunoască că a dat acolo şi de unele informaţii *interesante*. De suprimarea din iunie 1883 de la *Timpul*, se arată într-o notă de analiză, nu ar fi fost străin nici Maiorescu (în cârdăşie cu Brătianu), nici apropiaţii poetului (Simţion, Făgărăşanu etc.) care au consimţit la soluţia lui Maiorescu fiindcă nu aveau alta mai bună (ca să-l îndepărteze din viaţa publică şi *să-l protejeze*). Iar doctorul Şuţu, care a avut misiunea să-l ţină printre nebuni, l-a *tratat* intenţionat cu mercur (pastila albastră) ca să-i dea *halucinaţii* şi ca totul să pară cât mai veridic. În toate aceste note, datate halucinant (1994, 1996, 1998, 2000 etc.) sau nedatate, se demonstrează existenţa unei adevărate *conjuraţii* politice împotriva lui Eminescu. Se crede că Eminescu ar fi fost *răpit şi sechestrat* de amici şi că certificatul medical (un *bilet* scris şi semnat de dr. Şuţu la 5 iulie 1883) prin care poetul a fost declarat bolnav era unul fals (în orice caz, ilegal). În noiembrie 1883, ar fi fost scos din ţară clandestin cu ajutorul lui P.P. Carp care ar fi aşteptat la graniţă la Sinaia, aranjând ca poetul să poată părăsi România şi să treacă nestingherit frontiera împreună cu Chibici. De toate aceste *viclenii şi maşinaţiuni politice*, evident, nu era străin nici Titu Maiorescu, care s-a bucurat ulterior de o binemeritată *recunoaştere* a eforturilor sale. Se mai vorbeşte în aceste note despre *moartea antumă* a poetului naţional, despre

dubla sacrificare, despre misterul morţii şi despre alte şi alte controverse neelucidate. Concluziile notelor sunt foarte clare: Eminescu a fost *aruncat peste bord* şi *omorât* (sacrificat) în numele binelui ţării (respectiv, al Regelui, al junimiştilor *miluiţi* şi al liberalilor) şi al Imperiului cezaro-crăiesc.

Printre numeroasele note informative datate în mod aberant, şeful direcţiei a III-a remarcase una din 8 decembrie 2011, o notă în care un *informator* sesizează contradicţiile unor mărturii (în legătură cu ziua de 28 iunie 18831) trăgând unele concluzii *interesante*. Totuşi, oricât de ciudat şi absurd ar putea să pară, teoria elaborată de acest *informator* îi confirmă lui Mărişeanu faptul că agenţii din structura sa operativă şi-au făcut bine treaba. Încurcând intenţionat evenimentele prin lansarea unor zvonuri neadevărate, contradictorii (*dezinformare*) sau făcând să dispară anumite acte şi documente din epocă, falsificând altele (procesul-verbal original al comisarului de poliţie, file din jurnalul medical al dr. Obersteiner, etc.), Mărişeanu reuşise să construiască cu ajutorul agenţilor săi o legendă informativă ce rodea şi prolifera şi care, pe măsură ce se ramifica, căpăta contur, puncte noi de sprijin (rădăcini), se extindea surprinzător (progresiv), organizându-se într-o ordine de sine stătătoare, cu totul nouă şi imprevizibilă. Împletindu-se firesc cu mersul real al evenimentelor, fiind aproape imposibil să se mai deosebească adevărul de legendă, *mitul Eminescu* lua amploare, devenind o *ficţiune* mult prea reuşită şi măreaţă încât să mai poată fi atribuită numai sârguinţei şi fanteziei unui singur om.

Un alt grupaj de note informative se ocupa de rolul *ocultei evreieşti* în procesul de suprimare a lui Eminescu. Fiecare notă din această serie (Eminescu şi evreii) se încheia cu o formulă neobişnuită (masonică?): http://www.codulluieminescu.rohttp://www.codulluieminescu.ro/2. Cu toate eforturile depuse, specialiştii din serviciul

de decriptare nu au reuşit să spargă respectiva parolă. Dacă formula *codul lui Eminescu* ar putea fi interpretată favorabil la nevoie, restul, adică începutul http://www. şi finalul .ro, nu prezenta niciun înţeles coerent pentru niciunul din specialiştii serviciului F. În lipsa unei cărţi sau a dicţionarului prestabilit (pe care se baza orice cod), toate încercările de a găsi „cheia“ de descifrare a acestuia nu au dus la niciun rezultat. Nimeni nu mai văzuse aşa ceva până atunci (1961), deşi specialiştii în decriptare se confruntaseră cu multe *limbaje secrete,* (*coduri, cifruri, texte convenţionale*) la viaţa lor.

În unele zile, şeful Direcţiei a III-a de Securitate aproape că nu mai iese din biroul său copleşit de multitudinea de note informative, rapoarte, stenograme ale unor interogatorii sau audieri, hârtii referitoare la Eminescu, pe care, într-o avalanşă de neoprit, le primeşte necontenit. Neavând încredere în nimeni (în circumstanţele date), nu şi-a luat nici măcar o secretară care să-l ajute, preferând să facă totul de unul singur. A încercat diferite metode în a-şi organiza munca, dar niciuna nu a dat vreun rezultat pozitiv. Cantitatea de hârtii şi documente a devenit mult prea mare, dar, scrupulos la datorie (cum se spunea în limbajul epocii), parcurge cu mare atenţie toate notele şi rapoartele primite.

Notă a informatoarei „Liza“

despre realizarea unui grupaj de articole în *Dilema*

27.I.1998

Strict secret

Ex.nr….

Sursa a reuşit să obţină o invitaţie din partea lui B. C.—P. pentru a participa la o discuţie despre realizarea unui număr al revistei *Dilema* având ca subiect *Cazul Eminescu*. La biroul unde a avut loc întâlnirea au fost invitaţi mai mulţi critici şi scriitori care erau la curent cu scopul principal al întâlnirii. Cu toţii consideră că mitul lui Eminescu trebuie *reanalizat* şi că se impune urgent o

revizuire a canonului literar. Fiecare dintre cei prezenţi şi-a dat acordul pentru publicarea unui articol în numărul viitor al revistei dedicat *cazului* Eminescu.

La întâlnire, s-a pornit de la ideea că se va contesta *perceperea* sau *receptarea* lui Eminescu şi nu valoarea estetică a operei sale. În al doilea rând, scopul, pe termen lung, era acela de a genera *polemici* constructive şi de a încuraja scrierea unor studii serioase despre opera poetului. Fiecare dintre cei prezenţi şi-a expus propria opinie referitoare la caz.

B. C.—P. a făcut o introducere asupra problematicii afirmând că *monstruosul cult al personalităţii* lui Eminescu trebuie să înceteze. A explicat celor prezenţi cum vede el grupajul de articole dedicat *cazului* lui Eminescu. Le-a mai spus că acest grupaj va cuprinde şi un articol de M. N. (absent la discuţii) în care acesta va susţine că, dacă vrem să facem din Eminescu contemporanul nostru, este absolut necesar *să ne despărţim* de *poetul naţional* şi abia după aceea să ne apropiem de el şi să-l vedem ca pe un contemporan cu noi. În linii mari, ideea numărului ar reprezenta *despărţirea de imaginile construite* ale lui Eminescu. După o recapitulare atentă, cele mai cunoscute imagini care trebuie demolate ar fi: poetul naţional, poetul nepereche, geniul absolut, poetul frumos ca un luceafăr, gânditorul de geniu etc., adică, mai ales, acele construcţii de care s-a folosit, manipulându-le, *ideologia* comunistă. Evident, cea mai *nefericită formulă* dintre toate e cea de *poet naţional*.

Scriitorul Bo. T.O. s-a referit la statuia lui Eminescu din faţa Ateneului şi, glumind, a făcut câteva referiri licenţioase la adresa poetului şi a virilităţii sale. Le-a cerut celor prezenţi să facă un exerciţiu de imaginaţie şi să-şi închipuie cum ar arăta, de pildă, Maiorescu cu un ştergar în jurul şoldurilor. Sau Caragiale. Ori, şi mai haios, doamna Hortensia Papadat-Bengescu în costum de baie! Un Sadoveanu cu grăsimile revărsate peste şnurul boxerilor

sau un Bacovia cu sistemul osos expus la vedere. Discuţia a continuat în acest ton frivol, fiecare dintre cei prezenţi venind cu noi detalii despre fizicul poetului (preluate din cărţile citite). Scriitorul C. M., citând din diferite surse (surse pe care le-a menţionat atent), a spus despre poet că era *mic şi îndesat*, foarte *negricios*, că era *păros*, că avea *platfus la ambele picioare* (Matei Eminovici). O citează pe Mite Kremnitz care zicea despre el că umbla „nebărbierit, murdar pe haine şi îmbrăcat fără nicio îngrijire". La masă, *mânca zgomotos, râdea brutal, cu gura plină şi avea dinţii mari, galbeni*. Cei care îl întâlniseră fuseseră cam dezamăgiţi de înfăţişarea marelui geniu.

Scriitorul R. R. a declarat că nu este un *fan* al poeziei lui Eminescu şi că îl consideră un poet talentat al sfârşitului secolului al XIX-lea şi cam atât. A recunoscut că poezia lui Eminescu *îl lasă rece*. I se pare exagerat cultul lui Eminescu, iar imaginea falsificată pe care o avem despre el *inconfortabilă*. Crede că imaginea reală a lui Eminescu este cea a unui *om retractil, însingurat, nefericit prin autoimpunere şi nu prin vocaţie, cu tabieturi tipice poetului romantic, cu o relaţie chinuită, sordidă şi provincială, lipsit cu consecvenţă de detaşare şi de umor în scrierile sale.*

L. I. B. a afirmat despre Eminescu că, pe lângă toate calităţile, avea ca toţi oamenii, şi defecte. Atât calităţile, cât şi defectele erau, evident, la un ins ca el, *exacerbate*. Pe cât de elevat, pe atât de popular (sau vulgar), pe cât de visător, pe atât de monden, pe cât de utopist sublim, pe atât de ridicol şi xenofob etc. În concluzie: *un Eminescu plural, contradictoriu, fascinant, exact la polul opus imaginii muzeale, mumificate, a poetului naţional.* F. Ş. crede că nu e cazul să ne mai dăm atâtea aere cu *poetul naţional* Eminescu, fiindcă oricând poate să apară câte un critic francez care să ne pună la locul nostru aşa cum, nu demult, un Pierre Gamarra a făcut şi cu poetul naţional al Georgiei care, în comparaţie cu Apollinaire, de pildă, nici

nu rezistă când vine vorba de succes, iar când vine vorba de valoare, ehh… Cel puţin, sursa asta a înţeles din limbajul personal al lui F. Ş.!

Scriitorul R. P. Ghe. afirmă că dacă n-ar fi fost Eminescu, sigur, noi, românii, am fi găsit pe altcineva, atât de mare nevoie avem de o imagine ca cea a lui Eminescu. Este dificil să *atentezi* la această imagine mitică a poetului naţional. S-a nimerit să fie Eminescu şi, o dată pus pe soclu, e greu să-l mai dai jos. Nici comuniştilor nu le-a reuşit deşi au încercat cu Neculuţă. O. Z., care trebuia să fie şi el prezent, nu a mai ajuns. În orice caz, se crede că el va aduce în discuţie erorile de interpretare ale publicisticii eminesciene şi că va insista asupra păstrării echilibrului şi *spiritului critic* în analiza acesteia. Din câte şi-a dat seama sursa, publicistica eminesciană reprezintă încă un subiect sensibil şi greu de asimilat de cultura noastră.

În concluzie, B. C.—P. s-a arătat încântat de felul cum va arăta grupajul de articole propus, fiind convins că, în afara unor grupări naţionaliste, orbite de mitul poetului naţional, intelectualitatea noastră va înţelege imediat şi fără rezerve demersul autorilor şi va reacţiona în consecinţă. Apoi, discuţiile s-au mai relaxat şi s-a ajuns la obişnuitele bârfe din lumea literară.

S-a plecat pe rând. Cei dintâi care au plecat au fost C. M. şi L. I. B. Sursa a rămas printre ultimii. A plecat însoţit de R.P. Ghe. Pe drum au revenit asupra celor discutate. La despărţire, acesta a insistat asupra ideii că dacă n-ar fi existat Eminescu, am fi găsit noi pe altcineva în locul lui. Sursa a întrebat pe cine, dar n-a primit niciun răspuns pozitiv.

„Pietraru“

Sarcini trasate: [Mărişeanu nu ştie cui trimite aceste sarcini, dar convins de necesitatea lor, le elaborează cu aceeaşi atentă seriozitate şi fără nicio abatere de la litera şi norma regulamentului].

Agentul a primit sarcina să stea de vorbă cu scriitori

şi oameni de litere pentru a vedea dacă mai sunt şi alţii care împărtăşesc aceeaşi opinie faţă de poetul naţional. În acelaşi timp, agentul va urmări toate mişcările celor vizaţi şi va raporta în ce fel sarcinile trasate au fost îndeplinite. Cere o listă a autorilor care au scris despre Eminescu şi rapoarte despre conţinutul lucrărilor acestora.

O copie a notei la acţiune pentru documentare.

1. Referitor la arestarea şi internarea lui Eminescu există trei relatări contradictorii. În fond, cele trei mărturii despre arestarea lui Eminescu (toate adevărate) se referă, fiecare, la câte o arestare. Grigore Ventura vorbeşte de o zi (prima?), Russu-Şirianu de alta (ultima?) – iar comisarul Niculescu notează o a treia dată. Locul comun care le uneşte este baia. Concluzia nu poate fi decât una singură: au existat trei arestări (reţineri), nu una. În două rânduri, poetul a fost eliberat, nefiind întrunite toate condiţiile legale pentru reţinerea sa. E foarte probabil ca procesul-verbal semnat de comisarul Niculescu să fie post-datat. Sursa: Neagoe

2. Un episod al istoriei românilor, ţinut permanent secret, este cel legat de „boala“ şi moartea poetului naţional al României, Mihai Eminescu. Ceea ce se cunoaşte de către puţini iniţiaţi este cum, pentru atitudinea sa, Eminescu a fost ucis printr-o conspiraţie iudeo-masonică. Al. Şuţu, medicul care l-a îngrijit la Caritatea, era membru al Lojii „Steaua României“, aflate sub obedienţa „Lojii Marelui Orient al Franţei“, lojă controlată de evrei. Fr. Iszac, cel care l-a îngrijit la Botoşani, intoxicându-l cu mercur, era un medic polonez evreu. Sursa: http://www.codulluieminescu.ro

7, Dar asta nu e tot!

Mărişeanu primeşte note informative din partea unei artiste pe nume Milly. Nu ştie exact cine este această artistă şi de unde a apărut, dar aşa-zisa Milly1 utilizează curierul diplomatic intern adresându-i în mod expres

notele sale. Mărişeanu le citeşte atent, deşi notele artistei sunt cam decalate în timp faţă de cursul evenimentelor. I se pare că sub numele acestei artiste se ascunde Elisabeta Badea de la care nu mai primise nicio veste de mult timp. În notele semnate de Milly i se raportează despre şederea la Berlin a poetului. Notele sunt anacronice în raport cu mersul acţiunii, dar Mărişeanu le parcurge cu mare atenţie. Nu vrea să-i scape absolut nimic din viaţa poetului: ce citeşte, ce gândeşte, ce scrie, ce mănâncă, ce bea, de ce boli suferă, cu cine se întâlneşte, cu cine se fute (cu Milly, evident).

Nota artistei Milly

Ca student al Universităţii din Berlin, Eminescu umple caiete întregi cu prelegeri universitare, precum şi cu diverse traduceri şi note de studiu.

Uneori îmi dă voie să-i văd caietele, dar nivelul ridicat al cunoştinţelor sale nu îmi îngăduie, deşi cunosc perfect limba germană, să mă pronunţ competent asupra acestor notiţe. Le copiez totuşi şi le anexez la notă. În plus, eu fiind artista Milly nu trebuie să-i dau impresia că aş fi prea deşteaptă, m-aş deconspira pe mine şi întreaga misiune. I-am recomandat însă călduros să asiste la cursurile socialistului Eugen Dühring. Îşi face notaţii sub titlul *Idealele omenirii*. I-am spus că socialismul e frumos fiindcă nu mai există exploatatori şi fiindcă toţi oamenii au drepturi egale la muncă. M-a întrebat de unde ştiu aceasta, eu răspunzându-i că o ştiu dintr-o broşură pe care am primit-o în tramvai de la un tânăr muncitor.

La Berlin, Eminescu are puţine contacte. Pe Şerban (fratele lui) l-a frecventat rar, cât a stat aici. L-am întrebat dacă nu-l deranjează singurătatea. Dacă nu-i lipsesc prietenii (Slavici etc.). Asociaţiile studenţeşti? Mi-a răspuns râzând că nu e singur şi m-a privit direct în ochi. Se referea oare la mine (Milly) sau la doamna Micle (femeia pe care o lăsase la Iaşi şi despre care îi ceruse informaţii fratelui său Şerban, reîntors în ţară)? Uneori

cade brusc pe gânduri. Pare că e foarte departe. Alteori, studiază (majoritatea timpului). Citeşte şi scrie. Se află încă sub influenţa ultimelor impresii cu care venise din ţară şi, mai ales, stăpânit de amintirile proaspete ale şedinţei de la Junimea, în care citise2 nuvela *Sărmanul Dionis*. E în căutarea unor argumente filosofice la îndoielile pe care membrii cercului le formulaseră cu privire la nuvelă (*sfârşitul şi modul dezlegărei nu corespunde cu caracterul întregei scrieri*). Nuvela nu e încă definitivată. Negruzzi, îmi explică el, aşteaptă finalul. Cine e Herr Negruzzi? Întreb (fac pe proasta). Secretarul Junimii. Apoi, îmi vorbeşte despre înţelesurile nuvelei, dar firul acţiunii evenimentelor e destul de complicat şi greu de urmărit încât e foarte greu să-ţi dai seama unde vrea să ajungă. Dan sau Dionis, cine e unul, cine altul? Nu ştie nici el.

Fost-au vis sau nu, asta-i întrebarea. Nu cumva îndărătul culiselor vieţei e un regizor a cărui esistenţă n-o putem esplica? Spiritul, îmi explică el (stăm amândoi în patul meu strâmt de fier), se trezeşte ca din somn într-o lume de unde contemplă în oglinda magică imagini simultane ale vieţilor sale anterioare (ale fiinţei eterne). În vis aceste imagini au o realitate tulburătoare. Nu ţi se pare, mă întreabă, că uneori îţi aminteşti imagini dintr-o altă viaţă şi nu ştii de unde ţi-au venit în minte? Oh, ba da! Uneori, îi mărturisesc, mă văd purtând fuste scurte, aşa ca de mărimea jupoanelor, sau chiar mai scurte… Hi, hi, hi! Pe stradă? Da, pe stradă! Toate femeile poartă aşa ceva în visul meu, Michael! Eu cred, îmi explică el, că divinităţile din somn ne determină, la trezie, *să uităm* ceea ce am văzut în acele ţări de vis îndepărtate şi, dacă nu reuşim să uităm, ca să păstreze secretul, ne fac să ne pierdem minţile?! Ce-ar fi, draga mea, dacă ai ieşi pe stradă în jupon fiindcă ţi-ai amintit că într-o altă viaţă purtai fustele mai scurte? Nu te-ar închide, oare, la balamuc? Râdem amândoi. Stai să vezi ce mi s-a întâmplat ieri, la cafenea! Ca să fie mai convingător se ridică pe marginea patului. Cu

trupul gol, pe jumătate întors spre mine, mă priveşte. Începe să-mi vorbească. Îi strălucesc într-un mod ciudat ochii.

După cursul de ieri al lui Lepsius, pe care l-am ţinut la Muzeul Egiptean, începe el, m-am dus direct la cafenea. Aveam nevoie să mă gândesc. Când, stând la o masă şi privind fix prin sticla geamului, pe care e scris, pe dinafară, numele cafenelei, nume care, văzut din interior, apare ca în oglindă, mi-am închipuit că am în faţa ochilor o scriere ciudată, incomprehensibilă minţii, o scriere hieroglifică, dar care, într-un fel tainic, îşi găsea înţelesuri adânci undeva în străfundurile sufletul meu. *Îmi pare c-am trăit odată în Orient şi, când în vremea carnavalului...*, citesc în numărul din *L'Illustration* de pe masă. Transcriu în caiet: *J'ai toujours été surpris de ne pas entendre l'arabe couramment; il faut que je l'aie oublié*. Numărul din *L'Illustration* e unul mai vechi, de la începutul lunii, mă lămureşte el, dar textul la care m-am oprit pare să fi fost scris special pentru a-mi confirma propriile intuiţii. Sunt convins că de capacitatea gândirii de a trece dincolo de aparenţele cu care ne înconjoară lumea sensibilă depinde succesul sau insuccesul nostru în a sesiza principiile după care materia eternă (pisica lui Schopenhauer care se repetă în toate pisicile) îşi schimbă succesiv tiparele sub care se manifestă (multiplicându-se în formele unei pisici mai noi sau mai vechi, aceeaşi? alta?).

Sunt eu o pisică? Pisica lui Schopenhauer?, îl întreb pisiceşte, îmbrăţişându-l pe la spate. El continuă să vorbească (fără să mă bage în seamă). Nu înţeleg ce spune, dar transpun cuvânt cu cuvânt (în nota informativă). Fiecare din aceste forme individuale, spune el, sunt reprezentate prin numerele unei loterii care se trage veşnic. Toate numerele vor trebui să iasă, să se sfârşească de tras, să se reînceapă de tras, să iasă din nou şi aşa mai departe. Etern. Naşterea, precum şi existenţa în sine nu fac decât să întrerupă reveria eternităţii cosmice în

care, înainte de a se întrupa în materie, dormitase sufletul, punând în mişcare angrenajul hazardului controlat al loteriei cu numere. *Fost-au vis sau nu?* asta-i marea întrebare. Schopenhauer e cel dintâi dintre filosofi!, declară el cu emfază.

Închipuie-ţi, zice, că un oarecare doctor Johann Jakobi3, scriind într-o oarecare revistă germană, şi-a permis să-l pună pe Schopenhauer alături de domnul consilier aulic Hegel, de un Fichte şi de un Hartmann. Ce glumă proastă! Schopenhauer alături de… de… Le-am scris o scrisoare de protest. Încă n-am expediat-o, dar o voi face. Marea naţiune germană pe cât de puţină vină, pe atât de puţin merit are că este colosal de mare. De aici înainte, te asigur, draga mea, că nu mai puneţi, voi, germanii, mâna pe un Goethe, pe un Schopenhauer. În schimb, se vor naşte o mie de Redwitzi, de Geibeli, de Schellingi, de Hegeli şi de alţi consilieri aulici. Eu râd, amuzându-mă. Cine sunt aştia, Michael? După consilierul aulic Hegel, îmi explică el serios, istoria universală e pusă în circulaţie de două motoare: de stomac şi de încă ceva care se poate ghici uşor (face semn în direcţia sexului), dar, fiind de faţă doamne (se înclină în direcţia mea), din delicateţe, mă jenez să spun. Ha, ha! Ha!

Şi pisica lui Schopenhauer, Michael?

Tu eşti pisica mea! O pisicuţă dulce… Am avut noroc la loterie!, râde el. Eheei! Acum trebuie să ies. Unde pleci? La cafenea. Mă duc să mă gândesc cum e cu… (mă priveşte adânc în ochi) cu transmigraţia sufletelor. Dacă am să te mai văd vreodată (devine brusc serios) să fii tot o pisicuţă dulce, mă auzi? Trebuie să ies. Mă cheamă! Cine? Pisica (din toate pisicile). Pisica lui Schopenhauer, evident. Îşi caută hainele să se îmbrace.

Îi place enorm să zăbovească în cafenele. Îmi explică că, la cafenea, pe lângă o bere Kümmel sau o cafea neagră, poate citi gratuit gazetele. E interesat de tot ce scriu gazetele pe care le citeşte cu multă pasiune. Urmăreşte

situaţia politică din Germania. Îl interesează rolul pe care are să-l joace Berlinul în politica europeană pe care îl prevede a fi unul esenţial şi lipsit de echivoc în privinţa intereselor de expansiune. E convins că rapiditatea cu care avansează mişcările naţionaliste şi şoviniste ar trebui să ridice unele semne de întrebare, ideologia naţionalismului de stat, consideră el, e şi o sabie cu două tăişuri. În timp ce îşi trage pantalonii încearcă să mă convingă că lumea politică funcţionează în legătură strânsă cu lumea afacerilor. E la curent cu crahul de la bursă despre care îmi spune, invocând autorităţi în materie de economie şi finanţe, că serveşte unor interese politice foarte precise, despre al căror grad de implicare în politica europeană abia se poate vorbi fără a atrage atenţia birourilor informative.

Îmi spune toate astea grăbindu-se să iasă în oraş. Gesturile lui au ceva milităros. De parcă ar fi ale unui soldat chemat urgent la raport în curtea cazărmii. Tarra bumbum. Recită. Tarra bumbum. Pe geamul deschis se aude forfota zgomotoasă a oraşului. Tarra bumbum. Râde el, învârtindu-se în paşi de paradă prin mijlocul odăiţei mele (e numai pe jumătate îmbrăcat). E copilăros (un băieţoi) şi vesel. A primit salariul de la legaţie (10 napoleoni). Se zvoneşte că Th. Rosetti va fi rechemat în ţară, fiind numit membru al Curţii de Casaţie. Mi-a spus-o ofiţerul de legătură. În locul lui va veni domnul Kretzulescu.

Am informaţii cum că *bătrâna excelenţă* îl va păstra pe Eminescu în postul de secretar (dar îi va diminua salariul). Nu-i spun nimic din toate astea. Le va afla curând. Acum e fericit. Are bani şi îmi promite că vom merge la Potsdam. Îşi încheie nasturii la surtuc. Tarra bumbum. Imită bătaia tobelor. Bate pasul de defilare: mulţime de oameni paşi grăbind, tarra bumbum, ostaşi trecând în marş sonor, prohod, tineri, femei, copii, norod, tarra bumbum, o fată privită din profil, un lotru de băiet,

tarra bumbum, hamali, un orb cerşind, orologii ce bat în oraşul furnicar fără ca nimeni, tarra bumbum, de vorbă multă, de lume multă, tarra bumbum, să le mai audă… Îmi place să-l văd fericit şi plin de neastâmpăr.

În legătură cu veştile care îi vin de la părinţi, e convins că nu va mai primi niciun sprijin din partea familiei sale, de aceea, conştient de perspectivele de viitor (datorită simpatiei de care se bucură din partea junimiştilor), îmi mărturiseşte că dobândirea *unui locşor la stat* (*panem et circenses*) l-ar aranja în mod avantajos pentru tot restul vieţii sale. Nu e foarte încântat, însă, de această perspectivă. Are un schimb de scrisori cu viitorul ministru de Instrucţie (Maiorescu) care îl sfătuieşte să-şi dea doctoratul.

Îmi citeşte din scrisoarea domnului Maiorescu: *Pesimişti de felul d-tale trebuie, poate, din când în când, să fie deşteptaţi din visul prea concentrat al microcosmosului lor interior şi îndreptaţi în atenţia lor spre legăturile intime, ce-i uneşte cu noile încercări de viaţă în patria comună.* Eminescu îmi spune că domnul Maiorescu, mutându-se la Bucureşti, i-a promis catedra de filosofie de la Universitatea din Iaşi. Îl felicit sincer, îmbrăţişându-l (eu nu m-am îmbrăcat, sunt numai în combinezon şi pantalonaşi). Sunt caldă, încă, cum abia m-am smuls din aşternuturi, el mă adulmecă, respirându-mă odată cu aerul, apoi, liniştit, se desprinde de mine, lămurindu-mă: cu o unică şi, aparent, neînsemnată condiţie, să-mi iau doctoratul în filosofie. Doktor Michael Eminescu! Îl îmbrăţişez din nou, pisicindu-mă: Atunci mai rămâi la Berlin! Mă sărută râzând, ameninţându-mă fermecător cu degetul.

Cu doctoratul îl încurajez şi eu cât pot, dar el are nişte idei cam ciudate. Ca să-l înţeleagă mai bine pe Kant s-a apucat să-l traducă. Se căzneşte să-l traducă în limba română. Se căzneşte cu limba română (vreau să zic), nu cu Kant (pe care îl înţelege perfect)! Se căzneşte să găsească

echivalenţe potrivite în limba română.

E gata îmbrăcat! Bătând pasul şi recitând tarra bumbum a ieşit în oraş.

După plecarea lui, mă îmbrac şi eu iute [cât pot de iute în veşmintele astea imposibile, în culori *trandafirii4*, nu înţeleg cum puteau femeile să poarte mai demult aşa ceva! Ce dor mi-e de o fustă scurtă!]. Îl urmăresc de la oarecare distanţă. Îmi ascund cât pot chipul sub pălărie (!). Lumea mă priveşte cam ciudat (din cauza pălăriei sau fiindcă am pasul prea sprinten pentru gustul şi codurile de comportament ale epocii?). După direcţia în care a apucat-o, îmi dau seama că se îndreaptă spre cafenea. Nu-l mai urmăresc. O iau într-o direcţie opusă. Până la întâlnirea noastră din Unter den Linden mai sunt câteva ore. În acest răstimp, mă voi întâlni cu ofiţerul de legătură ca să-i predau toate notele redactate până în prezent, precum şi cópiile unor scrisori.

1. Blânda Milly cu ochi albaştri şi cu buze roşii, a fost numai o amăgitoare mijire de lumină în viaţa posacă a surghiunitului de la Berlin. Mânca prea multe turtiţe cu nuci ca să nu devină, cu anii, o respectabilă berlineză durdulie, gospodăroasă şi cu jumătate duzină de prunci. Era încântătoare rostind cuvintele româneşti cu accent berlinez, înălţând de sub pălăria lată de pai o mutrişoară de bălaie Lorelei fără niciun mister. Sursa: Cezar

2. Eminescu continuă cu citirea... D-nul Negruzzi, care de obicei, deşi cu zâmbetul pe buze, aproba teoriile lui Eminescu, începu a tuşi tare şi repetat, făcând din ochi şi din mâini semne disperate, că nu este chip de înţeles ceva. Dacă voi publica nuvela asta, i-a şoptit lui Xenopol, cititorii *Convorbirilor* au să-mi întoarcă înapoi revista. Sursa: Guţă

3. Nu se ştie la care dintre cei doi Jacobi, contemporani cu Goethe, se referă Eminescu: la poetul Johann Georg Jacobi sau la filosoful Friederich Heinrich Jacobi, frate cu poetul. Sursa: Ilie

4. Şi-au dat întâlnire la cea din urmă alee în *Unter den Linden*. De dragul lui, a plimbării lor, îmbrăcase rochia nouă trandafirie, cu umbrelă trandafirie şi pălărie de pai cu panglică trandafirie. Trandafiriu îi era obrazul şi trandafirii buzele umede. Sursa: Cezar

8, Să presupunem că este o duminică superbă la Berlin. Cu gândul la scrisoarea primită din partea domnului Maiorescu, poetul zâmbeşte vag (un zâmbet din acelea, zâmbetul lui, un zâmbet abia schiţat, în colţul gurii). Se îmbătă de miresmele tari ale noii primăveri înspre care îşi deschide larg porţile inimii, intuind ceva din măreţia puterii regenerării cosmice prin care, proaspătă şi sfioasă, ca o fecioară în faţa altarului, natura făcuse să rodească, din nou, sevele. Se poate presupune că e îndrăgostit. Îndrăgostit de Milly? De iubire? Se află într-un birt modest din Charlottenburg (nu departe de castel şi de noua sa adresă din Orangestraße). Astfel de birturi, ca acesta, cu zgomotul lor de halbe şi cu acompaniamentul de râgâieli ale comesenilor, vor fi date uitării atunci când va fi depăşit stadiul de etern doctorand în multe ştiinţe fără folos (*ewiger Doktorand in vielen unmützen Wissenschaften*) şi va fi devenit profesor la catedră. Uitate vor fi şi drumurile repetate la telegraf, drumuri al căror unic şi arzător ţel nu fusese decât acela de a da depeşe în ţară după bani. Uitat Berlinul (oraşul furnicar). Uitate misterioasele sale iubiri.

Pe când se gândeşte la toate astea (şi la multe altele), deschiderea bruscă a unei uşi eliberează prin aerul înţesat de fumul dens de ţigară mirosurile tari ale cârnaţilor berlinezi care se frig la bucătărie. Eminescu, nepăsător la atmosfera din birt, întoarce distrat, pe o parte şi pe alta, foaia scrisorii domnului Maiorescu. *Ich erwarte Ihr Doctorat Mitte Juli,* urgentează mentorul Junimii. E imposibil!, îi răspunde în gând tânărul (mişcându-şi imperceptibil buzele) şi, trăgând, apoi, cu nesaţ din ţigara

de foi, pecetluieşte cu noi rotocoale de fum atmosfera înceţoşată din modestul birt. Urmăreşte ascensiunea neregulată a fumului ţigării. Deodată, brusc, totul amuţeşte în jur. Cunoaşte această stare de imponderabilitate a sufletului care se produce din senin aşa cum, uneori, fără de nicio veste, se porneşte în unele seri de vară, vântul. Îşi simte inima accelerându-şi bătăile. I se pare că înaintează lent, ca într-un vis, tăind aerul cu mâinile, urmând unei chemări a cărei atracţie i-ar fi greu s-o înţeleagă şi s-o justifice. Prin acea perdea transparentă şi fierbinte, interpusă între el şi lume, vede cu o precizie uimitoare tot ceea ce se întâmplă în jurul său. Ca şi cum ar privi din mai multe unghiuri deodată. Dar, asemeni fumului care umple birtul, lumea nu-i decât aparenţă şi puţin vânt. Pe suprafaţa mişcătoare a acestei lumi, noi, oamenii, nu suntem decât *spume* care plutesc în voia vânturilor, *spume cu ochi*. Ne depărtăm încet de zidurile de marmură ale unui trecut asupra căruia nu mai avem nicio putere. *Trecutul marmură, prezentul Dumnezeu, viitorul umbră*. Ne îndreptăm spre *umbra* unui viitor neştiut.

Ca un semn binevoitor sosit de undeva din viitor, scrisoarea Excelenţei Sale aşteaptă desfăcută pe masa de lemn, pe suprafaţa căreia cenuşa fierbinte a multor ţigări lăsase cratere minuscule şi negre. În acea scrisoare, depăşind etapa întrebărilor prudente despre intenţiile de viitor ale tânărului student, domnul Maiorescu se exprimase cât se poate de clar privind urgentarea obţinerii unui doctorat în filosofie sau în istorie. Cu o asemenea diplomă în buzunar, numirea la catedra de filosofie la Universitatea din Iaşi era ca şi garantată (chiar din partea ministrului). Ce aştepta studentul, aşadar?

După cum îi explicase domnului Maiorescu şi în scrisorile anterioare, studentul nu se simţea suficient de bine pregătit teoretic pentru a face faţă exigenţelor unei asemenea poziţii. Între timp, *ceva* se schimbase. Nu mai avea mărginirea de student de la Viena când i se părea că

un profesor universitar reprezintă culmea oricărei înţelepciuni posibile. Nu mai era o victimă a imaginii exagerate conform căreia un profesor de filosofie depăşeşte în înţelepciune tot ceea ce se putea închipui. Respectivii domni pot să se înşele. Mai grav, înşelându-se, îi înşală şi pe ceilalţi (pe tineri) cu ştiinţa lor încremenită. De parcă s-ar fi trezit dintr-un somn adânc, noile lecturi făcuseră ca ochii tânărului student să se deschidă spre o nouă şi proaspătă realitate. Ca şi cum s-ar fi destrămat o pânză care-i acoperise ochii şi-l împiedicase până atunci să vadă limpede. Încercase să-i explice asta şi viitorului ministru. Lumea reală îşi pierdea din interes. Realitatea nu e decât o stare de vis iluzorie şi tranzitorie, din care eul, geniul, trebuia să se sustragă cu toată forţa şi să refuze participarea conjuncturală la ritmul fantomatic al curgerii.

Eminescu îi scrisese, din Berlin, excelenţei sale, mulţumindu-i pentru perspectiva eventualei numiri în calitate de profesor de filosofie. Studentul recunoştea în scrisoare că filosofia lui Kant *i-a căzut în mână relativ târziu*, de asemenea şi filosofia lui Shopenhauer, ceea ce însemna că ar mai avea încă de studiat şi că, pentru a-l preda pe Shopenhauer, deşi îl socotea familiar, i-ar mai fi necesare studii aprofundate de ştiinţele naturii şi de antropologie. Admite sincer că nu s-a gândit în mod serios la numirea sa ca profesor de filosofie, explicând că interesul său pentru filosofie se manifesta dintr-o cu totul altă perspectivă decât ar fi, în mod obişnuit, necesară pentru dobândirea unei pregătiri de nivel academic. *Nu m-am gândit niciodată la posibilitatea unei eventuale numiri ca profesor de această ştiinţă şi n-am început cum ar fi trebuit să înceapă un viitor profesor, ci am atacat lucrurile mai ales în acel punct în care, potrivit materiei lui, sistemul mi se părea prea puţin elaborat.* În concepţia lui Eminescu, pentru a fi profesor de filosofie, capacitatea de a explica şi de a reproduce un sistem filosofic oarecare, perceput din afară şi conceput ca pe o materie de studiu,

era suficient. Dar adevărata cunoaştere (spre care aspira el) însemna mai mult decât reproducerea papagalicească a concepţiei şi gândirii filosofilor din trecut. Adevărata cunoaştere presupunea o abordare din interior a problemelor filosofice şi, implicit, o critică analitică a acestora. *Un titlu de doctor m-ar aranja într-adevăr cu lumea şi cu ordinea ei legală,* recunoaşte el cu luciditate, *nu şi cu mine însumi, care deocamdată nu mă mulţumeşte, nu.* Nu! Să aleagă! Se vedea stând în faţa viitorului ca înaintea unei ghicitori cu două răspunsuri, pe cât de clare, pe atât de contradictorii, amândouă. Să urmeze calea destinului lumesc, jucând în drama socială ale cărei reguli, prestabilite, sunt cunoscute şi aplicate cu mai multă sau mai puţină corectitudine de către toţi jucătorii. Să devină, aşadar, profesor de filosofie şi *să se aranjeze* cu lumea adaptându-se rânduielilor ei. La urma urmei, pentru adaptare la existenţă nici nu e nevoie de o prea mare inteligenţă, nu se cere decât o anumită rapiditate în a acţiona atunci când o serie de conjuncturi devin favorabile. Conjunctura (simpatia Junimii) îi era extrem de favorabilă. Viitorul pe care i-l garanta domnul Maiorescu se deschidea luminos în faţă. Nu trebuia decât să păşească încrezător înainte. Avea momente când credea cu tărie în asta. Când era convins că o muncă de cercetare în arhivele oraşelor din Europa Centrală pentru a investiga trecutul istoric al relaţiilor Ţărilor Române cu Polonia şi cu ţările din centrul Europei ar fi posibilă şi complet justificată pentru dobândirea unui titlu de doctor (în istorie). Dar, alteori, un demon interior, care părea că-şi bate joc de toate cele ale lumii, luându-le în derâdere, îl ademenea cu vagi promisiuni şi ispititoare chemări, stârnindu-i curiozitatea. N-ar fi putut să spună ce anume reprezentau zările ceţoase spre care îl atrăgea acel demon neştiut. Era ca începutul nebulos al unui drum al cărui capăt nu putea să-l întrevadă, dar gândul că ar putea să păşească înainte, liber şi fără obligaţii *oficiale*, îl făcea să se simtă cuprins de o

febrilitate abia stăpânită.

Poetul apucă halba de bere şi-o duse însetat la buze. Animaţia din birt cunoscu brusc o veselă intensificare prin apariţia a două fete, sumar îmbrăcate, care, fără părtinire, trecură în braţele vânjoase ale convivilor. Prezenţa fetelor magnetiză aerul, însufleţind atmosfera. Milly!, îi fulgeră prin gând poetului. Ce nerod! Îi promisese că o duce în călătorie la Potsdam. Sări ca ars. Întârzia la întâlnire. Azvârli grăbit câţiva bănuţi pe masă şi ieşi val-vârtej în aerul cald al primăverii timpurii de afară. Vârî scrisoarea lui Maiorescu în buzunarul de la surtuc şi, îndreptându-şi cravata, începu să facă paşi mari. Spera să dea de o birjă cu care să ajungă la gară. Din păcate, în zona aceea din Charlottenburg circulau destul de rar birjele şi având în vedere faptul că era şi o zi de duminică, şansele de a da peste una se reduceau simţitor. Se îndreptă hotărât spre staţia tramvaiului cu cai (*Pferdebahn*). Avea nevoie de Milly! Chiar dacă fata nu corespundea idealurilor înflăcărate ale femeii-înger şi ale femeii-demon spre care, din raţiuni poetice, înfierbântata imaginaţie a sufletului său înclina, Milly, aleasa momentană a trupului, era atât de pricepută în tainele amorului carnal (o adevărată pisicuţă)! *Zice Darwin, tata Darwin*, îngână poetul în ritmul grăbit al paşilor, *Cum că omul, cum că omul… Cum că omul e-o maimuţă*; *Am nume de, am nume de,… Milly-nsă de pisicuţă. Am nume de, am nume de…* Înaintează dând din mâini, de parcă ar vrea să-şi facă loc prin aerul ce-l împiedică la mers. Mişcările dezordonate ale mâinilor, închipuindu-se în pielea păroasă a strămoşilor, îl fac să surâdă, ajutându-l să-şi găsească rima, *Am nume de maimuţoi, Milly-nsă de pisicuţă*. Se apucă în ultima clipă cu mâinile de bara tramvaiului, rămânând agăţat şi balansându-se amuzat în închipuirea de maimuţoi. Sunt un om care se visează un maimuţoi?! Sau sunt un maimuţoi care se visează om?! Sunt un om!, conchide poetul, în capul unui maimuţoi nu s-ar fi născut aceste întrebări, dar

membrul meu, care nu gândeşte, e membrul unui maimuţoi şi pisicuţa Milly îl vrea cât mai arţăgos. De meditat!, îşi spuse poetul, legănându-se în mersul tramvaiului cu cai. Aerul cald de primăvară îl învăluie cu suave miresme, îmbătându-l de senzualitate şi voluptate arzătoare. Prin minte îi trec imagini care îi pârjolesc pielea, făcându-l să tremure ca prins de friguri. N-are alt gând decât s-o strângă pe Milly în braţe, *Bonsoir, mon ange... Clarisse... Clara Brommer*, trupuri goale de femei, copile-demoni cu umeri rotunzi şi cu *globurile de zăpadă a sânilor* şi, mai jos, spre pântece, caldă şi mistică, – *dumbrava cerului – organismul inferior al părului luciu-negru şi abia încreţit*. Privi, pe furiş, din mers, ceasul din turnul unei biserici gotice, ale cărei ziduri cenuşii sclipeau în frăgezimea blândă a soarelui primăvăratic. Era în întârziere, dar ştia că fata îl aşteaptă. Ah, Shopenhauer! *Cine ştie durerea şi furia voluptuoasă cu care omul lucrează pe femeia pe care-o iubeşte recunoaşte că energia grămădită în el de mult timp are o singură direcţie, aceea pe care o are Universul întreg şi că această energie nu este decât o fracţiune a aceleiaşi energii universale, care creşte cu abstinenţa se-nţelege.* Poetul împunse aerul cu degetul, ca pentru a fixa pe tabla invizibilă din faţa sa ecuaţiunea care tocmai îi venise în minte E=E/E. *Sentimentul de a da propensiune sau nu de fugă a punctului gravitaţiei cătră obiectul dorit. Când pula se scoală centrul de gravitaţie se mută (din cap?) în alt loc*. Ah Milly, aşteaptă tu energia cu care te-oi lucra eu.

Doamnă! se înclină ceremonios, închipuindu-şi că se află undeva într-un salon elegant, pregătindu-se să sărute mâna unei femei ce-i apărea ca fiind întruchiparea însăşi a *Elenei lui Menelaos coborâtă pe pământ să-l tortureze*. Un zâmbet îi flutură pe buze. Cei câţiva călători din tramvai erau mult prea preocupaţi de grijile lor ca să dea atenţie ciudatului tânăr. Doar o fetiţă, ţinând cuminte în mână cercul, îl privi curioasă. Doamnă Micle! *Cerc şi pătrat.*

Pătratul: finit. Îi zâmbi fetiţei, ea, însă, răutăcioasă, ferindu-se să n-o vadă bona, îi scoase limba. O limbă rozalie. *Cercul: divizie a finitului prin infinit: Proporţională.* Fetiţa îşi legănă apoi trupul înainte şi înapoi, mişcând cercul prin faţa ei în aşa fel încât să-şi atingă vârfurile pantofiorilor de lac. Doamnă Micle!, rosti poetul, înclinându-se şi, sărutându-i mâna, zări pentru o secundă vârfurile ascuţite şi uşor ridicate în sus ale botinelor tinerei femei care, atunci când doamna se aplecase uşor înainte, ieşiseră de sub poalele încreţite ale rochiei. *Valuri! Valuri!* De ce nu-mi scrii? îl certă tânăra soţie a rectorului. Nu vă ştiu adresa, Doamnă, se scuză poetul, redresându-şi ţinuta. Încă nu dăduse drumul mâinii micuţe, înmănuşate, care se zvârcolea în mâna lui ca o pasăre subţire, sperioasă. De ce n-ai cerut-o fratelui dumitale, Şerban? Aflu că e la Berlin. Chipul ei, frate Şerban, nu-mi dă răgaz să studiez în pace. Vezi de te interesează dacă nu s-a mutat de acolo unde şedea. Pe fratele meu Şerban îl văd rar, Doamnă. Sunteţi ocupat, domnule Eminescu! Ocupat, da!, reia maşinal poetul, să adorm a mele simţuri, da! *Mă nimicesc pentru a te iubi?* Milly! *Nein mein Kind! Pentru a-mi propaga direcţia de mişcare ce mi-a imprimat-o părinţii mei, Doamnă, n-am nevoie de atâta sacrificiu. Aleg pământul*. Milly! *Orice pământ bun e bun!* Ajutată de bonă, fetiţa cu cercul coborî la capătul parcului. Din mersul tramvaiului, poetul îi făcu un semn cu mâna atunci când mica domnişoară întoarse capul ca să-l mai vadă o dată. Nu-i mai scoase limba. Îşi scutură capul cu mica bonetă albă, după care, sărind într-un picior, o luă înaintea bonei pe alee. Apoi imprimă cercului o mişcare de rostogolire. Eminescu nu mai apucă să vadă dacă fetiţa a mai prins cercul fiindcă tramvaiul coti după clădirea Universităţii. Trebuia să ajungă la gară. Pleca trenul spre Potsdam. Cât de nesuferit îi devenise Berlinul cu toate zgomotele lui! Dar unde să se ducă? La Iaşi? *Şi eu pun destinul acestei lumi într-o inimă de om.* O

inimă în jurul căreia se învârt ameţitor inele concentrice de vid.

9, Se întoarse la Iaşi (toamna 1874).

Neanunţat. Fără turle şi trâmbiţe, se înţelege. Fără covorul roşu şi fără titlul de doctor. Junimiştii se vor fi purtat elegant cu poetul. Nu vor fi insistat. Că de ce? De ce nu ţi-ai luat doctoratul, tinere? Nu banii trebuie să fi fost problema, nu-i aşa, domnule Eminescu?! Aveai o bursă, nu? Păi, să vedeţi, eu… Că vor fi fost înţelegători şi iertători (sunt moldoveni, deci ţin, prin tradiţie, la toţi moldovenii) şi că vor fi acceptat explicaţiile poetului stă mărturie şi faptul că nu l-au exclus din rândurile lor. Nu l-au excomunicat. Maiorescu care avea o oarecare idee despre aceste explicaţii ce ţineau strict de natura exigenţei profesionale a poetului (cum că filosofia e o treabă serioasă, iar catedra universitară e o treabă şi mai serioasă) continua să-l sprijine. Era convins că Eminescu n-a renunţat la ideea doctoratului. Doar că amâna (conform explicaţiilor binecunoscute) pregătirea acestuia. Între timp, Maiorescu devenise ministru (cu atât mai mult niciun junimist n-ar fi îndrăznit să comenteze în contra protejatului Excelenţei sale). Ba dimpotrivă. Îl vor convinge pe Samson Bodnărescu (poet şi el) să se dea la o parte din toate căile poetului (ale poeziei, ale funcţiilor) şi să cedeze postul de director al Bibliotecii Universităţii în favoarea lui Eminescu (adică să demisioneze).

Astfel, toate acestea fiind aranjate1, în ziua de 30 august 1874, în Aula Universităţii, Eminescu depuse în faţa rectorului Ştefan Micle jurământul de credinţă şi onoare, în calitate de nou director al Bibliotecii. În octombrie, decretul de numire fu semnat de ministrul instrucţiei Titu Maiorescu. Ulterior, şi de rege.

Iar eu, Samson Bodnărescu [Dacă e ordin, coane Titule, mai încape vorbă!] am intuit că *ceva* mai presus de mine (Samson Bodnărescu), de Junimea sau de alte calcule

era pe cale să se petreacă. Că acel *ceva*, care, în lipsa oricărei alte denumiri mai riguroase poartă numele de *destin*, ne-a cuprins pe toţi (junimişti, miniştri, regi), făcându-ne obedienţi şi înţelegători. Mai mult decât înţelegători! Bucuroşi de a răsplăti cu bine binele făcut (vorbesc în numele meu!). Eminescu îşi avea destinul său. Şi cine eram eu (Samson Bodnărescu, poet şi director de Bibliotecă) ca să mă opun avântului impetuos şi implacabil al destinului poeziei româneşti care îşi va fi făcut loc printre noi, dându-ne pe toţi la o parte din mersul său. Şi, la urma urmei, *ce* ar fi putut unul ca mine să comenteze când Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii publice îi cere să demisioneze? Ca să nu mai spun că domnul Titu Maiorescu era şi un critic literar de temut. Nimeni nu intra în împărăţia literelor (româneşti) fără recomandarea domniei sale. În ceea ce mă priveşte, nu pot să mă plâng. Am fost menţionat în faimosul articol *Direcţia nouă* (1872), imediat după Alecsandri şi Eminescu. Domnul Titu Maiorescu mi-a dedicat două-trei pagini (trei sferturi din respectivele pagini o reprezintă fragmente din poeziile mele, dar orişicum). Distinsul critic a remarcat faptul că lucrările mele sunt demne de studiat. Ceea ce înseamnă ceva, nu? A mai spus despre stilul tragediei mele *Rienzi* că e prea greoi, dar, adică să ne înţelegem, tot domnul Maiorescu a recunoscut *că greutatea limbii se explică prin greutatea materiei*. În sensul că una e poezia lirică (rime facile, graţioase, de romanţă etc.) şi alta tragedia, nu? În poezia lirică şi eu, Samson Bodnărescu, eram un maestru. Domnul Maiorescu demonstrează talentul şi măiestria mea prin poezia *De la mare*. Iar dacă veţi băga bine de seamă, veţi recunoaşte că din strofa *Dar n-am fost, ah! Nici aicea / Fericit cu al meu dor. / „Mai departe, mai departe, / Dragă luntre, zbori uşor!"* până şi Eminescu s-a inspirat în poezia *Peste vârfuri*: *Mai departe, mai departe, / mai încet, tot mai încet, Sufletu-mi nemângâiet / Îndulcind cu dor de moarte.* Versul *Mai departe, mai departe* e identic. Aţi

văzut? M-a plagiat, nu? Ca să nu mai vorbesc de *Ahasveros*, un *op* la care lucram pe când eram student la Viena (1869)2 şi mă visam în postura de Goethe al românilor. Ciorna manuscrisului, dacă nu mă credeţi pe cuvânt, poate fi cercetată în arhiva Bodnărescu de la Biblioteca Academiei. E adevărat că am publicat târziu lucrarea, abia în 1884, sub titlul *Scena*, dar cu siguranţă că Eminescu ştia despre ideile mele legate de jidovul rătăcitor pe care le-a preluat şi le-a dezvoltat apoi în prozele sale. Dar, deh, poţi să zici ceva? Cine eşti tu, Samson Bodnărescu? *Un om blând, timid, academic, ceremonios ca toţi junimiştii şi foarte îndatoritor* (junimiştilor, în special). *O fire veselă care se supunea cu sfinţenie regulei* (sursa: Profesorul). Când junimiştii râdeau de lucrările mele sumbre (*O casă părăsită*), lucrări pline de reflecţii pesimiste care toate se terminau cu *pustiu* şi *nimica*, nu mă supăram, începeam să râd şi eu, fiind un om foarte bun, foarte blând, plăcându-mi să asist la veselia altora (sursa: Guţă). La Junimea, cum îmi deschideam caietul şi mă porneam să citesc versuri, începeau protestele: Iar metafizică! Iar pesimism! Iar lucruri nebuloase!3 Am scris şi versuri mai hazlii. Cum ar fi, de exemplu: o pastişă după poezia *Singurătate* a lui Eminescu. *Cu privirea sus în pod/ El admiră cârduri dese/ Tot de ploşniţe alese/ Şi-n cărţi şoarecii cum rod./ Pe aceste măreţii/ A naturii creatoare,/ Face-le nemuritoare/ În vestite poezii.* E vorba de nefericitul poet Eminescu! Aţi râs? Nu? Îmi pare rău! Vedeţi, nu sunt un mare optimist, dar, când te ocupi de tainele infinite ale lumii în raport cu nimicnicia omului, cum ai putea, oare, să fii vesel şi ferice ca divinul Alecsandri? Iar el? Cine era el? Nimeni altul decât Mihai Eminescu! Luceafărul poeziei româneşti! La vremea aceea, *viitor* luceafăr! Destinul avusese grijă însă să ne avertizeze. Pe toţi. Să fâlfâie din aripi deasupra noastră. Eu am auzit fâlfâitul. Şi am văzut cum umbra aripilor mari, luminoase, planează asupra lumii. M-am dat

la o parte din căile lui (n-a mai contat nici biografia). În fond, eu îmi luasem doctoratul. Cu o lucrare despre *Laokoon*-ul lui Lessing. L-am dat la Gissen. Am primit *Multa cum laude*. Ce ziceţi de asta? Dar eu sunt bucovinean! Deci respectuos, prin tradiţie. N-am comentat. M-am dat la o parte, cum vă spuneam. Din toate căile lui. Ale poeziei şi ale funcţiei.

În ceea ce mă priveşte, am fost o adevărată creaţiune a societăţii „Junimea“, în special a d-lui Maiorescu (sursa: Guţă). Şi poate, tocmai din cauza iubirii mele nemărginite pentru literatură (a fanatismului meu), eram mereu ţinta ironiei generale. Dar eu le răspundeam printr-o *tăcere absolut senină*. Când am citit la Junimea poezia mea *Pe mare*, toţi au sărit felicitându-mă: Bravo, Samsoane! Bravo, Samsune! Dar eu am intrat în panică, fiindcă atunci când cei *nouă* (Beldiceanu, Cernescu, Ganea etc.) împreună cu *caracuda* şi preşedintele ei (Miron Pompiliu) înţelegeau ceva, asta nu era de bine (deoarece aceştia, cum se ştie, nu înţelegeau niciodată nimic). Eram foarte încurcat, mai ales că domnul Maiorescu n-a fost de faţă ca să-şi dea cu părerea şi să spună cel din urmă cuvânt. Am pus poezia la *carantină*.

De la poezia lirică am trecut la epigrame (care au născut discuţiuni la Junimea, dar nu m-am mirat, fiindcă direcţiunea culturii noastre estetice este departe încă de studiul frumuseţilor cuprinse în literaturile limbilor clasice, cum sunt epigramele). Celebra mea epigramă *Sus pe Olimp sau pe Tempe cea înflorită mă cheamă a mea zână* (deşi e o mostră de epigramă în sens clasic) a fost ridiculizată de cei de la *Contimporanul* în *Muza de la Borta Rece*. Tot eu sunt şi ţinta principală a acelei nesărate satire. Adică, chipurile, eu m-aş duce în Olimp să cer diplomă de poet şi mă întorc de acolo cu o muză, Teresa, care nu e alta decât… fosta bucătăreasă a zeilor. De mine au putut să-şi bată joc fiindcă sunt un simplu poet, absolut inofensiv, n-am scris niciodată în contra nimănui. Unde mă

pui acolo stau (în tabloul Junimii, în partea stângă, sus, între Teodor Nica şi N. Beldiceanu). De la Biblioteca Universităţii am trecut la catedră. Ca director la Şcoala Normală de la Trei Ierarhi. Pe Eminescu l-am şi găzduit la mine, într-o vreme. Eram holtei. Burlaci. Şi eu, şi el, şi Miron Pompiliu (ardelean). În toamnă apăru şi Slavici. Cu toţii frecventam saloanele şi seratele literare (damele). Fie în casa Matildei Cugler (soţia lui Burlă4), fie în casa doamnei Micle (soţia ştim noi cui!). Frecventam din când în când şi cârciumile. La Bolta Rece, de pildă, găseai vin bun (deşi eu unul nu beau) şi o societate mai *populară*, ca să zic aşa. Evident că seniorii junimişti nu intrau în astfel de localuri ieftine. De aceea tare mă mir că cei de la *Contimporanul* erau atât de naivi încât să creadă că Bolta Rece era un fel de loc de întrunire al junimiştilor. De parcă ar fi fost singurul lucru asupra căruia să se fi înşelat! Cine citeşte *Muza de la Borta Rece* îşi dă seama cu uşurinţă câte naivităţi şi inepţii zac acolo! Cu toate astea, au fost vremuri frumoase! Pline de poezie.

Dar să revin la Eminescu (Minunescu)! Şi la muze. Eram tineri! Cu toţii aveam în cap numai muze (femei). Chiar şi domnul Maiorescu, de obicei sobru, distins, când se găsea în prezenţa unei femei devenea galant, surâzător, seducător cu ştiinţă. Eminescu? Eu? Eu gândindu-mă la o fiinţă de soiul meu cu care să mă însoţesc, el (hrănindu-se cu fantezii şi gândindu-se la fiinţe de alt soi decât cel omenesc) visa la îngerul blond. Îngerul blond avea o zi specială de primire. Acolo Eminescu strălucea. Ca un luceafăr (se înţelege). Ca un bărbat bine (se admite). Era atât de frumos să-l vezi aşa îmbătat de amor! Ea credea că poetul e îndrăgostit, ceea ce, de altfel, nu era departe de adevăr, şi îi oferea în compensaţie (ca răsplată pentru frumuseţea versurilor lui) singura satisfacţie (dacă vor fi fost şi altele, eu unul nu mă pronunţ) pe care, în condiţia ei de femeie măritată, şi-o putea permite în societate, respectiv, priviri galeşe. Şi zâmbete! Vorbeau unul cu

celălalt din priviri, dar cu inimile bete de zâmbete! Amor! Amor! Amor! Juneţe!

Apoi vinerea, serioşi şi spăşiţi, după ce ne periam hainele şi ne aranjam ţinutele (Eminescu era cel mai arătos dintre noi), ne grăbeam la şedinţele Junimii. El strălucind în versuri, în idei, în toate, eu ridiculizat (de alde Pogor, Lambrior, Panu, Ganea, Negruzzi etc.). Proza mea o socoteau prea *bătrână*, versurile *lapidare până la întunecime* (Panu). Mie însă nu-mi păsa. Mă gândeam totuşi şi la viitor, nu numai la literatură. Îmi doream, ca toţi bucovinenii, să mă aşez la casa mea (m-am căsătorit cu Eugenia). Eminescu ne-a felicitat în paginile *Curierului de Iaşi*. Să am copii (am avut vreo cincisprezece). N-au trăit cu toţii, dar tot e ceva, nu? Era clar că nu mă născusem să devin *luceafărul poeziei româneşti*. Cu atâţia copii! La urma urmei, ştiind ce a ajuns bietul Eminescu, cine şi-ar mai fi dorit? Eu cu amorul fructuos (sex în scurtele pauze dintre sarcinile succesive), el cu amorul ideal (inima plină de zâmbete). Şi totuşi. Mai bine tatăl atâtor odrasle: Margareta, Carmen, Hăluşel, Maricica, Ioan-Enea etc. Nu-i mai înşir acuma pe toţi, că sunt mulţi. Atâtea guri de hrănit! Dintr-un salariu de profesor şi director de şcoală! I-am hrănit pe toţi. Când, după căderea guvernului conservator (1876), ne-am mutat la ţară, la Pomârla (Dorohoi), am cumpărat două vaci (cu lapte), doi viţei şi doi cai. Am avut grijă de vite, pe copii i-am crescut cum am putut. Eminescu abia dacă a reuşit, în scurta lui viaţă, să aibă grijă de el însuşi. S-a consacrat poeziei. Eu m-am consacrat vieţii, carierei pedagogice şi propăşirii speciei. Natura, fără să se consulte cu nimeni în privinţa scopurilor ei (adică, vrei sau nu vrei să fii poetul naţional? vrei sau nu vrei să fii tatăl a cincisprezece copii?), face întotdeauna cele mai potrivite şi cumplite alegeri. Iar Eminescu, ce altceva?, n-a avut de ales. Eu am stăruit ca el să vină la Pomârla, să predea istoria universală şi filosofia. Am cerut pentru anul viitor şcolar doi profesori. Dacă Eminescu se

decide să vină, un post e sigur al lui. I-am scris şi dlui Maiorescu în acest sens (să intervină pe lângă Pogor, Ianov şi Şuţu) şi să-l convingă pe Eminescu să se hotărască. Domnia sa va face ce crede de cuviinţă. Eu unul (Samson Bodnărescu) atât am avut de spus. *Ce poate fi va fi!*

1. Cf. Ordinul Ministerului Cultelor şi al Instrucţiunilor Publice către rectorul Universităţii din Iaşi, prin care i se face cunoscută numirea lui Mihai Eminescu în postul de bibliotecar al Bibliotecii Centrale din Iaşi, 1874, august 24. Sursa: Universitatea Alex.I. Cuza, Iaşi, fond Rectoratul, dosar 4/1873-1874, f. 81.

2. Bodnărescu lucrează la *Ahasveros* sau jidovul rătăcitor, o poemă în felul lui *Faust*. Sursa: A.D.

3. O filosofie disperată, o iubire de neant, o vagă nelinişte de ce are să fie în cursul veacurilor, ideea de micimea omului şi de trecerea lui neînsemnată prin lume, toate aceste idei pot fi regăsite la Bodnărescu într-o formă cam greoaie, însă. Sursa: Guţă

4. Poreclit *Raţă* de la o polemică ce o avusese cu d-l Hasdeu asupra originii sanscrite a acestei păsări foarte lacome. Sursa: Guţă

10, Şi doamna Micle? Veronica?

Veronica citeşte şi suferă în taină. Citeşte romanul epistolar *Eloiza şi Abelard* (*Viaţa, iubirea şi nefericirile Eloizei şi lui Abelard*). I-l recomandase Eminescu (care, indicându-i-l, sperase să-i atragă atenţia înspre propria lui *nefericire* de îndrăgostit). Pe Veronica o impresionează povestea celor doi legendari îndrăgostiţi (nu înţelese aluzia sau se făcu că n-o pricepe), comentează stilul, care, i se pare, abundă în *fraze pompoase şi căutate*, fiind lipsit de naturaleţe şi simplitate. Această observaţie este firească pentru un suflet care aspiră, el însuşi, la exprimarea simplă şi directă a sentimentelor (fără prefăcătorie) într-o lume (societatea Iaşului) a unei permanente şi reciproce supravegheri (cine? ce? cu cine?) şi a unei rafinate şi

elegante ipocrizii (Vai, ce bine vă stă pălăria, doamnă!). Veronica citeşte şi *Tragediile Parisului*, un roman fad (după gustul ei), dar, fiind *en vogue*, ca o doamnă de lume ce era, Veronica îşi face datoria de cititoare pasionată.

Ce altceva mai face Veronica? Suferă în taină şi scrie scrisori. Îi scrie (în franţuzeşte) unei bune prietene (Eugenia Frangolea) care se afla la un Institut pedagogic din Germania (Gotha)1. Acesteia, Veronica îi mărturiseşte despre o anume stare de melancolie, dulce şi irezistibilă care o cuprinsese în ultima vreme (dragostea pentru Eminescu, oare?). O melancolie greu de precizat şi de definit: *acest sentiment care nu e altceva decât o năzuinţă vagă, c-o fi spre o fericire pământeană sau poate către viaţa viitoare* […]. În acea iarnă (1875/1876) iese puţin din casă, dar visează mult şi scrie (versuri, scrisori). Mai scrie (24 decembrie 1875) despre o schimbare subită care s-a petrecut cu ea (*je ne sais quel subit changement s'est opéré en moi*) fără să încerce s-o exprime mai limpede, precizând numai că se simţea de parcă ar fi îmbătrânit brusc cu zece ani (pe atunci avea 25 de ani) atât era de plictisită şi de blazată de lume (*je sens que mon coeur depuis l'année passée a vieilli de dix ans tans le monde m'ennuie et tant je me sens blasée de tout ce je vois*). Cum să înţelegem această mărturisire? Că Veronica (o femeie care adora să iasă în societate unde, cum altfel? era admirată pentru frumuseţea ei) începuse să se plictisească de lume (respingând-o), din cauză că inima ei era atât de plină de o iubire secretă şi imposibilă (în acele condiţii) încât tot ceea ce nu avea legătură cu sentimentele şi trăirile proprii i se părea lipsit de strălucire şi cumplit de banal? Prietena ei din şcoală o întreabă despre distracţiile (amuzamentele) sociale la care participă. Veronica îi răspunde în acelaşi ton melancolic: seratele şi balurile n-o mai atrag (?). Nu iese din casă cu zilele (15-20 de zile). Veronica (femeia despre care bârfele spuneau că îi plăcea mai presus de orice luxul, balurile şi complimentele

bărbaţilor)? Era ceva neobişnuit pentru ea, nu?

Suntem în vremea sărbătorilor, iar balurile se ţin lanţ. Veronica primeşte invitaţii (la balul Clubului, la balul Reuniunii etc.), dar nu le onorează. Nu are niciun motiv serios să nu meargă la baluri. Pur şi simplu, nu-şi doreşte să iasă în lume. Dacă, la început, viaţa de femeie măritată şi obligaţiile sociale impuse de noul statut i se păruseră amuzante şi extrem de interesante (în comparaţie cu rutina vieţii şcolăreşti – Veronica se măritase direct de pe băncile şcolii), în ultima vreme, tocmai acele îndatoriri lumeşti (ieşiri, vizite, serate etc.) ajunseseră să n-o mai satisfacă, chiar plictisind-o sau enervând-o. Dacă, din comoditate, respectase toate îndatoririle de femeie măritată, găsind chiar o satisfacţie deplină în viaţa confortabilă şi rodnică de familie, multaşteptatele ieşiri la serate şi la baluri nu făcuseră decât să întrerupă, în mod regulat şi fericit, ritualul monoton al unei existenţe bine rânduite de normele şi tradiţiile sociale. Tânăra doamnă Micle trăise până atunci numai pentru ceea ce-i oferise, generoasă, viaţa (un soţ, o familie, o situaţie, o nouă rochie, o altă pălărie etc.), fără să facă nici un efort să-şi dorească şi altceva. Evitase, din anumite considerente, să se gândească la acel lucru după care inima ei tânjise în taină încă de pe băncile şcolii (adevărata dragoste). Ce însemna această *adevărată dragoste* nu era limpede nici pentru Veronica (romanele de dragoste o ajutaseră să-şi formeze o oarecare părere despre pasiune: sinucideri, dueluri, tragedii, dragoste eternă, extaz şi nefericire, garoafe roşii şi sânge, amoraşi sculptaţi pe mormintele tragicilor amanţi şi crini). Dorinţa de iubire care, în mod misterios, îi călăuzea idealurile sufleteşti contrasta puternic cu obligaţiile concrete ale datoriei conjugale şi sociale (normele morale) care îi călăuzeau viaţa. De aici, un anume *état nerveux* (mărturisit în scrisori scumpei sale prietene Eugenia).

Ieşirile în societate (chiar dacă constituiau singurul

prilej de a-l mai putea întâlni pe Eminescu) nu făceau decât să-i întărească convingerea că, într-o lume lipsită de orice sensibilitate şi sinceritate, însingurarea îi era garantată. Altădată se arătase plină de încântare şi admiraţie faţă de persoanele socotite *cultivate*, dar, în ultima vreme, ascultându-le discursurile pompoase şi false (concurând – cel puţin prin lungime – cu discursurile de recepţie la Academia Franceză) i se păreau derizorii, iar stăruinţele lor (în a părea cultivate şi superioare), o jalnică şi patetică trudă. Se îndrăgostise de poezia lui Eminescu fiindcă el reuşea atât de bine (ca nimeni altul) să exprime cu simplitate cele mai intime trăiri (ţipete şi tânjiri) ale inimii. Şi-ar fi dorit să poată scrie ea însăşi astfel de poezii. Şi să cânte cu sinceritate iubirea *(Aş cânta mereu iubirea/ Şi pe ploaie şi pe soare,/ Şi pe maluri de izvoare,/ Aş cânta c'aşa mi-e firea/ Iubitoare*). Pe de altă parte, Veronica era conştientă de faptul că poezia nu o putea elibera complet de constrângerile şi îndatoririle sociale (căsătoria), dar, cel puţin, în intimitatea sufletului ei, îi oferea un adăpost temporar unde, atunci când plictiselile (marele căscat al) lumii exterioare o copleşeau, reveriile poetice şi romantice care-i înflăcărau şi-i aţâţau, interior, imaginaţia prindeau viaţă. Şi-ar fi dorit ca toate comorile de sensibilitate feminină pe care le tăinuia în suflet să le poată dărui celui care (Eminescu?) ar fi în stare s-o iubească aşa cum şi-ar dori ea însăşi să fie iubită (platonic, pasional şi poetic). *Vin, iubite, şi'npreună/ Vom cânta cu drag iubirea,/ Vino, când adoarme firea/, Să găsim sub clar de lună/ Fericirea.* Era oare posibil?

Veronica refuză invitaţiile la baluri. Nu se arătă nici la nunta surorii lui A.D. Xenopol, deşi fusese invitată. Atâta vreme cât sufletul ei tânjea după *altceva*, balurile (petrecerile) nu o puteau nici mulţumi, nici satisface. În plus, consideră (cu luciditate? orgoliu?) că era mai bine să nu cheltuiască cei 40 de galbeni pentru toaleta la balul Clubului, unde lumea din societatea înaltă (de un lux

strălucitor) se va uita oricum cu dispreţ (de sus) la aşa-zisa *grenouille prolétaire* căreia i se îngăduia, preţ de o seară, să se alăture societăţii bune a oraşului. Doamna Micle era soţia rectorului Universităţii din urbe, dar, atunci când se punea problema averii, acesta (rectorul) nu putea rivaliza cu câştigul unui avocat, a unui prefect sau a unui proprietar de moşie, ca să nu mai vorbim de familia prinţului. De aceea, mai cuminte, Veronica preferă să stea (în perioada sărbătorilor) în casă. Din când în când, primeşte câte o vizită (plicticoasă) sau scrie epistole şi felicitări de Sărbători. Mai scrie poezii. Uneori cântă. Are o voce foarte frumoasă. A învăţat câteva lieduri de Schumann şi nişte arii de Verdi. Îi face plăcere ca, rotindu-se prin casă, să le interpreteze.

În ajunul de Crăciun (1875), deşi era departe de a fi o bună gospodină (după cum mărturiseşte cu uşoară autoironie), până şi o femeie ca ea (leneşă din cauza firii romanţioase, nu de la natură) îşi aminteşte că are ceva de făcut şi că ar trebui să se ocupe de unele pregătiri (*je suis loin d'être une excellente ménagère, pourtant dans un tel jour que celui d'aujourd'hui, tout les paresseux se souvient qu'ils ont quelque chose à faire*). Şi totuşi (fire romantică), lasă totul în plata Domnului (pregătirea bucatelor, împodobitul bradului, aranjarea casei etc.) şi se aşază la masa de scris. Îi scrie prietenei ei din Gotha o lungă scrisoare (chiar în ajunul de Crăciun). O informează despre unele evenimente mondene (un oarecare locotenent Amfilofie s-a căsătorit cu d-şoara Xenopol, unul din d-nii Drăghici ia în căsătorie pe d-şoara Predidici etc.), dar, în continuare, acuză aceeaşi *apatie morală* (!) care o îndeamnă să nu iasă în lume. Mărturiseşte că aproape a uitat cu totul *dacă trăieşte la Iaşi sau în China sau în altă parte*. Cauza? O mie poate, şi nici una.

De Sărbători, e nevoită totuşi, din raţiuni sociale, să facă acele vizite la care politeţea şi normele lumii elegante o obligă. O singură dată (28 decembrie 1875) a fost la

teatru, la reprezentaţia premierei *Năbădăile dramatice* (o farsă cu cântece). Să se ducă la reprezentaţiile trupei Keller (12 în total) nu putea fi vorba, biletul la o lojă era atât de scump (trei ducaţi) încât Veronica, resemnată (neavând de ales), rămâne în casă. Dar starea de intimitate pe care o trăieşte cu ea însăşi o face mai fericită decât oricare alte plăceri sau distracţii pe care şi le-ar putea procura ieşind în lume (*je vis ma chère amie dans une si grande intimité et amitié avec moi-même que je puis dire je trouve tant de plaisir et n'y passe guère cette situation de mon âme qui m'a fait plus heureuse que mille autres plaisirs*).

Chiar dacă nu iese din casă, doamna Micle citeşte *Convorbirile*. Poeziile lui Eminescu le citeşte şi răsciteşte. Le ştie pe de rost. Înţelege. Crede că înţelege. Înţelege cu inima. Interpretările inimii o iau cu mult înaintea interpretărilor minţii. Starea de beatitudine şi de euforie este atunci indescriptibilă. Dar, dacă el nu vine în vizită sau vine şi stă mofluz (înţepat), starea ei de euforie se topeşte ca prin farmec. Îi spune vorbe ironice (să fie şi el ceva mai sociabil, nu?). *Drag mi-ai fost, mi-ai fost odată,/ Dar ce-a fost n-a să mai fie,/ Am văzut c-această lume/ Făr-de tine nu-i pustie* (sic). Pe care (inevitabil), după plecarea lui, le regretă amarnic. Îl întreabă despre nevestele de primari din satele pe care le vizitează ca revizor, necăjindu-l (e geloasă?). Cochetează cu ceilalţi invitaţi (actori din trupa lui Aslan, tineri ofiţeri din garnizoană sau discipoli ai venerabilului universitar Micle etc.).

Nici poetul nu se lasă mai prejos:

Te văd cum al tău zâmbet voioasă multor dărui,
Că veselă şi dulce vorbeşti apoi oricărui
Şi risipeşti privirea-ţi....
Cochetă, lunecoasă, linguşitoare, rece –
Cu viaţa-mi sfărâmată urâtul tău petrece;

Eminescu are totuşi cavalerismul să nu trimită *Convorbirilor* acele poezii în care îşi exprimă durerea,

gelozia, ardoarea, dorinţa, neputinţa, deznădejdea şi, mai presus de toate, blestemul şi binecuvântarea unei iubiri interzise (de morala lumii).

Nici în timpul Carnavalului n-a fost văzută la baluri.Veronica nu iese din casă cu zilele, dar aşteaptă. Prelecţiunile publice ale Junimii, de exemplu: *Sper să am în fiecare duminică până la Paşti cea mai frumoasă distracţie, cum ştii, societatea literară Junimea începe prelegerile sale publice, care sunt foarte frecventate de lumea care ştie preţui de ce folos sunt aceste cursuri.* Într-una dintre scrisori, remarcă calitatea unor conferinţe susţinute de Vârgolici2 sau Negruzzi, dar nu pomeneşte nimic despre cea a lui Eminescu. *Mă întrebi, scumpa mea, dacă sunt mereu melancolică, şi stau în casă ca în iarna trecută; în casă nu, natura-i prea frumoasă ca să nu merg s-o văd, s-o contemplu; cât priveşte tristeţea, ea nu-mi devine mai puternică decât la priveliştea acestei misterioase şi frumoase naturi. Totul în acest anotimp te face să visezi. Şi ce-i această melancolie dacă nu starea unei triste reverii? La fel mă întrebi dacă plimbările sunt însufleţite, da scumpa mea amică, cred că sunt mai însufleţite ca niciodată, cu toate că criza este foarte mare.*

Crizele, certurile, imputările, rezervele şi, inevitabil, despărţirile (Nu vreau să te mai văd niciodată!) fac parte din cortegiul inepuizabil şi sentimental al inimii. Dar cât de dulci pot fi împăcările după o oră, două zile, o săptămână sau o lună de la despărţire numai un suflet îndrăgostit o ştie. Iar atunci când, printr-o fericită şi fatală combinaţie, acel suflet suspină şi în versuri, împăcarea dobândeşte accente lirice, atingând cele mai înalte corzi ale inimii şi simţirii (şi de-o parte şi de cealaltă)3.

Totuşi. După primirea scrisorii semnate Gaius, Veronica nu mai vede nicio împăcare. Ea nu mai poate să-l ierte. E jignită. Eminescu îi strecurase scrisoarea într-una din seri. Poetul nu se mai ostenise s-o pună la poştă. Veronica aştepta de la el o poezie când colo, poftim!... *De*

mult joc un rol nevrednic de mine însumi şi nevrednic de simţămintele care le-am avut pentru d-ta, căci sperez că nu le mai am... Doi ani de zile, doamnă, n-am mai putut lucra nimic şi am urmărit ca un idiot o speranţă, nu numai deşartă, nedemnă. Îi scrisese el. Nici nu se ostenise să treacă pe curat scrisoarea. Părea o ciornă (cu tăieturi şi ştersături) când i-o dăduse. După *idiot* ar mai fi ceva scris, dar poetul ştersese. Veronica se cutremură când citi scrisoarea. Cum să-l facă să înţeleagă?, se frământa ea. El suferă. Ştia asta. Dar şi ea suferă. El nu ştie asta. Dacă l-ar face să înţeleagă că şi ea simte la fel (adică dragoste, poezie, voluptate etc.), dar că, având anumite obligaţii (fiind căsătorită), trebuie să facă în aşa chip încât să păstreze (cât de cât) aparenţele lumeşti, aparenţe pe care el, desigur, le dispreţuieşte. El nu ştie ce înseamnă să trăieşti neîncetat sub privirile lumii (deşi lumea te plictiseşte) şi să te prefaci necontenit că te bucură societatea celorlalţi (deşi te plictiseşte şi te enervează).

Veronica fusese plecată la Văratec (la mănăstire). Şi la Piatra. El îi reproşase că nu-i scrisese nici un cuvânt cât timp lipsise din Iaşi. Îi fusese oare dor de ea? Da. (Veronica zâmbeşte măgulită). Poetul (nemulţumit) se supărase pe tăcerea ei (evident). Dar înţelegea el oare că nu avusese cum să-i scrie? Sau, chiar dacă i-ar fi scris, n-ar fi putut să francheze scrisoarea (uitase să cumpere mărci poştale înainte de plecare) şi să i-o trimită. S-ar fi aflat imediat (servitorii vorbesc) că trimite scrisori domnului Eminescu. Nicio clipă nu încetase însă să se gândească la el. Dacă ar şti el asta (fără ca ea să fie nevoită să i-o tot repete)! De ce are el nevoie să-i spună tot timpul (chiar da) că ea se gândeşte la el, la versurile lui. Aşa cum ea poseda facultatea de a şti ceea ce gândeşte şi simte el (adică că e îndrăgostit şi că o doreşte nespus), de ce nu ştie şi el atâta lucru (că şi ea îl iubeşte)? Că o femeie ca ea (soţia rectorului) trebuie să facă conversaţie în societate, asta e de la sine înţeles. Că trebuie să zâmbească tuturor şi să

întindă (politicoasă şi amabilă) mâna bărbaţilor care (respectând normele elegante) i-o sărută. Asta iar e de la sine înţeles. De la sine înţeles e şi faptul că ea face toate astea fără să se gândească (fără nicio intenţie de noi cuceriri). Ci fiindcă aşa se cuvine şi aşa e natural. Nici ei nu-i face întotdeauna plăcere, dar n-are de ales. El îi reproşează tocmai faptul că ea zâmbeşte tuturor (numai lui nu), că are o privire pentru toată lumea (numai pentru el nu) etc. El nu doreşte ca ea să fie a lui, doreşte ca ea să fie *numai* a lui. Să se despartă de Micle. Ce? Cununându-se la biserica greco-catolică, ea se obligase (cu semnătură) că nu se va despărţi de soţ atâta timp cât acesta va trăi! În condiţiile date (căsătorie – lege morală) nu se poate, dragul meu. El iarăşi nu înţelege [Veronica zâmbeşte] că, dacă l-ar privi (cu adevărat) o secundă numai (în eternitatea unei secunde), ea ar fi pierdută (pentru lume). Pierdută pentru mine zâmbind prin lume treci. S-ar da imediat de gol. S-ar vedea totul în ochii ei. Toată iubirea de care sufletul ei (îmbătat de amor) era în stare. Ce mai scrie el? *Credeam în dumneata, nu mai cred. Cine mă cunoaşte cum m-ai cunoscut dumneata, cine ştie, cum ştii d-ta, că n-am putut iubi nici pe mumă-mea mai mult decum te-am iubit; că cel mai mic sacrificiu ce binevoiai a mi-l face mai adăugea încă acea iubire, acela va şti cum au trebuit să fiu când am căpătat siguranţa că era destul să ieşi pân-la Văratic (adică la Piatra) pentru ca să nu mai gândeşti un moment măcar la mine.*

Nu-i adevărat!, izbucneşte ea, răstindu-se epistolei. Nu-i adevărat! M-am gândit mereu la tine. Nu ţi-am scris. E adevărat! Dar cum aş fi putut s-o fac, neavând nicio clipă de răgaz din cauza invitaţiilor (la ceai sau hai să facem o plimbare cu trăsura, să vizităm împrejurimile etc.) şi a societăţii care se afla la mănăstire (cunoscuţi din Iaşi). Gândeşte-te puţin, dragul meu. Ca să-ţi pun scrisoarea la poştă ar fi trebuit să ajung la oraş (ca să cumpăr mărci poştale). Să fi trimis scrisoarea fără mărci (se putea franca

şi la destinaţie, nu?). Bine, dar cum puteam eu să plec de la Văratec? Să fi tocmit o trăsură (mi-ai spune). Adevărat. Însă trebuia să-i cer bani lui Fănică şi să-i spun unde mă duc (nu?). Aşa face o femeie măritată (dacă nu ştiai). Fănică mi-ar fi dat bani, dar ar fi insistat să mă însoţească (înţelegi asta?). În servitori (să fi trimis pe cineva de la mănăstire) n-am avut încredere. Nu-ţi spun că ţi-am scris dacă nu ţi-am scris. *Doar nu-mi vei spune* (îmi scrii d-ta insinuând lucruri nedrepte) *că mi-ai scris şi din Piatra, cum ai spus că mi-ai scris din Iaşi şi n-am primit eu scrisoarea.* Din Piatra nu ţi-am scris (după cum ţi-am explicat mai sus), dar din Iaşi ţi-am scris. Ce pot face eu dacă n-ai primit scrisoarea. Nu răspund eu, domnule, de distribuirea corespondenţei. Fă reclamaţie la Direcţia poştelor! (ce să mai zic, dacă tu nu mă crezi, iubitule?!).

În plus, n-am lipsit mult. Cum m-am întors (nu chiar imediat, e adevărat) am căutat un prilej să te întâlnesc. Nu s-a ivit prilejul (ce să fi făcut?). Noroc cu conferinţele Junimii. Te voi vedea la prelegere. Vei susţine o prelegere despre Influenţa austriacă. Asta mă duce cu gândul la Viena. Îţi aminteşti? Viena! Te cunoşteam din versuri. Mă îmbătam cu versurile tale şi cu vederea portretului tău. Te adoram înainte de a te cunoaşte. *Şi-acum mă'ntreb eu: simţire adâncă/ Cum de se naşte pentr'un portret?/ Căci nu văzusem ochii tăi încă/ Ştiam atâta că eşti poet!* Asta nu e de ajuns? Nu e. Nu-ţi ajunge. De ce nu-ţi ajunge? *Reîntoarcere din parte-mi nu e decât c-o unică condiţie. Să fii a mea.* Dar sunt a ta! De ce nu vezi tu cât sunt de a ta? De ce? Sufletul meu îţi aparţine. Pentru totdeauna. Trupul? Nu e nici al bărbatului meu chiar dacă dorm alăturea de el. Mâinile, dacă mi le sărută şi alţi bărbaţi, nu sunt ale lor. Zâmbirile aşişderi. Numai tu ştii să mă priveşti cum mă priveşti. Sunt a ta. Cu totul sunt a ta. Şi trupul meu îţi aparţine (chiar dacă nu mă poţi atinge). Înţelegi? Nu! Nu înţelegi… *Vei înţelege doamnă, că nu voi, n-am vrut, n-o voi să-mpart cu nimene nimic.* E clar. Poetul nu înţelege.

Şi, implicit, e nedrept. Cumplit de nedrept. Îi cere să-l lase pe Micle (Menelaos) şi să devină femeia lui. Oh, doamne! Veronica reciteşte apoi infamele cuvinte*: Nu crede că-ţi fac imputări. Ce imputări se pot face unei femei uşoare? Dacă am a imputa cuiva ceva este numai mie, mie care am fost atât de dobitoc ca să cred o iotă în vorba dumitale.* Femeie uşoară? O femeie de uşurinţa dumitale? Ce cuvinte sunt acestea, domnule? Adică cum? Tocmai dumneata să spui asta despre mine? Veronica râde isteric. Da, ai dreptate, domnule! Sunt o femeie uşoară. O femeie uşoară tocmai fiindcă ţi-am dăruit inima mea uitând (uitând, nebuna de mine) că m-am juruit altui bărbat (rectorul şi soţul meu), cununându-mă la biserica unită (ştii ce va să însemne asta? adică cu semnătură). Mi-am sacrificat copilăria măritându-mă aşa de tânără şi acum că am două fiice de crescut, crezi că mi-e uşor? Am ascultat imboldul inimii, lăsându-mă fermecată de cuvintele şi poeziile dumitale, domnule. Da, ai dreptate, dragul meu. Sunt o femeie uşoară, dar n-ai grijă că voi deveni de mâine (nu de mâine, chiar de azi!) o femeie respectabilă. Şi atunci, vei înţelege, domnul meu, care este diferenţa dintre o femeie respectabilă şi o femeie uşoară. Am decis. Veronica a decis. Îi va înapoia scrisoarea. Cu primul prilej. Exact aşa cum i-o dăduse el. Strecurându-i-o în mână. Prilejul se ivi. Mai repede decât ar fi crezut. Conferinţa Junimii.

Când el intră în sală, doamna Micle îşi întorsese capul înspre soţul ei. Îl auzi urcând la catedră. Se strădui să nu i se vadă tulburarea. În timpul prelegerii Veronica luptă cu ea însăşi. Nu se putea stăpâni să nu admire pe vorbitor. O gândire limpede. Idei clare, exprimate cu precizie. Îi admira inteligenţa. Atât. Nimic mai mult (îşi spuse). Poate îi era *şi* puţin milă de el. Milă când îl vedea cât era de pierdut. De nesigur. De timid (intimidat de prezenţa ei?). Suferind? Poate. Regreta scrisoarea pe care i-o trimisese? Aştepta răspunsul ei? Ce să-i fi răspuns? *Reîntoarcere din parte-mi nu e decât c-o unică condiţie*.

Veronica ştia care era acea unică condiţie (să-l părăsească pe Menelaos). Cum? Era o condiţie imposibilă (cum altfel?). La finalul prelegerii, consulul austriac din Iaşi, domnul Hans Wenzl, îl felicită pe vorbitor. Veronica părăsi aula fără să-i mai fi putut vorbi4.

Câteva zile mai târziu se împăcară. Nu vor mai vorbi despre scrisoarea semnată Gajus. Ca şi cum el nici nu i-ar fi trimis-o. El reveni în salonaşul ei. Cu o poezie frumos caligrafiată, pe care i-o întinse fermecător de stingherit. Semnase cu monograma E. Poezia se numea *Dorinţa*.

Fericiţi să fim în lume,
Fericiţi peste măsură.

1. Printre bursierii trimişi la studii pe timpul ministeriatului lui T. Maiorescu se afla şi Eugenia Frangolea. Aici s-a întâlnit cu Samson Bodnărescu, un alt bursier al ministrului Maiorescu, cu care s-a căsătorit în 10 aprilie 1877. Scrisorile primite de la Veronica Micle între 1875-1876 sunt inedite şi mi-au fost încredinţate de Mariela Fortunescu, nepoata lui Samson Bodnărescu şi a Eugeniei, măritată cu căpitanul Teodor Fortunescu. Maiorul Constantin Ciobanu, din Marele Stat Major al Armatei, a fost cel care l-a convins pe căpitan să-mi înmâneze scrisorile pentru a fi editate. Sursa: Ilie

2. Ce?? Cavenco negustor de porci? Scurt şi gras. A susţinut o conferinţă despre poloni (influenţa polonă), pe data de 9 martie (după Eminescu). Ce putea să-i placă? A asudat mult, s-a înroşit ca racul, dar degeaba (n-a convins pe nimeni). *Porco, porco*! Iar Negruzzi, carul cu minciuni? A vorbit despre francezi (tot după Eminescu). Cu aceleaşi anecdote. *Faul, faul!* Sursa: Guţă

N.B. Să se ia măsuri în vederea decriptării notei elaborate de sursa Guţă. E posibil să urmărească înşelarea vigilenţei organelor.

3. În perioada august 1874-octombrie 1877 (cât a stat la Iaşi) au fost redactate cele mai frumoase poezii de dragoste ale lui Eminescu. Unii istorici literari, în frunte cu

Perpessicius, au numit acest interval *perioada veroniană*. Sursa: Augustin

4. Când conferinţa se sfârşi, publicul nu-şi economisi aplauzele şi în urmă toţi cei mai intimi făcură cerc în jurul poetului, discutând şi manifestându-şi simpatiile lor. Am întrezărit-o şi pe doamna Micle, dar n-am observat să-i fi vorbit. Seara a fost mare chef la vestita Bolta Rece. Sursa: Bogdan

11, Fericiţi peste măsură, îl întreabă Veronica ţinând în mână hârtia striată în filigran pe care el îi caligrafiase *Dorinţa* (o versiune). E posibil, oare? Domnule Eminescu? Îl chestionează, învârtindu-se neastâmpărată prin încăpere. Din fericire, Miron Pompiliu şi avocatul Niculescu (amicii cu care Eminescu împărţea locuinţa) nu erau acasă. Veronica, vioaie, curioasă, inspectează totul. Domneşte o dezordine îngrozitoare. Peste tot erau împrăştiate cărţi şi hârtii. Prin unghere, aeriene arhitecturi de păienjeniş tremurau uşor, în fragil echilibru. Câte un şoarece speriat alerga prin vrafurile de cărţi clădite la întâmplare (pentru mai multe detalii vezi poezia *Singurătate*). După cum îi era obiceiul, Eminescu (spirit universal) citea din mai multe cărţi deodată. Îşi făcea apoi însemnări (în vestitele Caiete). Îl preocupau mitologiile nordice, dar şi învăţăturile budiste. În acelaşi timp, interesul său se îndrepta şi înspre literatura populară românească. Se gândea la o mitologie românească. În minte concepea o dramă istorică: *Bogdan Dragoş*. Nu-i vorbise încă despre drama lui. Se vedea pe sine ipostaziat în figura legendarului prinţ. Pe ea, pe Veronica, o numise Ana (adevăratul ei nume). Peste vârfuri trece lună…, cânta Ana îmbătată de glasul de corn. Acum Ana era la el!

Poetul nu se aşteptase la această vizită (deşi o ceruse neîncetat de la zodii, după cum ne mărturiseşte el însuşi într-o poezie). Când ea intrase (luminându-i încăperea), el scria. Lucra la o nouă (veche) poezie. Ce scrii, domnule

Eminescu?, îl întrebase ea, uitându-i-se peste umăr. Nu-l lăsă să răspundă. Îşi ridică voalul pălăriei. El sări în picioare şi începu să se încheie la nasturii jiletcii. Să ştii că poezia *Dorinţa* nu poate rămânea aşa (aşa cum i-o caligrafiase el pe hârtia fină), îl certă ea cochetă. Aşa cum? E prea concretă! Poezia, în toate exprimările ei, tinde să surprindă eternitatea clipei. Nu, domnule Eminescu? Eternitatea clipei?, repetă năuc poetul. Da, universalul! Nu? El, care de obicei era foarte vorbăreţ (cu amicii) în faţa ei rămânea aproape fără cuvinte. În astfel de situaţii (ca să se salveze) Eminescu apela întotdeauna la teorii abstracte elaborate în urma impresiilor pe care lecturile filosofice o avuseseră asupra sa. În acest domeniu poetul era inepuizabil.

Dacă credem lui Lavater, peroră el (începând cam de departe cu explicaţiile), că putea să cunoască din trăsăturile feţei, din structura capului, în fine din corp nu numai caracterul sufletesc, ci până şi întâmplările vieţei care influenţează asupra acelui suflet, atunci am putea zice cum că tocmai aşa sufletul unei poezii poartă în sine deja ideea corpului său, astfel cum cauza poartă în sine o urmare neapărată a ei. Veronica, impresionată, rămase pe gânduri (nu prea ştia unde voia el să ajungă). I se păru că înţelege. Vrei să spui că numai uitându-te la un om, la trăsăturile feţei, poţi spune (în funcţie de forma chipului) ce fel de om este acela? Da, aşa susţine Lavater în *Physiognomische Positionen*, confirmă Eminescu. De exemplu: Sprâncene compuse din linii drepte şi din linii arcuite exprimă un spirit viril, iar sprâncenele dese, bine desenate anunţă inteligenţă, inimă rece. În timp ce, sprâncenele sălbatice şi confuze sunt semnul unei violenţe înfocate. Hmmm, făcu Veronica trecând-şi vârfurile degetelor (înmănuşate) peste sprâncenele frumos arcuite. Cât despre obrazul unei persoane care surâde, afirmă acelaşi Lavater, dacă observăm trei linii circulare şi paralele, atunci putem conchide că în acea persoană se

află o doză considerabilă de nebunie… Nebunie? Mi-e frică de Lavater al dumitale. Ce-ar spune oare despre chipul meu?, îl întrebă ea cu o notă de cochetărie feminină în glas. Nu ştiu, se fâstâci poetul. Că eşti frumoasă, se-nţelege. În acea zi Veronica era frumoasă şi strălucitoare. Primăvara de afară o inspirase în alegerea veşmintelor: purta o rochie viorie (de culoarea viorelelor) din tafta subţire, tivită în partea de jos în arcuri largi de volane diafane, iar peste bluza cu guler înalt, din linon alb şi subţire, îmbrăcase un bolero din mătase fină (violet închis), lucioasă, care, încheiat cu nasturi până sus, îi punea în evidenţă liniile unduioase ale taliei. Pe cap purta o pălărie uşoară (împodobită cu maci şi spice), evocând şi sărbătorind, astfel, venirea primăverii. Întreaga înfăţişare a doamnei Micle şi toată graţia din mişcări nu erau altceva decât reflexul direct al unei naturi care, în acel început de mai, explodase în miresme şi culori înnebunitoare. Atât? Domnule Eminescu? Acest Lavater poate spune totul despre caracterul unui om analizându-i trăsăturile fizice, de acord! Frumuseţea unei femei, domnule? Dar nu e nevoie de ştiinţă ca s-o vezi. Poate de puţină poezie ca s-o exprimi, nu? Veronica zâmbi fermecător. Despre sufletul acelui om, sufletul acelei femei, ce poate spune filosoful? Poate analiza şi judeca expresiile chipului cuiva şi să deducă apoi, fără greş, fizionomia sufletească a unui individ? Da!. În lucrarea sa *Physiognomische Fragmente zur Beförderung der Menschenkenntniss und Menschenliebe*, Lavater, susţine că *exteriorul omului în totalitatea sa reproduce interiorul lui în totalitate, fizionomia fiind un adevărat compendiu al naturii intelectuale şi pasionale: o hieroglifă care se poate descifra*. Că e posibil (vorbeşte Eminescu evitând s-o privească) ca în lumea reală esteriorul (materia sau trupul) să poarte în sine, imprimată, forma interiorului (sufletul). Nu ştiu dacă e adevărat şi nici dacă această teorie se susţine în toate cazurile naturii şi firii omeneşti sau numai

în cele particulare (bolile patologice, de pildă, atunci când la vederea unui idiot oricine poate spune că acela e un idiot). În poezie e oarecum invers. Ideea e sufletul şi acest suflet poartă în sine ca imanentă deja cugetarea corpului său. Adică, întreabă Veronica, dumneata ca poet, odată ce ai atins sufletul unei poezii, ştii dinainte cum va arăta în formă acea poezie? Oarecum, admise poetul. Dar asta nu e totul. Această dezvoltare dinăuntru în afară e cea acceptată de clasici. Mai există însă şi o dezvoltare care lasă teren întâmplărilor *esterne şi hazardoase*. Acest fapt e caracteristic dramei populare, plebeice. Întrebarea e cum să combini armonios aceste tendinţe de dezvoltare a unei poezii: sentimentul cu perfecţiunea formei. Mi se pare, domnule, râse Veronica, că dumneata te-ai cam lăsat dus în *Dorinţa* pe care frumos mi-ai caligrafiat-o de forţa *esternă* şi *hazardoasă* a imaginilor. Eminescu izbucni în râs. Veronica avea dreptate. Privind-o în ochi, râzând, poetul făcu câţiva paşi în direcţia ei. Veronica se retrase uşor, apropiindu-se de masa lui. Nu-şi scosese mănuşile fine (din fire de aţă) şi aşa cum era, înmănuşată, îşi trecu degetele printre hârtiile lui. Bărbatul, îndrăzneţ, o cuprinse pe la spate în braţe. Ea încercă slab să se sustragă îmbrăţişărilor sale. Asta îi dădu curaj poetului care-şi apropie buzele de umărul ei. Gulerul înalt al rochiei nu-i permise să ajungă prea departe. O cuprinse peste mijloc încercând s-o întoarcă cu faţa spre el. Ea se lăsă moale în voia braţelor lui. Poetul îi căută buzele aplecând-o uşor peste masa sa cu hârtii. O sărută cu patimă sălbatică. Toată foamea şi setea din ultima vreme răzbătea dureros în acea sărutare. Era şi o oarecare înverşunare în îmbrăţişările lui. Înverşunare împotriva alcătuirii lumii (nedrepte), împotriva veşmintelor ei atât de, atât de *îmbumbate* (cu o mulţime de năsturei)*, de strânse* (cordonul cu cataramă strâns în jurul taliei, cravata mătăsoasă de la gât)*, de legate* (panglica de la cravată, de la pălărie), împotriva nestăvilitei şi arzătoarei dorinţi (o

dorea nespus), împotriva gulerului înalt (mai ales împotriva gulerului înalt).

Apoi, deodată, afară se auzi poarta şi zgomot hotărât de paşi în cerdac. Speriaţi amândoi se răsturnară peste masa de scris. Din greşeală, călimara cu cerneală a poetului se împrăştie peste hârtii. O pată mare de cerneală se ivi instantaneu. Veronica, netezându-şi hainele, aranjându-şi pălăria, privi fascinată şi speriată pata. Ceva nelămurit îi atrăgea într-acolo privirile. Pata de cerneală, împrăştiată prin hârtiile de pe masa poetului (Ms. 2283, fila 128 cu ciorna poemului *Mureşanu*), stârni în inima femeii un tremur înfiorat şi straniu, făcând-o să se îmbujoreze uşor ca de comiterea unei fapte ruşinoase, dar pline de-o intensă voluptate. Ar fi vrut să adune toate acele hârtii şi să le îndese în săculeţul care-i atârna pe braţ. Roşi, închipuindu-se făcând asta. Observă apoi cum un strop de cerneală îi pătase şi rochia cea nouă. O îmbrăcase în acea zi pentru prima oară. În mod straniu, mica pată de cerneală de pe rochie n-o indispuse, ba, dimpotrivă, la vederea ei, inima i se umplu de o încântare duioasă şi răscolitoare. Zâmbi fericită amintindu-şi degetele poetului veşnic pătate de cerneală. Petele de cerneală de pe degetele poetului şi pata de pe rochia ei se contopiră în mintea femeii într-o unică şi misterioasă viziune, a cărei semnificaţie (crezând c-o înţelege) îi îmbujoră inima. Veronica se aplecă asupra biroului şi ridică călimara răsturnată. Citi versurile pe care pata nu le acoperise:

Vezi,
Noi suntem tot tineri şi trezi,
Zidim într-o clipă – tăiat peste un cuvânt, înlocuit cu – *din spume* tăiat şi înlocuit cu *O lume*

Repetă: *Zidim într-o clipă din spume O lume*

Lac,
Pe care în cânt se desfac
Cu dulci şi armonice glasuri
Talazuri.

Talazuri, talazuri, talazuri?, repetă ea în gând.

Observă atunci cum pata de cerneală, ca şi cum ar fi fost o vietate lacomă şi nesupusă, începuse să se întindă pe coala de hârtie umplută cu versuri de poet (în forma unui deget lung şi subţire arătând acuzator în sus). În jurul petei (a corpului principal al acesteia) se formaseră alte mărunte, imperceptibile puncte de cerneală. În acea clipă, ceva neaşteptat (asemeni unui nor întunecat apărut brusc pe întinderea unui cer senin) înlătură suava sclipire de bucurie şi voluptate care i se cuibărise anterior în suflet, înlocuind-o cu un sentiment nedesluşit, rău prevestitor, care-i înfioră inima ca de o nelinişte grea şi nelămurită. Printr-o curioasă, dar îndreptăţită corespondenţă, pata de cerneală se asocie în mintea ei cu o noapte adâncă şi nesfârşită (*şi pe-ale tale pagini o noapte s-a întins,/ Nimic nu-ţi mai rămâne din câte-ai fost tu scris*). Continuând să fixeze fascinată şi îngrozită pata de cerneală de pe manuscrisul poetului, Veronica se strădui inutil să scape de acel simţământ neliniştitor şi rău care pusese stăpânire pe inima ei, tulburând-o până în cele mai neştiute adâncuri1.

Se auzi uşa, dar Veronica nu se întoarse când înăuntru năvăli (crezându-l pe poet singur) Miron Pompiliu. Din doi paşi, Eminescu se postă în faţa intrusului. Acesta se opri o clipă în prag şi, neînţelegând, încremeni privindu-l pe poet (cu chipul transfigurat). După câteva momente de gândire (Miron era ardelean şi lent) pricepu că era de prisos şi ieşi închizând uşa în urma lui. Veronica, clipind iute, de parcă s-ar fi trezit abia atunci dintr-un somn adânc, redeveni doamna Micle. Îşi îndreptă ţinuta şi-i zâmbi poetului. Să vii la mine la serată, domnule Eminescu, mă auzi? Ziua de primire e aceeaşi. Aleea Asachi! Te aştept! Am făcut ieri dulceaţă de cireşe (îi zâmbi felin). Să nu mă cerţi dacă vei găsi vreun sâmbure (făcu ea cochetă). Bine? Să vii, mă auzi? Da! (bâigui poetul) Nu mai sta cufundat în stele! Nu vezi ce frumos e afară? S-a făcut primăvară. Îi făcu un mic semn cu mâna

şi, rotindu-şi umbreluţa de soare (din acelaşi material ca rochia), părăsi încăperea. El rămase mut, privind în urma ei pe fereastra uşor întredeschisă. Încerca să se dezmeticească. Clipi des din cauza luminii prea puternice de afară. Era ca şi cum o forţă puternică (un vânt devastator) ar fi smuls, până aproape de bază, vârful piramidei întunecoase în care se închisese în ultimele zile (lucrând la *Bogdan Dragoş*), permiţând luminii soarelui (orbitoare şi atotstăpânitoare) să pătrundă înăuntru. Totodată, voiosul zvon al începutului de mai ajunse, prin fereastra deschisă, la urechile sale. Asemeni unei melodii uitate demult, ritmul energiei harnice şi fecunde a firii îi răsună îndelung şi sprinten în auz. Pentru câteva clipe, o umbră luminoasă se mişcă vioaie dincolo de fereastră, după care dispăru cu primăvară cu tot. Lui Eminescu îi scăpă printre dinţi o înjurătură (nemetaforică şi bărbătească). Îi venea să-l omoare pe Pompiliu. Cine dracu' l-a adus acasă? Ieşi vijelios (purtat de valul de sânge care-i urcase în piept, înăbuşindu-l) ca să-i ceară socoteală. Şi, eventual, să-l omoare.

1. Când îţi scrii cea mai frumoasă pagină, în cartea vieţii tale, soarta, cu vecinica ei ironie, varsă cerneală peste foile care urmează. Sursa: Veronica

12, Cu aceeaşi bună credinţă şi înflăcărat avânt (ca în cazul predării: logică, germană sau în cazul directoratului de la bibliotecă: liste de inventar etc.), Eminescu se angajă cu toate forţele în noua misiune încredinţată (revizor şcolar). A dovedit pe tot parcursul revizoratului său o râvnă administrativă mai rar întâlnită. În vederea preluării atribuţiilor, cutreieră în birjă satele din judeţele Iaşi şi Vaslui şi constată (surpriză!) starea deplorabilă (jalnică) a învăţământului rural. Întocmeşte rapoarte obiective şi lucide către minister (la minister, rapoartele şi adresele sale au fost înregistrate şi păstrate la arhivă). Revizorul alcătui şi un tablou de reorganizare a şcolilor din judeţele

arondate. Remarcă faptul că unele dintre problemele pe care le au şcolile rurale se datorează mai ales primarilor care *ca mici tirani ai comunelor* deţin o putere locală absolută. Nu de puţine ori învăţătorii se aflaseră în situaţia de a accepta tirania primarilor (nu li se plăteau salariile la timp, lipseau lemnele de încălzire etc.) doar pentru a nu fi alungaţi din sat. Existau însă şi situaţii în care primarii şi învăţătorii *cooperau* în bună înţelegere înspre folosul amândurora (folosul personal, desigur!). În satul Şipotele, de pildă (inspectat în 29 noiembrie), revizorul observă că învăţătorul, în *unită complicitate cu primarul* (la care mai şi locuia din când în când, învăţătorul neavând un domiciliu fix), servea ca perceptor în sat, că şcoala nu mai funcţiona de şase luni, iar clădirea şcolii (închisă) se transformase în locuinţă pentru învăţătorul-notar. În sala de clasă, acesta păstra curechiul şi nutreţul pentru vite! Noul revizor institui o comisie de învăţători care să constate abuzurile şi ceru reţinerea salariului respectivului învăţător. Nu se mulţumi numai cu demisia învăţătorului, ci, semnalând abuzurile (*frustarea statului şi a comunei cu apuntamentele plătite* unui învăţător care n-a ţinut nici o oră timp de şase luni!), revizorul recomandă ca învăţătorul şi primarul din Şipotele să fie daţi în judecată.

Dar, pe lângă numeroasele constatări de natură administrativă (legate de comportamentul învăţătorilor şi al primarilor, de localurile deplorabile ale şcolilor sau de bugetele mici alocate de către minister), Eminescu critică în rapoartele sale şi metodele didactice de predare ale învăţătorilor. Cea mai veche şi infailibilă dintre ele, bătaia (ruptă din rai) se aplica încă în aproape marea majoritate a şcolilor primare vizitate de revizor. O altă metodă pedagogică, utilizată cu precădere de către învăţători, era memorarea mecanică şi papagalicească (consolidată prin admirabila tradiţie latină: *repetitio mater studiorum*). Bătaia şi memorarea mecanică reprezentau, aşadar, cele două pietre de temelie ale învăţământului rural românesc.

Că zelul administrativ şi dăruirea profesională cu care Eminescu a inspectat în calitate de revizor şcolar toate satele din judeţele Iaşi şi Vaslui erau de bună credinţă nu mai încape îndoială. Dar, vai, felul său de a fi (serios, conştiincios, exigent, activ, devotat) era în total dezacord cu vremurile şi cu mentalitatea. Va fi străbătut Eminescu neobosit drumurile celor două judeţe, expunându-se atât frigului, ploilor şi noroaielor cu care erau binecuvântate satele din circumscripţia sa, cât şi indolenţei primarilor nepăsători şi răuvoitori. Şi, în loc să-şi umple birja cu butelci de vin sau bunătăţi din gospodăriile generoase ale primarilor (ca să închidă ochii la nereguli), se întorcea în Iaşi (din inspecţii) însoţit de ameninţări şi de ocări. Pentru ce, vă întreb? Pentru că era sincer convins că ar putea contribui cu ceva la dezvoltarea şi modernizarea învăţământului primar de la sate. Că ar putea schimba ceva! Unde s-a mai pomenit în ţara noastră aşa ceva? Să-şi dorească un funcţionar public (destul de important) să se implice trup şi suflet în problemele din administraţia sa şi să-şi îndeplinească conştiincios datoria, fără să ţină cont de calcule (politice sau materiale). Domnule Eminescu, pe ce lume trăieşti? Ce dracu'! Trezeşte-te, omule!

Trezirea s-a produs treptat. A deschis mai întâi un ochi, odată cu căderea guvernului Catargi (februarie 1876). L-a deschis şi pe al doilea (şi a făcut ochii mari), când a primit din partea noului ministru (liberal) o adresă nu tocmai prietenoasă. Eminescu pricepu jocul. Pentru a fi demis (pe motiv că era junimist şi, deci, simpatizant conservator) i se căutară pricini de neglijenţă în serviciu (!). Şi, conform principiului cine caută găseşte, deşi cusut cu aţă albă (sau roşie, că prea era bătător la ochi!), motivul fu găsit! Întreg mecanismul birocratic (care, în astfel de situaţii, funcţionează ca uns) se puse în mişcare. Subprefecţii de Iaşi şi Vaslui asigurară prefectura de Iaşi că *domnul revizor şcolar în intervalul de la 15-31 martie*

expirat n-a inspectat şcoalele acestui judeţ. Raportul fu semnat de prefectul D. Antipa. Dimitrie Ghidionescu, directorul general, trimise raportul Consiliului Permanent al Instrucţiunii care îi dădu avizul. Pe baza acelui aviz, Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice trimise o adresă revizorului şcolar prin care acesta era invitat să arate *cari sunt cauzele ce l-au împiedecat să-şi îndeplinească această datorie.* Adresa cu numărul de înregistrare 3483 era semnată de ministrul Gheorghe Chiţu şi conţinea (admirabilă acurateţe birocratică) toate semnăturile, numerele de înregistrare ale avizului, adresei şi rezoluţiilor finale. Intenţiile ministrului libreral de a descoperi cu orice preţ abateri în activitatea protejatului lui Maiorescu deveniseră astfel cât se poate de transparente.

Adresa primită de la minister îl îndignă pe Eminescu. Îndepărtarea din funcţiile administrative a tuturor simpatizanţilor unui guvern demisionar, indiferent de calităţile profesionale ale acestora, era un procedeu politic obişnuit, procedeu care, cu timpul, s-a impus, formând o adevărată tradiţie în politica românească. Eminescu se indignă. Adică cum?! Asta îi era răsplata? Să i se reproşeze că timp de două săptămâni nu făcuse nici o inspecţie!? El care bătuse toate drumurile din circumscripţie (pe orice vreme şi în orice condiţii)! Atât, domnule ministru Chiţu??! Să se fi găsit ceva mai de soi, Excelenţă, ceva mai grav! Ilegalităţi, abuzuri! În fond, nu era nevoie! Un revizor şcolar putea fi schimbat din pricini şi mai mărunte decât se încerca în cazul său. Eminescu cunoştea regulamentul. Îi va răspunde neîntârziat ministrului. Punctual! Îndată ce se va întoarce din acea inspecţie.

Îşi strânse umerii, înfăşurându-se mai bine în pelerina de ploaie. Nu trecuse nici o jumătate de oră de la plecarea din Brodoc, când ploaia deasă îl surprinse pe drumul spre comuna Laza. Nu luase rădvanul, gândind că vremea va fi bună, dar, din senin (consfinţind zicala despre

capriciile lunii april) vremea se înrăutăţi brusc, făcându-l să regrete trăsura cu coviltir. Ploaia rece de aprilie se prelingea uşor pe pelerina cu care se învelise. Fără să fie deranjat de hurducăturile birjei, poetul (încercând să uite de adresa ministrului) se afundă în gânduri, dar, deşi era asaltat de cugetări din cele mai felurite, nu putea evita problema care îl preocupa în acea clipă (adresa Ministerului). În adresa dumneavoastră, Excelenţă, sunt acuzat că din 15 martie până în 30 martie anul curent n-am făcut nici o vizită la şcolile din circumscripţie! Repetă de câteva ori, în minte, datele de 15 şi 31 martie ca şi cum simpla invocare a acelor zile ar fi făcut ca memoria lui să se redeştepte şi să-i dea răspunsurile căutate. Îşi şterse cu o batistă fruntea udă şi îşi desfăcu gulerul pelerinei de ploaie, eliberându-şi grumazul. Caută cu aviditate aer. Ploaia măruntă îi udă faţa. De pe vârfurile mustăţii i se prelingeau stropi scânteietori de ploaie.

Strecurându-şi mâna sub pelerină, poetul încercă să ajungă la ceasornicul pe care-l ţinea în buzunarul jiletcii. Nu era chiar atât de târziu pe cât avusese impresia. Cerul jos, acoperit de norii cenuşii, îl făcuse să creadă că se înserase demult. Dar era abia ora cinci. Spera să poată înnopta la Laza. Din cauza întârzierii primarului din Brodoc, care fusese reţinut cu o afacere de cai peste Prut (mai precis: un proces cu nişte hoţi de cai), se pornise destul de târziu la drum. La şcoala din Brodoc constatase că situaţia nu era chiar atât de rea, dar că, fireşte, s-ar mai putea îmbunătăţi. În conformitate cu regulamentul, rezultatul analizei activităţii şcolii fu notat şi în condica de inspecţie. Aşteptându-l pe primar, Eminescu se retrăsese împreună cu învăţătorul într-o sală de clasă. Revizorul nu înţelegea de ce, acolo unde existau condiţii în şcoli (ca la Brodoc, de pildă), oamenii nu-şi trimiteau copiii să înveţe carte. Se plânsese de asta şi învăţătorului. Acest lucru era peste puterile lui de înţelegere (şi peste ale învăţătorului care nu îndrăzni să se pronunţe într-o chestiune atât de

delicată, în fond, simplă!). Dacă ar fi oamenii convinşi, se înflăcără poetul, dacă ar fi convinşi că cititul şi socotitul nu reprezintă un moft, ci o necesitate a vremurilor noastre. Boierii luminaţi de altădată îi trimiteau pe copiii ţăranilor de pe moşiile lor la şcoală. Ridicau şcoli şi aduceau dascăli pe cheltuiala lor. Aşa e!, îl aprobă sfios învăţătorul. Astăzi (de când nu se mai preocupă boierii de luminarea poporului, ci Ministerul) toate s-au schimbat. Poate că Ministerul ar trebui să preia iniţiativa (rolul boierilor luminaţi de altădată) şi să facă mai multă propagandă pentru trimiterea copiilor la şcoală. Să încurajeze (să oblige) oamenii să-şi dea copiii la învăţătură! Măcar ca fiecare să ajungă să scrie, să citească şi să socotească! Ce ar putea face Ministerul ca să-i încurajeze (pe părinţi)? Dacă le-ar da bani copiilor, Domnule! (îndrăzni învăţătorul). Bani!? (se miră revizorul). Doar nu vei fi vrând să le dea şi de mâncare, domnule învăţător! Dascălul se fâstâci. Bani pentru încălţări, Domnule! Copiii sunt desculţi! Unii nu vin la şcoală de ruşine, că nu au cu ce să se încalţe! Cum aşa?! Eminescu se zburli (era o explicaţie plauzibilă, nu?). Se aprinse de mânie. Împotriva liberalilor (au pângărit sufletul românesc!), împotriva păturii superpuse (au sărăcit poporul, le-au luat totul, nu le-au mai lăsat nici opincile în picioare!), împotriva întocmirii existenţei, împotriva sâmburelui răului existenţial etc. Învăţătorul nu înţelese nimic, dar tăcu. Se temea să nu-l fi supărat cu ceva pe domnul revizor. Ce pricepea unul ca el (fiu de ţăran) din politică!? Şi la ce i-ar folosi să înţeleagă ceva?! Nu-l interesa decât leafa. Ca să aibă din ce trăi! Cu ce să-şi crească odraslele! De aceea, fidel principiului (sănătos) de a nu-i deranja (contrazice) pe superiori, ascultă respectuos tirada domnului revizor. *Roşii*, îi explică Eminescu fierbând, îi îndepărtează de la putere pe toţi junimiştii (direcţia nouă)1. Da, domnule! (aprobă dascălul). Bodnărescu e neliniştit, în timp ce Pompiliu şi-a pregătit geamantanele şi vrea să fugă în Magyarország. Panu se

plimbă tulburat prin Copou, iar Lambrior şade în cafenea la Max şi pe toţi câţi intră acolo îi întreabă ce se-aude.

Cât despre mine?! Vă schimbă şi pe Dumneavoastră, domnule? Nu mai am mult! Am primit o adresă oficială de la minister prin care sunt chestionat despre *cauzele* (accentuă *cauzele*) care m-au împiedicat să inspectez în *intervalul 15-30 martie expirat* şcolile din circumscripţie? Auzi, domnule, *cauzele*!? Dacă n-ar fi trebuit să fac şi pe curierul, pe copistul, pe registratorul, pe administratorul şi pe *esaminatorul* atunci poate că aş fi avut timp să fac *inspecţiuni* mai dese la şcolile din circumscripţie! Şi toate pentru o singură leafă! Ştii ce leafă am, domnule învăţător? Nu! 212 ½ lei noi pe judeţ! Puţin, domnule revizor! Foarte puţin! Dar să vedem ce scrie la regulament! Acolo scrie că revizorul ar trebui să inspecteze de două ori pe an fiecare şcoală din circumscripţie! Prin circulara ministerială nr. 8114 din 26 august 1872, Prefectura din Iaşi este obligată să trimită rapoarte tot la două săptămâni privind inspecţiile efectuate de revizorul şcolar. Sunt rapoarte de informare, nicidecum de verificare ale activităţii (efectuării sau neefectuării inspecţiilor) revizorului. Niciun revizor de până acum nu le-a luat drept obligaţii sacrosancte. Adică să vin de două ori pe an la dumneata la Brodoc! Spune sincer, de când eşti dumneata învăţător, a mai fost vreun revizor şcolar în inspecţie de două ori pe an la şcoala din Brodoc? N-a fost, domnule! (recunoaşte dascălul). Vezi! Nici n-ar fi avut cum! E o imposibilitate fizică să faci asta! Stai să vezi! Ţinând cont de numărul de 152 de şcoli publice şi private din circumscripţie, împrăştiate în două judeţe pe o suprafaţă de mai multe sute de kilometri pătraţi (1.143.570 p.)! 1.143.570 p.?! Paşi! Formidabil, domnule Eminescu! Dacă mai luăm în considerare şi lipsa mijloacelor de comunicaţie dintre comune, precum şi relieful (dealuri, păduri, codri seculari! frumos, n-am ce zice, dar dificil de străbătut dacă n-ai aripi de poet sau

picioare de apostol), dacă lăsăm, apoi, la o parte, sărbătorile şi vacanţele de peste an şi mai avem în vedere faptul că nu se pot inspecta în mod conştiincios mai mult de două şcoli pe zi (de vreme ce ziua şcolară are numai 5 ore), ei bine, ce zici, domnule ministru (se adresează retoric ministrului, deşi vorbeşte cu dascălul din Brodoc), ei bine, domnule, mai poţi să vizitezi de două ori pe an cele 152 de şcoli din circumscripţie? O problemă simplă de aritmetică! De două ori 152 de şcoli! Asta face în total 304 inspecţii în cele 180 de zile lucrătoare. Dacă lăsăm 28 de zile pentru cancelarie şi administraţie (de rezolvat sute de hârtii, plângeri, cereri, statistici etc.), ar trebui să plec în inspecţie tot la două săptămâni. O imposibilitate fizică, Domnule Ministru! *Fiindcă legile timpului şi ale spaţiului sunt apriorice şi nu sufăr nicio discuţiune, de aceea vă veţi convinge că îndatorirea de a inspecta şcoalele din 15 în 15 zile este o imposibilitate fizică asupra căreia n-a insistat nici chiar ministrul care a emis ordinul respectiv*. Adevărat, domnule revizor! Aprobă învăţătorul. O imposibilitate fizică! E foarte limpede, domnule învăţător! Vor să mă *suprime*! S-ar putea ca asta să-mi fie ultima inspecţie în calitate de revizor şcolar!

Luaţi de gustaţi, domnule! (între timp nevasta învăţătorului întinsese o faţă de masă curată şi, deasupra, pe un ştergar alb, puse câteva bucate – mămăligă, slănină, pastramă, brânză de burduf etc.). Şi vin.

1. Pogor va demisiona în ajunul zilei când voiau să-l destituie *fără multă formă.* Gane va fi suspendat *fără arătare de motive... Leon se-nţelege s-a demisionat şi s-a retras cu totul la ţară.* Xenopol şi Burlă vor fi daţi afară de la Universitate... *Postul lui Eminescu va fi suprimat, iar Bodnărescu, după ce va fi înlocuit,* nu va mai avea posibilitatea să participe la nici un concurs, *căci concurs nu se mai publică...* Sursa: Jacques

13, În acel moment, vizitiul îi arătă în zare cu

biciuşca un şir de case împrăştiate între dealuri. Abia se vedeau din cauza aburilor albicioşi de ploaie. Laza!, rosti poetul cu ardoarea credincioşilor care văd înaintea ochilor profilându-se turnurile cetăţii Mecca (se gândea la Laza ca la un loc uscat şi călduros şi asta făcea cât toate darurile cetăţii sfinte a musulmanilor). Avea picioarele ude (pantofii erau plini de apă) şi-l dureau îngrozitor (ca şi cum prin tălpi i-ar fi pătruns săbii înroşite, iar în contact cu carnea şi sângele toţi nervii îi sfârâiau înfiorător). De la genunchi în jos, picioarele îi dospeau mocnit, ca un aluat încins. Îi ceru vizitiului să caute un han. Hanul, însă, situat chiar la intrarea în sat se dovedi a nu fi decât o cârciumă murdară şi sordidă. Hangiul, un evreu cu anteriu şi tichie, îi propuse o încăpere situată chiar sub acoperiş (mai precis: în pod). Ce? Poetul inspectă locul. Aerul din pod era încins, iar frigul care pătrundea prin crăpăturile din acoperiş îl făcu să tremure. Paiele întinse pe jos păreau ude. Emanau un miros fetid. Îşi aminti de adresa Ministerului (se indignă, pe bună dreptate!). Să poftească Excelenţa sa, domnul ministru Chiţu, să viziteze de două ori pe an un asemenea loc! Şi să doarmă pe paie ude (asta da ospitalitate de evreu!)! Mergem la primar!, îi ceru birjarului. Era decis să-i solicite o odaie, chiar cu riscul de a părea nepoliticos (de a pretinde, profitând de funcţie, favoruri). Birjarul ceru lămuriri de la hangiu despre locul unde se afla casa primarului. Acesta i le dădu morocănos.

Casa primarului se afla chiar în centrul comunei. Era o casă arătoasă cu cerdac mare. Când revizorul şcolar bătu la poarta de la intrare o femeie tânără veni să-i deschidă. Domnule revizor! Poftiţi! Vă rog! Bărbatul meu nu e acasă, se-ntoarce numai mâine dimineaţă, dar mi-a lăsat poruncă straşnică să am grijă de dumneata. Eşti ud! Ţi-am pregătit o odaie. Haide, vino! Îl ajută să-şi dezbrace pelerina de ploaie, apoi încălţările ude. Îi oferi nişte papuci de casă şi-l conduse într-o odaie din fund. Poetul abia dacă rostise până atunci un singur cuvânt (textual: Mulţumesc!). Nu se

aşteptase la o asemenea primire. În general, fiindcă puteau fi traşi la răspundere de proasta funcţionare a şcolilor, atitudinea primarilor faţă de revizorii şcolari nu era deloc binevoitoare, ba, după cum s-a dovedit, în unele cazuri (celebrul caz Şipotele!), chiar ostilă. De aceea, căldura cu care fu primit în casa primarului din Laza îl împăcă (temporar) cu ingrata misiune a slujbei de revizor şcolar. Ochii verzi şi galeşi ai nevestei primarului stârniră în el fiori dulci, iar felul în care se mişca în jurul lui îl făceau să simtă un soi de fericire beată, domoală (somnolentă). *Că cu a ta zâmbire/ Mă farmeci şi mă pierzi, / Că-nveninat de-amoru-ţi/ Mă uit în ochii verzi...* Am poruncit să-ţi pregătească masa. Sau poate că preferi să mănânci în odaie... Totul exprima în acea femeie căldură şi dorinţă de a fi pe plac (fără nicio urmă de cochetărie, conchise poetul, dar ce ştia el!?). Nu mai avusese parte demult de un asemenea tratament. Doar blânda lui mamă Raluca îl mai răsfăţase cu atâtea atenţii. Uitat, ca din întâmplare, pe o poliţă, poetul observă un număr din *Convorbiri literare*. Era un număr mai vechi. Aşadar femeia primarului îl cunoştea. Ştia că scrie poezii. Asta explica totul. Văzându-i privirea, ea se roşi, făcu o mică plecăciune şi ieşi din încăpere emoţionată. Poetul îşi scoase vestonul. Apoi jiletca. Avea manşetele cămăşii ude. Le desprinse şi le aşeză pe speteaza unui scaun. Îşi desfăcu şi cravata. Se aşeză pe sofa încercând să-şi destindă picioarele. Îşi trecu mâinile prin păr, netezindu-l, apoi, nerăbdător şi curios, se ridică şi apucă numărul din *Convorbiri*. 1 februarie 1875. Era un număr mai vechi. Publicase atunci *Făt-Frumos din tei*. Îl răsfoi visător. Iată *Toane sau vorbă de clacă* a lui Slavici. Un studiu de Panu. Alecsandri cu câteva *poesii*. Apoi, poemul *Blanca, află că din leagăn!* În acea clipă auzi o bătaie timidă în uşă. Era gazda care-i aduse o cofă cu apă caldă. Dacă domnul revizor ar vrea să se spele înainte de cină! Da, răspunse domnul revizor cu *Convorbirile* în mână. Gazda, văzând

publicaţia în mâinile ospetelui, de parcă ar fi fost surprinsă făcând o faptă ruşinoasă se îmbujoră şi îşi făcu de lucru cu apa pe care o turnă în ligheanul de pe lavoarul din încăpere. Dar poetul o pofti să şadă, ignorându-i îndemnurile de a se primeni puţin înainte de cină. Ea, încurajată de gestul cu care domnul Eminescu o îmbia să şadă, se apropie timidă de sofa. Se aşeză la o distanţă cuviincioasă. Evantaiul îl poartă închis, legănat în mâna stângă. A citit undeva că, în limbajul evantaielor, asta înseamnă: sunt în căutare de prieten (iubit).

Poetul află că numărul acela din *Convorbiri* fusese cumpărat de la Iaşi, când fusese cu soţul ei pentru nişte treburi. Îi plăcea să citească. Şi să se îngrijească de casă. Nu avea copiii, dar spera că într-o zi bunul Dumnezeu se va îndura şi de casa lor. Femeia îşi trecu palmele peste cutele rochiei, netezind-o. Gândul întristător că nu avea copii dispăru făcând loc unei expresii mai senine. Îi mai plăcea să coasă. Să coasă cu mâinile ei tot soiul de lucruri (feţe de pernă, perdeluţe etc.) Îţi plac perdeluţele mele?, îl întrebă pe poet. Da! De ce nu?! Dar, mai presus de orice, în timpul liber (când primarul lipsea şi lipsea cam mult) îi plăcea să citească. În special, poezie (fiindcă e mai scurtă şi mai uşor de ţinut minte)! Poetul află că printre poeţii ei favoriţi se afla domnul Alecsandri, doamna Cugler şi, fireşte, recunoscu ea fâstâcindu-se, domnul Eminescu! Ştia pe de rost *Floare albastră* şi, ca să-i demonstreze acea afirmaţie, începu să recite cu un glas frumos, cântat, întreaga poezie. O recitase şi la cercul de literatură şi de broderie (cusătorie) din sat (compus din preoteasă, nevasta notarului cu cele două fete, nevasta învăţătorului, sora învăţătorului, văduva fostului primar şi fiicele ei).

Poetul o lăsă să termine, dar când gazda ajunse la ultimul vers, în loc de *Totuşi este trist în lume* (cum apare şi în *Convorbiri*), ea rosti cu multă convingere *Totul este trist în lume*. Îi zâmbi (misterios)1. Încurajată de zâmbetul lui, gazda îi declară cu emoţie în glas că îi plăcea poezia

fiindcă, spre deosebire de vorbirea obişnuită (de zi cu zi: Fă, adă-mi ligheanul cu apă şi mişcă-te mai repede că nu-i fi de lemn!), versurile exprimă atât de convingător trăiri şi gânduri pe care, de obicei, nimeni nu le rosteşte cu voce tare (concret: tinereţea şi frumuseţea sunt trecătoare, dragostea aşijderea, ligheanul cu apă, nu! parcă-ar fi etern!). *Când ai pierdut în astă lume/ Ori ce speranţă, ori ce dor/* începu din nou să recite cu un glas duios, încărcat de melancolice nuanţe: *Când ştii ce grabnic trece earăşi/ Tot ce-ai avea în viitor/ Atunci nu ceri eternitate/ De la o rosă ce-a'nflorit/ De ea te bucuri cât trăieşte/ Şi n-o mai plângi de-a veştejit.* Poetul încercă să-şi amintească ale cui erau acele versuri. În zadar, însă! Întrerupându-i efortul lăuntric de rememorare, ea atacă, cu nuanţe noi în glas, ultima strofă. *Nu ceri credinţă neschimbată/ Nu ceri amor pân la mormânt/ Căci ştii că raiul se coboară/ Numai o clipă pe pământ.* Se opri, împurpurându-se uşor, fiindcă tocmai îşi mărturisise cu glas tare tot secretul inimei. Poetul, neatent (la secret) şi amuzat (de situaţie: o femeie îi recita versuri), se întreba tulburat a cui putea fi poezia aceea. Nu-i veni nici un nume în minte. Doamna Cugler! rosti ea cu competenţă, adunându-şi mâinile în poală. Ah, da! aprobă poetul. Şi tăcu. *Totul este trist în lume!*, şopti ea în chip de concluzie irevocabilă şi-n corsetul rochiei, (cea mai bună pe care o avea) inima i se zbătea gata-gata să-i sară din piept. Câtă dreptate ai, domnule Eminescu! Se vede treaba că ai iubit şi ai suferit din iubire! Da!, rosti el. Cunoşti poezia Doamnei Micle?, o întrebă curios poetul, făcându-şi loc pe sofa mai aproape de locul unde şedea ea. Da!, recunoscu tânăra femeie, observând cu emoţie manevrele domnului revizor. Dar nu pot s-o sufăr (pe doamna Micle)! Am auzit că e o cochetă! Poetul izbucni în râs, repetând după ea. O cochetă! De unde ştii dumneata că e o cochetă?, o întrebă devenind brusc serios. Îi plăcea s-o audă rostind cuvântul *cochetă*. Pe buzele ei, acel cuvânt suna înduioşător de ridicol şi de comic. Numai o

femeie cochetă poate să scrie versuri ca acestea: *„Fugi“ îţi zic, căci a mea minte/ Prevesteşte numai rău/ „Nu te du“, şopteşte-n taină/ Sufletul şi dorul meu.* Da, aprobă el, deşi nu-şi amintea când Veronica (doamna Micle) scrisese acele versuri. Dumneata o cunoşti, nu-i aşa?, îl chestionă ea privindu-l cu naivitate (şi cochetărie) pe sub genele lungi. E o femeie frumoasă, am auzit!, completă, văzându-l că tace. Da!, recunoscu poetul apropiindu-se şi mai mult. O placi? Drept orice răspuns el îi cuprinse mijlocul cu braţul stâng. Nu ştia ce îl determină să facă acest lucru. Încurajările ei mute? Privirile galeşe, îmbietoare? Faptul că îl întreba despre Veronica, provocându-l? Sau nu era decât irezistibila chemare a fructului oprit (nevasta primarului, casa bărbatului ei etc.)? Sau mai mult decât asta: tensiunea acumulării unor instincte sexuale neconsumate (în modul ştiut şi râvnit)? Şi mai mult decât asta: o amplificare dureroasă şi insuportabilă a dorinţei (de atâta privit: decolteul, piciorușul micuţ de sub poala rochiei, porţiunea liberă de la urechiuşe la gulerul înalt, în cazul în care îşi ridică părul în coc, încheietura mâinii de la bumbii cu care îşi încheie mănuşa până la manşetele apretate ale mânecii etc., restul... e vis!)? Domnule Eminescu!, insistă ea văzându-l că tace. Nu păru să observe cât de aproape ajunsese poetul de trupul ei. Da?! O placi pe doamna Micle? Ea e muza dumitale?, întrebă ea, mişcându-şi rapid evantaiul (ceea ce însemna: nu sunt sigură în ceea ce te priveşte). Muza mea e dragostea!, şopti el, apropiindu-se şi devenind tot mai îndrăzneţ (îi simţi părul jucându-i-se pe obraz, vesel, vesel!). Femeia (îmbătată de clipa divină, unică, dar scurtă, *a coborârii raiului pe pământ*) nu protestă, ignorând asalturile bărbatului asupra raiului divin (rai constând, conform viziunii asediatorului, în: sânul rotund şi alb, mijlocul subţire, coapsele, cum altfel? fierbinţi etc.). Ea, sorbindu-l din priviri, îi aştepta cuvintele (mai precis: voia ca poetul să-i facă o poezie!). Se uita la el (cu ochii mari, îmbătaţi de

dorinţă), de parcă s-ar fi aflat înaintea unei cupe cu ambrozie care i se cuvenea numai ei. Privirea femeii, plină de extaz urmărea cu atenţie încordată buzele bărbatului, ca şi cum, din clipă în clipă, acele buze vor rosti pentru ea versurile prin care universul de miere al poeziei îşi va deschide porţile lăsând-o să pătrundă braţ la braţ cu poetul admirat. După acel rai (rai constând, conform viziunii nevestei primarului în: poezie, dragoste, strălucire, extaz) inima ei tânjea în taină, neconsolată. *Căci ştii că raiul se coboară/ Numai o clipă pe pământ.* Amintirea versurilor Doamnei Cugler îi dădu aripi (femeii). I se părea că pluteşte în văzduh, uşoară, ca o pasăre adormită în zbor. Curenţii calzi de aer o purtau în sus. Se lăsa în voia lor. Toate strădaniile şi preocupările (de până atunci) de a imprima vieţii (Fă, adă-mi ligheanul cu apă şi mişcă-te mai repede că nu-i fi de lemn!) un caracter poetic, mai înalt, nu făcuseră decât să pregătească clipa aceasta unică. Poetul se afla lângă ea şi (Oh, Doamne!) avea să-i facă o poezie. Mai frumoasă decât oricare i-ar fi compus vreodată nesuferitei doamne Micle.

Dar, în acel moment, (s-ar zice că Necuratul îşi vârâse coada!) interveni ceva care nărui toate elanurile poetice ale nevestei primarului din Laza şi nu mai rămase nimic (dar nimic!) din senzaţia de plutire în eterul poetic luminos (sau din ninsoarea cu petale de roze sălbatice, sau din beţia de arome a crinilor imperiali, sau). Căderea fu mortală. Din înălţimi ameţitoare. Fu mai rău ca atunci când, la cercul de literatură, după lectura unei poezii, preoteasa întreba (fără nicio legătură cu poezia sau cu literatura) dacă ştie careva un leac pentru diaree că pe bărbatul ei (părintele) îl apucă câteodată şi duminica când trebuie să-şi ţină slujba în biserică. Fu mai rău chiar decât sforăriturile zgomotoase ale primarului imediat după… (ştiţi dumneavoastră după ce!) care, de atâta efort, adormea brusc, ca un prunc. Aşa era felul lui de a-şi manifesta satisfacţia faţă de plăcerile şi bucuriile vieţii (cu

o serie neîntreruptă de râgâieli după o masă copioasă şi cu sforăituri asurzitoare după o partidă amoroasă). Ce să aştepţi mai mult de la unul ca el? Ei bine, cu astfel de lucruri se obişnuise deja (bolile părintelui, complimentele nearticulate ale bărbatului ei etc.) toate acestea nu o mai surprindeau. Dar poetul? Domnul Eminescu în persoană. Eterul poetic luminos (ninsoarea cu petale de roze sălbatice, beţia de arome a crinilor imperiali, patul imponderal purtat de lebede aeriene), toate acestea existaseră pentru o secundă. Le atinsese cu mâna. Până când, până când nările sensibile ale femeii surprinseseră un miros ciudat (de roze sălbatice nu, de crini imperiali nu, de flori de tei nu). Era un miros care venea dinspre poet. Îl identifică cu uşurinţă. Un miros (duhoare) de tutun, de rachiu, de, de, de ceapă? De ceapă!? Da, poetul mâncase şi ceapă verde la Brodoc (am uitat să precizez când am vorbit despre meniu). Un miros de haine ude îmbibate cu sudoare. Iar pe cămaşă puteau fi observate cu uşurinţă chiar şi pentru un ochi mai puţin exersat decât cel al gazdei câteva pete de cafea şi de vin. Picioarele, învelite în scarpe, degajau un miros fetid, încins. În plus, degetele de la mâna cu care cuprinsese sânul stâng al tinerei neveste erau murdare şi pătate de cerneală (!!!). Poetul avea unghiile neîngrijite. Albeaţa apretată a dantelei care acoperea decolteul de la corsetul ei constrasta scandalos cu mâna lui negricioasă (mă rog, murdară!). O femeie cu pretenţii (să admitem că nevasta primarului se încadrează în această categorie) s-ar simţi profund jignită de atingerea acelor mâini. Mirosul acru pe care, mişcându-se, îl emanau veşmintele poetului o făcu să strâmbe uşor din nas. Şi acel miros nu era nicidecum al rozelor sălbatice, al crinilor imperiali, al florilor de tei! Visul liric, plutitor, căruia i se abandonase cu dureroasă şi pasională intensitate se destrămă brusc (cum altfel? ca un vis!). Ba, mai mult, (de parcă cineva i-ar fi turnat plumb pe aripi) se prăbuşi din înălţimi ameţitoare încât aproape îi venea să

leşine (să vomite: din cauza mirosului). Soţia primarului era complet derutată. Tocmai atunci când îşi închipuise că un zeu (demon) al poeziei o purta pe sus înspre patria celestă a poeţilor, un lucru atât de banal (în fond jenant) făcuse să se năruie ambiţiile de ascensiune ale sufletului ei însetat de zbor şi de absolut. Ieşi, lovindu-şi uşor rochia cu evantaiul închis. Abia mai târziu şi-a dat seama că lovirea rochiei cu evantaiul însemna altceva decât crezuse. Încurcase totul.

În seara zilei de 27 aprilie, sursa a petrecut câteva ore alături de Eminescu Mihai, venit în calitate de revizor şcolar ca să inspecteze şcoala din Laza. Deşi susţine că nu l-a încurajat în niciun fel, sursa pretinde că poetul i-ar fi făcut unele avansuri. Foarte indignată de comportamentul acestuia, sursa a spus despre poeţi că sunt cu *toţii nişte mincinoşi, lipsiţi de maniere*. Cercetând cu atenţie ţinuta poetului i-a descoperit o serie de alte cusururi: cutele pantalonilor (de doc) lăsau mult de dorit, cămaşa nu era de mătase (nici albă, nici scrobită, nici). Era nebărbierit [poetul se bărbierise dimineaţă, dar, cum lama briciului i se tocise, abia dacă îi mai tăia firele din barbă], iar părul îl purta cam lung [e adevărat: pe la frizer n-a avut timp să treacă]. Avea unghiile murdare şi degetele înnegrite de tutun. Mi-a spus că poetul i-a stârnit aceeaşi repulsie pe care i-o stârneşte şi bărbatul ei atunci când, venind acasă direct de la cârciumă, murdar de sudoare şi praf (noroi, zloată etc.) şi duhnind a tutun şi băutură, are chef de hârjoneală. Dacă ea (de bună credinţă) îi cere (bărbatului ei) să se spele, nu reuşeşte decât să-l întărâte şi mai tare. Îmi mărturiseşte că a crezut despre poeţi că sunt altfel (altfel decât toţi bărbaţii care se ştie că sunt nişte porci) şi că, înainte de a cere guriţă, poeţii trebuie să se încline ceremonios şi să le miroasă gura a trandafiri, nu a tutun, ceapă, vin etc. Aşa cum a văzut ea la teatru.

M-a încredinţat că a respins energic avansurile poetului-revizor, îndepărtându-i braţul din jurul taliei.

După tentativa nereuşită (de a se da la ea), sursa l-a lăsat singur, anunţându-l că se duce să-i pregătească cina. I-a sugerat că n-ar strica să se spele puţin înainte de masă. După care, s-a retras cu o plecăciune. A lăsat servitoarea să-l servească.

Poetul a mâncat singur (sursa nu ştie dacă s-a spălat sau nu). A doua zi, revizorul a plecat devreme ca să inspecteze şcoala. Sursa l-a urmărit cu privirea din dosul perdeluţelor cusute de ea însăşi. A aflat de la soţul ei că şcoala a primit calificativul *foarte bine*. Primarul a fost foarte mândru de această realizare (!). La clubul de lectură al preotesei le-a mărturisit tuturor celor prezente (membre ale clubului), cu amănunte semnificative, cam ce fel de bărbaţi sunt poeţii.

O lună mai târziu, sursa a aflat din ziare că, la începutul lui iunie, Eminescu a fost revocat din funcţia de revizor printr-un decret regal. Nu-i pare bine. Totodată, Petrino, actualul director al Bibliotecii Universităţii din Iaşi i-a intentat un proces prin care fostul director este acuzat de sustragerea unor cărţi din fondul bibliotecii, precum şi de însuşirea unor piese de mobilier. Îi este milă de bietul poet pe care a sfârşit prin a-l îndrăgi.

Din anumite surse mai ştie că lui Mihai Eminescu i s-a imputat suma de 100 de galbeni pe care (din fondul milei) ex-ministrul Titu Maiorescu i-ar fi aprobat-o pe când se afla la Berlin în vederea obţinerii doctoratului. Toate aceste *belele* i-au făcut Iaşul *nesuferit*, de aceea, poetul ar prefera să se stabilească la Bucureşti. Dar, deocamdată, din lipsă de orice perspectivă, se va muta, în această toamnă, la Creangă în Mahalaua Ţicăului.

Anexez o solicitare a sursei prin care aceasta cere să i se distribuie alte sarcini în cadrul misiunii. Pretinde că în acest sat (Laza) este destul de izolată de evenimente. În plus, fiind femeie, nu poate face niciun pas neînsoţită. Pentru a merge la Iaşi, în vederea obţinerii de informaţii despre obiectiv, trebuie să apeleze la soţia preotului (o

proastă) care s-o însoţească. Soţul ei, primarul (chiar dacă îi satisface toate mofturile), n-ar fi de acord ca sursa să plece singură şi să rămână în oraş peste noapte. În aceste condiţii dificile (imposibilitatea de a călători singură, preoteasa care stă cu ochii pe ea), nu-şi poate îndeplini corect şi în bune condiţii misiunea.

A considerat că, măritându-se cu primarul din Laza, va scăpa de neplăcerile materiale şi că, ducând o viaţă normală, va izbuti, la adăpostul acesteia, să-şi poată îndeplini cu succes sarcinile încredinţate. Nu a luat însă în calcul faptul că, în societatea vremii, libertăţile femeii erau îngrădite de o seamă de tradiţii (patriarhale) şi de o morală (etică) foarte strictă. Acum se află într-o situaţie destul de complicată, de aceea solicită sprijinul biroului. Cere permisiunea să plece de aici, să-şi piardă urma (în acest scop, să se aranjeze un certificat de deces pe numele soţiei primarului şi să i se elibereze acte noi), să încerce să se stabilească în Bucureşti, de unde, să continue să-şi desfăşoare misiunea ca şi până acum. Acolo va încerca să-şi găsescă o slujbă de dansatoare englezoaică sau suedeză (solicită paşaport nou, în acest caz), ca să se poată întreţine.

Primeşte: Lt-maj. Condurache

Sursa: Eliza

Data: 01.IX. 1876

Locul: Casa Primarului

1. Deşi în lume există momente de fericire (Concesivă), totuşi este trist în lume (Principală), fiindcă momentele de fericire sunt rari clipe trecătoare, în noianul de dureri şi suferinţe ale vieţii (Cauzală). Că aceasta este concepţia despre fericire, – clipa rară – a lui Eminescu o dovedesc multe din poeziile lui în versuri ca: Nu e păcat/ Ca să se lepede/ Clipa cea repede/ Ce ni s-a dat? Ş.a.m.d.
Sursa: Matei

14, Eminescu reveni la doamna Micle întovărăşit de

amici (printre care şi Pompiliu, scăpat ca prin minune de răzbunarea eminesciană). Poetul gustă din dulceaţa de cireşe. Nu găsi nici un sâmbure. În schimb, dădu peste un invitat nou: un ofiţer ţanţoş, abia încartiruit în oraş. Veronica făcu prezentările. Ofiţerul (chipeş şi zâmbitor) avea o mustăcioară subţire pe care uneori, în treacăt, o netezea uşor cu vârfurile degetelor (stârnind dispreţul lui Eminescu). Toată fiinţa locotenentului emana (mai ales când, îndreptându-şi ţinuta, îşi umfla pieptul) un soi de forţă tinerească şi vigoare milităroasă, virilă. Mâna stângă şi-o sprijinea în mânerul sabiei. Zornetul de pinteni, când ofiţerul îşi apropia călcâile, producea un sunet strident, ca de goarnă ce îndeamnă soldaţii la un nou asalt. Câmpul de bătălie: salonul doamnei Micle. Trofeul pus în joc: favorurile amfitrioanei. Eminescu nu găsi prilejul să-i vorbească doamnei Micle între patru ochi. Deşi îl primise veselă, ea îi ocolise toată seara privirile (încărcate de reproşuri). În schimb, se întreţinea voioasă (zâmbind îmbătătoare) cu noul oaspete. Urmărindu-i (pe cei doi) pe tot parcursul seratei, Eminescu nu făcuse altceva decât să inventarieze lucid şi amar toate gesturile de cochetărie ale femeii (privirile galeşe ale ochilor ucigător de dulci, răsucirile de bucle, mişcările din talie, întoarcerile pe călcâie, zâmbiri molatice de felină etc.), gesturi care altădată îi fuseseră lui (şi numai lui) adresate. Mai remarcă (cu amărăciune) cât era ea de strălucitoare (îi reproşă în gând asta): *gura roşă*, voluptuoasă, părul blond, unduindu-se luminos, vorba îi era vie şi în ochi îi plutea o anume langoare, iar mâna, când i-o întinsese să i-o sărute, îi era fină, dulce, mângâioasă. Dar toată strălucirea şi frumuseţea ei contrastau discordant cu propria sa stare de spirit, care, mai ales în acele nefericite zile, exprima demoralizare şi cumplită deznădejde. Aştepta revocarea din funcţia de revizor şi, pentru că acest lucru nu era îndeajuns ca să indispună (amarnic) pe cineva (rămas astfel fără niciun alt mijloc de trai), Dimitrie Petrino (care,

deşi junimist, se lepădase subit de Junimea odată cu venirea la putere a liberalilor) îi intenta un proces la parchet, motivând că fostul director de bibliotecă (Eminescu) ar fi sustras, din gestiune, mobilier şi cărţi (!). Ca să nu mai vorbim de veştile sosite de la Ipoteşti (boala gravă a mamei), veşti care nu făceau decât să completeze, în acel sfârşit de mai, tabloul unei existenţe lipsite de orice speranţă şi bucurie. Venind în vizită la doamna Micle, Eminescu crezuse că (văzând-o şi vorbindu-i) va dobândi puţină alinare şi linişte în suflet. Ca orice îndrăgostit, spera că amorul ei are să-l mântuie de toate nenorocirile, dându-i noi speranţe de viaţă (i-ar fi fost de ajuns o singură privire). În fond, cerea atât de puţin!

Dar, îşi spuse poetul cu amărăciune (observând jocul cochetăriei rafinate al doamnei Micle) ce încredere poţi avea în sentimentele unei femei, oricât ar fi ele (sentimentele) de arzătoare şi înălţătoare? Eminescu nu mai înţelegea nimic. Cu câteva zile înainte, Veronica îi făcuse acasă o vizită (nesocotind anumite coduri sociale), se lăsase sărutată (şi dacă n-ar fi apărut Pompiliu, Dumnezeu ştie, Doamnă, am fi comis păcatul strămoşesc!), iar astăzi, revăzându-se, abia dacă îi acordase puţină atenţie (nu mai mult ca celorlalţi invitaţi, exceptându-l, fireşte, pe noul oaspete). Femeia? Ce mai e şi acest *măr de ceartă*? Între un poet care abia înnoadă vorbe (de salon) şi un ofiţer cu spada subsuoară (ţanţoş), ce va alege femeia? Nu e greu de răspuns, nu-i aşa? Poetul (*împuşcă-n lună*) stă greoi, ca un trunchi, undeva în colţ (abia îndrăznind să ridice ochii), oftând trist, în timp ce ofiţerul, purtându-se dibaci şi galant cu femeile, face glume (ea râde) şi, ca un adevărat *filfizon* ştie, cu aleasă artă, să-şi pună în evidenţă ţinuta (superbă şi virilă). Poetul nu are nicio şansă, mai ales că ea (femeia) nu vrea iubire. Vrea adorare.

Abia în treacăt Veronica îl întrebase ce mai face. *Monsieur, ce ai mai scris*? Gingaşă şi mlădioasă îşi lăsase capul lin pe spate, făcându-l pe poet (mereu atent la

gesturile ei) să interpreteze în două moduri (poetice) comportamentul femeii: fie ca semn al unei radioase şi facile fericiri (ştiindu-se dorită şi iubită), fie al triumfului de feminină vanitate (din cauza turnirului nesângeros, dar nemilos, în care se angajaseră admiratorii). Eminescu nu ştiu ce să răspundă, fâstâcindu-se (*venin şi farmec* întrezări în ochii verzi, lunecoşi). Privind-o (râzând copilăreşte), un nou tremur făcu să se trezească fiecare nerv din trupul său, golindu-i, totodată, capul de gânduri. Nu-şi putu stăpâni decât cu greu neastâmpărul nervos şi clocotitor al sângelui. Doamna Micle îl întrebase despre Arald. Dar când să mai şi scrie? Evenimentele, luând-o parcă înainte, se precipitaseră într-un ritm cumplit şi fatal.

Amfitrioana nu-i aşteptă răspunsul şi, curtenitoare (răpitoare), se întoarse înspre ceilalţi invitaţi. Eminescu, năuc, privi în urma ei, vrăjit şi sedus. Se strădui să nu se mai lase subjugat de frumuseţea femeii (mai precis: să pună *zăvor minţii* şi *lacăte inimii*). Dar oricât încerca să suprapună un obrăzar de ceară peste zâmbirea ei cea dulce (şi imaginar să-i taie pielea şi buzele, să-i smulgă părul, dezvelind hidoasa căpăţână, să scoată la iveală sângele şi flegma cu care se-ncheagă o scârboasă şi nevăzută morfologie fojgăind pe sub pielea cea frumoasă), nu izbuti să şteargă vraja (şi dorinţa) care-l cuprinsese din nou văzând-o. Cumplitele încercări de negare (a frumuseţii) şi de înjosire (a femeii) nu făceau decât s-o ridice pe un nou şi inaccesibil piedestal. În ciuda tuturor intenţiilor poetului de a-i compromite frumuseţea şi a strădaniei de a închega un şirag competent de acuze la adresa femeii, sentimentele sale pentru Veronica rămâneau la fel de puternice (*Spuneţi-mi cum că faţa o mască e de ceară/ Şi mai mult o să crească iubirea mea amară*). Ce să facă? Să plece (cât mai departe)! Fu oprit însă de discuţia care, inevitabil, se învârtea în jurul ultimelor evenimente (criza politică şi schimbările succesive de la guvern).

Aşa se întâmplă, comentează între ei oaspeţii, într-o ţară în care partidele guvernează în mod consecutiv şi absolutist. Fiecare vine la putere cu suita sa de oameni pe care o răsplăteşte (pentru diverse servicii), asigurându-i funcţii bine plătite la stat. Câteodată (inevitabil), acei oameni nu sunt de valoare. Nu-i vorbă că şi domnul Maiorescu a pus în funcţii pe cei din suita sa, dar cel puţin aceia (numiţi de dânsul) reprezentau elita intelectuală a ţării! Nu? Acum ei vor rămâne pe drumuri. Printre ei şi Eminescu. Liberalii au început să-i schimbe (fără părtinire) pe toţi.

Ce vei face, domnule Eminescu, dacă te demite ministrul? Sunt ca demis, doamnă!, îşi înălţă el mândru capul. În ochi îi străluceşte o lumină stranie. Ah, da? Canalia liberală a nimicit în mine ideile ce mi le făcusem despre lume şi viaţă. Credeam într-o societate ideală, întocmită după rânduieli naturale, străvechi (asemănătoare statului albinelor). Dar liberalii, cu setea lor de câştig, le-au distrus (şi societatea şi albinele şi ideile). Ce pot face? Ministrul Chiţu mă destituie fiindcă am fost numit în funcţie de un ministru conservator (domnul Maiorescu). Mi s-au căutat (ca să pot fi demis în mod *legal*) tot soiul de pricini (mai vechi sau mai noi) de natură administrativă. Aştept demisia. Lumea-i un bâlci, făcu el semeţ şi impersonal, un bâlci unde unii cântă, alţii joacă, unii vând, alţii cumpără, unii beau şi chiuiesc, alţii numai privesc. Precum în fundul mării stă mărgăritarul şi mărgeanul şi în fundul pământului pietrele cele scumpe, iar pe faţa mării toate mortăciunile, aşa şi în lume… Cei vrednici şi cinstiţi ascunşi şi nevăzuţi, iar cei nerozi în cinste mare… La noi, mortăciunile au ajuns, în fine, la suprafaţă. Puterea a încăput în mâinile lor, străini de neam şi ţară (grecotei, bulgari, jidani etc.) care nu fac altceva decât să-şi consolideze prin orice mijloace acea putere. Dar aceşti oameni, trăind în veşnică duşmănie cu gramatica şi cu alte cunoştinţe, ca să nu spun şi cu dreapta

judecată, nu fac decât să urmărească un singur şi unic scop: înavuţirea proprie. Ce cunoştinţe de gramatică, Eminescule?, îl întrerupe Bodnărescu. Eminescu se încruntă (nu-i plăcea să fie întrerupt, dar, fiind vorba de amicul Bodnărescu, tăcu, înghiţând în sec). Cine a devenit la noi om (bogat şi faimos) cu ajutorul cunoştinţelor dobândite în universităţi? Nu sunt eu doctor în filosofie al Universităţii din Giessen? Şi la ce-mi foloseşte? Poate te referi la alt soi de cunoştinţe (de genul: Mă cunoaşte dumnealui!). Aşa e!, susţine în cor asistenţa. În vremurile noastre, e nevoie, mai ales, de *cunoştinţe* de natură liberale! Pe care, intervine Eminescu vehement, eu nu le am şi nici voiesc să le am. Prietenia şi simpatia conservatorilor nu-mi mai serveşte la nimic. Eventual la mizerie. Rămas fără o poziţie materială asigurată şi fără niciun scop şi ideal voi fi nevoit să iau toiagul pribegiei. Dar unde?

Militarul, netezindu-şi mustaţa, zornăie din pinteni. Îşi umflă pieptul. În ceea ce-l priveşte, singura lui politică o reprezintă seducţia (în saloane) şi, pe terenul de scrimă, victoria (asupra camarazilor). Numai laşii suferă de foame, domnule!, intervine el. Bărbaţii adevăraţi, ca noi, niciodată! Ţara noastră are nevoie de bărbaţi adevăraţi, indiferent de politică. Lumea se schimbă, dar forţa şi caracterul unui bărbat adevărat nu se schimbă odată cu *politichia*! Eu cred în progres, domnule. Dacă progresul e liberal, atunci sunt şi eu liberal, dacă progresul e susţinut de conservatori, nimic nu mă împiedică să fiu şi eu conservator. Tinerii trebuie să promoveze progresul şi să nu-şi piardă speranţa în viitor. Sunt convins, domnule Eminescu, că nici dumneata nu vei muri de foame! încheie el, zâmbindu-i mărinimos doamnei Micle. Cine te împiedică să munceşti? De ce să creadă posteritatea că ai fost lăsat să mori de foame? Ce nerozie!

Înţelegi ceva din politică, domnule?, sare iritat Eminescu. Militarii nu fac politică, domnule, îi răspunde

senin locotenentul (zâmbind maliţios, i se păru poetului). Politica noastră (a soldaţilor) e iubirea de patrie. Iar atunci când suntem *en société*, făcu el galant o plecăciune înspre doamna Micle), singura politică a ofiţerului e să devină servul umil al distinselor doamne (zornet de pinteni). Veronica zâmbeşte, îmbujorându-se de plăcere (i se pare poetului). Nu suportă asta! Cochetăria femeii toarnă venin (şi gelozie) în inima (omenească, prea omenească) a lui Eminescu. Să zâmbească militarului aşa cum îi zâmbise şi lui altădată?! Îi va spune, probabil, că îl iubeşte aşa cum îi spusese şi poetului (cu aceleaşi cuvinte, cu aceeaşi tulburare în glas)? *Cochetă, lunecoasă, linguşitoare, rece. Femeia – măr de ceartă*. Atunci să te luminez eu, domnule locotenent, sare arţăgos Eminescu (nu mai putea răbda comedia care se desfăşura chiar sub ochii lui şi pe care singurul, turbat de gelozie, o observa). În plus, seninătatea marţială (şi batjocoritoare) a ofiţerului îl călca pe nervi (pe poetul de geniu). Ceilalţi oaspeţi se uitară unii la alţii, neînţelegând nimic. Veronica îşi făcea vânt cu evantaiul, neliniştită.

Progres?, pufneşte Eminescu cu dispreţ. Mă mir cum sunt oamenii, ce pot să creadă, că lumea şi istoria are de bază intenţiuni şi principii, că în ele e progres şi că istoria merge din bine în mai bine. Istoria e raportul dintre dinamica şi statica puterii brute, nimica alta: din două puteri care se combat. Înţelegi, domnule? Sunt două cazuri posibile: sau ele-s egale – atunci sătule de luptă intră într-un compromis de egalitate sau sunt neegale şi-atunci cea mai slabă suferă asupra sa o presiune cât se poate de mare. Puterea, domnule, şi nu progresul, este motorul naturii şi al oamenilor. Iar numele moral al puterii este *răul*. Dezvoltarea în rău e dezvoltarea în genere. Cei răi, care nu se pot înşela unii pe alţii, se vor înţelege între ei pentru o dominaţie comună şi vor forma deasupra celor mulţi o pătură grea de legi morale şi civile. Cel ce n-are principii va şti, în numele progresului de care vorbeşti

dumneata cu admiraţie, să se strecoare prin privegherea generală şi să ajungă cât mai sus pe scara de măriri a celor care nu respectă nimica. Acela e menit a fi mai mare decât toţi cei ce prin întâmplarea naşterei sunt sus. Aceasta numeşti dumneata progres? Adică lupta pentru putere şi dominaţie? Dumneata crezi că progresul îi diferenţiază ideologic pe liberali şi pe conservatori, domnule? Ofiţerul dă nepăsător şi impertinent din mână (discuţia asta, din care nu înţelege nimic, îl plictiseşte). Ar prefera să treacă la jocul de cărţi. E neîntrecut la skat. Pe el, atâta vreme cât îşi primeşte solda, nu-l interesează politica. Proaspăt sosit în oraş, şi-ar dori să frecventeze saloanele (în căutarea fetelor bune de măritat şi cu zestre bună) sau de ce nu? şi în căutarea unor facile distracţii (aventuri galante şi fără obligaţii cu damele bine).

În termeni generali, explică Eminescu, deosebirea între liberali şi conservatori e că aceştia din urmă privesc statul ca pe un *product* al naturii, determinat de o parte prin natura teritoriului statului, pe de alta prin proprietăţile rasei locuitorilor, pe când pentru liberali statul e *productul* unui contract, da!, contract, domnule!, a unui contract răsărit din liberul-arbitru al locuitorilor, indiferentă fiind originea, indiferentă istoria rasei, indiferentă natura pământului chiar. În termeni generali, dacă vorbim de oameni oneşti şi cu principii, aceasta e deosebirea. Dar liberalii care au ajuns astăzi la putere nu sunt nici oneşti şi nu au nici principii. Acei ce-şi zic liberali, continuă Eminescu, ridicând vocea, deşi vorbesc în numele progresului, nu fac decât să subordoneze tuturor ideilor mari cauza patimilor mici din culise. Nu au niciun program politic. Singura lor ideologie o reprezintă schimbările şi numirile noi în funcţii! Cât despre progres, da! primesc, dar să aibă legătură directă cu propriile lor afaceri (drum de fier, transport pe Dunăre, câştiguri la bursă etc.). Liberalii nu fac politica majorităţii româneşti, ci a acelei minorităţi străine (greci, bulgari, evrei etc.), din care

provin şi ei, minoritate care i-a propulsat la putere şi care îşi aşteaptă, evident, răsplata. Politica liberală nu se discută în parlament sau în cabinetele miniştrilor, ci în culise (în spatele cortinei, cu doi, trei actori). Iar victimele, ah, victimele nu sunt, cum s-ar crede, marii noştri politicieni din opoziţia conservatoare, ci tot slujbaşul mărunt, adică acei nenorociţi ca mine, Bodnărescu, Panu, Pompiliu sau Lambrior care nu pot să se apere de înscenările şi procesele lor.

Înţelegi asta, domnule! Eminescu se răsteşte la ofiţer de parcă acesta (săracul) ar fi de vină pentru toate relele care s-au abătut asupra poetului (remaniere, demitere, procesul de la parchet, boala mamei, infidelităţile femeii). Dar, dincolo de problemele de principii politice pe care Eminescu le atacase cu atâta înverşunare, se simţea disperarea (aproape audibilă) a cuiva care, într-o încăpere întunecată şi izolată, crezându-se înconjurat şi atacat de duşmani, taie aerul cu sabia. Înţelegi, fandă Eminescu, că noi toţi rămânem pe drumuri? Îl fulgeră pe militar cu privirea. Ce politică am făcut eu ca revizor şcolar? Singura mea politică a fost reforma învăţământului la sate (în satele noastre româneşti) şi ridicarea prin învăţătură a poporului (esenţa românismului). Adică progresul adevărat, domnule! Ce politică a făcut Bodnărescu ca director de liceu? Niciuna! Pe ce motive am fost schimbaţi? Politice, evident. Am fost numiţi în funcţii de către conservatori! Şi fiindcă avem idealuri. Idealuri, domnule! Să mai înţeleagă cineva ceva! Răzbunarea noilor veniţi la putere (liberalii) este murdară şi odioasă. Lovindu-i pe cei mici nu vezi alta, în răzbunarea lor, decât atitudinea laşului. Să loveşti în cei slabi e o dovadă de laşitate, domnule! Nu să mori de foame atunci când eşti prea demn ca să întinzi mâna şi să cerşeşti! Asta numesc eu *bărbat adevărat*! Poetul se opri, alb la faţă.

Veronica, profitând de moment, schimbă graţioasă subiectul discuţiei care se anunţa din ce în ce mai

înfierbântată. Rutina mondenă o învăţase să se descurce cu bine în astfel de situaţii. Dar, ce ziceţi, domnilor, ce formidabilă vreme! Să ne aflăm în ultima săptămână din mai şi peste florile primăverii să se aştearnă ninsoare şi să cadă îngheţ! Sărmanele floricele! Cine a mai pomenit aşa ceva la noi! Hotărât lucru, natura ne dă de ştire că ceva rău are să se întâmple!

Cel puţin pentru Eminescu, semnele vremii nu se arătaseră deloc bune. Îşi pierdu slujba de revizor (prin decretul domnesc nr. 1013, semnat la 3 iunie) şi, implicit, nemaiavând bani, ajunse pe drumuri (trebuind să plece până şi din coşmelia sărăcăcioasă din Valea Plângerii). Procesul intentat împotriva lui de către D. Petrino, directorul Bibliotecii Centrale (reintegrat în funcţie de către liberali) îşi urma mersul judiciar (citaţii, audieri, procese verbale, înfăţişări şi declaraţii la Înalta Curte de Conturi etc.). Ca să nu mai spunem că, în 10 iulie, Parlamentul deschidea procedura de acuzare a foştilor miniştri (Maiorescu fu învinuit că sprijinise cu burse, din fondul milei, tineri români care studiaseră în străinătate: printre ei aflându-se Eminescu şi Slavici). Lui Eminescu i se ceru să restituie banii (40 de galbeni) primiţi pentru studii, la Berlin. De unde? Economiile pe care le mai avea la Societatea de economii nu erau de ajuns. Tatăl lui, Gheorghe Eminovici împrumutase o sumă mare de bani punând garanţie Ipoteştii ca să plătească din datoriile lui Şerban (mort la Berlin) şi să le aducă pe fetele plecate la băi, acasă. Bătrânul cheltuise toţi banii. Aşadar, din partea familiei, poetul nu mai putea spera la niciun sprijin material. Tot în acea vară (august), muri şi Raluca Eminovici.

15, Înspre toamnă, deşi strâmtorat, Ionică Creangă, îi deschise cu bucurie uşa bojdeucii din Mahalaua Ţicăului (*o căsuţă de vălătuci, povârnită spre cădere de n-ar fi rezemată de 24 de furci de stejar, şi acelea putrede*) unde

îl mai primise de atâtea ori. O vreme (până se răci de tot afară), poetul dormi pe o ladă, în cerdacul lat, acoperit de streaşină, din spatele bojdeucii. Priveliştea care i se deschidea, până departe, spre dealul Ciricului era frumoasă nu-i vorbă, dar, când dădu frigul şi veniră ploile, Eminescu se mută într-una din cele două odăiţe. Cu ajutorul amicilor junimişti (Gane, Vârgolici sau Negruzzi), poetul se angajă ca redactor-administrator şi corector la *Curierul de Iaşi*, „foaia vitelor de pripas" (cum o numea el), sau, mai pretenţios spus, *Buletinul publicaţiilor Curţii de Apel din Iaşi*. Salariul era de 100 de lei pe lună.

În *Curierul de Iaşi*, proaspătul redactor publică deciziile Curţii de Apel, ale anunţurilor oficiale, ocupându-se şi de ştirile cu caracter public. După ce potrivea toate coloanele oficiale şi obligatorii, în spaţiile rămase libere, strecura (uneori fără semnătură) diverse comentarii şi analize personale, de natură politică (*Influenţa austriacă asupra Românilor din Principate, Despre drepturile politice ale evreilor, Planul unei confederaţiuni balcanice, Idealul istoric al Rusiei, Românii şi Austro-Ungaria, Turcia şi Europa, Neutralitatea României* etc.), economică (*Industria naţională românească, Vechiul şi noul regim administrativ în România* etc.) sau socială (*Buna gospodărie bătrânească, Tinerimea franţuzită, Despre societăţile studenţeşti, Repaosul de duminică* etc.). Începând cu 1 iulie, Eminescu reveni la o pasiune mai veche, teatrul, publicând şi cronici dramatice. Într-un cuvânt, făcea totul de unul singur. Când era în lipsă de timp sau în pană de idei (politice, economice, istorice, sociale etc.), redactorul strecura în coloanele neocupate, în mod oficial, fragmente din scrierile proprii. Aşa apăru, în *Curierul*, schiţa *La aniversară* şi, în foiletoane, nuvela *Cezara*.

În puţinul timp liber pe care-l mai avea la dispoziţie, Eminescu reveni asupra poemului *Strigoii*, încercând să-l definitiveze. Nu era convins că l-ar fi terminat, dar,

îndemnat de amici, îl citi la *Junimea*. N. Xenopol găsi în *Strigoii* reflexul unei *imaginaţii maladive*. Maiorescu (într-o scrisoare către Nicu Gane) sugeră să se facă *neaparat o schimbare*, considerând că *poezia este puternică în efectul ei şi are, ca toate lucrările lui Eminescu, nu ştiu ce suflare măreaţă*. *Strigoii* a apărut în decembrie în *Convorbiri* fără modificarea sugerată de Maiorescu. Veronica îl citi emoţionată. Deşi îl reciti de câteva ori nu înţelese finalul. Ce final?, întrebă poetul.

În privinţa poeziei *Dorinţa*, Veronica era mulţumită. Poemul apăruse în *Convorbiri*, în numărul din septembrie, alături de *Melancolie*, *Crăiasa din poveşti* şi *Lacul*. Eminescu ţinuse cont de sugestiile ei şi eliminase din poem referirile directe şi concrete (la relaţia lor), poezia dobândind acea abstracţiune ideală care o făcea atât de frumoasă şi unică.

Ultima oară, Veronica îl vizitase în septembrie, în biroul întunecat al redacţiei (*Curierul de Iaşi*). Ca să i-o ducă pe *Morella* (nu de altceva). Ea (foarte serioasă când era vorba de preocupările ei intelectuale) îl îndemnase să-i citească manuscrisul. Să vadă dacă nu cumva ar mai fi ceva de corectat (greşeli de exprimare, de traducere). Dar el, lăsând la o parte pe *Morella*, trecu direct şi nerăbdător la subiect. Nu mai voia să-şi piardă vremea cu politeţuri şi dulcegării de salon. Îi ceru, din nou (răspicat), să plece de lângă Micle şi să fie a lui (numai a lui). Altfel... Dar, Titi al meu, nu se poate! Tu ştii asta! Nu pot să-l părăsesc pe Micle. Am jurat în faţa preotului să-i rămân credincioasă până la moarte. Tu eşti foarte inteligent, însă dragostea (dorinţa) nu te lasă să judeci limpede. El atâta ştia: că o va iubi în veci şi că (în van) va întinde braţele (poetic) să cuprindă o umbră. Mai ştia că nici pe maică-sa (de curând moartă) n-a iubit-o la fel de mult şi nici n-a plâns-o cum a plâns din cauza femeii (Veronica) pe care o credea un înger, o *zee* (*ca marmora de rece*). Când ea (deşi frumoasă) nu era decât o femeie (muritoare). Din cauza ei îşi

pierduse orice urmă de raţiune şi judecată, nu mai putea mânca, dormi, umbla ca un nebun pe străzi, căutând-o în mersul şi părul (pălăriile) femeilor întâlnite în cale. Nu se mai putea concentra să scrie. Turba de gelozie când o vedea cum le dăruia tuturor zâmbete şi priviri, când el ar fi fost dispus să moară pentru o vorbă a ei măcar. Când şi-o închipuia, noaptea, adormind lângă trupul veşted al unui bărbat bătrân, îşi pierdea minţile de durere şi deznădejde. Veronica asculta tăcută (intimidată şi vrăjită) tiradele romantice eminesciene (ultimative şi contradictorii). Îi plăcea, însă, ce aude: *O, tu! tu dumnezeul şi viaţa vieţii mele... Nici astăzi al tău suflet de mine nu se-ndură? Viaţa-mi se nutreşte din acea dulce gură, De-un zâmbet, de o vorbă ce mi-o arunci în milă – Să te iubesc atâta nu e păcat, copilă!* Da' prost mai e!, gândi femeia (*copila*) cu genele plecate. Cum stătea, sfioasă (smerită), cu mâinile în poală, părea o tânără fată, castă şi cuminte.

Îl lăsă (pe poet) să-şi verse tot năduful şi s-o acuze de cochetărie, viclenie, înşelăciune, ironie, răceală etc. Să dea, astfel, satisfacţie întregii posterităţi critice şi literare. Nu comentă nici când o acuză (vulgar) că se bucură (până-n rărunchi) văzând cum, la picioarele ei, alţi admiratori fac spume la gură, tânjind după favoruri. Pe măsură ce declama, Eminescu, îmbătându-se cu propriile cuvinte ca de esenţe tari, se înfierbânta creând noi imagini şi versuri. Clocotitor ca un torent care ameninţă că va străpunge munţii, geniul său lăuntric se înălţa la suprafaţă stihial şi avântat. Sublim moment să-l vezi declamând (eminescianizând) şi măsurând odaia cu paşi mari (de luceafăr). Dădea impresia că se joacă cu cuvintele (că cineva, viclean şi demonic, i le şopteşte la ureche, aţâţându-l). Poetul găsea şi celor mai dificile rime o neaşteptată rezolvare: *seninu-i* să rimeze cu *mă chinui*! Ideile îi veneau, uite-aşa, cum ai clipi! Veronica (îmbujorată şi plină de fascinaţie) îl asculta, urmărindu-l pe sub genele blonde, lungi. Versurile lui (deşi dure şi tăioase

ca diamantul) o fulgerau cu miere şi dezmierdări. Veronica nici nu îndrăznea să se mişte de teamă să nu-i întrerupă elanul ditirambic şi să curme furtunoasa elocvenţă eminesciană pe care o primea cu modestia şi exaltarea femeii (muritoarei) asupra căreia se revarsă din ceruri ocheade de foc şi calde ploi de aur. O dureau şi o usturau cuvintele poetului (din cauza nedreptelor acuze), dar plăcerea cu care se lăsa pătrunsă de forţa diamantinilor trohei îi aducea, în ochi, lacrimi de bucurie şi extaz. Nu mai trăise niciodată ceva similar. I se păru că lumina (soarele) care-i invadase trupul aproape o orbeşte. Simţi înţepături de plăcere pe sub piele de parcă cineva, pe dinlăuntru, căuta, prin mii de braţe, s-o cuprindă într-o îmbrăţişare fierbinte şi dureroasă. Când soarele din trupul ei începu să se topească, desfăcându-se încet până la miez, Veronica, zvâcnind, începu uşor să plângă. Atunci poetul, oprindu-se brusc, văzând-o că tace sfioasă (ca un copil nevinovat) şi că boabe mici de lacrimi îi curg rar (diamantin) pe obraz, se opri ca trăznit de un fulger. Pieptul femeii era cutremurat de suspine adânci şi un tremur interior, neînţeles, îi scutura, începând de la mijloc, trupul. Eminescu (observând toate astea: nevinovăţia, lacrimile, suspinele şi tremurul) se ruşină de sine (de furtunoasa elocvenţă eminesciană) şi-i căzu în genunchi. Nu mai ştia cum să-şi ceară iertare. Ce neghiob fusese! Îi cuprinse supus picioarele, lipindu-şi fruntea de botinele ei. Ea îl mângâie încet şi moale pe creştet. Pe buze îi flutura un zâmbet stins. În ochi i se citea o dulce osteneală şi amorţeală. Îl iertase, aşadar? *Urăşte-mă, priveşte la mine cu dispreţ, / Să te iubesc prin astea tu mai mult mă înveţi.* Şopti el extaziat. Să spună ceilalţi (inclusiv posteritatea) orice despre tine, *copil cu păr de aur,* (că eşti o prefăcută, o femeie uşoară, că eşti heteră sau monstru etc.) eu nu pot face altfel. Eşti prea frumoasă, Doamnă, şi prea mult te iubesc! Iartă-mă!

Eminescu publică traducerea povestirii lui Poe

(*Morella*) în numărul din 8 octombrie al *Curierului*. De atunci ea nu-l mai întâlnise. Îl observase, în urmă cu câteva zile, la teatru, în treacăt.

Din acea seară de sfârşit de mai, când Eminescu se certase cu locotenentul, Veronica nu-l mai invitase în salonul ei (soţul îi arătase nişte scrisori pe care le primise de la *prieteni*, scrisori în care ilustrului profesor i se atrăgea atenţia asupra atenţiilor exagerate pe care soţia lui le acorda unui poet anume). Era el (soţul) ardelean, înţelegător şi îngăduitor (*Atâta ură contra femeiei mele, adresate din partea unor persoane inculte şi răutăcioase, nu se poate explica decât din invidie*), dar până la un punct. Din care cauză (ca să nu-şi supere soţul), Veronica evitase să se mai expună în văzul lumii în prezenţa lui Eminescu (purtându-se distant cu el). Dar gândul ei şi inima zburdau (libere) înspre poet (el nu ştia asta şi, neştiind, umplea pagini întregi de postume cu vorbe grele la adresa femeii).

Veronica află de la Bodnărescu că Eminescu fusese la Bucureşti, la invitaţia domnului Maiorescu. Că citise acolo *Călin – file de poveste*. Se vorbea şi despre o posibilă (iminentă) plecare a lui la Bucureşti. Ce să mai facă la Iaşi?! Când Bodnărescu îi spusese toate astea, Veronica îşi simţise inima bătând cu putere. Gândul plecării la Bucureşti a lui Eminescu o tulburase mai mult decât ar fi crezut. Inima ei refuza să se gândească la o asemenea perspectivă, în schimb, raţiunea (de femeie măritată) îi spunea că ar fi singura soluţie pentru el (să părăsească Iaşul), dar şi pentru ea (să nu-l mai vadă). Tensiunile din ultima vreme dintre ei îi sleiseră de puteri (pe amândoi). Tăcerile fiecăruia (şi de o parte şi de alta) acuzau asurzitor. Nu se mai lăsau ademeniţi de visuri zâmbitoare şi nici de doruri învăpăiate. Nu-şi mai vorbiseră (altfel decât în societate). Veronica nici nu mai ştia dacă el o mai iubeşte, cât despre ea, era prea mândră în sinea ei ca să admită că nu l-a uitat.

Se mai zvonea că locuia împreună cu Creangă în Mahalaua Ţicăului (despre Creangă se spunea că ar avea o ţiitoare). Fiecare aluzie la Eminescu trezea în inima doamnei Micle o amintire dulce şi dureroasă. Se mai spunea (Panu) că cei doi dispăreau câteodată cu zilele. Ieşeau din oraş, pe jos, până la Păcurarilor, făceau înconjurul pe la Copou şi Aroneanu, dormeau pe o laviţă la vreun han, în bună tovărăşie cu hangiţele sau se opreau la crâşme murdare, ca să mănânce pastramă friptă ori cârnaţi cu usturoi. Când se întorceau în oraş, mai să nu-i recunoşti, apărând amândoi veseli nevoie mare (din cauza vinului), cu hainele în neorânduială (de atâtea zile departe de apă şi lighean), obosiţi de trudă (mersul pe jos), dar fericiţi de hoinăreală. A doua zi erau gata s-o ia de la capăt. Când îi căutai, dădeai de ei unde altundeva decât la Bolta Rece. Dacă îi întrebai ce tot vorbeau unul cu altul, Eminescu răspundea evaziv: Vorbim ce ne trece prin minte.

În anul următor (1877), Eminescu (poate şi supărat puţin pe junimişti) nu publică nici un vers în *Convorbiri*. În lipsa poeziilor multaşteptate, doamna Micle se mulţumea cu lectura regulată a *Curierului de Iaşi.* Devenise o cititoare pasionată de ziare, în special a *Curierului*, un bun prilej pentru soţul ei ca s-o necăjească cu duioşie. Poetului, în schimb, Iaşul îi devenise insuportabil (*Unausstehlich*). Avea toate motivele: iubirea fără perspectivă pentru Veronica şi lipsa de experienţă în faţa clevetelilor unei lumi de orăşel de provincie (*Krähwinkel*).

În cei trei ani pe care i-a petrecut la Iaşi (1874-1877), Eminescu nu va fi avut prea multe posibilităţi s-o vadă pe Veronica altfel decât *en societé* (în saloane, la teatru, pe stradă etc.). Să-i sărute ceremonios mâna (*mânuşiţele*). Doamnă Micle! Domnule Eminescu! Cât înseamnă asta pentru îndrăgostiţi? Puţin (în raport cu dorul şi neastâmpărul inimii). Mult (în raport cu imaginarul poetic şi cu poeziile de dragoste publicate în acei ani în

Convorbiri). În viziunea îndrăgostiţilor (mai ales a celor care trebuie să se ascundă de ochii lumii), orice lucru, ca în poezie sau în vise, semnifică şi trimite (implicit) la un alt lucru. Amândoi se îmbătau de iluzia cunoaşterii reciproce a acelui limbaj fermecat şi vaporos al iubirii (*vom visa un vis ferice*). Strălucea (în saloane, la teatru, pe stradă, în *Convorbiri* etc.). Strălucind, se dădea de gol. Fiind însă o dragoste neîngăduită în raport cu morala vremii, Eminescu şi Veronica erau nevoiţi să-şi ascundă sentimentele de ochii lumii (de bârfa saloanelor). La acest lucru doamna Micle se pricepea de minune (la jucat teatru). Era expertă. Îi plăcea jocul (de ce nu?). Priceperea ei în acest domeniu stârnea de nenumărate ori nemulţumirea poetului care îi imputa în scrisori o serie de lucruri, vai! nedrepte: indiferenţă, uşurătate, nestatornicie, zgârcenie în exprimarea sentimentelor, infidelităţi (mai mult sau mai puţin imaginare). Dar Veronica avea de apărat o reputaţie, nu? Eminescu voia să pună capăt tuturor acestor lucruri (ori eşti a mea, ori nu). Dacă Veronica nu putea fi a lui, atunci singura soluţie (pentru poet) rămânea plecarea din Iaşi. Atacurile calomnioase la adresa sa (procesul intentat de D. Petrino, conflictul cu directorul tipografiei unde se tipărea *Curierul de Iaşi*), precum şi lipsa posibilităţilor materiale de trai (nu mai avea nicio slujbă sigură) grăbiră decizia poetului (care de felul lui era cam ticăit). *A-ţi spune pe larg*, îi scria lui Slavici, *câte împrejurări contribuie a-mi face Iaşii nesuferit ar însemna a scrie volume*. Într-un cuvânt: îşi dorea să plece. Îl întrebă pe Slavici despre eventualele perspective ale stabilirii sale la Bucureşti. Un post de redactor la *Timpul* (unde lucra şi vechiul său prieten) i-ar conveni de minune. Slavici (sfătuindu-se cu Maiorescu) îl chemă la Bucureşti. Eminescu, fără să ezite, dădu curs chemării. Astfel, în acea toamnă (1877), Eminescu părăsi oraşul cu gândul de a se stabili la Bucureşti. Dar, înainte de a pleca, făcu o vizită de rămas-bun familiei Micle. Veronica nu era acasă. Se

bucură şi se întristă totodată.

La scurt timp (abia stabilit în Bucureşti), poetul primi de la Veronica o scrisoare: *Nu e aşa că indiferenţa mea ţi-a zdrobit inima, inima plină de fiinţa mea? Dar iau pe Dumnezeu de martur dacă această indiferenţă era adevărată, această răceală prefăcută nu era decât o contrabalansare a dragostei tale nemărginite ce o arătai fără încetare. Privirea ta, în fine întreaga ta fiinţă, faţă de mine nu dovedea decât iubire. Erai aşa de puţin stăpân pe tine, încât cel mai prost om îşi dădea seama că eşti îndrăgostit de mine; de aceia, nu trebuia oare ca să dau o desminţire şi să ascund ochilor scrutători, reciprocitatea unei dragoste tot aşa de mari?* Veronica scrisese acea scrisoare (*triste banalităţi de gândire şi cochetării de curtezană bătrână* – cum remarcă un comentator postum) în casa prietenei sale Eugenia căreia îi ceruse toc şi cerneală pretextând că are de trimis o scrisoare urgentă. La ea acasă (unde era *spionată*) ar fi fost imposibil să scrie (*unul ese, altul vine, sunt mai rău ca la un otel*). Nu-i aşa că vei veni de sărbători la Iaşi?, îl întrebase pe poet în scrisoare, promiţându-i că n-are să fie răutăcioasă cu el, ba, dimpotrivă, va fi blândă şi-l va legăna (dezmierda) pe braţul ei (aluzie la *Dorinţa*). Semnează: *Tolla cea nenorocită*.

Că Eminescu nu ajunge la Iaşi de sărbători (deşi era aşteptat) aflăm dintr-o scrisoare a lui Creangă: *Bădie Mihai [...] De ce laşi pe Veronica să se zbuciume? Te-am aşteptat de Crăciun să vii, dar [...]. Acum stau lângă horn cu pisicile mele şi mai pun rânduială în cele însemnări. Tu, te cerţi cu politicianii prin Timpul; ce-ai păţit de te-ai făcut aşa războinic?*

IV

1, La întoarcerea în ţară (27 martie 1884),

Eminescu a fost întâmpinat la gară de *către domni* [informaţiile le-am obţinut din scrisoarea lui Mite Kremnitz

către Emilia Humpel, interceptată printr-o funcţionară de la Direcţia poştelor]. Care domni? Probabil aceiaşi care l-au condus la tren şi în urmă cu şase luni când a plecat spre Viena. Maiorescu era unul dintre domni. [Agent: Pietraru]

Revederea a fost sobră, protocolară. Evenimentele ultimului an schimbaseră ceva în relaţiile dintre aceşti domni şi Eminescu. Ceva?! Ce spun *ceva*?! Totul! Nimic nu mai era ca înainte. Nimic nu va mai fi ca înainte. În primul rând, Eminescu avea nişte întrebări care, nu se ştie de ce (se poate presupune numai), nu primeau niciun răspuns satisfăcător pentru poet. Cine plătise pentru şederea la sanatoriu? Cui îi era dator pentru excursia de plăcere în Italia? Unde era lada cu cărţi şi manuscrise? La Simţion?! Şi de ce, de ce domnul Maiorescu s-a grăbit cu publicarea poeziilor? (când el, poetul, ar fi vrut să revină asupra unora, să mai prelucreze – şlefuiască, versurile de care nu era pe deplin mulţumit).

Dintr-un simţământ de datorie literară, domnule Eminescu! Scrie şi în prefaţă. Nu ai citit prefaţa, dragul meu? Dumneata ai fost întotdeauna prea impersonal (ca un geniu) şi, de aşijderea, prea nepăsător. Averea sau neaverea, rangul sau ridicarea socială, onorurile şi premiile – toate acestea au fost dintotdeauna indiferente geniului şi seninătăţii abstracte în care te-ai înfăşurat, înălţându-te luciferic deasupra tuturor semenilor. Trăind numai în cercul pur al ideilor generale ţi-ai căutat refugiul în lumea cugetării şi a poeziei fără să te gândeşti la aspectele pozitive ale vieţii (*cercul strâmt*). Trebuia să se găsească cineva să-ţi publice poeziile, nu? Să se bucure de opera lui Eminescu toţi iubitorii de literatură. Am inclus în volum şi poemele mai vechi (*Venere şi Madonă*, *Mortua est!*, *Epigonii* etc.), ai observat? Adică, exact acele poeme care la 1872 l-au determinat pe el, criticul Titu Maiorescu, să-l socotească pe foarte tânărul Eminescu un poet de frunte al direcţiei noi, aşezându-l imediat după Alecsandri. Ar fi fost cu totul altceva dacă ar fi scris *azi* acel articol,

întrucât n-avea decât să citească cineva volumul de poezii publicat la Socec ca să-şi dea seama cât de singular (unic) e Eminescu (fără Alecsandri şi ceilalţi), meritând cu prisosinţă să fie socotit cel dintâi şi mai mare poet al direcţiei noi. De aceea el, Maiorescu, e decis să revizuiască din punct de vedere critic (estetic) ierarhiile (canonul) şi, în viitorul apropiat, să elaboreze un studiu dedicat exclusiv poeziilor lui Eminescu. În cuvântul înainte al volumului apărut la Socec, Eminescu să observe totuşi că editorul (prevăzător) a menţionat faptul că poetul n-a mai apucat să revadă unele poezii (în cazul în care ar fi dorit să mai facă corecturi). În cazul celorlalte, domnule Eminescu, mi-am permis unele mici intervenţii, pe care le-am discutat, de altfel, împreună, în şedinţele de la mine de acasă, dacă bine ţi-aminteşti?... Poate nu-ţi mai aminteşti nimic relativ la acest lucru din cauza cumplitei boli prin care ai trecut...

Prea civilizat sau prea impersonal şi melancolic (ori prea apatic) ca să intervină, formulând toate întrebările care-i stăteau pe limbă – statutul de geniu singular care tocmai îi fusese conferit cu atâta eleganţă impunea şi un anume caracter (abstract), dar, mai ales, o anumită conduită (senină) – Eminescu surâdea îndepărtat, cu fineţe, şi-n surâsul lui (eminescian) se răsfrângea, nedesluşit, un noian întreg de expresii. Dar Maiorescu nu putea lăsa lucrurile aşa (nedesluşite) şi, dornic să-şi îndeplinească rolul până la capăt, oricât ar fi acesta de dureros şi de fără compasiune (nemilos), reorientă discuţia în direcţia şi scopul pe care le prevăzuse iniţial (impersonalizarea geniului), reluând, fără să ezite nici o secundă în alegerea cuvintelor, firul unei argumentaţii critice la care meditase îndelung în ultima vreme.

Ai fost înzestrat, domnule Eminescu, cu darul de a întrupa adânca simţire şi cele mai frumoase gânduri într-o frumuseţe de forme sub al cărei farmec limba română primeşte o nouă înfăţişare. Limba română, pricepi? Iar limba e ceva care ne priveşte pe noi toţi! Crezi că poţi să

vii aşa neştiut, incognito, să dai o nouă viaţă şi formă limbii române şi să dispari (cu poeziile lui Eminescu) într-un nor de fum? În Nirvana!? Nu, domnul meu! Dacă una ca asta îi este permisă unui simplu muritor, unui poet ca Eminescu, – adică acelui poet care, în viziunea mea, a atins cea dintâi treaptă de înălţare a literaturii naţionale, în legătură cu aspirarea generaţiei noastre spre literatura occidentală, împlinind cele două cerinţe esenţiale pentru această înălţare: *primo*, să arate în cuprinsul ei o parte din cugetările şi simţirile care agită toată inteligenţa europeană în artă, în ştiinţă şi filosofie şi, *secundo*, să aibă în forma ei o limbă – o limbă, domnule Eminescu, înţelegi?, o limbă adaptată fără silă la exprimarea credincioasă a acestei amplificări, – reiau, aşadar – unui asemenea poet, *naţional* şi *european*, deopotrivă, nu-i este permis, ca oricărui muritor de rând, să fie doar un *caz individual*, adică o întâmplare externă şi hazardoasă de împrejurări şi interese comune.

Şi, vrei nu vrei, poeziile lui Eminescu ne aparţin, geniul lui Eminescu, aşijderea, tot ce înseamnă *Eminescu* ne aparţine nouă tuturor (celor care te-am privit în ochi şi, în viitor, tuturor celor care ne-au privit în ochi pe noi cei care te-am privit în ochi şi, mai departe, celor care i-au privit în ochi pe cei care ne-au privit în ochi pe noi cei care te-am privit direct în ochi şi tot aşa, mai departe, în veacul ce va veni). Poeziile lui Eminescu sunt ale noastre, ale tuturor românilor: ale mele, ale lui Chibici, ale lui Slavici, ale lui Jacques, ale lui Nica, ale lui Laurian, ale lui Carp, ale românilor transilvăneni de la Blaj până la Oradea cea Mare, ale românilor din Bucovina, ale majestăţii sale Regina, ale lui Mite, ale Emiliei care te admiră, ale doamnei Zoe Mandrea, ale doamnei Marian, ale lui Anette, ale Liviei care te adoră, ale lui Leni Popasu, Leni Popasu? Da! Soţia vărului meu Popasu pe care l-ai cunoscut la Viena. Şi ale Veronicăi, nu? Mă rog, admise Maiorescu, şi ale lui Madame Micle, în general, ale tuturor cucoanelor

care te-au citit, ale fetelor din pensioane, ale băieţilor de la şcolile de băieţi, ale Societăţii Academice „România Jună“, ale iubitorilor de poezie, ale visătorilor şi îndrăgostiţilor, ale criticilor tăi şi, pe cât se poate omeneşte prevedea, ale viitorului, ale veacului următor şi ale tuturor celor ce va să vină. Poate că dumneata te vei duce în Nirvana, declară el prudent, îngăduitor, nu avea de unde s-o ştie, dar poeziile pe care le-ai creat vor rămâne aici, cu noi, pentru totdeauna.

Şi mai lasă-mă, domnule, cu lada aia! Eu unul nu sunt singur. Nu acţionez de capul meu, ci în numele tututor. Al *datoriei literare* pe care o am faţă de literatura română. Faţă de veacurile următoare. Pe mine a picat măgăreaţa. Despre mine să se spună că eu, Titus Maiorescu, mi-am însuşit comoara dumitale de cărţi şi de manuscrise. Adică un lucru care nu mă onorează. Absolut deloc, Domnule! Eu nu mi-am însuşit niciodată nimic! Eu sunt un avocat de caracter! Am principii şi convingeri ferme, juste. Ce dacă îi apăr pe evrei! Ei nu sunt oameni?! De fapt, insistă avocatul – conştient că în felul acesta zgândărea incompatibilităţi şi încordări mai vechi (fără să ştie prea bine cum ar putea reacţiona Eminescu), dar considerând, totuşi, că era absolut necesar să-şi reafirme (confirme) poziţia – de fapt, continuă el, netulburat, eu unul nu cunosc şi nu pricep deloc ura ce o au oamenii în contra Evreilor. Ca să nu mai spun că sentimentul naţional al românilor se dovedeşte exagerat de puternic mai ales când vorbesc de rău despre Evrei, dar, subliniază Maiorescu, ridicând uşor tonul, niciodată destul de tare ca să facă ceva pozitiv pentru Români. *Touché*. Şi, la urma urmei, dacă mi-am făcut ceva avere, Domnule, n-am făcut-o pe spinarea săracilor, ci tot a bogaţilor de care, potrivit statutului şi situaţiei mele, sunt în bună măsură legat şi eu. Ca să nu mai spun că arta politicii şi a justiţei, în sensul elegant, latinesc (*Jus est ars boni et aequi*) sunt nişte domenii atât de apropiate şi intim legate între ele, încât, dacă le stăpâneşti bine (pe ambele,

vreau să zic), cu toţii şi, în special, noi, românii – care abia ce am scos capul în civilizaţie – nu avem decât de câştigat. Oare n-a intermediat el, avocatul Titus Maiorescu, în favoarea guvernului român cumpărarea unor moşii bisericeşti secularizate, din Bucovina, iritându-i teribil pe austrieci, dar dovedind în felul acesta un patriotism mai pragmatic (din punct de vedere diplomatic) decât cel zgomotos sau visător al unora şi altora? Vezi, domnule, n-ai ştiut că, datorită mie, guvernul român are azi posesiuni în Bucovina… Foarte deştept, nu? Cât despre cărţile şi manuscrisele lui Eminescu, reveni el pe neaşteptate în miezul discuţiei, eu nu le ţin pentru mine (ce să fac eu unul cu ele?), ci pentru veacurile următoare, pentru acel timp când fiinţa noastră cea pieritoare, a mea şi a lui Eminescu, va fi dispărut demult de pe acest pământ.

Crezi că e uşor să fii în locul meu, domnule Eminescu? Să scrutezi timpul? Şi să înţelegi ce e mai bine din perspectiva eternităţii şi, fără ezitare, să acţionezi în consecinţă? Să-ţi dai seama că prezentul numeşte lipsă de milă şi de sensibilitate ceea ce perspectiva eternităţii numeşte viziune şi certitudine profetică? Că urmările imediate sunt cumplite? Nedrepte şi necruţătoare. Crezi că e uşor să trăieşti cu această povară insuportabilă, să-ţi cenzurezi neîncetat slăbiciunile şi înclinaţiile sufleteşti? Ce s-ar întâmpla dacă dumneata ai avea lada cu cărţi şi manuscrise eminesciene? În starea în care te afli acum, nu ştiu, zău…! Sau, mai târziu, ar veni căpitanul şi ar susţine (juridic vorbind, ar avea dreptate!) că el este urmaşul direct al moştenirii Eminescu. Ce s-ar alege de ediţiile de poezii îngrijite de dânsul? Vezi, domnule Eminescu, judecă şi dumneata, cine are dreptate?

Aşa cum sunt zugrăvite lucrurile de către domnul Maiorescu (adică din perspectiva eternităţii), îşi dă seama oricine că Eminescu nu mai poate să pună întrebări nepotrivite (şi meschine) despre drepturile de autor de la Socec, despre lada cu cărţi şi manuscrise sau despre

celelalte lucruri ce vor rămâne deocamdată (spre binele tuturor) nelămurite. Cât despre cine şi cât a plătit pentru dânsul ca să se trateze la Viena, în societatea domnilor foarte manieraţi, invocaţi mai sus (prezenţi pe peron), asemenea chestiuni, neonorabile din punctul de vedere al normelor civilizaţiei celei mai alese şi desăvârşite, nu prezentau interes şi nici relevanţă. Ca şi doctorii de la Viena, aceşti domni, din respect pentru convenienţe şi stilul politicos, preferă să facă conversaţie. Cum a fost călătoria? Cum s-a simţit în Italia? Cum i s-a părut Florenţa? Italiencele? (fiind de faţă numai domni, se putea glumi fără reţinere pe această temă!) Englezoaica de care te-ai îndrăgostit? I-ai mai găsit urma? Eminescu nu-şi amintea de nicio englezoaică. Era englezoaică?... Şi la Milano? Ţi-a plăcut oraşul, domnule Eminescu? Şi Domul? Are Dom?! Dar *stinsa* Veneţie pe care admirabil (şi cu mişcătoare tristeţe) ai cântat-o fără s-o fi văzut înainte? Acum că ai vizitat-o, cum ţi s-a părut? Nu se discută nici măcar chestiuni politice. Eminescu ar fi vrut să ştie ce mai e prin ţară. Ce s-a ales de chestiunea dunăreană, de mitropolia catolică din Bucureşti, de reforma electorală, de revizuirea Constituţiei etc. (probleme de care Eminescu se ocupase pe larg înainte de a părăsi redacţia *Timpului*). Ce s-a ales de gazetă? Cine ce mai scrie? La asta se poate răspunde: Slavici a scris *Pădureanca*. S-a citit acasă la domnul Maiorescu. Dar Slavici unde-i? Se pregăteşte să plece la Sibiu, definitiv. Să preia redacţia *Tribunei*... Cât despre ce va face în următorul timp şi unde va sta, din ce va trăi, aceste chestiuni personale şi irelevante (din aceeaşi perspectivă a eternităţii) nu prezintă interes decât pentru istoricii literari, iscoditori şi fără de lene când e vorba de viaţa intimă a scriitorilor. Poetul să nu-şi bată capul cu asta. Totul e aranjat. Şi din perspectiva viitorului imediat, dar şi din perspectiva eternităţii.

Pentru început, din perspectiva viitorului imediat, poetul va merge la Iaşi. La Iaşi? Ce să facă la Iaşi? Ar fi

preferat să rămână în Bucureşti. Da, dar posibilităţile ca el să rămână în Bucureşti sunt extrem de limitate. Ce să facă aici? Din ce să trăiască? La gazetărie nu se mai poate întoarce. Cariera lui de jurnalist e ca şi încheiată. Ah, da? Pentru cine să mai scrie? Partidul conservator, din cauza multor neînţelegeri şi a diferenţelor de opinii, s-a scindat. O parte dintre ei au devenit liberali-conservatori. Şefi: L.Catargi şi Vernescu, un jurnal *România*, un club de întrunire la conservatori. Liberal-conservatori? Da, domnule Eminescu. Liberal-conservatori! Ţi-ai dori să scrii pentru noi? Gazetăria nu e pentru unul ca dumneata. Cum să spun, îţi lipseşte cel mai elementar tact al vieţii! ??? Nu presimţi niciodată de unde bate vântul! Or, în politică, asta e totul! Flerul! Nu ai aşa ceva! Fiind impersonal şi nepăsător în perceperea lumii (ca un adevărat geniu) – după cum am arătat mai sus, nu eşti capabil să te adaptezi realităţii vieţii şi a condiţiilor ei. De aceea, e mai bine pentru dumneata să mergi la Iaşi (deocamdată).

Să ştii că s-au făcut totuşi unele demersuri ca să rămâi în Bucureşti. Mite Kremnitz a vorbit cu regina care te va primi în audienţă. Majestatea sa a mai promis că va vorbi cu ministrul. Din păcate, nu se pot aştepta prea multe de la regină. După cum bine se ştie, miniştrii sunt cei care semnează actele. Când vorbeşti cu o regină nu e ca şi cum ai vorbi cu un ministru din cabinetul căruia ieşi (dacă ai norocul!) cu actul gata semnat. Reginele nu semnează acte. Pot doar *să uzeze* de influenţa lor pe lângă un ministru mai important. Sau să promită că o vor face. Uneori o fac, alteori n-o fac. Uneori au succes (pe lângă ministru), alteori nu au. În plus, Titus, ca un filosof ce e, nu pune prea mult suflet în salvarea lui Eminescu. Crede că e zadarnic. Or, atunci când Titus spune ceva (crede ceva), e un lucru ştiut, el este cel care are dreptate întotdeauna, nu noi, femeile (scrie Mite Kremnitz). S-a decis. Maiorescu a decis: Eminescu va pleca la Iaşi.

În seara sosirii în Bucureşti (marţi), Eminescu nu se

află printre invitaţii la cină ai lui Maiorescu. Probabil, din cauza oboselii drumului, i s-a sugerat poetului că ar fi mai bine să se odihnească (la Simţion? la hotel?). În schimb, Chibici cinează la Maiorescu. Lumea aştepta cu nerăbdare veşti proaspete. Îl însoţise pe Eminescu în Italia. Îl supraveghease zi şi noapte. Concret: avea ce povesti într-un cadru intim de prieteni aleşi (fără să-l audă toată Europa). La masă vor mai fi prezenţi Rosetti cu nevasta, doctorul Kremnitz cu Mite, Burghele, Jacques şi Slavici. Vor analiza, fireşte, situaţia lui Eminescu. Nimeni nu contestă ameliorarea stării sale. E aproape vindecat. *Pe toată linia*. Are nevoie însă de odihnă. De cineva care să se îngrijească de el. Să-l îndemne să facă ceva, altfel nu face. Să-i spună unde şi când să se aşeze. Să-l cheme la masă. E cam lipsit de voinţă în privinţa asta. Impersonal, da!

În fine, în legătură cu viitorul imediat al poetului, cu toţii erau de acord că ar fi spre binele bolnavului dacă acesta şi-ar petrece următoarele luni numai în scopul refacerii şi odihnei. Până aici nu există obiecţii. Rămân deschise întrebările: unde? şi din ce va trăi? E de presupus ca asupra acestor aspecte fiecare să-şi fi spus părerea. La Ipoteşti? Nu! Henrietta, sora lui, l-a informat pe Maiorescu că fratele lor, căpitanul, a vândut tot ce s-a putut şi a dispărut cu banii. În plus, cât a fost bolnav, nimeni din familie nu s-a interesat de soarta lui. Bătrânul a murit, fratele lui Nicu (nebunul) s-a împuşcat. N-a mai rămas decât Henrietta. Cât despre fratele lui, militarul… Să meargă la Botoşani? La Henrietta? Henrietta e bolnăvicioasă şi nu deţine suficiente mijloace ca să-şi întreţină fratele. La Bucureşti? Ce să facă în Bucureşti? În starea în care se află ar fi foarte greu să-i obţinem o slujbă potrivită. În plus, nu e un moment politic tocmai favorabil unor astfel de intervenţii (fuziunea cu liberalii, formarea unui nou guvern – cine vine, cine pleacă – chestia Filişanu-Baron Hye, procesul Băncii contra Athanasiu, şedinţele Academiei). Singura soluţie rămâne Iaşul. Deocamdată.

Mai încolo vom vedea. Emilia (sora lui Maiorescu) face nişte demersuri în această direcţie. Missir a fost însărcinat cu misiunea de a găsi o locuinţă pentru Eminescu (n-a găsit deocamdată decât casa formată dintr-o singură odaie a lui Pompiliu). La Iaşi este aşteptat. Este iubit. Acolo îşi va regăsi liniştea. Pe Veronica? Nu! Despre Veronica nu va fi adus nimeni vorba, deşi imaginea ei nu avea cum să nu-şi fi făcut oarecare loc în mintea fiecăruia dintre cei prezenţi la cină. Să trecem în cabinet, domnilor! E timpul pentru cognac şi pentru ţigările cu foi.

2, Ce va fi făcut Eminescu şi unde va fi locuit în cele zece zile cât a stat în Bucureşti nu este foarte sigur. *România liberă* ne informează într-o notiţă din 29 martie că, în ziua precedentă (28 martie), Eminescu ar fi vizitat redacţia ziarului (îşi căuta oare o nouă slujbă?). Şi cam atât1. Că va fi încercat sau nu să-şi recupereze cărţile şi manuscrisele nu există mărturii clare. Va fi întrebat, desigur, de soarta lor. Numele lui Eminescu nu apare nici pe lista invitaţilor dineului dat de către Junimea (!) în onoarea lui Alecsandri la Hôtel Boulevard. Ziua: joi, 29 martie. Ora: 7. Ar fi fost un prilej bun pentru poet să apară în societate. Să-i mulţumească personal lui Alecsandri pentru sprijinul financiar acordat în vederea internării la Viena. Desigur, invitaţiile fuseseră făcute cu mult timp înainte, pe când Eminescu încă se mai plimba prin Italia şi nu se ştia cu certitudine data întoarcerii sale în ţară. În plus, în situaţia cuiva care trăise atâtea luni departe de lume şi ţară, nu se putea prevedea cum ar reacţiona la vederea atâtor cunoscuţi (Alecsandri, Ghica, D. Sturdza, T. Rosetti, Nica, Slavici, Gane, Negruzzi, Ventura etc.) şi necunoscuţi (chelnerii). S-ar fi putut să se simtă jenat. *Embarassé.* În cazul lui trebuiau evitate cu orice preţ situaţiile care să-i rănească sensibilitatea şi să-i zgândărească rănile vechi.

Regina l-a primit în audienţă şi a fost amabilă cu el,

uitând jignirile mai vechi2. L-a îmbărbătat din toată inima, dar el abia dacă a spus câteva cuvinte (atât era de apatic şi de deprimat). Mite a fost cam dezamăgită de întâlnire. Ar fi putut şi el să fie ceva mai comunicativ, să-şi arate gratitudinea faţă de majestatea sa (care l-a sprijinit financiar cu 500 de lei). Dar aşa sunt poeţii. Ingraţi. Are dreptate Titus. În toate privinţele, are dreptate.

Domnule Maiorescu! Domnule Eminescu! Pentru dumneata, domnule Eminescu, singura soluţie rămâne, în acest moment, Iaşul. După aceea vom mai vedea. Mai întâi să te odihneşti. Să te refaci complet. Ai nevoie de repaos. Nu-ţi face griji, la Iaşi totul e aranjat. Mâine te conducem la gară. Mâine? Da, chiar mâine. O să-i telegrafiez Emiliei să înştiinţeze pe Miron Pompiliu, pe Missir şi pe Melik să te aştepte. Duminică sunt Paştele, o să petreci sărbătorile la Iaşi! Te însoţeşte Chibici. Da, tot el! Amicul Chibici! El va duce şi scrisoarea mea către Emilia. Cu amănunte. Despre ce e vorba în scrisoare, domnule Maiorescu? Nimic senzaţional, domnule Eminescu. I-am transmis Emiliei câteva recomandări în ceea ce te priveşte. Iată rezumatul ei:

Unu: În privinţa gândirii logice, ţi-ai revenit complet, domnule Eminescu. Extraordinara dumitale memorie nu a avut de suferit din cauza căderii sufleteşti pe care ai trăit-o. Dar, trebuie să recunosc, mai remarc câteva trăsături patologice. Când aţi avut timp să le observaţi, domnule Maiorescu? Cu atâtea pe cap (problema fuziunii, a formării unui nou guvern, chestia Filişanu-Baron Hye, în plus, Academia, discursurile de la Cameră, discuţiile pentru Dicţionarul Etimologic, Banchetul în onoarea lui Alecsandri)!? Ca să nu mai spun că, în cele zece zile cât am stat în Bucureşti, abia dacă ne-am întâlnit. Domnule Eminescu! Eminescule! Tot n-ai înţeles încă? Eu sunt omul timpului meu. Un adevărat călăreţ de circ care încalecă pe mai mulţi cai deodată: Cameră, Palat, Academie, *advocatură*. Sunt peste tot: în societate, în excursii, la

biroul meu (scriu, corectez, elaborez), în patul conjugal (în patul conjugal, recunosc, mă mai eschivez, nu mai încalec, ha! ha! ha!)... Aşadar, chiar dacă ne-am văzut rar, (cu perspicacitatea mea, dublată de nişte lecturi de specialitate în domeniul psihologiei) pot spune că am observat la dumneata anumite *trăsături patologice*. De exemplu: lipsă de voinţă. E adevărat? Da! Eşti apatic, posac. Nu faci nimic neîndemnat: nu mănânci, nu stai jos, uiţi să te speli, să te bărbiereşti... Vezi, Eminescule, de toate acestea trebuie să se îngrijească zilnic cineva. Dimineaţa vei primi regulat cafea cu lapte, apoi ţi se va servi masa. Vinul nu e exclus, dar cu măsură! Cafeaua neagră şi ceaiul sunt interzise. Fără cafea?! Fumatul este permis. Femeile, în schimb, nu! Plimbările da! Cât mai multe plimbări în aer liber. Vine primăvara. Înfloresc teii. În Copou trebuie să fie frumos când înfloresc teii. Sunt tei în Copou, domnule Maiorescu?! Trebuie să fie, sau nu?

Doi: Nu te mai preocupa atât de mijloacele pentru existenţă. Nu eşti bogat, o ştiu, dar nici sărac nu eşti. Atâta cât ai nevoie să trăieşti vei avea întotdeauna la dispoziţie. Lasă! O să fie bine! Trag nădejde că vom reuşi să-ţi găsim un post în Iaşi. Poate chiar la bibliotecă. Ai mai lucrat acolo, nu? În felul acesta vei avea şi dumneata un venit sigur. Ca să nu fii nevoit să ceri bani străinilor. Ce zici?

Trei: Mai ai asupra dumitale 850 de franci. Rămaşi de la Viena. Au fost prevăzuţi pentru cheltuielile curente. Nu trebuie să-i restitui nimănui. Foloseşte-i cu încredere. Să te duci la bărbierit. Să-ţi cumperi haine de schimb. Lenjerie. Cămăşi curate etc. Tot ce ai nevoie. Ai înţeles? Nu, n-ai înţeles!

Patru: Văd că nu te mai interesează deloc chestiunile spirituale (poezia?) şi nici cele intime (dragostea?). Nu-i nimic. Va trece şi asta. Îţi vei reveni. Important este că ţi-ai păstrat luciditatea. Sunt atât de mulţi oameni în jurul nostru care vorbesc neîntrebaţi (majoritatea). Dumneata eşti tăcut şi liniştit. Impersonal. Preferi să răspunzi numai

când eşti întrebat. E bine…

Cinci: Nu există punctul 5.

Câteva indicaţii ar mai fi însă de dat. Dar pe acelea aş prefera să nu ţi le spun acum. Nu în mod direct. I le transmit surorii mele. În scris.

Draga Emilia, ar fi vorba de un post de bibliotecar, postul ocupat de Caragiani. Am aranjat ca acesta să demisioneze numai de formă, locul lui urmând să fie ocupat de Eminescu. Caragiani îşi va primi în continuare leafa, iar Eminescu va primi un salar de 285 franci lunar, plătit de *noi*. La înţelegere cu casierul instituţiei, i se va plăti lui Eminescu lunar acest salar (el va avea astfel convingerea că e salariatul Bibliotecii). Vom avea grijă ca banii aceştia să ajungă la timp. Deocamdată nu e recomandabil să i se dea lui banii în mână. Îi ascunde şi se plânge tuturor că nu are bani. Lui să i se dea numai pentru cheltuielile mărunte. Aceşti bani să fie folosiţi pentru plata cheltuielilor de întreţinere (chirie, îmbrăcăminte, mâncare). Dacă se întâmplă ceva neprevăzut fiind urgentă nevoie de bani, îmi telegrafiaţi şi eu mă voi conforma oricărei cereri.

Acestea fiind spuse, Domnule Eminescu, dă-mi voie să-ţi urez multă sănătate şi drum bun. Când te voi şti plecat, ajuns cu bine şi aşezat la Iaşi, atunci îmi voi permite să mă gândesc şi eu la ale mele. Şi ai văzut câte am pe cap… Domnule Maiorescu, vă mulţumesc! Pentru tot! Domnule Eminescu, mi-ai mulţumit deja. Îl îmbrăţişează (pe poet). Care e moale, ca o cârpă. O cârpă ce va flutura peste timp. Cu darul său demiurgic de a îmbrăţişa dintr-o privire veacurile, eternitatea, Maiorescu vede asta. Fâlfâitul. Steagul. Stindardul. Mare şi lipsit de voinţă. E nevoie de bărbaţi. De mâini vânjoase care să-l apuce. Să-l înalţe. Pe cerul patriei noastre. Sus. Cât mai sus. O misiune grea, dar nobilă. Maiorescu luă braţul poetului şi-l conduse spre ieşire. Oare va înţelege posteritatea cât de greu i-a fost?

1. M-am întâlnit cu Eminescu după însănătoşirea sa din întâia boală, când tocmai se întorsese din Italia. Eram mai mulţi inşi împrejurul unei mese din grădina Otelului de Bulevard la câte un pahar de bere într-o duminică după-masă. Eminescu era foarte în vervă, foarte vesel şi comunicativ. Ne-a recitat bucăţi întregi din Virgiliu. Despre necazul prin care a trecut şi despre boala de care suferă n-a suflat o vorbă. Sursa: August

2. Numai doi oameni au îndrăznit să-i prezinte reginei observaţiile lor, bătrânul om de stat Kogălniceanu şi poetul Eminescu care, după ce i-a tradus suveranei o nuvelă, i-a spus cu sinceritatea lui originală că n-ar fi bine s-o publice. Sursa: Barbu

3, Eminescu a plecat la Iaşi.

A fost aşteptat de prieteni şi informatori (informatorii lui Maiorescu). Sursa mi-a spus că mai întâi a fost adăpostit de Miron Pompiliu. Apoi, a plecat de la Miron Pompiliu la Burlă fiindcă se credea supravegheat (de Miron Pompiliu). N-a rezistat prea mult nici la Burlă (din acelaşi motiv), mutându-se în *hulubăria puţin confortabilă* de la hotel *România* sau *Petrea Bacalu* (cum i se mai spune). Aici locuieşte într-o mansardă din podul unei şuri de piatră la care se ajunge pe o scară exterioară. Această cameră spaţioasă, dar cu plafonul jos, fără prea multă lumină, are drept mobilier un singur pat, un scaun şi o masă simplă la mijloc. Deşi puţin confortabil, sursa spune că lui Eminescu îi place podul şurii din cauză că îi oferă singurătatea şi izolarea de care are atâta nevoie (fără să se mai simtă supravegheat). Cel puţin, acolo în pod, se ştie la adăpost de bunăvoinţa amicilor. Doar că acest sport periculos (urcat şi coborât scara) l-a făcut să-şi fractureze ambele oase ale gambei drepte spre mijlocul ei (a alunecat). Se internează la Sf. Spiridon câteva săptămâni1 unde, aproape imobilizat, îşi trece vremea citind sau jucând şah.

Din discuţiile cu junimiştii *aleşi* (A.C. Cuza) sursa a aflat că aceştia îi făcuseră diferite oferte de locuinţă, camere mult mai confortabile, dar că poetul le refuzase politicos. El preferă să locuiască în centru, singur, în apropierea localurilor pe care le frecventează împreună cu Creangă, veselul Buduşcă, simpaticul compozitor Humpel şi alţii. De la un alt junimist (Missir), sursa a aflat că Eminescu este ţinut sub supraveghere de către prieteni fiindcă acesta nu-şi poate purta singur de grijă şi că domnul Maiorescu se îngrijorează de Eminescu, cerând mereu informaţii despre el. Dar că, uneori, poetul scapă de sub supraveghere şi se lasă atras în mici escapade de unul ca Buduşcă (Petru Grigoriu), cu care colindă cârciumile de la marginea oraşului, ceea ce îi face rău. Vinul, vreau să zic.

După experienţa cu căzătura pe scara podului şurii, a fost mutat într-o nouă locuinţă: o odăiţă2 în ogradă, la etajul al treilea din casele Lepădatu, în strada Lăpuşneanu.

Frecventând societatea Iaşului, sursa a constatat că peste tot se vorbeşte numai despre Eminescu. Se spune că ar fi început să bea fără *cumpăt* (cu mai vechii amici), frecventând crâşme periferice cu vin vechi (de exemplu, Bolta Rece), că, *împins de un instinct erotic congenital*, ar fi *decăzut* cu fete de la Café-chantant. Cu toţii sunt indignaţi (femeile) şi amuzaţi (bărbaţii) că nu se mulţumeşte numai cu compania acelor fete, începând să se dea şi la dame (serioase?) încât bietele nu mai e chip *să treacă liniştite şi nesupărate de dânsul* (mai precis îi place să le tragă de *turnură*, adică de acel accesoriu de stofă sau perniţă de sub rochie, pus în partea dindărăt, sub talie). Miron Pompiliu i-a spus sursei că toate damele bine îi ştiu de frică şi, de departe, când îl zăresc, îl evită. Uneori, respectivele dame se supără pe el (se scandalizează), alteori, le face plăcere atenţia pe care le-o acordă Eminescu (e cazul curtezanelor germane de la hotelul Vanghele cărora poetul li se adresează în germană:

Fräulein... Milly! Fräulein, machen sie auf). Dacă damele *serioase* sunt însoţite, atunci domnii, din obligaţie (de *gentleman*), se indignează de comportamentul neobrăzatului trecător şi-i cer satisfacţie (nu în maniera cavalerească, respectiv prin duel, ci, verbal sau cu intimidări de baston, agitat frenetic în aer). I. Kauffman-Galaţi i-a relatat sursei un asemenea incident la care ar fi fost de faţă. După ce i s-a explicat domnului ofensat cine era bărbatul lipsit de maniere şi de ce nu se cădea să se supere pe dânsul (E nebun, bietul de el! Şi poet!), acesta (ofensatul) a clătinat din cap cu înţelepciune. E poetul Eminescu, domnule! Vă rog să-l scuzaţi! Cine?! Nu aţi auzit de Eminescu? E puţin nebun, domnule! Atunci, înţeleg!

De la Cornelia Emilian (o doamnă foarte respectabilă) sursa a aflat şi despre alte manifestări curioase ale poetului. De exemplu, că s-ar fi înverşunat, tot în aceeaşi manieră războinică, împotriva a *două fanare de la uliţă, stricându-le*. Nici oalele de pe garduri nu scapă nesparte dacă în vreun fel nevinovat, s-ar putea spune, atrag atenţia lui Eminescu. Când poetul trece pe uliţă se distrează lovind cu băţul în zaplazuri şi ziduri. Probabilitatea ca, la un moment dat, un astfel de *băţ* să spargă nişte oale e destul de mare, astfel că, într-o fatală zi, oalele (cam vechi) s-au spart în băţul poetului. Consecinţa acestor jocuri nevinovate cu oalele a fost aceea, după cum i-a relatat sursei Miron Pompiliu, că poetul a fost dus la *comisie*, dar, din fericire, fiind *recunoscut*, i s-a dat drumul.

Prin intermediul lui State Dragomir (licean) sursa a fost informată despre un alt incident, petrecut de data asta în faţa magaziei lui Scharage care ţinea şi o vitrină cu cărţi. Incidentul a avut loc pe strada Lozonski pe care poetul urca escortat amical de trei sergenţi şi urmat de o droaie de femei şi de copii (care se ţineau de el aşa cum te ţii de nebunii amuzanţi). Eminescu se ruga de sergenţi să-l

lase în pace, că se descurcă şi singur. Ajungând însă în dreptul vitrinei de cărţi a lui Scharage, ceva i-a atras atenţia (poetului) şi, brusc, surprinzând pe toată lumea (sergenţi, femei, copii, trecători curioşi, câini vagabonzi) a dat buzna înăuntru. S-a luptat cu un băiat de prăvălie, apoi, a înhăţat mai multe cărţi. Sergenţii au sărit în ajutorul băiatului şi abia au reuşit să-i smulgă poetului cărţile din mâini. Nu pe toate! Cu un volum pe care a reuşit să-l păstreze, poetul a zbughit-o afară. Aici, în faţa celor câţiva gură-cască (printre care şi State Dragomir), Eminescu a *sfâşiat în mii de bucăţele* cartea.

După ce poetul a fost reţinut de către sergenţi şi dus la *comisie*, State Dragomir s-a aplecat să ia cartea sfâşiată, curios să vadă ce anume atrăsese în aşa măsură furia poetului. Era vorba despre volumul lui de versuri (ediţia Maiorescu), publicat de Socec (!). Pe una din file se mai putea citi: *Cobori în jos luceafăr sfânt... Sfânt*? Sursa redă comentariile lui State Dragomir: *Într-adevăr c-avea nevoie de lumină, acum, această viaţă care crease în para gândurilor ce-l chinuiau* (!). De la *comisie*, unde poetul a fost dus de către sergenţi, i s-a dat drumul datorită intervenţiei domnului Vasile Burlă (directorul Liceului naţional), pe care l-a înştiinţat în grabă State Dragomir. Autorităţile l-au eliberat imediat pe poet fiindcă nu s-a făcut nicio plângere împotriva sa.

Tot prin intermediul celor pe care-i frecventează, sursa a aflat că nici la teatru (la vechiul teatru de la Copou), în mijlocul societăţii alese a târgului, Eminescu nu dovedeşte un comportament prea elegant, indignându-i pe spectatorii de bună credinţă şi pe iubitorii de artă dramatică (ba că se întinde pe scaune, de parcă ar fi la el acasă, ba că îşi scoate ciorapii şi-i aşază tacticos alături, îngrijindu-şi rănile de la picioare). Câteodată face observaţii critice cu glas tare, dându-şi cu părerea despre spectacol. Nu sunt aprecieri pozitive, se înţelege.

Uneori, Eminescu ia parte şi la întruniri mondene sau

la banchete unde se arată ceva mai rezervat. Participă la întrunirile sau la banchetele tradiţionale ale Junimii (întunecat la faţă). A fost prezent şi la banchetul prilejuit de centenarul Horea (21 octombrie 1884, hotel Traian). Reuşind să facă rost de o invitaţie, sursa a participat la acest banchet, strecurându-se printre cei 150 de invitaţi. Pe poet l-a urmărit de la distanţă. Nu a îndrăznit să se apropie de Eminescu care stătea cuminte (absent) lângă Creangă. Când Creangă l-a invitat să ia cuvântul, poetul s-a mulţumit melancolic să ridice paharul şi să zâmbească. A fost mai mult decât un discurs. Nu excelează nicăieri în veselie şi în bună dispoziţie (e melancolic sau abătut, conform mărturiilor), dar nici nu sparge sticle sau pahare.

Cu ocazia unui alt banchet (26 octombrie 1885, la *Otelul* Binder), în urbe s-a aflat şi domnul Maiorescu. Sursa nu a putut face rost de invitaţie fiind un banchet exclusivist (al 22-lea *praznic tradiţional* al Junimii), dar a stat de vorbă cu cineva din anturajul d-lui Maiorescu care i-ar fi spus cât de dezamăgit a fost criticul aflând despre Eminescu că ar fi *decăzut cu fete de la Café-chantant*. Cu ocazia respectivului banchet, în prezenţa *membrilor tuturor triburilor Societăţii*, Maiorescu l-ar fi proclamat pe Alecsandri rege al poeziei. De la acelaşi, sursa a aflat că Eminescu nu a fost prezent. În schimb, ca la toate *praznicile* Junimii, mâncarea şi băutura au fost principalele senzaţii ale serii.

Sursa mi-a relatat că, din mare grijă pentru poet, domnul Maiorescu ar fi fost cel care a aranjat ca Eminescu să fie angajat de *formă* la Biblioteca Universitară de unde primeşte un salariu (plătit de junimişti)3. Domnul Maiorescu consideră că, pentru confortul psihic al lui Eminescu, faptul de a avea un servici şi un salariu nu poate să-l influenţeze decât în mod pozitiv. Dar despre ce face el la Bibliotecă sursa nu a auzit decât rareori de bine4. În rest, plângeri peste plângeri: ba că lasă uşile deschise şi cărţile la voia întâmplării, ba că împrumută din

publicaţiile bibliotecii fără să le noteze în registre, ba că întocmeşte liste cu persoane respectabile (şi daţi-mi voie: importante pentru urbea noastră!) care, chipurile, ar fi întârziat cu restituirea cărţilor, depăşind termenele de împrumut. În data de 17 aprilie 1885, Eminescu a semnat o circulară prin care persoane ca N. Culianu, P. Poni, I.G. Stravolea, Ar. Densuşeanu, Dr. A. Fătu, Ştefan Emilian (lista conţine numai persoane de vază) sunt rugate să restituie cărţile împrumutate de la bibliotecă. Adică, cine se crede el de îşi permite să trimită domnului Culianu sau domnului Emilian circulare ca să restituie cărţile?! În plus, se zvoneşte că ar cheltui toate depozitele de bani ce i se lasă pentru cărţi (concret: garanţiile pentru cărţile împrumutate). Tot de formă a fost numit şi în Comisiunea de inventariere a documentelor depozitate în urma marelui incendiu la Biserica Sf. Niculai din Iaşi. Nu se cunoaşte ce a lucrat Eminescu în această comisie, dar se poate presupune că, de vreme ce instituţiilor în cauză li s-au restituit, ulterior, documentele, comisia, din lipsă de activitate, s-a desfiinţat de la sine.

Totuşi, în pofida îngrijirii şi atenţiei de care se bucură din partea junimiştilor ieşeni, Miron Pompiliu i-a spus sursei că poetul e din ce în ce *mai prăpădit, nu numai în privinţa intelectuală şi a îngrijirii de sine, dar şi în privinţa morală*. Acest lucru i l-a scris şi domnului Maiorescu într-o scrisoare, după cum îi precizează sursei, recomandând trimiterea poetului într-un *stabiliment de cură*, unde să fie liber, dar supravegheat atent de către un personal specializat şi unde să i se acorde un tratament potrivit cu *relele* de care suferă.

În vederea eventualei interceptări a scrisorii, sursa îmi dă toate amănuntele: Scrisoarea lui Miron Pompiliu către Titu Maiorescu, Iaşi, 14 mai 1886.

Observaţii:

Din propriile mele cercetări rezultă că nu există urmări de natură poliţienească (reclamaţii la secţia de

poliţie) sau juridică (punere sub interdicţie) împotriva lui Eminescu Mihai. Dintr-o sursă am aflat că ar fi fost reţinut la comisariatul Despărţirii I din ordinul prefectului poliţiei. L-au reţinut pentru câteva zile, poetul dormind acolo pe o canapea veche. Sursa s-a dus să-l viziteze, cerându-i comisarului Dioghenide să-i permită să-l scoată la o locantă din apropiere ca să dejuneze5.

Totuşi, în ciuda tuturor eforturilor, nu am reuşit să obţin nici un document scris (deşi unii susţin că există). Consider că faima lui Eminescu (de poet sau de nebun) a făcut ca toate incidentele pe care le-a relatat sursa (tragerea de turnură a damelor, spargerea oalelor pe uliţă, vociferări la teatru) să fie privite cu oarecare înţelegere şi cel mult cu compasiune de către autorităţile locale (poliţie). Prefectul poliţiei, domnul G. Morţun, trecând drept un om cult, nu risca să-şi compromită viitoarea carieră politică emiţând ordine de arestare pe numele lui Eminescu. Se ştia că protectori importanţi şi influenţi îi purtau poetului de grijă.

Iată ce mi-a declarat sergentul de stradă: Nu te pui cu aceştia (protectorii importanţi). Mai ales când eşti sergent de stradă şi un *amărât* ce ai în întreţinere o familie numeroasă. În momente de tulburare a ordinii publice (spart felinare, atins turnuri la dame, rupt cărţi etc.) nu faci decât să dai o scurtă satisfacţie publicului privitor, îl apuci de braţ pe recalcitrant şi-l duci la secţia de poliţie. Eventual, la *comisie*. Dar acolo i se dă drumul imediat. Cu scuzele de rigoare. Tot timpul intervine cineva pentru dânsul. E cunoscut şi apreciat în urbea noastră.

Bine, domnule Eminescu, dar se poate una ca asta?!, l-au întrebat domnii de la comisie. Dumneata, un mare poet! Să spargi felinare! Să apuci damele de turnuri! (bărbaţii şi-au făcut cu ochiul). Să spargi oale din gardurile bătrânelor! Bineînţeles că n-ai vrut dumneata! Ce vrei! Erau şi vechi, ciobite pe alocuri (respectivele oale)! Domnii au avut cu dânsul o discuţie amabilă, prietenoasă! Totul

fără hârtii, reclamaţii, interdicţii! Suntem şi noi oameni, se poate! La urma urmei, ce pagubă! Două felinare, acolo! Nişte oale din gard! Nimeni nu a depus plângere. Nici doamnele în cauză (cele cu turnuri) nu au depus vreo plângere împotriva domnului Eminescu! Fie vorba între noi (bărbaţii), sunt şi cam ridicole *perniţele* alea puse la spate. Te duc cu gândul la crupa unei iepe. Pe bune, abia dacă te abţii să nu-i dai o palmă (citeşte: mângâiere) de încurajare! Haaa! Haa! Ha! Iar la teatru? Să fim serioşi! Câtă lume se duce la teatru ca să vadă *ce* e pe scenă! Actriţe care îşi storc batiste de lacrimi (se înţelege: de crocodil) şi actori care urlă din toţi bojocii! Liceeni care, chiulind de la orele d-lui Burlă, se încaieră în staul pentru vreo *mamzelă* de pe scenă. Lumea merge la teatru să se întâlnească, să mai schimbe o vorbă! Damele să-şi arate noile rochii (cu turnură). Bărbaţii să privească la dame (cu lornion sau fără). Nimeni nu s-a supărat pe domnul Eminescu când dânsul, nepăsător la drama (*Veneţiana*) de pe scenă6, şedea chiar în banca întâia, în stal şi rupea foile unei cărţi, filă cu filă, comentând şi vociferând încât deranja pe toată lumea, ba, dimpotrivă, spectatorii au găsit *drama* aceasta mult mai interesantă decât cea de pe scenă.

Anexez copia Constatării medicale semnate de doctorii Iuliano şi Bogdan (doctori în medicină de la Fac. din Paris) care, în urma requiziţiunii d-lui prim-procuror din 5 noiembrie 1886, au fost chemaţi la arestul preventiv al Despărţirii I ca să constate starea medicală7 a lui Eminescu, în vederea internării acestuia la Mănăstirea Neamţului.

„Pietraru"

Notă de sarcini pentru agentul „Pietraru"

Organele noastre verifică informaţiile ce le au asupra numitului Eminescu Mihai, fost redactor al gazetei *Timpul*, în prezent bibliotecar la Biblioteca Universitară din Iaşi.

O mare parte din informaţiile furnizate până în prezent provin de la agentul „Pietraru".

Vă rugăm să luaţi măsuri în continuare de dirijare a agentului pe lângă Eminescu Mihai pentru a stabili următoarele:

ce manifestări are sus-numitul în relaţiile cu apropiaţii, dacă boala de care suferă a recidivat şi în ce condiţii.

dacă mai scrie lucrări cu caracter literar şi care este conţinutul acestora.

cu cine se întâlneşte şi cât de des frecventează cârciumile din localitate, ce se discută la aceste întâlniri.

dacă participă la întrunirile sociale sau mondene.

cu cine este în relaţii mai apropiate dintre junimişti şi care este natura acestor relaţii.

doctorii Iuliano şi Bogdan să fie cercetaţi şi anchetaţi în vederea clarificării autenticităţii documentului de constatare medicală, elaborat la data de 6 noiembrie 1886.

Lt. Condurache Mircea

A.C.N.S.A.S., Fond Informativ, dosar nr. 850, vol. 2, f. 39.

1. Aici i s-a pus întâi piciorul în gutieră, pe urmă i s-a aplicat aparatul lui Scultet, după aceea i s-a aplicat un bandaj de gips. Tratamentul în spital până la vindecare a durat aproape şaizeci de zile. Cu toată dragostea de care era înconjurat, domnii Miron Pompiliu, Burlă şi Humpel veneau zilnic să-l vadă, el rămânea trist şi descurajat. Puţin pretenţios în toate şi cumpătat se purta ca un om modest încât, dacă n-ai fi ştiut că acela era Eminescu, ai fi putut crede că e un ins oarecare. Sursa: Maria

2. Cum intrai în această odăiţă te lovea simplicitatea ei. În faţă se găsea o oglindă cu consolă şi în mijloc o masă cu două scaune. În fund, în stânga odăii se afla un pat simplu de fier cu vergi, la capătâiul căruia, chiar în dreptul ferestrei, se găsea o măsuţă cu un sfeşnic, o carafă cu apă şi un teanc de sferturi de hârtie albă, un condei şi-o călimară. Pe jos şi pe mese tot soiul de reviste, broşuri, cărţi, împrăştiate în dezordine, precum şi bucăţi de hârtie

cu versuri, proză, unele şterse, altele rupte, mototolite. Sursa: Maria

3. Domnul A. Filipide a demisionat din postul de subbibliotecar, în locul lui fiind numit prin înaltul decret al M.S. Regelui no. 2532 din 24 septembrie 1884, domnul Mihai Eminescu, absolvent al Facultăţii de Filosofie din Viena. Arhiva de Cancelarie, Biblioteca Universitară din Iaşi.

4. L-am văzut la biblioteca Universităţii vechi, citind tot timpul la biroul lui din fund, în faţa intrării. Mi-a făcut impresia unui om absolut normal şi a unui funcţionar conştiincios, care-şi face slujba aproape cu plăcere. Bibliotecarul titular dădea foarte rar pe la bibliotecă. Sursa: Ion

5. O friptură suculentă, puţină brânză, câteva fructe (smochine), un pahar de vin şi o cafea l-au înviorat numaidecât. Contrar obiceiului său, a început să-mi vorbească despre sine, spunându-mi să nu-l cred ignorant, şi că el cunoaşte mai multe limbi. A început să fredoneze *Cucuruz cu frunza-n sus*, cântec pe care – zicea el – l-a învăţat în Bucovina. Mi-a mai cerut vin, dar eu ştiind că n-are voie i-am spus că nu mai am parale şi că nu-l cunosc pe cârciumar ca să-mi dea pe datorie. Sursa: I.N.

6. Din actul I, din drama *Veneţiana*, cred că nimeni n-a înţeles nimic… fiindcă drama care se petrecea în stal cu una din cele mai mari minţi pe care le-a avut neamul românesc era mai interesantă şi mai îngrozitoare decât cea de pe scenă. Abia la căderea cortinei, Eminescu a fost amăgit să iasă din teatru… De data asta sergenţii şi-au făcut datoria. Sursa: State

7. Din interogatoriul şi conversaţia avută cu Eminescu am putut constata că el suferă de o alienaţie mintală cu accese acute, produse probabil de gome sifilitice la creier şi exacerbate prin alcoolism; starea lui e periculoasă atât pentru societate, cât şi pentru el însuşi, şi este neapărată nevoie de a fi internat în o casă specială

spre cercetare şi observare pe un timp limitat, după socotinţa medicului curant. Sursa: Iuliano şi Bogdan

4, În ciuda faptului că îşi făcuse datoria, îndeplinind (conform procedurilor) toate sarcinile încredinţate, la sfârşitul anului 1971, col. Mărişeanu tot nu primise încă gradul de general de securitate promis, ba, mai mult, dată fiind noua orientare politică de la vârf, îşi vedea ameninţată chiar şi actuala poziţie (şef de serviciu) dacă nu reuşea să tragă la timp sforile necesare şi să evite primirea cuvenitei recompense a celor aflaţi de prea mult timp în activitate, şi anume, numirea într-o altă funcţie, aparent mai bună, dar cu grad de răspundere (importanţă) minim. O altă manieră de recompensare a serviciilor aduse în slujba statului o reprezenta şi acordarea de distincţii sau medalii1. Dar Mărişeanu nu se putea mulţumi cu astfel de compensaţii (avansare mascată sau medalii)! Mai trecuse o dată prin ceva similar, în vara lui 1967, când Departamentul Securităţii Statului se reorganizase, trecând în subordinea Consiliului care intrase sub directa îndrumare a partidului şi a guvernului. Prin reorganizare, Direcţia a III-a (condusă pe atunci de Mărişeanu) s-a transformat în Direcţia Generală de Informaţii Interne, devenind unul dintre organele centrale ale aparatului Consiliului Securităţii Statului. La acea dată, când mai avea *pile, cunoştinţe şi relaţii* (pcr – în limbajul abreviat al epocii) în structurile de stat şi de partid, Mărişeanu reuşise să aranjeze lucrurile în aşa fel încât, pierzând şefia generală a Direcţiei, să dobândească măcar postul de şef al serviciului de informaţii interne, la Direcţia I. Un an mai târziu, în 1968, se desfiinţaseră direcţiile regionale de securitate şi organele raionale, constituindu-se inspectoratele de securitate judeţene. Mărişeanu trecuse cu bine şi de această încercare, fiind păstrat în funcţie graţie aceloraşi *intervenţii* şi a unui referat de cadre ireproşabil2. Ca să nu mai poată fi dat la o parte în viitor

(pe motiv de studii incomplete), s-a înscris şi la Şcoala de partid „Ştefan Gheorghiu“.

Sprijinit de şeful Direcţiei de Propagandă şi Cultură, continuase în toţi acei zece ani, să coordoneze în secret activităţile Serviciului VII din fosta Direcţie a III-a (cu birourile de Istorie şi Literatură), dar greutăţile în organizare deveniseră din ce în ce mai mari. În documentele şi actele administrative ale DGII, Serviciul VII nici nu exista şi, în afara şefului de la Propagandă şi cultură (cel căruia îi încredinţa direct misiunile şi sarcinile) şi a ministrului de interne, numărul celor care cunoşteau secretul existenţei şi funcţionării acestui serviciu fusese strict limitat. Statul de plată pentru membrii celor două birouri (Istorie şi Literatură), care compuneau Serviciul VII, se găsea la Direcţia de propagandă şi cultură, fiind semnat direct de către şeful Direcţiei.

Acum însă (noiembrie 1971), în pofida vechimii sale în structurile de securitate şi a serviciilor pe care le adusese partidului pe linie culturală şi de propagandă, dacă nu se grăbea să se alinieze la noua direcţie ideologică (şi, mai ales, să se pună bine cu noii şefi), ar putea ajunge în situaţia neplăcută de *outsider*, vechimea şi experienţa în bătăliile de pe frontul ideologic (de altădată) nefiind tocmai calităţi cu care să se mai mândrească cineva, ba dimpotrivă, reamintindu-le, n-ar face decât să indispună în stânga şi în dreapta şi să-şi grăbească singur dizgraţia. De aceea, pentru a fi în ton cu noile schimbări (revizuiri ideologice) şi pentru a nu cădea în păcatul de moarte al rămânerii în urmă faţă de linia *nouă* a conducerii de partid şi de stat se apucase să studieze sârguincios noile teze şi directive (*Tezele din iulie*, precum şi *Programul Plenarei CC a partidului din 3-5 noiembrie 1971*).

Îşi notase în caietul de conspecte că noua direcţie a politicii culturale şi a propagandei va pune accent pe importanţa *îmbunătăţirii activităţii ideologice şi a ridicării*

nivelului general al cunoaşterii şi a educaţiei socialiste a maselor, a aşezării relaţiilor din societate pe baza principiilor eticii şi echităţii socialiste. Aceste cuvinte le subliniase cu creionul roşu, străduindu-se să le memoreze. În cadrul acestei noi politici se susţinea că rolul afirmării valorilor naţionale (perene) va fi unul decisiv în educaţia şi formarea ideologică şi că se va urmări crearea unei înalte conştiinţe revoluţionare cu ajutorul propagandei culturale. Printre acele valori *perene*, chemate să răspundă noilor comandamente, se număra fireşte şi Eminescu, poetul nostru naţional. Astfel, în lumina noilor directive şi a actualei viziuni (problema rolului *naţiunii* fiind clarificată încă la Congresul al IX-lea), nu mai era necesar ca Eminescu să fie propovăduit în spiritul tezelor marxist-leniniste3 (poetul nu avea nicio vină că nu fusese marxist), ci, dimpotrivă, să reiasă cât mai clar originalitatea sa (poet nepereche), precum şi caracterul *naţional* (specific românesc) al operei sale şi, devenind universal (prin tot ce este românesc), Eminescu să fie recunoscut drept *expresia integrală a sufletului românesc*. În vederea redimensionării noii imagini naţionaliste (vrea să spună – naţionale) a poetului, vechile metode de *recuperare* nu numai că nu-şi mai aveau rostul, fiind considerate ca parte a greşelilor trecutului (de care se cerea să ne debarasăm), ci, trăgând învăţămintele cuvenite din acele erori, atitudinea faţă de poetul naţional se cerea ea însăşi reajustată şi schimbată.

Prima măsură care s-a impus a fost închiderea dosarului Eminescu şi clasarea acestuia la arhivă. *Greşelile* de orientare ideologică ale poetului (pesimism, schopenhaureanism, cosmopolitism junimist etc.) puteau fi trecute cu vederea atâta timp cât *naţionalismul* său înfocat corespundea noilor criterii de apreciere culturală. În acţiunea de demascare publică de la Ateneul Român (din urmă cu 12 ani), Eminescu îşi reafirmase statutul de mare romantic (Eu rămân ce-am fost romantic), se declarase nici mai mult nici mai puţin decât un ateu convins (Eu nu cred

nici în Iehova,/ Nici în Buddha-Sakya-Muni...) şi, ceea ce era cel mai important, un mare român şi patriot4. Cu toate acestea, poetul naţional continuase să rămână în atenţia organelor de anchetă, în vederea clarificării altor aspecte importante ale vieţii şi activităţii sale. Au mai urmat încă doisprezece ani de verificări, anchetări, urmăriri şi analize detaliate pe problemă.

Dar vremurile se schimbaseră şi, o dată cu ordinul de închidere a dosarului Eminescu, desfiinţarea Biroului 2 din Serviciul VII, care îşi pierdea obiectul principal al muncii (*obiectivul* Eminescu), se impunea de la sine. Conform indicaţiilor primite (de la şeful Direcţiei de Propagandă şi Cultură), col. Mărişeanu, cel care se ocupase de caz, trebuia să închidă dosarul şi să-l transfere la arhivă, indiferent de stadiul de lucru la care ajunsese. Dosarul în sine era extrem de voluminos. Conţinea peste zece mii de file, distribuite într-o ordine riguroasă şi precisă în *patru* dosare. În vederea încetării acţiunii de urmărire, Mărişeanu trebuia să finalizeze raportul de închidere DUI, să dispună clasarea materialelor la arhivă şi menţinerea în evidenţa cartotecii general-documentare. Dar încă ezita în redactarea raportului. Din punct de vedere formal ştia ce anume ar trebui să conţină raportul de închidere DUI, formulările îi erau foarte clare, dar cu toate că intuia cam încotro se îndreptau lucrurile, prezentarea situaţiei în sine şi elaborarea concluziilor îi puneau unele probleme. Astfel, deşi supraveghease personal cazul, dedicându-i-se aproape în exclusivitate, Mărişeanu nu putea fi prea încântat de evoluţia situaţiei şi nici de rezultatele obţinute până atunci. În ciuda succesului şedinţei publice de la Ateneul Român şi a îndeplinirii unor sarcini importante, în cazul poetului naţional persistau încă o serie întreagă de lucruri nelămurite, mistere de elucidat, elemente care nu se legau între ele, erori de îndreptat.

Regretabil era şi faptul că nu avea cui să ceară sprijinul şi să discute despre un dosar a cărui rezolvare (îşi

dădea acum seama) nu mai prezenta aceeaşi importanţă şi relevanţă ca în urmă cu un deceniu. Rapiditatea cu care în jurul său se roteau cadrele, fiind promovaţi oameni noi, cu o înaltă pregătire ideologică (absolvenţi ai Academiei de ştiinţe social-politice „Ştefan Gheorghiu“), îl determinau pe Mărişeanu să fie ceva mai prudent la birou şi să păstreze o anumită tăcere în jurul activităţii sale (cazul Eminescu) şi a subordonaţilor săi direcţi din *strict-secretul* Serviciu VII. Pe de altă parte, nu putea să nu regrete faptul că o activitate de urmărire atât de intensă şi extrem de bine documentată risca să se piardă şi să se reducă la aproape nimic. Singurul cu care ar fi putut să discute despre caz era şeful Direcţiei de propagandă şi cultură, cel împreună cu care iniţiase procesul de recuperare şi reevaluare a trecutului nostru literar după model sovietic, jdanovist. Mărişeanu îl căutase de câteva ori la telefon încercând să obţină o audienţă, dar, de fiecare dată, i se spusese că e ocupat sau că ar fi plecat. A aflat, ulterior, că nici poziţia vechiului patriarh al propagandei şi culturii nu mai era sigură şi infailibilă (mai ales, în urma evenimentele de peste vară, referitoare la cazul scriitorului Baltag). În noul joc al raporturilor de putere (deşi rămăsese, de bine de rău, membru în Comitetul Executiv şi secretar al Comitetului Central), atribuţiile acestuia fuseseră sever ajustate, iar în acel noiembrie pe fostul protector al lui Mărişeanu nu-l preocupa decât cum să-şi salveze poziţia (pielea) şi, în perspectiva unei aterizări cât mai reuşite în zona actualei structuri de putere (controlate de Ceauşescu), se antrena pentru Plenară5 unde va trebui să execute adevărate salturi mortale ca să convingă pe noii lideri de fidelitatea şi ataşamentul său. Soarta unui poet ca Eminescu, fie el şi poetul naţional, atâta timp cât nu-i mai aducea vreun beneficiu, îi devenise străină. Lui Mărişeanu nu îi era însă indiferentă soarta dosarului Eminescu, în care investise mai bine de zece ani de muncă, punându-şi în joc toată reputaţia profesională şi, de ce nu, chiar

posibilitatea avansării în structurile Securităţii (neglijând alte atribuţii, refuzând alte dosare „grele“ de scriitori nealiniaţi, cazul Steinhardt, de pildă).

Şi, totuşi, nu putea să nu ţină cont de direcţia din care bătea vântul şi de proaspetele zvonuri (neoficiale) privind înfiinţarea Ministerului de Interne prin fuziunea Consiliului Securităţii Statului cu Ministerul Afacerilor Interne (adică, alte reorganizări, schimbări şi numiri noi în funcţii etc.). Cazul celebrului scriitor Baltag, membru supleant al CC al PCR, (culminând cu interviul din *Le Monde*) fusese pumnul de sare azvârlit în foc şi, inflamând spiritele de la Vest la Est (sau de la Est la Vest), impunea, oarecum forţat, reorganizarea structurilor de securitate (care se dovediseră vulnerabile). Nu mai era un secret pentru nimeni (poate pentru puţinii naivi) faptul că Nicolae Ceauşescu urmărea controlul total al Partidului şi dobândirea puterii absolute. În această roză de vânturi mereu schimbătoare, Mărişeanu, fidel până la capăt principiului de supravieţuire în raport cu împrejurările (fig. *cameleonism*), ar fi renunţat cu uşurinţă la cazul Eminescu, redactând un raport de închidere DUI după formula obişnuită de care se servea în astfel de situaţii, dacă lucrurile ar fi fost ceva mai simple şi mai transparente.

Pe principiul bulgărelui de zăpadă, acţiunea de urmărire dusă împotriva poetului naţional scăpase de sub controlul ideologic şi încetarea ei în orice condiţii comporta anumite riscuri (de care Mărişeanu nu putea să nu ţină cont). Astfel, ceea ce iniţial nu fusese decât o misiune de rutină propagandistică, treptat, crescuse exponenţial în dimensiune (la proporţii mitice) şi, prinzând viteză, depăşise acel punct dincolo de care cineva (oricine) mai putea să-i intuiască sau să-i aproximeze efectele. Colosala forţă pusă în mişcare acţiona nestingherită, fără ca viteza sau traiectoria monstrului rotitor de zăpadă care se avânta la vale să poată fi determinată, cu atât mai puţin

să i se controleze sau să i se devieze cursul. Tot ceea ce mai putea face Mărişeanu era să nu stea în calea tăvălugului, astfel încât efectele inevitabile să-l afecteze cât mai puţin. Dar cum să facă asta?

Ceea ce-l intriga, creându-i în plus o stare de disconfort aproape paranoică, era faptul că, deşi transmisese ofiţerilor şi agenţilor săi ordinul încetării urmăririi (ca primă procedură în vederea închiderii DUI), primea în continuare note informative şi rapoarte pe care, o dată ajunse la biroul său, din precauţie profesională, se mobiliza să le parcurgă cu atenţie. Regularitatea cu care, totuşi, continuau să-i parvină acele note informative şi rapoarte îi întărea convingerea că ordinul de încetare a urmăririi nu ajunsese la destinaţie. Repetase ordinul, dar fără niciun rezultat. Pur şi simplu nu mai ştia ce să creadă.

Faptul că, după atâţia ani, în ciuda eforturilor depuse şi a energiei investite, Mărişeanu nu izbutise să dea o rezolvare *definitivă* în cazul Eminescu nu dădea prea bine în privinţa evaluării activităţii sale. Şeful de la propagandă şi cultură obţinuse ceea ce dorise ca exerciţiu de imagine (demascarea publică) şi nu-l mai interesa altceva. Mărişeanu, însă, ocupându-se aproape cu predilecţie de acest caz, îşi neglijase alte atribuţii de serviciu, tratându-le superficial, în grabă, ceea ce putea constitui un argument numai bun în vederea unei sancţionări sau chiar degradări, greu de evitat în momentul de faţă. Cum niciunul dintre actualii superiori din Securitate nu era la curent cu existenţa dosarului Eminescu nu putea pretinde din partea acestora vreo îngăduinţă în evaluarea activităţii sale ca şef de serviciu. Dintre toate cazurile de intelectuali (scriitori, artişti etc.) instrumentate de securitate, nici unul nu putea fi mai dificil decât cel al lui Eminescu, al poetului naţional (câţi poeţi naţionali avem noi?). Ştia cineva în ce condiţii cu totul excepţionale lucrase col. Mărişeanu, depinzând de o serie de factori asupra cărora nu avusese practic aproape nicio influenţă? Dar cui să-i spună asta, fără să

deconspire totul?! Şi, după toate astea, să se aleagă praful?! Nimicul?!

Nu-şi putea ierta faptul că, în acţiunile operative, se bazase nepermis de mult pe *nespecialişti* (adică pe agenţi care nu aveau o pregătire profesională propriu-zisă), ignorând faptul că, oricât de specializaţi ar fi fost aceştia în domeniul Eminescu (sau în eminescologie, cum i se mai spune), în problemele de strictă tehnică profesională (filaj, obţinere de informaţii sau aplicarea metodelor de bază în urmărirea informativă), *agenţii* săi se dovediseră nişte ageamii. Ar fi trebuit să prevadă o asemenea situaţie şi să pună mai devreme în aplicare planul suplimentar, de rezervă. Filimon Ilea făcuse parte din acest plan B, dar, Mărişeanu, prea încrezător în calităţile informaţiilor furnizate de reţeaua şi agentura eminescologică întârziase prea mult punerea lui în aplicare.

În activitatea pe care o desfăşurase aproape zece ani la Biblioteca Academiei, Filimon Ilea îi fusese, de altfel, foarte util, îndeplinindu-şi conştiincios toate sarcinile încredinţate. Rapoartele şi notele-sinteză referitoare la biografia lui Eminescu îi fuseseră de mare folos lui Mărişeanu. Prin intermediul acestor rapoarte anticipase cu mare precizie fiecare pas al poetului şi al celor din anturaj, în felul acesta, fiind capabil să intervină pe teren, şi să-şi dirijeze cu mare precizie agentura. În schimb, notele informative semnate de Filimon Ilea (referitoare la eminescologii cu care intrase în contact) nu prezentaseră un interes propriu-zis deoarece informatorul avusese mare grijă să-şi aleagă cu precauţie cuvintele şi să nu incrimineze pe nimeni. Mărişeanu cunoştea toate meandrele acestui gen de discurs neutru (inteligent şi sobru), dar se prefăcuse că totul era în ordine şi că notele lui Filimon Ilea îi erau extrem de utile (era, în fond, o tactică).

Între timp, Mărişeanu aflase dintr-o altă sursă (din Biblioteca Academiei) că Filimon Ilea intenţiona să

părăsească definitiv ţara (obţinuse o invitaţie din Germania – Berlinul de Vest – de la o rudă din partea mamei). Nu avusese suficiente probe pentru a dovedi existenţa unui asemenea proiect, dar ştiuse, la momentul potrivit, cum să folosească acea informaţie în favoarea misiunii. Acel moment nu s-a lăsat prea mult timp aşteptat. În urmă cu doi ani, Mărişeanu dirijase pe lângă Filimon Ilea un licean (Dragomir – Dragu) care îl ţinuse la curent cu toate mişcările acestuia (şi cu proiectul plecării). Între cei doi se manifestaseră şi anumite sentimente de afecţiune (Dragu îşi pierduse tatăl, considerându-l pe Filimon un fel de tată sau frate mai mare, după cum reiese din notele tânărului). Din datorie patriotică, un vecin (cetăţean patriot) informa organele[6] despre toate mişcările celor doi. Cu toate că insinuaseră unele lucruri odioase în legătură cu orientările sexuale ale lui Filimon Ilea, notele Vecinului se dovediseră importante în verificarea adevărului relatărilor informatorului Dragomir.

Mărişeanu a făcut un efort şi a citit romanul *Istoria unei lacrime* de Filimon Ilea. Natura relaţiei dintre Eminescu Mihai şi Micle Veronica nu prezentase o importanţă prea mare pentru misiune (în fond nu prezentase niciuna), dar Mărişeanu conform principiului său de a citi tot ce primea, citise (distrat) textul, în diagonală – cum se spune. I-a dat de înţeles lui Filimon Ilea că l-ar putea ajuta să-şi publice romanul, dar după citirea raportului Direcţiei Generale a Presei şi Tipăriturilor, raport în care se evidenţiaseră foarte clar toate defectele textului (şi care nu erau puţine)[7], Mărişeanu nu-şi asumase nicio responsabilitate. Concluzia DGPT fusese foarte clară: *textul nu se înscria în linia generală şi, prin abordarea romanţioasă şi fantezistă a subiectului, nu corespundea direcţiilor promovate de către literatura noastră actuală.* În plus, modificările propuse, în vederea eventualei publicări, erau atât de multe[8] că cel mai cuminte pentru Filimon Ilea ar fi ori să scrie un alt roman,

ori să renunţe. Colonelul Mărişeanu, deşi ar fi putut să intervină forţând puţin lucrurile, nu făcuse nimic în acest sens. Încercase să tragă de timp. Îi arătase lui Filimon Ilea raportul DGPT sugerându-i că va face tot posibilul pentru ca lucrurile să se mişte într-o direcţie favorabilă, dar, în mod concret, nu întreprinsese nimic.

În schimb, mai vechea lucrare a lui Filimon Ilea, *Eminescu şi începuturile naţionalismului românesc*, ar putea să revină în actualitate odată cu încercările ideologilor partidului de recuperare a tradiţiei naţionalismului românesc. Evident, dacă Filimon Ilea va renunţa la capitolul cu legionarii şi la tot restul şi, redeschizând dezbaterea pe această temă, va reevalua gazetăria eminesciană (conform noilor teze şi directive). Concret: în mod obiectiv, ştiinţific, ferindu-se să-l tragă pe poet de mâneca stângă9, dacă legionarii l-au tras de cea dreaptă. În această lumină nouă, da!, lucrarea lui Filimon Ilea *Eminescu şi începuturile naţionalismului românesc* ar avea o şansă să treacă de furcile caudine ale cenzorilor de la Direcţia Generală a Presei şi Tipăriturilor! Mitul poetului naţional Eminescu ar putea căpăta un nou suflu dacă activitatea gazetărească (patriotismul eminescian) va fi evidenţiată şi adaptată (obiectiv vorbind) noilor scopuri propagandistice. Încă o dată, se dovedea că Filimon Ilea era exact omul de care Mărişeanu avea nevoie.

Şi totuşi, în urmă cu un an, colonelul aflase de la Dragomir detalii suplimentare privind pregătirile (meticuloase) ale lui Filimon Ilea în vederea plecării definitive în străinătate. A luat această decizie deoarece, în ciuda eforturilor de integrare, nu se considera capabil (credea el) să se orienteze pe linia realităţilor sociale din ţara noastră. Lui Mărişeanu vestea îi picase cam prost şi într-un moment total nepotrivit. Gândindu-se la *cazul* lui Filimon Ilea nu putea să nu-şi spună că, fără să vrea, încălzise un şarpe veninos la sân. Adică, el, Mărişeanu (bunul securist), îşi pusese în joc toată reputaţia,

eliberându-l din lagărul de muncă, îi facilitase obţinerea unei slujbe bune, creându-i toate condiţiile pentru o viaţă cât de cât decentă (l-a ajutat şi cu locuinţa) şi acesta, ingrat, crezuse că putea s-o şteargă aşa, pur şi simplu. Cum adică să nu se orienteze pe linia realităţilor sociale din ţara noastră? Şi cei aproape zece ani de note informative şi drumuri la securitate în biroul lui Mărişeanu? Nu dovedeau exact contrariul? Iniţial, se gândise la un plan de răzbunare împotriva ingratului (nu i-ar fi greu să-i întocmească un dosar la secţia de moravuri), dar, ulterior, analizând situaţia, a preferat să acţioneze ca un adevărat profesionist. N-a făcut nimic concret ca să-l oprească, ba, dimpotrivă, după ce i-a dat de înţeles că aflase de planul plecării, s-a oferit să-l ajute cu obţinerea paşaportului şi a vizei (Mărişeanu îşi avea planul său). L-a sprijinit în rezolvarea tuturor formalităţilor de plecare, dar, conform promisiunii şi târgului făcut cândva, Mărişeanu (urmărindu-şi planul) a revendicat dreptul de a alege destinaţia călătoriei. După care, i-a dat de înţeles lui Filimon Ilea că va fi liber să plece unde va dori. În Berlinul de Vest, oriunde. Filimon Ilea fusese de acord. Când, la ultima întâlnire, Mărişeanu i-a dezvăluit locul unde Filimon Ilea avea să fie *marşrutizat*, fostul deţinut politic nu s-a arătat deloc surprins. În fond, colonelul de securitate, nu făcuse decât să-şi îndeplinească faţă de el promisiunea (dulce-veninoasă) făcută în urmă cu zece ani.

Înainte de plecare, Mărişeanu i-a înmânat notele de sarcini prevăzute, încredinţându-i misiunea de urmărire a evenimentelor ultimilor ani din viaţa poetului Mihai Eminescu. Iniţial, Filimon Ilea s-a stabilit la Bucureşti, dar, pentru a fi mai aproape de Eminescu, a călătorit la Liman, apoi, la băi la Repedea, la Botoşani, Iaşi şi, în final, din nou, la Bucureşti.

Se împlinise mai bine de un an de când Filimon Ilea plecase în *străinătate*, răstimp în care acesta îşi făcuse corect datoria. Trimitea regulat note informative şi

rapoarte, ţinându-l la curent pe Mărişeanu cu tot ceea ce se întâmpla pe teren. Nu avea nimic să-i reproşeze. Punct cu punct, sarcinile prevăzute în planul de măsuri privind pe Eminescu Mihai erau urmărite şi îndeplinite cu corectitudine (mai puţin unul: scrierea de poezii apocrife eminesciene). În paralel cu Filimon Ilea, Pietraru, cel mai vechi agent din structura sa operativă, acţiona cu aceeaşi competenţă, trimiţându-i regulat note şi rapoarte bine elaborate (încă nu izbutise să afle dacă Pietraru şi Bătrânul domn cu joben erau una şi aceeaşi persoană). De bine de rău, integrându-se în societatea timpului, Pietraru îşi organizase o agentură locală ce funcţiona destul de bine (conform notelor trimise şi a rapoartelor). Agentului Filipescu Stelian, Mărişeanu îi pierduse urma, acesta fiind transferat (din momentul în care nu s-a mai plătit pentru el internarea la Ober-Döbling) într-o instituţie publică pentru săraci. Ulterior (pe fondul problemelor de comunicare ivite), Mărişeanu regretase că a renunţat atât de uşor la acest agent destul de competent. Nici despre Elise (Milly) nu mai ştia nimic, pierzându-i urma undeva tocmai la Berlin. O vreme fusese măritată şi cu primarul din comuna Laza, dar, la un moment dat, fugise de acasă. Se credea că undeva în străinătate. Nu se ştia, însă, exact unde. Singurii care rămâneau operativi erau Filimon Ilea şi Pietraru. Filimon Ilea primise şi sarcina de a da de urma lui Filipescu şi a Elisabetei Badea, fără să fi reuşit deocamdată să se achite de ea. Din păcate, notele informative şi rapoartele primite de la cei doi *operativi* soseau cu oarecare întârziere, îngreunând bunul mers al acţiunii de urmărire şi, implicit, întârziind dobândirea rezultatelor mult-aşteptate.

În momentul de faţă, însă, ceea ce-l îngrijora pe Mărişeanu era faptul că agenţii săi continuau să-şi îndeplinească sarcinile încredinţate cu toate că îi informase despre închiderea cazului, solicitându-le încetarea urmăririi. Le ceruse să aştepte noi dispoziţii, dar

se vede treaba că ordinul său fie n-a ajuns încă la destinaţie, fie s-a rătăcit undeva pe drum, pierzându-se.

Ce folos!, îşi spuse colonelul încruntându-se. Privirea îi alunecă *visătoare* pe cele patru dosare voluminoase care cuprindeau peste zece mii de file din cazul Eminescu. Se reculese rapid, fiindcă nu-şi îngăduia să prelungească prea mult minutul patetic şi sentimental. Ordinul de închidere DUI era foarte clar şi nu-şi putea permite să piardă timpul preţios cu tânguieli muiereşti. Trebuia să acţioneze cât mai repede. Aşa cum se prezenta acum dosarul, nu-l putea preda la arhivă. Avea nevoie să-l verifice şi să decidă ce anume trebuia îndepărtat din dosar, eliminat, pentru ca mai târziu, cine ştie când (în viitor), lucrurile să nu poată fi deconspirate cu prea mare uşurinţă. Îşi propuse, în primul rând, să elimine tot ceea ce avea vreo legătură cu existenţa unui Serviciu VII, biroul Literatură. Începu cu cele din urmă adrese, note de sarcini şi note informative.

Cât despre motivul închiderii DUI, în cazul de faţă (pentru ca Mărişeanu să nu intre în atenţia secţiei pentru controlul muncii MAI a CC al PCR cu nerealizări în activitate), acesta nu putea fi decât unul singur: decesul obiectivului. Tot ce avea de făcut în acest sens era să mai tragă puţin de timp şi să aştepte. Va interveni, grăbind lucrurile, numai dacă situaţia s-ar prelungi cu mult peste aşteptările sale, punând la încercare şi răbdarea noilor şefi.

1. Col. Mărişeanu deţinea deja ordinul „Pentru servicii deosebite aduse în apărarea orânduirii sociale şi de stat“, ordinul „Meritul Militar“ clasa a III-a şi alte medalii.

2. În concluzie, colonelul Mărişeanu este un ofiţer inteligent, bine pregătit profesional, politic şi cultural, cu experienţă îndelungată în munca de informaţii interne, muncitor şi cu mari perspective, fapt pentru care propunem să fie reales în funcţia de şef serviciu. (cf. Referat de cadre al colonelului Mărişeanu, pentru

reconfirmarea în funcţia de şef serviciu – Direcţia I).

3. Valoarea imensă şi geniul lui Eminescu nu se micşorează sau nu creşte în funcţie de aceea că el ar fi luptat pentru demascarea şi condamnarea regimului burghezo-moşieresc. A ignora specificul literaturii înseamnă a cădea în sociologism vulgar, ceea ce noi [inteligenţa de partid] nu vrem. (Direcţia de propagandă şi cultură, stenograma concluziilor de la seminarul cu activiştii de partid din domeniul artistic).

4. Nu cu fraze şi măguliri, nu cu garde naţionale de florile mărului se iubeşte şi se creşte naţia adevărată. Noi o iubim aşa cum este, cum a făcut-o Dumnezeu, cum a ajuns prin suferinţele seculare până în zilele noastre. Sursa: Procesul verbal de interogatoriu, Şedinţa publică din 15 iunie 1959, Ateneul Român

5. Cu falsă umilinţă, de fapt fără urmă de remuşcări reale, perfectul acrobat executa la Plenara CC a PCR din 3-5 noiembrie 1971 unul dintre acele salturi mortale care i-au asigurat longevitatea în Olimpul comunist românesc. Sursa: Vladimir

6. La fel este cunoscut că nu a fost căsătorit niciodată şi că aduce la el în apartament un băiat tânăr (licean) cu care trăieşte de ceva vreme… Înainte mergea la el un alt băiat, de la o scară vecină, chipurile pentru meditaţii de germană. Este un om periculos pentru societate şi pentru cei din jur… În trecut a fost legionar, din câte am auzit. S-ar putea să aibă şi arme, cred unii vecini… Eu zic că dacă-i percheziţionaţi apartamentul o să aflaţi multe lucruri interesante… Cred că face şi comerţ ilegal cu cărţi, documente pe care le vinde în valută. Valuta o adună ca să fugă din ţară. Sursa: Cu multă stimă, un anonim

7. Ca gen nu este o operă realistă, ci, prin maniera de prezentare a evenimentelor, este un roman de fantezie biografică (*subliniat*). Lucrarea nu urmează cursul istoric al evenimentelor vieţii lui Mihai Eminescu, constituindu-se

într-o suită de „momente“ care îmbină scene din viaţa reală a poetului – pretexte pentru construirea unei alte existenţe, paralele – cu scene „închipuite“ sau inventate de către autor. Sursa: Direcţia Generală a Presei şi Tipăriturilor. De pe lângă Consiliul de Miniştri

8. Procedeul narativ prin care ni se sugerează că, pornind de la mici amănunte din viaţa poetului, pot fi reconstituite ficţional o serie de *poveşti* sau *istorii miniaturale* este insuficient lucrat. Viziunea auctorială este neclară, sistemul complicat de naratori provoacă dificultăţi la lectură, punând unele probleme deosebite (cine scrie?). Se recomandă ca autorul să mai insiste asupra acestor aspecte de construcţie epică. De asemenea, în eventualitatea publicării, se recomandă definitivarea ultimului capitol care lipseşte. Sursa: Direcţia Generală a Presei şi Tipăriturilor. De pe lângă Consiliul de Miniştri

9. Consider că a sosit momentul să privim lucrurile foarte obiectiv. După ce Eminescu a fost tras de mâneca dreaptă, să-l tragem acum violent de mâneca stângă, în interes partizan, ar fi la fel de greşit. Sursa: Profesorul

5, În vara lui 1885

Eminescu se află la băi de nămol la Liman, la doi kilometri depărtare de Odessa. Se găseşte sub îngrijirile doctorului F. Jachimowicz (de origine poloneză), proprietarul stabilimentului de băi de la Andrejewski. Urmează un tratament pentru ulceraţiile de la picioare. Băile de *glod cald* îi fac bine, *durerile necontenite pe care le avea la Iaşi* nu le mai simte. La începutul lui septembrie, se plânge totuşi de singurătate şi de lipsa unei societăţi cu care să mai schimbe o vorbă în română, germană sau franceză. Nu-i tocmai vorbăreţ de felul său, dar într-o societate de ruşi care vorbesc rusa şi de polonezi care vorbesc poloneza sau de ruşi care vorbesc poloneza şi de polonezi care vorbesc rusa, se vede condamnat la un mutism absolut. Vilegiaturiştii români, amicii Zaharia,

Buţureanu, Drăghici şi doctorul Max, cei cu care mai schimba o vorbă omenească (românească) se întorseseră în ţară la finalul sezonului, lăsându-l pe poet, *cocostârc străin*, să măsoare de unul singur malurile Limanului. Şi poetul nostru s-ar fi întors în ţară cu bucurie, dacă ar fi avut cu ce să plătească tratamentul şi sejurul la dr. Jahimowicz. În aşteptarea banilor, care întârziau, inventează felurite modalităţi de a-şi petrece (omorî) timpul.

Îşi aminteşte că e poet şi, ca orice poet romantic care se respectă, se dăruieşte contemplării naturii înconjurătoare (a Limanului). Astfel, freamătul neîncetat al vântului şi tremurul valurilor lacului căpătară în programul zilnic al preocupărilor sale (de ordin poetic) un rol însemnat. Despre vânt observă (melancolic) că seamănă cu monotonia uniformă a bătăilor unui ceasornic de perete. Limba vântului şi a valurilor o înţelege (spre deosebire de rusă şi poloneză), doar că, fiind o limbă strict lexicală, posibilităţile de conversaţie se reduc, vrând-nevrând, la etern aceeaşi compoziţie de sunete (uu-vuu-uu-vu) şi replici monotone (ecouri). Vremea răcoroasă şi ploioasă (12 grade Réaumur) îi strică uneori planurile de contemplare romantică a naturii. Când plouă, freamătul valurilor lacului nu se mai aude, nici vântul nu mai vuu-uu-vuu, de aceea, când se satură de monologul vântului sau, pur şi simplu, i se face prea frig (ori, se udă de la ploaie) se retrage în salon şi se delectează cu Heine. Heine?! Iarăşi Heine? Oh, nu! Ba da! Heine!1 E vorba despre o ediţie rătăcită printre *bucoavnele doctorului secundar*. După ce l-a parcurs pe Heine de la cap la coadă şi invers, citeşte gazetele (*Neue Freie Presse*, mai ales). Chiar dacă sunt numere mai vechi. Le citeşte din *slovă-n slovă*. Citeşte până şi anunţurile publicitare, atât *de ahotnic* te poate face singurătatea şi lipsa de ocupaţie zilnică. Îi scrie lui Novleanu cerându-i veşti: despre întrevederea celor doi împăraţi la Kremsier, despre ce măritişuri şi însurători se

mai proiectează, cine a mai murit etc., orice ştire devine interesantă împotriva urâtului *care-l lucrează* ca o durere surdă de dinţi. Singura mângâiere îi rămâne tutunul, doar că tutunul rusesc e *scump şi prost*. Deşi nu i-ar veni nimănui să creadă, îi lipseşte Chibici sau, mă rog, cineva cu care să mai schimbe o vorbă şi să discute puţină politică fiindcă oamenii de pe acolo nu vorbesc nimic, *mai ales nu politică*. A trimis şapte scrisori în ţară (opt, dacă o socotim şi pe ultima), dar răspunsurile (şi banii) întârzie.

Staţiunea fiind foarte mică, compusă din câteva vile (nouă clădiri), din pavilionul balnear (cuprinzând şase cabine cu nămol şi şapte cu băi sărate) şi un parc cochet (împodobit cu havuzuri şi statui ale unor zeităţi mitologice a căror identitate a rămas incertă în unele cazuri), nu-i trebuia mai mult de o oră (cu *picioarele arhioloage*) ca să inspecteze totul. Se consideră bucuros dacă în cursul acestei plimbări se încrucişează cu o anume madame Dange (pe care i se pare că ar mai fi întâlnit-o undeva), *o poloneză blondă de toată frumuseţea*, care iese uneori să-şi facă plimbarea pe malul lacului. În acest caz, îşi găseşte o plăcută ocupaţie în a-i contempla (cerceta) de la distanţă chipul frumos şi melancolic (slav) şi a-i urmări toate mişcările (cum îşi deschide umbreluţa de soare când iese pentru scurt timp soarele, cum îşi închide umbreluţa de soare când reapar norii, cum îşi deschide poşetuţa ca să scoată de acolo te miri ce fleacuri, cum îşi închide la loc poşetuţa, cum se înalţă uşor pe călcâie şi alte şi alte cochetării femeieşti).

Totuşi, după încheierea tratamentului, preferă să nu se mai arate prin staţiune deoarece se găseşte în situaţia neplăcută şi *embarasantă* de a nu putea părăsi Liman-ul fiindcă nu-şi plătise datoriile faţă de doctor (consultaţiile şi tratamentul). Le scrie amicilor Burlă şi Novleanu, solicitând bani (100 sau 110 ruble). În aşteptarea sosirii banilor, cu permisiunea doctorului Jachimowicz, eliberează totuşi camera de la vilă, transferându-se în Odessa, la

Hotel Strassbourg (hotel de mâna a treia). Părăseşte staţiunea cu părere de rău după lac, după poloneză, după Heine2, după numerele vechi din *Neue Freie Presse*. În Odessa nu are ce să facă (neavând parale nu se duce nici măcar la cafenea). Oraşul cu toate zgomotele lui (huruitul trăsurilor, copitele cailor pe caldarâm, strigătele vânzătorilor ambulanţi etc.) îl agasează. Aşteaptă banii. Prin telegraf. De la Bodescu (suta de franci pe care trebuia s-o primească de la şcoala comercială). De la Burlă sau Novleanu care n-au decât să ceară de la doamna Emilia Humpel căreia i-a lăsat Maiorescu când a venit (va veni) la Iaşi şi care, la rândul lui, i-a primit (îi va primi) de la Socec drept aconto (500 de franci) pentru o a doua ediţie a poeziilor despre care Eminescu nu mai face niciun comentariu. În lipsă de orice altă ocupaţie, se plimbă pe faleza mării şi cercetează depărtările.

Aşa cum se plimbă pe faleza mării şi cercetează depărtările, i se pare că întrevede la orizont ţărmul patriei sale, dar, departe de a-l mângâia acest gând (evocarea patriei iubite), îşi simte sufletul pătruns de un frison rece, rău prevestitor. Îl cuprinse o dorinţă intensă de somn şi uitare (aşa, preţ de câteva veacuri). Să doarmă pe valuri, legănat şi fără vise (fără nicio leţcaie şi singur). Să mă-ngropaţi la ţărmurile mării şi să fie într-o mănăstire de maici şi să ascult în fiecare sară, ca la Agafton, cum cântă *Lumină lină*! Asta îşi doreşte… Scrutează depărtările, întârziind cu privirea înspre un punct vag, indistinct, în care marea, pământul şi cerul, contopindu-se, compun un fel de loc geometric al liniştii eterne (nu e Chiustenge şi nici ţara). I se pare că întrevede aievea acel loc spre care, în închipuirea lui, converg toate aspiraţiile de pace sufleteşti (uitarea). Este singur (*străin de toţi*) pe toată întinderea falezei. O briză răcoroasă adie dinspre mare, învăluindu-l ca într-o pelerină udă şi rece. Treptat, pe măsură ce lumina soarelui dispare la orizont, îndărătul unor peisaje schimbătoare de nori, începe să se întunece.

Deasupra mării se ridică luna, ocupându-şi semeaţă locul în acest tablou fantomatic, pustiu şi tăcut.

Apoi, deodată, valurile mării se neteziră, până la nemişcare, transformându-se într-un podium imens (cât marea), nu prea înalt. Urcă pe podium (scenă) dintr-o săritură. O mulţime de oameni (sau o masă de umbre omeneşti) făcuseră cerc în jurul a ceva ce nu putea distinge deocamdată. Eminescu îşi făcu loc prin mulţime, ajungând cu oarecare dificultate în rândurile din faţă.

O femeie (Veronica?) ţinea o cuvântare. *D-na Aristiţa Manolescu, luceafărul teatrului român, în rolul Gettei, creat de d-sa, a fost atât de gingaşă şi de poetică în actul I-iu mai cu seamă, în scena de la fântână, în care ea plânge libertatea ei pierdută, atât de inspirată în momentul când, cuprinsă de admiraţie, cade la picioarele marelui poet, ş-atât de sublimă în actul al III-lea, în scena indignării şi-n dialogul ei cu Horaţiu, în care sentimentul recunoştinţei şi iubirea ei sunt puse în luptă.*

Vorbitoarea îşi înclină capul uşor, spre stânga, apoi şi-l ridică spre cer de parcă s-ar adresa unui public format numai din fiinţe aeriene. Când încheie, făcu o reverenţă elegantă.

În acel moment, din toate părţile izbucniră aplauze. Poetul le auzi distinct. El însuşi, trezindu-se din visare şi putând să-şi mişte mâinile până atunci imobile, începu să bată din palme, cuprins în parte de entuziasmul mulţumii şi, în parte, de propria lui emoţie. În ovaţiile publicului, marea artistă Aristiţa Romanescu (Manolescu) urcă pe scenă şi o îmbrăţişă călduros pe autoarea odei: doamna Veronica Micle. Spectatorii emoţionaţi continuau să aplaude, după caz, fie finalul reprezentaţiei piesei *Fântâna Blanduziei*, fie prestaţia marii artiste, fie oda pe care i-o închinase Veronica Micle, fie toate la un loc. Între degetele mâinii drepte, Eminescu ţine foaia volantă pe care doamna Micle o răspândise prin sală în pauza reprezentaţiei. Citi: *Lui X... Vârful'nalt al piramidei*.

Doamnă Micle! Bună seara! Domnule Eminescu! Bonsoir, Monsieur! Măi Momoţi! Titi drag! Ce-i asta? Poetul ridică în dreptul ochilor foaia volantă. Ce să fie? Oda pe care i-am dedicat-o marii artiste: *În cadrul vieţii tale, plină/ De atâta artă şi lumină/ Ca prototipul genial*… Pe scenă cele două femei se întrec în complimente şi zâmbete. Fac reverenţe publicului. Trimit la întâmplare, înspre publicul entuziast, bezele. Primiră flori din partea admiratorilor şi a admiratoarelor. Apoi, treptat, aplauzele încetară. Poetul se opri printre ultimii din aplaudat. Braţ la braţ, Veronica şi Aristiţa coborâră în murmurul entuziast al sălii. În câteva clipe, le pierdu din vedere, fiind înghiţite amândouă de marea mişcătoare de pălării, mâini întinse, bărbi şi favoriţi.

Îşi vor vorbi oare? După atâta timp. Sau Veronica (o adevărată doamnă) zărindu-l pe poet *întins pe bancă* (pe catafalc) va evita să se apropie? Să se fi temut oare pentru turnura rochiei celei noi? Doamnă Micle! Domnule Eminescu. Se spun multe pe seama ta, Eminule! Că ai fost văzut în compania fetelor de la Café-chantant! Cine a spus asta? E frumos ce faci tu, Miţule? Să tragi damele de turnuri! Spune-mi, dacă m-ai întâlni *pe mine* pe stradă, Veroni a ta, ai trage şi de turnura rochiei mele? Uite, e nouă (rochia) îţi place? Pembé, ştiu că ţie îţi place violetul, dar şi pembé-ul (roşu deschis) e frumos, nu-i aşa? Ea întorcându-i spatele, ca el s-o vadă mai bine (turnura). El se abţine. Să tragă de turnură. S-o îmbrăţişeze pe la spate. Să-i cadă în genunchi. S-o strângă de gât. Până la ultima răsuflare. S-o sărute!

Nu-şi vor vorbi la teatru. Poate cu ochii, de la distanţă. El va fi văzut că ea e înfloritoare şi atât de frumoasă, se-nţelege! (se preface? suferă?). Ea va fi fost însoţită de un alt admirator. Poate! O cochetă ca ea (vezi insinuările răuvoitoarelor) nu duce lipsă de admiratori! Hmm! Ea va fi înregistrat melancolia şi tristeţea din sufletul lui. Îşi va fi spus: melancolie de poet! Poate! Un

poet ca el (vezi insinuările lui Maiorescu *and comp.)* nu duce lipsă de muze (nemţoaicele de la Café-chantant)! Şi-au vorbit, oare?

Domnule Eminescu? Miţule! Mai pot să-ţi spun Miţule? Poezia *Mai am un singur dor* şi, admirabilă, *Sara pe deal*, tu le-ai scris? Când, Miţule? Şi dumneata, dumneavoastră, Doamnă Micle, Veroni (mai pot să-ţi spun Veroni?) mai scrii poezii? Cine este *X...* ? Cum, domnule Eminescu? N-ai ghicit? Cine e Dalila? Cum, doamnă Micle? N-ai ghicit? Eşti rău, Miţule! Titi rău!

În holul de astă dată neîncăpător al teatrului, societatea Iaşului s-a oprit în mici grupuri ca să converseze elegant. Se vorbeşte despre *marele* şi neîntrecutul Alecsandri, autorul piesei *Fântâna Blanduziei*, despre jocul artistei (magnific!), despre oda doamnei Micle (foarte inspirată!) şi alte banalităţi în aceeaşi gamă.

Poetul o observă de la distanţă. Ea se apropie încet, aproape legănându-se. Nu mai poate s-o evite. Se îndreaptă înspre el. Bună seara! Ce s-o întrebe oare?! Bonsoir, domnule! Ca să zică ceva (şi să-şi facă curaj), poetul o întreabă despre domnul Maiorescu. Aud că l-aţi vizitat când aţi fost la Bucureşti (era foarte curios şi intrigat). Cu ce ocazie? Ca să-i solicit sprijinul, domnule Eminescu? Ce sprijin, doamnă?! Ceri sprijin de la Maiorescu? Tu, Nicuţă? Dumneata doamnă Micle?! Fiica mea, Valeriţa, domnule Eminescu, sunt şi mamă (*mamă*), dacă n-aţi uitat, e studentă la Conservatorul de muzică din Bucureşti. L-am vizitat pe domnul Maiorescu (călcându-mi pe inimă, de altfel, dar ce nu face o mamă pentru puiul ei?), ca să mă ajute cu o bursă la Şcoala de belcanto din Paris. Să studieze în străinătate, nu de alta. L-am rugat ca prin domnişoara Livia să obţină o audienţă la Majestatea sa Regina. Dacă aţi şti ce voce are Valeriţa mea, domnule Eminescu! Divină! Nu spun asta fiindcă e fiica mea, dar vocea ei e cu adevărat remarcabilă. Îmi doresc să facă o carieră de artistă. A fost supranumită „Privighetoarea

Iaşilor". Dar, desigur, dorinţa ei este să cânte pe marile scene ale Europei. Aşa cum vorbea despre fiica ei, cu mândrie de mamă (şi siguranţă de femeie ce ştie *preţălui* fiecare lucru), poetului i se păru că o vede pentru prima oară. Tot străduindu-se să mai găsească câte ceva din femeia tânără de altădată descoperea exact contrariul, ceea ce făcea ca starea lui de singurătate şi înstrăinare să se adâncească în chip dureros. Veronica se mai îngrăşase (se împlinise). Corsetul bine strâns al rochiei pembé nu putea schimba această primă impresie. Sub bărbie i se formase o vagă pernă de grăsime, iar faţa (deşi ascuţită din cauza pometţilor înalţi) i se rotunjise uşor în zona fălcilor, dându-i acel aer ferm şi sigur pe care-l dobândesc femeile la vârsta maturităţii depline. Şi (ce noutate!) nu-şi mai coafase părul în coc înalt.

Ah, da? Şi domnul Maiorescu? Ce-a spus? Un admirabil bărbat. Se entuziasmă doamna Micle. Ne-am promis unul altuia să uităm totul, tot trecutul (bârfele, orgoliile, *rătăcirile* mele)! Va încerca să mă ajute cu audienţa (şi cu bursa). Mă bucur, doamnă!

Şi domnul Maiorescu? Ce mai face? Nu l-am văzut demult. A fost şi pe la Iaşi, de curând, dar eu una nu am reuşit să-l întâlnesc. Ce să vă spun?! Ea, fericită că poate vorbi despre domnul Maiorescu, despre orice altceva, începu cu o voce *străină*, i se păru poetului, o voce care nu mai avea nimic din dulceaţa cu care odinioară îi fermecase auzul. Dar ceea ce-l întristă şi mai tare pe poet fu să descopere *şi* la Veronica *acea* încântare afectată sau bucuria orgolioasă, abia stăpânită, pe care o au unele femei atunci când, relatând despre întrevederea cu un bărbat important (fost duşman în trecut), ţin să arate că datorită graţiei şi inteligenţei lor (arta cochetăriei?) au izbutit să dobândească ceva, orice (chiar şi o promisiune), de la influentul bărbat. Domnul Maiorescu este, ca de obicei, foarte ocupat, vorbi ea, ca o *intimă* a marelui om politic. Dacă aţi şti câte are pe cap, domnule Eminescu!

Mi-a spus-o chiar domnia sa: întâlniri la Cameră, remanierea articolului *În lături!* contra lui Densuşanu, şedinţe de spiritism acasă la Dr. Steiner, excursii la Sinaia, fierbere politică din cauza întrunirilor din provincie ale opoziţiei coalizate, afacerea Emiliei de cumpărare a casei, prelegerile de Logică de la Universitate (a fost numit profesor, nu ştiaţi?), convenţia consulară cu Germania. Iar vara, la sfârşitul lui iunie, şi-a făcut, ca de obicei, planuri de vacanţă în Europa: Budapesta, Breslau, Praga, Nürnberg, Zell am See, Graz, Viena. Unde mai pui că dimineaţa, chiar în ziua plecării în vacanţă, alienatul Canilli, liberat din casa de nebuni, i-a *sunat foarte tare soneria*. E o fatalitate pentru Domnul Maiorescu! Pentru a treia oară are de-a face cu nebuni chiar în ziua plecării în călătorie. A treia oară?! Da, mai întâi ai fost dumneata, Eminescule, apoi, Hella Clement şi, pe urmă, acest Canilli. Ca să vezi! Curată fatalitate!

Hella Clement! Canilli! Ce?? Atunci, ca din senin, poetul simţi un arzător şi straniu impuls de a scoate limba. Îi veni să scuipe (în toate părţile), ca un motan (călcat pe coadă). Abia se abţinu să rămână politicos şi liniştit (trist). Simţea o poftă nebună să-şi bată joc de făţărnicia şi limbuţia femeii (s-o tragă de turnură şi s-o scuture). Idei delirante şi absurde (ce nu pot fi scrise pe hârtie) îi treceau prin minte. Ea continua să se ţină dreaptă (ţeapănă) şi să înşire vrute şi nevrute, fără să lase nici cea mai vagă impresie că ar fi conştientă de faptul că pe Eminescu nu-l interesa cu *adevărat* ce mai face domnul Maiorescu.

Se va întoarce în ţară numai pe la sfârşitul lui august, îl informă doamna Micle. E în relaţii foarte bune cu prezidentul liberal (care *l-a sărutat* după cuvântarea din Cameră asupra domeniilor Coroanei). În plan politic, domnul Maiorescu a dobândit o *recunoaştere* extraordinară a meritelor sale. Ce încerca să-i spună doamna Micle? Credea oare că îl va face să sufere? Că,

aflând din gura ei (o gură *nouă*, cu buza de sus foarte subţire şi buza de jos uşor răsfrântă, îngroşată, cu colţurile buzelor arcuite într-o expresie orgolioasă3) cum că Brătianu *l-a sărutat* pe Maiorescu, ea se răzbuna astfel pe toate suferinţele (şi umilinţele) pe care el (fără să vrea) i le-a pricinuit?

În plan sufletesc, însă, nu e prea împăcat. Va divorţa de doamna Clara? Da?! Nu ştiaţi, domnule Eminescu? Nu! Se va căsători cu domnişoara Rosetti. Vestea că domnul Maiorescu divorţează (Demiurgul divorţează!?) şi se recăsătoreşte produse o impresie puternică asupra poetului. E pe cale să facă ceva, un gest imprudent şi vulgar (ştiţi dumneavoastră), dar se abţine. Regulile comportării politicoase (ţinuta severă a femeii) îl împiedică.

Doamna Micle nu observă nimic (nici intenţia, nici stăpânirea de sine) sau, conform aceloraşi reguli (mai sus menţionate), se preface că nu observă nimic. În orice caz, se preface în mod desăvârşit şi nu se pronunţă, continuând să vorbească netulburată despre domnul Maiorescu. A pomenit şi de dumneavoastră, domnule Eminescu. Nu-i defel bucuros să audă că Luceafărul îşi scaldă necazurile în vin şi că ar fi decăzut cu fetele de la Café-chantant. Cu toate astea, se îngrijeşte de dumneavoastră, de la distanţă. *Regulează* cu bani, dacă e cazul. Mi-a spus-o chiar el. Te stimează ca poet. Poezii nu crede că mai scrii. Mai scrii? N-a putut să nu remarce totuşi *La steaua,* pe care o consideră inspirată din ideile unui discurs de-al său, un discurs susţinut cu ceva timp înainte. În acel discurs domnul Maiorescu descria imaginea unei stele a cărei lumină călătoreşte şi după ce steaua se va fi stins demult în ceruri. Raza emisă de Sirius ajunge la noi în 14 ani. Ştiai, domnule Eminescu? Să ne imaginăm o stea la 2000 de ani depărtare de noi sau şi mai departe…

Bine, doamnă, sări poetul, dar şi eu am publicat în ziarul *Timpul* un articol intitulat *Observăm că Unirea…*, în

care iată ce am scris. Citez din memorie: *Precum lumina unor stele ce s-au stins de mult călătoreşte încă în univers, încât raza ajunge ochiul nostru într-un timp în care steaua ce au revărsat-o nu mai există...* În ce dată, domnule Eminescu? În 9 decembrie 1882! Hmm. Vedeţi, discursul domnului Maiorescu la care mă refer este din 11 aprilie 1882, anterior, nu?, articolului dumneavoastră...

Ei lasă, Eminescule, cu sau fără ideea domnului Maiorescu, poezia *La steaua* e unică şi sublimă. Cum ai putut să concentrezi în câteva versuri o lume?! E adevărat, schimbă ea brusc tonul (dobândind tonul vocii ei de altădată), e adevărat când spui că *lumina stinsului amor* te urmăreşte încă? Auzindu-i vocea, poetul tresări puternic. Undeva interior, adânc, plezni o pojghiţă de gheaţă, împrăştiind cât cuprinde cu aşchii scânteietoare de lumină. Apoi, deodată, i se păru că totul în jurul lui se reînsufleţeşte, prinzând viaţă. Că luminile candelabrului din sala teatrului căpătară o nouă intensitate, că obrajii femeilor întrezăriţi în treacăt se îmbujorară, că privirile tuturor sticleau vioi şi afectuos, iar culoarea catifelei care îmbrăca scaunele, acum aproape goale, se intensificase, bătând în roşu sângeriu. Flăcările unei văpăi calde îi încălzeau sufletul, aproape împietrit şi îngheţat. În clipa aceea se împăcă cu sine, prezenţa ei redevenindu-i dragă şi însemnată şi, regăsind-o, nu i se mai păru o trădare faptul că toată seara o privise detaşat, de la distanţă, fără să mai simtă nimic (i se păruse). Cu o singură inflexiune a tonului vocii ei (o scânteie) toată patima şi ardoarea din trecut se reaprinseră, deşi trecuseră între timp anii şi între ei se puseseră, nu-i aşa? perdele grele de oameni. În mod miraculos, Veronica redeveni frumoasă.

Şi tu, alei, Veronică dragă, ce mai faci? Nu mi-ai spus nimic despre tine. De ce?, şopti el, cu glas mângâietor. Ea, intuind pericolul, schimbă iute tonul şi, interior, făcu o răsucire de 180 de grade. Eu intenţionez să mă mut la Bucureşti, domnule Eminescu, ca să fiu mai aproape de

fetele mele, rosti ea cu un ton neutru, îndelung exersat în saloane. Aş vrea să vând casa din Iaşi şi să închiriez ceva în Bucureşti. Într-un oraş mare te poţi pierde mai uşor, Iaşul mi-a ajuns nesuferit. Ah! Şi dumneavoastră, domnule Eminescu, ce mai faceţi?, se grăbi Veronica să dea o altă turnură discuţiei, temându-se să nu-l fi jignit pe Eminescu cu afirmaţia că oraşul iubirii lor de altădată i-ar fi devenit *nesuferit*.

Şi eu sunt foarte ocupat, doamnă. Am învăţat un nou joc. Mausul! Îmi place fiindcă numai eu câştig. Îl joc cu Vârgolici şi cu Cerchez, profesor la Gimnaziul „Ştefan Cel Mare“. Ei mă lasă să câştig, pretextând că n-au cu ce intra la *deschiderea mea*. Eu mă fac că nu pricep tactica lor, mă comport ca şi când n-aş şti, simulând bucuria norocului începătorului care câştigă mereu. Sunt obligat să accept *dovada* lor de prietenie (banii pe care mi-i dau în felul acesta, eu neavând cu ce mă întreţine) şi să fac comentarii melancolic-ironice: *La jocul ăsta nu se pierde niciodată*. Dar, la final, insist să plătesc eu vinul (cu banii câştigaţi la maus)!

Vara asta plec la băi la Liman. Voi face un tratament benefic pentru ulceraţiile dureroase şi urâte de la picioare… Avea pielea bortilită, nu alta!, dar nu-i poate arăta aici la teatru, fiindcă e neplăcut la vedere. După încheierea tratamentului, voi aştepta banii de la Burlă sau Novleanu ca să-l plătesc pe doctorul Jachimowicz şi mă voi întoarce în ţară (pe valuri), complet refăcut. În toamnă am să-i fac o vizită la Cernăuţi surorii mele Aglaia. Trec şi pe la Suceava să mă întâlnesc cu Dracinschi şi cu nişte foşti amici de la Viena, din studenţie. Pentru începutul anului viitor, pregătesc un fragment din *Scrisoarea a V-a*, mai precis 55 de versuri pe care le-am intitulat *Dalila*. Ah! Şi, mai departe, domnule Eminescu?

Ce? Ce? nu mai aud nimic… Veronica! Veroni!, o cheamă în gând. Veronica! Nicuţă! Îl ia cu ameţeală. Trebuie să se întindă *pe bancă*, chiar acum la teatru, în

văzul tuturor. N-are ce face, altfel va leşina şi se va prăbuşi mort. Îşi desfăcu gulerul cămăşii şi, epuizat, se lungi pe bancă. Inhală cu nesaţ aerul răcoros al unei mări întrezărite într-un vis de somnambul. Apăsându-şi cu dreapta pieptul, încercă să-şi controleze bătăile bezmetice ale inimii. Treptat se linişti (presiunea din cap îi slăbi, inima îşi potoli bătăile şi privirea i se limpezi ca înainte). Începu din nou să audă zgomotul valurilor (pescăruşii, vântul), oarecum înfundat, ca dindărătul unor pereţi de pâslă.

La marginea mării, s-a făcut deja seară. Undeva jos, în nisip, sclipi, pe jumătate îngropată, o scoică. Se aplecă s-o ridice. Nu era mai mare cât un mărgean pe care, ţinându-l între degete, ca pe o perlă mică, preţioasă şi-l apropie de ochi. În irizările lucitoare ale nestematei i se păru că întrevede ceva. Că aude un ţiut în ureche… Toată viaţa îi trecea în tablouri naintea ochilor săi… şi o lacrimă…

1. Este foarte limpede că, tot citindu-l atâta pe Heine, poetul nostru şi-a luat toată inspiraţiunea, ideile, modul de cugetare şi chiar de expresiune din lirica lui. Unele poezii le-a tradus, parafrazându-le, pur şi simplu, din poetul german. De exemplu, poeziile *Singurătate* şi *Melancolia* sunt parafraza poeziei lui Heine de la care a preluat atât şoarecii cât şi imaginea despre cari. *Venere şi madonă* este o parafrază *lungită* şi *tărbăcită* a unei poezioare din Heine care începe aşa: *Andere beten zur Madonne*… La fel *Mai am un singur dor*. Cât despre *Călin – file de poveste*, ultimele douăzeci şi unu de versuri sunt luate din piesa *Die Laune der Verliebten* (tema nuntei insectelor). Lăudătorii poetului s-au făcut că nu ştiu nimic, că n-au observat cât l-a jumulit Eminescu pe Heine şi, încă, atât de slab. Sursa: Aron

2. Cred şi eu! Fiindcă poetul nostru a lucrat numai cu reflexiunea din icoana unei vieţi străine, din poeziile lui Heine pe care l-a citit şi recitit, migăind versuri şi strofe pe

canavaua poetului german. Când n-a mai avut ce citi şi prelua din Heine, nici n-a mai scris poezii. Sursa: Aron

3. Eminescu îşi aminteşte că orice disproporţie între buza superioară şi cea inferioară este un indiciu de nebunie sau de răutate. În cazul femeilor, de răutate, evident. Sursa: Lavater

6, De undeva, din cer, părea că se revarsă o muzică sublimă, îngerească, acoperind, parcă, zgomotele valurilor mării. Corul de la biserica Domniţa Bălaşa, condus de Bărcănescu, cânta *Mai am un singur dor*, pe muzica aranjată de Popescu. Acea muzică divină şi tot restul – catafalcul, coroanele, preotul, rugăciunile, tămâia şi lumânările – făceau parte dintr-o ceremonie religioasă, funerară, care se afla, încă, în plină desfăşurare. O dată cu stingerea ultimelor acorduri ale corului, serviciul religios, care începuse pe la patru jumătate după-amiază, se apropia de sfârşit. Spre uşurarea tuturor, slujba fusese destul de scurtă şi foarte simplă. Cu toate astea, puţinii spectatori aproape înţepeniseră în atitudinea cucernică în care, respectuoşi faţă de solemnitatea momentului, urmăriseră întreaga ceremonie. O oarecare rumoare şi emoţie se stârniră în biserică o dată cu stingerea celor din urmă ecouri ale corului condus de Bărcănescu. Emoţionanta interpretare a corului făcu ca batistele brodate ale femeilor să iasă discret la iveală şi ca unii bărbaţi dintre cei prezenţi să mascheze tulburarea care-i cuprinsese prin clătinări din cap sau printr-o scurtă tuse, forţată, din grumaz. În mijlocul bisericii, pe catafalc, sicriul poetului, deschis, fusese împodobit cu câteva coroane şi jerbe de flori, iar la căpătâi, în semn de preţuire, se puteau întrezări ziarele şi revistele la care a colaborat. Lângă catafalc, în vârful unui sfeşnic înalt, ardea o lumânare de seu, de care fuseseră prinse, cu o banderolă neagră, nişte crenguţe de tei. Volumul de *Poezii*, revista *Convorbiri* şi *Fântâna Blanduziei* erau aşezate alături.

O dată serviciul religios încheiat, preotul invită pe cei care aveau de spus câteva cuvinte să se apropie. Publicul profită de scurta pauză ca să se destindă, relaxându-se uşor – schimbând poziţia de pe un picior pe altul, mutând bastonul sau ţilindrul dintr-o mână într-alta, iar doamnele, potrivind cutele rochiilor în raport cu nevoile de relaxare ale picioarelor – gesturi care, fără să altereze cu nimic buna-cuviinţă şi atitudinea pioasă, necesare solemnităţii momentului, trădau o nevoie mai omenească, de revenire în cadrul liniştitor, intimist, al vieţii. Grigore Ventura (publicist) făcu câţiva paşi, apropiindu-se de catafalc. Avea să ţină, cel dintâi, o scurtă cuvântare. Publicului, respectuos cu convenienţele, i se redeşteptă, după scurtul moment de destindere, interesul. Oare ce va spune vorbitorul? Ventura se scuză pentru început că n-a avut răgazul să se reculeagă, puţinele cuvinte ce avea să le spună nu vor fi decât o slabă expresiune a durerii care a cuprins întreaga ţară la moartea lui Eminescu. Faptul că cel ce zace fără suflare, întins pe catafalc înaintea noastră, n-a fost al nimănui, ci al tuturor românilor, asta e de la sine înţeles!, insistă Ventura, părând că-şi dă sau nu-şi dă seama – greu de precizat – de caracterul ambiguu, cu două înţelesuri, al cuvintelor sale. Nici conservatorii, nici junimiştii, nici liberalii nu au niciun drept să şi-l revendice pe Eminescu, deoarece, nimic surprinzător, consideră vorbitorul, cu toate că a fost unul dintre ziariştii cei mai de frunte, laurii nepieritori nu i-a cules ca soldat al condeiului, ci ca poet… Despre cununile care împodobeau rămăşiţele pământeşti ale lui Eminescu, Ventura mai spuse că sunt nimic în comparaţie cu cununa dumnezeiască, strălucitoare, care va înconjura în veci de veci amintirea marelui poet. În asistenţă, domnul Maiorescu, într-o atitudine corespunzătoare, adică sprijinit pe un picior, ţinând într-o mână ţilindrul şi cu cealaltă bastonul cu mâner aurit, cu capul uşor înclinat, tuşi scurt, privind ţintă spre lumânarea de seu ce ardea molcom lângă sicriu. Cine-

l autorizase pe nebunul şi indiscretul de Ventura să ţină discursuri? Lângă Maiorescu, Anette privea melancolic chipul transfigurat1 al poetului, abia întrezărit printre cununi şi ziare. I se păru că orice urmă de chin şi durere dispăruse de pe chipul său, trăsăturile feţei, înăsprite de îndelungata boală, se destinseseră, dobândind un caracter de-o puritate neobişnuită, senină. Aproape că râdea (hohotea) în barba deasă (i se păru lui Anette din cauza gurii uşor întredeschise). Dacă n-ar fi fost banda neagră de pe frunte – un ultim rest (lumesc) care te făcea să te mai gândeşti la vremelnicie şi deşertăciune – din trăsăturile chipului, peste care plutea nevăzut un aer pur, abstract, de eternitate încremenită2, se stinsese orice urmă de omenesc şi intimitate, făcându-l complet *străin* chiar şi celor ce-l cunoscuseră îndeaproape (Anette).

Apoi, după ce Ventura îşi încheie discursul, cununile de pe pieptul mortului, fură îndepărtate de slujbaşii bisericii, după care, ca la o comandă, patru tineri apucară, sicriul. Încet, traversând culoarul rămas liber printre puţinele feţe îndoliate din biserică, dispuse în două şiruri, mica procesiune se îndreptă spre carul mortuar, tras dinainte în faţa treptelor de la intrarea în lăcaşul bisericii Sf. Gheorghe cel Nou. Când ieşiră din biserică, un soare blând de iunie, apărut din dosul unor perdele subţiratice de nori, mângâie chipul de ceară al poetului cu raze de lumină albă, desfăcute în fâşii tremurătoare de umbră. Uşor, fără grabă, purtătorii sicriului îl aşezară la locul lui, pe dric. În urma lor, cei doi slujbaşi ai bisericii agăţară cununile de baldachin, potriviră sicriul, ancorându-l bine, ca să nu alunece din carul mortuar dacă vreo roată a acestuia avea să se poticnească în pietrele din caldarâm.

După ce totul fu gata, cortegiul se puse în mişcare3 şi o porni agale, în mici şi răzleţe grupuri, spre cimitir. Deodată, ca din senin, câţiva stropi de ploaie, cât un pumn de seminţe, se risipiră prin aer stârnind mai mult uimirea şi curiozitatea asistenţei decât teama că ar mai urma şi

alţii, dată fiind lipsa evidentă de ameninţare a norilor, răsfiraţi pe toată întinderea cerului.

În faţa Universităţii, cortegiul se opri. Lângă statuia lui Heliade Rădulescu, D.A. Laurian ţinu un discurs înălţător (memorabil) în numele presei. Vorbitorul sublinie, încă de la început, faptul că cel ce era dus în acea zi la groapă nu era doar un simplu om, *ci o glorie naţională*, adică, se avântă el, *un rod genial al ţării, un poet care spinteca norii cu gândul şi găsea dincolo de stele forme noi pentru cugetarea românească*. Având o fire înnăscută de poet, Eminescu nesocotise mizeria şi toate neajunsurile vieţii. D.A. Laurian, care-l cunoscuse şi la bine şi la rău (mai mult la rău decât la bine), nu-l văzuse niciodată îngrijindu-se de lucruri omeneşti, cum se preocupau ceilalţi oameni, de adăpost, de foc în sobă, de hrană regulată. Adeseori uita de frig şi de foame, petrecând de unul singur în lumea fanteziei poetice. Ca unul ce i-a fost destul de apropiat, D.A. Laurian se considera îndreptăţit să aprecieze, da!, că nuvela *Sărmanul Dionis* reprezenta o adevărată copie din viaţa lui Eminescu. Aminti, oarecum în treacăt, de lupta zilnică cu mizeria, dar, dacă în acea zi solemnă, Academia Română şi tinerimea universitară au depus coroanele4 neuitării pe racla poetului, atunci talentul de a fi împodobit cu atâtea nestemate literatura noastră îi era recunoscut, deopotrivă, atât de judecata rece a criticei (Academia), cât şi de inimile avântate ale tinerilor (tinerimea universitară). Vorbind din partea presei (ca un confrate), D.A. Laurian ajunse şi la cariera de jurnalist a lui Eminescu de la *Timpul* care nu trebuia neglijată, nu!, dar, sprijinindu-şi argumentaţia pe o bună cunoaştere a publicisticii eminesciene, subliniind, printre altele, talentele de stilist ale gazetarului, adâncimea cugetărilor sale, forţa de polemist, bogăţia de idei, apoi, dragostea pentru talpa ţării, ura faţă de pătura superpusă, credinţa în ideea naţională, entuziasmul pentru ţărănime, revolta în faţa nedreptăţilor etc., adică – evidenţiind toate acele

calităţi, de netăgăduit – D.A. Laurian, lăsând să-i cadă braţele şi înălţând capul în direcţia statuii lui Heliade Rădulescu, restabili echilibrul (proporţiile), sugerând că, în definitiv, Eminescu, trăind mai mult în lumea gândurilor, neatent la zgomotul lumii şi netulburat de nicio ambiţiune omenească, a fost, în ciuda celor spuse mai sus despre talentul său de gazetar, a fost, mai presus de orice, un filosof şi un poet.

Tot în vecinătatea statuii lui Heliade Rădulescu luă cuvântul, din partea studenţilor, tânărul Calmuschi. Un discurs emoţionant şi sincer5. Studentul d-lui Maiorescu, vorbind în numele tinerimii universitare, începu prin a se adresa în mod direct celui dispărut, blândului luceafăr – adică nu vorbi despre el la persoana a treia –, ci îi vorbi, aşa cum numai tinereţea o poate face, direct, din inimă şi fără prefăcătorie. Ai trecut hotarul lumii, îi spuse, contemplând figura de marmură rece a poetului, zdrobit de mizerii şi suferinţe. Cu cât durerea îţi era mai mare, cu atât te înălţai mai mult, cu cât ai fost mai nenorocit şi mai dezgustat de viaţă, cu atât apari mai mare în cadrul rece al morţii. Apoi, tânărul Calmuschi, lăsând lacrimile să-i curgă pe obraji (fără să le şteargă), alunecă pe nesimţite în tiparele vorbirii impersonale fără să piardă (în ciuda schimbării de registru) nimic din emoţia şi tulburarea care-l stăpâneau. Măcar că ne uităm la această buză, spunea tânărul, pe care parcă a încremenit un ultim surâs de dispreţ către viitor, când privim această cutie osoasă, unde cândva se închidea o gândire aşa de arzătoare – şi, sporind crescendo tonul, conferi o notă mai intens dramatică (hamletiană) frazei, ceea ce făcu ca unii mai sensibili să se cutremure, dacă nu din cauza tristeţii pentru cel dispărut, atunci, printr-o dureroasă şi inevitabilă întoarcere către sine, din cauza teribilului gând că viaţa omenească, atâta câtă e, îşi pierdea, în raport cu caracterul ultim, definitiv al morţii, orice sens (la ce bun?) – şi când ne gândim, continuă Calmuschi cu lacrimi în ochi, că preste câteva

minute vom auzi huruind bulgării de ţărână ce vor cădea preste sicriul său, atunci fără să vrei îi repetezi cuvintele: *Poţi zidi o lume-ntreagă, poţi s-o sfărâmi, orice-ai spune/ Preste toate o lopată de ţărână se depune*... Dar poetul – începu tânărul să i se adreseze, din nou, în maniera directă, intimă, de la început – să nu se întristeze fiindcă, deşi scurtă, trecerea lui prin lume a lăsat atâta farmec şi a răspândit aşa de multe şi strălucitoare raze încât i-a orbit pe mai toţi aceia care au trăit şi s-au adăpat din izvoarele literaturii noastre. Şi gândindu-ne la un ultim dor ce avusese poetul, împlinindu-i-se şi cea din urmă dorinţă, *pe fruntea uscată, obosită de dureri şi de lume*, aşa cum ţi-ai dorit, poet iubit!, crengi de tei îşi scutură azi, plângând, floarea... Calmuschi încheie emoţionat cu versuri de Eminescu, versuri bine alese, inspirate, dar care, spre mirarea tuturor celor cărora, în mod stăruitor le trecuse prin minte, în timpul ceremoniei, poezia *Mai am un singur dor*, se dovediră a fi cu totul altele. Dacă vorbise cu atâta uşurătate şi naivitate tinerească despre moarte şi despre ultimele dorinţe ale lui Eminescu6, tânărul Calmuschi putea fi absolvit de orice eroare de interpretare, cu atât mai mult cu cât cel care ar fi putut să aducă oarecare lumină asupra *dispoziţiilor* testamentare ale poetului, adică tocmai preotul chemat la ospiciul Mănăstirii Neamţului ca să-l împărtăşească şi să-l spovedească şi căruia i se confesase – putem presupune – Eminescu, le făcuse uitate într-o mai veche carte bisericească.

Cortegiul o porni, din nou, la drum. Trecu încet pe Calea Victoriei, apoi, pe strada Carol, unde câţiva trecători curioşi se opriră să vadă procesiunea, recunoscând în urma dricului câteva personalităţi proeminente ale vieţii politice (Kogălniceanu, Toderiţă Rosetti, Titu Maiorescu, Lascăr Catargiu, N. Mandrea etc.). Urmă drumul către cimitir, urcând încet, pe calea Rahovei. Pe măsură ce avansa, casele începură să se împuţineze, permiţând privirii să alunece departe, spre zarea mai îndepărtată

unde un pâlc de copaci părea să se topească în aerul de aburi calzi ai serii de iunie.

Când ajunseră în cimitirul Şerban Vodă, cortegiul, de care se lipiră şi câţiva gură-cască, copii din mahala şi cerşetori (cu speranţa pomenilor), se opri. Patru elevi ai Şcolii Normale de institutori îndepărtară coroanele agăţate de baldachin, ziarele şi revistele la care a colaborat poetul, precum şi crengile de tei. Îndepliniră totul după cuviinţă, vizibil emoţionaţi şi dornici să nu greşească. Se înţeleseseră dintr-o privire scurtă şi, printr-o singură mişcare, ridicară sicriul pe umeri, apoi îl purtară câţiva paşi până la mormântul proaspăt săpat.

Fu rândul lui Ioan Neagoe să ţină cel din urmă discurs. Bun cunoscător al tradiţiei clasice, acesta începu printr-o formulă latinească *Advenite, nam, et hic Dii sunt*. Deplânse faptul că mic era numărul celor ce se găseau în acea zi în jurul mormântului poetului nemuritor, dar putea fi convins că jalea şi durerea pe care le simţea întreaga suflare românească era, în acel ceas din urmă, mare şi nemărginită. Se mai referi la ţara noastră ca la o mică insulă latină din răsărit arătând că, dacă noi, românii, înconjuraţi de străini şi duşmani ce nu ne-au cruţat, năpădind în casele noastre, pe pământul nostru, în biserica noastră, încă n-am dispărut ca popor, atunci este numai fiindcă Dumnezeu în mărinimia şi dragostea Sa ne-a mai trimis din când în când câte o făclie de lumină care să ne lumineze calea întunecată şi, încălzind inimile noastre cele amorţite de suferinţă, ne-a făcut să ne simţim mândri şi fericiţi că ne-am născut români.

O asemenea făclie dumnezeiască, pe care o înmormântăm azi aici, fusese şi Eminescu.

1. Pe catafalc, faţa mortului oferea o privelişte înspăimântătoare, în urma mutilării ce i s-a adus prin autopsie. La capul său se zăreau risipite printre versuri şi câteva reviste şi ziare la care a colaborat. Tot giurul catafalcului era acoperit de coroane. Sursa: Iosif

2. Privită în încremenirea ei masca lui Eminescu fixează momentul eliberării omului din lanţul chinurilor. Gura căscată desface cu ultimul oftat crisparea pometţilor sub pieliţa încreţită a obrajilor traşi, barba i-e crescută desiş – totul şi nimic nu mai trimite la expresia luminoasă a poetului adolescent, nici la placiditatea buhăită din fotografia făcută la Iaşi în 1884. Sursa: Augustin

3. Cortegiul a pornit pe bulevardul Colţii, pe la Facultatea de medicină, a cotit prin faţa Universităţii, unde a vorbit un student de la filosofie; apoi a plecat spre unde-i acu Otelul Bulevard, a apucat la stânga pe Calea Victoriei, până-n dreptul Poştii, a luat-o din nou pe strada Franceză, a trecut podul Dâmboviţei pe la Domniţa Bălaşa şi-a mers pe Rahovei până-n 11 iunie, de-acolo până la cimitirul Belu. Păstrez de atunci o frunză de tei desprinsă din cimitir. Sursa: Elena

4. Pe coşciug vreo 6 coroane enorme: de la Academia Română, de la Presa Română, de la *Constituţionalul*, de la *Naţionalul* (conservator), de la societatea studenţilor „Unirea“ şi de la amici (şi eu aici). Sursa: Titus

5. A vorbit studentul Calmuschi (bine). Sursa: Titus

6. Pe ziua de Sf. Voievozi la anul 1886 m-au chemat la M-rea Neamţu, la bolniţă, şi l-am spovedit şi l-am împărtăşit pe poetul M. Eminescu… Era limpede la minte, numai tare posac şi trist. Şi mi-au sărutat mâna şi au spus: Părinte, să mă îngropaţi la ţărmurile mării şi să fie într-o mănăstire de maici, şi să ascult în fiecare seară ca la Agafton cum cântă „Lumină lină“. Sursa: Preotul

7, Notă privind sejurul lui Eminescu Mihai la Repedea

S St
ursa: rict
Riria secret
2 E
9 x. nr. 1

august
1886

Sursa s-a întâlnit cu Eminescu Mihai la băile Repedea, din apropierea Iaşului. La auzul veştii că Eminescu urma să vină la o cură de hidroterapie, sursa, care se afla în cancelaria stabilimentului, s-a bucurat fiindcă îşi dorea să întâlnească la băi un poet (pe Eminescu): *Dacă toate visele s-ar întrupa cum s-a întâmplat cu visul meu de a întâlni un poet la băi, ne-am deprinde a visa mereu*, a scris sursa într-o scrisoare pe care mi-a adresat-o. Chiar dacă ne întâlnim regulat, sursa preferă să aştearnă pe hârtie tot ceea ce-mi spune şi prin viu grai fiindcă scriind, îmi spune, îi este mai uşor să pună totul în versuri (să versifice).

Sursa a scris în total zece astfel de scrisori (mai mult sau mai puţin versificate) pe care mi le-a înmânat pe parcursul celor zece întâlniri avute. Este o persoană foarte tânără, imatură şi neiscusită, uşor înclinată înspre romanţiozităţi, o fire poetică şi visătoare, dar este singura persoană care, în condiţiile date, se poate apropia de Eminescu fără să-i trezească suspiciuni.

Deţine un album unde scrie versuri. Culege flori şi, apoi, în mici buchete (combinând petale de flori şi de frunze), le presează între filele cărţilor. Uneori le lipeşte (florile presate) în albumul cu poezii. Acest album este deosebit de important pentru istoria literară deoarece conţine poezia *La steaua*, transcrisă chiar de către Eminescu. Mulţi ani mai târziu, sursa a decupat poza poetului dintr-o revistă şi a lipit-o în colţul din dreapta jos al albumului, chiar sub semnătură. Fotografiei îi va face un cadru natural de frunze (frunze de mărar sălbatic).

La Repedea, înconjuraţi de încântătoarea natură din parcul stabilimentului, Eminescu şi sursa vor purta lungi conversaţii (ritmat şi rimate) despre moravuri, dragoste de ţară, Dumnezeu, destin, moarte, metempsihoză, viitor etc. Toate conversaţiile purtate cu Eminescu şi le-a notat

conştiincioasă, adresându-mi-le regulat.

Prima scrisoare datează din 2 iulie, iar ultima din 10 septembrie.

Voi prezenta un scurt rezumat al acestora. Când Eminescu a apărut prima oară la Repedea, sursa l-a cercetat de la distanţă. A căutat un prilej să se apropie. L-a urmărit atentă şi înfrigurată. Prima descoperire (de la distanţă) pe care a făcut-o a fost aceea că figura poetului este complet diferită faţă de imaginea pe care ea, ca tânără elevă de pension, şi-o formase în imaginaţie despre autorul *Luceafărului*. Textual: *Mi-l închipuiam înalt, cu portul mândru, cu toată înfăţişarea măreaţă*. Când colo? Apreciind obiectiv, sursa vede *un om încă tânăr, însă îmbătrânit de vreme, cu faţa palidă, mersul încet, umerile joase şi obosite, ca şi când ar fi purtat cu greu povara tristelor lui gânduri*. Sursa a mai descoperit că ochii lui priveau în jos, *mâhniţi şi melancolici*. Că era *nepăsător* cu tot ce se întâmpla în jur. Mai puţin cu femeile pe care *le ura grozav* fiindcă *suferise multe amărăciuni* din cauza lor. Sursa comentează aspra judecată a poetului dintr-o perspectivă romantică potrivit căreia toate idealurile sfârşesc în suferinţă atunci când realitatea *face să coboare atât de jos ceea ce sufletul înalţă* (în cazul poetului, femeia).

I s-a spus că poetul se ferea să se arate prin staţiune din cauza faptului că Repedea era un stabiliment pentru femei. Dar, fără să se lase intimidată de ura legendară a poetului pentru urmaşele Evei, sursa a căutat un prilej să-l cunoască. L-a găsit într-o zi stând cu ochii închişi *pe banca umbrită de frunzişul teiului*. Poetul a îndepărtat-o pe intrusă cu vorbă aspră (*Demonii nici nebunilor nu le dau pace*), dar ea, departe de a se speria de mustrarea lui i-a vorbit cu blândeţe: *Nu sunt demon, ci sunt numai o copilă doritoare de a sta cu tine la vorbă şi a alunga, de se poate, neagra melancolie ce apasă atât de greu fruntea şi ochii tăi*. Poetul i-a dat de înţeles (metaforic şi manierat) că nu

doreşte să fie ispitit cu *glasul ei de mumă a pădurii prefăcută pe moment în zână* (concret şi nemetaforic, i-a cerut să-l lase în pace). Sursa, deşi îi venea să o ia la fugă (din cauza unor cuvinte ca *demoni, strigoi, muma pădurii* rostite de un poet, textual: *fost nebun*), ce-a făcut? nici mai mult nici mai puţin decât s-a aşezat lângă el *cu capul pe umărul lui, punându-i mâna pe celălalt umăr*.

Pe poet l-a cucerit naturaleţea sursei şi, copleşit de prezenţa inocentei fete, i-a vorbit în versuri. La despărţire, sursa i-a promis să revină şi în ziua următoare. S-au întâlnit în câteva rânduri, timp de patru săptămâni. S-au îmbătat unul de prezenţa celuilalt (şi-au vorbit în versuri).

La un moment dat, întocmai ca în poema *Luceafărul*, în *idila* celor doi s-a interpus (la balul stabilimentului) şi un Cătălin. Acesta, un ofiţer1, i-a vorbit sursei în cuvinte franţuzeşti, deoarece limba română (după cum precizează ofiţerul) o folosea numai la cazarmă cu soldaţii sau cu oamenii de rând, considerând-o de prost gust în conversaţia cu o fată educată. Toate domnişoarele vremii (mai puţin sursa) erau înnebunite după limba franceză. Sursa nu apreciază nici limba, nici distincţia. Cu atât mai puţin pe elocventul curtezan. L-a apostrofat direct pe tânăr: dar limba română ce are, domnule? Credeţi că limba noastră românească e vrednică de a fi vorbită numai cu soldaţii la cazarmă şi cu oamenii de rând? Oare limba scrisă de Alecsandri, Alexandrescu şi Eminescu nu e atât de frumoasă şi poetică încât să poată fi vorbită chiar de zei?! De ce nu vorbiţi româneşte, domnule? Tânărul curtezan s-a explicat galant, amestecând limbile: În poezie, scrii acolo câteva vorbe, *qu'on se donne beaucoup de peine*, să le găseşti, să le alegi; dar când e vorba de a întreţine o conversaţie, nu e *antrenant*; nu găseşti *des expressions choisies*. Sursa l-a făcut atent pe ofiţer că ea e îmbrăcată în catrinţă (aşadar să-i vorbească româneşte, ca unei fete simple), dar ofiţerul nici n-a vrut să audă, cerându-i (bătând din pinteni) *l'honneur* de a-i acorda

cadrilul? Sursa, evident jignită, l-a refuzat pe motiv că nu se potriveşte cadrilul cu catrinţa. Sursa s-a dus la bal în catrinţă ca să câştige simpatia poetului care, chiar dacă n-a fost la bal, a fost informat despre tot ce s-a întâmplat acolo. Această stratagemă a sursei a reuşit de minune, poetul acordându-i din acea zi toată încrederea.

A doua zi, după bal, Eminescu a întrebat-o pe sursă despre cum şi-a petrecut seara şi despre cei care i-au făcut curte (gelos?): *Te-a strâns cineva'n braţe, rotindu-te în vals? Sau ţi-a spus dulce vorbe, mergând încet la pas; sau poate fără voie te-a sărutat pe umăr?* Dar sursa, străină de arta cochetăriei şi a prefăcătoriei femeieşti, nici măcar nu a încercat să-l facă gelos. Au râs amândoi cu poftă de ofiţer. Pe fata de împărat (Cătălina, alias doamna Micle) care îi cere Luceafărului să-şi uite menirea de sus pentru ca, apoi, nerecunoscătoare, să-l părăsească pentru cel dintâi venit, sursa nu poate s-o sufere. În ceea ce-o privea, ea nu i-ar face aşa ceva unui poet ca Eminescu! Bietul Luceafăr! Cât de mult trebuie să fi suferit din cauza femeilor! Cât de mult şi-ar dori ca ea să-i aline puţin din cumplita suferinţă şi să-i demonstreze că nu toate femeile sunt la fel ca doamna Micle. Sursa e convinsă de faptul că, dacă poetul ar fi avut alături de el o femeie sinceră, cu dragoste curată (ca a ei), Eminescu ar fi fost fericit şi nu s-ar mai fi îmbolnăvit (înnebunit).

Într-o noapte, Eminescu a avut un vis. A doua zi i-a povestit sursei visul său cerându-i să i-l tălmăcească. Sursa recunoaşte că, neavând darul de tălmăcitor al lui Iosif, nu poate face decât să-l asculte pe poet cu toată atenţia. Eminescu se visase mort (întins în raclă). Drept mormânt avea o pajişte bogată de flori primăvăratice. La cap se găsea un tei care îi cânta prin frunze prohodul. La picioare stătea sursa (sau o fată ce semăna perfect cu sursa). Era îmbrăcată (fata/sursa) într-o *haină sură de pînză de păianjen. Rotită toată'n mreje, făcînd mereu vîrteje, prinsese mii de fluturi, de nu puteai să-i scuturi. Bogatul*

păr în valuri cădea numai pe-un umăr, acoperit aproape mai tot cu flori de nufăr. Ce frumoasă sunt!, şi-a spus sursa, ascultându-l vrăjită. Bogatul păr! Flori de nufăr! Totul se potriveşte! Până şi haina sură (rochia pe care o purtase cu o zi înainte). Rochia nu era tocmai sură, dar, la o adică, de ce ar trebui poezia să fie chiar atât de exactă în descrierea veşmintelor!?

Şi fruntea'ţi era'ncinsă cu mîndre vineţele, cu mure'ntunecate şi rumeni fragi prin ele. Iar capul, clătinîndu-l povara acea grea, şi fragi şi negre mure din păr se desprindea. În ziua precedentă, înainte de grozava ploaie, poetul şi sursa culeseseră mure. El îi pusese în păr o crenguţă de mure. O înţepaseră spinii, dar fata nu protestase. *Şi braţele-aveai goale şi gîtul gol tare* (Asta nu e adevărat!, mi-a precizat ea. Am fost îmbrăcată cu o rochie gri cu gulerul înalt!), *înfăşurat în şiruri de mici mărgăritare*. Ce frumos mă descrie! *Micile mărgăritare* sunt năstureii din fildeş de India dăruiţi de fratele meu (eu însămi i-am cusut la bluză), mi-a explicat sursa la întâlnire, arătându-mi-i. *Iar mult vicleanul soare, din apusa-i roşaţă, îţi trimetea dulci raze, pe cap, pe trup, pe faţă, de străluceai ca luna, cînd ele-o strîng în braţe.* (Hi! hi!, chicotii, roşindu-mă toată. În braţe? Dar el? El nu mă vede, priveşte undeva departe, în deşert, cu ochi ce nu au nimic pământesc în privire).

Poetul a transpus în versuri visul despre care i-a vorbit sursei: *În mînă cartea vieţi'mi ţineai întredeschisă, din care jumătate cu negru era scrisă. Pe cealaltă parte, prinzînd din frunte-o rază, voiai să scrii ceva; dar nu fu cu putinţă, căci umbra tot ştergea.* Această imagine nu se mai potriveşte realităţii, m-a lămurit sursa, deoarece cartea despre care vorbeşte poetul era albumul ei de versuri unde el a transcris poezia *La steaua* şi nicidecum cartea vieţii lui. Ploaia i-a prins în pădure, mi-a explicat sursa, în timp ce ea citea emoţionată din album. Au tăcut amândoi, ea încercând să înţeleagă profunzimea poemei, el gândindu-

se la cartea vieţii! Ca să vezi cum funcţionează mintea poetului?! Poetul se gândea la cartea vieţii, dar sursa se gândea şi că şi-ar dori să mângâie puţin fruntea poetului, să-i şteargă picăturile de ploaie care, prelingându-se prin frunze (şedeau pe banca lor sub teiul din parc), îi cădeau, din când în când, pe frunte. Sursa tremura în rochia sură sau gri (deşi ardea de fierbinţeală).

[Impresia mea personală este că din cauza unei înclinări înnăscute înspre poezie, sursa pierde uneori esenţialul, de aceea a trebuit să insist ca să-şi amintească visul poetului care este extrem de important în vederea atingerii obiectivului, acela de elucidare a misterului aşa-zisei „cărţi albe".]

Ce vis? Visul poetului! Păăăi? Nu-ţi aminteşti? Nu mai ştiu. M-am grăbit eu *să-l încondeez*, dar nu mai ţin minte cum se termină! Hai, dragă, încearcă să-ţi aminteşti! E foarte important! Unde m-am oprit? Acolo unde tu scriai în cartea vieţii lui şi o umbră ştergea ceea ce tu scriai. Ah, da? Dar nu-mi amintesc mai departe. Zău că nu mai ţin minte. Aminteşte-ţi, dragă, nu poţi lăsa visul poetului neterminat! Poate că poetul s-a trezit din vis! Mi-amintesc că atunci când s-a trezit, *a văzut luna printre gratii cu razele ei fine*. O lună ce râdea de visul lui şi de el însuşi. Ceva lipseşte, dragă! Zău că nu ştiu ce-ar mai fi! De ce s-a trezit Eminescu din vis? De obicei, ne trezim atunci când ceva ne copleşeşte într-un mod intens (ne sperie, ne bucură, ne împiedică să facem ceva etc.).

Poate că voia să se ridice din mormânt şi să mă îmbrăţişeze. Neputând s-o facă (să mă îmbrăţişeze), s-a trezit brusc. Îşi dorea ieri să mă îmbrăţişeze, nu? Am văzut asta în privirea lui, în ochii negri (demonici), scânteietori. Când mi-a apucat mâna (pătimaş) şi a ţinut-o un timp într-a lui, mă sorbea de dogoream toată. M-a privit cu un ochi în adâncul căruia părea că se luptă geniul cu nebunia, dorinţa cu stăpânirea.

N.B.

Întrucât sursa dispune de posibilităţi de informare pe lângă Eminescu Mihai, agentul nostru să continue să-şi consolideze relaţiile cu aceasta. De asemenea, agentul să instruiască sursa ca să nu se lase influenţată de eventualele sentimente pe care le-ar putea nutri faţă de poet. Sursa să poarte discuţii cu obiectivul referitoare la relaţiile lui cu membrii Junimii şi să stabilească dacă poetul mai scrie poezii. Să ne informeze câte din versurile scrise în *Ultima rază* sunt ale poetului şi câte ale sursei. Eventual, dacă sursa versifică atât de bine în stilul lui Eminescu, să fie instruită în vederea scrierii de noi poezii eminesciene.

Să se clarifice dacă poezia *La steaua* a fost scrisă în ultima perioadă sau dacă nu cumva este o poezie elaborată cu mult timp înainte (inspirată din discursul lui Maiorescu).

În funcţie de momentele conjuncturale prielnice, se va acţiona pentru trimiterea informatorului „Dragomir“ la Botoşani, unde obiectivul va locui în următoarea perioadă. Se va conlucra cu Securitatea judeţului Botoşani care va întreprinde măsuri de asigurare informativă pe lângă Henrietta (sora obiectivului). În acest sens vor fi dirijate sursele care au fost deja prelucrate şi instruite în vederea stabilirii viitoarelor preocupări şi concepţii politice ale obiectivului.

Se va conlucra cu Serviciul V al Direcţiei I şi compartimentul corespondent de la Securitatea municipiului Bucureşti în vederea identificării şi folosirii de surse din rândul scriitorilor (Vlahuţă, Mille, A.C. Cuza etc.) cu posibilităţi în caz.

1. Care nu e nimeni altul decât informatorul „Dragomir“ (Dragu), marşrutizat la Repedea. Acesta se află în legătură cu ofiţerul din problemă, având sarcina de a aprofunda cunoaşterea preocupărilor prezente ale poetului, a atitudinii şi comportamentului persoanelor cu care acesta menţine legături (Riria), în vederea clarificării

situaţiei lui Eminescu. (Din nota de analiză în dosarul DUI privind pe Eminescu Mihai)

8, Sursa mi-a relatat o întâmplare petrecută în data de 15 august. Câteva grupuri de vilegiaturişti se îndreptau înspre serbarea câmpenească organizată de hramul unei mănăstiri din apropierea stabilimentului. Sursa, însoţită de nepoţica ei Elena, a făcut în aşa fel încât să ajungă cu Eminescu în acelaşi car cu boi, în care s-a mai nimerit şi soţia unui colonel cu fiica. Eminescu, nepăsător la etichetă, şi-a dat jos încălţările şi şi-a desfăcut cârpele cu care-şi învelise labele picioarelor. Soţia colonelului era să leşine (din cauza priveliştii). Fiica i-a întins o batistă îmbibată cu parfum. A avut totuşi tăria să comenteze (în franţuzeşte): *Comme il est inconvenant; on voit bien qu'il n'a pas toute sa raison. Descendons! Cela vaut mieux d'aller à pied*. Adică, mai pe româneşte: Să coborâm! Mai bine mergem prin praf şi pietre (muşte, ţânţari, musculiţe etc.) decât să mai rămânem lângă un om care nu e în toate minţile! Zice lumea despre el că e nebun! Dar zău că are dreptate (lumea)! Mama şi fiica au coborât aşteptând cel de-al doilea car. Sursa, deşi afectată de acest comportament necuviincios (descălţatul şi etalarea bubelor), nu s-a simţit jignită (iertându-l) deoarece *ştia cîtă simţire şi cîte gîndiri măreţe se ascundeau sub vălul acestor apucături, ce e drept, cam originale*. Eminescu (recurgând la descălţat) avusese un gând ascuns când o făcuse pe doamna colonel şi pe fiica ei să coboare. Dorise, după cum i-a explicat râzând sursei, să-i facă loc în car fetei, ca să poată sta mai comod (!). Pe sursă şi pe nepoţica acesteia, Elena, poetul le exceptează de la ura sa în contra neamului femeiesc (fiindcă le consideră pure şi nevinovate).

În fond, Eminescu nu urmărise decât să rămână singur cu sursa. Era sătul de consiliile de rubedenii (unchi vigilenţi, mătuşi cu limbă ascuţită, cumetre rele-de-gură etc.) care îi acriseră, de-a lungul timpului, existenţa. Or,

pentru Eminescu, sacrificarea bunelor maniere (chiar cu riscul de a fi considerat nebun) nu reprezenta mare lucru din moment ce scopul urmărit (a rămâne singur cu fata) nu putea fi, în alt mod, atins. După plecarea doamnei colonel cei doi, muza şi poetul, au iniţiat (liberi de convenţii sociale) convorbiri pe diverse teme, cum ar fi: ura lui Eminescu pentru femei, moravurile străbunilor (care au dispărut – şi străbunii, şi moravurile) şi, în final, subiectul preferat al amândurora, farmecul pierdut al vieţii patriarhale. În ceea ce priveşte temele mai sus invocate, opiniile celor doi concordau întru totul. Da, moravurile s-au stricat! Da, viaţa patriarhală şi-a pierdut farmecul românesc de altădată! Eminescu şi sursa au căzut de acord până şi în privinţa prefăcătoriei femeilor (excepţie de la regulă: fetele tinere şi, evident, sursa).

Eminescu şi sursa au conversat, astfel, în ritmul leneş al carului cu boi, absorbiţi cu totul în deplina armonie şi identitate de opinii. Dar liniştea de august a naturii grele şi ameţite de rod a fost întreruptă brusc de clopotele mănăstirii care au început să răsune prelung şi melancolic. Auzind clopotele, Eminescu a întrebat-o serios pe sursă dacă ea crede în Dumnezeu. A urmat între ei o discuţie (ritmată) pe tema credinţei. Argumentând că sursa este încă foarte tânără (18 ani), poetul i-a explicat cât de uşor poate un suflet tânăr şi curat să confunde lumea (*florile, soarele, cerul albastru, luna, poezia şi închipuirile de iubire*) cu miracolul. Un miracol ce poartă numele lui Dumnezeu. Dar, o dată ce *vântul realităţii* se va porni să bată, toate aceste lucruri îşi vor pierde din mister şi frumuseţe (misterul şi frumuseţea scuturându-se în vânt, ce rămâne?), astfel încât suferinţa şi lacrimile vor lua cu asalt sufletul curat al fetei, înnegurându-i ochii.

Dar sursa l-a combătut cu blândeţe, susţinându-şi credinţa într-un Dumnezeu *aci stăpîn pe toate, prelungitor de zile şi dătător de moarte.* Sursa regretă că *poetul ei divin* e un ateu care nu mai crede în Dumnezeu. Dac-ar

putea şi el să creadă *că soarele cel mândru şi luna luminoasă şi vara cea bogată şi toamna cea mănoasă, Dumnezeu le-a creat*! Pentru o clipă, copleşit de puritatea şi puterea credinţei fetei, poetul e dispus (zău!) să creadă. E dispus să admită *că soarele cel mândru şi luna luminoasă şi vara cea bogată şi toamna cea mănoasă, Dumnezeu le-a creat*. Dispus să privească o secundă, cu drag, la Dumnezeu şi să-i ceară pătimaş: *De eşti acolo, unde copila'mi spune, ia-n fă acum cu mine, nebunul, o minune!* Dar, vai! E mult prea multă lume în curtea mănăstirii şi Dumnezeu, absent şi distrat, preocupat să închine cu mirenii care s-au întins pe iarbă la ospăţ, nu aude ruga poetului. Eminescu? Ce altceva? Se indignează (îşi iese uşor din fire). Şi ce face? Blasfemie: îl acuză pe Dumnezeu că s-a îmbătat de când tot bea vin cu creştinii. *De-abia trupul îşi ţine* (Dumnezeu); *nu vezi cât e de bat? Dar ca să bem cu toţii la hram este iertat.* Şi ce mai face? Se alătură şi el, voios (îi trecea repede furia), convivilor. Cere vin sau rachiu, după caz! *Ia dă'mi bade plosca'ncoace ca să beu puţin rachiu; căci în biata noastră ţară doară el mai este viu.*

După o oră (când vilegiaturiştii s-au decis să plece spre Bârnova), l-au găsit pe Eminescu culcat cu capul pe piatra unui mormânt, ameţit de băutură (mai precis: beat). Bărbaţii l-au ridicat cu greu şi l-au pus în car. *Vezi, iubită Marie, câtă înălţare şi cîtă cădere!*

Sursa e convinsă că izvorul poeziei eminesciene nu a secat şi că ea, ca o muză inspiratoare, ar putea să-l facă să izbucnească din nou în versuri nemuritoare.

La ultima noastră întâlnire, sursa mi-a descris felul simplu în care îşi va lua la revedere de la Eminescu. E convinsă că nu-l va mai revedea niciodată. Iată ce i-a spus premonitoriu poetul la despărţire: *Iar când vei auzi copilă, că tovarăşul tău de-o lună s'a stins într'un spital, tu zi-i o dragă noapte bună şi, zău, de el nu-ţi fie milă, căci a ajuns la mal!*

Sursa i-a răspuns tot printr-o poezie: *Te-ai dus steluţă; însă cu tine/ În lunga cale tu ai luat/ Mîndra mea rază, iară în mine/ Numai durerea ai mai lăsat.* Sau, în altă variantă: *Peri cu tine speranţa dulce/ Care-al meu suflet scump a nutrit;/ farmecul vieţei simt că se duce/ În întunericul unde-ai perit.*

Mi-a mai spus că ea va avea o căsnicie fericită. Cât despre dragoste, nu se pronunţă. Mi-a mărturisit că la o şedinţă de spiritism de la pension, a avut o viziune în care mângâia favoriţii stufoşi ai unui bărbat (soţul ei), el şezând la birou, cu tocul în mână, ea cu mâinile (albe şi durdulii) pe umerii lui. Ştie că bărbatul acela va fi soţul ei.

N.B.

Lt.-maj. Condurache va lua măsuri de verificare a celor semnalate şi, dacă se confirmă, va face o notă pe care s-o prezinte tov. Matuf.

În acest scop – dovedirea identităţii Ririei – va fi audiat istoricul A.D. Xenopol.

Col. Liviu Mărişeanu

9, Extras din luarea de cuvânt a istoricului A.D. Xenopol privitoare la poeta Coralia Gatoschi (Riria).

Doamnelor şi domnilor,

Stimată adunare,

Am fost solicitat să fac unele precizări în legătură cu Coralia Adela Gatoschi, autoarea admirabilei lucrări *Ultima rază din viaţa lui Eminescu*. Există o mulţime de voci care contestă talentul Coraliei, unii mergând până într-acolo încât pun la îndoială chiar şi întâlnirea dintre Eminescu şi Coralia sau Riria (după cum obişnuieşte să-şi semneze lucrările poetice). Pentru a lămuri o dată pentru totdeauna aceste chestiuni, eu, în calitate de istoric literar, dar şi de soţ care i-am fost alături şi îi cunosc întreaga activitate poetică, voi prezenta cu obiectivitate viaţa şi creaţia Ririei.

Coralia Gatoschi l-a întâlnit pe Eminescu Mihai la

băile de la Repedea în vara lui 1886. Pe atunci ea era elevă (18 ani) şi poetă. Şaisprezece ani mai târziu, Coralia Gatoschi a publicat, cu pseudonimul Riria, trei cărţi: *Cînturi vechi (1878-1889), Cînturi noue (1901-1902),* precum şi originala tragedie în cinci acte *Elvira*. Arhiva din Iaşi i-a publicat (la îndemnul meu), tot în acelaşi an, *Ultima rază din viaţa lui Eminescu*. În prefaţa la *Cînturi noue*, îngrijitorul ediţiei o aprecia pe Coralia Gatoschi (Riria) ca fiind unul dintre *cele mai mari talente poetice ale neamului românesc*. Cel care a salutat cu atâta înflăcărare şi bucurie sinceră apariţia acestui *mare talent poetic în sînul poporului român* nu a fost nimeni altul decât istoricul pozitivist A.D. Xenopol (adică eu).

În ceea ce mă priveşte, am reîntâlnit-o pe Coralia în 1901. În acel an, eu mă aflam în plină febră a alegerilor de la Universitatea din Iaşi al cărei rector în funcţie eram. Reputaţia mea internă (*Istoria Românilor*, şase tomuri) şi internaţională (*Les Principes fondamentaux de l'histoire*) m-au îndreptăţit să cred că voi fi reales pentru un nou mandat. Dar jocurile politice, indiferente la reputaţia ştiinţifică, le făceau pe atunci liberalii. Ministrul Spiru Haret (Partidul Liberal) nu mi-a fost favorabil, considerându-mă junimist şi conservator. M-am indignat, adică cum să fiu eu considerat junimist în politică! *Mă ferească Dumnezeu să fiu, ori să fi fost vreodată cel mai iubit şi alintat copil al Junimii*! Eu sunt un *liberal paşoptist progresist*. Declaraţia mea i-a jignit pe junimişti (Negruzzi se afla chiar lângă tribună), iar pe liberali nu i-a convins. Nu m-au reales. Nici *Principiile fundamentale ale istoriei* (publicate în franceză) sau cele şase tomuri ale *Istoriei românilor* n-au contat. Aşa cum n-a contat nici cel mai mare număr de voturi (28) din colegiul universitar, ministrul Haret preferând să-l numească în funcţia de rector pe contracandidatul meu, pe profesorul de matematică C. Climescu (liberal). Desigur că m-am supărat, dar ce puteam face? Nu poţi să nu te superi când

vezi că Rectoratul devine o prefectură de poliţie unde rectorul se schimbă o dată cu guvernul!

Am plecat mâhnit de la conducerea Universităţii din Iaşi, dar întâlnirile cu Coralia, pe care am început s-o frecventez, m-au împăcat oarecum cu nedreptăţile potrivnicei sorţi. M-am îndrăgostit de Coralia. Am curtat-o înflăcărat şi naiv. Am început să scriu poezii erotice. Pare de neînţeles că eu, A.D. Xenopol, profesorul, istoricul, pozitivistul, am scris şi poezii de dragoste. Dar eram îndrăgostit, doamnelor şi domnilor! Mi-am publicat poeziile (*Durere*, *Prigonire*, *Te iubesc*, *De mă iubeşti*… etc.) în *Arhiva* din Iaşi. Le-am semnat cu pseudonim: Rama. Eu aveam 54 de ani, iar Coralia 33. M-am aprins ca un adolescent. Pe ea a înduioşat-o ţinuta fostului ei profesor (un omuleţ simpatic, aproape miop, cu părul roşcat şi privirea stinsă, care se aprindea subit când ea intra în încăpere şi care se încurca în idei atunci când încerca să-i explice ceva domnişoarei Coralia). A arătat compasiune faţă de boala mea, n-a comentat *acea fistulă* şi a trecut cu discreţie peste toate metehnele mele. Ne-am apropiat sufleteşte (ne aflam fiecare în momente delicate ale vieţii). Ea m-a consolat de pierderea rectoratului (de lipsa de recunoştinţă a semenilor), iar eu de pierderea fratelui şi protectorului ei, maiorul Niculae Biberi (mort în 1897). Acestuia (fratelui Nicu), Riria i-a închinat o admirabilă poezie (1889). În acea poezie (*Închinare*), tânăra poetă şi-a exprimat cu simplitate şi vibrant lirism crezul poetic: *Forma, rima şi cadenţa de lipsesc n'am vină eu;/ Nu scriu ca o literată, scriu cum vrea sufletul meu./ Nu scriu versuri de valoare care pot avea un preţ;/ Pentru formă fără suflet am un suveran dispreţ.*

Riria e convinsă că poezia trebuie să se nască din suflet, iar simţămintele adevărate să se exprime liber, *lasând libertate deplină cugetărei*, fără să ţină cont de formă. Nu e absolut modern ce spune? Dar, când am întâlnit-o eu, iluziile fetei se spulberaseră în vânt,

transformându-se în *deziluzie amară*. Despre ce să scrii când nu ţi-a rămas în suflet decât *decepţiune*? Coralia se lăsase de poezie şi se retrăsese la ţară. În acest moment de deznădejde şi de cumpănă a vieţii am reîntâlnit-o eu. Păcat, stimată domnişoară!, i-am spus. Timpul nu e pierdut!

I-am explicat că e prea modestă (Sigur, se cuvine ca o domnişoară să fie modestă!), dar că simţămintele exprimate de versurile ei sunt, da, admirabile, iar forma poeziei este, cum să spun? ă, ă, foarte bună. Am crezut sincer în talentul ei poetic şi, recitindu-i versurile (entuziasmat), am îndemnat-o să nu neglijeze literatura şi să se întoarcă grabnic la poezie. Timpul nu era de tot pierdut! Ah, domnule profesor! Mă măguliţi! Încrezător în talentul domnişoarei Coralia (cu care am purtat lungi discuţii despre poezie, despre Eminescu, despre Dacia Traiană, despre principiile fundamentale ale istoriei, despre progres şi civilizaţie, despre limba română), am îndemnat-o să ia din nou condeiul în mână (abandonat în fatalul 1889). Apoi, am cerut-o în căsătorie. Ea a acceptat, deşi nu eram *un făt-frumos cu ochii negri ca noaptea adâncă sau cu ochii albaştri visători ca cerul în înserare* (cum frumos scrisese cândva). Aşa a început (reînceput) totul.

Ascultând îndemnurile mele, Riria a compus *Ultima rază din viaţa lui Eminescu*. Lucrarea ei m-a fermecat. S-a reîntors şi la poezie. M-au extaziat frumuseţea şi profunzimea noilor versuri pe care le lăudam oricui era dispus să mă asculte. Totuşi, entuziasmul apariţiei unui asemenea talent poetic *în sânul neamului românesc* n-a fost nici general, nici unanim. Dimpotrivă. Astfel, imediat după publicarea minunatei producţii literare *Ultima rază din viaţa lui Eminescu*, manifestările binecunoscutei *invidii româneşti* nu au întârziat să-şi facă apariţia. Nu puţini au fost cei care au clevetit împotriva autoarei acuzând-o *de imitaţie a formei şi a fondului eminescian*, ba, mai rău, unii

chiar de plagiat (adică ea n-ar fi făcut decât să profite de prezenţa lui Eminescu la băi la Repedea, imitându-i şi furându-i versurile). O doamnă, printr-o scrisoare anonimă, adresată publicaţiei *Evenimentul*, a mers chiar mai departe cu presupunerile şi, distribuind frazele poetei pe coloane, crezu că a dat la iveală meşteşugul Ririei, considerând că numai printr-o simplă operaţie grafică ar fi demonstrat plagiatul.

Invidia românească îşi arată cu orice prilej colţii! Invidie, stimată doamnă anonimă (sunteţi invidioasă, nu-i aşa?)! Dacă n-ar fi invidia aş fi putut crede că doamna anonimă i-a făcut un compliment Ririei asemuind-o cu Eminescu. Nu am condamnat-o. Mulţi s-au lăsat înşelaţi de scrierea ei. O poezie atât de nouă, de proaspătă şi versuri de o armonie neîntrecută. O poezie *plină de cugetări adânci* şi, cu toate astea, aşa de plastică şi aşa de frumoasă. Un amestec interesant de vers ritmat şi rimat, un ritm puternic şi rime încântătoare. Lumea a rămas uimită. Nu ştia ce să creadă. Până şi cei mai de seamă critici credeau că ea împrumutase fond şi chiar formă de la Eminescu, reproducându-l în chip admirabil şi neîntrecut. Dar, dincolo de asta, nu poţi să nu remarci gingăşia versurilor Ririei, pulsul inimii de femeie, graţia neasemuită a trăirilor şi a cugetărilor ei. Cât despre cugetări, se cuvine să fac o precizare! Or fi fiind ele (cugetările) femeieşti prin eleganţa gândirii, dar, observe oricine că, dincolo de eleganţa feminină a gândirii, se ascunde profunzimea unui bărbat adânc cugetător, cu fond şi greutate.

E de ajuns să citeşti, de pildă, poezia *La mormînt* din volumul *Cînturi noue*, apărut în 1902. Înainte de a compune *Ultima rază*, Riria s-a dus să se închine la mormântul poetului, aşezându-i la căpătâi viorele albastre şi un mănunchi de liliac. A evocat timpul de altădată, de la băile Repedea (*când şedeam singuri pe bancă în pădurea fermecată*), întrebându-se serioasă ce nume să dea

veşniciei care o despărţea de poetul iubit? Cu acea ocazie, a scris poezia *La mormînt*. Ne întâmpină în această admirabilă poezie, domnilor, o adevărată meditaţie în faţa vieţii, morţii şi a veşniciei. Suntem copleşiţi de forţa unor cugetări (curat bărbăteşti) despre rostul existenţei şi despre odihna eternă!

Dacă n-aţi citit (cumpărat) încă volumul apărut la Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl“ îmi permit să vă ofer un exemplu elocvent care să demonstreze forţa meditativă din poezia *La mormînt*: *Căci trăim aceleaşi timpuri înnegrite de dureri, scuturînd cu greu din veacuri, scurte clipe de plăceri.* Ce imagine formidabilă, cea a unei veşnicii care, scuturându-se pe pământ, picură scurte clipe de plăceri. Noi, oamenii, ne grăbim, înfometaţi, să le prindem. M-a cucerit imaginea asta cu veşnicia *picurătoare* pe pământ. Nu-i aşa că e frumoasă? Nu mă mir că mulţi critici au crezut, iniţial, că Riria mea l-a plagiat pe Eminescu. Alţii, mai înverşunaţi (invidioşi), i-au atribuit lui Eminescu poeziile Ririei (*Inspirarea şi poetul sărac*, *La mormînt* etc.). Adică, doamnelor şi domnilor, Eminescu să-şi dedice lui însuşi o poezie ca superba meditaţie *La mormînt*? Să fim serioşi! De unde să ştie Eminescu că, după moarte, va avea la căpătâi un tei care se usucă? Şi frumoasele concepţiuni *Stavilă şi Avînt*, *Vedenie*, *Dochia* şi *La stele* tot Eminescu să le fi scris? În *Vedenie* şi *Dochia* se simte, dragii mei, *pulsul inimii de femeie*. Cum să fie Eminescu capabil (un bărbat) să descrie cu atâta naturaleţe simţăminte şi trăiri femeieşti? Ca să nu spun că, după ce s-au publicat postumele eminesciene, s-a văzut că, în *afara câtorva mai frumoase*, restul erau nereuşite ca fond şi formă! În schimb, poemele Ririei sunt desăvârşite! Admirabile! De aceea, eu, A.D. Xenopol, am declarat-o pe Riria un *nou poet de frunte*!

Ce să vă mai spun, doamnelor şi domnilor?! S-a mers până-ntr-acolo încât lumea a spus că eu (ca bărbat şi soţ al ei) aş fi scris acele versuri. Cum ne e mai uşor a crede că

un pozitivist, un istoric (autorul *Istoriei românilor din Dacia Traiană*), un filozof al istoriei (*La Théorie de l'Histoire*), profesor onorific la Sorbona, membru al Academiei Române etc. a scris poezia semnată de Riria, decât a accepta că acele versuri (nemuritoare) au fost compuse de o... de o femeie (doar pentru că e femeie)! Spuneţi şi dumneavoastră!

E adevărat că am publicat şi eu câteva stihuri. Le-am semnat cu pseudonim: mai întâi I. Laur, apoi, Rama. Dar poeziile mele, vai, fiindcă m-am încăpăţânat (fire pozitivistă ce sunt!) şi n-am permis simţământului să curgă liber, înăbuşindu-mi şi cele mai intime elanuri, poeziile mele nu reprezintă decât filtrări naive ale unor trăiri lipsite de culoare (deşi puternice în interior) pe care le-am înveşmântat într-o retorică vetustă (după cum s-a spus pe bună dreptate, vai, nu neg!) în stilul învechit (preţuit de mine) al lui Gr. Alexandrescu.

În poezia *Te iubesc*, de pildă, am vrut să exprim toată dragostea mea pentru Riria. Eu sunt un spirit pozitivist şi, atunci când am exprimat în versuri faptul că o iubesc pe Riria din tot cugetul meu vast (ce cuprinde istoria omenirii) şi din tot sufletu-mi ce se înalţă sus peste lumi care au apus (Dacia Traiană), am avut aşa, un moment, sentimentul că, în dragoste, nu e de ajuns (cugetul şi sufletul) şi că ar mai fi ceva. Ce-ar mai fi? m-am întrebat. Ce lipseşte? Dorinţa, am exclamat fericit. În dragostea unui bărbat pentru o femeie mai e şi dorinţă, nu-i aşa doamnelor şi domnilor? La cei 55 de ani ai mei (în ciuda *bolii* mele) sunt un bărbat în plină vigoare. Dar cum să spui asta (te iubesc fiindcă te doresc) fără să fii vulgar şi, ştiţi dumneavoastră, fără să pară că recunoşti (bărbaţii ca mine nu trebuie să-şi trădeze pornirile intime) că ai fi stăpânit de o dorinţă arzătoare, aşa cum, ca bărbat, n-ai mai simţit demult, din juneţă? Atunci am creat imaginea unui *fluviu care matca-şi depăşeşte, coperind ca un deluviu tot ce'n mine adânc trăieşte*. Adică dorinţa

arzătoare a bărbatului pentru femeia sa. Se înţelege asta, nu-i aşa? Eu asta (dorinţa) am vrut să exprim. Riria mea a înţeles imediat şi, după ce mi-a citit poezia (în picioare, în spatele meu, eu stând la impozantul birou), mi-a mângâiat *favoritele* (stufoşi), poposind cu mâna ei delicată (albă şi durdulie) pe umărul meu. Am stat aşa amândoi mult timp până când a intrat servitoarea şi a aprins lumina. Ne-am speriat (în ciuda vârstei: eu 55 de ani, ea 34 de ani) ca doi şcolari din ciclul secundar.

După ce am cucerit-o pe Riria, am abandonat poezia, dar, fiind înzestrat cu darul minunat de a *întrupa cugetarea în icoane*, mi-am dovedit în altă parte *însuşirile intelectuale, precum şi talentul de scriitor şi stilist* făcând descrieri de călătorii, precum şi alte întipăriri din natură (vezi *Istoria ideilor mele*). Observ că o antologie de prozatori francezi şi francofoni m-a cuprins şi pe mine, elogiindu-mă ca *exemplu de scriere limpede şi frumoasă*. Sunt mulţumit! Mi-am pus antologia pe birou ca s-o văd. Să nu uit să cer unui discipol să facă o dare de seamă în gazetă, să afle şi românii cum mă elogiază francezii, făcându-mi loc în antologiile lor de proză, socotindu-mă un mare stilist. Dacă scrierile mele istorice au şi însuşiri stilistice, asta se datorează numai şi numai aplecării mele înnăscute înspre poezie. Luigi Luzzatti (fostul prim-ministru italian) mi-a făgăduit să redacteze o dare de seamă despre opera mea *Les Principes fondamentaux de l'histoire*. Sunt mai bine cunoscut în afara ţării decât în ţara noastră. Am fost ales membru corespondent la Institut de France, iar Maiorescu, căruia i-am dedicat o carte, nici nu m-a pomenit când i-a înşirat pe cei mai importanţi istorici români (Şincai, Petru Maior, N. Bălcescu, Laurian, Kogălniceanu). Pentru Maiorescu *Istoria românilor*, în şase tomuri, nu-i decât o *dovadă de stăruinţă*. M-a jignit foarte tare, zău!

În inima mea, recunosc şi mărturisesc, nu sunt un romantic, ci, rămân ce-am fost, adică un adevărat

paşoptist. Eu cred în caracterul naţional, social şi istoric al literaturii. Literatura este, alături de limbă, moravuri şi tradiţii, folclor şi artă, o componentă esenţială a culturii naţionale. Sigur, ea, opera literară mai trebuie să fie şi *frumoasă* (orice va fi însemnând asta). Maiorescu a impus la Junimea critica şi judecata estetică. Ca estetician, Maiorescu trebuie să creadă în formele frumoase şi eterne (ca ideile). Eu, ca istoric şi filosof al istoriei, merg mai departe şi văd lucrurile la o scară mult mai largă decât o vede dânsul, adică nu mai departe de vârful nasului său de estet. Ca *fost* junimist, admit o oarecare importanţă a caracterului estetic al operei literare, dar, în opinia mea, esteticul nu este determinant în judecata de valoare a unei opere. În analiza unei opere literare, pe lângă factorul estetic, trebuie să avem în vedere şi rolul social, istoric şi naţional al literaturii care, în anumite perioade istorice, e determinant în dezvoltarea şi evoluţia culturii unui popor. Un element esenţial al artei este acela de a fi naţională, de aceea noi, românii, trebuie să întărim cu orice preţ această direcţie dacă dorim să avem o artă care să nu fie nici franceză, nici germană, ci românească.

Cum să nu recunoştem funcţia socială a literaturii atunci când observăm că evoluţia unei societăţi datorează enorm producţiilor culturale ale membrilor acelei colectivităţi? Chiar dacă, faţă de restul Europei, românii n-au avut decât mult mai târziu o literatură cultă, bogata noastră literatură populară a jucat un rol însemnat (social) în cizelarea poetică şi în evoluţia istorică a limbii române. Ar fi scris Eminescu cele *câteva* poezii frumoase dacă nu s-ar fi inspirat din poezia noastră populară, preluând de acolo (cuvânt cu cuvânt) expresii de un rafinament poetic extraordinar? Eminescu a fost mare, nimic de zis. Dacă ar fi fost şi omul mare, atunci am fi avut şi noi, poate, un poet naţional. Dar aşa? Când te uiţi la acel biet Eminovici? Hmm. Ca să-l citez pe Nicu: *un flaşnetar care purta pantaloni vineţi, un gheroc negru de împrumut şi o pălărie*

mare neagră, era pururea plin de noroi şi murdar de cerneală, a acelui bulgar care se credea român şi vorbea despre sângele strămoşilor, fiindcă şi-a schimbat terminaţia numelui ovici în escu. Mă scuzaţi, doamnelor şi domnilor, dar nu m-am putut abţine. Şi el a atacat originea familiei noastre, acuzându-ne ca am fi produsul *încrucişării dintre rasa ovreiască cu rasa neogrecească*, deşi tatăl meu, se ştie (eu o ştiu), se trăgea dintr-o familie anglo-saxonă (!), iar eu şi fraţii mei (încă doi băieţi şi trei fete) am fost botezaţi ortodocşi. Mama mea, Maria Vasiliu (româncă, nu?) mă îndemna în scrisori (când eram student la Berlin) să mă spovedesc în Postul cel mare şi să mă împărtăşesc. Ceea ce am şi făcut! Şi el? Eminescu? Cel care se lăuda cu credinţa strămoşească? S-a spovedit vreodată? Se ducea, măcar, la biserică?

[Cel care conduce şedinţa îi face un semn istoricului să-şi încheie cuvântarea. Acesta, ascultător, se supune.]

Îmi exprim convingerea că posteritatea va şti să califice just cele expuse de mine şi va aprecia cu dreaptă cumpănire sinceritatea şi talentul Ririei. Depun astăzi mărturie: Riria n-a scris poezii în numele lui Eminescu. Riria a scris poezii în numele ei. Cu siguranţă posteritatea o va pune alături de marii noştri poeţi Heliade Rădulescu, Bolintineanu, Gr. Alexandrescu şi Alecsandri. Aceeaşi posteritate va şti să-mi confere şi mie locul cuvenit printre marii istorici ai neamului.

Vă mulţumesc.

A.D. Xenopol

10, Fragment din stenograma audierii martorului Leon Onicescu în vederea stabilirii exacte a evenimentelor de la bolniţa Mănăstirii Neamţului, unde Eminescu Mihai a fost internat din noiembrie 1886 până în aprilie 1887.

Întrebare: Dumneavoastră aţi fost intendent la ospiciul de pe lângă Mănăstirea Neamţului în perioada în care Eminescu Mihai a fost internat aici. Vă rog să ne

spuneţi ce făcea un intendent? Care era rolul dumneavoastră?

Răspuns: Eu mă ocupam de administrarea ospiciului, de achiziţia alimentelor, a medicamentelor, de stabilirea raţiilor pentru bolnavi, de supravegherea desfăşurării tuturor activităţilor, de relaţia cu mănăstirea care se îngrijea de noi. În toamna lui 1886, în bolniţa de la Mănăstirea Neamţului, se găseau internaţi 59 de bolnavi, distribuiţi în 7 camere. Toate cele şapte camere ale stabilimentului erau de câte 5, 9, 10, 11 şi respectiv 12 paturi. O singură cameră avea două paturi.

Întrebare: Domnule Onicescu, numele lui Eminescu nu apare explicit în registrul ospiciului de pe lângă Mănăstirea Neamţului. Doctorul Zosin a presupus (consultând ulterior registrul) că *bolnavul de 34 ani* (Eminescu avea la acea dată 36)*, ortodox, român, de profesiune liberă, din urbea Iaşi, diagnosticat cu manie furibundă (şters şi pus alături: Delirium tremens) şi care ar fi părăsit ospiciul în ziua de 10 aprilie 1887, vindecat*, n-ar fi fost nimeni altul decât Mihai Eminescu.

Răspuns: Bolnavul internat la noi pe data de 10 noiembrie 1886, cu semnalmentele de mai sus, nu este nimeni altul decât Eminescu. Dar, în ziua internării, eu mă aflam la Iaşi cu nişte treburi. Lipsind atât eu, cât şi doctorul Ursulescu care răspundea de bolnavi, poetul a fost închis într-o cameră cu mai mulţi alienaţi de către cineva din personalul inferior al spitalului care nu-l cunoştea pe Eminescu. Revenind la ospiciu, am rezolvat urgent problema de cazare, dispunând ca celebrului poet să i se ofere o *cameră deosebită şi o îngrijire specială*.

Întrebare: În ce ar fi constat această *cameră deosebită şi îngrijire specială,* domnule Onicescu? Să înţelegem că l-aţi izolat de restul alienaţilor şi l-aţi scutit de tratamentul cu funia udă sau de duşul cu apă rece, oferindu-i cea mai bună cameră, cea cu două paturi? Sau că l-aţi cazat chiar într-una din încăperile locuinţei

dumneavoastră?

Răspuns: Eu l-am *tratat* cum se cuvine.

Întrebare (procurorul ia o hârtie de pe masa din faţa sa şi începe să citească): *Ordinul Ministerului de Interne, Direcţia sanitară, către Epitropia spitalelor Sf. Spiridon din Iaşi, pentru a lua măsurile necesare înlăturării lipsurilor grave constatate la spitalul din Tg.Neamţ şi la ospiciul de alienaţi de la Mănăstirea Neamţ1.* Din acest ordin reiese că alimentaţia bolnavilor era insuficientă, că, deşi se aloca o sumă potrivită de bani pentru hrana acestora, carnea, ca produs de bază, se găsea în cantitate mult prea mică. Într-un cuvânt, că cineva (din administraţia ospiciului) fura din provizii, nu?

Domnul Onicescu se foieşte neliniştit în scaun.

Procurorul continuă netulburat: Se ştie că ospiciul era instalat într-o tipografie dezafectată, o clădire veche, având un etaj cu un cerdac de jur împrejur. Bolnavii *periculoşi* erau izolaţi în carceră sau în beci. Un butoi cu apă rece, situat în curte, completa *tratamentul* aplicat bolnavilor recalcitranţi. Ca o altă măsură preventivă împotriva celor ce se loveau cu capul de pereţi, s-a trecut la căptuşirea pereţilor cu saltele. Nu se ştie dacă bolnavii primeau sau nu vreun tratament medicamentos. Probabil că nu. Cât despre grădina destinată plimbării bolnavilor, aceasta a fost luată şi folosită pentru agricultură (cartofi, linte, ceapă etc.), pacienţii dispunând doar de o mică curte pentru plimbare. În zilele cu soare şi fierbinţeală se grămădeau cu toţii la *umbra* gardului ce împrejmuia acea curte. Domnule Onicescu, ne puteţi spune acum ce fel de îngrijire a primit Eminescu la ospiciul mănăstirii Neamţului, înconjurat (nimic de zis) de munţi frumoşi.

Răspuns: Nu ştiu despre ce vorbiţi, domnule. Eu nu cunosc acest ordin al Ministerului de Interne.

Întrebare: E din 19 iulie 1886, semnat de ministrul Polizu şi de şeful serviciului Teodoru. Dosarul, conţinând 130 de file, se găseşte în Arhivele Statului din Iaşi.

Răspuns: Unele măsuri de îmbunătăţire s-au făcut, să ştiţi. Când Eminescu a venit la noi, în noiembrie 1886, porţiile de hrană se măriseră. Iar pe poet, eu având o stimă deosebită pentru dânsul, l-am *tratat* cum se cuvine. Am aşteptat mai întâi ca acesta să se *liniştească*. După ce bolnavul s-a liniştit (adică a încetat să se mai lovească cu capul de pereţi sau de saltele, să se murdărească şi să se schimonosească vorbind fără şir), l-am luat sub aripa mea ocrotitoare. L-am îmbrăcat, l-am hrănit, i-am dat chiar şi un geamantan la plecare, fiindcă nu avea în ce să-şi pună lucrurile. Uneori, recunosc, îi mai dădeam şi tutun. Ştiam că doctorul îi recomandase să fumeze mai puţin, dar deh, ce să-i faci, mi-era milă de dânsul. Marea lui pasiune era tutunul!

Întrebare: Băutură nu i-aţi oferit?

Răspuns: Oh, nu, ferească sfântul! Ştiam că nu avea voie! Eu *m-am străduit să îndulcesc câteva luni de trai din viaţa mai tristă a lui Eminescu, atunci când gazetele-l numeau Ilustrul poet şi el era părăsit într-un ospiciu în cea mai neagră mizerie şi de unde, numai graţie doctorului Ursulescu şi îngrijirilor mele particulare, a ieşit complet vindecat.* Nu am protestat când Eminescu mi-a îmbrăcat hainele pe care servitorul tocmai mi le curăţase, dimpotrivă, i le-am dăruit lui. L-am invitat la masă, ospătându-l din când în când cu mâncare. I-am oferit şi unele preocupări mai apropiate de calităţile lui intelectulale.

Întrebare: I-aţi adus de citit? Pe Heine?

Răspuns: Pe cine?! Oh, nu, domnule! I-am dat de scris în cancelarie, să copieze nişte *tabele de nutriment*. Îl amuza teribil. Era o plăcere să stai cu dânsul în momentele lui bune, când era binedispus. Atunci cânta, recita versuri, spunea anecdote. Într-o dimineaţă poetul mi-a adus poezia *Vezi rândunelele se duc* ca să văd dacă e bună şi s-o corectez.

Întrebare: Şi care a fost părerea dumneavoastră

despre poezie?

Răspuns: Am citit cu atenţie poezia şi nu credeam că a scris-o atunci la ospiciu. Era prea frumoasă!

Întrebare: De ce să n-o fi scris atunci, domnule Onicescu? Totul se potriveşte: toamna, rândunelele care pleacă în ţările calde, frunzele de nuc care se scutură, bruma peste câmpii. Tristeţea că doamna pe care o aştepta nu se arăta (nu venea). De ce să nu fi scris aceste versuri pe când se afla în ospiciu, domnule Onicescu? Sunteţi istoric literar ca să puteţi aprecia asta? Aţi parcurs opera completă a lui Eminescu şi aţi studiat toate variantele analizând, din punct de vedere poetic, evoluţia prozodică a posibilelor texte înrudite?

Răspuns: Păi, ă, ă, (*se bâlbâie*). Erau prea frumoase, de aceea am zis şi eu aşa. Şi ruda mea, Gheorghe Bojeicu, care se pricepe la poezie, a afirmat acelaşi lucru. În plus, toată lumea a afirmat că, după 1883, Eminescu n-a mai scris nimic, că s-a întunecat brusc (prima oară) şi că, în noiembrie 1886 (deci, după ce a venit în grija mea), s-a întunecat din nou (a doua oară)! Cel puţin, aşa am auzit. Eu l-am îndemnat să mai facă versuri, dar n-a mai făcut. Nu-i mai ardea lui de versuri, se restabilise cu totul şi se preocupa de soarta lui amară. Nu avea bani. Prietenii lui parcă îl uitaseră cu toţii! N-am putut să nu mă gândesc ce ajunge omul în atari situaţii! Cum e şi viaţa asta! Când ajungi la rău, te trezeşti singur! N-ai pe nimeni! Dacă Eminescu ar fi avut parte, după ce a părăsit ospiciul, de aceleaşi îngrijiri speciale pe care i le-am oferit eu sau dacă ar fi respectat tratamentul medical recomandat de dr. Ursulescu, nu s-ar fi stins atât de timpuriu, săracul!

Întrebare: Să ne întoarcem la fapte, domnule Onicescu. Şi gazetele, domnule Onicescu? Citea gazetele?

Răspuns: Gazetele? (Intendentul e în încurcătură) La ospiciu nu aveam gazete.

Întrebare: Atunci, domnule Onicescu, de unde ştia Eminescu că în gazete se spuneau despre el lucruri

cumplite? Mă refer la articolul lui C. Mille, din *Lupta*, apărut în 15 ianuarie 18872. Spuneaţi că l-aţi ajutat cu corespondenţa. Atunci ştiaţi, nu-i aşa?, că el ar fi trimis domnului Panu o scrisoare? Desigur, nu cunoşteaţi conţinutul scrisorii, dar trebuie s-o fi avut în mână de vreme ce tot dumneavoastră i-aţi pus la poştă şi scrisoarea pentru domnul Negruzzi, cea cu poezia *Vezi rândunelele se duc*. Nu, domnule Onicescu?

Răspuns: În 15 ianuarie, spuneaţi?

Întrebare: Da, în 15 ianuarie a apărut articolul lui Mille, probabil că, în zilele următoare, Eminescu i-a şi scris lui Panu rugându-l să dea un *dementi* (dezminţire legată de boala lui) în *organul de publicitate* al acestuia şi să facă să înceteze orice cerşitorie cu *talgerul*. V-a spus poetul ceva despre asta? Nu se poate să nu fi vorbit cu el dacă eraţi în relaţii aşa de bune cum pretindeţi. Cu siguranţă era indignat de ceea ce scrisese Mille…

Răspuns: Nu-mi amintesc, sunt 32 de ani de atunci! Dar, dacă stau să-mi adun toate datele, se vor tot face de-o povestire de când a intrat şi până a ieşit Eminescu din ospiciu.

Întrebare: Poate că scrisoarea către Panu nu aţi expediat-o dumneavoastră, dar, domnule Onicescu, vă amintiţi cumva, deşi e mult de atunci, dacă poetul ar fi trimis vreo scrisoare doamnei Veronica Micle? [Citeşte dintr-o hârtie pe care a luat-o de pe masă]. *Vei fi aflat lovitura ce a zdrobit creierul meu. Singur, fără un ajutor şi o mângâiere, îmi duc zilele de azi pe mâine. Numai privindu-ţi portretul, în sufletul meu blazat se coboară o rază de lumină din ochii tăi. Vestea că vei veni să mă vezi, aici, în casa de nebuni, mă face să mai supravieţuiesc clipelor de a sfârşi cu viaţa. Micul tău Emin n-a uitat să mai scrie versuri, citeşte-le*! O scrisoare în care îi trimitea şi câteva versuri? Poate că poetul v-a arătat şi dumneavoastră acele versuri, ca să le *corectaţi*!

Răspuns: Despre ce poezie e vorba?

Întrebare: Iată: *Aşternut în iarba verde, / În poiană, către seară,/ Aştept luna cea de vară/ După deal ca să răsară./ Şi privesc cu drag în valea/ Ce se-ntinde hăt departe…/ Pân'ce munţii-nchide calea…/ Unei lumi ce ne desparte…*

Răspuns: Nu-mi amintesc de această poezie, domnule. Eu nu sunt dintre aceia care îşi amintesc şi ce n-a existat vreodată! Eu nu inventez ca alţii.

Întrebare: Dar despre cei care l-au vizitat la ospiciu, ce ne puteţi spune?

Răspuns: Cine l-a vizitat, domnule?

Întrebare: Creangă şi Morţun, de exemplu. Cei doi l-au vizitat pe poet în data de 2 februarie 1887. Creangă însemnează această vizită pe o carte de-a lui. Menţionează şi un curcubeu frumos zărit la răsărit.

Răspuns: E adevărat. Domnul deputat Morţun şi regretatul profesor Creangă au venit să-l vadă pe Eminescu şi au stat cu el două zile. Îmi amintesc că era o iarnă mare şi grea. De curcubeu nu-mi amintesc, dar pot să vă spun că omătul ajunsese până la ferestre. Morţun şi Creangă au adus cu dânşii o scrisoare din partea unor studenţi din Iaşi care îi cereau poetului să se învoiască să dea în numele lui nişte reprezentaţii pentru a-l sprijini cu bani. Eminescu, deşi se afla în mare mizerie, a refuzat. Era foarte demn. La plecare, Morţun mi-a dat o sută de lei ca să-i cumpăr un rând de haine, căciulă şi ghete. Îl aprecia foarte mult pe Eminescu. Mi-a spus despre el că era *poetul cel mai poet al României*.

Întrebare: I-aţi luat, domnule Onicescu?

Răspuns: Ce?

Întrebare: Banii de domnul Morţun.

Răspuns: Desigur. Dar ce credeaţi?!

Întrebare: Şi, în felul acesta, aţi putut să vă recuperaţi propriile dumneavostră haine pe care vi le-a îmbrăcat poetul. Din câte ne povestiţi, poetul se afla în deplinătatea facultăţilor sale, nu?

Răspuns: După ce şi-a revenit, a fost bine. De la noi a plecat complet vindecat. A plecat după Paşti. Era nerăbdător să plece, dar nu avea cu ce. Eu am cerut, în numele lui, bani de la Epitropie, dar banii întârziau. L-am îndemnat să-i scrie domnului Morţun. I-a scris cu mare greutate. Răspunsul lui Morţun întârzia, poetul nu mai avea răbdare. Atunci i-am dat eu 5 lei şi i-am oferit un geamantan să-şi pună lucrurile. A plecat până la Paşcani cu un prieten al meu care s-a învoit să-l ia cu el. Banii de la Morţun, 100 sau 200 lei, au sosit după plecarea lui.

Întrebare: Şi ce-aţi făcut cu banii, domnule Onicescu.

Răspuns: Scrisoarea am oprit-o (o mai am şi acum), dar mandatul l-am restituit.

Întrebare: Nu v-aţi recuperat măcar cei 5 lei?

Răspuns: Doamne fereşte! Cum?! Dacă l-aţi fi văzut ce vesel era când a plecat! Era sănătos şi mulţumit. Eu am rămas satisfăcut că am avut *ocaziunea* de a îndulci câteva luni de trai din trista viaţă a poetului. Multe se mai spun despre el, sărmanul, dar să ştiţi că nu toate sunt adevărate. Povestea cu paltonul, de pildă, e inventată! Mă simt obligat, în numele adevărului, să fac o rectificare la cronica lui Leon Nicoleanu din *Gazeta gazetarilor*. Îmi permiteţi?

Întrebare: Da, vă rog, domnule Onicescu!

Răspuns: Daţi-mi voie, stimabili! Paltonul pe care-l purta la plecarea de la ospiciu i-a fost dat de domnul Vasile Burlă. Îi era larg şi lung fiindcă domnul Burlă, se ştie, era mai robust. Tot cu acel palton vechi l-am văzut şi un an mai târziu, în Bucureşti.

Întrebare: L-aţi revăzut în Bucureşti, domnule Onicescu?

Răspuns: Da, de departe! Nu m-am dus la el ca să-i vorbesc!

Întrebare: De ce?

Răspuns: Nu ştiu, n-am îndrăznit. Poate nu-şi mai aducea aminte de mine.

Întrebare: Cum?! Dacă l-aţi îmbrăcat şi l-aţi hrănit, v-a dat poeziile lui să le citiţi şi să le *corectaţi*! Cum să nu-şi amintească!

Răspuns: Poate s-ar fi jenat şi domnul Eminescu să se întâlnească cu cineva care să-i fi amintit de ospiciu. Din delicateţe, nu m-am dus la dânsul. Să se consemneze. (*ochii i se umezesc de lacrimi, îşi scoate batista din buzunar şi se şterge la ochi, încet, cu mişcări de pensionar*)

Întrebare: Vă mulţumim, domnule Onicescu. Puteţi să vă retrageţi!

Răspuns: Atât? Nu mă întrebaţi nimic despre însemnările originale (scrise de mine) pe care le-am încredinţat domnilor Locusteanu şi Galaction? Între timp a venit războiul şi nu le-am mai putut recupera de la dânşii. Nu mi-am făcut atunci o copie după acele însemnări, dar aş putea să mi le reamintesc acum.

Întrebare: Nu, domnule Onicescu! Vă mulţumim pentru participare! Puteţi pleca! Cum?

Răspuns: Nu mă întrebaţi ce conţineau acele însemnări lăsate la redacţia revistei *Flacăra*, în 1914? Ce reprezentau manuscrisele? Ce-aş fi scris acolo?

Întrebare: Nu! Nu e nevoie! Sunteţi liber!

Răspuns: Dar vă rog! (*agitaţie*) Vă rog, daţi-mi voie să vorbesc! De ce nu mi se dă voie să vorbesc? Eu sunt singurul care a fost de faţă. Numai eu ştiu ce a făcut Eminescu între 10 noiembrie 1886 şi 10 aprilie 1887! (*urlete*) De ce nu sunt lăsat *niciodată* să vorbesc! Toată lumea mă citează cuvânt cu cuvânt, dar eu, personal, nu primesc niciodată dreptul la cuvânt. De unde mă citează cei care mă citează? Vă rog! Vreau să spun adevărul! Am fost furat! Cuvânt de cuvânt.

Martorul este condus spre ieşirea din sală.

1. Ospiciul de alienaţi de la mănăstirea Neamţ era o adevărată casa inchiziţională, pe a cărei poartă onorabilii epitropi ai spitalului Spiridon ar face bine să pună firma pe

care Dante a scris-o pentru infern: *Lasciate ogni speranza voi che entrate.* Căci aproape nimeni din cei ce au intrat odată în acel lăcaş n-a mai ieşit vindecat şi nici n-a putut suporta supliciul tratamentului de acolo, decât un timp relativ scurt. Sursa: Bogdan

2. Toţi oamenii de inimă, toţi aceia care ţin cu vrednicie o pană în mână, toţi şi toate cărora Eminescu le-a dat şi le dă minute plăcute, ar trebui să se gândească la nebunul din Mănăstirea Neamţului… Întind talgerul, căci acesta este soarta tuturor scriitorilor, întind talgerul publicului, tuturor acelora care cred că poetului Eminescu i se cuvine ca răsplată naţională cel puţin o moarte liniştită… Sursa: Constantin

11, Audierea doctorului Rudolf Şuţu

Întrebare: Articolul despre Eminescu şi despre cum şi-a petrecut timpul la ospiciul de pe lângă Mănăstirea Neamţului v-a adus notorietate, nu-i aşa?

Răspuns: Oarecum…

Întrebare: În acest articol aţi descris o zi din viaţa poetului Mihai Eminescu la Mănăstirea Neamţului ca şi cum aţi fi fost de faţă. Sunteţi o păsărică pe o creangă sau ce? (*martorul protestează*)

Răspuns: Domnule, vă rog! Nu permit să mi se vorbească astfel!

Întrebare: Vă rog să ne povestiţi cum petrecea Eminescu toată *ziulica* la Mănăstirea Neamţului.

Răspuns: Eminescu se trezea la ora cinci dimineaţa. Nu pentru că ar fi avut ceva treabă. N-avea nicio treabă, mai ales că după ce se îmbrăca, aşa pe tăcute, ca să nu-i trezească pe ceilalţi bolnavi, umbla încet prin casă şi apoi ieşea în cerdac. În cerdac nu făcea decât să se plimbe ceasuri întregi, contemplând cearcănul de mister al lunii, recitând sau compunând versuri. La urma urmei era poet, ce altceva putea să facă decât să recite sau să compună versuri?! Păcat că aceste versuri nu s-au păstrat.

Întrebare: Domnule doctor, vă întrerup. Eminescu a fost internat la Mănăstirea Neamţului în noiembrie şi a plecat de acolo la începutul lui aprilie. Lămuriţi-ne, vă rog! Când se plimba în cerdac? Noiembrie, decembrie, ianuarie, februarie, martie (*procurorul numără pe degete lunile respective*). Luni de iarnă. Nu credeţi că era cam frig afară? Mănăstirea Neamţului e situată la o anumită altitudine. Suntem la munte! Totuşi, domnule doctor. La cinci dimineaţa să se plimbe în cerdac!? În plus, mai suferea şi de picioare! (*Martorul zâmbeşte, ca şi cum s-ar fi aşteptat la această observaţie*).

Răspuns: Se vede că nu ştiţi nimic despre nebuni, domnule! Nebunii nu simt frigul, nu simt arşiţa. Nu cunosc suferinţa şi nici durerea! Se închid în lumea lor interioară. Într-un univers care n-are nimic de-a face cu anotimpurile (cu iarna) sau cu succesiunea orelor. Poetul se retrăgea într-o lume a lui, plină de versuri, un univers fantastic şi călduros, unde se adăpostea de tot frigul iernii.

Întrebare: Aha, înţeleg! Să trecem mai departe! Aş vrea să lămurim acum povestea cu veşmintele! Care va să zică, se dezbrăca de hainele stabilimentului şi-şi punea hainele lui (sau cele însuşite de la intendent), apoi, peste surtuc, îşi lua paltonul de la Burlă?

Răspuns: Nu ştiu despre ce palton vorbiţi! Ce Burlă?

Întrebare: E vorba despre domnul Vasile Burlă, directorul Liceului Naţional din Iaşi. Văzându-l îmbrăcat într-un pardesiu subţire şi neştiind că nebunii nu simt frigul, i-a dăruit poetului paltonul lui. Asta se întâmpla sub arcul Academiei Mihăilene din Iaşi, când poetul, aflat sub escortă, s-a întâlnit cu vechiul amic. Paltonul primit de la Vasile Burlă l-a însoţit şi la Mănăstire. Despre acel palton vorbesc.

Răspuns: Nu înţeleg, domnule, de ce vă tot opriţi atâta la nişte detalii lipsite de importanţă. Ca de exemplu, veşmintele. Poetul nostru era cu totul şi cu totul îmbrăcat în spirit! Lumea materială îi era complet străină. Se

dezinteresa de lumea reală, ca şi cum ceea ce s-ar petrece în exterior nu l-ar privi sub nici un chip pe dânsul. Un palton! (dispreţuitor).

Întrebare: Cât timp spuneaţi că se plimba prin cerdac fără să simtă frigul?

Răspuns: Vreo cinci ceasuri! Fără nicio clipă de odihnă! După care suna clopoţelul şi-i chema pe toţi bolnavii la dejun! Vara li se servea masa în grădină, ca şi azi (respectiv, 1904).

Întrebare: Şi iarna, domnule doctor? Am stabilit deja, cu voia dumneavoastră, că era iarnă când a fost poetul *internat* la Mănăstirea Neamţului. Să înţelegem că poetul n-a avut parte de dejunul din iarbă? Când Creangă l-a vizitat la bolniţă, zăpadă era până la fereastră…

Doctorul se abţine să nu se enerveze din cauza insinuărilor răuvoitoare ale procurorului.

Răspuns: Eu vorbeam aşa, în general, explicând că, vara, bolnavii luau prânzul la o masă lungă de lemn, aşezată în mijlocul grădinii. Pe această masă se puneau câte o lingură de lemn şi o cană pentru apă. La această masă, bolnavii se certau mult din cauza porţiilor de mâncare sau a bucăţilor de pâine. Eminescu nu suporta certurile şi bătaia, de aceea, ca să satisfacă lăcomia agresivă a celorlalţi, renunţa de multe ori la mâncarea lui.

Întrebare: Ce frumos povestiţi, domnule doctor! Şi cum nebunii nu simt frigul sau arşiţa, probabil că poetul nostru nu simţea nici foamea.

Răspuns: I se mai făcea şi lui foame, ce-i drept, dar atunci se pitula prin dosul spitalului, sărea gardul, apuca peste câmp, trecând Nemţişorul şi fuga-fuga se abătea la crâşmă de îşi lua o jumătate de pâine şi un pahar de vin. Îi tihnea mai mult să mănânce singur decât la masa din grădină.

Întrebare: Din grădină, domnule doctor? Deci a prins şi Eminescu dejunul din grădină? Poate în luna martie, sau începutul lui aprilie, nu, domnule doctor?

Răspuns: Ce tot o ţineţi cu în grădină sau afară, iarnă sau vară? Nu pricepeţi? Asta nu contează! Sunt detalii fără însemnătate! Eu n-am scris un raport clinic despre Eminescu, ci, mai degrabă, unul poetic! ???

Întrebare: Poetic?

Răspuns: Da! Poetic! De ce n-ar avea şi medicii libertatea să se exprime poetic? Să devină oameni de litere? Să scrie cu suflet?! Să conceapă metafore?!

Întrebare: Vă rog să mă scuzaţi, domnule doctor! Deci consideraţi că articolul Dumneavoastră e unul… (*ezită*) cum să-i spun, poetic, nu?

Răspuns: Da, oarecum!

Întrebare: Aşadar e literatură! Şi ceea ce aţi scris dumneavoastră în articol erau, se-nţelege, numai simboluri poetice cărora, din punct de vedere juridic, nu le putem pretinde prea multă exactitate sau adevăr!

Răspuns: Dumneavoastră, domnule, cu exactitatea şi adevărul, dumneavoastră stricaţi totul!

Întrebare: ???

Răspuns: Stricaţi mitul, domnule! Eminescu e un mit, domnilor! *Se ridică în picioare şi se adresează asistenţei*. *Statura lui impozantă, părul cărunt, barba tunsă scurt, impun respect şi o tăcere sacră*. *Vocea lui, de bariton, trece peste capetele asistenţei, asemeni unui vânt din nord.* Şi eu sunt mândru că mi-am adus umila contribuţie la edificarea lui (a mitului). Nu înţelegeţi? Acum e *deja* prea târziu! Noi, cei din trecut, avem avantajul de a fi fost contemporanii poetului, i-am cunoscut prietenii sau am vorbit cu cei care l-au întâlnit. Ce argumente va găsi viitorul ca să ne contrazică pe *noi*? Trecutul e un monolit, un bloc de piatră mut. Indiferent în ce fel îl va face viitorul să grăiască sau în ce fel de forme îl va sculpta, nu va putea niciodată schimba materia din care e constituit! *Cu emfază*. Iar trecutul lui Eminescu, domnilor, suntem noi! De acord, pot să mă contrazic, cu dejunul în grădină, cu veşmintele, cu celelalte, dar nu veţi putea scăpa de

întrebarea dacă nu cumva am spus adevărul? Dacă nu cumva ştiu mai multe decât am lăsat să se înţeleagă? (*se uită conspirativ şi insinuant în jur*). Eminescu stând în cerdac, ceasuri întregi, cu privirea pierdută în zare. E o imagine irezistibilă, nu? Avem şi noi, românii, un poet genial (nebun) care stă toată ziua într-un cerdac, privind în gol, conversând cu Dumnezeu sau cu elementele. Războindu-se cu limitele cunoaşterii omeneşti. N-are importanţă cu cine. Imaginea asta (hamletiană) ne conferă şi nouă o oarecare prestanţă! Ne scoate într-un fel din lumea de băşcălii caragialiene, arătându-ne că, în ansamblul ei, condiţia umană e una tragică. Să ai un asemenea poet e ceva, nu? A plătit, însă, un preţ cumplit! Cu cât spiritul se înalţă mai sus, atingând culmi nebănuite, cu atât e mai aproape, neliniştitor de aproape, de cea mai crudă şi teribilă nebunie. Iar Eminescu s-a înălţat în spirit cum puţini dintre contemporanii săi au reuşit s-o facă (nici unul). Dar şi căderea i-a fost pe măsura înălţării, ameţitoare. De ce am renunţa la mitul tragic al lui Eminescu? Pentru a dobândi altceva mai de preţ?! Ce?

Întrebarea lui, fără răspuns, străbate ca un ecou prelung până în cele mai îndepărtate colţuri ale sălii, reverberând. Se lasă o tăcere mormântală. Ca la un moment de reculegere. Apoi, procurorul tuşeşte şi îl invită pe doctor să continue. Doctorul se aşază greoi, transpirat şi, clipind din ochii mici, continuă cu o voce persuasivă, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

Se povesteşte că, într-una din zile, poetul stând, ca de obicei, în cerdac, dă peste el un nebun scăpat din lanţuri. Acesta, doborând totul în cale (din dorinţa de a fugi şi de scăpa de la balamuc), îl trânteşte şi pe Eminescu la pământ. Poetul, fără să-i pese şi fără să-şi întrerupă şirul gândurilor, rămâne aşa, pe jos, ceasuri întregi. Atât era de nepăsător la cele ce se petreceau în jurul său. Pe Eminescu nu-l interesa să întrebe de ce aia, de ce aialaltă. Nu-l interesa să comenteze că mâncarea nu-i bună, că supa e

rece, oricum era sătul de viaţă, d-apoi de mâncare! La ce i-ar mai fi trebuit? Nu comenta că era frig în încăpere (era iarnă, nu? se mai stingea focul uneori, destul de des). Nu-l interesa să se plângă că e bătut cu funia udă! Sau că i-ar fi intrat ceva în ochi (că i-ar fi băgat întunericul degetele în ochi). Nu. Asemenea lucruri nu contau pentru el. Când nebunul a sărit şi l-a trântit la pământ nici nu şi-a dat seama. Numai gândirea reprezenta pentru poet ceva cu adevărat foarte important. Gândirea, domnilor! Nu s-a bătut cu celălalt, cum ar fi făcut orice nebun, nu s-a sculat de jos ca să nu răcească, cum ar fi făcut orice om normal care se îngrijeşte de sine, nu s-a dus la supraveghetor să pârască, cum ar fi făcut orice om de bine. Nu, nicidecum. El a rămas jos, aşa cum l-a lăsat nebunul. Comportamentul poetului nostru îmi aminteşte de filosoful grec. Cum îl chema? Ă,ă, ă! Da, acela! Cel care s-a lăsat călcat în picioare de soldaţi în timp ce trasa în nisip cercuri! Zău! La poeţi, nebunia, domnule, e o formă mai înaltă de raţiune. Şi noi să renunţăm la asta? La mitul Eminescu?! La mitul tragic al nebuniei lucide a poetului? De ce să nu credem, aşa cum am scris eu în articolul meu, că noaptea, cerul şi stelele erau parcă numai ale lui. Scria versuri? Îşi lăsa mintea să alerge sprintenă după iluzia unui vers care se înălţa din visul unui nebun? Cu siguranţă! Aşa trăia el. De abia pe la două după miezul nopţii îl fura somnul. *Procurorul intervine*: Şi la cinci era deja în picioare.

Întrebare: Asta e tot, domnule doctor? Da. Frumoasă poveste! Aţi încheiat cu versuri din Eminescu (desigur!). *Tânguiosul bucium sună,/ L'ascultam cu atâta drag,/ Pe când iese dulcea lună/ Dintr'o rarişte de fag…* De ce aţi invocat tocmai aceste versuri? Dintre toate poeziile scrise de poet? Are poezii şi mai bune, nu? *Luceafărul*, de pildă. E un poem pe care-l ştie orice licean. Sau poate că versurile invocate de dumneavoastră au fost scrise la Mănăstirea Neamţului? Înainte de a se duce la culcare (ora două noaptea)?

Răspuns: E vorba de bucium, de *tânguiosul bucium*! Poetului nostru îi plăcea să asculte buciumul. Or, când stai treaz în creierul munţilor, până târziu în noapte, nu se poate să nu auzi şi buciumul. Nu?! Măcar o dată. Luna ieşind dintr-o rarişte de fag, poetul stând în cerdac (înfofolit în paltonul de la Burlă, dacă doriţi) şi, încet, tânguios, departe, un glas de bucium. Apoi, blând, ca o mângâiere aeriană, diafană, să fulguiască. Sau, mai potrivit cu momentul, un vânt teribil, învolburând zăpada, să îndoaie până la pământ, brazii, îngenunchindu-i. E iarnă, nu?

Întrebare: Formidabil, domnule doctor! V-aţi gândit la toate! Câtă poezie în articolul dumneavoastră!

Răspuns: Şi adevăr, domnule.

Întrebare: Poezie şi adevăr! Vă mulţumim, domnule doctor Şuţu! Sunteţi liber! Puteţi pleca.

12, Audierea doctorului Panait Zosin

Întrebare: Aveţi o carte de vizită impresionantă, domnule doctor. V-aţi născut în satul Gorbăneşti, districtul Botoşani, în 27 iunie 1873. Aţi continuat liceul la Botoşani, dar aţi fost eliminat de aici pentru propagandă şi agitaţiune socialistă.

Răspuns: Aşa este! (*întăreşte doctorul*). Sunt un socialist, domnule. Un socialist pozitivist. Consider că socialismul pune cu adevărat problema vieţii sociale, dar numai pozitivismul o dezleagă, explicând-o. Am scris de nenumărate ori despre asta (*este întrerupt*).

Întrebare: După completarea studiilor la Bruxelles, aţi trecut bacalaureatul la liceul Matei Basarab din Bucureşti, apoi aţi urmat medicina tot în capitală. Aţi devenit extern titular al Eforiei spitalelor civile şi intern titular al aşezămintelor Brâncoveneşti. În 1900, aţi obţinut titlul de doctor în medicină cu teza *Substratul patologic în pesimismul contemporan*. V-aţi specializat în neuropsihiatrie timp de un an de zile la clinicile din Berlin,

Heidelberg şi Paris. Aţi fost medic primar provizoriu la Ospiciul de alienaţi de la Mănăstirea Neamţului (1903-1904), apoi, medic secundar şi primar provizoriu la Ospiciul Socola (1906-1907). În sfârşit, medic primar titular al Casei Sf. Spiridon, la Azilul Balş şi la Ospiciul Galata. Sunteţi şi şeful Serviciului de hidroterapie şi băi medicamentoase de la Băile comunale din Iaşi, precum şi medic al serviciului neuropsihiatric de la policlinica C.F.R. din Iaşi. Aveţi, desigur, şi o activitate ştiinţifică şi medicală impresionantă. Aţi publicat numeroase lucrări în ţară şi în străinătate. Frumoasă activitate, domnule doctor! Ca să nu mai spun şi despre faptul că aţi participat ca medic la războiul balcanic (1913) şi la războiul cel mare (1916). Sunteţi medic colonel în rezervă. Eraţi prea în vârstă (67 de ani) în 1940 ca să mai fiţi mobilizat şi în al Doilea Război Mondial. Din păcate, nu aţi avut succes în viaţa politică. Aţi candidat la mai multe alegeri pentru parlament, fără să obţineţi voturile necesare.

Răspuns: Da, domnule. În acea vreme, ca s-o spun pe şleau, era la modă extrema dreaptă.

Întrebare: Spuneaţi că sunteţi un socialist pozitivist, domnule doctor Zosin.

Răspuns: Da, sunt un socialist pozitivist convins. Mă atrage socialismul fiindcă mi se pare cea mai avansată formă de gândire a epocii noastre. Consider însă că ideile socialiste, inspirate din marxism, dacă se vor reduce numai la formule de organizare sindicală, revendicative, aşa cum le vede *organizaţiunea* socialistă germană, nu vor izbuti să rezolve şi problema *spirituală* a lumii moderne, mai precis, cea a *golului spiritual*. Socialismul oferă soluţii economice (o lume fără clase sociale) şi politice (drepturi egale), dar va trebui să facă faţă unei lumi atee, o lume fără Dumnezeu. Dacă revoluţia politică va fi dublată şi de o revoluţie spirituală, atunci şansele de reuşită cresc deoarece socialismul reprezintă soluţia politică şi economică, iar pozitivismul pe cea spirituală. Inspirându-

mă din gândirea lui Auguste Comte şi din al său *Catehism pozitivist*, eu am elaborat nişte norme de felul celor zece reguli de conduită biblică, un fel de *decalog pozitivist*. Am intuit că ideologia socialistă, în ciuda soluţiilor politice şi economice, rămâne totuşi, în plan spiritual şi moral, deficitară, de aceea, prin decalogul meu, m-am străduit să compensez această carenţă.

[*Procurorul ridică o carte de pe pupitru. O deschide spre ultimele pagini şi citeşte*].

Întrebare: Totu-i relativ; iată unicul principiu absolut. E prima regulă a decalogului dumneavoastră! Nu vă contraziceţi, domnule doctor Zosin? Dacă totul e relativ atunci şi acest unic principiu absolut e relativ. Sau nu?

Răspuns: Nu, domnule! Relativitatea se referă la lucruri, la lume, în timp ce absolutul se referă la principiile care sunt deasupra lucrurilor, guvernându-le.

Întrebare: Adică un fel de a spune că lumea e relativă, dar că există totuşi, deasupra acesteia, un principiu absolut. Nu credeţi în Dumnezeu, domnule doctor?

Răspuns: Individul rezumă specia în îndoita ei evoluţiune organică şi spirituală. E a doua regulă a decalogului meu. Eu cred în *simpatie* ca principiu, cred în ordine ca bază şi în progres ca scop. Cred în om şi în evoluţia omului, domnule! Cred în progres! Ca medic, am văzut multe orori, oameni care s-au pierdut cu firea (textual: nebuni), iar pe front e ca pe front, nu e ca în filme, unde cadrele se succed cu repeziciune. Când eşti pe front, cadrele cu răni cumplite (boli şi măcel în toată regula) nu se mai succed, ci rămân zile şi nopţi aceleaşi, încât ai impresia că nu mai există nimic pe lume în afară de acel infern de sânge şi infecţii. Am văzut apoi ce cumplită e bătrâneţea şi senilitatea. Am scris o carte despre asta. Şi totuşi, domnule, cred în om şi în faptul că în viitor va exista un progres al omenirii şi că ne vom îndrepta, prin revoluţia socialistă, spre o lume mai bună.

Întrebare: Să revenim la decalogul dumneavoastră. Citesc în succesiune ultimele cinci reguli: Bărbatul trebuie s-o întreţină pe femeie, femeia trebuie să-l inspire pe bărbat, familia trebuie să se inspire de la patrie, patria trebuie să se inspire de la umanitate, iar umanitatea e îndrumătoarea supremă: în servirea ei stă toată fericirea. Să înţeleg că, pentru dumneavoastră, familia reprezintă baza societăţii, că fiecare familie are datoria să se lase inspirată de către patrie, iar patria (în cazul nostru România) participă la progresul general al umanităţii. Domnule doctor, aţi suferit că nu aţi avut copii, nu-i aşa?

Răspuns: Da. Ajungând la vârsta de 40 de ani am realizat că îmi lipsea ceva, ceva după care tânjeam suferind. Un copil. Am luat un copil de suflet (Gheorghe Dominic) şi l-am crescut, împreună cu soţia mea şi cu soacra mea, ca pe propriul nostru fiu.

Întrebare: Înţeleg. Ce înseamnă o familie fără copii?! Omul fără copii e ca pomul neroditor! Cine n-a întemeiat o casă şi n-a crescut copii, o spuneţi chiar dumneavoastră, domnule doctor, n-a trăit defel! Sunteţi, domnule doctor, un spirit pozitivist, un bărbat integru, un soţ şi tată de familie. Vă iubiţi patria (aţi fost mobilizat) şi credeţi în progres.

Răspuns: Da, domnule!

Întrebare: Din această perspectivă, cum trebuie să vă pară dumneavoastră un individ ca Eminescu. N-a avut viaţă de familie, n-a avut copii, în plus, a privit departe peste veacuri şi, în loc să vadă omenirea progresând, n-a văzut decât extincţia universului (*Scrisoarea I*). E clar un pesimist, nu? Un reprezentant al pesimismului contemporan. L-aţi pus alături de alţi mari pesimişti, cum ar fi: Schopenhauer, Leopardi, Poe şi Baudelaire. Este pesimismul o boală, domnule doctor?

Răspuns: Daţi-mi voie să vă explic! Cineva se poate naşte cu o predispoziţie organică şi psihică pesimistă, dar, în cazul în care împrejurările vieţii sale nu vor favoriza

dezvoltarea acesteia, respectivul individ, chiar dacă este *ereditariceşte* bolnav, va putea duce o viaţă normală. Când însă la individul *ereditariceşte slăbit* se vor asocia factori dobândiţi şi întâlniţi (alcoolism, trai dezordonat, familie dezbinată etc.) care să ducă la dezvoltarea acelei predispoziţii pesimiste atunci evoluţia bolii e fără oprire. În acest caz, putem vorbi atât de factori morbizi intraorganici anteriori, cât şi de factori morbizi extraorganici, cărora, la oamenii de geniu, în special, li se adaugă şi o sensibilitate extremă, bolnăvicioasă. Din această categorie face parte şi Eminescu.

Întrebare: Aşadar, domnule doctor, Eminescu a fost cu adevărat un geniu. Dar un geniu bolnav. Bolnav de pesimism?

Răspuns: Pesimismul este expresia sub care s-a manifestat boala. Ca să nu-şi facă singur vreun rău a fost internat în mai multe rânduri în ospicii.

Întrebare: Înţeleg! Spuneţi-mi, vă rog, de unde ştiţi că *bărbatul de 34 de ani, ortodox, român, profesiunea liberă, din urbea Iaşi, suferind de manie furibundă/şters şi pus alături: delirium tremens, ieşit vindecat în ziua de 10 aprilie 1887*, trecut în registrul ospiciului Mănăstirii Neamţului, este chiar Eminescu? Nu apare niciun nume în registru, nu-i aşa?

Răspuns: E adevărat! Nu apare niciun nume! Dar un gardian de pe acele vremi, care era în funcţie când mi-am scris eu teza de doctorat mi-a relatat despre Eminescu şi despre comportamentul său cât timp a fost internat la ospiciu.

Întrebare: Ce fel de comportament, domnule doctor?

Răspuns: Se lovea cu capul de pereţi şi de balcoane, îşi cauza răni, nu dormea, se murdărea, făcea figuri şi mânjea pereţii cu excremente. Lucruri care coroborează cu diagnozele trecute în registru: *manie furibundă* şi mai apoi *delirium tremens*.

Întrebare: De acord cu dumneavoastră, domnule

doctor. Diagnozele trecute în registru corespund comportamentului descris mai sus. Dar de unde reiese că atât comportamentul descris de gardian, cât şi diagnozele din registru *corespund* cu poetul Mihai Eminescu?

Răspuns: Gardianul care l-a îngrijit mi-a relatat totul, după cum v-am explicat, domnule procuror. În afara mărturiei acestui gardian nimic mai mult nu se ştie asupra prezenţei poetului în ospiciu.

Întrebare: Aşadar, domnule doctor Zosin, singura mărturie pe care vă bazaţi când consideraţi că nimeni altul decât Eminescu ar fi fost bolnavul internat în Ospiciul Mănăstirii Neamţului în data 10 noiembrie 1886 (cu indicaţiile din registru arătate mai sus) este mărturia unui gardian din acele vremi? Nu e cam puţin?

Răspuns: Să nu uităm că mai există adresa Epitropiei generale a casei Sfântul Spiridon către Epitropia ospiciului de alienaţi de lângă Mănăstirea Neamţului, precum şi constatarea medicală a doctorilor Iuliano şi Bogdan.

Întrebare: A mai văzut cineva aceste documente oficiale, în afară de dumneavoastră, domnule doctor Zosin?

Răspuns: De unde să ştiu eu, domnule!

Întrebare: Pe ce v-aţi bazat când aţi stabilit diagnosticul poetului?

Răspuns: Când am susţinut în teza mea că Eminescu ar fi suferit de *delirium tremens* m-am bazat pe documente (pe scrisorile contemporanilor lui, respectiv Titu Maiorescu, Henrietta Eminescu, ale lui Eminescu însuşi). Am analizat simptomele la care se făcea referire în scrisori (aluziv, în unele sau pe faţă, în altele). Simptomele sunt clare, iar tratamentul prescris de medicul curant (doctorul Iszak din Botoşani) nu lasă nicio umbră de îndoială.

Întrebare: Se spune, întrerupe procurorul, că doctorului Iszak îi cam plăcea băutura. E adevărat?

Răspuns: Eu n-am auzit astfel de lucruri! Ştiu că-i plăcea vinul, fără a fi beţiv însă. Doctorul Iszak a fost un medic foarte bun, a participat şi la Războiul din 1877 ca

medic militar în regimentul 16 Dorobanţi. Pe front a înfiinţat un spital unde se îngrijeau răniţii, fiind şi decorat pentru asta. Îşi luase doctoratul în ginecologie şi obstetrică în Germania şi avea o bogată experienţă în domeniu. Când a fost solicitat să-l îngrijească pe Eminescu era deja pensionar. A făcut-o pe nimic, domnule, fiind un om foarte bun la suflet şi îndatoritor. El i-a prescris lui Eminescu de trei ori iod şi, extern, unsori în baie fiartă cu romaniţă. Henrieta se pricepea bine la îngrijirea lui, ca o soră medicală. Tot ea l-a tratat de aceeaşi boală (sifilis) şi pe Miron Pompiliu. Viaţa morbidă a lui Eminescu ne arată că avem a face la el cu două elemente patologice bine definite: unul constituţional, congenital sau ereditar, şi altul dobândit prin alcoolism şi sifilis. Caracterul grav şi vulgar al boalei sale au fost alcoolismul şi sifilisul. Ca psihopat ereditar, el ar fi supravieţuit, s-ar fi putut menţine, dar, ca psihopat alcoolic şi sifilitic, el a ajuns să aibă perioade de furie, de inconştienţă, de prozaică întunecare a activităţii psihice, până la gradul de a utiliza excremente.

Întrebare: Domnule doctor, aţi studiat nevropatia din cele mai vechi timpuri.

Răspuns: Da, m-am referit la neurastenie, paralizie generală şi alcoolism în vremea lui Seneca. Mai precis, în secolul I după Cristos. S-a crezut că aceste fenomene patologice sunt specifice lumii noastre contemporane. Dar eu am demonstrat că acestea au existat şi în Antichitate, însă n-au fost studiate decât foarte târziu, adică, abia în veacul precedent. Citindu-i pe antici, în special pe Seneca (*Scrisori către Lucilius*), am realizat că unele fenomene patologice nu sunt specifice timpului nostru, ci au existat dintotdeauna, doar că li s-a dat alt nume. Fondul pesimismului ce caracterizează starea psihică a neurastenicilor se găseşte descris admirabil într-una din scrisorile lui Seneca către Lucilius. Nu vă voi plictisi acum citându-vă textul, dar acesta se regăseşte reprodus în

articolul meu.

Întrebare: Formidabil! Aţi reuşit, domnule doctor, să conferiţi neurasteniei şi alcoolismului o tradiţie. Şi nu orice tradiţie, ci una antică!

Răspuns: Literatura şi scrierile filosofilor din vechime reprezintă pentru noi documente preţioase atunci când, din lipsă de alte probe sau mărturii, căutăm explicaţii pentru unele fenomene psihice sau chiar pentru manifestarea unor boli despre care tratatele medicale nu scriu nimic. Nebunia n-a fost interpretată ca o boală decât foarte târziu. Spitalizarea nebunilor datează în ţările occidentale abia din secolul al XVII-lea. La început, nebunii n-au fost închişi în spitale pentru a fi vindecaţi, ci, ca o măsură de precauţie, ca o măsură de protecţie şi izolare. La noi, încă mai sunt, din păcate, locuri unde nebunii sunt închişi doar pentru că prezenţa lor constituie o problemă pentru restul lumii.

Întrebare: Să înţelegem că ospiciul de pe lângă Mănăstirea Neamţului era un asemenea loc?

Răspuns: Mai mult sau mai puţin, da. Era vizitat destul de rar de un doctor din Târgu Neamţ, doctorul Ursulescu care, desigur, nu putea să se ocupe de acei bolnavi. Cel mult le prescria sedative. Sau le făcea injecţii. Cam la asta se rezuma tot tratamentul aplicat de doctorul Ursulescu. Or, în cazul nebuniei, s-a demonstrat (mai recent, prin pshihanaliză) că, pe lângă tratamentul medicamentos e nevoie şi de o îngrijire psihică specială. În fine, între noi fie vorba, nu toţi nebunii sunt interesanţi sau, mă rog, merită să investeşti timp şi energie pentru vindecarea lor. Nebunii idioţi, de pildă. Cine stă să-şi bată capul cu ei. Le dai sedative, îi imobilizezi (ca să nu-şi facă rău lor înşile). Pe mine, însă, în mod special, mă preocupă nebunia oamenilor de spirit, nebunia marilor înţelepţi, nebunia poeţilor. Preocupările mele medicale s-au concentrat în această direcţie. Am încercat să definesc pesimismul, caracteristic neurastenicilor (şi geniilor),

urmărindu-i evoluţia din Antichitate şi până în zilele noastre. De la *spleen*-ul romanilor din vremea lui Seneca până la *spleen*-ul englez din zilele noastre nimic nou sub soare. Vasile Conta, marele filosof român, a demonstrat în legea ondulaţiei universale că toate câte au fost odată revin într-un alt ciclu de existenţă. La fel şi pesimismul. Numai metoda prin care combatem acest rău existenţial mai poate aduce ceva nou.

Întrebare: Înţeleg, domnule doctor. Să revenim la Cazul Eminescu. Şi el era pesimist, nu?

Răspuns: Vorbind, desigur în teza mea despre substratul patologic în pesimismul contemporan, nu puteam să-l ocolesc pe Eminescu. Avusesem şansa să ajung la ospiciul de la Mănăstirea Neamţului. Exact acolo unde Eminescu stătuse câteva luni, din noiembrie 1886 până la începutul lui aprilie a anului următor. A fost pentru mine un noroc faptul că am avut acces la informaţiile şi documentele care atestau şederea sa la Mănăstire. În capitolul VIII din teza mea de doctorat *Substratul patologic în Pesimismul Contimporan*, m-am referit la fondul morbid al lui Eminescu.

Întrebare: Ce documente aţi utilizat, domnule doctor, ca să discutaţi cazul Eminescu? Aveaţi nevoie de documente, de informaţii pe care să vă sprijiniţi teza dumneavoastră, nu? Aţi recunoscut că v-aţi folosit de scrisorile surorii lui Eminescu? În orice caz, se vede că sunteţi un mare expert în analiza epistolelor, dacă mă gândesc şi la scrisorile lui Seneca către Lucilius pe care aţi ştiut să le interpretaţi atât de bine ca să dovediţi cât de vechi sunt nevropatiile şi alcoolismul. În cazul lui Eminescu aţi dovedit cu ajutorul unor epistole sau mărturii ale contemporanilor că alcoolismul şi sifilisul au fost cei doi factori morbizi care au dus la moartea poetului. Altfel, dacă nu erau aceste influenţe vătămătoare, aşa distins şi bizar cum era Eminescu, acesta ar mai fi trăit mult şi bine. Corect, domnule doctor?

Răspuns: Da, am demonstrat că alcoolismul şi sifilisul au contribuit la distrugerea poetului.

Întrebare: Bazându-vă pe ce, domnule doctor? Pe scrisorile Emiliancei, ale Henriettei, pe câteva observaţii rare şi preţioase, dar echivoce ale domnului Maiorescu? Acestea sunt toate dovezile dumneavoastră? Nu e cam puţin?

Răspuns: Domnule! Mai avem şi adresa Epitropiei generale a casei Sf. Spiridon, adresată ospiciului de alienaţi de lângă Mănăstirea Neamţului. Am reprodus-o în întregime în scrierile mele. Nu e foarte clară aici punerea sub interdicţie a bolnavului?

Întrebare: Nu are semnături, domnule doctor. Şi, în plus, în afară de dumneavoastră şi de cei care vă cred pe cuvânt, n-a mai văzut-o nimeni. A dispărut.

Răspuns: Zău? Cum a dispărut? Când am fost eu la ospiciu încă era acolo. Mă rog! Ce vină am eu că cineva distruge dovezile şi şterge toate urmele. Nu-mi cereţi acum să răspund şi pentru faptul că documentele la care m-am referit s-au pierdut între timp. Ar trebui să-mi fiţi recunoscători că eu, tipicar, dar onest în toate faptele mele, le-am copiat şi le-am introdus în teză. Dacă n-aş fi făcut-o? S-ar mai şti astăzi adevărul despre Eminescu? S-ar mai putea descifra codul lui Eminescu? Posteritatea ar trebui să-mi fie recunoscătoare. Nu, zău aşa. Nu să mă incrimineze că aş fi arătat cu degetul înspre viciile lui Eminescu: alcoolism şi sifilis. Oricum, domnul George Călinescu m-a crezut. E ceva, nu? N-a scris dânsul cartea faimoasă despre viaţa lui Eminescu? Cât despre restul, ce mai contează?!, dacă cineva ca domnul George Călinescu m-a luat în serios. Vă daţi seama cât de recunoscător mi-a fost (chiar dacă nu ne-am întâlnit niciodată şi n-a mărturisit-o nicăieri) pentru tot ce am scris despre Eminescu. Ştiu că mi-a fost recunoscător. Astfel n-ar fi preluat atât de mult din ideile mele. Nu m-am supărat, evident. Se poate!? Dimpotrivă! Talentul său de scriitor a

dat o nouă formă, mai înălţătoare, propriilor mele idei (bietele mele idei, lipsite de stil şi frumuseţe) la o culme artistică, demnă de invidiat. Eu am atribuit alcoolismului şi sifilisului un caracter vulgar, cum altfel?, dar domnul Călinescu, un magician al condeiului, conferă bolii venerice un sens mai înalt, mai profund! Eu am considerat că omul, chiar cel mai sclipitor dintre toţi, atunci când e stăpânit de vicii, îşi pierde toată graţia sufletească, devenind sclavul bestiei care-l stăpâneşte (alcoolul). Domnul Călinescu, dimpotrivă, presupune până şi în viciile cele mai vulgare, simboluri poetice, sublime. Iată, domnilor, încă o dovadă în plus, dacă mai era nevoie, de ce medicina se ocupă de fiziologie şi de boli, în timp ce divina literatură, chiar şi atunci când descrie mizerii şi nenorociri, o face cu un simţ estetic şi cu o râvnă pentru detalii (până şi pentru cele mai oribile), înfrumuseţând viaţa, ternă şi nenorocită, în ansamblul ei, cu multă eleganţă şi fineţe artistică. Veţi înţelege, astfel, de ce, la domnul Călinescu, chiar şi atunci când bolnavul murdărea cu excremente pereţii, o face, se-nţelege, din raţiuni mai înalte (poetice) – greu de justificat în cazul unui om normal – în timp ce eu, ca medic atribui acestui comportament caracterul unei *degenerescenţe*, adică al unui *dezechilibru psihic, congenital ori ereditar*. În ceea ce mă priveşte, am încercat totuşi să nu fac o separaţie definitivă între literatură şi medicină. Eu consider că medicina are nevoie de literatură, tot aşa cum şi literatura are nevoie de ochiul scrutător al ştiinţei medicale care, întorcând trupul pe dos, ca pe o mănuşă (ilustrul A.P. Cehov), ne arată din ce suntem, în realitate, alcătuiţi. Pe poetul Eminescu l-am tratat cu reverenţă şi respect, i-am citit frumoasele poezii. Ce e drept, cam *pesimistice*! N-am dorit decât să înţeleg cum un geniu dintre cele mai mari pe care le-a dat acest pământ ajunge să se cufunde în bolgiile cele mai de jos ale infernului.

Întrebare: Şi, domnule doctor, aţi înţeles?

Răspuns: Da! Există la Eminescu două elemente patologice bine definite: unul congenital, constituţional sau ereditar (o familie cu probleme destul de grave, se ştie că doi fraţi ai lui s-au sinucis, iar sora era paraplegică) şi altul dobândit prin alcoolism şi sifilis. Alcoolismul şi sifilisul au constituit substratul patologic care n-a făcut decât să accentueze dezgustul de viaţă şi de lume. Domnul Maiorescu tăgăduieşte influenţa mediului extern asupra evoluţiei bolii lui Eminescu. E de înţeles! Dacă ar fi admis această influenţă atunci toată clica junimistă şi-ar fi avut partea sa de vină (ca să nu zic altfel). Eu cred că, dimpotrivă, mediul în care a trăit a avut o influenţă considerabilă în accentuarea pesimismului. În fond, poetul îşi zugrăveşte în versuri minunate răul de care singur suferea. Daţi-mi voie să vă recit. [Doctorul se ridică în picioare şi declamă]: *În van mai caut lumea în obositul creer, / Căci răguşit, tomnatec vrăjeşte trist un greer, / Pe inima-mi pustie zadarnic mâna-mi ţiu: / Ea bate ca şi cariul încet într-un sicriu./ Şi când gândesc la viaţa-mi, îmi pare că ea cură / Încet repovestită de o străină gură, / Ca şi când n-ar fi viaţa-mi, ca şi când n-aşi şi fost. / Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost, / De-mi ţiu la el urechea şi râd de câte ascult / Ca de dureri străine? … Parc-am murit de mult!* Vedeţi cum încheie! Se simţea de parcă ar fi murit de mult. De fapt, spiritualiceşte, sufleteşte, murise deja. Numai un pesimist putea să simtă şi să scrie astfel!

Întrebare: Aţi publicat şi dumneavoastră poezii, domnule doctor?

Răspuns: Da! Un volum de versuri intitulat *Dulci şi amare*. Dar sunt doar nişte exerciţii de rimă. Nimic mai mult.

Întrebare: Domnule doctor, l-aţi sfătui pe băiatul dumneavoastră de suflet, Gheorghe Dominic, să se facă scriitor?

Răspuns: În cartea pe care am scris-o pentru fiul meu, un fel de *Învăţăturile doctorului Zosin către fiul său*

Gheorghe Dominic, am analizat cu luciditate şi pragmatism câteva profesiuni care ar putea fi îmbrăţişate astăzi în ţara noastră de către un tânăr valoros. Printre acestea şi cariera literară. Cariera literară, i-am explicat eu, cere o deosebită vocaţiune: cere geniu sau, cel puţin, talent. Cu talentul literar, domnilor, mai treacă-meargă, dacă apare ca o anexă a unei îndeletniciri lucrative, mai bănoase. Şi eu sunt scriitor, dar o fac numai de amorul artei, nu ca să vând cărţi. Ca să-mi întreţin familia (soţia, soacra, fiul) practic, desigur, şi o meserie lucrativă (medicina). În ceea ce priveşte geniul, domnule, acesta e o adevărată nenorocire. Eminescu, cel mai mare geniu al românilor, a trăit lipsit de mijloace de existenţă şi ignorat de contemporani. A murit nebun. Geniul este o nevroză, toţi oamenii de geniu sunt nişte degeneraţi superiori şi sfârşesc nebuni, după cum bine ne spune marele Lombroso. Sfatul meu pentru copilul meu de suflet e foarte clar. Chiar având darul scrisului nu-l sfătuiesc să i se consacre exclusiv, deoarece în ţara noastră, unde nu sunt făgaşuri literare formate, ca în străinătate, nu se poate trăi din scris. Îndeletnicirea literară eventuală să-i fie numai o anexă la o altă carieră lucrativă. Acesta a fost sfatul meu pentru Gheorghe Dominic.

Întrebare: Domnule doctor, nu vă întreb ce a ajuns fiul dumneavoastră. Vă mulţumesc pentru participare. Sunteţi liber.

Cel care conduce şedinţa, tronând în spatele mesei lungi de pe scenă (acoperită cu o faţă de masă roşie de catifea) şi care nu e nimeni altul decât preşedintele Tribunalului Bucureşti, ales în acest scop datorită experienţei sale în complicatele procese politice, îi ceru uşierului care juca rolul de aprod să-l introducă pe *inculpat*.

Să intre inculpatul! Să intre domnul Eminescu Mihai!, se corectă judecătorul, amintindu-şi că nu se găsea totuşi la tribunal, dirijând un proces politic propriu-zis, ci

în Sala Ateneului Român, la o şedinţă publică.

13, Aprodul anunţă pe coridor:

Să intre Eminescu Mihai!

Răsucindu-se pe jumătate în scaune, spectatorii de la parterul din sala mare a Ateneului îşi îndreptară privirile înspre cele două intrări principale. La fel făcură şi spectatorii aşezaţi în lojile circulare. Nu se ştie exact pe unde va fi adus înăuntru poetul naţional. Se scurg câteva minute în tăcere. Cu toţii îl aşteaptă înfriguraţi pe Eminescu. Expresia de mirare de pe chipurile tuturor, o mirare amestecată cu oarecare neîncredere şi spaimă, dar şi cu speranţa că, în sfârşit, îl vor vedea pe poetul naţional, nu lasă nicio urmă de îndoială asupra stării emoţionale a spectatorilor. Audierile anterioare ale martorilor, în care, nu o dată, se afirmaseră lucruri cu două înţelesuri, produseseră în mintea multora dintre cei prezenţi confuzie şi incertitudine. Se aştepta ca prezenţa lui Eminescu să aducă unele clarificări în privinţa acelor controverse şi, pentru ideologii regimului, confirmarea speranţelor pe care şi le puseseră în patriotismul şi buna credinţă a poetului naţional. În vederea atingerii scopului (mărturisirea publică a adeziunii), se autorizase folosirea tuturor mijloacelor necesare persuadării lui Eminescu şi a oricăror stratageme, dacă va fi cazul, de câştigare a încrederii acestuia. În plus, organizatorii sperau ca audierea poetului să servească drept lecţie de îndreptare (intimidare) a tuturor intelectualilor şi oamenilor de cultură care mai aveau câte ceva de cârtit împotriva regimului democratic din ţara noastră. Chiar dacă numele lui Eminescu apărea gravat sus, pe cupolă (în cercul de literaţi ai neamului), puţini îşi îndreptaseră privirile într-acolo sau, date fiind circumstanţele, ar mai fi îndrăznit s-o facă. Pe de altă parte, responsabilii evenimentului avuseseră grijă ca frescele istorice din sala mare a Ateneului (în special, cele care-i reprezentau pe

Hohenzollernii trădători), precum şi cupola (admirabil şi bogat decorată) să fie cât mai slab luminate, în aşa fel încât să nu se distingă din scenele istorice reprezentative ale neamului decât ceea ce era, din punct de vedere ideologic, valabil (Traian – da, Ştefan cel Mare – da, Mihai Viteazul – da). În sală rumoarea era în creştere. Aşteptarea deveni tot mai încordată. Imensa cupolă a sălii de concert absorbea parcă fiorul fremătător, reverberându-l în valuri de căldură fierbinte, ceea ce-i determina pe unii spectatori să recurgă la batiste ca să-şi şteargă frunţile transpirate, să improvizeze evantaie. În schimb, la alţii, albi de spaimă, se putea observa un fel de împietrire a trăsăturilor, iar boabele de sudoare ce le apăreau pe frunte erau, fără îndoială, reci, de gheaţă. Se poate presupune că acel măreţ şi incredibil spectacol se adresa, în primul rând, acestora din urmă care, din diferite motive sau cauze, ezitau să se pună cu tot talentul şi întreaga lor putere creatoare la dispoziţia regimului, eforturile propagandei oficiale de a le câştiga (forţa) adeziunea fiindu-le, dacă nu, fatale (deocamdată), cel puţin, multora, insuportabile.

După câteva momente bune de aşteptare, aprodul, căruia (pare-se) i-au parvenit între timp unele informaţii de natură oficială, anunţă într-un stil cât se poate de sec (şi cu efect devastator) că numitul Eminescu Mihai nu se poate prezenta la şedinţă deoarece organele responsabile au constatat decesul acestuia. Imediat după acest anunţ, un individ sobru, îmbrăcat în costum negru, înaintează pe unul din culoarele sălii de concert (cel din dreapta) şi, fără grabă, urcă pe scenă, îndreptându-se înspre masă. Cu aceeaşi încetineală studiată în mişcări înmânează celui ce conducea şedinţa un document (copia actului de deces al poetului). Cei trei indivizi cu feţe de inchizitori care se aflau la masă (preşedintele de tribunal care conducea şedinţa şi doi instructori cu propaganda de la Comitetul Central) analizează actul, îl acceptă ca fiind valabil şi, luând în consideraţie noua informaţie, se sfătuiesc în

şoaptă asupra procedurilor ce trebuie urmate în asemenea situaţie. După câteva momente de dezbateri, cel ce juca rolul preşedintelui completului de judecată decide ca şedinţa să-şi reia cursul, solicitând ca, în absenţa inculpatului, să intre reprezentanţii săi legali. O nouă tăcere se aşternu asupra sălii de spectacol a Ateneului. Era o tăcere neliniştitoare, lipsită de aer, sufocantă. Nimeni nu îndrăznea să mişte, nimeni nu-şi mai întoarse capul înspre intrări, privirile tuturor fiind aţintite înainte, înspre tuburile marii orgi de pe scenă sau, neştiut, în gol. Abia dacă se auzeau foieli, scaune scârţâind scurt, câte un vag acces de tuse, dar tot acel amestec nelămurit de zgomote gâtuite rapid nu făcea decât să intensifice într-un fel alarmant încordarea aşteptării.

Aparenta linişte fu întreruptă de sunetele pe care, fără nicio urmă de îndoială, le producea un fel de cărucior cu roţi tras încet pe o suprafaţă tare, de ciment sau marmură. Acel zgomot răzbătea distinct de undeva de afară, de pe hol, stârnind semne de uimire şi iritare printre cei prezenţi în sală. În mintea preşedintelui şedinţei îşi făcu loc imaginea Vetei, femeia de serviciu de la Tribunal, care avea obiceiul să-şi transporte ustensilele (găleată, teu, mătură etc.) cu un cărucior mic, de fier, pe două roţi. Nu putea fi vorba decât de o altă Vetă şi aici, la Ateneu. Făcu un scurt semn înspre gardianul de la uşă, ca să iasă şi să solicite femeii de serviciu să facă linişte. Acesta ieşi prompt. Cu toţii aşteptau încordaţi încheierea cu succes a misiunii gardianului şi ca zgomotul iritant să dispară, dar, în ciuda acelor îndreptăţite speranţe, zgomotul de roţi se intensifică, părând chiar să se apropie. Preţ de câteva momente nu se mai auzi nimic, făcându-i pe toţi să respire oarecum uşuraţi, dar, imediat după aceea, zgomotul, cu toate că se mai atenuase, reveni, în mod surprinzător şi, oarecum, neaşteptat, în mijlocul lor. Imediat, în sala mare a Ateneului, pe culoarul din dreapta, îşi făcu apariţia un cărucior cu patru roţi (din acelea în care ţiganii colectori

de fier vechi îşi transportă marfa). Doi indivizi voinici, după toate aparenţele de la Securitate, îmbrăcaţi în civil, împingeau cu destulă dificultate acel vehicol care, rulând pe mocheta roşie din sală, se dovedi ceva mai puţin zgomotos ca înainte. Totuşi, pesemne că mecanismul uneia dintre roţi nu funcţiona cum trebuie fiindcă un sunet ascuţit, supărător (ca de fluierătoare) continua să se audă, iritându-i în special pe cei mai sensibili cu nervii sau cu un simţ muzical prea elevat. Dar nu atât neobişnuita apariţie atrase atenţia şi stârni uimirea asistenţei, cât statuia care, bine ancorată cu nişte funii groase, trona nemişcată în căruciorul cu patru roţi. Era o statuie reprezentându-l pe Eminescu aproape nud. În jurul şoldurilor cineva îi înfăşurase, petrecând-o în mai multe rânduri, o pânză albă care-i ajungea până sub genunchi, lăsându-i gambele goale.

În Sală se produse o rumoare de nedescris. Spectatorii aflaţi în scaunele de la parter, oameni de litere, scriitori, critici, redactori şuşotesc între ei. Fiecare vorbeşte cu vecinul din faţă, din spate, din stânga sau din dreapta. Cei mai mulţi sunt îngroziţi şi, în măsura în care cineva are încredere în vecinul cu care discută, acuză abuzul fără precedent al puterii, precum şi măsurile absurde de intimidare la care ajunsese să recurgă dacă se folosea în odioasa-i propagandă până şi de efigiile morţilor. Unii dintre aceşti oneşti spectatori ar fi vrut să iasă, să părăsească sala, dar, între timp, uşile fuseseră închise. Nu se mai punea problema plecării, cu atât mai mult cu cât frica îi cuprinsese pe toţi, paralizându-le orice act de îndrăzneală individuală.

Alţii, însă, ceva mai nepăsători şi foarte curioşi (oamenii noi ai regimului), s-au ridicat în picioare ca să vadă mai bine minunea. Cei mai sceptici sunt de părere că statuia deşi bine executată nu-i prea seamănă lui Eminescu, cât despre îndrăzneala artistului de a-l reprezenta nud, cu umerii goi (şi, se poate presupune, cu

sexul la vedere – dacă n-ar fi fost pânza albă care să-l acopere) asta nu putea fi decât un nou şi elocvent semn al culturii decadente, burgheze, ale cărei forme încă nu fuseseră, definitiv, stârpite de vigilenţa propagandei. Se ştia că marele artist emerit primise o comandă ca să execute o statuie de bronz a lui Eminescu (pentru a fi plasată în faţa Ateneului), dar, date fiind împrejurările de notorietate în care intrase în conflict cu autorităţile, distrugându-şi, într-un acces furibund, două lucrări (statuile lui Andreescu şi Luchian), noua comandă (Eminescu), dacă marele artist stăruia să-l reprezinte pe poetul naţional în acea manieră ireverenţioasă, provocatoare, nu putea să aibă decât soarta nefericită a celor precedente şi, în general, soarta tuturor operelor necorespunzătoare (confiscarea şi distrugerea). Statuia lui Eminescu, adusă în acea clipă în Sala Ateneului (direct din atelierul sculptorului), părea nefinisată (probabil că artistul mai lucra la ea) deoarece, pe alocuri, anumiţi muşchi ai pieptului, ai braţelor, ieşeau cam prea vizibil şi grosolan în evidenţă. În schimb, frumoşii umeri goi, sculpturali, precum şi trăsăturile senine ale feţei (după modelul fotografiei din tinereţe) dovedeau, chiar din acel stadiu al lucrării, că artistul era decis să nu piardă din vedere niciun detaliu al portretului fizic al modelului şi să nu precupeţească niciun efort pentru execuţia cât mai desăvârşită a statuii.

În scaunele din cele două rânduri circulare care înconjurau sala (mai precis, în loji), tineri muncitori, îmbrăcaţi în salopete (aduşi la spectacol cu autobuzele) se întrebau nedumeriţi: Cine e? Ăsta-i Eminescu? Ce mic e! Oare de ce l-au învelit în pânză de la brâu în jos? Doar n-o fi gol?! Şi, devotaţi până la capăt principiului sănătos că arta trebuie să educe, să formeze spiritele şi să arate publicului o faţă voioasă (aşa ca în frescele din căminele culturale), etică şi constructivă, muncitorii se indignară, vociferând, mârâind. Jos arta burgheză! Misiunea pentru

care fuseseră selectaţi şi aduşi acolo le fusese explicată pe scurt cu 20 de minute înaintea începerii şedinţei. Tot ce aveau de făcut era să fie atenţi la semnele instructorilor şi să strige sloganurile învăţate de dinainte. Degetul arătător ridicat în sus însemna: Trăiască Partidul! Iar degetul arătător îndreptat în jos se traducea prin Huooo! Când semnul fu dat, cu toţii începură în cor să huiduie. Huooo! Mititelule! Sifiliticule! Muncitorii se ridicaseră din scaune, ameninţători, cu pumnii azvârliţi în aer. Cu siguranţă, unii dintre ei, dacă s-ar fi aflat undeva pe o stradă, ar fi făcut gestul de a se apleca după o piatră şi de a o arunca în direcţia indicată de conducători. Feţele lor căpătară expresii dure, violente, de aruncători de pietre şi insulte.

Preşedintele şedinţei se foieşte în scaun, solicitând zadarnic tăcere. Bate în masă cu palma (nu are ciocănelul). Ce e asta? Se întoarce când spre unul, când spre celălalt instructor politic (de la Comitetul Central) care îl secondau la şedinţă. Le cere, din priviri, lămuriri. Sarcina celor doi propagandişti de la Centru era ca scenariul stabilit de dinainte să decurgă conform planului, aceştia asigurându-se că fiecare ţintă pe care şi-o propuseseră urma să fie atinsă fără nicio abatere. Dar de pe feţele lor impasibile preşedintele şedinţei nu putu percepe mare lucru.

Atunci, unul dintre gealaţii care împingea căruciorul, pesemne cel mai mare în grad, se adresă direct instanţei cu o voce din care răzbatea mulţumirea celui ce tocmai s-a achitat de un ordin dificil şi cu probleme: L-am adus, să trăiţi! Mort-copt, aşa cum mi s-a ordonat![1] Procurorul acuzării (în picioare, pe scenă) nu înţelege nici el ce înseamnă toată povestea asta. Vrea lămuriri, dar nu ştie cui să le ceară. Ce se întâmplă?, se întreabă nedumerit, privind cum căruciorul cu patru roţi se rostogoleşte pe podeaua uşor înclinată, înspre scenă. Aşteaptă curios să vadă cum vor reuşi securiştii să-l urce pe podium. Profitând de tulburarea generală, un individ îmbrăcat în costum închis la culoare se ridică din primul rând de

scaune (unde şedeau grangurii regimului) şi se apropie în mers de felină de scenă. Ca să nu atragă atenţia, preferă să urce prin partea laterală, stânga. Ajungând sus, îşi făcu loc (scrâşnind din dinţi) printre un contrabas, o harpă şi o altă drăcie din ansamblul orchestrei filarmonicii (organizatorii nu avuseseră timp să golească scena după repetiţii), înconjură masa şi se opri în spatele preşedintelui şedinţei. Îşi puse mâna albă, grăsuţă, pe spătarul scaunului acestuia, după care îi şopti ceva la ureche. Privirile amândurora se ridicară pentru scurt timp înspre fereastra situată în partea laterală a scenei unde, în mod obişnuit, se realizau înregistrările radio. Din spatele sticlei fumurii, un bărbat în picioare (masiv, după toate aparenţele) făcu un scurt semn cu mâna. Apoi, cei doi de pe scenă reveniră la discuţia lor. Dând din cap, semn că ar fi înţeles, preşedintele şedinţei aprobă tot ce-i spune importantul personaj de la structura de vârf a partidului (membru al Biroului politic). Scurtul dialog (mai precis: trasarea noilor ordine) nu dură decât foarte puţin, iar marea majoritate a celor prezenţi abia dacă sesizase vreo mişcare sus, pe podiumul judecătorilor.

Spectatorii nici n-ar fi putut observa acel dialog deoarece ochii tuturor erau îndreptaţi înspre căruciorul cu statuia lui Eminescu care ajunsese lângă cele două sau trei trepte de la baza scenei. Cu toţii erau preocupaţi de ce soluţie vor adopta securiştii ca să urce căruciorul. Se aşteptau să-i vadă bătându-şi capul, transpirând, neputincioşi, cerând întăriri. Unii muncitori din loji se şi vedeau alergând să le dea o mână de ajutor, să pună umărul, aşa cum erau obişnuiţi, din uzină. Dar, spre dezamăgirea generală, totul decurse foarte simplu deoarece cei doi securişti, după ce dezlegară funiile, săltară statuia pe umeri (atenţi să nu se desfacă pânza din jurul coapselor), unul de picioare, celălalt de cap şi o urcară pe scenă. O plasară în dreapta mesei judecătorilor. Uşurinţa cu care ofiţerii îndepliniră totul îndreptăţi

asistenţa să tragă concluzia că modelul fusese realizat la o scară mult mai redusă decât va arăta originalul şi dintr-un material ce nu punea probleme de manevrare şi deplasare. Huooo!, se auzi din lojile ce încercuiau sala ca un brâu de fier. Huooo! Mititelule! Pesimistule! La moarteeee!

Între timp, recăpătându-şi stăpânirea de sine (deşi îl treceau sudori reci), dar, mai ales, ţinând să confirme că nu degeaba era cunoscut drept cel mai de temut judecător din ţară, preşedintele şedinţei se adresă sever unuia dintre ofiţerii care-l aduseseră pe poet, tunând ca din ceruri. Aruncă-i ceva pe umeri! Nu vezi că-i gol?! Ultimul cuvânt, „gol“, răsună cu putere şi precizie în aer, creând un ecou de sunete, aproape muzical, amplificat şi de acustica excepţională a sălii. Ofiţerul, negăsind nimic la îndemână, îşi dădu jos haina neagră şi o puse pe umerii statuii. Atunci, pe o uşă laterală, care dădea direct în scenă, fu introdus nepotul lui Eminescu, *ultimul vlăstar al familiei*. Acesta, docil, se opri în picioare lângă statuie. Avea să-l reprezinte pe celebrul său unchi. O mai făcuse de atâtea ori, în peste o sută de localităţi unde a fost invitat să se întâlnească cu minerii, ţăranii colectivişti, lucrătorii din fabrici, cu elevi, studenţi şi cu ostaşi2…

Mulţumit, preşedintele şedinţei se întoarse spre public. Privi ţintă, în faţă, spre loja oficială, goală şi, cu o voce puternică, autoritară, ceru linişte. Îi lipsea ciocănelul de la tribunal, dar, chiar şi în absenţa binecunoscutelor lovituri, sala amuţi ca hipnotizată. După care, fără nici o altă remarcă, dădu curs reluării procedurilor.

Să înceapă rechizitoriul!

1. Când am pătruns în atelierul Artistului acesta tocmai lucra la statuia reprezentându-l pe Eminescu. I-am făcut cunoscut faptul că aveam ordin să transportăm statuia la Ateneu unde va rămâne expusă câteva zile, la dispoziţia autorităţilor. A protestat spunând că încă nu terminase lucrul la statuie, ameninţând că va face reclamaţie. După ce i-am arătat ordinul, s-a mai potolit. Ca

să nu atragem atenţia celor care locuiau în acelaşi imobil, am învelit statuia într-o bucată de pânză. Deşi ne-a primit la început cu ostilitate, artistul ne-a mulţumit la plecare pentru ideea cu bucata de pânză din jurul coapselor. Sursa: Lt. -maj. Condurache

2. Cum aş putea uita sentimentul pe care l-am încercat într-un sat sucevean când am văzut cum sutele de ţărani colectivişti care se întorceau de la munca câmpului aşezau în grabă prin curţi uneltele şi alergau la Casa de cultură. Sursa: Gheorghe

14, Notă de analiză în dosarul de urmărire informativă „Poetul naţional“ privind pe Eminescu Mihai

De la data ultimei analize şi până în prezent, prin măsurile întreprinse pentru cunoaşterea preocupărilor şi manifestărilor numitului EMINESCU MIHAI, s-au stabilit următoarele aspecte mai importante.

Sus-numitul a părăsit Mănăstirea Neamţului (10 aprilie 1887), unde a fost închis la ospiciu pe baza certificatului doctorilor Iuliano şi Bogdan şi duce acum o viaţă retrasă la Botoşani, aflându-se în grija surorii sale Henrietta. Cei doi fraţi locuiesc într-o căsuţă mică care se află în ograda caselor mari ale căpitanului Iordăchescu, din str. Sf. Neculai, nr. 8. Poetul refuză sprijinul membrilor mişcării socialiste, dar acceptă ajutorul comitetului filantropic al unor doamne din Iaşi, reprezentat de Cornelia Emilian. Trupa Fani Tardini a dat la Botoşani un spectacol în beneficiul „suferindului poet“, banii adunaţi (246 în numerar şi patru sute în chitanţa Casei de economie şi împrumut) fiindu-i înmânaţi poetului de către Dnii Vlădicescu şi Bădescu. D-na Jecu din Botoşani ar fi vrut să realizeze un concert în favoarea poetului, dar societatea aleasă a urbei nu i-a acordat sprijinul deoarece această doamnă e privită cu neîncredere din cauză că face parte din mişcarea socialistă. Liceenii de la Matei Basarab i-au cerut permisiunea ca Societatea literară înfiinţată de

ei să poarte numele „Eminescu“, ceea ce poetul a acceptat. La cererea acestora s-a fotografiat la Jean Bielig, în noiembrie 1887. Se crede că este ultima fotografie a lui Eminescu. S-au executat în total trei: una a fost trimisă elevilor, o a doua d-nei Cornelia Emilian, pe cea de-a treia Henrietta punând-o la păstrare.

Măsurile de influenţare pozitivă întreprinse până în prezent nu au avut niciun rezultat concret, Eminescu refuzând sprijinul membrilor mişcării socialiste. La acest refuz a contribuit şi nefericitul articol al lui Mille care, deşi scris din milă şi sinceritate, l-a supărat foarte tare pe poet. În schimb, o oarecare influenţare pozitivă în acest sens ar putea s-o determine deputatul muncitorimii, domnul Morţun (fost socialist şi astăzi mare moşier), care a primit sarcina să scoată o nouă ediţie a scrierilor lui Eminescu, să restabilească textul adevărat al poeziilor şi să obţină drepturile de editare.

În această perioadă, corespondenţa obiectivului a fost destul de limitată. Scrie puţin, în general, răspunsuri la cereri (le scrie elevilor de la Matei Basarab) sau scurte scrisori de mulţumire (d-nei Emilian). Influenţat de Miron Pompiliu şi Scipione Bădescu îi scrie doamnei Micle, căinându-se că a fost uitat de cei alături de care a trăit şi muncit la Bucureşti. S-ar bucura să primească măcar *Convorbirile*. Doamna Micle a venit să-l viziteze la Botoşani în câteva rânduri, trăgând la fiica ei care locuieşte în oraş.

În perioada la care se referă analiza, mai precis din aprilie 1887 şi până aprilie 1888, Eminescu Mihai s-a aflat la Botoşani, exceptând perioada de cură de la băile Hall, o staţiune austriacă, bogată în săruri de brom şi iod, situată în provincia Steyr. A fost însoţit la băi de medicinistul Grigore Focşa. În urma acestui tratament în străinătate nu s-a observat nicio ameliorare, dimpotrivă, la întoarcere, sora sa Henrietta a constatat un regres formidabil.

Din supravegherea informativă efectuată asupra

celui în cauză pe timpul cât s-a aflat sub îngrijirile surorii sale la Botoşani a rezultat că nu mai scrie poezii noi. Se pare că lucrează la o dramă *Trei flori albe*, dar nu se ştie dacă este o piesă nouă sau o prelucrare a unor scrieri mai vechi. Din când în când, scrie versuri pe bucăţi de hârtie de proastă calitate pe care are obiceiul să le pună în buzunar. De atâta purtat prin buzunare, respectivele bucăţi de hârtie se distrug uşor. Poezia *Kamadeva1* a putut fi totuşi recuperată şi descifrată. Numai că nu mai crede nimeni că e nouă. Înţelesul ei rămâne unul profund mistic şi, ca atare, ambiguu.

S-a mai stabilit că, în ciuda situaţiei financiare precare, atunci când dispune de o sumă mai mare de bani, Eminescu o cheltuie, având o adevărată patimă în a nimici banii. Şi-a cumpărat hârtie pentru lucru şi alte mărunţişuri. A comisionat un dicţionar de la Berlin pentru suma de şase florini (!). Când are bani, iese în oraş cu Bădescu, mare amator de băutură, cheltuind tot ce are asupra lui. În general, sora sa Henrietta, mai econoamă, se ocupă de primirea banilor din subscripţii (îi pune deoparte), sperând să achiziţioneze casa scoasă în vânzare de maicile de la Agafton. În scrisorile pe care i le trimite doamnei Emilian, Henrietta îşi manifestă încrederea în cumpărarea casei, sperând ca, o dată votată pensia lui Eminescu, să poată locui alături de fratele ei în acea casă şi să-l îngrijească cum numai ea ştie mai bine. Momentan, poetul se află sub îngrijirile dr. Iszac. Henrietta se ocupă de cura prescrisă de doctor: fricţiuni cu mercur (în fiecare zi un gram mai mult)2 şi iod de 6 ori pe zi.

Faţă de cele raportate mai sus, în vederea clarificării situaţiei şi a soluţionării cazului, se vor întreprinde următoarele măsuri:

Influenţarea doctorului Iszac în scopul continuării tratamentului cu mercur.

Cu sprijinul Serv. VII, se va realiza interpunerea informatoarei Cornelia Emilian pe lângă Henrietta, sora

poetului şi pe lângă cel în cauză în cercetarea activităţii acestuia pe perioada cât se află la Botoşani.

Socialiştii Morţun şi Mille să sprijine prin contribuţii băneşti pe Eminescu şi pe sora sa Henrietta. Să se publice în ziare notiţe despre sprijinul acordat de socialişti, precum şi despre intenţia lui Morţun de a realiza o ediţie a operei lui Eminescu.

Termen: 30.III.1888

Răspunde. G. Matuf

Crearea unor posibilităţi pentru ca poetul să revină în Bucureşti şi să se alăture redactorilor de la ziarul *Lupta*. În acest sens Panu şi A.C. Cuza să se deplaseze la Botoşani şi să stea de vorbă cu poetul.

Termen: 30.XII.1887

Răspunde: A.C. Cuza

Să se facă tot posibilul pentru ca tranzacţia de cumpărare a casei pusă în vânzare de maicile de la Agafton să eşueze, aducerea lui Eminescu la Bucureşti reprezentând o prioritate.

Termen:1.IV.1888

Răspunde: Lt.-maj. Condurache

Doamna Micle să fie influenţată în direcţia convingerii poetului pentru revenirea sa la Bucureşti.

Termen: 12.IV.1888

Răspunde: Miron Pompiliu

În vederea sosirii în Bucureşti a Poetului, redactorii de la *Lupta,* (cu redacţia situată în imobilul din Calea Victoriei unde va locui şi Poetul) îl vor prelua pe acesta, atrăgându-l în cercul lor.

Termen: 31.XII.1888

Răspunde: G. Panu

Veronica Micle să fie sprijinită să vândă casa din Iaşi (str. Butu, nr. 14) şi să se mute în Bucureşti (str. Soarelui – azi Th. Aman – nr. 11 bis).

Termen: 4.I.1889

Răspunde: avocat N.Gh. Nanu

Să se facă tot posibilul în vederea amânării aprobării proiectului de lege a acordării de către Cameră a pensiei viagere solicitate de Iacob Negruzzi în data de 2 martie 1888.

Termen: 23.XI.1888

Răspunde: lt.-maj. Condurache

În perioada când Eminescu Mihai se va afla în Bucureşti, va fi pus în filaj pe o perioadă ce va fi stabilită în funcţie de necesităţile situaţiei operative, pentru a stabili persoanele cu care intră în contact şi activitatea ce o va desfăşura aici. Se va studia posibilitatea efectuării unei percheziţii secrete la domiciliul lui Eminescu din clădirea Mercuş, din Piaţa Teatrului Naţional, în vederea descoperirii unor eventuale materiale originale.

Termen: 31.XII.1888

Răspunde: N. Petraşcu

Termen:31.XII.1888

În 3 februarie 1889, când va fi lovit de a doua recidivă, să fie internat la spitalul Mărcuţa. Întreţinerea sa aici nefiind plătită de către Primăria Capitalei, eforii Spitalelor Civile să notifice Parchetul de Bucureşti în vederea transferului pacientului.

Termen: martie 1889

Răspunde: Lt.-maj. Condurache

Să se asigure transferarea lui Eminescu la sanatoriul din str. Plantelor, nr. 1, precum şi instituirea unei curatele care să încaseze pensia şi s-o depună la sanatoriul Caritatea.

Termen: 8.IV.1889

Răspunde: prim.procuror G.A.Mavrus

Cu sprijinul Serv.VII se va realiza interpunerea lui Filimon Ilea în cercetarea pe perioada când Eminescu se află la Caritatea. Acesta să încerce să afle informaţii despre drama *Trei flori albe* la care Eminescu lucra încă de la Botoşani.

Termen: 1.IV.1889

Răspunde: Pietraru

Doctorii în medicină Sutzu şi Petrescu vor comunica, după o cercetare prealabilă, care este starea sănătăţii mintale a lui Eminescu. Se recomandă ca din această adresă să reiasă că numitul Eminescu Mihai este atins de alienaţie mintală în formă de demenţă, stare care reclamă şederea sa în institutul Caritatea.

Termen:13.VI.1889

Răspunde: Dr. Şuţu

Se va institui, conform legii (art. 440 din Codul Civil), un consiliu de familie din cinci membri (prieteni şi cunoscuţi apropiaţi) care să fie de acord cu punerea sus-numitului sub interdicţie.

Termen: 10 iunie 1889

Răspunde: T. Maiorescu

În vederea clarificării situaţiei numitului Eminescu Mihai, acesta va fi chemat la interogatoriu. Judecătorul Bursan va fi asistat de către procurorul Catargiu şi de grefierul N. Ionescu.

Termen: 13 iunie 1889

Răspunde: Grefierul

Şeful serviciului,

Col. Mărişeanu

1. Transcriind imediat această poezie, pe care mai apoi am trimis-o d-lui Iacob Negruzzi pentru *Convorbiri*, m-am dus în odaia de alături, în care şedea poetul pe pat, şi i-am cetit-o uitându-mă la dânsul. Într-un moment, privirea lui rătăcitoare s-a concentrat; părea că-şi aduce aminte de ceva, de demult. A fost însă numai o clipă, suficientă pentru a ne face să sperăm, dar fără ca să fi parvenit a-l însufleţi din starea automatică în care l-am găsit… Sursa: A.C.

2. Medicaţia mercurială realizează o intoxicaţie cronică cu rezonanţă cerebrală. Tulburările psihice, ale stării de nutriţie, leziunile renale (cu incontinenţa de urină, pe care bolnavul o prezintă), constipaţia, anemia şi nevrita

periferică, ce-l vor însoţi de acum încolo, ne dau certitudinea că poetul a fost victima acestei intoxicaţii mercuriale. Sursa: Ion

15, Henrietta, sora poetului Eminescu, i-a scris regulat (o dată la trei zile) fiicei mele oferindu-i detalii despre soarta fratelui ei. După plecarea Corneliei la Paris, a continuat să-mi scrie mie, adresându-mi-se cu *scumpă mamă*. Atât eu, cât şi soţul meu am încercat să-i ajutăm prin toate mijloacele pe cei doi *nenorociţi*, frate şi soră. Dacă fac astăzi aceste mărturisiri, vă rog să mă credeţi, nu e din vanitate şi nici din laudă de sine, ci numai pentru a se şti viaţa lui Eminescu în anii săi din urmă şi ca *să vadă orişicine cum putrezeşte de viu pe om boala burlăcească*.

Deoarece tratamentul poetului, precum şi cheltuielile casei deveniseră tot mai mari, am luat iniţiativa înfiinţării unui Comitet în numele căruia să putem face colecte de bani. Ştiindu-l pe Eminescu foarte orgolios în această privinţă, toate chestiunile materiale le-am discutat numai cu Henrietta. Din când în când, poetul mi-a scris şi mie câteva rânduri de mulţumire pentru ajutorul acordat. Cea mai mare ambiţie a Comitetului nostru a fost aceea de a o ajuta pe Henrietta să cumpere, în numele lui Eminescu, o casă în Botoşani. Ea a început tratativele în acest sens cu mănăstirea de maici de la Agafton care avea în vânzare casa unei foste călugăriţe. Deşi a dat arvună maicilor o mie de franci, afacerea a eşuat deoarece, după cum m-a informat Henrietta, lăcomia călugăriţelor, precum şi unele intrigi care s-au născut între ele le-au determinat să strice târgul. Nu pot să nu deplâng lipsa de noroc a celor doi fraţi. Dacă domnul Morţun şi-ar fi ţinut cuvântul şi i-ar fi trimis banii promişi pentru viitoarea ediţie de poezii (5000 lei), dacă funcţionarii prefecturii n-ar fi dosit banii trimişi de cântăreţul I.D. Ionescu, dacă s-ar fi votat şi pensia la primărie, poate că Henrietta ar fi reuşit să cumpere la timp casa maicilor şi să se mute împreună cu Eminescu acolo!

Starea lui Eminescu este schimbătoare, dar, în general, după cum mă informează Henrietta care urmează cu stricteţe recomandările doctorului Iszac, merge spre bine. Singurul motiv de îngrijorare, spune ea, sunt rănile cumplite de la picioare, cu *mintea fiind cu totul bine,* atât de bine, încât a compus trei poezii. Nu-mi scrie despre ce poezii ar fi vorba.

Toţi doctorii care l-au văzut (şi nu sunt puţini) au ajuns la concluzia că boala mintală este cu totul curabilă dacă s-ar putea curăţa sângele stricat. În iulie, l-am adus la Iaşi ca să se supună unui consult medical. Comisia medicală, formată din Th. Filipescu, G. Otremba, E. Riegler, C. Botez şi V.G. Negel, a convenit ca poetul să fie trimis la Viena pentru un consult de specialitate. La Viena l-au însoţit Grigore Focşa, I. Ciurea şi G. Boghean. Comisia medicilor vienezi Isidor Neumann, Hermann Nothnagel şi Th. Meynert au sugerat un tratament la băile din Hall. Cheltuielile pentru toate aceste deplasări au fost suportate din banii adunaţi pe listele de subscripţie iniţiate de fiica mea Cornelia, elevă la Şcoala de Arte Frumoase din Iaşi. Iniţiativa elevilor a stârnit un ecou extraordinar în public. După plecarea fiicei mele la studii în străinătate, gestiunea listelor a fost predată Louisei Weitzseker, fiica profesorului Weitzseker de la Liceul Naţional din Iaşi.

Revenind la Botoşani, Eminescu a beneficiat de îngrijirile doctorului Iszac. Henrietta are mare încredere în doctorul Iszac, pe care îl ştie toată lumea din Botoşani ca fiind beţiv, dar se pare că bătrânul doctor are o puternică influenţă asupra ei. Henrietta face tot ce-i cere doctorul, ţinând cu stricteţe la dieta şi cura prescrise. Pacientul o ascultă în toate, înghite hapurile (1200 în total) fără să protesteze. Din scrisorile Henriettei reiese că starea poetului se ameliorează, că acesta îşi doreşte să se vindece şi să se apuce de lucru, eventual, să-şi caute o slujbă dacă nu i se votează pensia. Îşi doreşte să se întoarcă în Bucureşti, fiindcă nu-i place în Botoşani, unde nu are cu

cine să schimbe o vorbă. Cu Scipione Bădescu, cu care se întâlneşte din când în când, nu are ce să converseze, pe gazetarul de la *Curierul român* nu-l interesează decât să scrie minciuni în foaia lui (chiar dacă bine intenţionate, după cum se jură el) şi să bea prin birturi alături de poet (băutură pe care o plăteşte Eminescu). Henrietta e disperată din cauza asta, dar bună cum e, adică iertătoare, nu poate face nimic. Îl ţine curat pe poet, ca pe un prinţ şi, ca să nu se zică că nu are bani, are grijă ca fratele ei să aibă veşnic 25 de franci în buzunar. Când are bani mai mulţi, ca un făcut, Eminescu îi cheltuie pe toţi. Nu e deloc prevăzător în privinţa asta. Îmi dau seama ce greu trebuie să-i fie Henriettei care, mai strânsă, face economie până şi la cincisprezece bani pentru hârtia de scris.

Eminescu i-ar fi scris şi domnului Maiorescu, rugându-l foarte călduros pentru *biblioteca lui şi pentru nişte manuscrise pe care ar voi să le mântuie*, dar n-a primit niciun răspuns. În schimb, am aflat de la Henrietta că domnul Maiorescu i-ar fi scris doctorului Iszac, întrebându-l despre starea poetului.

Eminescu se pare că este dornic de lucru, dar, lipsindu-i cărţile şi manuscrisele nu prea ştie de ce să se apuce. Nici de ieşit din casă nu poate, deoarece nămeţile şi gerul fac aproape imposibilă orice aventură exterioară. Henrietta, după cum îmi scrie, nu se simte prea bine, timpul geros de afară făcând-o să nu-şi mai simtă picioarele *betege*. Pe la mijlocul lui martie, ea însăşi a căzut bolnavă la pat, dar nu încetează să se îngrijească de soarta fratelui ei. Din nenorocire, tot în acest timp s-a stricat şi târgul cu călugăriţele de la Agafton care, lacome, au preferat să vândă casa mai scump cu o mie de franci peste târgul încheiat cu cei doi fraţi. Maica Olimpiada Iuraşcu, mătuşa Henriettei şi a lui Mihai, cu toată influenţa ei, nu a izbutit să facă nimic pentru ca nepoţii ei să obţină casa.

Într-o scrisoare datată din 15 aprilie (stilul nou),

Henrietta m-a anunţat îndurerată că fratele ei a părăsit oraşul şi a plecat la Bucureşti. Cea care l-a convins să facă acest lucru a fost nimeni alta decât *berecheta* (doamna Micle). Femeia aceasta îl va omorî de-a binelea aşa cum l-a omorât şi pe Micle. Ce încredere poţi avea într-una ca ea care îşi lasă soţul muribund în grija servitoarei, preferând să facă vizite în oraş şi să se amuze. Când am trecut pe la casa lui Micle ca să mă interesez de starea lui, l-am găsit singur cu servitoarea, gemând şi foarte suferind. Am descris o scenă similară în povestirea *Bălăuca*, inspirându-mă din cazul real al doamnei Micle. Soţul bolnav, îndurerat din cauza comportamentului frivol al femeii sale, nemaiştiind cum să-i atragă atenţia asupra clipelor grele prin care trece, cere servitoarei pistolul, vrând să se împuşte. Dar soţul nu se sinucide (ca Werther) ci, scoţând gloanţele (după ce a pus piedica) le împrăştie pe patul de suferinţă. Sărmanul speră ca Veronica, văzând pistolul şi gloanţele se va domoli (va rămâne acasă) şi-i va arăta puţină afecţiune şi milă, măcar acum în ceasul morţii. Dar Veronica, când vede pistolul, ce zice? Ce poate zice o femeie tânără şi frumoasă care ştie că tinereţea şi frumuseţea nu sunt veşnice (decât, poate, în poezie, dar ce folos?)? Dacă voi îmbătrâni, am să mă împuşc şi eu! a spus ea zâmbindu-i dulce bolnavului1. O astfel de femeie l-a luat pe Eminescu de lângă sora lui ca să-l îngrijească… Judecaţi şi dumneavoastră! Eu, una, nu mă pot gândi decât la ce-i mai rău!

N-am putut niciodată s-o sufăr, recunosc. Se crede la fel de talentată ca Eminescu, iar mândria ei o face urâtă şi dispreţuită de toată lumea (în afară de el, sărmanul)2.

„Cornelia“

1. Doamna Emilian i-a făcut o vizită tatălui meu în timp ce acesta era suferind (răcise după o partidă de vânătoare la Ungheni când, pândind raţele împreună cu d-l Burlă, a stat prea mult în apa rece), dar tata (sub pretext că se odihneşte) n-a primit-o fiindcă nu putea s-o sufere.

Cu toţii credeam că e o răceală trecătoare. Vinerea i-ar fi fost mai bine tatei, el făcând câteva însemnări ştiinţifice în carneţelul său (temperatura de afară, starea cerului, presiunea atmosferică). A mâncat o supă cu orez (servit de mama), după care, învelit în plapumă (de mama) ca *un beduin* s-a odihnit. Părea să-i fie mai bine. Probabil că mama, profitând de somnul liniştit al bolnavului, va fi făcut câteva vizite de curtoazie (cum se obişnuieşte când te întorci de la ţară, nu?). Chiar în acea zi a picat ca din întâmplare (!) Cornelia Emilian găsindu-l pe bolnav numai în grija servitoarei. Tata n-a primit-o. A doua zi (sâmbăta) boala tatei s-a agravat subit. Abia atunci mama a trimis după noi la Ungheni. La orele patru după masa, tata şi-a dat obştescul sfârşit. A fost un şoc pentru noi. Lăsa în urma lui două fiice minore şi o soţie fără niciun sprijin material (mama, nefiind din fire prevăzătoare, nu făcuse defel economii, dar a continuat şi după moartea tatei să se ocupe de educaţia noastră, sacrificându-şi toată tinereţea şi tot talentul). Nici vorbă de pistol, de gloanţe, de petreceri, de admiratori etc. Sursa: Virginia

2. Cornelia Emilian este soţia distinsului profesor universitar, originari amândoi din Transilvania. Plină de ambiţiune învaţă să scrie abia la vârsta de treizeci de ani. Prin energie şi voinţă reuşeşte să formeze în Iaşi o ligă de emancipare a femeilor române. Întemeiază prima şcoală profesională „Reuniunea femeilor române“, fiind şi iniţiatoarea Cantinelor Şcolare. A întemeiat în 1894 *Liga femeilor*. Despre Veronica a scris o povestire *Bălăuca* plină de răutăţi şi calomnii. Sursa: Octav

16, Doamna M.

s-a prezentat într-o zi la casa noastră, însoţită de nişte *nespălaţi*, cunoştinţe de ale ei. Văzând-o, Mihai a început să plângă, sărmanul. Era aşa de emoţionat! Ce nenorocire pe capul lui femeia asta! Cum a auzit că fratele meu s-a vindecat şi e bine, cum a venit să-l convingă să

plece cu ea la Bucureşti. Se şi vede doamna Eminescu! Când mă gândesc că, în trecut, m-a vrăjit şi pe mine cu linguşelile ei, numindu-mă *soră dragă*, dar ştiu acum că totul nu era decât prefăcătorie. Am întrebat-o de ce n-a venit mai repede să-l vadă, atunci când era cu adevărat bolnav şi în suferinţă, că nici nu se putea mişca. Ne-ar fi prins bine atunci un ajutor preţios ca al ei. M-ar fi scutit şi pe mine să mă târâi noaptea pe brânci până la patul lui, când mă striga să-i dau un strop de apă. Să-i pregătească baia de pucioasă săptămânală, să-i dea zilnic să bea lapte (trei ocă) şi dimineaţa, la şase, poame (un kilo). Să-l lămurească să ia hapurile, că numai eu ştiu ce tortură până binevoieşte s-o facă. Să-l scoată la plimbare şi să-l ferească de Bădescu şi alţii ca el care nu aşteaptă decât să-l prindă pe stradă, singur (şi cu bani) ca să-l ducă la cârciumă. Ce poate să răspundă o *cochetă* la aşa ceva! Mi-a vârât sub nas o scrisoare pe care chipurile ar fi primit-o de la Mihai cu puţin timp în urmă. Era o scrisoare în care el, plin de remuşcări, îi cerea stăruitor să vină la Botoşani *unde din minut în minut îşi aşteaptă sfârşitul*. Îmi vine tare greu a crede că Mihai ar fi scris aşa ceva, mai ales că acum se simte foarte bine. Ce sfârşit!? De-l va convinge să meargă cu ea la Bucureşti, acolo îi va fi lui sfârşitul! Eu n-o văd pe berechetă stăruind pe lângă Mihai să-şi ia hapurile, să-i dea să mănânce după dietă, să-l facă să înghită iod sau să-i aplice fricţiuni cu mercur după toate regulile artei (!). Mi-e frică că n-are să-l mai lase să plece din nou la băi la Hall, ceea ce ar fi o mare nenorocire pentru sărmanul meu frate. Ea nu vrea decât să capete pensia ce urmează să se voteze şi, ba bine că nu, numele lui. Scrisoarea pe care, chipurile ar fi primit-o de la el, nu mi-a arătat-o decât aşa, de la distanţă, dar eu sunt convinsă că e un *falş*. Ea zice că are şi alte scrisori în care el o chemase stăruitor să vină să-l vadă la Botoşani.

Nu ştiu ce fel de farmece i-a făcut lui Mihai, dar de la sosirea ei, el este total schimbat. O iubeşte pe femeia

aceasta că numai moartea ar putea să-l desfacă, iar în viaţă nimeni nu-i în stare să-l facă s-o urască. Doarme cu cartea ei la căpătâi. Când vine la Botoşani, doamna M. stă la fiica ei în strada Sf. Voievozi, nr. 193. Faţă de persoane de foarte bună condiţie din Botoşani, ea a declarat că preferă să fie metresa lui Mihai decât femeia unui prinţ. Adică cum? Ce femeie onorabilă ar face o asemenea declaraţie? Mihai nu e un oarecare, el *chiar* e un prinţ! De cum intră la noi în casă, Mihai n-o scapă din ochi. Ea îi ridică de pe jos hârtiile, îşi aruncă ochii deasupra lor şi le rânduieşte pe masă. Când a văzut poezia *Recunoştinţa*, pe care Mihai a scris-o pentru domnişoara Cornelia Emilian (avea de ce să-i fie recunoscător, nu?) ea, îndrăcită şi cu un zâmbet luător în râs, a comentat: *o facere de bine până la tine, Mihai, n-a fost poetizată*. El, sărmanul, a răspuns netulburat *că aşa a fost inspirat*.

Mihai mi-a promis că, de se va angaja la Bucureşti, are să mă ia şi pe mine la el, dar eu nu cred fiindcă, cu o *bibică atât de cochetă* ca doamna M., abia dacă o să-i ajungă venitul pentru *tualetele şi ghilele ei de obraz*, dar încă să mă ţină şi pe mine. Ş-apoi, ea e geloasă că Mihai mă iubeşte.

După ce el a plecat la Bucureşti, eu i-am scris şase scrisori recomandate (fiindcă nu-i cunosc adresa), dar nu am primit răspuns la ele. Nu m-aş mira dacă *ea* nu i-ar fi dat scrisorile. Mihai mi-a trimis doar o carte poştală în care scrie că e bine şi că *de se va regula, doreşte să vin şi eu la Bucureşti*. Dar nu mi-a dat adresa ca să-i pot scrie şi eu. Bată-l Dumnezeu de Bucureşti că, de n-ar fi aşa de mare, tot ar fi dat cineva de dânsul! Un domn din Botoşani, ce s-a dus la Bucureşti s-o vadă pe fiica lui bolnavă, l-a căutat pe fratele meu o zi întreagă prin oraş, dar nu l-a găsit.

De la Lacul Sărat, unde am fost pentru o cură, imediat ce s-au închis băile, m-am repezit la Bucureşti ca să mă conving cu ochii mei cum stau lucrurile. A trebuit să

fac multe închinăciuni adoratei lui până să mă lase să-l văd. El e bine, a început să lucreze şi a scris o piesă nouă care se va juca la teatru. Nu respectă însă nicio dietă, ceea ce pe mine mă foarte îngrijorează. Speră să primească o pensie regulată. Nu e defel dornic să mai revină la Botoşani.

Eu nu am avut de ales şi m-am întors la Botoşani. În odăiţa lui strâmtă din Calea Victoriei nu puteam rămâne. Cu bandajele de fier pe picioare, abia am urcat scările până sus la el (etajul al treilea). Mi-a promis din nou că, dacă i se va vota pensia, mă va chema la Bucureşti. După ce am revenit în Botoşani, l-am primit în grija mea pe domnul Pompiliu care e şi el atins de păcătoasa boală. Am cerut, din nou, ajutorul bunului doctor Iszac care mă vede drept *gardianca* tuturor amicilor lui Mihai. Am nădejde să-l vindec şi pe domnul Pompiliu aşa cum am făcut şi cu Mihai, dar starea lui de neputinţă (stă nemişcat, fără voinţă, de parcă ar fi mort) mă descurajează, deşi eu îmi dau toată silinţa.

Am aflat că Bălăuca se găseşte din nou în Botoşani, aşteptând să capete pensia lui Mihai de la consiliu. Într-o zi a venit să-l viziteze pe bolnavul meu, pe domnul Pompiliu, care, de cum a văzut-o, deşi zăcea ca un mort, s-a ridicat în cot şi a început a plânge (!). Eu am rămas încremenită. N-a făcut, oare, şi Mihai la fel când a venit ea în vizită?! Sunt dezgustată (chiar indignată) când văd ce persoane decăzute au iubirea şi stima bărbaţilor! Credeam că are să plece imediat, văzând în ce hal de simţire a adus pe bolnav, dar ea a rămas cu multă îndrăzneală până a venit medicul, la şase. Doctorul Iszac, dându-şi seama că din cauza ei s-a tulburat bolnavul, a ocărât-o şi a batjocorit-o, aşa cum se cuvine uneia ca ea (sic!). Bălăuca s-a ridicat atunci şi a plecat, deşi pacientul a rugat-o să mai rămâie.

Din acea zi de luni nu mai vine pe la noi, dar îmi trimite în fiecare zi să citesc scrisorile primite de la Mihai,

scrisori în care dânsul nici nu pomeneşte de mine. Bălăuca mi le trimite numai aşa, ca să-mi zdrobească inima şi să-mi facă sânge rău. Mihai a scos la Bucureşti o gazetă nouă pe care ei i-o trimite şi mie nu. Poate că nu sunt eu aşa de instruită ca dumneaei încât să primesc gazeta fratelui meu, dar carte tot am învăţat încât ştiu a citi şi a scrie frumos. Cât am stat la Viena, în clinica d-rului Bilroth, am învăţat şi germana. Dacă aş trăi la Iaşi, *care este cuibul inteligenţei şi al culturei*, m-aş instrui şi eu, dar aici, în Botoşani, *şi să cauţi cultura cu lumânarea şi n-o găseşti*.

Sărbătorile le-am petrecut în mare tristeţe şi singurătate, (mi-a plecat şi pacientul) încât de Anul Nou îmi venea să mă ucid numai ca să pun capăt supărărilor mele. Oare ce mă mai aşteaptă? Mă tem de ce e mai rău. Am o presimţire că eu şi sora mea Aglaia nu vom reuşi nici în procesul cu vânzarea casei, fiindcă Bălăuca, care s-a dus la Iaşi ca să-şi vândă casa (din câte am auzit), ar fi afirmat că vom lua noi banii atunci când ne va plăti ea (!).

Dacă toate negrele mele bănuieli se vor adeveri, atunci eu am să-mi găsesc sfârşitul în mare deznădejde şi sărăcie. Sper să se găsească un lucrător de mobilă mai milos care să-mi încropească un sicriu din scânduri şi un birjar bun care să-mi ducă rămăşiţele la cimitirul din Deal, ca să nu sfârşesc la groapa comună. De Mihai nu ştiu ce are să fie, dar viaţa pe care aud că o duce o să-l secătuiască şi de ultimele puteri.

Deunăzi mi-a scris că, în sfârşit, Senatul i-a votat o pensie de 250 de lei. Se aşteaptă ca Regele să valideze proiectul de lege aprobat de Senat.

„Henrietta“

17, Împreună cu alţi tineri gazetari, sursa a încercat să înduplece pe poetul Eminescu, aflat în Bucureşti, să patroneze revista *Fântâna Blanduziei*. Spre bucuria tinerilor, Eminescu le-a făgăduit chiar o colaborare regulată. Pe frontispiciul gazetei numele lui Eminescu

apare ca fondator, iar ca motto se pot citi versurile lui: *Unde vei găsi cuvântul, Ce exprimă adevărul?*

Marea majoritate a timpului, după cum îmi relatează sursa, Eminescu o petrece fie cu cei de la *România liberă*, fie cu mai tinerii de la *Fântâna Blanduziei,* prin cârciumi şi restaurante. Sursa l-a întâlnit şi în redacţia de la *România liberă*, în Pasagiul Român, stând la masă şi scriind. Se amuza caligrafiind litere asiriene şi caldeene. Când are parale iese la masă, la birt la Bediţeanu sau la Şerbănescu din Hanul Kiriazi. Plăteşte el pentru toată lumea, cheltuind tot ce are. De aceea, domnul Petraşcu, casierul Junimii, care are misiunea să-i iasă în cale şi să-i strecoare bani de cheltuială, nu-i dă niciodată mai mult decât ar avea trebuinţă. Când el nu are bani, atunci plătesc amicii. Chiria i-o plăteşte tot domnul Petraşcu din ce poate obţine cu titlul milei de la Ministerul Afacerilor Externe, unde lucrează dânsul.

În ultima vreme, după cum îmi comunică sursa, Eminescu a făcut o pasiune pentru o cântăreaţă suedeză care are număr la Coloseul Oppler. E o fată fermecătoare, genul obraznică şi îndrăzneaţă, care taie respiraţia bărbaţilor numai făcându-şi apariţia în mijlocul lor. Dacă se întâmplă să mai cânte şi să danseze, atunci până şi rezerva celor mai semeţi şi nepăsători dintre spectatori se topeşte ca prin farmec. Eminescu vine regulat aici ca s-o admire pe suedeză şi să joace popice. Aşteaptă cu nerăbdare numărul adoratei sale, fixându-şi din timp privirile spre scenă ca să nu-i piardă intrarea. Într-o seară, când suedeza a apărut pe scenă în ritmul unui cântec vesel, de marş, Eminescu însufleţit s-a urcat pe masă şi punându-şi un şervet în jurul capului a strigat vesel: Bravo! Bravo! Fata i-a trimis bezele, făcând graţioase plecăciuni în direcţia admiratorului ei. După spectacol, poetul s-a dus în culise ca să-i prezinte omagiile. Sursa a aflat de la un chelner că suedeza nu-i deloc o suedeză, ci nevasta unui primar de prin Moldova care a fugit de-acasă. La scurt timp a urmat

un scandal, mi-a explicat chelnerul, fiindcă primarul a dat de urma ei la Coloseul Oppler şi a închis-o la balamuc.

După dispariţia *suedezei*, Eminescu iese tot mai rar din casă, preferând să stea închis şi să se delecteze cu cronicile vechi ale ţării, precum şi cu scrierile care tratează istoria neamului nostru1. Conform sursei, această pasiune pentru istorie nu încetează să şi-o manifeste în faţa oricui e dispus să-i asculte relatările despre intrigile domniilor noastre pământene sau să menţioneze într-o continuă psalmodiere numele feciorilor de domni şi numele domniţelor de altădată. Are o mare admiraţie pentru Bolintineanu fiindcă a scris poezii istorico-naţionale pe care le recită cu un glas tărăgănat şi măsurat, dar plin de sentiment. Dacă cineva îi face observaţia că Bolintineanu a murit nebun şi sărac în spitalul Pantelimon sare indignat: Dar unde vrei să moară? Într-un castel? Poeţii n-au castele decât în Spania.

Sursa l-a întâlnit de câteva ori în faţa caselor Steiner din strada Academiei, ducându-se în vizită la Mille. A remarcat că poetul avea o privire tristă, îngrijorată, întrebătoare. Era îmbrăcat sărăcăcios, cu aceiaşi galoşi mari şi un palton prea larg. Purta o pălărie înaltă, bortită şi decolorată. Cu doamna Micle se vede mai rar, iar când îi pomeneşte numele o face cu indiferenţă, aşa cum ar pomeni numele vechilului de la moşia Popeşti. Sursa nu crede că doamna Micle ar fi lăsat urme prea adânci în sufletul lui. În privinţa doamnei Micle, însă, părerile sunt împărţite. Alţii cred că, dimpotrivă, el n-a încetat s-o iubească până la capătul vieţii lui.

În privinţa misiunii încredinţate, am încercat prin diferite mijloace, alături de tinerii de la *Fântâna Blanduziei*, să-l determinăm să scrie articole mai angajate. I s-a prezentat articolul *Fond şi formă*, redactat de mine, rugându-l pe el să-l semneze. I s-a promis că, dacă-l semnează, i se dă voie să învârtă el însuşi roata tipografică când se tipăreşte jurnalul. A fost încântat şi entuziasmat

de idee. Ne-a cerut să-l lăsăm să revadă articolul. A doua zi când s-a prezentat cu articolul tăiase aproape jumătate din ce scrisesem eu.

Articolul se dorea o critică severă la adresa politicii guvernamentale în privinţa mişcărilor ţărăneşti de la începutul anului. Am descris acolo starea jalnică în care trăieşte populaţia satelor exploatată fără milă de clasele conducătoare. În încheiere, am subliniat faptul că reforma agrară care se discuta în parlament ar trebui să ţină cont de gravele probleme ale satelor româneşti (condiţii mizere de trai, lipsa de igienă, bolile cumplite, foametea, statisticile îngrijorătoare privind mortalitatea ridicată etc.) şi nu să caute a-i despăgubi pe proprietarii de terenuri din cauza pierderilor suferite în timpul mişcărilor. Eminescu a eliminat însă tot ceea ce trimitea în mod direct şi polemic la politica guvernului sau la conservatori (boieri), într-un cuvânt, a neutralizat chiar nervul articolului, golindu-l de orice substanţă. Abia după aceea, şi-a pus iniţialele. Oricum era un început promiţător. După cum i s-a promis, a fost lăsat să învârtă el însuşi roata tipografică. Sursa mi-a relatat că poetul a fost foarte fericit făcând-o.

Am pregătit două *noi* articole pentru ca Eminescu să le semneze şi să le publicăm în jurnal. Fiecare se intitulează *1888*. Primul dintre ele este o dare de seamă asupra situaţiei statelor europene în tulburătorul an 1888, iar cel de-al doilea, reprezintă o dare de seamă asupra stării politice şi sociale a ţării noastre în anul care se încheie. Pe primul, Eminescu l-a semnat cu iniţiala E., articolul apărând chiar în ziua de Crăciun. A făcut din nou corecturi. În privinţa celui de-al doilea, ne-a cerut un timp de răgaz. Al doilea articol era o critică şi mai dură la adresa claselor conducătoare. Am criticat sever coaliţia dintre Brătianu şi junimişti care s-a dovedit un *răsunător* eşec, eşec pe care, de altfel, fostul gazetar de la *Timpul* îl anticipase.

Noul guvern junimist condus de Rosetti nu a reuşit să

şteargă diferenţele de opinie, ba dimpotrivă, le-a accentuat, iar discutarea reformei agrare n-a făcut decât să reafirme caracterul politicii de clan conservatoare. Sursa mi-a relatat că Eminescu a citit cu atenţie acest articol, că a dat din cap, semn că era întru totul de acord cu ceea ce era scris acolo, că, de câteva ori, a spus „Bravo!“ entuziasmat. Pe unele le-a tăiat cu creionul. Sursa mi-a înapoiat manuscrisul, sugerându-mi că, dacă îl voi reface, va putea determina pe Eminescu să-l semneze.

Am analizat textul articolului şi mi-am dat seama că Eminescu a tăiat exact frazele pe care eu le preluasem din articolele lui mai vechi.

Iată un exemplu:

În articolul [*Din cauza unei selecţiuni…*] publicat în *Timpul* în 21 mai 1883 (cu puţin timp înainte de boală), Eminescu atacase dur pe liberali, în frunte cu Ion Brătianu. El scrisese atunci: *Mulţi roşii sunt de-o decrepitudine fizică vădită; mulţi n-au două dramuri de creieri veritabili în cap; dar pentru cei mai mulţi cretinismul moral e semnul distinctiv al existenţei lor. […] Cum să numim în adevăr pe aceste bipede cari n-au ruşine, nici onoare, nici remuşcare, cari, incapabile de bine şi adevăr, nu pot fi în mişcare de nici un motiv abstract şi uman, ci numai de nesaţiul pântecelui şi de viciile cari-i mănâncă pe la toate încheieturile? […] Puşcăria şi carantina… iată ce merită aceşti oameni, iar nu să dicteze legile unei ţări.*

Aceste fraze eu le-am preluat şi le-am strecurat în articolul *1888 bis*, dedicat situaţiei actuale care nu s-a schimbat prea mult din 1883, ba dimpotrivă, s-a înrăutăţit. După ce am făcut o trecere în revistă a evenimentelor politice din anul 1888, criticând şi pe liberali şi pe conservatori deopotrivă, am solicitat noului guvern condus de Th. Rosetti, ca o primă măsură necesară şi urgentă, să facă bine să dea în judecată fostul guvern al lui Brătianu şi să-i ceară socoteală pentru starea jalnică în care a ajuns

ţara. Încheiam că, numai în felul acesta, adevăraţii conservatori îşi vor demonstra dragostea de ţară, arătând că sunt dezinteresaţi faţă de putere, singura lor grijă fiind (nu-i aşa?) binele patriei. Eminescu a eliminat tot (cu o linie dublă) suprimându-şi propriile idei, ce-i drept, mai vechi. Oare faptul că junimiştii îi promiseseră o pensie viageră să-l fi făcut atât de prudent? Alexandru Davila, redactor la *Epoca*, mi-a vorbit cu mult entuziasm despre şedinţa din 2 martie 1888, când Negruzzi a dat citire proiectului de lege pentru pensia viageră a poetului Eminescu. În noiembrie, hotărârea Camerei trecu şi de Senat. Nu mai rămânea decât ca Regele să semneze decretul şi ca poetul să intre în posesia pensiei. Nu ştiu ce să zic, dar, din gazetarul de altădată, n-a mai rămas decât o umbră, atât a devenit de apatic şi nepăsător. Nici la *România liberă* nu mai scrie chiar dacă se duce la redacţie aproape în fiecare zi. Sub formă de ajutor, cei de acolo îi plătesc o leafă.

Am retranscris articolul.

Între timp, pregătesc un nou articol care să-i fie dat lui Eminescu să-l semneze. E prevăzut să apară în prima zi a noului an. Articolul se intitulează *Ziua de mîne*.

Filimon

1. Nu mai era nebun ca înainte, dar era într-o stare de prostaţie, din care rar, foarte rar, ieşea. Evita societatea oamenilor şi chiar a prietenilor. Uneori îl pofteam la mine la masă, refuza, dar în cele din urmă accepta. La masă erau întotdeauna colaboratorii de la *Lupta* şi alte persoane. El şedea jenat, timid, cu ochii în jos şi nu vorbea aproape deloc. La întrebările ce i se puneau, el răspundea cu da sau nu şi cu toate acestea toată lumea îi arăta stimă şi dragoste. Sursa: Guţă

18, Prin doamna Eufrosina Ney am reuşit să fac cunoştinţă cu doamna Micle. Ne-am întâlnit întâi la Teatrul Naţional, apoi, după toate regulile etichetei, am fost invitat

la un ceai în Strada Soarelui, nr. 11 bis (lângă biserica catolică, în colţul străzii Manea Brutaru cu strada Banului). Deşi nu mai este tânără, doamna Micle mai păstrează acel aer fermecător de voluptate, iar ochii, vii şi melancolici, se aprind uneori de o văpaie interioară, surprinzătoare, abia stăpânită. Poartă o rochie de culoarea peruzelei, cu un şorţ de tul brodat, cusut cu flori de aur roşcat, flori care împodobesc, la poale, în formă de centură şi jupa. Corsajul, bine strâns, încheiat cu năsturei metalici, dispuşi unul lângă altul, e acoperit cu dantelă şi are mânecile de culoare mai deschisă. Se coafase ondulându-şi discret buclele, pe care le prinsese cu agrafe de o pălărie simplă, dar cochetă şi foarte tinerească. O voaletă transparentă, atenuând acel ceva intens şi pătimaş din privirile ei, cade de pe borurile pălăriei până înspre vârful uşor ascuţit (în vânt) al nasului. Se străduieşte să nu pomenească despre Eminescu, dar, pe neaşteptate, ea însăşi îl invocă, revenind la el cu multă stăruinţă şi vioiciune. Doamna Ney a asigurat-o că sunt o persoană de încredere, de familie bună (conform recomandărilor de care dispun) şi că poate discuta deschis cu mine. Eu o încurajez pe doamna Micle să vorbească, iar dânsa, dându-şi seama cât de bine *informat* sunt în privinţa relaţiei ei cu Eminescu, se lasă bucuroasă în voia mărturisirii. Ceea ce mă frapează la ea e faptul că vorbeşte despre Eminescu ca şi cum acesta ar fi deja *mort*. Îi fac această observaţie şi ea, surprinsă, îmi explică că îl socoteşte *pierdut*, deoarece nu mai are pentru el nicio nădejde de vindecare. O întreb de ce nu l-a lăsat la Botoşani, în grija Henriettei. O licărire ciudată i se aprinde în priviri la auzul numelui Henriettei, apoi, îmi mărturiseşte că l-a adus pe Eminescu în Bucureşti fiindcă el însuşi i-a cerut stăruitor acest lucru. Îşi închipuia că se mai poate face ceva pentru el. Plănuiseră să meargă împreună în străinătate la o cură de băi, departe de ochii şi de influenţa tuturor. Din păcate, el e atât de încăpăţânat şi de nepăsător încât i-a fost

imposibil să-l înduplece, deşi şi-a dat toată silinţa în acest sens. Au momente bune, ce-i drept, rare, când îşi fac planuri şi se gândesc la viitor, la un viitor comun. Se dezmiardă unul pe celălalt cu cuvintele dulci de altădată. Ea îl mângâie, alintându-l ca pe un copil. În acele clipe, domnule Ilea, îmi pare că ţin la piept un bebeluş neajutorat, care depinde numai de voinţa mamei sale! După care, brusc, el devine îngândurat şi absent, privind-o cu un ochi străin, îngheţat (de strigoi), de parcă nici n-ar mai recunoaşte-o. În acele momente îi vine să fugă, să intre în pământ şi să nu mai ştie de nimeni şi de nimic. Atunci Eminescul ei vorbeşte aiureli, o răneşte cu vorbe grele sau, şi mai rău, zâmbeşte ironic. Toate ca toate, dar acel zâmbet zeflemitor nu-l poate înţelege şi nici suporta. O insultă spunându-i că nu o cunoaşte. O face *spioană*, *informatoare* şi te mai miri ce. Jigniri ce nici nu pot fi reproduse de o persoană civilizată, cu maniere de lume. Din consideraţiuni ce ţin numai de dragostea lor trecută nu-l poate dojeni, dar, într-o zi, ieşind într-o asemenea stare deznădăjduită de la poet s-a întâlnit pe coridor cu Panu (apartamentul lui Panu şi redacţia ziarului *Lupta* se află în acelaşi imobil). Deprimată, i-a plâns pe umăr (lui Panu). Sigur că, revenindu-şi, s-a ruşinat de starea ei şi a coborât grăbită scările. Cât o fi înţeles domnul Panu din durerea ei de femeie numai Dumnezeu ştie!1 Din acea zi n-a mai trecut pe la Eminescu şi nu s-au mai întâlnit... Îşi doreşte să-l revadă, *certainement*!, dar să se expună din nou... Oh nu!, nu mai poate îndura!

Doamna Ney e singura căreia îi mărturiseşte toată deznădejdea din suflet. În anturajul poetului, în care roiesc tot felul de tineri petrecăreţi, ea una nu-şi mai găseşte locul, se simte bătrână şi inutilă. Nici Eminescu nu mai e chiar aşa de tânăr, ca aceia, dar el pare să nu se gândească că nu-i mai şade bine să cutreiere cârciumile în starea în care e (bolnav). Dacă Veronica îi face observaţia asta (că nu mai e tânăr, că e bolnav etc.), se ceartă şi-şi spun vorbe

grele, impardonabile. Atunci o evită, uitând de ea cu zilele. Tovarăşii lui de petreceri nu se gândesc defel la el. Ce le pasă lor, sunt tineri şi plini de viaţă, dornici de distracţii! Îi încurajează toate înclinările cele rele, în loc să le combată. Auzi colo, domnule Ilea, să-i dea de băut ca să-l facă să danseze pe masă cu un şervet fiindcă-i amorezat de nu ştiu ce dansatoare… Ce prieteni sunt aceia?!

Mi s-a spus, i-am mărturisit eu din ceea ce aflasem, că Petraşcu are misiunea să-i iasă în cale şi să-i dea bani de cheltuială. Rău face!, sare ea. Aşa îl încurajează pe drumul cel rău. Dar eu n-am cum să-i spun domnului Petraşcu să nu-i mai dea bani. La Botoşani, Henrietta îl ţinea din scurt cu banii. Ca soră putea s-o facă. Dar eu? Cine sunt eu? Şi-aşa cred cu toţii că nu vreau decât să-mi însuşesc pensia lui Eminescu. Doamna Micle îşi şterse câteva lacrimi fugare cu colţurile unei batiste brodate, de un roz pal.

Cei care îşi închipuie că Veronica nu a urmărit decât să pună mâna pe banii lui Eminescu n-au decât s-o creadă pe Henrietta şi pe nesuferita de Cornelia Emilian! Dar în adâncul sufletului, ea una se simte împăcată. Nu vrea pensia lui! Dacă o vrea, o vrea pentru el (să aibă *el* din ce trăi), nu pentru ea! E adevărat că nu e o soră de caritate ca şi Henrietta! Asta e clar! Alergând la el, la Botoşani, crezuse ca o naivă în puterea fermecătoare a dragostei! Fusese convinsă că dragostea de altădată dintre ei se va reaprinde şi va face minuni, ca o plantă de leac, vie şi miraculoasă! Dar o dragoste stinsă şi, de-acum pierdută, nu mai face minuni, nu-i aşa domnule Ilea?

I-am dat dreptate. Aşa e, dragostea nu face minuni fiindcă *dragostea nu-i decât o poveste*, cum bine scrisese poeta Veronica Micle, în poezia *Rime la un amic*. S-a îmbujorat de mândrie când i-am pomenit de această poezie trimisă lui Hasdeu pentru *Revista Nouă*. Am lăudat-o şi pentru admirabila carte de poezii, publicată în urmă cu aproape doi ani, dacă nu mă înşel, *madame* Micle!

În continuare, am vorbit despre poezie. Se însufleţeşte vorbind despre poezie. Pe chipul ei, iluminat de raze interioare, nu mai rămăsese nimic din tristeţea de adineauri, poate doar în colţul buzelor o umbră abia perceptibilă de leneşe şi uitate voluptăţi. Iar în vocea caldă, cu un timbru plăcut, de mezzo-soprană, se insinuează surprinzător câte o notă mai gravă, uşor disonantă. Am iubit de când mă ştiu poezia, domnule Ilea. Când eram încă la Şcoala Centrală mă gândeam să scriu teatru. Am compus atunci un mic fragment despre Dante, poetul florentin, a cărui viaţă îmi propusesem s-o fac subiectul dramei mele. Nu-i vorbă că şi profesorul nostru de italiană îmi îmbătase imaginaţia cu aventurile romantice ale trubadurilor italieni şi cu iubirile lor nemuritoare! Beatrice şi Dante! Beatrice şi… Atunci se opri brusc ca şi cum şi-ar fi amintit ceva dureros şi, dacă deprinderile de femeie de lume n-ar fi controlat cu discreţie şi eleganţă momentul, aş fi putut spune că i-am văzut frumoşii ochi înotând în lacrimi. Ca la o comandă generală şi, oarecum, imperativă, trei mâini, a mea, a doamnei Ney şi a doamnei Micle se îndreptară concomitent spre ceştile de ceai de pe mescioară. Zâmbirăm cu toţii de binevenita potriveală. Mâna ei era frumoasă, o mână făcută numai pentru mângâieri şi dragoste. Am şi cântat, domnule Ilea, reia Veronica visătoare, după ce sorbi o înghiţitură din ceaiul englezesc şi-şi redresă ţinuta. Era să plec cu o trupă italiană de operă în Orient! Ştiai? Nu, doamnă! (am minţit eu ca s-o încurajez să vorbească). Directorul acelei trupe venise la noi la şcoală, adus de profesorul nostru de canto. Eu am fost pusă să interpretez rolul Violettei din *Traviata*. Am interpretat atât de bine încât, la final, am primit o propunere şi chiar un angajament din partea italianului (1200 de parale pe seară), dar, aflând de asta, directorul şcolii s-a împotrivit. Eram prea tânără şi neştiutoare, o copilă fără protecţie, ca să apuc pe acel drum primejdios al

teatrului. Alta ar fi fost viaţa mea, poate!, rosti Veronica cu o exuberanţă domoală şi tristă în glas. Am fost o fată veselă, plină de viaţă, domnule Ilea. Zâmbeam până şi în somn. Mama m-a iubit şi m-a răsfăţat, de aceea când mi-a spus că m-a promis lui Micle n-am obiectat nimic. M-am măritat imediat după absolvirea Şcolii Centrale. Pe Eminescu l-am cunoscut în cea mai splendidă perioadă a vieţii noastre. Când era vesel şi binedispus, el spunea despre mine, necăjindu-mă, că *de-atâta bine am căzut bolnavă*. Auzi, colo… De bolnavă eram bolnavă, bolnavă de poezie, bolnavă de dragoste, dar nu de bine ce-mi era! Am suferit şi eu… Poezia ne-a unit, domnule Ilea. Poezia pe care o iubeam atât amândoi. Umbra unei roşeli timide îi trecu peste chip, îndulcindu-i trăsăturile şi, parcă, întinerind-o. Mi se părea că, printr-un miracol sau, poate, numai printr-o abilă scamatorie de cochetărie feminină, o aveam în faţa ochilor chiar pe femeia tânără de altădată. Sunt tot mai surprins de mobilitatea şi rapiditatea cu care se schimbă stările sufleteşti ale doamnei Micle, o mobilitate care conferă chipului ei pe câtă expresivitate şi vioiciune, pe atâta putere de seducţie de care, în ciuda încrederii femeieşti în sine, pare că, tulburător, se mai îndoieşte încă.

Când Veronica tăcu, am intervenit eu (încă fascinat de transfigurarea doamnei Micle), sugerându-i un lucru (care recunosc nu-mi aparţine), şi anume publicarea unui volum de versuri comun (un fel de duet poetic) în care poeziile scrise de ea pentru Eminescu şi poeziile scrise de Eminescu pentru ea să fie alăturate ca într-un dialog (şi trist şi şăgalnic) de îndrăgostiţi. Oare doamna Micle nu s-a gândit la asta? Un volum cu titlul: *Dragoste şi poezie. Ale lui pentru mine, ale mele pentru dânsul*? Veronica m-a privit uimită, uşor neîncrezătoare. Mi-a mărturisit că îi trecuse prin cap aşa ceva, mai demult, dar că n-a avut încă răgazul să o facă. Şi nici dispoziţia sufletească necesară. *Ale lui pentru mine. Ale mele pentru dânsul*?2, repetă ea

cu inflexiuni melancolice în voce. Oare cum ar fi, domnule Ilea, poeziile mele şi ale dânsului, împletite într-un singur volum? Cu adnotări, doamnă Micle, am precizat eu. Ce adnotări? Adnotări pentru cititori! Explicaţii din care să se înţeleagă cu ce ocazie au fost scrise acele poezii, ce prilej fericit sau, dimpotrivă, nefericit, a dus la scrierea unora sau a altora. *Pasăre cu pene albastre*, de exemplu. Îi recit eu cât pot de corect primele versuri: *Pasăre cu pene albastre,/ Martoră iubirei noastre,/ De-i sfârşi cântarea ta,/ N-asculta ce-mi spune ea....* Eu sunt din fire curios, doamnă Micle, şi cititorii la fel, de aceea, o notă explicativă, în care poeta să dezvăluie prilejul cu care a scris acea poezie ar fi mai mult decât binevenită, – ce spun binevenită!? — ar fi o adevărată binecuvântare pentru noi toţi! Veronica zâmbeşte cu încântare, însufleţindu-se. Am scris-o, zice, înclinându-şi uşor capul, surâzând, întorcându-mă târziu de la teatru. Îmi amintesc de parcă ar fi fost ieri. Mă gândeam la el, pe vremea aceea eram plină numai de el. O umbră albă şi uşoară, ca un fâlfâire, îi trecu peste chip. Tot ce am compus am compus inspirată de dragostea mea pentru Eminescu, spuse Veronica ale cărei buze păreau că tremură. Un zâmbet melancolic i se formă în colţul buzelor, în timp ce răsuflarea caldă, uşor precipitată de emoţie, făcu să se mişte imperceptibil voaleta transparentă a pălăriei. Sufletul meu şi după moarte va căuta umbra poetului iubit, şopti ea, cu ochii umeziţi de lacrimi. Sunt din nou uluit de felul în care stările ei sufleteşti îşi schimbă de la o clipă la alta curba de înălţime, distanţa de la un zâmbet de încântare sau bucurie până la izbucnirea în lacrimi de deznădejde fiind, în orice grad de mărime aş fi în stare s-o apreciez, infimă, aproape insesizabilă.

Silindu-mă să par cât mai curtenitor şi destins îmi permit, cu permisiunea dumneavoastră, doamnă!, să revin la jocul de-a dialogul poetic dintre Veronica şi Eminescu, aducând în discuţie minunata poezie *Lac-oglindă*. *Iozemiti,*

Iozemiti, vale tainică şi dulce/ Pe-al tău sân ca de mătase nemişcat şi pacinic luce/ Lac oglindă cu-a sa faţă netedă ca un cristal... Ah, mă întrerupe doamna Micle, cu un fior în glas. E o poezie pe care am publicat-o în *Convorbiri literare*, zâmbi ea, cu o nouă strălucire de orgoliu în priviri. Nu mai rămăsese nici o urmă de lacrimi în frumoşii ei ochi. Am dedicat-o copilei mele Valeria. M-am inspirat dintr-o gravură ce reprezenta valea Yosemiti din California, o gravură pe care am găsit-o undeva, în revista *Familia*. Despre poezie, Eminescu însuşi mi-a spus că şi-ar fi dorit s-o fi scris el. Eu am glumit atunci, necăjindu-l că mi-ar fi plăcut să-mi fi spus că-i place poeta şi nu poezia. Toane de femeie alintată, domnule Ilea! Şi de poetă fără de talent!, şopteşte ea, mai mult pentru sine.

Nu-i adevărat, doamnă Micle! Sunt convins că Eminescu a admirat sincer frumoasa poezie *Iozemiti*. Ca s-o mai înveselesc i-am mărturisit că o cunoştinţă (sursă) care l-a vizitat nu de mult l-a găsit cu cartea ei de poezii la căpătâi. Eminescu i-ar fi zis acelui amic: *Cartea ei e veşnic nouă pentru mine. Ce versuri frumoase întâlneşti în cărticica asta!* Apoi, Eminescu l-a îndemnat pe amic s-o citească ca să se convingă singur. Doamna Micle s-a îmbujorat. Ei nu-i spusese niciodată Eminescu aşa ceva. O încurajase să scrie, e adevărat, uneori îi mai îndreptase câte o rimă (ici-colo), dar niciodată nu-i spusese ce credea cu adevărat despre versurile ei (altfel decât în glumă). N-a uitat însă aprecierile pozitive ale ardeleanului Vasile Gramen Pop care a socotit poeziile ei ca fiind *poezii originale, inspiraţiuni ale iubirei şi castităţii femeieşti, justificând în mod desăvârşit speranţa ce literatura română este în drept să o nutrească în privinţa vitalităţii şi a productivităţii distinsului talent literar al doamnei Micle*. La rândul ei, distinsa poetă Matilda Cugler-Poni a afirmat despre versurile Veronicăi *că au marele merit de-a fi sincere, simple şi adevărate*. Ca să nu mai vorbim de faptul că Bonifaciu Florescu a inclus-o şi în clasamentele literare.

N-a primit *Bene-merenti*, e adevărat, dar cine se mai miră ştiind că nici măcar Eminescu nu s-a bucurat vreodată de nici o distincţie din partea semenilor săi, a românilor…

În timp ce ea vorbeşte, eu îmi amintesc despre răutăţile scrise de Delavrancea referitor la poezia Veronicăi. Tânărul Delavrancea a fost cam lipsit de consideraţie faţă de biata femeie! Cu siguranţă a afectat-o articolul din *Românul*, de aceea mica mea povestioară o face acum atât de fericită.

Când mă gândesc la tristul ei sfârşit3, descris de mine în *Istoria unei lacrime* ca pe un moment de revedere simbolică a celor doi îndrăgostiţi, mă simt oarecum împăcat şi, cu toate că m-am abătut de la rigorile şi exigenţele poetice, descriind un vis romantic şi trist în care totul se făcea din ce în ce mai frumos şi îndoielnic – în sens simbolic, se înţelege – (ceea ce m-a făcut să devin suspect politic în ochii cenzorilor de la DGPT), nu-mi pare rău că n-am acceptat sugestiile lor, căutând soluţii de compromis şi modificând scena în favoarea dispoziţiilor şi a viziunii proletare (ca să nu zic plebee) a cenzorilor.

Cu abilităţi de femeie de lume îndelung exersate în rutina mondenă, Veronica îndreptă discuţia înspre evenimentele vieţii sociale. Îmi spune că frecventează seratele literare, că merge la teatru. Vorbim despre ultimele spectacole, analizăm unele ştiri mai interesante din gazetele româneşti şi franţuzeşti. Se arată bucuroasă că s-a mutat la Bucureşti. Aici există o viaţă culturală de care nu avusese parte în provincie. Îi dă dreptate lui Eminescu (orice ar face, revine la poet) în privinţa Bucureştiului. Ca orice mare oraş, Bucureştiul e un leac numai bun împotriva plictiselii, găseşti întotdeauna un loc în care să te duci şi o societate gata să te primească. Într-o vreme, în urmă cu câţiva ani, plănuisem să ne mutăm la ţară, la Pomârla, ştiaţi, domnule Ilea? Da, i-am răspuns sincer. Oare nu mi-am imaginat eu în romanul *Istoria unei lacrime* un Eminescu profesor de latină şi germană la

Pomârla, căsătorit cu Veronica, punând în paralel (pe principiul inversat al reflectării) scene din biografia reală a lui Eminescu (gazetar) la Bucureşti cu scene din presupusa viaţă a lui Eminescu la Pomârla (profesor)? Modificările pe care mi-au cerut cenzorii să le fac erau atât de multe şi însemnate, încât, din respect faţă de litera textului şi faţă de mine însumi, am preferat să nu fac nimic în acest sens – chiar dacă asta înseamnă, vai!, că n-am să-l văd publicat vreodată.

La Pomârla trăiesc fericiţi prietenii noştri Samson şi Eugenia, reia Veronica visătoare. Înconjuraţi de copii. Nu cred că ne-am fi plictisit la ţară, dar cine ştie?! Şi ce s-a întâmplat cu planul acela, doamnă Micle? Nimic! Samson i-a scris d-lui Maiorescu să intervină pentru ca Eminescu să capete un post la Institutul Başotă, dar acesta, ca de obicei, *şi-a ilustrat* din nou fiinţa, nefăcând nimic. Era convins că, dacă Eminescu va pleca la Pomârla, se va căsători cu mine, or, asta domnul Maiorescu nu putea să accepte în ruptul capului. Liricul poet, ascultător, i-a urmat sfaturile. Cu totul alta ar fi fost viaţa noastră!, exclamă ea, privind visătoare, în gol (urmărind năluci).

Ca s-o scot din acea stare, am deviat abil discuţia, aducând vorba despre ultima piesă scrisă de Eminescu. Veronica nu ştia că el ar mai fi scris ceva nou. E vorba de traducerea piesei *Le joueur de flûte* după Émile Augier, i-am explicat eu. Aflasem că poetul ar fi citit-o acasă la Maiorescu. Cei prezenţi au fost cu toţii fericiţi să-l asculte recitând cu o voce limpede, adâncă. Poetul, însă, le-a prezentat piesa ca fiind originală. Spera să fie jucată pe scena Teatrului Naţional. Cu toate că cei de faţă îl compătimeau sincer (Eminescu plagiator?)4, n-au putut să nu remarce frumuseţea şi limpezimea transpunerii în limba română. Eu făcusem rost de o copie de la Petraşcu pe care, *întâmplător*, o aveam la mine. Cele două doamne m-au rugat să le-o citesc, ceea ce am şi făcut. Asupra doamnei Micle lectura piesei a avut un ecou profund, tulburător. A

plâns aproape pe toată durata lecturii.

Îmi propun să cultiv această relaţie, cel puţin până când nu voi trezi prea multe suspiciuni în legătură cu identitatea mea. În acelaşi timp, îi frecventez pe tinerii de la *Fântâna Blanduziei*, dar şi pe cei de la *Lupta* unde am fost introdus de Panu. O dată, am stat la masă şi cu Eminescu. Era chiar la începutul lui februarie. Părea absent, îndepărtat şi străin. Am avut sentimentul că nu recunoaşte pe nimeni. Preţ de câteva clipe a ieşit din starea de apatie şi, cu ochii scânteietori, hipnotici, privind uşor pieziş (către nimeni), a recitat versuri.

Două zile mai târziu, l-au internat la Mărcuţa. Apoi, fiindcă acolo nu-l mai puteau ţine, l-au transferat la Şuţu.

Am încercat s-o înduplec pe doamna Micle să mergem împreună să-l vizităm, dar ea a refuzat, explicându-mi că nu poate să-l vadă pe cel pe care l-a cunoscut în cea mai splendidă epocă a vieţii sale intelectuale culegând pietre din grădina spitalului, cu mintea rătăcită. Şi-aşa, mi-a spus, sunt fără nicio lege şi fără niciun Dumnezeu, să-mi rămână măcar acel har al poeziei care pentru mine s-a fost întrupat în fiinţa lui Eminescu.

1. Nu ştiu ce se petrecuse între Eminescu şi Veronica Micle, dar scena descrisă mai sus, pe care am văzut-o eu, dovedeşte un lucru: că biata femeie vinovată sau nu de trădare – iar nu ştiu – nu l-a părăsit până la sfârşitul vieţii, arătându-i aceeaşi dragoste. Sursa: Guţă

2. Volumul *Dragoste şi poezie. Ale lui pentru mine. Ale mele pentru dânsul* l-am reprodus după originalul păstrat de maica Fevronia Sârboaica. Manuscrisul începuse să fie adnotat de poetă, dar moartea survenită pe neaşteptate a pus capăt însemnărilor provocate de amintirea acestei iubiri nenorocite. Sursa: Octav

3. Veronica a băut, în durerea ei, sticluţa toată cu medicamente. A început să verse sânge. Sânge mult. S-a chinuit o zi. Medicii Cantemir şi Ursulescu nu făcură decât

să ridice neputincioşi din umeri. Doctorul Taussig, sosit de la Iaşi, la chemarea Valeriei, constată decesul. Cu zece ani înainte, în ziua de 4 august 1879, murise Ştefan Micle. Cu cincizeci de zile înainte murise Eminescu la Caritatea. Era marţi şi maicile tocmai ieşeau de la slujba de noapte, când clopotele au început să bată. Sursa: maicile Fevronia şi Evghenia

4. După cum se vede, Eminescu pierduse cu totul simţul moral, cea mai frumoasă podoabă a caracterului său. Această amoralitate patologică l-a făcut să spună că *Laïs* era o piesă creată de dânsul, pe când ea nu era decât o traducere a piesei *Le joueur de flüte* după Émile Augier. Sursa: Zaharia

19, M-am dus singur în strada Plantelor, nr. 1.

Aici, în curte, m-am amestecat printre bolnavi şi printre puţinii supraveghetori care aveau grijă de ei. L-am urmărit de departe pe Eminescu. Era îmbrăcat într-un palton lung, cu galoşi vechi şi sparţi în picioare. Se plimba cu mâinile la spate, fără să dea atenţie nimănui. Din când în când, câte o piatră de pe jos sau geamătul neomenesc al vreunui coleg de suferinţă (care răzbătea în curtea spitalului) îi trezeau interesul, apoi, clătinând din cap, trecea mai departe. Aveam impresia că se împuţinase la trup, poate şi pentru că îşi ţinea umerii strânşi, mult aduşi în faţă. Mustăţile lăsate să crească păreau că se mişcă spasmodic, dar asta şi din cauză că, în timp ce păşea pe alee, murmura versuri sau făcea, după cum puteam să deduc, calcule cu numere şi fracţii. După un timp, văzându-mă, a venit direct la mine şi m-a îmbrăţişat. Recunoscându-mă, mi-a spus pe nume fără ezitare: Filimoane. Ai venit, prietene!, mi s-a adresat cald, confundându-mă cu nu ştiu cine. În sfârşit! De când te aştept! Sunt pregătit! Să mergem? Unde, Eminescule?, l-am întrebat eu. Să nu mai zăbovim, e cale lungă până acolo. Nu mai rezist aici printre nebuni. N-ai o ţigară? Îmi

scot tabachera de argint şi i-o întind. Dar degetele îi tremură atât de tare încât nu reuşeşte s-o deschidă. Propria neputinţă îl irită. Atunci, fără să mai stau pe gânduri, iau tabachera din mâinile lui, împlinind toate acele mărunte gesturi pentru care el îşi pierduse răbdarea sau numai îndemânarea. Scot o ţigară şi o aprind, trăgând din ea câteva fumuri. Apoi, i-o întind poetului. Pe vârful limbii mi-a rămas un fir subţire de tutun. Îl împing cu limba înspre buze. Eminescu apucă aproape hămesit ţigara oferită de mine. Trage cu nesaţ câteva fumuri, după care, ceva mai liniştit, începe să-mi vorbească ca unei vechi cunoştinţe.

Ştii pe cine am întâlnit? Nu! Pe cine? N-o să-ţi vină să crezi. Pe Hristo Botev! Se ascunde aici la Şuţu. Bine, dar Hristo Botev a murit, îl fac eu atent. Nicidecum, protestează el, apucându-mă de braţ. În timp ce ne plimbăm prin curtea spitalului, îmi vorbeşte fără întrerupere despre viaţa lui Hristo Botev. Îmi povesteşte cu lux de amănunte toată existenţa aventuroasă a revoluţionarului bulgar, insistând, mai ales, asupra ultimilor ani, anii de după *moartea publică*. E plin de convingere atunci când îmi explică că Hristo Botev n-a murit, ci s-a refugiat în *străinătate*, la nord de Dunăre, adică tocmai acolo, la spitalul de nebuni al masonului Şuţu. Totul se leagă, Filimoane!

După ce a epuizat subiectul Botev, uşor obosit, începe să-mi vorbească despre lucruri care nu au nicio legătură unele cu altele. Sau, cel puţin, aşa mi se pare mie. Vocea îi e şovăitoare, făcând uneori greşeli de exprimare pe care, atunci când îşi dă seama, încearcă să le corecteze, întrerupându-se. Fără să-şi piardă firul ideilor, revine asupra temei principale adăugând noi detalii asupra cărora stăruie cu multă încăpăţânare şi aplecare spre precizie. Are privirea aţintită înainte, puţin ridicată în sus, părând mai degrabă să converseze cu altcineva, nu cu mine, care mă aflu în dreapta lui. Eu nu-l întrerup, încercând să mă

ţin de el pe aleile din curtea spitalului. Fumează ţigară după ţigară pe care eu, prompt, i le aprind şi i le pun între buze (ca unuia ce are mâinile legate).. Pe neaşteptate, vorbirea îi devine, din nou, limpede, clară şi lucidă. Îmi spune că se ruşinează de starea lui, că ar prefera să rămână acolo în spital, nu de alta, dar i-ar fi ruşine să mai iasă pe stradă printre oameni după toate câte s-au întâmplat. Îi e frică să dea ochii cu cunoscuţi. De mine nu se sfieşte, fiindcă mă ştie demult, din juneţe. Şi eh, câte nu ne mai spuneam noi doi zăbovind pe malurile Târnavei! Cum ne întrebam, gravi, ce e omul? Ce e omenirea? Dumnezeirea?

Pentru ca, mai târziu, să se aplece după o piatră, s-o învârtă între degete, ca şi cum i-ar cântări valoarea, s-o strecoare în buzunar şi, cu ochii strălucind de o bucurie abia stăpânită, să-mi mărturisească că e foarte bogat. Să mă încredinţeze, făcând gesturi largi cu mâna, că tot ce văd e al lui: curtea spitalului, clădirile, strada Plantelor, totul. Până şi pietrele. Şi că, într-o zi, va răscumpăra cu averea pe care o posedă întreaga lume. Mi-a explicat că va iniţia o reorganizare socială de mari proporţii. Gândul la planurile pe care şi le face nu-l lasă să doarmă, dându-i dureri mari de cap. Ce reorganizare socială?, îl întreb.

Visuri sunt visuri, lumea e lume!, îmi răspunde el. Apoi, schimbând din nou tonul, scoate din buzunarul paltonului ponosit un caiet în care îmi mărturiseşte că îşi va scrie toate poeziile. Poezii noi!, a ţinut să precizeze. Curios, l-am întrebat dacă a scris ceva în acel caiet. Mi-a spus că da. Rugându-l să mi-l arate, mi l-a întins cu simplitate. Era un caiet gros de două degete, cam de 25 cm lungime, legat în marochin şi prevăzut cu închizători de metal. Cheiţa o ţinea în buzunarul paltonului. Era un miracol că încă n-o pierduse, atât de mică se prezenta în palma lui. Am descuiat închizătoarea şi am răsfoit precipitat caietul. Între filele nescrise, complet goale, presărase, din loc în loc, frunze. N-am putut să nu remarc

o anumită grijă în alegerea frunzelor. Marea majoritate erau late, cu nervuri vizibile, ce păreau caligrafiate de o mână iscusită. Nu-mi dădeam seama de unde ar fi putut să-şi procure, pe timp de iarnă, acele frunze. Cel mai probabil, mi-am spus, a venit în spital cu caietul deja *împodobit* cu ele. I l-am restituit. Mai am unul, acasă, mi-a mărturisit. Similar. Trebuie să-mi ţin bine socotelile. Sunt foarte bogat, Filimoane!

Atunci s-a apropiat de noi un nebun care observasem că se tot învârtea de ceva vreme prin preajma noastră. Eminescu, amuzat, i-a făcut semn să se apropie şi mi l-a prezentat. Îl cheamă Filipescu, mi-a spus el, fost arhivar la Siguranţa Statului. Sau, cel puţin, aşa pretinde. Întorcându-se înspre mine, Eminescu m-a privit direct în ochi: Îţi închipui, zice, Filipescu este în misiune. Vorbeşte perfect engleza şi germana. În timpul războiului a fost agent dublu. Eu l-am cunoscut la Viena, la împăratul Chinei. Să nu mai spui la nimeni, Filimoane! Eminescu îmi face cu ochiul în timp ce Filipescu, printr-o mimică expresivă, încearcă disperat să-i atragă atenţia să aibă grijă ce vorbeşte cu mine. Dar Eminescu nu observă nimic şi îi dă înainte cu misiunea lui Filipescu. Nebunul îl trage pe Eminescu de haine, rugându-l să tacă şi să nu dezvăluie întreg secretul *operaţiunii*. Am tresărit la cuvântul *operaţiune*. Aşadar *acesta* era Filipescu!

Eu, fiind Matei Basarab, îmi explică poetul, regele a pus să fiu omorât. Ca să nu-i iau moştenirea şi tronul. Domnul Filipescu m-a avertizat că voi fi omorât cu pietre şi batjocorit ca Hristos. Mi-a cerut să-i demasc pe toţi. Pe Rege şi pe exploatatori. Şi să-mi pretind moştenirea care mi se cuvine. Văzând că nu-l poate determina să tacă, Filipescu încearcă să facă scandal, iscând în mod ostentativ zarvă. Vorbeşte în engleză tare, ca să-l audă toţi. *My name is John Bramble.* Se răsteşte la mine şi la Eminescu, provocând un tărăboi nemaipomenit. Stratagema lui atrage imediat paza spitalului. Nedumeriţi,

supraveghetorii îi separă. Mă asigură că, până atunci, Eminescu şi Filipescu se comportaseră ca doi buni amici şi colegi de suferinţă. Nu-şi explicau ce i-a apucat dintr-o dată. Dar cu nebunii, nu-i aşa?, nu ştii niciodată la ce să te aştepţi! Filipescu este condus în clădire. Nu protestează. Eu le cer gardienilor să-l lase pe poet în grija mea. Îl îndemn să se aşeze pe o bancă. Eminescu începe să râdă. Eu ştiu 64 de limbi, mă anunţă el. Încurajat de buna-i dispoziţie îi spun că şi eu am impresia că cineva vrea să-l omoare. El râde şi mai tare. Ceee? Eu sunt deja *mort*, prietene, nu poţi să omori pe cineva de două ori. La ce bun? Dacă ai şti ce bine e *mort*! Nu mai simţi nimic. Eu sunt lumea cu miriade stele şi cu miriade flori şi-mi pare că-mi plec albastrele mele mări şi înstelatele mele ceruri, munţii mei cei negri şi văile mele cele verzi…

Atunci, văzând o femeie tânără trecând prin curtea spitalului, mă făcu atent. O vezi, zice, a fost nevasta unui primar din Moldova. Comuna Laza. Cândva am fost şi eu acolo, ca revizor şcolar. Calificativul pe care l-am dat şcolii a fost foarte bun. Am dormit acasă la primar. Ţin minte că la geamuri erau nişte perdeluţe foarte frumoase. Cu ce rimează perdeluţe? Drăguţe, călduţe, cuţe, uţe, uţi, limbuţi… Dar de nevasta primarului nu-mi amintesc. Nevastă rimează cu nefastă, adastă, castă, coastă, ţeastă… Nu se ştie de ce a fugit de-acasă (nevasta) şi s-a făcut dansatoare la Bucureşti. Nu-i aşa că-i frumoasă? Îmi pare că seamănă cu cineva… O iubesc, să ştii! O iubesc şi *mort*! Nu-i aşa că-i frumoasă? Ştii ce face? Îşi scurtează toate fustele. Încât i se văd pantalonaşii, ca la dansatoare. Ce zici de asta? Hi, hi, hi! Încearcă să convingă pe toată lumea că aşa e moda. Râde. Mi se pare că am mai văzut-o undeva, dar nu-mi aduc aminte unde…

Pe cel de colo. Îl vezi? E un epistat de moşie. Şi colo, un amărât de student. Nu se ştie din ce cauză a înnebunit. O afacere cu o doamnă măritată, poate! Zâmbeşte straniu. Toate sunt măritate, dragul meu. De Veronica ce mai ştii?

Să te fereşti de femei! Auzi? Eşti însurat? Nu, ce-ţi închipui?! Bine! Omul însurat poartă toată greutatea existenţei, celibatarul numai pe jumătate. Îmi pare, cum mă uit la tine, că semeni cu Kant. Cel mai profund dintre muritori. Nici Kant nu s-a însurat. Eu semăn cu Schiller, greutatea creierului meu e la fel de mare cu cea a lui Schiller. Dacă n-ar fi intrat în ramoliţie, ar fi avut o greutate chiar mai mare. Am uitat mamă, am uitat tată. Am uitat tot.

Îşi roteşte privirea prin curtea spitalului unde câţiva bolnavi mai rămăseseră să se plimbe, supravegheaţi de la distanţă de personal. Iată-l şi pe Hristo Botev, îmi indică un tip care se plimba tăcut cu mâinile la spate. Închipuieşte-ţi, dragul meu, pe toţi i-am *recunoscut*. Iată-l şi pe tenor! Să te fereşti de el, îmi spune cu glas şoptit, emoţionat. Are *puşcă cu pietre de diamant*. *Mai are 48 moşii, 48 râuri, 48 garduri, 48 case, 48 sate şi o avere de 48 de milioane.* E mai bogat ca Nababul... Are nămol de bani şi de moşii, râuri, sate, case etc.

Scoate-mă de aici, Filimoane, tare mi-e dor să ascult ciripitul păsărelelor şi pitpalacul! Sus, în albul munte... *Să-mi pui cununa pe a mea frunte/ Şi să-mi pui lira la căpătâi.* Scoate-mă de aici!

Acestea au fost ultimele lui cuvinte. Orice încercare a mea de a-l mai face să vorbească n-a dus la niciun rezultat, dimpotrivă, strădaniile mele păreau să-l irite fiindcă începuse să se întunece la faţă, având un ceva ameninţător în privire. Nu mi-a rămas decât să plec, lăsându-l în grija supraveghetorului. Câteva zile mai târziu am aflat că tenorul Petrea Poenaru l-ar fi lovit cu o piatră.

20, L-am căutat pe Filipescu.

Unde e celălalt?, m-a întâmpinat el, privindu-mă într-un fel insistent. Care celălalt? *Fiul* meu! Tu nu eşti fiul meu! I-am explicat cine sunt şi s-a mai îmbunat. Atunci, convins de buna mea credinţă (sau, poate, ca să mă

verifice), mi-a dat o adresă în strada Ştirbei-Vodă, unde ar fi locuit Eminescu, la o anumită doamnă L., insistând că ar trebui să ajung acolo înaintea *altora*. Poetul i-ar fi spus că a lăsat la acea gazdă nişte manuscrise, proză şi versuri, precum şi alte lucruri foarte importante. După ce i-am promis că am să mă duc să recuperez geamantanul de la doamna L., a acceptat să-mi povestească tot ce s-a întâmplat în curtea spitalului. Eram cu toţii în curte, a început el, eu discutând cu Eminescu asupra unor chestiuni extrem de importante de reorganizare socială a ţării. Încercam să-l influenţez pozitiv, mă înţelegi? Pe când puneam bazele unei societăţi fără antagonisme şi clase sociale, a apărut domnul Vlahuţă care l-a luat pe poet la o plimbare. Nu ştiu ce şi-au vorbit. I-am urmărit de la distanţă, observându-i. Cred că Eminescu îi recita versuri, deoarece, în timp ce ţinea o hârtie în mână1, gesticula ca un actor, declamând. Făcea asta tot mai des în ultima vreme. Compunea versuri şi le recita, traducându-le în diferite limbi. Ştia 64 de limbi. Eu vorbesc perfect engleza şi germana. Într-o zi, Eminescu mi-a recitat *Luceafărul* tradus chiar de el direct în sanscrită. Era o mare plăcere să-l asculţi recitând. N-am înţeles nimic, dar suna foarte frumos. Mi-a promis că mă învaţă şi pe mine sanscrita. Ca s-o ştiu, dacă voi ajunge în Nirvana.

După ce a plecat domnul Vlahuţă, Eminescu s-a apropiat de mine, spunându-mi că şi-a amintit de unde o cunoaşte pe Dansatoare. Dansatoarea, îmi explică Filipescu ca unuia care nu ştiam despre cine-i vorba, e nevasta unui primar din Moldova. Se pare că, săturându-se de viaţa de acolo, a fugit la Bucureşti ca să se facă dansatoare. E internată în Pavilionul femeilor. Noi, ca să-i facem plăcere, îi zicem Fräulein. Vorbeşte germana. Şi eu vorbesc perfect engleza şi germana. Pe când Eminescu încerca să-mi facă unele mărturisiri în legătură cu Fräulein, nebunul Petrea Poenaru s-a apropiat de noi (ne aflam chiar în dreptul pavilionului în care şedea medicul-

şef) şi l-a lovit în cap cu o piatră. *Rettung, Die wollen mich umbringen!*, a mai strigat poetul înainte să se prăbuşească. Eu care vorbesc perfect germana am înţeles imediat: Ajutor, vor să mă nimicească! Adică, domnule Ilea, semnalul! Parola! *Rettung, Die wollen mich umbringen!* Parola operaţiunii de lichidare…. Înţelegi? Dacă numeri cu atenţie literele, câte sunt? 29, nu? Mi-am tot bătut capul, ce poate să însemne douăzeci şi nouă? Douăzeci şi unu plus opt, treizeci şi patru minus cinci… Poate fi orice. Dumneata ce crezi? Mi se pare că aici se ascunde un cod important. Eu sunt agent secret. Mă numesc Weisenberg, Hermann Weisenberg. Mi-am făcut datoria, până la capăt! Vorbesc perfect germana şi engleza. Domnule Filipescu, îl întrerup cu blândeţe, fără să-l contrazic, aşa cum se obişnuieşte cu nebunii, şi mai departe? Ce s-a întâmplat? Vorba mea potolită avu un efect calmant asupra bolnavului, astfel că acesta, mai liniştit, putu să-şi reia povestirea. Trase şi o duşcă din sticla de vin pe care i-o adusesem, ştiind că-i place.

Când l-am întrebat pe nebunul Poenaru de ce l-a lovit pe Eminescu, acesta a râs ca un nerod, fără noimă, spunându-mi că aşa se aruncă în statui, cu pietre. Ca să sperie porumbeii. Şi dacă nici aşa n-o să-i sperie, o se încerce cu altceva. Cu o scândură! Ce statui, frate? Ce porumbei? Ce? Scândură?! Dar n-am insistat şi i-am dat pace. M-am grăbit să văd ce face obiectivul. L-am strigat, însă nu mi-a răspuns. Delira. Au venit infirmierii şi l-au dus în camera de gardă ca să-l bandajeze fiindcă sângera puternic. Două zile mai târziu părea să-şi fi revenit2. Numai că rana îl irita foarte tare şi se scărpina. Din cauza iritaţiilor insuportabile nu putea dormi noaptea. Ne-am reîntâlnit în curte. Am încercat să redeschid discuţia despre Fräulein, dar nici n-a vrut să mai audă, pretextând că a uitat totul. Se uita temător în jur, de parcă s-ar fi aşteptat să sară iarăşi Poenaru asupra lui. Îţi dai seama, domnule Ilea, nimeni nu s-a gândit să-l interogheze pe

Poenaru sau să-l izoleze de Eminescu, cel puţin. Ca să nu-i mai facă rău! Nu ţi se pare ciudat? Nu-i aici mâna ştim noi cui? (mă priveşte în ochi, scrutător) L-am întrebat şi pe Eminescu, care e aşa de genial, ce crede. Şi ce-a zis Eminescu? Nu l-am întrebat direct ci, mai pe ocolite, cerându-i să descifreze misterul cifrei 29. Mi-a desenat cercuri şi poligoane (înscrise sau exterioare cercurilor), a făcut o serie de calcule, umplând cu cifre şi simboluri geometrice o sumedenie de bucăţi de hârtie (pe care, ulterior, le-am ataşat la dosar). A extras rădăcina cubică, a rezolvat cuadratura cercului şi a calculat *douăzeci şi nouă* de zecimale din numărul *pi*. E o conspiraţie, Filipescule!, mi-a şoptit el cu falca tremurând. Acesta era rezultatul uluitor al calculelor, rezultat ce confirma, în sens matematic şi foarte precis, cumplita şi incredibila bănuială. Soluţionarea matematică a problemei, chiar de către Eminescu, nu mai lăsa nicio urmă de îndoială asupra unui adevăr (plan conspirativ) care, eram convins, fusese, în sfârşit, dovedit cu ajutorul de necontestat al vechii ştiinţe a numerelor. În acest plan, cifra 29 joacă un rol esenţial.

Acum îţi dau dreptate, domnule Filipescu, mi-a spus el, vor să mă omoare! Regele vrea să mă omoare, ca să nu-i iau moştenirea! Dar am să le-o iau înainte! Ha! Ha! Şi-a dat jos bandajul de la frunte, scărpinându-se cu nervozitate. A început uşor să sângereze. L-am făcut atent că s-ar putea să se infecteze. A râs fără noimă, isteric. Eu sunt Hamlet, nebunul. Şi am să mă sinucid ca el (cunoscând adevărul). Am să-mi prefac viaţa în nimic şi sângele în vin de Drăgăşani. *In vino veritas*. *In vino non est veritas*. Tu ştii, Filipescule, m-a întrebat, ce înseamnă *In vino veritas*? Unii cred că înseamnă *la beţie spui adevărul*. Ce prostie! Numai cine n-a citit mult poate să creadă aşa ceva. Dar eu am citit mult, foarte mult. Pe vremuri se făceau dueluri între bărbaţi. Dueluri la beţie. *In vino veritas* însemna: nu-ţi amăgi prietenul la beţie. Pe

când el bea, în realitate tu nu-ţi turna vinul pe mânecă sau pe gulerul cămăşii, pentru ca el să bea mai mult ca tine şi să-l biruieşti la înşelăciune. Adevăr la vin! Adică, fii cinstit în duelul la vin! Şi eu m-am duelat o dată. Pentru dragostea unei femei. Era să fiu împuşcat cu o puşcă cu pene. Sau cu diamante, cât oul de mare. Dar eu sunt Hamlet şi-am să mor ca el, sinucis. Cu toată averea care rămâne în urma mea ştii ce să faci, nu?! Reorganizare socială. Statul trebuie să fie un produs al naturii (ca statul albinelor). Se autoreglează de la sine.

Vorbele lui cu sinuciderea m-au făcut atent, mi-a explicat Filipescu, şi din acea zi nu l-am mai slăbit din ochi. Astfel, după ce se culca toată lumea, mă strecuram în camera lui să văd dacă doarme şi să mă asigur că toate sunt în ordine. În seara de 14 iunie mi s-a plâns că-l doare capul. Că are dureri în tot corpul. Doctorul a venit să-l vadă. I-a cerut servitorului să-i dea un pahar cu lapte. N-a băut laptele. Vorbea amestecat. Când lucid, când delirând. Am stat cu el până când s-a mai liniştit şi mi s-a părut că a adormit. Fiind trecut de miezul nopţii, mă apucase şi pe mine somnul. Am ieşit tiptil ca să nu-l trezesc şi am închis uşa de metal în urma mea. La capătul coridorului m-am oprit şi, înainte să intru la mine, am aruncat o ultimă privire înspre camera obiectivului. Mi s-a părut că văd o siluetă de femeie strecurându-se înăuntru. Atunci, tiptil, lipindu-mă de pereţi, am făcut cale întoarsă. Îmi sărise şi somnul. Mi-am aruncat o privire prin vizeta uşii. Obiectivul îşi ţinea capul culcat în poalele unei femei. Părea că visează. Respira greu, fiindcă avea gura aproape deschisă. Din când în când dădea din cap, smucindu-se. Aiura, adresându-se nu ştiu cui pe un ton aspru.

Femeia care stătea pe patul lui şi-i ţinea capul în poală părea mai degrabă o vedenie decât o femeie reală. Totuşi, mi s-a părut a o recunoaşte pe nevasta primarului, cea de-i ziceam Fräulein. Nu făcea decât să-i legene capul, încetişor, murmurând un cântec abia auzit. Somnoroase

păsărele! Ce, domnule Filipescu? Somnoroase păsărele? Da! *Somnoroase păsărele*! O poezie de Eminescu pe care am învăţat-o într-a III-a. Mie mi-a plăcut fiindcă era uşor de ţinut minte: *Somnoroase păsărele, Pe la cuiburi se adună, Noapte bună*! Tot atunci am studiat şi un fragment din *Scrisoarea a III-a*, intitulat *Mircea şi Baiazid*. *Iată vine-un sol de pace*... Domnule Filipescu! Da! *Somnoroase păsărele* în germană! Îi cânta *Somnoroase păsărele* în germană? Desigur! Fräulein vorbeşte germana. Eu cunosc perfect germana şi engleza! Să te duci la adresa indicată în Ştirbei-Vodă şi să recuperezi manuscrisele de la doamna L.! Auzi? Da, bine! Să revenim la Eminescu, domnule Filipescu, vrei? Şi la femeia care-i ţinea capul în poală... Hai, bea!, l-am îndemnat eu, cu blândeţe. După ce a mai tras o duşcă, a reluat netulburat.

Avea un sân dezgolit. Cine? Femeia! Pe noptieră, am observat că paharul cu lapte era gol. O lună mare, albă se ivise în geam, stând nemişcată, ca într-o cadră. Patul poetului era aşezat cu căpătâiul chiar sub fereastră, astfel că lumina lunii îi cădea direct pe faţă. De multe ori mi se plânsese că nu putea dormi din cauza lunii şi a viselor. Când Fräulein şi-a ridicat capul, uitându-se spre uşă, bănuind că cineva o pândeşte prin vizetă, am recunoscut-o imediat. M-a ţintuit cu privirea, o privire cumplită, dar vie. O privire de cocotă. Obrajii îi erau aprinşi, ca la bolnavii de oftică.

A doua zi, servitorul Iordache mi-a spus că Eminescu a murit3 în zori.

Mi-a confirmat că el şi un alt servitor au fost trimişi de dimineaţă la starea civilă ca să declare decesul4. Restul îl ştii...

30 septembrie 2012, Cluj

1. Pe acel petic de hârtie nu erau scrise decât două vorbe: gloriosul voievod. El improviza. Am ascultat, uimit, peste douăzeci de strofe sonore, dar lipsite de sens şi de legătură. Fiecare vers părea rupt dintr-o poezie frumoasă.

Sursa: Alexandru

2. Eminescu a fost izbit în cap cu o cărămidă. Lovitura a fost sub ureche şi a fost atât de puternică încât i-a sfărâmat osul capului. De la asta i s-a tras moartea. Sursa: Frizerul

3. Eminescu a murit tânăr. Acest lucru era necesar geniului său. Un Eminescu decedat de bătrâneţe şi de boală obişnuită ar dăuna operei sale. Bătrân, poetul ar fi devenit prin firea lucrurilor conformist, ar fi tolerat pe bătrâni şi respins pe tineri, ar fi ajuns un factor reacţionar. Moartea lui Eminescu era necesară ca simbolul să fie împlinit şi biografia să pară desfăşurarea unui destin. Sursa: Profesorul

4. Raport cu propuneri de închidere a DUI „Poetul“ în urma decesului lui Eminescu Mihai

Minsterul de Interne

Departamentul Securităţii Statului

Securitatea Municipiului Bucureşti

Aprob

(ss./indescifrabil)

Raport cu propuneri de a se aproba

Închiderea DUI „Poetul“

privind pe numitul Eminescu Mihai

La data de 15.VI.1959 a fost luat în lucru prin DUI numitul Eminescu Mihai, fiul lui Gheorghe şi al Ralucăi, născut la 15.I.1850, în Botoşani, de profesie scriitor, neîncadrat politic (simpatizant al Partidului Conservator), cu domiciliul în Bucureşti (diferite adrese).

Baza deschiderii DUI a constituit-o faptul că sus-numitul a fost semnalat cu intenţii de a redacta scrieri cu conţinut ostil, necorespunzător. A stabilit multiple relaţii cu persoane cosmopolite, precum şi cu membri ai unor partide reacţionare. S-a încercat influenţarea sa pozitivă, cu scopul de a-l recupera şi de a-l reintegra în circuitul de valori naţionale. Acest lucru s-a îndeplinit cu succes.

La data de 14.06.1889, sus-numitul a decedat şi a

fost înmormântat la cimitirul Bellu, din Bucureşti. Decesul a fost înregistrat la Starea civilă Bucureşti (Registru decedaţi 36 (7)/1889, f 141v), în prezenţa a doi martori de la Institutul Caritatea.

Faţă de cele raportate mai sus,

Propunem:

A se aproba închiderea DUI „Poetul“, privind pe numitul Eminescu Mihai şi clasarea materialelor, cu menţinerea sa în evidenţa cartotecii general-documentare.

Table of Contents

6, De undeva, din cer,

7, Notă privind sejurul lui Eminescu Mihai la Repedea

8, Sursa mi-a relatat

9, Extras din luarea de cuvânt

10, Fragment din stenograma

11, Audierea doctorului Rudolf Şuţu

12, Audierea doctorului Panait Zosin

13, Aprodul anunţă pe coridor:

14, Notă de analiză

15, Henrietta, sora poetului Eminescu,

16, Doamna M.

17, Împreună cu alţi tineri gazetari,

18, Prin doamna Eufrosina Ney

19, M-am dus singur în strada Plantelor, nr. 1.

20, L-am căutat pe Filipescu.